114910

O. KRABBE

Danske soldater i kamp på Østfronten 1941-1945

Odense Universitetsforlag 1976

114910

LOYALTY IS MY HONOUR

CONTENTS

Introduction 6

Why the death's head? 14

Training and indoctrination 26

Brothers in arms 42

The Eastern Front I: Bloody advances 50

Defeat in the West 78

The Eastern Front II: The long retreat 102

Surrender 132

Aftermath 148

Reflections 160

Glossary 182

Appendices 184

Index 190

INTRODUCTION

Out of the turmoil in Germany following World War I came a new political ideology, National Socialism, and a hypnotic leader: Adolf Hitler. Like all dictators, Hitler formed a praetorian guard, the Schutz Staffel (Protection Squad), to protect him. The SS was characterised by iron discipline and ruthlessness, qualities shared by its military wing, the Waffen-SS.

This book goes to press over five decades since the end of World War II in Europe in May 1945. Much has changed in the last half-century, not least the world's attitude to Germany. In 1945 the country was a pariah in the world community, occupied and divided by foreign powers, and economically as well as militarily broken. Today Germany is respected, united, a powerful global economic force and one of the most committed supporters of the European Union.

As Germany has earned its new place in the world, attitudes to the men who fought in the German armed forces during World War II have mellowed. The soldiers of Rommel's Afrika Korps, or the young Luftwaffe pilots who took on the 'Few' of the RAF in the summer of 1940, are now generally recognised as having been no less brave, skilled and honourable than those who fought for the Allies. In Germany, too, credit has been given where it is due. Many of the more famous individual leaders of the old Wehrmacht have been rehabilitated to the extent that ships, garrisons and military units of the post-war Bundeswehr have been named after them. Rommel, Mölders, Marseille and Dietl are but a few examples.

But the passage of time has seen no such softening of attitudes towards one branch of the German armed forces, or, more precisely, one branch of the Nazi Party's war machine.

Waffen-SS soldiers of the Das Reich *Division photographed in Russia in the summer of 1941, during the early stages of Operation 'Barbarossa'. It was in Russia that the Waffen-SS displayed its characteristic mix of unmatched bravery and ruthlessness.*

ABOVE: Reichsführer-SS Heinrich Himmler congratulates some of his Waffen-SS soldiers. Despite his position as head of the SS, Himmler took no part in the direction of his Waffen-SS divisions in wartime. As a result, to the men who wore the death's head badge he was rather remote.

For the Waffen-SS, any form of rehabilitation has been very conspicuous by its absence.

The reason for this is not hard to find or understand. The Waffen-SS was the armed wing of Hitler's National Socialist Party. It was not part of the regular Army, although its divisions fought alongside those of the Wehrmacht. It was an offshoot of the same paramilitary empire that ran the concentration camps, policed the ghettoes, organised slave labour, rooted out, tortured and killed German dissidents, controlled education and, most notoriously, manned death squads and filled the extermination centres where Jews, Gypsies, homosexuals, and the old, the infirm and the demented were systematically done to death in their millions. Whatever the purely military virtues of the Waffen-SS, these fighting echelons are inevitably linked in the public mind with the gross monstrosities perpetrated by their parent organisation.

The surviving veterans of the Waffen-SS thus find themselves in an unenviable position. While they were indeed some of the toughest soldiers the world has seen, whose feats of arms were impressive by any standard, they are usually deemed guilty by association of the SS's crimes against humanity. These men themselves consider that they were soldiers first and foremost. And they did indeed fight with a tenacity and an elan that has rarely been seen in modern warfare. They feel that there is a fundamental difference between the part the Waffen-SS played in World War II and the actions of the rest of Himmler's gruesome apparatus. Among others, the death squads of the SD Einsatzgruppen, the inquisitors of the Gestapo, the sadists of the Death's Head concentration camp units, and the inhuman administrators of the Final Solution led to the SS as a whole being

condemned at Nuremberg as a criminal organisation. Those who served as soldiers in the Waffen-SS believe that history has judged them, as individuals, unfairly.

In the course of researching various aspects of military history over the years, I became acquainted with a considerable number of former Waffen-SS soldiers. On first contact, they were almost invariably reluctant to talk about their experiences - fearing that in the end they would always be portrayed in a negative light, whatever they might say. This book came about as a result of my suggesting to these veterans that, if they truly felt they had been grossly maligned, it was time for them to tell their own side of the story.

From their accounts, and sometimes from reading between the lines, readers can judge for themselves the degree to which these young men were purely soldiers. They have taken the opportunity to discuss what motivated them to join the Waffen-SS, the training that moulded them into elite troops, their combat experiences, and their treatment as prisoners after the defeat of Germany. They make no attempt to whitewash the Waffen-SS, or to excuse or justify those members of the Waffen-SS who, they freely admit, were undoubtedly guilty of appalling atrocities - not all of them committed in the heat of battle or in outraged response to some enormity perpetrated by the enemy. To them, too, the evils of Nazism are clear. For those who contributed to it, this book is essentially about what, for most, was the reason for joining the Waffen-SS in the first place: the business of being a first-class soldier. It is a compilation of purely military experiences, as remembered by men who spent their war as frontline combat troops.

BELOW: The ceremonial face of the Waffen-SS. Standing rigidly to attention, men of the Leibstandarte SS Adolf Hitler *take the salute in Munich in November 1935. The chevrons on the right arms indicate those who were members of the SS or the Nazi Party before January 1933.*

ABOVE: Reichsführer-SS Heinrich Himmler congratulates some of his Waffen-SS soldiers. Despite his position as head of the SS, Himmler took no part in the direction of his Waffen-SS divisions in wartime. As a result, to the men who wore the death's head badge he was rather remote.

For the Waffen-SS, any form of rehabilitation has been very conspicuous by its absence.

The reason for this is not hard to find or understand. The Waffen-SS was the armed wing of Hitler's National Socialist Party. It was not part of the regular Army, although its divisions fought alongside those of the Wehrmacht. It was an offshoot of the same paramilitary empire that ran the concentration camps, policed the ghettoes, organised slave labour, rooted out, tortured and killed German dissidents, controlled education and, most notoriously, manned death squads and filled the extermination centres where Jews, Gypsies, homosexuals, and the old, the infirm and the demented were systematically done to death in their millions. Whatever the purely military virtues of the Waffen-SS, these fighting echelons are inevitably linked in the public mind with the gross monstrosities perpetrated by their parent organisation.

The surviving veterans of the Waffen-SS thus find themselves in an unenviable position. While they were indeed some of the toughest soldiers the world has seen, whose feats of arms were impressive by any standard, they are usually deemed guilty by association of the SS's crimes against humanity. These men themselves consider that they were soldiers first and foremost. And they did indeed fight with a tenacity and an elan that has rarely been seen in modern warfare. They feel that there is a fundamental difference between the part the Waffen-SS played in World War II and the actions of the rest of Himmler's gruesome apparatus. Among others, the death squads of the SD Einsatzgruppen, the inquisitors of the Gestapo, the sadists of the Death's Head concentration camp units, and the inhuman administrators of the Final Solution led to the SS as a whole being

condemned at Nuremberg as a criminal organisation. Those who served as soldiers in the Waffen-SS believe that history has judged them, as individuals, unfairly.

In the course of researching various aspects of military history over the years, I became acquainted with a considerable number of former Waffen-SS soldiers. On first contact, they were almost invariably reluctant to talk about their experiences – fearing that in the end they would always be portrayed in a negative light, whatever they might say. This book came about as a result of my suggesting to these veterans that, if they truly felt they had been grossly maligned, it was time for them to tell their own side of the story.

BELOW: The ceremonial face of the Waffen-SS. Standing rigidly to attention, men of the Leibstandarte SS Adolf Hitler *take the salute in Munich in November 1935. The chevrons on the right arms indicate those who were members of the SS or the Nazi Party before January 1933.*

From their accounts, and sometimes from reading between the lines, readers can judge for themselves the degree to which these young men were purely soldiers. They have taken the opportunity to discuss what motivated them to join the Waffen-SS, the training that moulded them into elite troops, their combat experiences, and their treatment as prisoners after the defeat of Germany. They make no attempt to whitewash the Waffen-SS, or to excuse or justify those members of the Waffen-SS who, they freely admit, were undoubtedly guilty of appalling atrocities – not all of them committed in the heat of battle or in outraged response to some enormity perpetrated by the enemy. To them, too, the evils of Nazism are clear. For those who contributed to it, this book is essentially about what, for most, was the reason for joining the Waffen-SS in the first place: the business of being a first-class soldier. It is a compilation of purely military experiences, as remembered by men who spent their war as frontline combat troops.

Above: Waffen-SS troops try to warm themselves during the onset of winter in late 1941. Waffen-SS divisions displayed a tenacity and steadfastness during the Russian counteroffensives in late 1941 and early 1942 that were higher than many of their Wehrmacht counterparts.

Mention should be made of the age of contributors. The reader will note that most of the accounts come from men who were NCOs and junior officers, i.e. those who were in their teens and 20s during World War II. There is a very good reason for this: the majority of the senior commanders of the Waffen-SS who survived the war are now dead.

Their stories are a legitimate part of modern history and deserve to be told. To see these recollections in context it is useful to know how the Waffen-SS came into being as an element of the SS as a whole, and to understand its relation to the regular German Army. First, it is necessary to see how the SS itself was born and grew.

Under Heinrich Himmler's leadership the SS grew into a vast empire whose activities ranged from running the death camps to business interests as diverse as fish farming, mineral water production and a porcelain factory. Its beginnings, however, were extremely modest.

Political violence was both commonplace and bloody in Germany in the aftermath of World War I. When Hitler began his campaign in the early 1920s to make his tiny National Socialist Party the major force in German politics, its was not unusual for Nazi meetings to degenerate into running battles with left-wing opponents. To protect their orators the Nazis created the Sturm Abteilung (Storm Troops), or SA. Many of its members came from the Freikorps: armed right-wing bands of ex-soldiers whose disillusion with both the Army (then called the Reichswehr) and post-war politicians made them loyal only to their own individual leaders. In turn, the SA's leader, Ernst Röhm, saw the SA as his own private army, and was on occasion highly critical of the Nazi leadership.

Birth of the SS

As a result of his botched attempt to oust the government of Bavaria in 1923, Hitler spent nine months in jail. In this time he became even more alarmed as the number of Röhm's followers grew from 2000 to over 30,000. He needed a paramilitary group that would be unswervingly faithful and obedient to him alone – not least to protect him from the possible machinations of the SA. But in the increasingly polarised atmosphere of German politics, Hitler could not do without the physical force of the SA. His answer was to create an elite personal bodyguard, in 1925.

The Schutz Staffel (Protection Squad), or SS, numbered only 10 men and an officer in each political district in Germany, and was officially under SA command. Each recruit was chosen for his fitness, sobriety and lack of criminal record; and, crucially, each swore allegiance not to the Nazi Party but to Hitler himself. For four years the SS languished as the victim of the SA's jealousy. Then, early in 1929, Heinrich Himmler took over its leadership.

Himmler was devoted to Hitler, fanatically concerned about racial 'purity', obsessed with Germany's pagan past, and a formidable organiser. Under his direction, recruits now had to prove their 'Aryan' lineage for three generations, the SS became operationally independent of the SA, and its uniform, insignia, ranks and rituals were established. When the SA rebelled against Hitler's leadership in 1930 and again in 1931, the SS remained entirely loyal. As a reward, the SS became the Nazi Party's prime security organ, and at once began to develop an apparatus for identifying and disposing of dissidents. Sympathisers saw it as a respectable alternative to the SA rabble. By 1932 the SS was some 30,000 strong. But the SA now had 400,000 members.

The Nazis' private troops outnumbered the Reichswehr by more than four to one. Many of the the generals sympathised with the Nazis, but distrusted the unruly SA – and all were absolutely opposed to any dilution of their role as the sole bearers of arms in defence of the nation. And the Reichswehr was a unique political and social force in Germany: in Alan Bullock's words, it 'took precedence over every other institution' in the land. It was quite capable of staging a coup if sufficiently threatened, and could have counted on wide-ranging popular support if it had done so. Even after he became Chancellor in January 1933, Hitler could not afford to lose the Army's support while he took the last few steps to absolute power.

In a speech in February 1934 Röhm finally overreached himself. Proclaiming the SA to be the true army of National Socialism, he proposed that the regular Army should be relegated to a training organisation. To both the Nazi party and the Reichswehr, this was nothing short of treason. In June 1934 Hitler settled the problem once and for all. First, the entire body of the SA – which by now had mushroomed to Three million men – was sent on leave. On 30 June, Röhm and the leaders of the SA were wiped out, along with others deemed inconvenient or obstructive to the regime. As many as 1000 people may have lost their lives. The killings were carried out by members of Hitler's super-elite personal bodyguard, the *Leibstandarte*, and the guards' unit at the concentration camp at Dachau, the SS Totenkopfverbände or Death's Head company.

The 'Night of the Long Knives' broke the SA. On 26 July, the SS was elevated to the 'standing of an independent organisation' within the Nazi Party. The way was open for Himmler's organisation to burgeon into a state within the state. As such, like any other state, it needed an army.

Six days after the announcement of the SS's new status, all officers and men in the Reichswehr were required to swear a new oath of loyalty – to 'render unconditional obedience to Adolf Hitler' and to be 'ready as a brave soldier to risk my life at any time for this oath'. Not the least effect of this compromise of the much-vaunted honour of the German officer corps was to render the generals incapable – in the name of honour! – of overthrowing the Nazi regime. It also pre-empted any objections they might have to the Party raising its own armed forces.

Arming the SS

Nonetheless, Hitler trod carefully. In March 1935, he broke with the Treaty of Versailles and announced the re-introduction of conscription and the expansion of the Army to some 36 divisions. Their mauled pride thus restored, the generals could hardly complain when, at the same time, Hitler announced the formation of the SS-Verfügungstruppe (Special Disposal Troop), or SS-VT, to be the core of a full-scale fighting division. To deflect the Army's fears, this unit and the Death's Head battalions were put on the police budget.

Hitler's own reasons for raising armed SS units were consistent with his general determination to regiment and militarise German society. 'In our Reich of the future,' he told Himmler in 1934, 'the SS and the police will possess the necessary authority in their relations with other citizens only if they have a soldierly character. Through their past experience of glorious military events and their present education by the NSDAP [Nazi party], the German people have acquired such a warrior mentality that... it will be necessary for our SS and police... to prove themselves at the front in the same way as the Army and to make blood sacrifices to the same degree as any any other branch of the armed services.'

The existence of the SS-Verfügungstruppe, and thus of the Waffen-SS, may have owed more to Hitler's fantasies of a Nazi mystique than it did to any actual, pressing, military requirement. But at the heart of that mystique was the fact that Hitler could depend on the unswerving loyalty and obedience of the SS troops.

Thus the annexation of Austria in March 1938 was ostensibly the business of the German 8th Army, but the *Leibstandarte*, *Deutschland* and *Germania* Regiments of the SS-Verfügungstruppe went with it, and the SS were on hand to carry out mass arrests, the looting of art treasures, executions, and the inevitable persecution of the Jews. In October 1938, the German force that took over Czechoslovakia included the same regiments and the *Der Führer* Regiment, which had been raised in Vienna.

Willing Volunteers

Neither of these operations met with any resistance. In September 1939, the SS-Verfügungstruppe had its baptism of fire in the invasion of Poland. It then consisted of the motorised, battalion-strength *Leibstandarte*, three infantry regiments (two motorised), an artillery regiment, and signals, reconnaissance and pioneer (combat engineer) battalions. All these units except the *Deutschland* motorised infantry regiment took part in the invasion, split up among different Army formations. The SS suffered high casualties in the campaign, which the Army generals put down to recklessness, inexperience and poor leadership. Himmler retorted that the Wehrmacht (as the German military, including the army, navy and air force, was known after May 1935) had left its most difficult and dangerous tasks to SS units. There was some truth in both comments, but the aggressive and daring tactics adopted by the SS troops, their commitment to one another and their willingness to fight to the bitter end had been proven. Impressed, Hitler agreed to the formation of three fully-equipped SS divisions. In March 1940, the SS-Verfügungstruppe was officially dubbed the Waffen-SS. Its next task was to join the invasion in the West – the subjugation of France, Belgium and the Netherlands.

The campaign in the West opened on 9 May 1940 and, after considerably more savage and heroic fighting than is sometimes realised, ended with the fall of France on 25 June. Once again opinions differed as to the performance of the Waffen-SS. The inexperienced divisions took heavy casualties, while the units that had been blooded in Poland had learned from their experience and suffered far less. But there had been severe lapses of discipline – a foretaste of what was to come on the Eastern Front. British prisoners of war were murdered by 4 Company, 2nd Infantry Regiment of the *Totenkopf* at Le Paradis, and by men of the 2nd Battalion, *Leibstandarte*, at Wormhoudt. The *Totenkopf* also shot numerous 'racially inferior' French colonial prisoners of war. It was inevitable that such atrocities would occur. The soldiers of the Waffen-SS were trained to be aggressive tactically, to eschew caution and to believe that killing at close quarters and being killed was integral to the soldier's creed. This being the case, it was difficult for them to show mercy towards the enemy, much less those which their indoctrination insisted were subhuman.

The Wehrmacht's doubts and disdain were dismissed by Hitler, Himmler, and the SS troops themselves. Hitler sanctioned the formation of a new division, while reassuring the Army that the strength of the Waffen-SS would never exceed 10 per cent of the peacetime Army – that is, six divisions.

This went the way of most of Hitler's promises. The Waffen-SS's performance in 1941 and 1942 in the Balkans and in the advance into the Soviet Union was appallingly costly in terms of its own casualties, but there was no doubting its bravery and, no less important, its stubborn tenacity in battle, no matter what the odds. The relentless training of the SS soldiers and their immersion in the tactics of modern mobile warfare had paid off handsomely. Even the Army could no longer withhold its admiration. In 1942, two more divisions were raised; by the war's end, the Waffen-SS boasted 38 divisions, of which about 25 operated at full strength.

The Wehrmacht's misgivings about the role of the Waffen-SS and its predecessors were not based entirely on an assessment of its combat efficiency. The Army was well aware that Germany had a limited pool of manpower, and it had no desire to see the best potential soldiers creamed off into the SS formations. The Wehrmacht agreed that service in the Waffen-SS in peacetime could stand in lieu of the two years' military service demanded of every able-bodied young man over 20 years old, but when war broke out the Army wanted first call on the nation's youth. The SS was open to volunteers aged 17 and over, but was entitled to only a small percentage of those called up for Army duty.

The Wehrmacht's conscripts, however, came only from the *Reichsdeutsche* – German nationals within the nation's borders. The Waffen-SS sidestepped the restriction on numbers by recruiting from among the so-called Volksdeutsche – ethnic Germans in the occupied territories, where the Wehrmacht's writ did not run. Foreign nationals were also accepted as volunteers, provided they were of suitably 'Nordic' stock and could show their 'Aryan' descent. These were inducted into their own units – for example the 5th SS Panzer Division *Wiking* was made up from Dutch, Flemish, Danish and Norwegian nationals.

By the war's end, there were nearly one million men wearing the uniform of the Waffen-SS. By then, any pretence of maintaining racial 'purity' among the foreign contingents had disappeared. So-called 'subhuman' Slavs, 'non-Aryan' (i.e. Latin) French and Walloons, and Balkan Moslems had all been recruited. Their motives were often far removed from any love of Germany, let alone National Socialism, but they were prepared to fight. Their quality ranged from the gallant and honourable men of the Baltic units to the psychopaths of Kaminsky's Russian brigade.

As we shall see in Chapter One, the German and northern European nationals who contributed to this book volunteered for the Waffen-SS for diverse reasons. Given the size and variety of the Waffen-SS in 1945, it is understandable that they resent being lumped together with men who were a disgrace to humanity. One hopes the fact that these veterans wore the uniform of the Waffen-SS will not prevent the reader from looking at their accounts with a fair and open mind. This is their story, in their words.

Above: The glamour of the Waffen-SS and its promise of adventure found favour among many non-German young men, and they enlisted in their thousands to fight in the East in the anti-Bolshevik crusade. These men are Dutch recruits of the Freiwilligen Legion Niederlande.

WHY THE DEATH'S HEAD?

Today the Waffen-SS is associated with all the evils of Nazism, but for those who volunteered to wear the death's head insignia, achieving membership of Hitler's black corps was something of which to be proud. Only the best were accepted, and the wearing of the SS runes symbolised that one had joined the elite brotherhood of the Third Reich.

One question asked of all of the contributors to this book was: 'What motivated you to volunteer for service in the Waffen-SS as opposed to the regular armed forces?'

Some readers may be surprised that very few considered that political pressure or their own political beliefs contributed in any way to their decision.

At the same time as looking at the reasons they gave for joining the Waffen-SS, it is worth glancing at the society in which most of these veterans grew up.

Before wartime casualties made wider age bands for military service necessary, the SS-Verfügungstruppe, and later the Waffen-SS, recruited only candidates between the ages of 17 and 22. In 1940, just after the start of the war and the victorious conclusion of the Polish campaign but before the losses on the Eastern front, the typical SS recruit would have been born in 1920.

This young man would have been too young to have appreciated much of the political significance of events in Germany as they actually occurred in the early 1920s, or to have been aware of the birth of the SS itself in 1925. But even as a child he could not have avoided the evidence of unemployment and poverty everywhere, and especially would have seen and felt the effects of the raging super-inflation that struck Germany –

The man who intoxicated a nation. A rear view of Adolf Hitler during one of the Nazi Party's mass rallies held before the war. Always surrounding the Führer were the elite black-uniformed SS men, who were loyal unto death to him, and only secondarily to the Fatherland.

his family no doubt suffered from this as keenly as most other Germans in the 1920s. As the 1930s opened and he approached teen age, he would have been equally aware of the appalling political violence in the country, as SA stormtroopers battled with communist activists in the streets. Germany then appeared to be lacking leadership and on the brink of anarchy and chaos.

The restoration of order

On Hitler's accession to power in January 1933, things would have seemed to improve almost immediately. Political order was restored, inflation brought under control, unemployment banished apparently at a stroke and the German people given back some of the pride and self respect that they had lost at the conclusion of World War I. It would be strange then, if, in his formative years, the average young German was not impressed by the apparent achievements of the National Socialists. Certainly the press and many prominent individuals in most countries of the world, including Great Britain, praised the restoration of order in Germany.

Soon, the military once again took pride of place in German society and innumerable parades of police, military and paramilitary formations filled the streets. The sight of SS troops in their black parade dress could not have failed to appeal - as was intended - to the German love of uniform and the trappings of military ceremony.

ϟϟ THE NEED TO BE SPECIAL

GERD ROMMEL
SS-ROTTENFÜHRER
SS-Panzer Aufklarüngs Abteilung 10
10th SS Panzer Division *Frundsberg*

EDUARD JANKE
SS-UNTERSCHARFÜHRER
11th SS Freiwilligen-Panzergrenadier Division *Nordland*

ERWIN BARTMANN
SS-UNTERSCHARFÜHRER
1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler*

FRIEDRICH-KARL WACKER
SS-STURMMANN
16th SS Panzergrenadier Division *Reichsführer-SS*

Right: Friedrich-Karl Wacker in the uniform of the Deutsche Jungvolk. This youth organisation catered for boys between the ages of 10 and 14.

'At the time, my greatest wish was to fight with the panzer [tank] troops. In 1942 conscripts were primarily being directed towards anti-aircraft artillery or the infantry. But by volunteering for the Waffen-SS, I was able to join a panzer unit. There were absolutely no political motivations whatsoever.'

GERD ROMMEL

'Why did I volunteer for the Waffen-SS and not the Wehrmacht ? Simple - I wanted to serve in an elite formation.'

EDUARD JANKE

'I came to the *Leibstandarte SS Adolf Hitler* on 1 May 1941. As a Berliner there was never any doubt in my mind that I would volunteer for this unit. I had often seen them on parades in the city, on guard at the Reichs Chancellery and so on. Good uniform, comradeship and above all they were all very tall men, at least 1.82m [6ft] tall.'

ERWIN BARTMANN

'I had already gained a very favourable impression of the SS from seeing the *Leibstandarte SS Adolf Hitler* during parades in Berlin before the war. In their impressive uniforms and with their impeccable drill they looked very smart indeed. In fact, all branches of the military looked first class in their walking out uniforms even long before the war. Clean, well behaved and very smart.'

FRIEDRICH-KARL WACKER

Such an attitude may seem superficial. But it is difficult to appreciate, from a distance of six decades and from an entirely different political and cultural tradition, how central the military was to German society. It really did take precedence over every other institution in the land. And the Nazis had played cleverly on the face-saving, almost universally held myth that in 1918 the German Army had been 'stabbed in the back' by Jews, liberal and left-wing politicians and profiteers at home, rather than the truth: that it had been defeated by the Allied armies at the front. Whatever reservations the generals might have had about the Nazis, and they had many, most ordinary Germans were delighted at Hitler's restoration of the military's status and the decision to rearm Germany.

However, there is no escaping the fact that the Waffen-SS was the armed wing of the Nazi Party, not of the German state. But by 1940, it was virtually impossible to tell the difference, especially for a young person whose formative years had been immersed in Nazi ideology. From 1933 everyone was subjected to Nazi propaganda. Much of it was specifically and purposely directed at the younger generation. One can only conclude that what to an outsider would have seemed like political pressure became, for those maturing under the regime, entirely normal.

The process started in school. In April 1934, Bernhard Rust, a fanatical devotee of all things Nazi, was appointed Reich minister of science, education and popular culture. He had already boasted that in the equivalent post in Prussia he had 'liquidated the school as an institution of intellectual acrobatics'. Germany's schools were taken from under the wing of local authorities and put in Rust's charge.

Teachers were obliged to join the Nazi Teacher's League, whose task was to execute 'the ideological and political coordination of all teachers in accordance with the National Socialist doctrine', and were retrained in the party's principles - with a heavy emphasis on Hitler's racial views. Jews were forbidden to teach, a fact that could hardly have gone unnoticed by their pupils. Likewise, they may have noticed when the history books were rewritten and, as William Shirer put it, the Jews cast as 'breeders of almost all the evil there was in the world'. The Germans, of course, were portrayed as the world's master race.

The indoctrination of youth

The Nazification of education and knowledge knew no bounds. Einstein's theory of relativity, the foundation of modern physics, was called a 'Jewish plot to pollute science and... destroy civilisation'. Modern physics was declared 'an instrument of... Jewry for the destruction of Nordic science'. Science, 'like every other human product', was 'racial and conditioned by blood'. Even mathematics had to be judged 'racially'.

There was no escaping these outpourings, and Hitler made no secret of what he was doing. In a speech in November 1933 he dismissed opponents of his New Order:

'What are you? You will pass on. But your descendants now stand in the new camp. In a short time they will know nothing else but this new community.' Hitler's desire to brainwash German youth was not to be satisfied by perverting education and by ceaseless propaganda in the media. The key tool was the Hitler Youth.

In June 1933, within six months of coming to power, the Nazis had taken over (at gunpoint) the Reich Committee of German Youth Associations, the overseer of some 10 million members of youth organisations. By 1936, when the average Waffen-SS recruit was still only 16 years old, all non-Nazi youth organisations were illegal. Hitler declared that 'German youth...shall be educated physically, intellectually and morally in the spirit of National Socialism...through the Hitler Youth.' This was only the beginning of a regimented existence that ended at the earliest after two years' military service, though longer for most.

For a boy, membership of the Hitler Youth had three stages. From six till 10 years old, a boy was a Pimpf, the Nazi version of a Wolfcub. At 10 he graduated to the Jungvolk (Young People) and took an oath: 'to devote all my energies and all my strength to the saviour of our country, Adolf Hitler. I am willing and ready to give up my life for him, so help me God.' Aged 14, he joined the Hitler Youth proper. Activities included sports, camping, Nazi ideology and military training. At 18, he would start compulsory labour service, and then be eligible for military service. While joining the Hitler Youth became compulsory for 17-year-olds only in 1939 (and for 10-year-olds in 1941), the organisation still boasted 7,728,529 members by the end of 1938 – more than 70 per cent of all German youth, both boys and girls.

To the boys themselves, there was probably nothing questionable about their time in the Hitler Youth. And the smart uniforms, military-style drill, discipline and training exercises – quite apart from the political and racial indoctrination – doubtless helped to instil absolute loyalty towards the Nazi regime.

William Shirer, who witnessed the early years of Hitler's rule and of World War II from inside Germany, has some illuminating things to say about this aspect of the Hitler Youth: 'Though their minds were deliberately poisoned, their regular schooling interrupted, their homes largely replaced so far as their rearing went, the boys and the girls.. seemed immensely happy, filled with a zest for the life of a Hitler Youth.... No one who travelled up and down Germany in those days and talked with the young in their camps and watched them work and play and sing could fail to see that, however sinister the teaching, here was an incredibly dynamic youth movement.'

The seeds of fanaticism

The 'sinister teaching' had, it would seem, been thoroughly absorbed, so that a nihilist totalitarian regime, whose major interests were colonising eastern Europe and a rabid anti-Semitism, could seem unexceptionable. Certainly no German born in 1920 could claim to be unaware of the Nazis' relentless anti-Semitism, or of the fact that it was enormously popular. In 1933 Jews were excluded from the civil service, the entertainment industry, public office, farming, and journalism. The next year they were forbidden to work in finance. In 1935 they were deprived of citizenship altogether, and sexual relations between 'Aryans' and Jews were forbidden. From then on, signs saying JEWS NOT WELCOME (and worse) appeared on shops, restaurants and even pharmacies all over Germany.

On 9 November 1938, institutionalised terror reached a new level with the destruction of thousands of Jewish businesses, nearly 200 synagogues, and the murder of at least 36 Jewish people during 'Crystal Night' (the murderers, who were known, went deliberately unpunished by the Nazi courts). The orgy of hatred was presented as a spontaneous popular demonstration but, as an official report noted: 'The public, down to the last man, realises that political drives like [this] were organised and directed by the Party, whether this is admitted or not.' As compensating for the pogrom would have bankrupted the German insurance companies, the Nazis fined the Jewish community one billion marks for 'causing' the outrage, and confiscated their businesses. Jews were thus effectively excluded from the German economy. No church or military leader spoke out in public against any of this state-sponsored barbarity. On 30 January 1939, Hitler told the Reichstag that in any new

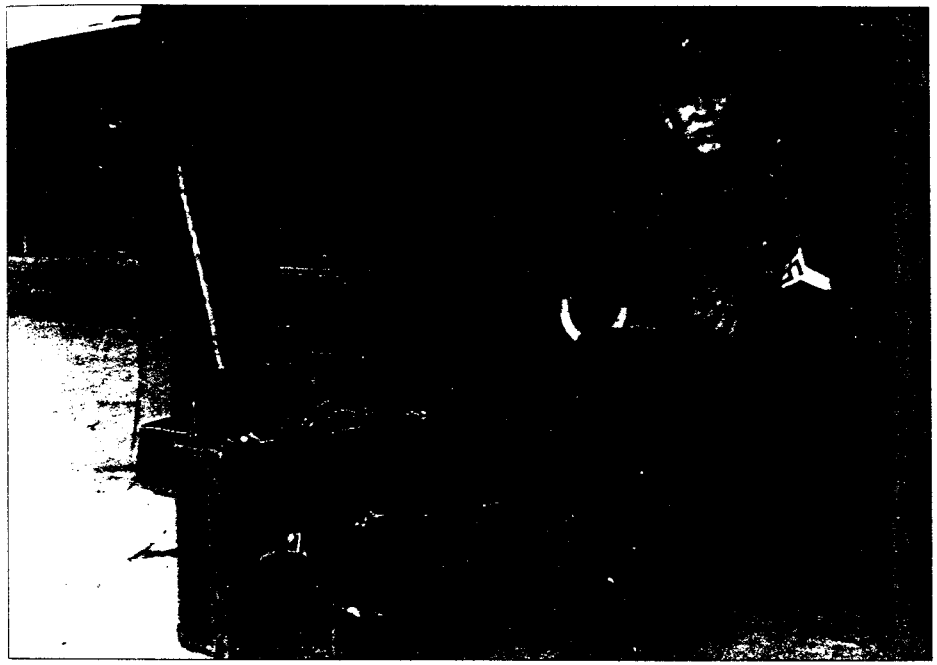

ABOVE: Friedrich-Karl Wacker in the uniform of the Reiter-Hitler Jugend, the mounted section of the Hitler Youth. The spurs on his boots can just be seen. Above the armband is the district badge stating Ost-Berlin, *and on his belt he wears the Hitler Youth knife*

war the Jews of Europe would be exterminated. The road that led to the death camps was plain to see.

But so were other brutal aspects of the Nazi state. In May 1933, students under the eye of Dr Göbbels had made a bonfire of thousands of books as a prelude to the announcement of a massive censorship of literature. Hitler made no secret of his responsibility for the murder of Ernst Röhm, ex-Chancellor Schleicher and others in June 1934. Equally visible was the willingness of the German military to be identified with the Nazi regime, whatever the lingering doubts of the officer corps. The new Soldiers' Oath of allegiance to Hitler in August 1934 was one of the earliest signs of this compromise with the new order. By grim coincidence, or something worse, the 1935 Nuremberg rally, at which Hitler deprived the Jews of their citizenship, was the first at which detachments of the Wehrmacht paraded with the massed ranks of Nazi Party faithful.

No one growing up in Germany in those years could pretend that they did not know what kind of government they enjoyed, or what kind of country theirs had become. Yet Germans seem to have set a far greater store by the new orderliness of life, the shows of political strength, and the glamour of a massive rearmament programme than they did by their own civil liberties, the treatment of the Jews, or the wilful destruction, from within, of one of the most admired and sophisticated cultures in the world.

Then there were the foreign successes before the outbreak of World War II, which seemed to vindicate Nazi policies. Germany annexed Austria and gained the Sudetenland and Memel without a shot being fired. When war

'As a young boy we often visited very good friends of my parents in the east of Holland, near the German border. In 1935 or 1936, we went by car into Germany, as my parents and their friends knew of a restaurant where we could have a delicious dish of trout.

'It was a beautiful summer's day, and when we entered the little German town there was a festival of some sort going on. There were swastika flags, banners, garlands and flowers everywhere, and it looked lovely. I saw groups of Hitler Youth boys and girls marching and singing and they looked so happy that I thought it was wonderful, until my father said to his friend: "Look at all these Nazi children. Isn't it terrible, they will all grow up to be no good." I just couldn't understand this. My family had always been anti-Nazi but not anti-German. When my father made that remark about those youngsters, whose happy singing and marching I thought was so wonderful, that was the moment I became pro-Nazi. The feeling grew, especially as I was always at loggerheads with my father, and culminated in my joining the Waffen-SS. I became the black sheep of the family, but my mother, brother and sisters kept writing to me.'

– JAN MUNK

SOLDIERING AS A CAREER

ERIC BRÖRUP
SS-OBERSTURMFÜHRER

SS-Panzer Aufklärungs Abteilung 5
5th SS Panzer Division *Wiking*

For some, such as Eric Brörup, the chance to carry on soldiering was motive enough for joining the Waffen-SS, and the latter was more than happy to recruit good soldiers.

Right: Danish volunteer Eric Brörup, seen here in May 1944 as an SS-Untersturmführer. He was promoted to SS-Obersturmführer on 30 January 1945 while serving with the reconnaissance detachment of the elite Wiking *Division.*

'At school in Denmark, I served in a militia unit named Konigens Livjaeger Korps, which roughly translated would be something like Kings Own Rifles. It had been raised in 1801 to fight the English! When I was called up for national service I chose the cavalry, after seeing the movie *The Bengal Lancers*. I started recruit training on 22 October 1937 in the Gardehusar Regiment. They were household cavalry and a real bunch of snobs. I must have pissed them off somewhat, because at the outbreak of war in September 1939 I didn't get the usual automatic promotion to second lieutenant. Then my service was cut short by the arrival of the Germans in April 1940. Our captain explained to us just exactly what the SS-Verfügungstruppe and Waffen-SS were.

'I also learned there was a sub-office of the recruiting department of the Waffen-SS in Copenhagen; they hired soldiers for the SS-Regiment *Nordland*. Having done nothing but soldiering I figured it wouldn't hurt to ask, so I went in, in Sam Browne belt and spurs. They checked me out, found that I wasn't such a bad soldier after all and offered me, for starters, my equivalent rank – SS-Standartenjunker – and a chance to join the next officers' training course at the SS-Junkerschule at Bad Tölz in Bavaria. By 25 April 1941 I had signed my contract.

'When Operation "Barbarossa", the invasion of the Soviet Union, started, all the Danish Nazis wanted to join the glory trail, and they started up the Freikorps *Danmark*. I had already received my marching orders for SS-Junkerschule Tölz, but at the last minute they were changed and I found myself in Freikorps *Danmark*. I didn't mind that so much, but these Danish Nazis really pissed me off. I have never liked politicians – together with pimps and preachers I thought they were the lowest form of life. Whenever I voted, I went for the party which supported the military, otherwise I had no use for them.

'So much for motivation. Basically I went to Germany because they treated soldiers right. I was a professional soldier and I am damned proud of the fact that as a "foreigner" I became an officer in one of the best divisions ever, and I have never rued or regretted what I did.'

In some cases, soldiers were simply posted to the Waffen-SS without consultation because their particular skills were in demand. For those in the police this often meant transfer to the Waffen-SS as members of the Military Police attached to the Waffen-SS divisions or corps. This was not a difficult matter for the Reichsführer-SS, Heinrich Himmler, to arrange. After all, he also held the title of Chief of the German Police, which included the Gestapo, the secret police of the Third Reich.

WAFFEN-SS POLICEMEN

OSKAR LÖSEL
SS-OBERSTURMFÜHRER

SS-Feldgendarmerie Kompanie 17

To many the Waffen-SS is associated solely with soldiers. However, like every organisation, it also needed clerks, drivers and administrators. Oskar Lösel eventually found himself in Russia serving with the Waffen-SS.

Right: Oskar Lösel, a former career police officer, seen here as an SS-Untersturmführer in the SS-Feldgendarmerie in command of the Military Police troop of the 17th SS Panzergrenadier Division Götz von Berlichingen.

'I was a police official and at the end of 1941 was sent for training to become an officer. I was commissioned as a lieutenant in the Schutzpolizei and as such was posted to Stettin in early 1942. In the middle of that year I was posted as a platoon commander to I SS Panzer Corps under Paul Hausser. I served with this formation in Russia until the formation of the new 17th SS Panzergrenadier Division *Götz von Berlichingen*. Then I was transferred to become commander of SS-Feldgendarmerie Kompanie 17.'

TRAINING AND INDOCTRINATION

All recruits to the Waffen-SS underwent a brutal training schedule at the various depots throughout the Third Reich. The emphasis was on aggressive battlefield tactics and indoctrination in all the tenets of National Socialism. As the following first-hand accounts indicate, only those with the right mental attitude and fitness levels became black knights.

During the early years of the SS-Verfügungstruppe and Waffen-SS, recruitment depended entirely on volunteers. Until around 1940, the SS had to compete with the Wehrmacht for its manpower from among conscripts, and of the three traditional branches of the armed forces the Army had to supply the SS from its own allocation. Unsurprisingly, the Army was more than a little incensed that the SS insisted on taking only what it considered the finest candidates. This poaching led to considerable friction between the Wehrmacht and the SS.

The recruitment service of the Waffen-SS was established in December 1939 under the control of the SS Main Office in Berlin. It was commanded by SS-Gruppenführer Gottlob Berger, a forceful personality and true believer in National Socialism, who would leave no stone unturned in his efforts to expand the armed branch of his revered Himmler's SS.

Initially, there were four main recruiting offices for the SS-Verfügungstruppe, the forerunner of the Waffen-SS. These were in Berlin, Hamburg, Munich and Vienna. At this time, expansion of the armed SS was difficult. Himmler's strict criteria for recruits combined with the Army's intransigence conspired to keep the size of the armed SS within moderate limits. Even the recruitment of *Volksdeutsche* (ethnic Germans) from occupied areas such as the Czech Sudetenland was too low to

Waffen-SS officer recruits in training at Bad Tölz take a breather. Waffen-SS officer training was designed to develop supreme physical fitness and a mental toughness in individuals, which would, the Party hoped, make them the embodiment of Nazi virtues on the battlefield.

Above: Sports and fitness drills played an extremely important part in Waffen-SS training, both to engender a spirit of comradeship and to ensure Waffen-SS formations contained fit men. These are officer cadets at Bad Tölz. Note the SS emblems on the black tracksuits.

swell numbers to any great extent. In any case, the Army continued to oppose any increase in the power and influence of the SS, jealous of its status as sole bearer of arms in the defence of the Reich.

Once, however, the campaign of summer 1940 had seen most of Europe cowed into submission, a potentially huge pool of manpower became available. Hitler agreed to the SS recruiting suitable 'Aryan' volunteers from the occupied lands, as the Army had no first claim on them. The SS maintained its racial criteria, however. Those considered 'non-Aryan', such as the French and Walloons, were passed over to the Army. Soon Danes, Dutchmen, Norwegians, Flemings, Swiss and even a few Swedes were wearing the field-grey uniform of the Waffen-SS.

Following the invasion of the Soviet Union in the summer of 1941, recruitment grew apace as Hitler's much-vaunted 'Crusade against Bolshevism' attracted many anti-communist young men. Not all were particularly pro-German, or anti-British, but they did have a great hatred of everything that communism represented.

As Germany's fortunes waned during 1942, recruitment, not surprisingly, became more difficult in the occupied lands. Surreptitious, and then blatantly forced, conscription into the Waffen-SS became widespread. With the increase in numbers of 'pressed' men came a concomitant general drop in the quality of recruits entering the Waffen-SS.

Many of the Germans who formed the nucleus of the early Waffen-SS divisions were volunteers from the early days of the armed SS and had fulfilled the strictest physical and racial criteria for enlistment. While probably only a minority of Waffen-SS soldiers truly believed in the outlandish racial theories of Himmler, Rosenberg and other Nazi ideologues, even the most dedicated must have felt a twinge of cynicism at the sight of east European Moslem volunteers, complete with traditional fez headdress, kneeling on their prayer mats and making their devotions towards Mecca. This was hardly the master race to which they were supposed to belong and for which they had fought so hard.

As far as recruitment within the Reich was concerned during the later years of the war, many young men still came forward with pride to serve in the uniform of the Waffen-SS, though their numbers were nowhere near enough to replace battlefield casualties. Kriegsmarine personnel without ships and Luftwaffe airmen and ground crew without planes found themselves drafted into the Waffen-SS to make up losses. Wherever they came from, though, unit pride and a legendary bond of comradeship remained intact for most Waffen-SS soldiers until the bitter end.

Recruitment into the armed SS in the Reich itself was on a broadly geographical basis prior to the outbreak of war.

SS Recruiting Post I was located in the barracks of the *Leibstandarte SS Adolf Hitler* at Berlin Lichterfelde, Finckensteinallee 63, and covered recruitment for those volunteers whose home addresses lay in the areas covered by Military Districts I (Konigsberg), II (Stettin), III (Berlin), IV (Dresden), and VIII (Breslau).

SS Recruiting Post II was located in the Hamburg barracks of the *Germania* Regiment and covered recruitment from Military District VI (Munster), IX (Kassel), X (Hamburg) and XI (Hanover).

Below: Cadets at Bad Tölz practice their drill. The young Waffen-SS officers who came from the training depots were responsible for forging the Waffen-SS's reputation, displaying as they did toughness and loyalty and a fanatical belief in their mission.

Above: Paul Hausser, the man who was responsible for shaping the Waffen-SS's training and administration. He introduced many innovative aspects into training, such as officers and men taking part together in athletics.

SS Recruiting Post III was based in the barracks of the *Deutschland* Regiment in Munich to cover recruitment from Military District V (Stuttgart), VII (Munich), XII (Wiesbaden) and XIII (Nuremberg).

SS Recruiting Post IV was located in the Radetsky Kaserne in Vienna, home of the *Der Führer* Regiment, covering recruitment from Military District XVII (Vienna) and XVIII (Salzburg).

Initially, therefore, the regiment into which a recruit would be inducted depended to a considerable degree on his geographical location. The main exception was the *Leibstandarte*, which was entitled to recruit from anywhere in the Reich where recruits could be found who fulfilled its much more stringent entrance requirements.

Within each regiment, the recruit would have been allowed some degree of choice as to which branch of service he wished to serve, i.e. infantry, transport, signals and so on.

Each prospective candidate for the SS-Verfügungstruppe/Waffen-SS had to be between the ages of 17 and 22. Those over 22 were accepted only in exceptional cases, and all had to fulfil the following criteria:

- be a German citizen
- be fit for service in the SS
- have an acceptable political outlook
- provide evidence of an 'Aryan' origin back to 1800
- be unmarried, and not engaged to be married
- have fulfilled all labour service obligations
- have the written permission of a parent or official guardian if at the minimum age of 17
- if undergoing trade training or an apprenticeship, have successfully completed the course, or had the agreement of the relative journeyman as to the course being cut short
- pay for any dental treatment required at the time of acceptance and have it carried out before enlistment
- have normal eyesight without glasses
- have no criminal record, or criminal proceedings pending against him.

Obviously, as the war progressed, these strict criteria were considerably relaxed, then eventually all but dispensed with as the Reich's fortunes worsened.

When recruitment of foreign 'Germanic' volunteers began, the criteria were also altered. Height restrictions were relaxed to a minimum of 1.65m (5ft 5in). 'Aryan' descent had to be proved for just two generations, and the prospective recruit had to be of good character. Recruits could sign on for up to 12 years and receive the same pay and allowances as German SS men. They could also apply for German citizenship at the end of a 12-year period of service.

These men were seen as professional career soldiers, whereas those who later volunteered for the various foreign legions were considered to be temporarily in the service of the Waffen-SS and received less favourable terms. Their contracts were for two years only and they could elect to return home at the end of this term - which many of them did after tasting the rigours of combat on the Eastern Front.

Above: Flemish recruits in the Waffen-SS receive weapons training at Klagenfurt in 1942 from an SS-Unterscharführer and an SS-Untersturmführer. Note the recruits in the background are wearing no collar patches.

Some of the early foreign volunteers received less than sympathetic treatment from their German trainers. This cavalier attitude seems to have been extinguished rapidly once complaints were made, however, and most foreign recruits were treated as well as their German counterparts. And there were always more informal ways to deal with injustices, to which (as in armed forces everywhere) the authorities were capable of ignoring.

Those responsible for training the SS-Verfügungstruppe, and later the Waffen-SS, had learned the lessons of the prolonged, costly and often pointless trench warfare in World War I. The most influential figure in the moulding of the Waffen-SS was SS-Brigadeführer, later SS-Gruppenführer, Paul Hausser. He firmly supported the idea of the highly mobile, super-fit and well-armed Stosstrupp (shock troop) of World War I (Felix Steiner, one of Hausser's subordinates, had been an officer in such a unit). Therefore, SS soldiers would be given the most up-to-date training possible and, although SS training was based on the traditional methods of the Army, a much greater emphasis was given to sport, physical fitness and, above all, fieldcraft.

Initial training was undertaken in depots outside each unit's home town. Those selected as being capable of earning a commission were sent to the officer training schools at Bad Tölz and Brunswick.

All recruits had to be able to complete a 3km (2-mile) battle march in full combat order with 100kg (220lb) of kit in just 20 minutes. Exercises were held under realistic battle conditions under live artillery and small-arms fire. Fatalities among recruits undergoing this type of training were not uncommon. Considerable emphasis was given to hand-to-hand combat and close quarter battle with grenades, machine guns and automatic pistols. The Waffen-SS also

pioneered the use of disruptive pattern camouflage clothing, which was so successful that very similar patterns are still in use today with the Bundeswehr.

Many apocryphal stories circulate about training in the Waffen-SS. One particular favourite is that SS recruits were expected to balance a hand grenade on their steel helmet and test their nerve by standing to attention while it went off. If their nerve held, the blast would (in theory) be deflected upwards and away from them, supposedly leaving them with nothing worse than a severe headache. If their nerve failed, and they shook, the grenade would drop off their helmet to the ground, explode, and kill the recruit. Such harebrained ideas actually had no part in Waffen-SS training, since anyone trying this trick would most likely be killed either way. Certainly the author found not one single former Waffen-SS soldier who had seen such a thing or who had even heard of it being done.

The story may, however, have a different significance – as an impression of the unquestioning obedience that was instilled into Waffen-SS recruits. The results of this training had drawbacks as well as advantages. Waffen-SS units probably took the high casualties they did because they took their orders literally, fighting for an objective to the last man and rarely looking for opportunities for tactical withdrawal. On the other hand, it is in the nature of elite troops to have a 'short life expectancy', as General Montgomery said when recommending the formation of British paratroop units. A battlefield is no place for democratic debate at the best of times, but for soldiers intended to carry on where even the best of others might falter, iron discipline and instant obedience are absolute necessities.

Although all the contributors to this book agree that Waffen-SS training was tough, none considered it unreasonably hard. Methods of testing the recruits' grit were often inventive, but – again, as in most armies – insistence on rigid discipline for its own sake was sometimes inappropriately applied, and the soldiers found their own ways to deal with this. The effect seems to have been to increase their solidarity and their respect for their superiors. This was no doubt intended, since every one of their instructors must have suffered the same routines, and found ways round them, during their own training.

What of indoctrination? Recruits were often encouraged, but by no means forced, to revoke their membership of any particular religion they adhered to. Membership of any specific church was not recommended by the authorities (although many high-ranking figures of the time retained their full church membership), who preferred that soldiers adopt the rather nebulous status of *Gottglaubigkeit*, a rather vague statement that the soldier believed in God but by implication was not a Christian.

Although many of the recruits into the Waffen-SS were already firm supporters of Hitler and National Socialism, having in the main already served in the Hitler Youth, much of the subsequent effort to indoctrinate them further seems to have been wasted. Sometimes, these attempts ran aground on foreign volunteers' own nationalism.

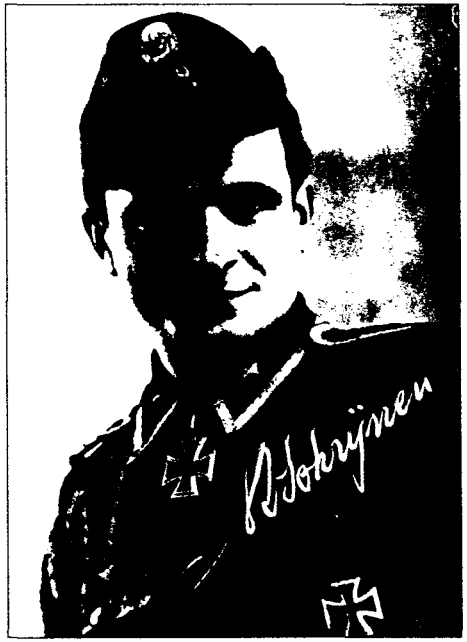

Above: SS-Unterscharführer Remy Schrijnen. The three-legged 'Trifos' swastika-type swastika of the Sturmbrigade Langemarck *can be seen on the right-hand collar.*

In general, as fit, active young men, the recruits preferred military training or sporting activity to sitting in a classroom listening to debates on *Mein Kampf* or to some of the madder racial theories promulgated by Nazi 'experts'. So little impact did this aspect of their training have on most soldiers of the Waffen-SS that few can recall much about it, apart from their difficulty in following much of the debate, which counters the popular image of the Waffen-SS.

THE FORGING OF AN ELITE

ERIC BRÖRUP
SS-OBERSTURMFÜHRER
SS-Panzer Aufklärungs Abteilung 5
5th SS Panzer Division *Wiking*

REMY SCHRIJNEN
SS-UNTERSCHARFÜHRER
SS Freiwilligen Sturmbrigade *Langemarck*

HEINZ KÖHNE
SS-OBERSCHARFÜHRER
1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler*

HANS-GERHARD STARCK
SS-OBERSCHARFÜHRER
1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler*

Right: A Knights Cross-bearing SS-Hauptsturmführer from the Das Reich *Division provides instruction in the use of the MG42 machine gun.*

'I wasn't personally subjected to any form of demeaning or degrading treatment because I was a Dane. I went through officers' school where there was respect for every individual, not like the usual senseless bullshit you normally find – the US Military Academy at West Point being a case in point.

'How hard was it? I can state quite categorically that the training I went through in the Danish Cavalry was tougher than anything I later encountered in the Waffen-SS.

'Manoeuvres were very realistic, with live ammunition being used on certain exercises, but not before every man knew his weapon and how to take cover. By the way, similar "shoots" were also used in the Danish forces.'

ERIC BRÖRUP

'The training in the Waffen-SS was very hard and among other things included learning the Parademarsch (Goose Step), training for combat at the front, and of course lots of

sporting activity. As a recruit I thought the training was very good and covered everything one needed to know. Our instructors were all specialists with years of experience. They treated us just like they treated the German recruits.'

REMY SCHRIJNEN

'It is true that training in the Waffen-SS was very hard indeed. Otherwise when we went into action we would not have been so steadfast. The comradeship of the Waffen-SS was based on the tenet of "all for one and one for all". Throughout the training great emphasis was put on this.'

HEINZ KÖHNE

'The days spent in training were long and hard. The training was always intense and repetitive, and very realistic. It was repeated until everything was done almost automatically, but I think this helped save many lives when we were in combat. We were all good at sports, but the instructors always pushed us to the limits of our endurance and gave us tasks to prove our steadfastness. One day, for example, we were taken on a march carrying full kit and wearing gas masks. We reached the Dutzend-Teich, a large pond or pool with water around 150-180cm [5-6ft] deep. We averaged 177cm [5ft 9.7in] tall. We were ordered to march on, straight into the water, singing all the while. Nobody faltered. Then, at last, we were ordered to turn back when the water reached our necks. We returned to the barracks, soaking wet, at the double.'

HANS-GERHARD STARCK

ᛋᛋ MATCHSTICK BURIAL DUTY

JAN MUNK
SS-STANDARTENOBERJUNKER
SS-Panzergrenadier Regiment *Westland*
5th SS Panzer Division *Wiking*

Munk remembers the difficulties faced by foreign recruits to the Waffen-SS, such as getting to grips with the tenets of National Socialism in a different language.

RIGHT: Jan Munk in the uniform of an SS-Oberjunker while attending the SS-Junkerschule at Bad Tölz.

'We liked the great majority of our superiors, the squad leader, the platoon commander and the company commander, and not just liked but respected them. If we were wet, cold and tired we knew they would be as well. I only know of one case of an NCO being disliked, a corporal, because of his treatment of the Flemish in particular. One Christmas night, when he was stoned out of his mind, we wrapped him in a blanket, dragged him feet-first down the stairs into the cellar, threw him into one of the long washing troughs and turned on the cold water. He got a sound beating, his colleagues turning a blind eye. He behaved much better afterwards.

'The training concentrated mainly on discipline. It was rammed home to us that an order from a superior had to be

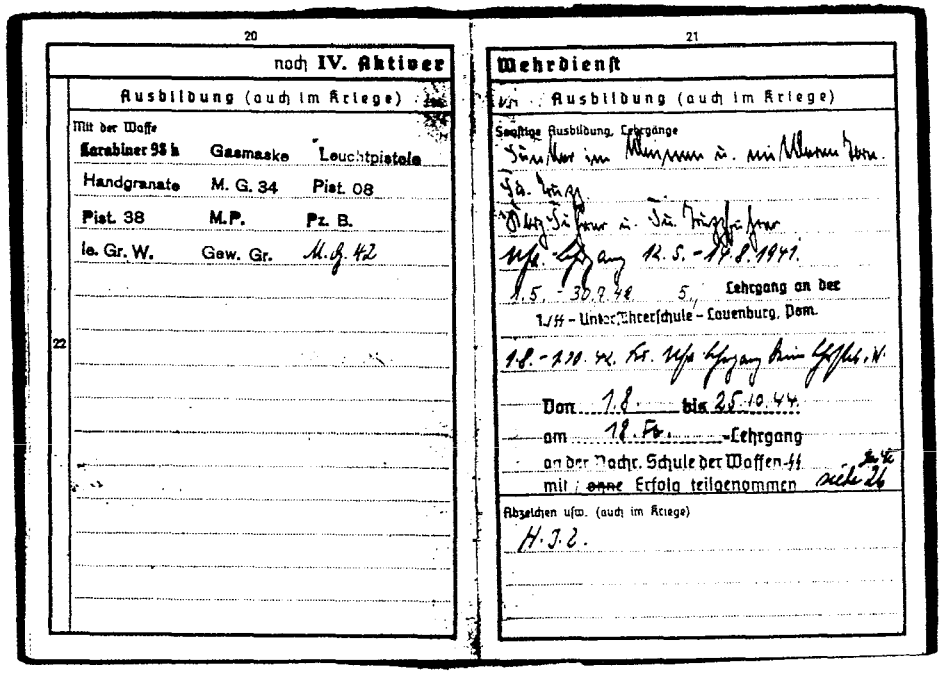
20
noch IV. Aktiver
Ausbildung (auch im Kriege)
Mit der Waffe
Karabiner 98 k | Gasmaske | Leuchtpistole
Handgranate | M. G. 34 | Pist. 08
Pist. 38 | M.P. | Pz. B.
le. Gr. W. | Gew. Gr. | M.G. 42
22
21
Mehrdienst
Ausbildung (auch im Kriege)
Sonstige Ausbildung, Lehrgänge
12.5.-14.8.1941.
1.5.-30.9.40. 5. Lehrgang an der
1./H - Unterführerschule - Lauenburg, Pom.
Vom 1.8. bis 25.10.44.
am 18. Fr. -Lehrgang
an der Nachr. Schule der Waffen-SS
mit / ~~ohne~~ Erfolg teilgenommen
Abzeichen usw. (auch im Kriege)
H.J.2.

ABOVE: A section from the Wehrpass of a Waffen-SS soldier showing the way in which training was recorded. The left-hand page shows the weapons in which instruction was given, such as the MG34 machine gun. The right-hand page shows the training institutions attended.

obeyed. If that person was, for example, just an Oberschutze (Private First Class) and just slightly higher in rank than you, it made no difference, he was still your superior and you had to obey his order. We were never, however, ordered to do anything unreasonable, such as jumping from a window without checking to see how high it was and things like that. However, they did excel in making you obey an order to take cover in a water-filled ditch, or a bramble bush, or slushy melting snow. But of course such training could later save your life.

'It was really just a battle of wills. This does not mean that our spirits were broken, not at all, it merely meant that when an order was given it was carried out. We once had exercises on a field that had been flooded and frozen then partly thawed out, ideal for their "take-cover" drill. At first everyone tried to keep dry by supporting themselves on their toes and hands, then, as they got more tired, their elbows and knees. Eventually we realised how futile it was not to obey the order properly. We began throwing ourselves completely down. We even began to enjoy ourselves, aiming for the NCO every time we had to dive for cover and try to topple him. With luck we would succeed, and the other NCOs who had kept dry would be grinning.

'Cleaning things was something special. If they told you that your room, your rifle or your uniform had to be clean, they meant *clean*. On a Saturday morning we usually had our major cleaning exercise. It started with all the lads on hands and knees scrubbing the long stone corridors and stairs. That done (and to get it to their satisfaction could mean doing it two or three times over) we started on our

ABOVE: Right hands raised and left hands on the blade of the officer's sword, a group of newly trained Waffen-SS soldiers take the oath of allegiance.

own rooms. Moving beds and wardrobes, scrubbing the floor and dusting every ledge or shelf. The windows were polished with damp newspapers. After that – the inspection.

'Our weekend pass depended on the outcome. Not only were the rooms inspected, but also each soldier, his bed, bedding and wardrobe contents. The only item not checked was one's personal haversack, in which we kept private items, such as writing paper, photos, letters from home and so on. I soon found it was easier to keep two sets of some items, such as toothbrush, comb, safety razor, handkerchief and socks. Brand new ones could be kept in the wardrobe ready for surprise inspections and used ones could be stuffed into the haversack.

'Once, during an inspection, a matchstick was found down behind the leg of a wardrobe. Nothing was said at the time, but that night at about 2300 hours when we were all fast asleep, there was a call-out with full pack. We were ordered to bring one blanket as well. When we were assembled and ready, four men were ordered to carry the blanket, one at each corner, with the match in the centre. We then marched for about an hour, and then had to dig a hole exactly one metre by one metre by one metre [3ft by 3ft by 3ft] and bury the match. Next morning it was back to normal as if nothing had happened.

'At Bad Tölz, we had passed the first course and become Standartenoberjunkers [officer cadets, with substantive rank of warrant officer]. Somehow one of the instructors had a heated argument with one of our Danish comrades. The discussion was over the forced union of European countries with Germany. The argument developed into something more serious than just a difference of opinion between two persons. We all became involved. It was clear that a lot of "Germanic volunteers" felt that in no way should their countries be taken over by Germany. Feelings were running high and a gesture was deemed necessary. That same evening nearly all of the foreign officer cadets had sewn their country's national arm badge on their lower left sleeve. Normally only a few wore their country's badge. Most wore nothing, or just the regimental arm band.

'The following day there was no reaction from our instructors or staff. No one complained, no one enquired or questioned us, but a few days later the officer who had had the argument was transferred to a frontline unit.

'When it comes to political indoctrination, yes I certainly remember that! We were told to study certain passages from Hitler's *Mein Kampf* as we would be questioned about them in the next session. We all disliked this very much. We had to spend a lot of our free time reading something that we were not very interested in. Another important factor was the language difficulty. For most of us it was extremely hard to explain in our own language what we had read in such a book. But in German, we did not even know everyday words or simple expressions. We could understand commands, we knew all the German names for all the bits and pieces of our weapons, uniform and so on, and we had no trouble when, in town, we wanted to order a beer, a meal or start a conversation with a civilian. But our vocabulary literally did not stretch to political arguments.

'At Bad Tölz this *Weltanschaung* – philosophy of life, or political schooling – was of course also carried out. Our instructor was called Weidemann. He too used *Mein Kampf*, but went much deeper into it. Again we didn't like it much but it did provide some lighter moments. In our room of eight Junkers [officer cadets], we had a Dutchman from Nijmegen called Frans Goedhart. He was already an SS staff sergeant and had the Deutsches Kreuz [German Cross] in gold. We never knew exactly what he had done to earn it. Every evening when we were having to do our homework, he would manage to go out on the town. Always just at the last minute he would return, ask what had to be done for the next day, then just read through his notes and go to bed. Next day he was never lost for the correct answer.

Our instructor would assign one of us to represent an enemy, a communist for example, while he was the NSDAP [Nazi Party] member, ready to defend the Party and the Fatherland. Normally he would argue us into a quick defeat. However, one day he told Goedhart to be an English newspaper reporter. The debate was won hands down by Goedhart and Weidemann almost completely lost his temper and made a proper fool of himself.'

TRAINING IN FRANCE

ERHARD KINSCHER
SS-STURMMANN
SS-Panzergrenadier Regiment 25
12th SS Panzer Division *Hitlerjugend*

For young men such as Kinscher, who possessed skills that were much in demand, a series of postings and transfers became the norm.

RIGHT: Erhard Kinscher as an SS-Schütze in the 12th SS Panzer Division Hitlerjugend. *He is wearing the typical M43 service dress.*

'After completing my Labour Service in July 1943, I was posted, on 30 August, to the Transport Reserve Depot at Weimar-Buchenwald [Waffen-SS uniforms were processed through distribution centres that were co-located with concentration camps, such as Buchenwald, Ravensbruck and Dachau; both free and camp labour was used for the manufacture of uniforms and insignia] and was kitted out there. After three weeks or so we were sent to Beverloo in Belgium, where some of us were allocated to the pioneer [combat engineer] battalion. I was posted to 11 Company, III Battalion, SS-Panzergrenadier Regiment 25. After a short period I was transferred to 9 Company. As they needed instructors – I was a former Hitler Youth leader and had completed my Labour Service – I was made leader and instructor for 3 Squad. At the end of October, 9 Company was amalgamated with 16 Company, with only around 30 men left over to form a nucleus for 14 Company. It was soon brought up to nominal strength and I came to the company staff as a despatch rider. As soon as training began, I received training on 20mm guns, which were not towed by vehicles but moved by manpower or by dismantling them. As well as training on the gun, we got instruction on how to use the rifle, pistol, machine pistol and, especially for us despatch riders, the map and compass. During this time we also took our oath.

'After the arrival of our vehicles, driver training started, which we were put through as quickly as feasible. Then, in January 1944, we took part in motorised exercises with SS-Panzergrenadier Regiment 26, but only one platoon from my company took part. After that, the company was equipped with half-tracks mounting 20mm guns.

'A second great motorised training exercise was inspected by Field Marshal von Rundstedt. The entire company took part. It included tanks, artillery, grenadiers and so on. Afterwards, "Panzermeyer" [Kurt Meyer], our regimental commander, fell in the company and congratulated us on our first symbolic victory. A Fieseler Storch [a single-engined light transport aircraft] had been hit by the wad from a 20mm practice round and was damaged! Thereafter we moved to Espenay, France, for training in anti-aircraft tactics. The shooting was excellent and we were often congratulated by the Luftwaffe. After this it was back to Beverloo where, after a couple of weeks, I was finally posted as a despatch rider to the regimental headquarters staff.'

BELOW: Waffen-SS soldiers at the Wildflecken troop training grounds, March 1942. Within days of this photo being taken they were serving with the Nord Division in Russia.

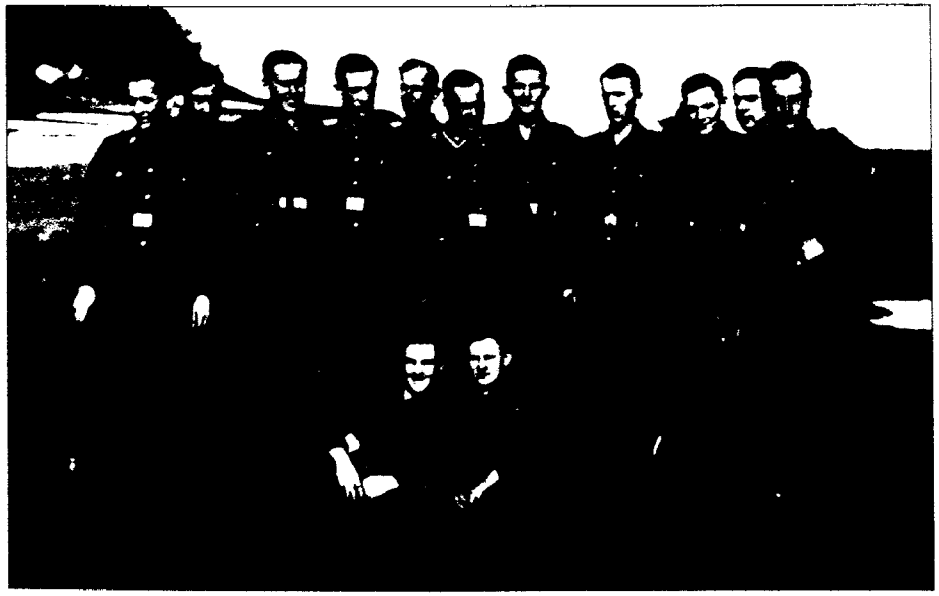

INVITATION TO THE BALL

WERNER VÖLKNER
SS-ROTTENFÜHRER
Flak Abteilung
3rd SS Panzer Division *Totenkopf*

For men who wished to be elite troops, days spent in hard training were accepted as necessary. However, Völkner remembers other methods used to weld individuals into cohesive units.

RIGHT: Cadets training at Bad Tölz. Waffen-SS officers could be harsh and ruthless, but they led by example.

'The training was very hard but quite short for me as I had already done my pre-military training. We had gun training, long-distance marches, eight weeks of basic infantry training, specialised training for gun crews, weapons drills and so on. There was so much to do, we hardly found time to sleep.

'One of our room mates went down with diphtheria and had to be hospitalised. Our room was made out of bounds – we were all in quarantine. One day, the duty NCO came and inspected our room. It was in a real shambles. He went crazy and wanted to chase us right out into the barrack square but couldn't, of course, because of the quarantine. In a fit of temper, he emptied out all of our lockers and threw everything out of the window – steel helmets, the lot, shouting that he'd show us how to clear up a room. Of course, he'd completely forgotten about the quarantine. We couldn't leave the room so he had to go and get someone else to go and pick it all up.

'One of the trainers' favourite methods of keeping us occupied was the "Masked Ball". This would always happen in the middle of the night. The squad, platoon or even the whole company would be called out and then told we had three minutes to report back in sports kit. The first three to get back would be dismissed and be allowed to return to bed. The remainder would then be told they had six minutes to get changed into full battle dress and report back. Again, the first three back would be allowed to return to their beds. Some tried to cheat, and didn't change properly but just put their battle dress on over their sports kit. But, whoever was in the group of three being dismissed to return to their beds would always be checked. Woe betide anyone who had been caught cheating. As we had maybe

five or six forms of dress - battle dress, walking out dress, parade dress and so on - they could keep us at this all night long. Of course it did create a spirit of competition and hardened us, making us determined not to let the instructors break our spirit, so in the end I suppose it really was a useful exercise.'

GUARDING THE REICH

GERD ROMMEL
SS-ROTTENFÜHRER
SS-Panzer Aufklarüngs Abteilung 10
10th SS Panzer Division *Frundsberg*

FRIEDRICH-KARL WACKER
SS-STURMMANN
16th SS Panzergrenadier Division *Reichsführer-SS*

KARL-HEINZ DECKER
SS-STURMMANN (UNTERFÜHRERANWARTER)
SS-Panzergrenadier Regiment 25
12th SS Panzer Division *Hitlerjugend*

RIGHT: SS-Schütze Gerd Rommel. This photograph was taken in 1942 when he was 18 years old.

'Our training was indeed hard, especially in the divisions that were formed later in the war, such as the 9th SS Panzer Division *Hohenstaufen*, 10th SS Panzer Division *Frundsberg* and 12th SS Panzer Division *Hitlerjugend*. These were the last divisions that were able to make use of relative peace in the West for their training, before the D-Day invasion in June 1944. However, it was very intensive. They all received the most up-to-date and modern equipment but, because they were so well equipped, a great deal was expected of them when they went into action.'

GERD ROMMEL

'Most of 1943 I spent in training. I did different courses, such as a sniper's course, anti-tank training with infantry weapons, magnetic mines and so on. The training was done with real Russian T-34 tanks. Most important to me was the Unterführer Lehrgang [NCOs' training course] in November 1943. We did, however, take part in some anti-partisan operations in Poland during this period, and were also involved in the occupation of Hungary.'

FRIEDRICH-KARL WACKER

'At NCO preparatory school, we had the same basic training as every other soldier, but also learned how to become an NCO. That meant lectures in tactics and infantry weapons, both in theory and in the field, so that we were able to teach and train other recruits and set an example. Because we were all very young and found the training to be extremely hard, we were ordered to take a rest period of one hour every day. The NCO or officer on duty made sure that this order was carried out. Where other soldiers would be given cigarettes or beer, we were given chocolates and sweets.'

KARL-HEINZ DECKER

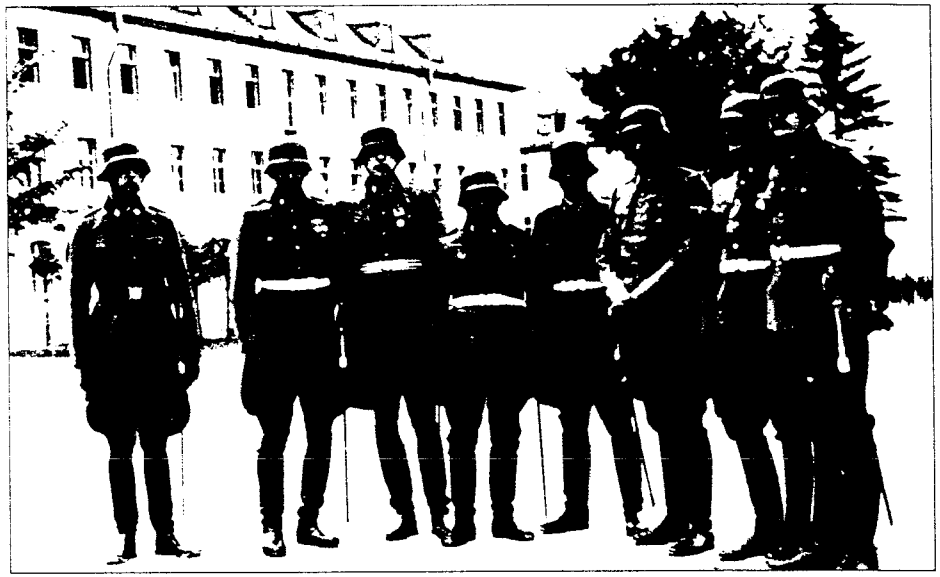

ABOVE: Staff officers at Bad Tölz. Of particular interest is the range of collar patches worn: (from left to right) the rare mirror image SS runes patches; the death's head collar patch with rank patch; the SS runes collar patch with rank patch; the SST collar patch of the SS Junkerschule Tölz (worn by the diminutive figure); the SS runes collar patch with rank patch; the polizei-style collar patches of the SS-Polizei Division; the death's head collar patches on both sides; and SS runes with rank patch.

LEFT: SS-Sturmmann Karl-Heinz Decker as an NCO candidate with the SS-Panzergrenadier Regiment 25, Hitlerjugend *Division.*

BROTHERS IN ARMS

From the beginning the Waffen-SS was different, a brotherhood apart from the Wehrmacht. Its members saw themselves as fitter, better and more motivated than their Army counterparts: in short, an elite. On and off the battlefield they were a self-contained order, knowing that their strength lay in their loyalty to each other. This bond endures still.

From the very first days of his training, the fact that he was a member of a very select force was impressed upon the Waffen-SS recruit. This status brought with it considerable responsibilities, however. Nothing less than unflinching obedience, honesty and dedication to duty was deemed acceptable. And each soldier, confident in his own adherence to these principles, also expected each and every one of his comrades to be as obedient, honest and dedicated as himself. This chapter examines the unique Waffen-SS creed.

The Waffen-SS instilled this combination of self-confidence and confidence in the trustworthiness of others into its members only partly through hard training and discipline. Surviving veterans almost invariably mention the intense and quite deliberately fostered sense of comradeship and equality as fighting men that existed between all ranks in the Waffen SS. This is a common feature of elite units in today's armies, but in those days was highly unusual – especially in the German military, where traditional Prussian discipline had always acted to reinforce the very rigid formal barriers that already existed between officers and other ranks.

As the contributors below make clear, one of the particular aspects of Waffen-SS training was the total lack of a 'them and us' class system separating officers and other ranks. Officers were expected to earn the respect of their men and not

Waffen-SS soldiers on the Eastern Front in 1942. The sense of comradeship among those who wore the SS runes manifested itself in Waffen-SS units making superhuman efforts to rescue encircled SS formations, and sometimes fighting to the last man to hold positions.

assume it merely because of their rank. Indeed, potential officers in the Waffen-SS were expected to serve at least two years in the ranks before going forward for their commissions, a fact that certainly helped engender an affinity between officers and their men. Soldiers were not expected to call their officers 'sir', but were to address them by their military rank. Officers in turn often took their meals with their men, or shared a drink with them off duty. This sense of comradeship, still as strong today after 50 years or more, is, for many veterans, probably the single most memorable aspect of service in the Waffen-SS.

An unshakeable faith in one's commanders to the bitter end

Many Waffen-SS officers were much younger than their counterparts in the regular armed forces. Because so many Waffen-SS officers were prone to 'lead from the front' there was a constant need to replace battlefield casualties. The replacements usually came from experienced NCOs, themselves comparatively young. As these young officers progressed through the ranks, they retained their regard for, and comradeship with, their lower-ranking fellow soldiers. Even senior corps or divisional commanders shared this trait. SS-Oberstgruppenführer Josef 'Sepp' Dietrich was a committed Nazi, a major protagonist in the 'Night of the Long Knives' in 1934 (the purging of the SA), who could at times be ruthless. But his troops were devoted to him, and he would exhort his regimental commanders, when sending them into battle, to 'bring my boys back safely'.

The sense of comradeship engendered during training undoubtedly contributed to the Waffen-SS's success on the battlefield. Soldiers had great respect and confidence in their officers and would obey them without question, sure in the knowledge that no officer would ask them to do anything he was not fully prepared to do himself.

In the latter part of the war most Waffen-SS soldiers had become hardened and cynical after seeing so many of their comrades fall on the field of battle. Most realised that the war was probably lost and they had little respect left for the leadership of the regime. What remained, however, was an unshaken faith in, and loyalty to, their own extremely popular commanders and to their own comrades. Even today, veterans talk with reverence of their former commanders, referring to Dietrich as 'our' 'Sepp' or Kurt Meyer as 'our' 'Panzermeyer'.

On the whole, it seems clear that for most Waffen-SS soldiers the comradeship they experienced was a major factor in maintaining their high morale. Even those who never met during the war may form an instant bond on discovering they both served in the Waffen-SS. And for most of the Waffen-SS veterans consulted in the preparation of this book, thoughts of loyalty, comradeship and obedience bring back positive memories. For example, many of the battle-hardened NCOs in Waffen-SS units took a very strong, fatherly interest in the younger grenadiers under them. It was not uncommon for such men to go to great lengths to avoid being separated from their men, even when they themselves were seriously wounded.

Instant and unquestioning obedience to orders also had its negative side, though. The young grenadiers of the Waffen-SS may have been superbly fit, tough and dedicated, but many went to war when still extremely young, with little experience of life and without the psychological and emotional maturity to handle some of the situations in which they were sometimes placed. That is true of most soldiers in modern wars, but most of those who joined the Waffen-SS in the later stages of the war had, also, hardly known any political or social system beyond the regimentations and orchestrated hatred of the Third Reich. Thus it was fatally easy for them to assume that all instructions were justified. And so when a fanatical officer ordered his men to shoot Canadian prisoners at the Ardenne Abbey in Normandy, his order was obeyed without question.

There was also another, literally fatal, drawback to the Waffen-SS's culture of obedience. Unlike the training given to modern special forces, it did not encourage initiative on the battlefield. Without their unhesitating response to orders that would have daunted lesser men, the men of the Waffen-SS would surely never have achieved what they did. But as a result they almost certainly took more casualties than they might have given more imaginative training. Waffen-SS losses were high. From an estimated total strength

during World War II of some 12 million, for example, the Wehrmacht suffered losses of around 2.9 million killed, a casualty rate just under 25 percent. For the Waffen-SS, out of a total strength of around one million, some 253,000 were lost, a casualty rate of just over 25 percent. Thus the casualty rate for the Waffen-SS is marginally higher. It should also be pointed out that Waffen-SS surrendered personnel percentages are much lower than the Wehrmacht's, indicating, perhaps, a higher degree of motivation.

The mutual loyalty among Waffen-SS soldiers was such that misdemeanours, and sometimes even fairly serious crimes, would be overlooked if it was considered that there were extenuating circumstances. But if it was considered that a Waffen-SS soldier had acted dishonourably in committing an offence, punishment would be severe in the extreme, as the accounts below illustrate. For example, veterans most often quote the rule that on no account were personal lockers to be secured. To padlock one's locker implied a distrust of one's comrades, which was considered unworthy and counter to the Waffen-SS creed. And woe betide anyone who did steal from their comrades and was caught.

The comradeship of the war years endures still

This sense of comradeship, born of belonging to a military elite and nurtured through hardship and sacrifice in battle, was the cornerstone on which the great combat achievements and reputation for dependability and fortitude of the Waffen-SS was built. This sense of belonging also helped many to survive the hardships of post-war imprisonment, which for many meant years of suffering in Stalin's gulags.

After the war, former Waffen-SS soldiers became, for many, the 'alibi of a nation'. Attempts were made to lay the responsibility for virtually every crime committed by the Nazi regime at the feet of the SS. But no attempt was made to differentiate between the frontline combat troops of the Waffen-SS and the personnel who staffed the concentration camps, the Gestapo, or the death squads of the Einsatzgruppen (Special Action Groups). As a result, the comradeship that saw them through long years of war re-emerged stronger than ever. Seen as outcasts from society, Waffen-SS veterans turned to each other for help and support, and so the HIAG (Hilfsgemeinschaft auf Gegenseitigkeit der Soldaten der ehemaligen Waffen-SS - Mutual Aid Association for Soldiers of the former Waffen-SS) was formed.

The sense of equal respect between leaders and those who they led in battle, the admiration for professionalism and gallantry, and a history of common suffering and survival created a mutual pride and loyalty among Waffen-SS soldiers, irrespective of rank or even nationality, that remains to this day.

Right: No matter what the circumstances or the theatre of war, every effort was made to give Waffen-SS dead a proper burial. Here, SS-Standartenführer Joachim Peiper (an SS-Sturmbannführer at the time this photograph was taken) presides at a solemn interment ceremony of one of his fallen grenadiers.

UNSURPASSED UNIT PRIDE

FRIEDRICH-KARL WACKER
SS-STURMMANN
16th SS Panzergrenadier Division *Reichsführer-SS*

ERIC BRÖRUP
SS-OBERSTURMFÜHRER
SS-Panzer Aufklärungs Abteilung 5
5th SS Panzer Division *Wiking*

ERHARD KINSCHER
SS-STURMMANN
SS-Panzergrenadier Regiment 25
12th SS Panzer Division *Hitlerjugend*

RIGHT: Friedrich-Karl Wacker, seen here as an NCO candidate in the Totenkopf *Division.*

'Our confidence was overwhelming. We had an arrogant pride in ourselves, an immense *esprit de corps*. I always felt better than any Wehrmacht soldier. I wasn't, of course, but I felt that I was.

'So much is said about the special comradely relationship between officers and men in the Waffen-SS, but I have to say that it wasn't always so. In the *Reichsführer-SS* Division, for example, I didn't even know that SS-Gruppenführer Max Simon was my divisional commander until after the war had ended. Sometimes we didn't even know who our company commander was. And old allegiances died hard. In France, for example, some of the NCOs who had come from the *Totenkopf* Division built themselves a mess with a bar. They made it abundantly clear that we young soldiers were not welcome there.

'Nevertheless, we were all united when it came to our creed. I remember one time, a corporal had deserted. He was recaptured and sentenced to death. They called for volunteers for the firing squad, but only accepted volunteers from the older soldiers in the unit. We younger ones were rejected. I can remember that we were very disappointed at not being chosen.'

FRIEDRICH-KARL WACKER

'An absolute No-No was to curse or call anyone by insulting names and the like. The honour and dignity of any man, officer or other rank, was not to be violated. This has a lot to do with the great sense of comradeship which was instilled into the Waffen-SS. A mutual respect existed. Many commanders radiated a certain charisma and their troops would follow them to hell and back.

ERIC BRÖRUP

'In the fighting around Caen, France after the Allied D-Day landings in June 1944, my platoon was attached to I Battalion, and the other three platoons were used to help stabilise the front near Caen. They were dug in, without infantry support [the crews of the armoured personnel carriers and their gunners], between III Battalion and 16 Company, together with the command post. Behind the 20mm guns, the bigger 88mm guns were dug in to fulfil a ground combat role. On the evening of 7 July, heavy artillery fire began to fall on us. On 8 July I could only find one man from these three platoons who had made it back alive. Among other things he told me that SS-Hauptscharführer Grabsch received a bullet wound in the chest, but just bandaged it himself and refused to be taken to the rear for treatment. He insisted: "I'm staying with my lads." He was the oldest in the company. A little later he was shot dead.

'Earlier, on 5 June 1944, a deserter was shot in front of our whole battalion. "Panzermeyer" said: "German mothers bore their sons to fight, not to betray the Fatherland."'

ERHARD KINSCHER

ON YOUR HONOUR

HEINZ KÖHNE
SS-OBERSCHARFÜHRER
1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler*

KARL-HEINZ DECKER
SS-STURMMANN
(UNTERFÜHRERANWARTER)
SS-Panzergrenadier Regiment 25
12th SS Panzer Division *Hitlerjugend*

HANS-GERHARD STARCK
SS-OBERSCHARFÜHRER
1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler*

RIGHT: A gilded SS eagle bearing the motto of the Waffen SS, 'Loyalty is my Honour', in German.

'In the Wehrmacht one had to keep one's locker secured. In the Waffen-SS they had to be left unlocked. There was no theft in the Waffen-SS. If any Waffen-SS man was caught stealing from his comrades, the punishment would be extremely severe. For that reason every soldier had to make sure never to allow himself to feel any temptation to take any man's property.

'The comradeship of the Waffen-SS was based on the tenet of "all for one and one for all". Throughout the training great emphasis was put on this to ensure this principle would be adhered to.'

HEINZ KÖHNE

'In the Waffen-SS, we had to leave our lockers open all the time. Stealing from your comrades was an offence that would be very heavily punished, so you had to learn to trust, to depend on your comrades, and to share. This all contributed to the formation of the legendary sense of

intense comradeship which permeated the Waffen-SS.'

KARL-HEINZ DECKER

'In our regiment, and also in our own company, there were two soldiers who were caught stealing from their comrades. Both were sentenced to death and were subsequently shot, and afterwards the entire company marched and trampled over their graves. That was the price one paid for stealing from one's comrades.'

HANS-GERHARD STARCK

UNIT CAMARADERIE

JAN MUNK
SS-STANDARTENOBERJUNKER
SS-Panzergrenadier Regiment *Westland*
5th SS Panzer Division *Wiking*

Unit solidarity in the Waffen-SS was second to none, and Munk remembers with amusement the games different companies played in an effort to outdo one another.

RIGHT: SS-Standartenführer Kurt Meyer – 'Panzer-meyer' – takes a fatherly interest in one of his young charges of the Hitlerjugend *Division. The Waffen-SS had an intense unit camaraderie.*

'I had arrived at Ellwangen from a hospital in Krakow on 4 June 1944. I think my period in Ellwangen was among the best of my times in the Waffen-SS because of the company I was in. I landed in 3 Company, SS-Panzergrenadier Training and Replacement Battalion 5.

'It really is a great feeling to march en bloc'

'Our company commander was feared by all his fellow commanding officers. If he had a bone to pick with any of them he would wait until a Saturday night. That was cinema night in town. He would make sure we left the cinema behind the company whose commander had annoyed him. We waited a while then followed. Everyone would be singing as they marched. The moment we started to overtake the other company, marching quicker and singing a different song, louder than the other lot, they just folded up. They went out of step and lost their tune, which meant their commanding officer would be held responsible for their performance.

Most of the time this was done as a challenge between the various commanding officers and their companies. It therefore had a positive side to it. The other company would then train more, improve their marching and singing, but no other unit was able to beat my company. It really is a great feeling to march *en bloc*, as one man, and to have good parade ground drill, where movements were done in such perfect time that it sounded like one sharp crack.

THE ENDURING BOND

RUDY SPLINTER
SS-STURMMANN
10th SS Panzer Division *Frundsberg*

GERD ROMMEL
SS-ROTTENFÜHRER
SS-Panzer Aufklarüngs Abteilung 10
10th SS Panzer Division *Frundsberg*

RIGHT: Newly trained Waffen-SS soldiers, who would forever remain comrades in arms.

'While on holiday with my family in Germany, I passed the house of former SS-Brigadeführer Heinz Harmel, my old divisional commander. I decided to pay a courtesy call. Harmel welcomed me enthusiastically, asked what I was doing in that part of Germany and insisted I stay there with him as his guest. I respectfully declined, saying that I couldn't possibly impose on him as I had my whole family with me. He had an index system with the names of every single soldier who had served in the *Frundsberg* Division. He confirmed my name was on it and we had an interesting chat about old times.

'I told him about one occasion, when he was newly posted to take command of the division. The lads were asking what the new commander looked like. Some of the old salts said: "If you see a guy with a bottle of good brandy in one pocket, a big box of cigars in the other, and the Knights Cross sparkling at his neck, that's him." Of course we thought this was a wind-up. Then, some time later, during the fighting in Normandy, a captured American jeep arrived at our location. Out got this big chap, a bottle of brandy sticking out of one pocket, a big box of cigars sticking out of the other, and a Knights Cross at his neck. He wasn't dressed in a general's finery, no riding breeches or polished jackboots, just baggy trousers and hob-nailed ankle boots.

'That was Harmel. A real soldier's soldier, no airs and graces, and he would do anything for his men. It's no wonder they would follow him anywhere and do anything he asked, even today, 50 years or so later.'

RUDY SPLINTER

'My most enduring memory of the Waffen-SS was the spirit with which we were all filled. We were all just around 18 years old, and our officers just 20 to 30 years old. Our divisional commander, SS-Brigadeführer Heinz Harmel, was then just 38 years old. The troops never addressed him as "Herr General", just as "Brigadeführer". It was this spirit of equality which made us all feel so proud.

'But you know, the best example I can give of the comradeship in the Waffen-SS in fact occurred just recently. My telephone rang and at the other end of the line was my old chief, General Heinz Harmel, recently turned 88 years old. He had heard that I was about to go into hospital for a heart operation. Now, I ask you, how many former soldiers get their old commanding general telephoning to ask how things are? Doesn't that say everything about our comradeship? In the old days I was just a corporal and the driver of a command tank which Harmel occasionally used.

GERD ROMMEL

THE EASTERN FRONT I: BLOODY ADVANCES

'Kick in the door,' Hitler had remarked to his generals when planning the invasion of Russia, 'and the whole rotten superstructure will come crashing down.' In June 1941 the German armed forces put this theory to the test. For the Waffen-SS, though, the war in the East was more than a military campaign, it was an ideological crusade against Bolshevism.

For the Waffen-SS, the war on the Eastern Front was a struggle of ideologies. As the standard bearer of Nazism, the SS organisation as a whole viewed the Soviet Union and its Slav inhabitants with utter contempt, to be conquered and reduced to slave status in the quest for German *Lebensraum*. For the ideologically indoctrinated Waffen-SS, the war against Russia took on the nature of a crusade – a crusade against Bolshevism.

When two ideologies such as National Socialism and Bolshevism clashed, it would have been inevitable that the subsequent conflict would be savage. For the Nazi Party's military elite, the war on the Eastern Front was ruthless, fanatical and unrelenting. It was in Russia that Himmler's legions fought their most brutal battles and incurred their most horrendous losses, for in a war where retreat in the face of the enemy was unthinkable and capture meant almost certain torture and death (Himmler himself had forbidden any Waffen-SS soldier to surrender), some Waffen-SS units were literally wiped out in clashes with the Red Army.

From the beginning, therefore, it was obvious that the war in East was going to different in character to the campaigns of 1939-40. Both sides executed prisoners and committed atrocities, and disregard for the conventions of war regarding prisoners and civilians became the norm. Yet amid the horrors the

The spoils of war. Waffen-SS troops with a captured Soviet banner in the summer of 1941. Himmler ordered his commanders in Russia to 'instruct your men again and again in our ideological beliefs... and do not let them go before they are really saturated with our spirit.'

ABOVE: Imbued with an almost religious zeal, the soldiers of the Waffen-SS fought with unmatched enthusiasm during Operation 'Barbarossa', eager to get to grips with the ideological enemy. These men are from the Das Reich *Division, which in early August 1941 helped hold off some 11 Red Army divisions in southern Russia.*

Waffen-SS achieved some spectacular results and achieved an influence out of all proportion to its size.

The enormous force for Operation 'Barbarossa' - 140 divisions including over three million men, 7100 guns, 3300 tanks, 2770 aircraft and a further 500,000 troops from allied countries - crossed its start line at 0300 on 22 June 1941. They were three army groups: North, which aimed at the Baltic states and Leningrad; Centre, which headed across Soviet-occupied Poland for Smolensk and then to Moscow; and South, which struck across southern Poland at the Ukraine, the oilfields of the Caucasus and the Crimea. The Waffen-SS divisions were spread throughout the army groups: the *Totenkopf* and *Polizei* Divisions with Field Marshal von Leeb in Army Group North; the *Das Reich* Division under Field Marshal von Bock in Army Group Centre; the *Leibstandarte* and *Wiking* Divisions with Field Marshal von Rundstedt in Army Group South; and Kampfgruppe (Battlegroup) *Nord* in Finland with General von Falkenhorst.

In the first few weeks of the campaign, everything appeared to go the Germans' way. The Red Army in Poland was scattered, uncoordinated, and without a strategy for dealing with the assault - a situation aggravated by Stalin's refusal to heed diplomatic and intelligence warnings that an invasion was imminent. In the initial attack 4000 Soviet aircraft were destroyed, many on the ground, and by the end of September Axis forces had surrounded Leningrad, were within 320km (200 miles) of Moscow, and had broken the Soviet front south of Kiev. Over half a million prisoners had been taken as the defenders were encircled.

The Waffen-SS had notched up an impressive list of victories during the advance. The *Totenkopf* Division fought

its way through Dvinsk and Opochka in the face of determined opposition, before digging in around Leningrad. In the centre, *Das Reich* helped take Gorki, secured the left bank of the River Yelnya, and was then involved in helping to blunt an attack by 11 Soviet divisions. In September the division took Sosnitza, and then assisted in the German capture of Kiev. It was then assigned to Operation 'Typhoon', the assault on Moscow. In the face of fanatical resistance and bitter weather, *Das Reich* fought to within 20km (11 miles) west of the outskirts of the Soviet capital.

In the south, the *Leibstandarte* Division was not committed to battle until 27 June. In combat it proved itself unstoppable in the attack, taking Moszkov, Miropol, Shepovka, Zhitomir and Cherson (after bitter house-to-house fighting), before being given a spell of well-earned rest in late August. It was a brief respite, though, for between September and November the division was involved in savage fighting as it once again assisted in the German advance.

The *Wiking* Division also achieved some notable successes, taking part in the encirclement of Soviet forces at Uman and overcoming fanatical resistance at Dniepropetrovsk, before digging in to await the anticipated Soviet counteroffensive.

By the end of 1941, though, the Soviet Union had not been brought to its knees. Worse for the Germans, their units at the front were at the end of their supply lines and were ill-equipped for the Russian winter. For the Waffen-SS, losses had been horrendous. Its total strength at the beginning of the campaign (including reserve units, training cadres and concentration camp detachments) was 160,405. By the end of 1941 it had suffered 407 officers and 7930 men killed, 816 officers and 26,299 men wounded, 13 officers and 923 men missing, and four officers and 125 men killed in accidents. Nevertheless, it had established for itself

BELOW: A Waffen-SS officer interrogates a captured Russian during the German advances of 1941. In the racial and ideological battle that the war in Russia was for the Waffen-SS, the conflict soon reached a level of brutalisation not previously seen.

a legendary reputation among friend and foe alike, a reputation that would be enhanced over the next four years.

On 6 December 1941 came the first massive Soviet counterattack in the centre before Moscow. A month later came the counterattack in the north, during which the German 16th Army was encircled. The ferocity of the Soviet reaction may be judged from the fate of the 3rd SS Panzer Division *Totenkopf*, which escaped the notorious Demyansk Pocket having lost 12,600 killed or wounded of the original 17,000 men with which it had started the campaign.

By March 1942, the Germans had been driven back along the whole of the front. To regain the initiative, Hitler decided to concentrate on the drive south across the oil-rich Caucasus to the Caspian Sea. This succeeded to the extent that by the beginning of May the Crimea was taken, and the great oil centre at Maikop was taken in early August – although the oil installations themselves had been destroyed. At this point the southern drive literally ran out of energy, as the Germans ran out of fuel. Meanwhile, the Red Army was being pushed slowly east out of the great bend in the River Don; by the end of August the Germans were within 25km (16 miles) of Stalingrad.

The epic of Stalingrad ended on 2 February 1943, when the remains of the German forces in Stalingrad surrendered, having lost 147,000 men of an original 280,000 to cold, starvation and battle. While their resistance had allowed the armies in the Caucasus to retreat safely, the defeat had a devastating psychological effect on the German public and the German armies in the East; but it made Hitler even more contemptuous of his generals.

The expansion of the Waffen-SS

For the Waffen-SS, 1942 was a tale of defensive battles. In addition to the *Totenkopf*'s endeavours in the Demyansk Pocket, the *Das Reich* Division suffered 400 casualties between January and March fighting Marshal Zhukov's counteroffensive before Moscow. It was subsequently withdrawn to France for a refit in March, upgraded to a panzer-grenadier division, and returned to Russia in January 1943.

The *Leibstandarte* was engaged against the Red Army around Dniepropetrovsk and Stalino, before being moved

Above: A Das Reich *officer, a photograph that amply conveys that mentality of the Waffen-SS during the early stages of the war in Russia: fit, cocky and supremely confident of attaining ultimate victory.*

to France to pre-empt an anticipated Allied invasion – it stayed for the rest of the year. The *Wiking* Division stayed the whole year in Russia, and took part in some heavy fighting in the Caucasus.

The increasing demands of the Eastern Front resulted in more Waffen-SS divisions. Two new divisions were formed: the 7th SS Freiwilligen-Gebirgs Division *Prinz Eugen* and the 8th SS Kavallerie Division *Florian Geyer*. In addition, despite a poor fighting record, Kampfgruppe *Nord* became the 6th SS Gebirgs Division *Nord*.

The beginning of 1943 was a time of crisis for the German Army in Russia, as Army Group A pulled back from the Caucasus to prevent its annihilation. In an effort to help to

stabilise the front, the *Leibstandarte*, *Das Reich* and *Totenkopf* Divisions were formed into I SS Panzer Corps and despatched to southern Russia. This corps was soon engaged in heavy fighting in an effort to stem the Red Army. The corps commander, SS-Obergruppenführer Paul Hausser, disregarded Hitler's orders to hold Kharkov at all costs and abandoned the city in February 1943.

The Red Army by this time was exhausted and had outstretched its supply lines, and so Field Marshal von Manstein launched a devastating counterattack, of which I SS Panzer Corps formed the northern spearhead. Hausser retook Kharkov in a spectacular action, though he lost 11,500 killed, wounded or missing in the process.

In the wake of Kharkov, Hitler, intoxicated by the fighting prowess of the Waffen-SS, agreed to the formation of two more SS corps. I SS Panzer Corps would consist of the

Below: 'If you answer the call of the Waffen-SS... you will belong to a corps which from the beginning has been associated with outstanding achievements.' (Waffen-SS recruiting pamphlet). A column of Das Reich *Division vehicles during the advance in southern Russia, 1941.*

ABOVE: Though the door had been kicked in at Minsk, Kiev and Smolensk, 'Barbarossa' failed to knock the Soviet Union out of the war. As summer gave way to autumn, the German advance slowed. Then it started to snow.

Leibstandarte and the not-yet-formed 12th SS Panzer Division *Hitlerjugend*; II SS Panzer Corps would consist of the *Das Reich* and *Totenkopf* Divisions; while III SS Panzer Corps would be made up of the *Wiking* Division and the new 11th SS Freiwilligen-Panzergrenadier Division *Nordland*. In addition, two other SS divisions were in the process of being formed: the 9th SS Panzer Division *Hohenstaufen* and 10th SS Panzer Division *Frundsberg*.

But the successes around Kharkov were tactical, not strategic – and the last major successes for the Germans in the East. Their armies had lost about a million men since the previous November, and they could no longer contain any encirclement they achieved. As the spring thaw set in, bogging the battle down along the whole front, the Soviets gradually prevailed. By April the southern German armies were 480km (300 miles) from Stalingrad, stretched from Taganrog to Belgorod on the Donetz. Farther north there were huge Soviet salients around Kursk and toward Nevel, and the siege of Leningrad had been broken by the Red Army.

To Hitler the key to the campaign now seemed to lie in the Kursk salient. He did not consider the virtue of waiting for the Red Army itself to break out and expose its flanks, yet it was July before he had sufficient forces – 17 divisions – and the latest equipment, notably Tiger and Panther tanks, in place to begin the assault (Manstein had 900,000 men, 2700 tanks, 10,000 artillery pieces and 2000 aircraft for the attack). By then the Soviets had had time to withdraw from the most threatened positions, sow vast minefields, and assemble a gigantic defensive force. More than two million men, 6000 tanks and 5000 aircraft joined in combat on 5 July 1943. II SS Panzer Corps, consisting of the *Leibstandarte*, *Das Reich* and *Totenkopf* Divisions (see Appendix I), was assigned to the 4th Panzer Army.

This, the greatest tank battle ever fought, raged on for a week. By the fourth day the German assault was breaking up into local actions, and came to halt next day as fresh Soviet tanks poured into the fight. By now the battlefield was so obscured with dust and smoke that artillery became useless. The Germans, despite enormous efforts, could not break through the seemingly endless stream of Soviet reinforcements. On 12 July the Red Army increased the relentless pressure by opening a counteroffensive in the north, and Hitler ordered a fighting withdrawal. Hausser's command, which had started with over 700 tanks, emerged from the offensive with 280 still intact.

For all the individual heroism there was in the fighting around Kursk, the battle showed that the depleted and exhausted German armies could muster their strength only for limited engagements: Kursk had called on all their available armour, and reduced it still further. The eventual collapse of the front was inevitable, and the strategic initiative passed to the Red Army.

The nature of war in the East

The dire situation again aided the Waffen-SS, as more divisions were created to bolster the Eastern Front, though many were of variable quality. The end of 1943 saw the birth of the 13th Waffen-Gebirgs Division der SS ***Handschar***, 14th and 15th Waffen-Grenadier Divisions der SS, 16th SS Panzergrenadier Division ***Reichsführer-SS*** and 17th SS Panzergrenadier Division ***Götz von Berlichingen***.

The experiences of those Waffen-SS soldiers who took part in the fighting in Russia up to Kursk illustrate vividly the peculiarities of the war on the Eastern Front: the vastness of the theatre of operations, the disorganisation that even elite units suffered, the breakdown of supply systems, the appalling living conditions, and the ferocity of the fighting (which may be judged by the number of contributors who were wounded while fighting in Russia).

BELOW: The failure of the German offensive to take Moscow – 'Typhoon' – signalled the start of a long war in the East for the Wehrmacht and Waffen-SS. Here, Waffen-SS SdKfz 250 half-tracks struggle through the snow.

OPERATION 'BARBAROSSA'

ERWIN BARTMANN
SS-UNTERSCHARFÜHRER
1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler*

Bartmann remembers the staggering advances made by his division during Operation 'Barbarossa', but he also recounts the bitter fighting he and his comrades were engaged in against the Russians.

RIGHT: Erwin Bartmann as an SS-Sturmmann. Note the black cloth slip-on shoulder strap mounts bearing the monogram of the Leibstandarte SS Adolf Hitler. *The Infantry Assault Badge can just be seen on the left-hand breast pocket of his standard M43 field blouse.*

'As the advance eastwards continued, we moved towards Cherson [east of Odessa on the River Dnieper], where the fighting lasted from 19-22 August 1941. Our I Battalion attacked the village of Znigerovka. The Russians fled, leaving behind huge amounts of weapons and munitions. We then moved on through the Caucasus, taking Berdansk, Mariupol and Taganrog, which fell to us on 17 October.

'As we advanced between Mariupol and Taganrog, we halted our vehicles along the roadside to take a rest. A recce patrol was sent out and soon spotted Russian troops moving past us, heading west. Perhaps they hadn't realised we had already overrun their positions, or were trying to get around behind us and attack from the rear, though I don't think this was the case. We set up our machine guns on a railway embankment, and our mortars on the road. The subsequent action was swift. Thanks be to God we didn't suffer any casualties, but the Russians lost all their weapons and supplies. As we progressed farther towards Taganrog, we passed an airfield. Once again we had to disembark from our trucks and take the airfield, even as planes were still landing and taking off.

'When we eventually reached Taganrog, our task was to capture the harbour and harbour installations, together with the radio station which was on a higher area of ground near the harbour. We stormed the installations. As we burst in through the door, the Russians ran out the back. They had destroyed the radio antenna, and the floor was awash with mercury from the smashed equipment. A large ship was trying to leave the port but was sunk by our 88mm flak guns. I can remember seeing it still lying there in the shallows in 1942, just before we returned to France.

'From Taganrog we moved farther east before halting and digging in. We lay there for about three weeks. We were widely dispersed (we had a large plain to defend). I lay with my telephone equipment between the company command post and the third platoon. It rained constantly and the enemy bombarded us with artillery every day. We always anticipated an enemy assault, but it seemed it would never come. Then one day a shell landed right on the edge of my foxhole and blew my telephone and my hand grenades into the air. Because of the blast and the impact I could hear nothing. I began to wonder if I had been killed, but I was only stunned. My telephone was no more, but I was still alive, which was the main thing. Our losses had been rising steadily and we needed every man. After this artillery barrage came the enemy infantry. Our ammunition was running low and we had to make every shot count.

'We lay there with bayonets fixed, waiting for the enemy. Then suddenly they appeared, but they were holding their hands up high, surrendering, not attacking, and shouting to us not to shoot. They had had enough. We could see their political commissars behind them, running away. We fired at them but they were too quick. I think on that day both sides were just happy to have survived.

'By 17 November 1941, we were ready for the attack on Rostov. The attack began early in the morning of 20 November. It was originally intended that the assault would begin at 0500 hours, but the fog was so dense it had to be postponed. At 1100 hours, the reconnaissance section went off first, then about 20 minutes later the infantry, supported by tanks from the Army. They said later that they had never seen an attack like this. Usually when the tanks stop the infantry dig in. When these tanks stopped, at the anti-tank ditches at Rostov, we just kept on advancing!

'Suddenly our flak opened up'

'As we advanced our ammunition trucks followed us – the pioneers had made sure they were able to cross the anti-tank ditches. By the next day we had penetrated into Rostov itself. As we advanced we had to cross the area around the railway station. Our task was to capture the railway bridge over the river. This was also the task of SS-Hauptsturmführer Springer and his company. As we came to the railhead, we could see an armoured train, with two locomotives, just about to depart. I got to the railhead just as the train pulled out. Suddenly our flak opened up and destroyed both locomotives. It turned out that the train was full of political commissars and their families who were about to flee, but things didn't turn out quite as these gentlemen had intended. In the station our company went into position and I was sent to the battalion as signaller and telephonist. As I was reporting to SS-Sturmbannführer Fritz Witt, 3 Company was already over the bridge. Eventually I was given an order to lay a telephone line over to the other side of the bridge, but only got so far before being called back. The Russians were attacking the other side, but they couldn't break through and we held the bridgehead.

'On 2 December we had to evacuate Rostov again, the enemy being too strong for us. We had little or no supplies – our advance had been too fast and we had outran our replenishment vehicles. When we took Rostov, we had no radio communications with our supply troops or with Army HQ. We were on our own. It was very cold and we had no winter clothing, only what we were wearing, and that wasn't much. It was a wild retreat – we had to get out as soon as possible.

'The fuel tanks in our diesel trucks were frozen so we had to feed the engines directly. One man was in the cab with a can full of diesel fuel while another fed the fuel directly into the engine with his drinking cup, and this is what we had to do all the way back over the Zambeck until we reached our new positions.

'Our comrades from the Wehrmacht were already there – they hadn't followed us into Rostov. There, in our frozen holes in the ground, we brought in Christmas and the New Year. We made our subterranean hell as habitable as possible, making lanterns from small tins filled with diesel and a wick. In January 1942 we were moved into the village and built our shelters and machine-gun bunkers in the houses. To us it was luxury. In front of us, down by the river, lay the rifle company, widely scattered, with few men. Our condition was not much better. We had had considerable losses and no replacements. I can remember we were four hours on watch, four hours off. It must have been worse for the rifle company, as they were in the frontline and had to drive off any enemy attacks. For us it was a little better because we lay behind some cover in our bunkers with our heavy machine guns.

'We often had to give fire support to our comrades to beat off enemy attacks. As the weather became warmer the results of our handiwork became evident. As the snow melted the bodies were exposed and began to rot. The stink was

terrible. Then we were withdrawn from our positions and replaced by polizei troops. We were only halfway back to Taganrog when we heard that the Russians had overrun our old positions and we had to go back and throw them out again. The Russian propaganda loudspeakers wished us a pleasant stay in France. This was how we first learned that we were to be withdrawn from the Russian Front and transferred to France for refitting and reorganisation.'

THE DEMYANSK POCKET

WERNER VÖLKNER
SS-ROTTENFÜHRER

Flak Abteilung
3rd SS Panzer Division *Totenkopf*

When the Soviets launched their winter offensive in northern Russia in January 1942, the* Totenkopf *Division was cut off in the Demyansk Pocket. Völkner and his comrades endured 73 days of isolation.

RIGHT: SS-Rottenführer Werner Völkner as a member of 4 Kompanie, SS Flak Abteilung 3, Totenkopf *Division, in a photograph taken in Russia in 1944. He remembers the brutalities committed by the Soviets against his comrades.*

'On the morning of 26 February 1942, we were warned that the Russians had broken through our lines and were attacking the supplies. We were sent to help, but when we arrived at the scene we found the Ivans had already been there. Trucks lay abandoned in the snow, their contents scattered all around. It was a scene of utter devastation. The drivers had been dragged from their cabs and either clubbed to death with rifle butts, had their throats cut, or been bayonetted. It was a really sickening sight.

'We heard later that the Russians had broken out of an encirclement we had them in - there wasn't enough of our infantry to hold them - and had attacked our supply column, stolen all our food and disappeared. We were tasked with finding them in our half-tracks.

'It was a short, sharp engagement. We took a direct hit in the engine. Stuck there, unable to move, we were sitting ducks. The number one on the gun was hit in the head by a bullet that went straight through his steel helmet. The loader was hit in the hand, and then our sergeant was peppered with shrapnel. We had to get out quick. We jumped off the vehicle into the deep snow, which, being a metre thick, made for a soft landing, though subsequent movement was difficult. I went to get my rifle from the rack on the vehicle. Now, our regulations stated that when they were secured on the rack the slings had to be tightened up against the stock. One of my comrades had been careless, though, and had left it loose. His carelessness saved my life, for the loose sling got tangled with my rifle and held me up for a couple of seconds. Just then a Russian bullet hit the vehicle right next to me. If the tangled sling hadn't have held me back for just that second or so the bullet would have hit me.

'I took two rifles and, holding them at the muzzle end, used them as a pair of skis to propel myself through the snow. I had only gone 10 metres or so when I came under fire. I couldn't see the enemy, and in any case I only had five rounds in each rifle. I began firing in the direction of the muzzle flashes, but it would be only a matter of time before I would be hit. Fortunately, a half-track from the pioneer section arrived on the scene and rescued us.

'The next day we went back to recover the vehicle. The body of the number one on the gun crew had been badly mutilated by the Russians. He was dead, of course, and wouldn't have felt anything, but why did they have to mutilate his body like that?

BELOW: Totenkopf personnel await a Red Army assault while isolated in the Demyansk Pocket. The division had started the campaign in Russia with a strength of 17,000 men. By the time it had been rescued from the pocket, this number was down to 6700 personnel.

'As the supply problem got worse we had to "live off the land" to supplement our meagre rations. We would try to exchange our cigarettes with the local civilians for bread or some eggs. Of course, there were some who had no hesitation in just helping themselves. One day, for example, a local complained that some soldiers had stolen one of his pigs. Our commanding officer ordered us to line up in full battle order for an identity parade. Lined up in camouflaged smocks and the rest of our gear we all looked exactly the same to the poor peasant, and he couldn't identify the one who had taken his pig.

'Then we had to dig foxholes'

'On occasion we were paraded to check that no one had eaten their iron rations [hard tack biscuits and tins of cooked meat], which could only be used in an emergency, and only then if authorised by an officer or NCO. Our commanding officer ordered any man who had eaten his iron rations to take three steps forwards. Well, we all looked sideways at one other, then the whole company took three steps forward. Normally this would mean three days' pun-

ishment, but of course they couldn't jail the entire company. However, as a punishment we were made to dig trenches large enough for our vehicles to be driven into, to protect them from shrapnel. The hole that can accommodate an eight-tonne half-track is big, I can tell you! Then we had to dig foxholes for ourselves. It was punishment, of course, but at least we could use the trenches as cover during enemy attacks.

'When the fighting in the pocket had ended I was summoned to see the commanding officer, though I couldn't think of anything I'd done wrong to get into trouble. We had already been punished for eating our iron rations. When I got there he asked: "Völkner, when did you last have some leave?" I replied that I hadn't had any leave yet. It wasn't punishment at all, far from it. I was going home on leave. It all happened so fast I didn't have time to write and tell my parents, so they got quite a surprise when I turned up. My mother was also quite excited about my ration cards, and suggested that we go out straight away and find a butcher to buy some pork. Pork! I wouldn't have cared if I'd never seen pork again – I had been one of those who had scoffed all the pork from that stolen pig!'

ONE MAN AND HIS DOG

ERICH HELLER
SS-UNTERSTURMFÜHRER
2nd SS Panzer Division *Das Reich*

Heller's account of his travels in Russia gives the reader an indiction of the vast distances involved in Russia, as well illustrating that a semi-normal lifestyle could be maintained away from the front and the fighting.

Right: Erich Heller is photographed here as an SS-Oberjunker, but he was later commissioned as an SS-Untersturmführer. He wears the General Assault Badge and Wound Badge (in black) on his breast pocket, while in his tunic buttonhole can be seen the ribbon of the Eastern Front Campaign Medal.

'The workshop supervisor had a German Shepherd dog, which sat at his desk and never took its eyes off me or the BMW motorcycle. He had turned up just two days after the brigade had moved out. Then I remembered that someone on the brigade staff had such a dog, so I asked the senior doctor if I could take the dog, called Rex, along with me. He agreed and so, on 15 August, I set off behind a truck towards Latnaya and the railway station. There, the motorcycle combination was loaded onto a flatcar behind an assault gun.

'On 18 August [1942] our train finally reached Kursk. My vehicle was unloaded and at the commandant's office I was told that I should get a train to Kiev next, but the next one wouldn't be for a couple of days. First I had to report to the movements office and have my papers stamped. There I heard to my astonishment that I would have to have travel papers for the dog also, so that I could draw rations for him. After much toing and froing an elderly hauptmann, who wore the Iron Cross from World War I, got everything in order for me. In the evening I went with him and a lieutenant to visit the Kursk State Theatre. That was a real lark. There were many pretty ladies, elegantly attired, some with children in the boxes with them, but all of them were escorted by members of the Wehrmacht.

'Around midnight our train left, heading for Kiev, where we arrived next morning. I unloaded my vehicle and reported to the movements office. Here my travel papers were stamped for Minsk and I drew rations for myself and Rex, and received pay and ration coupons. I must say, the German administration system worked perfectly. As I had two days before the next leg of my journey, I went sightseeing around Kiev, which we had captured during the previous year.

'I was eventually able to get on an empty Italian train heading towards Gomel. There I was able to exchange some bread with the Italian escort personnel for some tomatoes. I remember the only warm food available was spaghetti. After two days the train reached Minsk. I reported to the movements office and was told that I should report to the assembly point for the brigade. This I found right away, in a village near Borissow, where I was ordered to report to the 10th Regiment.

'It was already beginning to get dark as I made my way there: fortunately the roads were in good order, which made the journey bearable. Suddenly, from the woods on my right came rifle fire. Two or three bullets hit the bike, though fortunately not the fuel tank, and another bullet hit my lower left arm. Rex remained unharmed, always crouching down low in the sidecar. I immediately opened up the throttle and sped away. At the regimental command post a doctor bandaged my arm and gave me a tetanus shot. My attackers had been partisans, who were active in the area and were threatening the road and rail lines. I reported that I was ready for further orders, but the doctor ordered that I was to have two days' rest.

'Then came the order to move once again. The regiment moved from Brisov towards Gschatzk and then turned northwards. Shortly before reaching Rakov, the gear lever on the bike broke. A Russian helped me to push the bike into a village where there was a blacksmith. He welded up a new gear lever, which was so perfect that even today it astonishes me what that man could do. By then it was dark and I could not risk travelling farther because of the ever-present threat from partisans. I gave the blacksmith bread and tobacco as payment. His wife wouldn't take me into their house as their younger sister lived with them. She could have thought I would molest the girl, or it might have been the lice I was infested with (we had to smear ourselves with zinc ointment to get rid of these little pests).

'Next morning I joined a column travelling to Ivieniez. There I met our liaison officer, who said the positions of 10 Regiment had changed, and we were to report once again to the brigade. They were very pleased by our sudden appearance. Rex and his master, an orderly officer, greeted each other with great excitement, and I was given a flask of cognac and some cigarettes for looking after him. Strangely enough, though, over the following days the dog would travel only with me.

'There we stood, the dog and I, not knowing what to do'

'In the first half of September 1942, while driving the combination through a wood, the cable to the battery broke. There we stood, the dog and I, not knowing what to do. After a few minutes I heard children's voices and then a group of young boys and girls appeared and stood staring at us. I realised there must have been a village in the area and asked the group to give us a push to the settlement. That was great fun, and the adults in the village didn't seem the least perturbed to see a motorcycle and sidecar with an SS-Sturmmann steering, the children all pushing, and a German Shepherd dog sitting in the sidecar. The burgermeister had been summoned and appeared, an elderly man, to greet me with the words: "Guten Tag, lieber Mensch."

'No one was more surprised than I. I got off the bike, shook his hands and asked him how he came to speak German. He laughed and told me that he could speak German, Polish and Russian. In 1914 he had taken part in the Battle of Tannenberg and was captured [the Battle of Tannenberg took place in August 1914, during the opening stages of World War I. The Russians, with 300,000 men, attacked a German force of similar size. However, the Russians were caught in a massive double envelopment on both flanks and suffered accordingly, losing 30,000 killed or wounded, 92,000 taken prisoner and 400 out of their 600 artillery pieces]. He ended up working on a farm in the Saarland for five years and said that he was treated well during his enforced stay. He ordered a young man to load my bike on to a cart and took me into his house. There, using chalk, he sketched out the position of his village and a small town that, according to him, was just 10km (six miles) away and contained a German unit. First, however, he insisted we eat.

'A pan of ham and eggs was produced'

'A huge pan of ham and eggs and some vodka was produced. I saw some of the men begin to roll cigarettes using newspaper and Makhorka tobacco. I beckoned them over and lay a pack of tobacco and cigarette papers on the table and indicated that they should help themselves. I ate and drank my fill. I asked the burgermeister if there were any partisans in the area. He said that there would be no partisans so long as he was there. Only long afterwards did the ambiguity of his words strike me.

BELOW: Motorcycles and sidecars of the Das Reich *Division in Russia. It was in such a combination that Heller and his canine companion had their adventure. Note the wooded terrain, which gave excellent cover to partisans.*

'The younger men took me to the larger village where the German unit was. It was a company of schutzpolizei. They repaired my bike while I slept off my intoxication, and then I joined a column heading towards Rakov. When I arrived there, the commandant's office did not know where the brigade was and said that I should wait. I was given food for myself and the dog, and then did what most soldiers have to do – wait!

'Next morning I joined a supply column heading for a village about 30 km (19 miles) from the Sluzker Forest. There I was told I would have to wait until the next morning before I could proceed. Because of the danger from partisans, movement was allowed only during the day and in columns with sufficient firepower.

'The skies suddenly darkened and then came a cloudburst'

'I was quartered with two ladies in their forties. One was always smiling, to show off her wonderful gold teeth. I was just 19, however, and didn't find ladies in their forties particularly attractive. More and more ladies arrived, then German junior NCOs and sergeants. A gramophone was produced and a real party started. As I had drank plenty of vodka, I went to sleep, as ever, with the dog by my side.

'Next morning I travelled up to Sluzk. There, I went to the Soldatenheim for a wonderful midday meal. I remember it well: spaghetti with goulash. As no other columns were travelling farther, I would have to go on alone. In the meantime, I had armed myself well. I had my pistol, my rifle and also a wonderful Finnish machine pistol, a superb weapon. I also had some egg grenades and stick grenades, stowed away so that they could not be hit by any stray bullets – I was a travelling arsenal.

'After travelling a few kilometres along good roads, the skies suddenly darkened and then came a great cloudburst. I really could not continue. I turned off the road at the next farmhouse and drove right up to the door. The dog and I stood in the porch, soaking wet. I knocked on the door and it was opened by the most beautiful Russian girl I have ever seen. She burst out laughing – the dog and I must have made quite a sight. She gave me hot milk, and I was able to dry my wet clothes. I gave her some bread and sausage paste, for which she was very grateful. She spoke a little German and I gathered there had been a German signals unit quartered in the house and that it was now in Sluzk. She had a photograph of all the unit's NCOs which the men had given her. She gave it to me as I stood in front of the oven drying myself. When I took a closer look at it I got such a surprise I nearly fell in!

'I had found an old boyhood friend in the vastness of Russia'

'There, in the front row, stood my old friend Heini Schmidt from Cologne, who had led the Hitler Youth when I led the German Young People's troop. That was a real joy, and the girl also seemed genuinely delighted that I had found an old boyhood friend here in the vastness of Russia. I said my goodbyes and was on my way in a few minutes, promising that I would call in again if I passed by.

'Within a few minutes I was at the barracks in Sluzk where the signals company was based. I got directions to the room that Schmidt shared with two other NCOs. His face was quite a sight when he saw me. We had plenty to eat and drink. It was an amazing coincidence that that cloudburst had happened outside that particular house.

'Next day, I stopped off at the girl's house to tell her my news. As it was beginning to get late, I stayed the night. We were like brother and sister. She boiled and cleaned all my underwear, which was full of lice. I put on zinc cream to combat the lice and re-bandaged my wound, which was beginning to suppurate.

'Next morning I joined a column and eventually got back to my brigade. Because of the lice and my wound I was immediately sent to hospital. I was in a very poor state. Things improved a bit after that, though. At the end of October 1942, after recovering, I managed to get some recuperation leave.'

FOREST FIGHTING

ERIC BRÖRUP
SS-OBERSTURMFÜHRER
SS-Panzer Aufklärungs Abteilung 5
5th SS Panzer Division *Wiking*

The failure of the German offensive in the summer of 1942 resulted in Wehrmacht forces being hard pressed as the year drew to a close. For the Waffen-SS divisions in the East, a long, hard winter lay ahead.

RIGHT: Waffen-SS troops move out to engage Red Army units during the winter of 1942. The Wiking *Division was located in the Caucasus at the end of 1942, a region that suffers less severe winters than northern Russia.*

'With the onset of winter in November 1942, I was transferred to Aufklärungs Abteilung 8 as a platoon commander. The recce battalion was now a ski-troop outfit and an interesting form of warfare began for us. It was similar in content to the way the Finnish ski-troops operated. Fighting in trees is a little different from a traditional battle, where you usually have all kinds of fireworks – artillery, mortars, rockets, machine guns – and all kinds of other hardware to back you up. In the trees you are on your own. The weapons we used for forest fighting were just rifles, machine pistols and grenades. It is also very sneaky. You work in circles around each other in a kind of deadly "hide and seek".

[The German Army produced a 372-page book on winter warfare in 1942, the object of which was to convince German soldiers that they could easily adapt to the conditions in Russia during the winter months and could even use the weather and climate to their advantage. This publication went some way to restoring the drop in morale that had occurred as a result of the Wehrmacht's first winter on the Eastern Front. In addition, it is a myth that all German units had been unprepared for the Russian winter. Some units, for example, had access to large amounts of winter clothing. For example, when the *Totenkopf* Division had been trapped in the Demyansk Pocket at the beginning of 1942, the Luftwaffe had been able to drop ample quantities of warm clothing to the Waffen-SS soldiers.]

'I got the Iron Cross Second Class on 1 December 1942 for a raid into a forest when we ran into a Russian battalion. My job was to establish how far the Russians had penetrated into the forest. We killed some of them, lost one man, and brought back six prisoners, two of them NCOs.'

IN SOUTHERN RUSSIA

RICHARD FUCHS
SS-UNTERSCHARFÜHRER
SS-Panzerjäger Abteilung 5
5th SS Panzer Division *Wiking*

Fighting on the Eastern Front in winter presented both advantages and drawbacks to Waffen-SS armoured and self-propelled gun units. On the one hand, the rock-hard surface greatly facilitated movement, and made terrain that was impassable in warmer weather negotiable. However, the freezing conditions also jammed machinery and weapons, as Richard Fuchs found out...

RIGHT: SS-Unterscharführer Richard Fuchs of the Wiking *Division. In this photograph Fuchs is wearing the special field-grey version of the panzer-style clothing designed for crews of self-propelled guns and other armoured vehicles.*

'My unit was the Panzerjäger Abteilung of the *Wiking* Division, which was initially equipped with 37mm and 50mm anti-tank guns. Then we received the self-propelled 7.62cm anti-tank guns mounted on Panzer II chassis [the 7.62cm PaK(r) auf Fgst Pz Kpfw II (SF) were issued to the tank-hunter detachments of the panzer and panzergrenadier divisions from April 1942, to units mainly on the Eastern Front. Fielded mainly as a stop-gap until better designs could be deployed, they fought on until early 1944]. Later we received the 75mm cannon mounted on the chassis of the Czech Panzerkampfwagen 38(t).

'In January 1943 I was the driver of one of the company's radio and command half-tracks, which was armed with only a MG34 machine gun. We were patrolling near a village called Metschidinskaja in the Kalmuk Steppes. The weather was freezing, and though the six 75mm guns were in working order, all the Czech machine guns were frozen solid and totally useless.

'Suddenly we were attacked by a Russian infantry battalion. Our cannons opened fire, but the machine guns were out of action because of the cold. Fortunately I had a German MG34 mounted on my vehicle, which worked perfectly well, and I quickly brought it to bear on the enemy. The intensity and accuracy of our firing broke up the attack, and soon the Russians were streaming back in disarray. I received a commendation from my company commander for my part in the battle, and some time later was awarded the Iron Cross. Including this action, by this time I had taken part in 25 combat actions.

RETAKING KHARKOV

ERWIN BARTMANN
SS-UNTERSCHARFÜHRER
1st SS Panzer Division
Leibstandarte SS Adolf Hitler

The recapture of Kharkov by I SS Panzer Corps in March 1943 was one of the greatest Waffen-SS victories on the Eastern Front. For those who took part, the action was characterised by heavy and confusing close-quarter fighting.

RIGHT: SS-Unterscharführer Erwin Bartmann. He is wearing the M36 field blouse with dark green contrasting collar. The piping on his shoulder straps is white, indicating he is an infantryman. His peaked cap, though, is piped black, indicating the pioneers. The explanation is simple: he borrowed the cap from a pioneer.

'I rejoined my own unit as we were preparing to go into action at Kharkov. We had taken one area after heavy combat. Then it was re-taken by the Russians, then we pushed them out again. There seemed to be no end to the fighting. We had to take this ground three times, hoping on the last time that we had secured it for good. However, our guards were surprised by the enemy in the night and the positions overrun. My section's escape was quite cunning. We had watched the Russians approach from the house we were in, and decided to try to outwit them rather than outfight them. We had an interpreter with us, and he shouted out an order to us in Russian, whereupon we opened the window, leapt through it and ran off. I think the Russians were very surprised as we came through the window and ran past them. Luckily it was just one solitary Russian unit. Although we were unfortunately pushed out of this village, we only suffered a few minor casualties.

'Then we went into our preparatory positions for the assault on Kharkov. To me it seemed as if everything was going quite well, but that was not the case and we were forced to withdraw with heavy losses – the High Command was not prepared to let happen at Kharkov what had occurred at Stalingrad. The renewed attack on Kharkov started on 18 February and ended on 18 March 1943. The *Leibstandarte* and *Das Reich* Divisions made their attack on the city itself on 6 March, and within a couple of days we had penetrated the outer defences of the city. The Russian resistance stiffened, however, and we were involved in heavy street fighting.

'As we entered the suburbs, I was sent back as a messenger to request more ammunition supplies. As I made my way back, I came to a fork in the road. I had to make a decision which way to take, left or right. After a moment's hesitation I took the right fork. I went along this road for a couple of minutes and then hesitated when I saw soldiers in the distance who didn't look German. They also halted. They waved at me to come over to them and that made my mind up – they were Russians. I took off as fast as I could and made my way back to the fork in the road. I eventually reached the supply unit and reported to the *Spiess* [slang: sergeant-major]. I told him I had seen some Russians. This caused quite a stir – they were only a few kilometres away from our supply units. I returned to my unit in the evening along with the ammunition supplies and a driver.

'By the time I got back, my unit was involved in heavy house-to-house fighting. I recall one block of houses we had to clear. An SS-Oberscharführer was in front of me as we sprinted up the stairs. He disappeared through a door. When we caught up to where he had been the door was shut and there was no sign of him. We cleared the block but he had completely vanished. He was probably captured by the Russians – we never saw him again.

'The Russians opened fire'

After Kharkov had fallen, we moved to Olkani. After a few days we were allowed back into Kharkov to the Soldatenheim, where we could be deloused and have a good wash. After a fine meal we could go to the cinema or the opera. I went to see *Boris Gudenov*.

'The advance continued towards Belgorod. I can remember one incident as if it were yesterday. We were on a reconnaissance mission and all was going well until we advanced up a hill and found a Russian artillery piece at the top. The crew were not at their gun and so we scarpered quickly before they had time to fire at us. I was in a motor-

BELOW: Early 1943 was a successful period for the Waffen-SS on the Eastern Front. Here, members of SS-Panzerjäger Abteilung 5, Wiking Division, pose beside a lend-lease British Churchill tank they have just knocked out. One of the book's contributors, Richard Fuchs, stands far right.

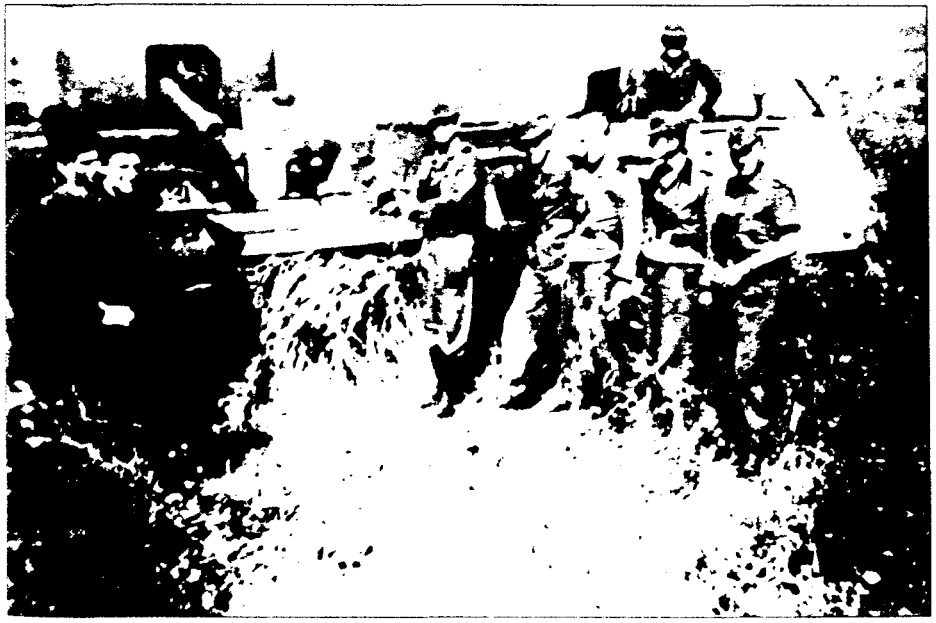

ABOVE: Panzer crews of the Das Reich *Division grab some food before rolling into Kharkov. I SS Panzer Corps' victory had a marked effect upon Hitler, who insisted that the Waffen-SS be given the latest tanks and equipment. He believed that if it had the necessary tools it could bring the war in the East to a successful conclusion.*

cycle and sidecar combination. The driver managed to stall the engine and couldn't get it restarted. We ran to another vehicle and were given a lift back. I was particularly annoyed because I had left my camera in the sidecar. So, on the next night, the driver, another comrade and myself went back under cover of darkness on another motorcycle to retrieve it. We stopped before we reached the hill and went the rest of the way on foot. We crept along the ditch at the side of the road and finally saw our motorcycle exactly where we had been forced to leave it. We crept up to it, and it started on the first kick. The Russians opened fire but we made it safely away. The motorcycle, and my camera, were safely recovered.

'The whole battalion now moved forward. With another comrade I was sent forward on a reconnaissance to see if we could spot the enemy. We eventually stopped by a haystack, from where we had a good view of the terrain. We made ourselves as comfortable as possible but remained watchful and alert. In retrospect, we were being rather stupid, for having no field telephone or radio we had no way of contacting our unit. As two German planes flew over, we stood up and waved to them. They spotted us, but thought we were Russians and came into attack. Twice they strafed us. My friend ran forward directly into the hail of bullets but was miraculously unhurt. I threw myself to the ground and got hit by a bullet in the right thigh. I felt the warmth of the blood on my legs and as the planes flew off, I rolled up my trouser leg and could see the bullet. Fortunately, it hadn't penetrated too deep. I dug it out myself and bandaged my leg. We made our way back and reported to the company commander. I thought I would be sent to hospital but it was decided that the wound wasn't serious enough, and so I stayed with the unit.

ϟϟ BIRTHDAYS & CARNAGE

WERNER VÖLKNER
SS-ROTTENFÜHRER
Flak Abteilung
3rd SS Panzer Division *Totenkop*

For the young soldiers of the Waffen-SS, opportunities for any type of celebration were often few and far between, especially when they were fighting for their lives on the Eastern Front. Werner Völkner remembers one of his birthdays, which, because of a later act of kindness, could have been his last.

RIGHT: This photograph, taken at Iwanowka, Russia, in 1943, shows a group of Totenkopf *Division soldiers leaning on a dismounted 3.7cm Flak gun removed from its usual half-track for use in the ground role. Völkner is on the extreme right.*

'On the day we retook Kharkov, it was my birthday. Our company commander appeared to wish me well, bringing with him a bottle of brandy. He took a swig, and then passed the bottle round and wished us a pleasant day before leaving. We certainly enjoyed having a drink and were very cheerful, until the troops started passing us carrying back the wounded from the fighting. The sight of mangled bodies sobered us up quickly and brought us back down to earth. In a sombre mood we put the bottle away, got ourself ready, and it was back to the war again.

'In late March 1943, as we hunted for Russian stragglers after the successful recapture of Kharkov, I had a narrow escape. We had been combing through some woods and villages for the enemy and I came across one Russian soldier who had been very seriously wounded. I think his legs were shattered. He lay there, the snow all around him stained with his blood. I felt very sorry for him, so as I passed by I took my field dressing from its special pocket inside my tunic and threw it to him to enable him to bandage his wounds. As I walked on, something made me turn round and look back at him. He was aiming a weapon at me, ready to shoot me in the back. Luckily, one of my friends was faster on the trigger than he was and shot him dead. You never really knew in those days just how close to death you sometimes came.

FIGHTING TO STAY ALIVE

JAN MUNK
SS-STANDARTENOBERJUNKER
SS-Panzergrenadier Regiment *Westland*
5th SS Panzer Division *Wiking*

RIGHT: A Wiking Division truck struggles through mud and water on its way to deliver much-needed supplies to the front. In July 1943, the division was moved up to the Donetz Front, but was held in reserve during the abortive Kursk Offensive of that month.

'The order to move came on 11 July 1943. We started in the early evening, travelled all through the night, then slept during the day. Each day we presented ourselves differently to confuse any hostile eyes. First, showing all our weapons, then with no weapons visible at all. Everyone in shirtsleeves, then all in tunics, then all in full camouflage gear. Even the divisional signs on our vehicles were changed at random. The Russian partisans must have gone crazy trying to work out which units were on the move [This tactic was also used during Operation 'Spring Awakening', the German offensive against the Red Army in Hungary in 1945. In an effort to fool the enemy all identifying insignia were removed].

'I could see Russian infantry in front of my trench'

At last we arrived at our destination and deployed into small units. When that happens you don't get a clue what happens to the others to your left or right. Our company met a lot of trucks with Wehrmacht troops who had obviously been thrown out of their positions by the Russians. As we advanced we soon had to stop using the trucks because of enemy gunfire. We got out and started to walk. The route we followed was very soft and sandy and it made marching, especially carrying a heavy machine gun, really tiring. I was exhausted when our commanding officer caught up with me and carried my machine gun for a while to give me some relief. All the time, he encouraged us to keep going at a fast pace because we were needed urgently.

'We finally occupied the lost positions again and had some peace and quiet at last. The positions we had just retaken were marvellous: well-made trenches and bunkers. The Russians must have attacked in some strength and very suddenly, because in the bunkers we found loads of unopened German parcels and enormous amounts of equipment and supplies. We had a good time kitting ourselves out in new socks, underwear and so on. In the middle of this paradise, a messenger from company HQ arrived with the message: "Munk and his number two report immediately to HQ." I was furious, having to leave all those goodies and all that food, to go back to the commanding officer. When we arrived, we were told to take up a position in a trench and protect the HQ.

'That was around 1500 hours. At about 1700 hours a prisoner was brought in who told us the Russians would attack with tanks in the early morning of 19 July. He was right! It was soon clear that their attack was succeeding, because I could see Russian infantry in front of my trench moving from right to left. At that time I had a MG34, a beautiful machine gun, very reliable and accurate. My number two was a Rumanian farmer's son. His German was not too good but his willingness to help was enormous, and so was his strength. Where any other number two would carry the regulation two boxes of ammunition, he would carry four and still keep up the pace. There was a great shortage of brass in Germany at that time, so shells for rifles and machine guns were made from steel instead of brass, and then lacquered to prevent them rusting.

'So there I was. I had an excellent machine gun, a first-class number two, plenty to shoot at, but poor quality ammunition. Normally we tried to control our firing and let loose only short bursts. This time, however, the numbers of enemy moving in front of us were so great that much longer bursts were required. That overheated the barrel and, before I could change to a cool one, the gun jammed. A varnished round had stuck in the hot barrel. In my efforts to put things right, though, I neglected my own cover. I felt as if someone had hit my shoulder with a hammer – I had been wounded. I didn't feel any pain, though, and fortunately could still move my arm.

'My number two had been hit in the left temple and killed instantly'

'Then I heard a noise to my right and saw that my number two had fallen back in the trench, just as he was lifting a full ammunition box. He had been hit in the left temple and killed instantly. The shot must have come from our extreme left. Looking in that direction I could see brown Russian uniforms. As my machine gun was useless I fired my pistol in their direction and then ran back along the trench.

'I soon met several SS soldiers, who I recognised as HQ personnel, cooks, clerks and supply people. They were not

BELOW: This platoon of the Westland Regiment was overrun in July 1943 by T-34 tanks, as related by Jan Munk (extreme right, front row) above. The senior NCO (peaked cap) and Munk were the only survivors.

ABOVE: A column of Waffen-SS SdKfz 251 half-track armoured personnel carriers pass through a Russian village as the preparations for the Kursk Offensive get under way. Note the swastika draped over the vehicle in the foreground to aid aerial recognition.

really frontline soldiers and so, unsurprisingly, no one knew what to do next. Lying on the ground was our commanding officer. The others said he was dead but I took a closer look. He had been hit by a bullet just on the outside of his left eye, and the exit hole was in his head near the left ear lobe. It looked very bad and I thought that he was indeed dead, but then he moved. The others pointed to a trench and said they were going to follow it as it should to battalion HQ.

'I picked up my commanding officer and was about to follow them when he managed to tell me not to follow them but to carry on ahead, which would take us to a neighbouring anti-tank unit. The others said he was delirious and took no notice of him. I and another Dutchman decided to believe him, though. I first had his arm around my neck but whenever he heard a shot he would try to walk, with the result that he stepped on my heels and brought us both crashing down. My Dutch friend had been shot in the thigh and could only just walk himself. The best way to get along was to carry my commanding officer in a fireman's hold over my shoulder. That wasn't pleasant because my wounded shoulder was beginning to hurt, but we kept on the move nevertheless. My comrade was behind me and managed to keep the handful of Russians who had followed us at bay with his rifle. They, of course, were just as scared and confused as we were, and a single shot was all that was needed to make them take cover.

'At one stage I had to stop for a breather, which allowed my commanding officer to open his map case to show me where he was heading. I really wanted to believe that he was right because, apart from the three of us and the handful of Russians following, there wasn't a soul in sight. The trench stopped, but we carried on at ground level until at last I saw a group of trees that my commanding officer had said was the anti-tank position. The next moment we came to a big crater and we took cover in it. I told the Dutch lad to get help quickly as I really couldn't go any further. He carried on, and after half an hour or so a Volkswagen vehicle came racing over the terrain to pick us up. I was taken to a dressing station, looked after, and told to my great relief that my wound was superficial, with no real damage. It was there that I met my platoon commander again, who told me a sad tale. He told me that, as far as he knew, the entire company had been virtually wiped out, overrun by Russian tanks in the early morning. I was then moved from the dressing station to a hospital in Dniepropetrovsk.

'Eventually, when I had recovered, I went on leave to Holland on 23 August 1943. When I got back I found the Iron Cross Second Class waiting for me. A rather shy and embarrassed mother handed the award to me with a letter from my company.'

CLASH AT KURSK

ERWIN BARTMANN
SS-UNTERSCHARFÜHRER

1st SS Panzer Division
Leibstandarte SS Adolf Hitler

Waffen-SS units at the Battle of Kursk suffered high rates of attrition. Erwin Bartmann was a casualty during the early stages.

Right: Tiger tanks of the Das Reich *Division, part of II SS Panzer Corps, rumble forward during the Kursk Offensive, July 1943.*

'Now, in 1943, the greatest armoured battle in history was about to start. We would attack from the south into the Kursk salient along with Panzergrenadier Division *Grossdeutschland* [the *Leibstandarte* was part of SS-Obergruppenführer Paul Hausser's II SS Panzer Corps, which was in turn part of the 4th Panzer Army. The latter was tasked with driving through the Soviet defence lines along the Voronezh Front, and then wheel northeast to take Prokhorovka. By the second day of the battle, the *Leibstandarte* had been engaged in fierce battles with the Soviet 1st Guards Armoured Brigade].

'As we attacked we had to pass through a wood, where I was wounded by a shell splinter. We had been lying in shell scrapes, and the shells were exploding in the trees above

ABOVE: Waffen-SS personnel and materiel as far as the eye can see as the Battle of Kursk gets under way. As usual the Third Reich's elite fought tenaciously, but not even supermen could break through the Red Army's six belts of defences of anti-tank guns, mines and infantry positions.

BELOW: Waffen-SS grenadiers head towards Prokhorovka. The clashes in the Kursk salient were particularly brutal, even by the standards of the Eastern Front. No mercy was shown to Waffen-SS soldiers who were captured. Their death's head insignia became a death warrant.

us. There was so much shrapnel and wood splinters flying around that every second man was hit. I was hit by shrapnel in the left shoulder, which went through into my lung, missed my heart by just a few millimetres and lodged between the ribs. I partly lost my eyesight and could only vaguely distinguish between light and dark. Another lightly wounded comrade led me back to the dressing station.

'I felt that if I went under I would never re-awaken'

'There I was bandaged up and waited for transport to hospital. On our way there we had to pass along a road which was in full view of the Russians. They made absolutely no allowances for ambulances, and we came under a murderous fire, but luckily made it through safely. Using a groundsheet as a stretcher, I was carried out of the ambulance and laid on some straw. There I had to wait my turn as there were many more comrades with worse wounds than mine. I saw many die around me. In the middle of the night I was taken into the operating tent and laid on the operating table. I was given a rather ineffective anaesthetic, but in any case I wanted to stay conscious. I felt that if I went under I would never re-awaken.

[The *Leibstandarte*, together with the *Das Reich* and *Totenkopf* Divisions, made good progress: on the third day of the offensive the *Leibstandarte* and *Das Reich* Divisions engaged the Soviets in a furious tank battle near Teterevino, which resulted in the Waffen-SS being victorious and threatening the entire front of the Soviet 6th Guards Army. By 10 July, the *Totenkopf*, which had been diverted to cover the flanks, had joined *Das Reich* and the *Leibstandarte* for the attack on Prokhorovka. Against Hausser's 600 tanks the Soviets launched the entire contingent of 850 tanks and self-propelled guns of the 5th Guards Tank Army. This mass of armour clashed on 12 July 1943, with over 1500 tanks blasting away at each other at close range. At the end of the day over 700 tanks lay burning on the battlefield. Both sides realised that reinforcements were desperately needed to avoid defeat. However, it was the Soviets who got fresh forces to the area first - Hitler called off the Kursk Offensive on 13 July.]

'The next day I was taken to the station, where I waited for transport with many other comrades. We lay there for a full day, and heard that the Russians had broken through. What now? I had already seen what happened to wounded Waffen-SS men who fell into Russian hands. Fortunately all went well: the train arrived and we were taken farther to the rear, where we were eventually loaded into a proper hospital train. I ended up in a hospital in Krakow and stayed there for a week. Then I moved again, travelling through Czechoslovakia into Austria and to an Army hospital. When we disembarked from the train, everyone who was capable of walking had to make their way to the hospital on foot. This included me. At the dressing station they had taken away my uniform, so all I had on was my shirt and my long-johns. What a sight we must have made as we marched through the town!

By winning at Kursk the Red Army had effectively won the war

'The doctors could not find any shrapnel. Knowing that there was definitely something in my body, I asked if I could be sent to an SS hospital in Vienna. After much fussing this was agreed. There they X-rayed me and found the shrapnel lodged in my ribs. I still have this shrapnel today.'

[The Battle of Kursk was a catastrophe for the Germans on the Eastern Front. German losses were put at 70,000 killed, 2900 tanks, 195 self-propelled guns, 844 artillery pieces, 1392 aircraft and 5000 motor vehicles. The Russians had suffered far more: some estimates placed their casualties alone at 250,000 men. However, by winning at Kursk the Red Army had effectively won the war in the East. Bartmann's *Leibstandarte* Division had done well during the offensive, as had the rest of the Waffen-SS. For example, the *Leibstandarte* had knocked out over 500 Soviet tanks in the nine days up to 14 July. However, from 1943 onwards it and the other German units in the East could only fight a rear-guard campaign in a vain effort to hold back the Red Army.]

DEFEAT IN THE WEST

When the Allies invaded France in June 1944, both inexperienced and battle-hardened Waffen-SS divisions were committed to defeating them. However, though they fought with their usual tenacity and courage, the Waffen-SS soldiers found themselves being overwhelmed by Allied material superiority in a grim battle of attrition.

Hitler and the German High Command had long realised that the Allies would open a second front in Europe, and had calculated that Allied forces would invade France sometime in the spring or early summer of 1944. What they did not know was the precise date the invasion would take place, or exactly where. A huge Allied deception campaign, involving fake radio traffic and masses of dummy equipment on the ground, successfully convinced the Germans that their main force would land at Calais. For more than a week after the Allies had actually landed in Normandy on 6 June, Hitler was sure that a larger invasion was still to come farther east, and held forces in reserve to counter it.

While the Allies' overwhelming control of the air ensured the success of the initial assault and the securing the beachhead, supplying the front as it expanded east and west was the key to the invasion's eventual success. Therefore, the Allies planned to take Caen on the left, while on the right US forces were to swing right to take the Cotentin peninsula and the port of Cherbourg, and then drive to Brest on the coast of Britanny. All the time, meanwhile, air power would be used to disrupt German troop movements and supply lines, and to prevent reserves moving to the front.

The Germans planned to defeat the invasion by massing forces against it once the initial elements were ashore, then

German troops on the attack during the ill-fated Ardennes Offensive. The campaign was Hitler's attempt to regain the initiative in the West, and he committed his best Waffen-SS divisions to the assault: the Leibstandarte, Das Reich, Hohenstaufen *and* Hitlerjugend, *but to no avail.*

ABOVE: German troops in the Bocage, Normandy, June 1944. Though the Allies had massive superiority in terms of aircraft and materiel when they invaded France, they faced determined opposition from the Wehrmacht and the Waffen-SS. By the end of June, for example, there were six Waffen-SS armoured divisions battling in Normandy.

driving them back into the sea. An alternative proposal, to stop the invaders in their tracks on the beaches, was discarded. Although the time and place of the invasion of Normandy on 6 June 1944 took the High Command by surprise, reserves moved rapidly to block the Allied advance. Among them were several Waffen-SS divisions, most with a core of troops seasoned in the bitter fighting on the Eastern Front. The Waffen-SS panzer divisions that took part in the Normandy battles brought with them a wealth of invaluable and hard-won combat experience gained in the vicious fighting on the Eastern Front, and many were survivors of the greatest tank battle of all time – Kursk. The Allied tank crews, on the other hand, had nothing like this experience. Many of the armoured units that landed in Normandy were 'green' and inexperienced. That said, not all German units were equipped with the formidable Tiger, Königstiger (King Tiger) or Panther tanks. The mainstay of the panzer armies was still the venerable Panzer Mk IV, with which the Allies could compete on reasonably even terms. In addition, the Allies had huge reserves of men and material, and virtually total control of the air.

The *Hitlerjugend* was the first Waffen-SS division to be blooded in Normandy. From its station at Dreux, between Caen and Paris, it was in position by 7 June to intercept the British and Canadian armies under Montgomery advancing on Caen (fiercely defended and cautiously attacked, the city did not fall to the Allies until 9 July). By 13 June, the *Götz von Berlichingen* division was in Normandy from Tours, to stem the Americans at Carentan. By 17 June, the *Leibstandarte* had arrived from Bruges to join the battle for Caen. The *Hohenstaufen* and *Frundsberg* Divisions were ordered from Poland to Normandy on 14 June, when it dawned on Hitler that there would be no further Allied invasions in northern France, and arrived around Caen on 25 June; while the *Das Reich* arrived in Normandy from Toulouse on 10 July to counter the American advance.

The *Hitlerjugend* Division was involved in some of the fiercest of the fighting in Normandy. Its young grenadiers often fought to the death with great bravery. It was often said of them that they were trained to be fighters rather than soldiers. Certainly their training was heavily biased towards combat skills and fieldcraft, with less emphasis on drill skills. However, even the fanatical young fighters were unable to stem the Allied advance, and by the beginning of August the Germans were facing a crisis in the so-called Falaise Pocket.

The Falaise Pocket had been created by the British and Canadian advance beyond Caen towards Falaise and, farther west, on Vire; and on their right by the American drives on Coutances, Avranches, and then east to Argentan. In the north there were still considerable German forces in the Cotentin peninsula, which were in danger of being cut off by the end of July. Hitler, in an effort to save them, therefore ordered an offensive towards Avranches, in which elements of the SS divisions *Leibstandarte* and *Das Reich* took part. Good initial progress faltered in the face of sheer Allied numbers, and fighting withdrawals and desperate counterattacks became the order of the day throughout the peninsula as the German divisions made their escape through the 50km- (30-mile) wide break in the Allied lines between Argentan and Falaise.

BELOW: US troops clearing hedgerows during the Normandy campaign. The Allied soldiers on the ground had a lack of experience overall compared to their German counterparts. They had to learn quickly to survive, especially when faced by Waffen-SS divisions.

By 21 August 1944, the Allies had closed the Falaise Gap. Some German units had managed to slip through the net, but the battle for Normandy was effectively over. Waffen-SS's losses had been appalling. Divisions that had entered the fray with hundreds of tanks and thousands of men were reduced to little more than battalion strength. The *Leibstandarte* and *Frundsberg* lost all their tanks and artillery; *Das Reich* was left with 450 men and 15 tanks; *Hohenstaufen* had 460 men and 25 tanks; and the *Hitlerjugend* had shrunk to 300 men, 10 tanks and no artillery.

The *Leibstandarte* was sent to Aachen to rest and rebuild. However, it was a journey fraught with difficulties: all movement behind the German lines was harassed by Allied aircraft.

In mid-September 1944, more by accident than design, the Waffen-SS became involved in one of the Allies' greater military disasters on the Western Front. Bernard Montgomery conceived a daring plan to speed the advance of his 21st Army Group into Germany through Holland – Operation 'Market Garden'. US airborne forces would capture the bridges at Eindhoven and Nijmegen, British paratroops would take the bridge at Arnhem, and on the ground the British XXX Corps would advance on a narrow front to link up with them. Little German resistance was expected, especially around Arnhem itself.

The Waffen-SS at Arnhem

Unfortunately, it just so happened that the remnants of the *Hohenstaufen* and *Frundsberg* Divisions had been sent to Arnhem to rest and refit. When the British 1st Airborne Division landed near Arnhem on 17 September, the two battered SS panzer divisions were able to muster themselves into nothing greater than several kampfgruppen. But these – one, at Arnhem, soon reinforced by a detachment of formidable Königstiger tanks – were still armoured units, and more than a match for the lightly armed paratroopers and the strung-out line of XXX Corps. Even so, the airborne troops held out for 10 days, the British 1st Airborne Division losing nearly 8000 out of the 10,000 committed.

It was a major defeat for the Allies, but the advantage to the exhausted German armies was short-lived. Within a further 10 days XXX Corps had overcome the resistance put up by II SS Panzer Corps, and Allied bombers closed the Arnhem bridge to German traffic.

The Ardennes Offensive

Meanwhile, George Patton's Third Army had raced through western France and then swung left to drive past Paris and attack Metz; French and US units had landed on France's Mediterranean coast; Belgium was all but taken; and by the beginning of October 1944 the US 1st Army was attacking the Reich itself along the Siegfried Line north from Aachen.

Hitler now prepared a last attempt to regain the initiative in the West and halt the Allied offensive into the Reich. The key to the offensive was Antwerp, which was the objective of the 6th Panzer Army under 'Sepp' Dietrich. The plan was to strike through the Ardennes forest and across the Maas (Meuse), the spearhead units being the *Hitlerjugend* and *Leibstandarte* Divisions. To the north, 5th Panzer Army would cross the Maas and drive for Brussels. In the south, 7th Panzer Army would secure further crossings on the Maas. If successful, the offensive would break the Allies' front, cut off the their supply line from Antwerp and in theory preserve the Reich.

The assault, launched on 16 December 1944, surprised the Allies and punched a hole through the US 12th Army Group. US airborne forces were encircled at Bastogne, but held out until 26 December. The Germans became bogged down in the narrow network of roads along which they had to advance, and eventually, in a repeat of a pattern that had been seen on the Eastern Front, simply lacked the weight to break through the solid wall of the Allied defence. On 3 January 1945, despite heavy snow, the Allies launched a counteroffensive that proved unstoppable. By 16 January the region was clear. The Germans had lost 120,000 men and squandered their last heavy forces in the Ardennes. By 10 February, the German armies had withdrawn over the Rhine. All they could do was fight persistent rearguard actions in the following months to slow the Allies' relentless advance on the Reich. The end was now in sight for the beleaguered Reich. Soon, the only option for the vaunted Waffen-SS legions would be surrender.

WAR OF ATTRITION

EGON SCHULZE
SS TANK RADIO OPERATOR
10th SS Panzer Division *Frundsberg*

On reaching Normandy on 25 June, the* Frundsberg *Division was fed into the line between Caen and Villers-Bocage, along with the* Hohenstaufen *Division. However, as Egon Schulze relates, the Waffen-SS faced an impossible task.

RIGHT: Waffen-SS troops in a Normandy town in mid-June 1944. Even the Führer's finest proved unable to destroy the Allied bridgehead on mainland Europe.

'As soon as the invasion of Normandy began, my division was transferred from Russia to Normandy, arriving at the end of June. We went straight into battle against British units that had been pushing southwest from Caen.

'As I had learned a little English in secondary school, I was ordered to establish a prisoner collection centre with a couple of comrades in a village immediately behind the front, near Hill 188, which was then being fought over. The village was empty, so we began looking for a safe house to shelter in, one that offered a degree of protection from the constant enemy artillery fire. We found a house with sturdy cellars, though ourselves and the prisoners were left to fend for ourselves when it came to rations.

'When we had sorted things out the prisoners were brought in. They were young chaps like us, very confused, though glad that for them the war was over. I tried to converse with them, and did manage to reach a level of understanding, agreeing on the pointlessness of war and similar things. All the while shells were landing around us, forcing us to stay in the cellars. The British stayed with us for two or three days, and then they were transferred further to the rear, to be replaced by fresh prisoners. During that 14-day period I met a variety of interesting people.

'I always took a couple of prisoners with me when I went searching for provisions during the quiet spells. As I treated the prisoners fairly I reckoned that I could count on them not trying to escape. There were still cows running around in the meadows surrounding the village, though they had all been wounded by artillery shells. Nevertheless, they could still be eaten so we slaughtered one. One of the prisoners was a cook, and he prepared a wonderful roast for us all. As we sat down to eat it enemy artillery opened up on us and our house took a direct hit, which badly wounded the cook. Fortunately transport arrived that evening to take the prisoners away and he was treated.

'As I have said, when we came under fire we all took refuge in the cellars, and while down there the prisoners would always get out their snapshots and show them to me. We were all in the same boat.'

'After 14 days we were forced to abandon the village and pull back. Soon we were trapped and encircled in the

RIGHT: The reality of fighting against an enemy who has almost total air superiority and overwhelming numbers of tanks and artillery pieces: smashed German armour and vehicles in France, August 1944. To avoid detection, German vehicles were forced to move at night during the campaign, and lie up camouflaged during the day.

vicinity of Falaise and things became terribly confused. On 18 August 1944, we received orders to take our tanks and rescue some of our comrades who were encircled by the Americans. On the way there I caught sight of my friend Rudi at a crossroads, but I couldn't say much to him because we were under fire at the time. When we reached our destination, around 60 per cent of the place was already in enemy hands. Unfortunately all our ammunition was located there. Undaunted, we blew up the ammunition to deprive its use to the enemy, despite being under constant fire. By then, however, the whole area had been closed off by the opposition. It was total chaos, with artillery duels going on everywhere, fighter-bombers and fighters in the sky and tank battles raging all around. The area we held got smaller and smaller. We tried to reach our own unit with our tanks, but it no longer existed. It was every man for himself.

'The ground was littered with dead'

'During the evening of 19 August we managed to assemble a few detachments from various units to attempt a breakout, but it was pointless. However, as we advanced into areas which were occupied by the enemy we found we were safe. Though they were full of British and American tanks, they did not shoot at us, they just let us through. The night-time journey itself was eerie. We had no specific destination and radio contact had been lost with the command. The ground was littered with dead German and Allied soldiers, burnt-out vehicles and tanks. As dawn broke my tank and a self-propelled gun reached a crossroads in the forest. In the distance I could hear an MG42 machine gun chattering away – perhaps the location of the frontline! Suddenly firing broke out and the self-propelled gun went up in flames. The enemy was nowhere to be seen. Then there was an almighty jolt and we slewed across the intersection. One of the tracks had been ripped off by a shell. Amid the destroyed lorries, gun carriages and dead bodies my tank lay helpless, what were we to do?

'I crawled back to the tank'

'There were three of us left. We took the decision to blow up the tank and attempt to escape on foot. As soon as we left the vehicle, though, we came under machine-gun fire from both sides of the road. My two comrades were killed by this gunfire. I was alone. What could I do? As the explosives hadn't gone off I crawled back to the tank, closed the hatch down and waited for whatever or whoever would come my way.

'Around midday I heard the sound of engines, and then a column of vehicles, tanks and lorries full of British soldiers rolled past me heading east. I didn't move. Afterwards two American ambulances stopped at the crossroads. They were driven by German soldiers and medical orderlies. They got out and examined all the fallen who were lying around, but they were all dead. I emerged from my tank to find out what was going on. They said they had been prisoners for four days and were looking for German wounded. As I wasn't wounded they couldn't take me with them – I was back on my own again. Darkness came. I was still uncertain as to what course of action to take.

'As I was walking I came upon a forester's lodge, which was full of fellow Waffen-SS comrades and some paratroopers. They were organising another breakout, so I elected to join them. However, we were then fired on by British tanks. Resistance was useless: we were in the middle of enemy-held territory and had hardly any weapons. So we surrendered. That was on 21 August 1944.

A FEARFUL REPUTATION

EWALD KRASSMANN
SS-UNTERSCHARFÜHRER
SS-Panzer Nachrichten Abteilung 9
9th SS Panzer Division *Hohenstaufen*

The Waffen-SS had a fearsome fighting reputation in the eyes of those Allied soldiers who fought against them in Normandy. However, they were also thought to be brutal towards those they captured, a view which, as Krassmann reports, was more myth than reality.

RIGHT: Ewald Krassmann, here in the uniform of an SS-Sturmmann, of Panzer Nachrichten Abteilung 9 (Armoured Signals Detachment 9), 9th SS Panzer Division Hohenstaufen. *The fighting capabilities of men like Krassmann were attested to by the Allied supremo General Eisenhower himself, when he wrote of their 'ingrained toughness', and among the Allied servicemen the Waffen-SS was generally feared and loathed.*

'The division was ordered to Normandy in the middle of June 1944. It took 10 days to transport the men and equipment to the frontline. The fighting was very severe in that period, with many losses on both sides.

'Once, for a period of two days, we had a captured Canadian pilot with with us in the radio wagon. For these two days we treated him as one of us, sharing the same rations, comforts and dangers. As he could speak some German we got on with him quite well. Eventually we were able to hand him over to a prisoner-of-war collection centre. Just before he left us he turned to us and said he was glad not to have been taken prisoner by the SS! Whereupon, we showed him our field-grey uniforms with the SS runes on the collar. His face went bright red and then very pale. He had been among his most feared adversaries and not realised it – in action we wore camouflage clothing over our uniforms, which hid our SS insignia.'

[The order to form the *Hohenstaufen* Division was given in December 1943, and it spent the whole of 1943 working up, and first saw action in Russia, at Tarnopol, in April 1944. Though its ranks contained mainly 18-year-old teenagers, it performed very well, working in conjunction with the *Frundsberg* Division to enable trapped Wehrmacht and Waffen-SS units to escape from the so-called Kamenets-Podolsk Pocket.]

THE FALAISE POCKET

KARL-HEINZ DECKER
SS-STURMMANN
(UNTERFÜHRERANWARTER)
SS-Panzergrenadier Regiment 25
12th SS Panzer Division *Hitlerjugend*

In one particular action, a kampfgruppe from the* Hitlerjugend *was cut off by Canadian troops in the Ecole Supérieur in Falaise, and was reported to have fought to the death rather than surrender. However, there was actually a handful of survivors, one being 18-year-old Karl-Heinz Decker.

RIGHT: Grim-faced but determined, grenadiers of the Hitlerjugend *Division head for the front during the campaign in France in 1944.*

'On the first day of the invasion we were ordered to move quickly up to the front, and suffered our first casualties from attacks by Allied fighter-bombers. We went into position on the outskirts of Caen, but I can't remember the name of the district. The city had suffered terrible damage as a result of British bombing attacks. We held our positions there for around a month without great losses. I believe it was 7 July when, after heavy artillery fire, we came to grips with the enemy, being pushed back through Caen. From this time onwards we had to change our positions almost every night as the frontline to the left and right was shattered.

'During one attack, I think it was against an enemy bridgehead, we were hit by heavy fire as we came out of a wood. My section received a direct hit from an artillery shell. One comrade had two legs smashed and one arm injured, and another had one leg smashed. There were no medics available so we had to carry them to the dressing station on our Zeltbahn (a waterproof poncho, triangular in shape, several of which could be joined up to make a small tent). Because of this I lost contact with my company and was allocated to a kampfgruppe from the division.

'During the night of 16/17 August we arrived at Falaise. Immediately we came under heavy machine-gun fire, with tracer flying through the darkness at us. We took cover among the houses and occupied one of the buildings. It was the Ecole Superieur. From this building we had a good view of the crossroads, where Canadian supply columns were passing through. We opened fire on them. They sent in a tank against us, but it was disabled by a *Panzerfaust* and was later towed away. An assault group of Canadian infantry also made little headway against us, eventually occupying

the buildings on the opposite side of the street. I can remember there was a long wall, and an orchard on our side of the street.

'In the main building the wounded were treated by our medic aided by a prisoner we had taken. Among the wounded was a badly injured Canadian who needed immediate attention. Under the cover of a Red Cross flag, made by daubing a white sheet with blood to make a red cross, our medic and the Canadian prisoner took advantage of a brief pause in the fighting to carry the injured man over to his own side. In this way our own medic became a prisoner, but he was released a short time later to return to us.

'As our situation was hopeless a breakout was planned. On the evening of 17 August we left our positions and made our way through the orchard to the main building. We said goodbye to the wounded and the medic, who had volunteered to stay behind with them.

'As soon as we went into the street we drew heavy enemy fire, so we plunged into the houses and waited there for dawn to break. Under cover of a German air attack (a real rarity!) we managed to slip past the enemy positions. We followed the sound of gunfire in an attempt to find our own lines, but without success. By now there were only 18 of us left. We marched for hours. We had had nothing to eat and were exhausted, so we went to a farm and asked for some food and a chance to rest. We rested our weary bodies. However, within an hour we were prisoners: the farmer betrayed us to the enemy. I know today that we had been in what was known as the Falaise Pocket.'

MAKING THE ENEMY PAY

WILHELM FECHT
SS-SCHÜTZE

SS-Werfer Abteilung 12
12th SS Panzer Division *Hitlerjugend*

The* Hitlerjugend *excelled itself in battling to hold the Falaise Gap open for other units to withdraw – and almost destroyed itself in the process. The morale of the young Waffen-SS soldiers, though, remained high throughout the action.

RIGHT: SS-Schütze Wilhelm Fecht served with Werfer Abteilung 12 (Mortar Detachment 12), Hitlerjugend *Division. He is shown here wearing the special black panzer clothing for crews of tanks and certain other armoured vehicles. At the end of June 1944, Fecht and his comrades helped to push Allied forces off Hill 112, which was positioned southwest of Caen.*

'When the Normandy invasion started, our detachment wasn't fully equipped. Only one of the batteries had vehicles, so it was only at the end of June 1944 that we in the second battery came into action. We were sent forward at night. Movements were only carried out at night due to the threat from enemy fighter-bombers. Our mortar battery had 36 "tubes" [the *Hitlerjugend* Division had four batteries in its mortar unit], and with these we always gave the enemy a thorough hammering, especially around Hill 112 near Caen. After every second salvo we had to change our positions so that the enemy could not pinpoint our position. Our morale was always good. All we missed was our Luftwaffe - they were nowhere to be seen. From the enemy side we had a lot to put up with, and had to undergo much carpet bombing. Sometimes we had to give indirect fire support against tanks with our mortars. Sometimes the enemy artillery could pinpoint your position to within a couple of metres if you used your radio. We came out of the Falaise Pocket with only 20 men. All the others had been either killed or captured.'

AN OVERWHELMING TIDE

ERHARD KINSCHER
SS-STURMMANN

SS-Panzergrenadier Regiment 25
12th SS Panzer Division *Hitlerjugend*

Erhard Kinscher, a motorcycle despatch rider with SS-Panzergrenadier Regiment 25, was one of the rearguard left behind when his regiment withdrew from its command post in the Ardenne Abbey.

RIGHT: The man who suggested the idea of a volunteer Waffen-SS youth division, Reichsjugendführer Arthur Axmann. Thus was the Hitlerjugend *Division born*

'During the late afternoon of 8 July, I received an order from Oberleutnant Kaminski of 13 Company to take an MG42 machine gun and, together with SS-Sturmmann Hampel and a runner from 13 Company, to cover the withdrawal of the regiment [each panzer division had two panzergrenadier regiments, each one having three battalions of four companies each. The third battalion also had attached to it a heavy gun company, a flak company, a reconnaissance company and a pioneer company. The *Hitlerjugend*'s panzergrenadier regiments were numbered 25 and 26].

'I hung a belt of 300 rounds around my neck and fitted a further belt of 100 rounds into the breech. The others followed me at short intervals as we went through the shattered buildings and passed the blazing ammunition dump across from the church. To get a good field of fire for the MG42 I went through the northwest door of the Abbey, which was already coming under enemy artillery fire. In front of me I could see a low wall. Beyond it was a meadow, which was surrounded by a hedge. I checked behind me and saw my number three about 50m [55 yards] behind. I wanted to check what was behind the hedge, so I

crossed the wall and set off across the meadow. Halfway across I came under heavy fire and could hear Hampel crying, "Erhard, come back, come back." I fired off the whole belt of ammunition in the MG42 towards the hedge and then sprinted back, zig-zagging as I did so, and leapt over the wall and out of sight of the enemy.

'We conferred briefly and decided to cross through the Ardenne Abbey to the northwest side. We could see Cussy lying to the north. What we saw there took our breath away, there were so many enemy tanks and infantry. After a short time the company chief of staff, SS-Untersturmführer Kneip, came to us. The smoke of battle slowly cleared and we could see that the enemy had taken Ardenne. As we sheltered behind a wall, fire came at us from the shattered roof of the granary at the side of our old command post. However, with some return fire from our MG42 and a hand grenade this was soon silenced.

'Then, as SS-Untersturmführer Kneip looked through a hole in the wall in the direction of Cussy, a burst of fire from a submachine-gun caught him in the chest. Through this small gap in the wall he had been hit by seven bullets. My comrade Hampel dragged him back under cover. To try to see where the shots had come from, I carefully went through the door and towards the wall. As I did so an enemy soldier appeared. I stood there with my MG42 levelled directly at his stomach. Fortunately he was alone and passed by without seeing me. After a long wait, Hampel and I made our way around the wall and found the way back to where Kneip lay. He gave each of us his hand, then quietly died.

'Whenever I saw any suspicious movements I let off a burst of fire'

'We lay there for some time, but little or nothing stirred. Whenever I saw any suspicious movements I let off a burst of fire and it soon stopped. In the first light of dawn we could hear artillery and mortar fire, thankfully still some way off. But this didn't last for long – soon shells were landing near us. Under the cover of the bombardment and poor visibility we withdrew. Some 900m [985 yards] to the east we found our assembly point. When we arrived SS-Sturmbannführer Milius said to me: "Kinscher, what are you doing here?" Obviously he had already written us off as dead. For my part in covering the withdrawal from the Ardenne Abbey, I was awarded the Iron Cross Second Class on 20 July 1944 [Kinscher was promoted to SS-Sturmmann on 1 August, and was subsequently involved in the chaotic withdrawal through the Falaise Gap].

'By 19 August there were only 20 men left in our company: one officer, one NCO and 18 men. Just before midday, we were ordered to move our two remaining half-tracks to another village. As we were about to set off, a Volkswagen went racing by and hit a pothole. As it bounced a pack of cigarettes fell from it. These were quickly shared out and we took the opportunity to enjoy a smoke before we set out – for many it would be their last. Only 800m [875 yards] out from our start point we came under heavy fire. Both half-tracks were hit and disabled. I quickly moved back into the village with my motorcycle and waited. Our officer admitted: "I think they have us trapped."

'The dead lay all around, charred and shrunken by the heat'

'We finally decided to try another direction in the hope of finding our command post. By the time we reached it there were only two of us from the company left. Later, after my capture, I heard from another of my comrades who had passed the spot that both half-tracks had been terribly burned. The dead lay all around, charred and shrunken by the heat to the size of puppies, the result of being hit by phosphorus shells. So died 14 Company [later, Kinscher managed to hitch a ride on a 3-tonne half-track mounting a 37mm gun and made some progress, until he hit a massive traffic jam just outside a village].

'On reaching the village we found out the cause of the jam on its outskirts. An enemy tank was in an elevated vantage point in the village, and nothing could get past it. A lieutenant was in charge. I asked him if there wasn't something we could do to get at the tank. Looking around, I came across an abandoned 75mm anti-tank gun, but with no ammunition. I did, however, recall seeing some ammunition boxes at the side of the road some way back, so I sent a couple of men back to fetch them. We manoeuvred the gun into position. Here my earlier training on the smaller 20mm gun came to good use, and with the second shot we knocked out the enemy tank.

'The lieutenant sought me out to congratulate me and pinned his own Iron Cross First Class on to my tunic. Shortly afterwards he was kneeling on the wall of a ruined house explaining his plans for our breakout, which entailed splitting the force into two groups. A shot rang out and he fell dead, half his neck blown away by an explosive bullet.

'Some of the soldiers sheltering in the houses had already given up hope by this time. However, with a machine pistol in my hand I persuaded them that it was still worth fighting. I told them to attempt a breakout to the south as the lieutenant had explained. Then an English supply column suddenly appeared in our midst, driving right in among us. Once again we were involved in heavy hand-to-hand combat, and during the melée I was hit by a pistol bullet. I got back behind the cover of a house and pulled off my tunic to have a look at the wound in my chest. The shot had not passed cleanly through my body. I pushed my fist against the bullet hole to try to stem the blood which was pumping out. I quickly realised I had a lung wound!

'After a while a couple of soldiers passed by and gave me a dressing I could press on to the wound. By this time the battle had died down somewhat. After about an hour, another two soldiers came and dragged me into a house where there was a doctor. I couldn't move under my own power by this time because of the amount of blood I had lost. The doctor made an air-tight bandage over the wound and gave me an injection. There were 11 of us in one room.

'Towards evening the doctor managed to organise a damaged truck, with straw on the floor, as transport for us. Those of us who were still alive were laid in the wagon and it set off. After several kilometres we came under enemy machine-gun fire. The doctor waved a Red Cross flag and the firing came to a stop. He then went to try to arrange safe passage for us, but soon came back with the news that it had been refused – if we wanted to carry on we would have to surrender. We tossed our remaining weapons into a brook and awaited the enemy. For us the war was over.

ABOVE: An Allied Typhoon aircraft strafes enemy targets during the Normandy campaign in 1944. Such aircraft made any German daylight movement near suicidal.

'It was already dark when two English ambulances came and carried us off to a dressing station, where an English doctor looked after us. After an examination an English captain came with a padre and asked me what religion I was. The doctor had told him I wasn't expected to survive the night and they wanted to give me the last rites.

However, the next morning I was still alive. They therefore loaded me into an ambulance and took me to a bigger dressing station, then on to a field hospital near Bayeux, where they operated on me on 22 August. At the beginning of September I was shipped to England. My treatment continued. I had 68 penicillin injections to fight the infection, but on 19 October the doctor gave up again and once more called in the padre to my bed to give me the last rites. Once again, however, I survived and my strength began to return. I must say that my treatment was excellent.

PANZER DRIVER

MANFRED THORN
TANK DRIVER

SS-Panzer Regiment 1
1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler*

Manfred Thorn was a Panzer IV driver in 7 Panzer Company, II Battalion, SS-Panzer Regiment 1, the tank unit of the* Leibstandarte *Division.

RIGHT: A Panzer IV of the Leibstandarte *Division moves through a French town on its way to front. The division first saw action in Normandy at the end of June 1944, south of Caen.*

'On 18 July 1944, I found myself on the way to Tilly-la-Campagne, in one of the 25 tanks that had left Bully-sur-L'Orne in the early hours of the morning. I was driving tank number 734 and, at 19 years old, was considered one of the "old men" of the unit.

'We moved into a totally evacuated village with no idea of what was to come. All of the houses were intact and the area was surrounded with lush green fields and meadows. Our platoon came to a halt on the east side of the village in an orchard, with our tanks facing northeast towards Bourguebus. I selected a spot for my tank near to the last house and camouflaged it well. The sounds of battle were still some way off, but every now and again a stray shell would come whistling into the village and make us run for the cover of our tanks. By the next day, the shelling had reduced the orchard to a collection of shattered stumps.

'We gradually learned to tell the difference between artillery shells being fired from land-based guns and those coming from enemy warships lying offshore. As the accuracy of the firing improved we were permitted to move closer into the cover of the houses. By this time our camouflage had been blown away by the shell blasts, so we tore down the vines from the side of the house and used this to cover the tank.

'On 22 July the barrage lasted for fully two hours. This was just the beginning, though. The infantry lying in front of our positions had no protection from this shelling, and in our tanks we panzer crews nearly suffocated from the heat and smoke. The temperature inside the vehicles reached 45°C [115°F]. The bombardment destroyed the village and also our supply of water for drinking and washing. Luckily for us, in the cellar of our house there was plenty of cider. Washing in cider is a sticky business, though! In any case, for the next two weeks we had little or no opportunity to wash or change into clean clothes, either of which would have been a great treat.

'On 25 July the bombardment started at 0600 hours and came from the air. It was directed at a target just 2km [1.5 miles] from our village. It lasted about two hours and was said to have involved 70 bombers. But that was just the aerial part of the bombardment. These attacks were unnerving to say the least, and we all looked forward to the evenings when it would get a little quieter. The other side seemed to want a break in the evening, too, so their soldiers could be fed and rested. Our meal wagon could only come up under the cover of darkness, so we ate our daily meal at around 2300 hours. That evening the gunner and I were elected to fetch the food for our crew, and as we crossed to the other side of the village to collect it we were shocked at the destruction we encountered. Not a single house in the village was left standing.

'During the early hours of the next day, under cover of artillery fire, elements of the North Nova Scotia Highlanders reached the village. Somehow around 15 or 16 enemy soldiers had infiltrated past our infantry and were digging in on the other side of the wall that enclosed the garden in which we were positioned. At first we thought they were perhaps some of our own retreating infantry. But, as the light grew stronger, our commander, from his vantage point in the turret, could make out the shape of the distinctive "Tommy" helmets. They, of course, had not realised we were there, as we were still well camouflaged.

BELOW: A Tiger tank in Normandy in July 1944. With a crew of five and an 88mm main gun, the Tiger was more than a match for the Allied tanks it encountered. Waffen-SS Tiger tank ace Michael Wittmann, for example, destroyed 30 Allied tanks on 10 June 1944.

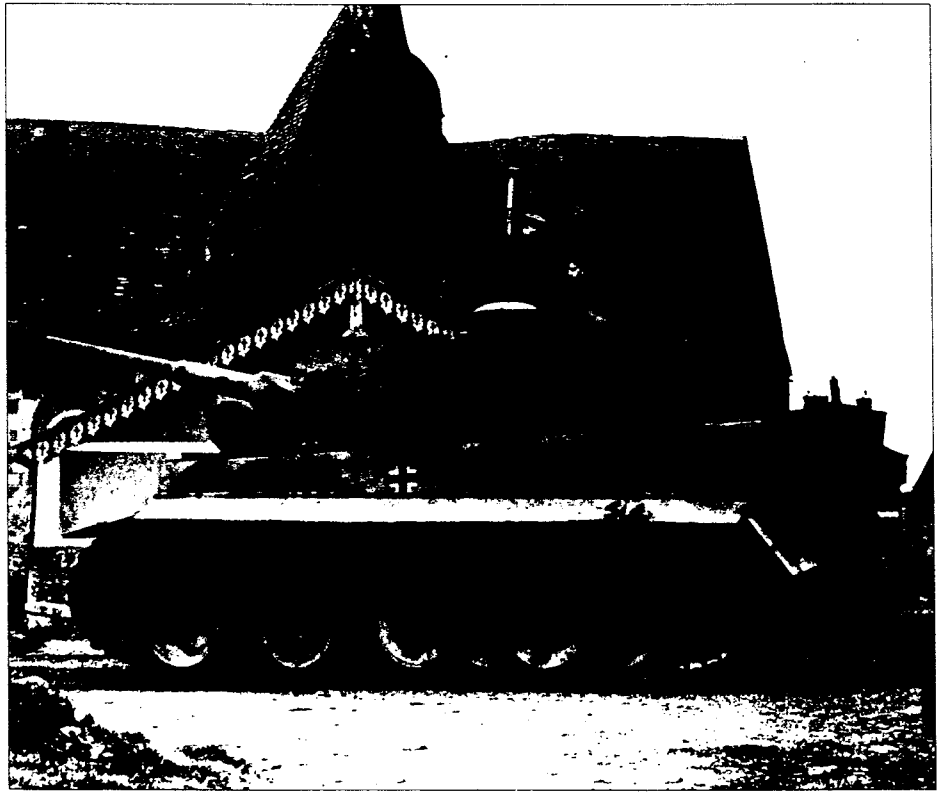

'After the initial shock we quickly realised that speed and surprise could be used to our advantage, so I started the motor and drove away from the remains of the house, bursting through the centuries-old 1.5m- [5ft-] high wall. Then I saw the enemy for the first time, cowering in their trench in shocked surprise, all except for two sappers, who quickly attempted to fire at us at point-blank range with a 3in mortar. However, a high-explosive shell from our gun put paid to that threat. We gave the order "hands up" and most obeyed. However, I could see three or four others cunningly dug into the wall of their trench so they could hardly be seen. I drove towards them until the tracks were only inches from their trench and lowered the gun barrel towards them. They surrendered! 'So, we had our first "Tommy" prisoners. They were young, gum-chewing Canadians, tall and proud as they were marched away.

'On 1 August the Canadians asked for, and were granted, a brief cease-fire to recover their wounded. There were so many dead, wounded and dying by this time. It was not surprising, though, considering the terrain: very flat with no cover. Our own infantry helped to carry the wounded to their transports.

'The barrage began at 0400 hours when thousands of shells hit us all at once'

'The next day, 2 August, brought a furious bombardment intended to finish us off. It began at 0400 hours with thousands of shells hitting us all at once. P-38 Lightning fighter-bombers joined in the attack. No one who took part in that battle will ever forget it. The one remaining wall of the house behind which we were sheltering collapsed on top of our tank, and we had to dig it out.

'One of the tanks from 4 Platoon was badly hit. Some of the armour plating landed on the driver's lap, slicing off both his legs. He begged his comrades to put him out of his misery. All around us were craters so big they could hold an entire tank. We really thought our end had come. It was amazing that no more than 15 of our tanks were hit [each SS panzer regiment usually consisted of two detachments. The first had four panzer companies and a workshop company, while the second had five companies and a workshop company. The number of tanks could vary from regiment to regiment, especially towards the end of the war, when losses in men and materiel could not be replaced. However, a panzer company was theoretically equipped with 22 tanks].

'We sat in our tanks in the deafening noise, each with his own thoughts, watching intensely the area from where we thought the enemy would come. We knew they would arrive as soon as the barrage ended. Would this be the battle we would not win? That anyone could still be alive in Tilly was something the enemy had not reckoned with. However, we were still alive, and we were still there fighting the next day. The historian of the Calgary Highlanders described us thus: "The Hun is like a rat. You can hit it as many times as you like and it is never enough."

'We were finally released from this hell on 5 August, having held Tilly for nearly three weeks. The 89th Infantry Regiment took over our role in the defence and managed to hold Tilly for another two days.

'The artillery barrages lasting for hours were mental torture'

'Up to this point I had only fought on the Eastern Front. Nothing from my previous experience could have prepared me for what happened at Tilly. The tactic of unbroken artillery barrages lasting for hours was gruesome mental and physical torture. For me, when politicians today toy with the idea of sending young men off to war, they should be made to take part in an exact reconstruction of the action at Tilly-la-Campagne and experience personally what it means to be a soldier, and what is expected of them.'

[The campaign in Normandy was disastrous for the *Leibstandarte* Division. It went into battle with over 200 tanks, but by the middle of August 1944 its strength had been reduced to less than 30 serviceable vehicles: 14 Mk IV panzers, seven Mk V panzers and eight self-propelled guns. For the German Army as a whole battle for Normandy was characterised by high attrition rates. Over 160,000 German troops were lost, either killed, wounded or captured. Replacements amounted to only 30,000.]

EXPERIENCE TELLS

RUDI SPLINTER
SS-ROTTENFÜHRER
10th SS Panzer Division *Frundsberg*

The battles in Normandy did not go the Allies' way all the time, and the Germans even took prisoners on occasion. As Rudi Splinter's account shows, the difference between experience and inexperience in battle could make a crucial difference in the reactions of soldiers under fire.

RIGHT: Rudi Splinter, shown here as an SS-Oberschütze in walking-out dress, poses with members of his family. Part of Splinter's division was annihilated in the Falaise Pocket.

'During August 1944 we had just moved into positions in a small wood, dug ourselves a large foxhole and driven our vehicle over it to give us cover. We had hardly time to get settled when the section commanders got the order to report to the company commander for orders. We were going into action to capture a small village, supported by a troop of assault guns. Some of the lads rode on the guns while the remainder trotted along behind them. Then we came under mortar fire. The vehicles stopped and every one dived off and crawled underneath for cover, all jammed in like sardines.

'When the barrage lifted we continued along a road that ran under a railway bridge. On the other side, about 50m (55 yards) back from the bridge, sat two Sherman tanks. We heard the *whoosh* overhead as shells flew by and then saw thick columns of smoke as they hit their targets. We moved along the road and under the bridge and then saw the two Sherman tanks blazing – our assault guns had scored direct hits on them both.

'We continued our march and reached a small hamlet. As I came around the corner of one house I found myself right beside one of the assault guns as it fired. I had never been so close to one before and the blast knocked me off my feet. As I staggered about feeling myself for injuries the hatch opened and one of the crew, highly amused, asked: "What's the matter, lad, did you think you'd been hit?"

'Then we came under fire from a machine gun located on the opposite side of the road, so my officer ordered me and two others to take care of it. We opened fire with our small arms and soon silenced it. A white flag appeared. I didn't speak any English but I knew the words for "hands up", so we all shouted that. I could hardly believe it when they emerged. They came out one after the other until there were over 80 of them. One was an officer who wore a pistol from a lanyard round his neck. He was rather haughty and insisted that as an English officer he shouldn't have to surrender his personal weapon. He was arrogant in his self-confidence and almost had me convinced, but one of our chaps

was having none of it. He stepped up to the officer, drew his very sharp combat knife, grabbed the lanyard round the English officer's neck and sliced it off, and then did the same with his pistol belt. The officer's face was a picture of terror. I'm sure he thought my comrade was going to stick the knife in his guts.

'As the prisoners were gathering, I walked around the side of the nearest house and was startled to see a wounded Englishman staggering towards me, holding his hands to his neck, from which was pouring blood. I immediately dragged him over to the side of the house beside the others and started to bandage his wounds. I remember being disgusted that none of his comrades had tried to help him, but had just stood there watching him.

'We were ordered to march the prisoners off towards the rear, making sure they held their hands up in the air. To walk any distance with your hands up is very tiring, so after a little while I gestured to them to put their hands down. We had only gone a short distance when a sergeant from the anti-tank troops leapt from a hedge at the side of the road. His unit was so well camouflaged that we hadn't even noticed it was there. He asked who was in charge then proceeded to give me a real telling off for letting the prisoners put their hands down. The prisoner next to me couldn't speak German, but figured out what was going on and looked amused at me getting a roasting. I had to indicate to them to put their hands up again, but as soon as we were out of sight I let them put their hands down once more.

'Later, after we had dropped off the prisoners, and while we were enjoying some of the captured English ration packs, with such luxuries as chocolate, white bread, goldflake cigarettes and even toilet paper, we were alerted by the sound of an approaching vehicle. It was a British Bren-gun carrier. We opened fire with our machine guns and the crew simply bailed out and ran away, leaving it sitting there with its engine running.

'British rations were much better'

'One of our lads was a bit of a mechanical wizard. He soon mastered driving it, and we set off to collect our own rations in it, one of our lads holding his German steel helmet up in plain view so that the anti-tank troops we had seen earlier wouldn't mistake us for the enemy. We got back with our rations, though abandoned them when we moved on as the captured British rations were much better. I always imagine that when the enemy took those positions they must have thought that we had left in such a panic that we left our rations behind. Little would they know we had abandoned them because we had so much captured British food.'

THE ROUT OF AN ARMY

ERICH HELLER
SS-UNTERSTURMFÜHRER
2nd SS Panzer Division *Das Reich*

Erich Heller's experience shows how tactical withdrawal from France became a total rout and a struggle for survival at every turn.

RIGHT: A knocked-out Tiger tank in Normandy.

'On 1 September 1944, I found myself on the Rue de Paris, about 10km (6 miles) outside Hirson [on the French border with Belgium, about 350km (220 miles) from Aachen] along with a disorganised crowd of other soldiers. We had marched all night, the last remnants of the 2nd SS Panzer Division *Das Reich*. Not many remained from the division after Percy, where the entire artillery regiment and the whole of the flak detachment had been lost, and after the escape from Falaise. We were joined by some stragglers from the fallschirmjäger [paratroops], some panzergrenadiers from the 2nd Panzer Division and a Mk IV tank from the Panzer *Lehr* [Tank Training] Division. I also managed to get a Panther tank going again, which had been abandoned through lack of fuel.

'At around 0400 hours, SS-Unterscharführer Peter Cousin suggested that as time was moving on we should get into cover because enemy fighter-bombers would soon appear and shoot us up. At a crossroads I ordered the commander of the Panther, an NCO, to take up position about 100m (90 yards) from the crossroads and secure the junction. I indicated to him where the rest of us would be, pointing on the map to a farmstead about three kilometres (two miles) farther east, on the left side of the road to Hirson. I left behind two of the panzergrenadiers as messengers. We travelled on the Mk IV along the track leading to the farmstead, keeping out of sight of the road (we were hidden from aerial observation by a large wooded area). Before I allowed the men to rest we went over our supplies. There was barely enough fuel left to start the vehicles, but the Panzer IV still had two anti-tank and some high-explosive rounds, and we had sufficient rations. This just left the fuel to organise. Cousin made his way into Hirson in a captured jeep along with a driver. After a few hours he returned to report that there was not a single litre of fuel to be had in Hirson, and there were no German soldiers to be seen anywhere.

'I ordered the gun group leader and the tank commander to me as we began to hear gunfire from fighter-bombers not far away. The attack lasted a couple of two minutes, and then we saw a plume of smoke coming from the direction of our Panther. An hour later, a panzergrenadier brought in the driver. He was burned, his face blackened with powder burns and his hands were bloody. I had him bandaged and gave him some cognac, then he slept like the dead. But before he went to sleep he reported that all the other crew members had been killed. He was the only one who had escaped. A fighter-bomber had surprised them, attacking out of the sun. It was a miracle that he had escaped with only relatively minor wounds.

'The group leaders were assembled and I asked them for their opinions on what we should do. They were unanimous: disable the Mk IV and the guns and strike out on foot. Suddenly, a panzergrenadier appeared, one of those who was keeping a lookout from the track leading to the farmstead. He reported that American half-tracks and jeeps had appeared round a bend in the road, heading our way. I ordered the men not to make any noise and then went with Cousin to check if the report was accurate. At about 1800 hours the Americans passed us in a large column along the road just 200m [220 yards] away.

'Now we were eager to be gone. We made the larger weapons useless and distributed all the small arms equally among the group: rifles, pistols, machine pistols and our few hand grenades. We filled our haversacks with rations and our canteens with water. All was ready for the move as darkness came. The wounded driver of the Panther we had already sent ahead in the afternoon, along with a driver, who had been instructed to find a Red Cross station. I found out later, when we got back to the division, that he had made it through and that the driver had assisted in evacuating the hospital position.

'A long column of American vehicles had pulled into the side of the road'

'As it grew dark, we got away from the farmstead without any problems, always keeping in the cover of the trees and hedges and parallel to the main highway. After we had travelled three kilometres (two miles) we crossed another road that ran directly north. Considerable noise drew our attention to what was happening a few hundred metres ahead. A long column of American vehicles had pulled into the side of the road for a rest stop. They seemed to feel quite secure – their radios were playing and their lights were exposed –

and soon the smell of hot food reached our nostrils. I ordered complete silence. We just sat there. At around 2200 hours they moved off, allowing us to carry on our journey among the cover of the trees and hedges (the maps I had of the area proved to be very accurate).

'Cautiously we approached'

'At around 0400 hours the next day, we noticed a house with lights burning. Cautiously we approached. The guard appeared to be asleep. With our safety catches off we moved towards the sound of muffled voices. German voices! I ordered the men to lower their weapons and entered a room illuminated by some candles. At the same moment a great commotion arose outside – the guards had noticed the rest of my lads. One of those present in the room stood up; he was an SS-Hauptsturmführer. As I made my report, an SS-Obersturmbannführer entered. With hindsight I know now it must have been Otto Weidinger (commander of the *Der Führer* Regiment). I explained the situation and asked for orders. He advised me to use my own judgement. I therefore told him I intended to take my lads safely back to Germany over the River Maas [Meuse] without losses!

'Our group departed and we marched on without any contact with the enemy in the deserted woods and hedgerows. At around 1100 hours we ran into a German defensive position and a guard took us to a chateau, where the staff of the 116th Panzer Division were located. I quickly explained the position to the senior staff officer, probably a colonel, who reported to the divisional commander in the next room by telephone. I explained to the colonel that their position was unsafe. At the same moment a guard appeared and reported that American tanks had been spotted in the area. I saluted and quickly assembled my men, whom my faithful SS-Unterscharführer Cousin had already arranged in their groups. Within two minutes we were on our way again through the woods. The divisional staff vehicles raced by as they fled east. By now it was midday and we stopped for some rest and some food, being badly in need of both.

'Towards evening we moved on again, near to Eppe-Sauvage, where we heard the sound of engines. On investigating we found a truck full of rations abandoned in the road. By now it was dark, so we topped up our supplies and set off on our march towards the Maas.

'During the night we "motorised" ourselves. To help us move faster, we had requisitioned some bikes, a cart, on which we could load all our packs, and a horse from a local farm. The next day we had to lie up in a wood, as the map showed no more wooded areas and I was not prepared to march in the open in daylight. American troops and fighter-bombers were everywhere, so we had to give villages a wide berth during the night.

'Around daybreak we reached the Maas. I, along with two others, all of us strong swimmers, reconnoitred the river. The banks were of gravel, while the river itself was about 100m [110 yards] across. The current was mild, and we found a good landfall on the opposite side, a place where it seemed cattle came down to the river to drink. Then we swam back.

'Cousin had organised everyone for the crossing and had also found a punt. The good swimmers made their own way across and the others were taken over in the punt. It was already getting light, so when we reached the other side we went straight into the trees. There we ate and slept.

'We were on foot again now'

'The next day we marched through the woods in daylight. From the direction of the road we could hear the usual sounds of troops on the march. We were on foot again now, having left our bikes, horse and wagon on the other side of the Maas. On 8 September 1944 we approached Theux and found an abandoned supply depot. There were still some materials there so we replenished our supplies. We gave Verviers, which lay 30km [20 miles] from Aachen, a wide berth. On the next day we came out of the wooded area just before Erezee and headed south, moving past the south of Francorchamps.

'One experience sticks in my memory. In Erezee, which was free of enemy troops (although I was told that some enemy reconnaissance units had passed through it), I drank coffee with a Belgian family on their terrace. It was getting towards evening and, contrary to our normal practice, we moved through the town itself, naturally with great caution and always ready to fire. At the end of the town stood a large house, and an old lady stood in the doorway. I asked her if she could speak German and she said yes. American troops had passed through earlier, she told me, but she hadn't seen any German troops for some days. They gave me coffee, and my men, all seasoned veterans of the fighting on the Eastern Front, camped out in the garden. It was just like peacetime. The man of the house asked me if I still believed that the Third Reich would be victorious, and of course I had to say yes. I didn't believe it any more, though, as the numerical superiority of the enemy was too great.

'The next day we encountered stragglers from a Volksgrenadier [Home Guard] division. All were older chaps, not exactly battle-hardened. They cried for joy when we agreed to take them with us. Then we pushed on, coming to a forester's house near the German border. Finally, on 11 September 1944, we reached the German border near Losheim. The Americans were no longer following. Only some enemy reconnaissance troops were sighted, but they kept well out of range of our guns. There was no artillery fire, no fighter-bombers and no tanks – the enemy obviously wasn't interested enough in this area to send in their heavy weapons. We breathed a sigh of relief.

'I searched out the burgermeister and the padre and arranged quarters for my men. Cousin was sent to the rear to report. Whom he would find to report to, and who my superiors now were, I didn't know, as we had been completely out of touch for 14 days.

'It gave me great personal satisfaction to bring back almost 50 men alive. Looking back, I think that was my greatest achievement of the whole war. Above all, though, it was chiefly down to the NCOs and men, whose conduct during the journey made my task easier and allowed us all to win our freedom again.'

ϟϟ THE ARDENNES OFFENSIVE

HEINRICH SPRINGER
SS-STURMBANNFÜHRER
1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler*

Heinrich Springer, an SS-Sturmbannführer on the staff of Field Marshal Model, recalls being present at a meeting at which Hitler briefed his senior field commanders on the Western Front on the coming Ardennes Offensive.

RIGHT: Heinrich Springer, here shown as an SS-Hauptsturmführer on the day he was awarded the Knights Cross of the Iron Cross for the capture of a vital bridge over the River Don at Rostov in Russia in November 1941. At the time of the award Springer was a member of the Leibstandarte's *Reconnaissance Battalion.*

'At that time I was first orderly officer to Field Marshal Walter Model. The field marshal asked me to accompany him to a high-level briefing on 11 December 1944 at the Führer's headquarters, the Adlerhorst at Bad Neuheim.

'At the Adlerhorst all of the senior commanders of the Western Front within the area of Army Group B were assembled. Besides the Commander-in-Chief of Army Group B, Field Marshal Model, there was the Commander-in-Chief West, Field Marshal von Rundstedt, the Commander-in-Chief of the 6th Panzer Army, SS-Colonel General 'Sepp' Dietrich, the Commander-in-Chief of the 5th Panzer Army, General von Manteuffel, and many other high-ranking officers – altogether about 50 or 60 people. Everyone knew the reason for this assembly. Adolf Hitler would personally explain to the respective commanders his plans and objectives for this last great offensive in the West, raising their spirits and encouraging them to concentrate all their strength and power.

'As far as I remember, Hitler stood and spoke for just under an hour. It was not a briefing in the normal sense, with recommendations and conclusions. It was an address on Frederick the Great at the Battle of Leuthen on 4 February 1757 [when Frederick the Great, outnumbered three to one, defeated the Austrian Army].

'Hitler made a relaxed, calm impression, speaking normally and without pathos. As on so many occasions, he spoke at length on historical matters before bringing himself to the subject of the Ardennes Offensive. He spoke openly and clearly, without gesturing with his hands. On the goal of this operation, the splitting of the US and British forces by a lightning strike via Luttich to Antwerp, the destruction of the British forces in a great *Kesselschlacht* [encircling battle] west of Aachen, he spoke in a lively and convincing manner. I can still clearly recall his closing words regarding what would be the last German offensive in the West. He said: "*Mein Herren*, if we do not succeed with the breakthrough via Luttich to Antwerp we will face a bloody end to this war. Time is working against us, not for us. It is, effectively, the last chance to alter the fortunes of war in our favour. Thank you, gentlemen."'

Below: SS-Sturmbannführer Heinrich Springer (centre, carrying maps) with Generalfeldmarschall Model (extreme left). As Model's orderly officer, Springer attended the meeting at which Hitler briefed his senior commanders in the West on the Ardennes Offensive.

THE END IN THE WEST

HANS-GERHARD STARCK
SS-OBERSCHARFÜHRER
1st SS Panzer Division
Leibstandarte SS Adolf Hitler

The exhaustion of Hitler's armies in the final months of the war reached the lowest levels. It was not a just matter of shattered units and lost equipment. Individuals were also worn out – there was nothing left to give.

Right: Hitler's last gamble in the West. A German Panther tank lumbers forward during the Ardennes Offensive

'After the Ardennes Offensive we had to transfer to the east and headed for Hungary by train. All transport movements were constantly harried by Allied fighter-bombers and we had to evacuate the train four times. Thankfully there were no losses. Then one time I woke up on the train to find it halted and empty. I went to the door and saw all the soldiers down the hill from the train and under some trees. I looked around and the floor of the carriage all around where I had been lying was peppered with 20mm cannon holes. When my comrades came back they could hardly believe that I had remained on the train and was still alive. I had been so weary and tired I had slept through the attack, of which I knew nothing, and miraculously escaped without a scratch.'

THE EASTERN FRONT II: THE LONG RETREAT

From mid-1943 onwards, the Germans were on the defensive in the East along the whole of the front, and Himmler's Waffen-SS divisions were committed to desperate defensive actions in an attempt to stem the Red tide. As the accounts in this chapter show, the military elite of the Third Reich still retained their cohesion in the face of impossible odds.

The German failure at Kursk signalled the beginning of the end of Hitler's fortunes in the East. For the Waffen-SS, however, the period 1943-45 witnessed a rapid expansion in the number of SS divisions, as the Führer desperately tried to stem the Red Army's advance. This was not the only reason for the expansion. Another was that Hitler did not trust the Wehrmacht, whose loyalty to his person he suspected to be less than absolute, a view that was later confirmed when several high-ranking Army officers attempted to take his life in July 1944. The Waffen-SS was to supply an unquestioning and effective alternative. Ever willing to toady to his master's wishes, especially when doing so resulted in his own aggrandisement, Himmler obliged by gathering up volunteers wherever he could. Numbers became more important than quality. And numbers were desperately needed.

By the summer of 1943 the Red Army had a numerical advantage of four to one over the German armies in the East. The Soviets' victory at Kursk allowed them to open offensives on a wider front against the retreating invaders. That said, the German line did not retreat uniformly along the whole front, nor was the fighting easy for the Soviets. In individual actions the Germans showed outstanding tenacity, occasional brilliance and astonishing bravery in the face of their enemy, but there was no doubt that the front was inexorably being rolled

Awaiting the next Russian assault. As friendly artillery shells explode only 50m from their trench, German infantry prepare to defend their positions. By the end of 1943 both the Wehrmacht and Waffen-SS were fighting a grim battle for survival in the East.

up by an enemy superior with regard to manpower and materiel, on the ground and in the air.

By the middle of August 1943, the Red Army had broken out of the northern sector of the Kursk salient and liberated Orel, while Kharkov was being systematically encircled. On 22 August German units began to pull out of the city, lest an attempt to prolong its defence repeat the *débâcle* of Stalingrad. These victories were followed throughout September by a series of successful Red Army assaults along virtually the whole of the southern portion of the front. By the end of September 1943 the German forces in the Ukraine were no longer on the Don, but 250km (150 miles) to the west, on the River Dnieper. In addition, matters had not been improved for the Germans by the concurrent Allied victory in Sicily and the fall of Mussolini: troops were actually withdrawn from the crumbling Eastern Front, including the *Leibstandarte*, to confront the Allied armies that were preparing to invade the Italian mainland.

On 10 October the Red Army crossed the Dnieper, 'bouncing' the natural barrier, racing over it and establishing a toehold so that stronger forces could push across before the Germans massed a firm line on the western bank.

Those Waffen-SS divisions fighting in Russia managed to achieve some local successes, but against the numerically and materially superior Russians had to give ground. The *Leibstandarte*, back from Italy by November, was allocated to XLVIII Panzer Corps of the 4th Panzer Army, and had some successes in the Kiev sector, but was still forced to withdraw. The *Das Reich* Division, attached to XXIV Panzer Corps, was pushed back from Brusilov and conducted a fighting retreat towards Zhitomir. The *Totenkopf*, acting as a mobile fire brigade, was moved up and down the front as and when crises developed. For example, in November and early December it served with Hube's 1st Panzer Army, which was attempting to hold Krivoi Rog and defensive positions on the Dnieper.

During November the German armies in the Crimea were cut off, and on 6 November they were driven out of Kiev, the biggest Soviet city they had held. Armoured reinforcements were brought into the area, some from the West, to cut off the Soviet advance at Zhitomir, and succeeded, but again the German forces had no depth and could not resist the weight of the Red Army's onslaught. In November, too, Hitler issued his Directive No 51, whose import was that forces would now be built up in the West to prepare for the Allied invasion of France, which was expected in the following spring.

In 12 days the Germans lost 25 divisions and 100,000 men

On Christmas Eve 1943, the Red Army in southern Russia renewed its offensive, pushing back the Germans 160km (100 miles). In the fighting that followed 60,000 German troops, including the *Wiking* Division and the SS Sturmbrigade *Wallonien*, were trapped in the Cherkassy Pocket. The breakout began in mid-February, though only 32,000 men got out alive and the *Wiking* Division lost all its equipment.

The Red Army continued its advance, reaching the River Dniester in March 1944, despite the efforts of the *Totenkopf* Division to halt it. The Soviets tore a gap between the 1st and 4th Panzer Armies at Proskurov, trapping the 1st Panzer Army in the Kamenets-Podolsk Pocket. Among the units cut off were the *Leibstandarte* and a battlegroup from the *Das Reich* Division. With the aid of the *Hohenstaufen* and *Frundsberg* Divisions, however, the units in the pocket had been rescued by early April.

In northern Russia the Germans suffered a similar fate, having been pushed back from Leningrad and driven westwards towards Estonia and Latvia. It was in this sector that most of the west and east European Waffen-SS volunteers were concentrated, in III SS Panzer Corps, which contained the *Nordland* Division and the Dutch SS Freiwilligen

Opposite top: A typical frontline scene on the Eastern Front in 1944: Waffen-SS troops dug-in and on the defensive.

Opposite bottom: A group of soldiers from the Nordland *Division grab a rare opportunity to relax on the Estonian Front, 1944. Note the 'sunwheel' swastika emblem of the* Nordland *Division worn on the collar patches. Note also the variety in uniforms and headgear, a common feature among Waffen-SS units at this stage of the war.*

Brigade *Nederland*. In the same sector of the front were the 15th and 19th Waffen-Grenadier Divisions from Latvia, the 20th Waffen-Grenadier Division from Estonia, the Flemish *Langemarck* Brigade and the Sturmbrigade *Wallonien*. In early February 1944 the Germans had been pushed back to around Narva, and for the next six months the Waffen-SS held Narva in a heroic battle against overwhelming odds.

In the south, meanwhile, by the end of March the way was clear for the Red Army to sweep into Hungary and Rumania. On 10 April Odessa fell, and the Germans were busy evacuating their troops from the Crimea. A month later they had abandoned the region. Along the rear of the German lines, meanwhile, Soviet partisans disrupted supplies and communications. Throughout May the Red Army succeeded in fooling German intelligence that a massive push was coming in the south, and so the central German armies were depleted to build up defences there. On 20 June, the Soviets launched a huge assault on the centre in Byelorussia. The front broke: in 12 days 25 divisions and 300,000 men were lost to the German order of battle. By 3 July the Red Army was in Minsk, and in Lithuania and northern Poland by the middle of the month.

The fall of Budapest

The second half of 1944 witnessed a similar reversal of fortune for the Germans on the Eastern Front. As ever, the Waffen-SS was at the forefront of the efforts to stop the Red tide, and suffered accordingly. For example, the 21st Waffen-Gebirgs Division der SS *Skanderbeg* and 23rd Waffen-Gebirgs Division der SS *Kama* were annihilated in Yugoslavia. Elsewhere the situation was equally grim. In Hungary Budapest was threatened, and so several Waffen-SS divisions were committed to its defence, including the *Florian Geyer* Division, 22nd SS Freiwilligen-Kavallerie Division *Maria Theresia* and 18th SS Freiwilligen-Panzergrenadier Division *Horst Wessel*. The Soviets, however, proved difficult to stop, and by the end of December 1944 they had encircled the city.

Hitler was determined to relieve the Hungarian capital, and so IV Panzer Corps, comprising the *Totenkopf* and *Wiking* Divisions, attempted to reach the defenders. The Russians proved too strong, though, and IV Panzer Corps itself was forced onto the defensive. Budapest fell on 12 February 1945, *Florian Geyer* and *Maria Theresia* having been annihilated trying to break out.

The Red Army continued its advance west, and soon threatened the German oilfields in Hungary. In response to this, Hitler launched the last major German offensive of the war. Operation 'Spring Awakening' involved the 6th SS Panzer Army, 8th Army, 6th Army and the Hungarian 3rd Army in a pincer movement designed to crush the Soviet 3rd Ukrainian Front. The 6th SS Panzer Army was commanded by SS-Obergruppenführer 'Sepp' Dietrich, and comprised the *Leibstandarte, Das Reich, Hohenstaufen* and *Hitlerjugend* Divisions, though they were all understrength and deficient in equipment.

The attack was launched on 6 March 1945. Progress was slow, mainly because of the poor weather conditions. The offensive slowed and then stopped, despite the efforts of the Waffen-SS soldiers, and on 16 March the Red Army launched a massive counteroffensive. In the face of fanatical resistance the Soviets advanced. Waffen-SS divisions were chewed up by the Red Army: the *Horst Wessel* Division was wiped out, *Hohenstaufen* was badly mauled, *Das Reich* was forced westwards, while *Reichsführer-SS* became fragmented in southern Austria.

In the centre and north of the Eastern Front the story was the same: desperate German attempts to hold up the Soviet colossus. On 1 August 1944, the Red Army's advance on Warsaw inspired the underground Polish Home Army (AK) to revolt against the occupying Germans. Three Waffen-SS divisions took part in a counterattack against the Soviets, then joined in crushing the uprising, while the Red Army paused on the Vistula. The fighting went on until the AK surrendered on 2 October, by which time the city was in ruins; and then the Red Army advanced again.

By the end of October 1944, Romania and Bulgaria had defected to the Soviets and Finland had sued for peace. The Red Army, meanwhile, had cut off 33 German divisions in Courland. However, the equivalent of 12 divisions managed to escape, including the survivors from the Dutch SS brigade *Nederland*, who formed the nucleus of the 23rd Freiwilligen-Panzergrenadier Division *Nederland*.

ABOVE: Red Army troops hitch a lift on T-34 tanks during the Russians' so-called 'Right Bank Ukraine' Operations of December 1943 to April 1944.

RIGHT: A weary Waffen-SS soldier awaits the Red storm.

By February 1945 the Red Army had cleared Poland and was preparing for the final drive on Berlin. For this task it amassed 2,200,000 men, 33,500 artillery pieces, 7000 tanks and assault guns and 5000 aircraft. The Germans could only assemble 980,000 men, 1800 tanks and assault guns and 800 aircraft in response. The outcome was inevitable: the German armies disintegrated, and were cut off or encircled all along the Eastern Front. By now, too, Allied forces advancing from the west were inside the Reich. Even at this late stage there were attempts to reform Waffen-SS units, and even establish new divisions, as Hitler came to believe that only 'his' invincible and devoted Waffen-SS could be trusted to turn the tide. On 16 February, for example, *Frundsberg*, *Nordland*, *Nederland* and *Wallonien* attacked in a southwesterly direction and smashed into Marshal Zhukov's northern flank. However, the weakened divisions did not have the strength to halt the massive Soviet assault, and were driven back within two days.

As the war drew near to its inexorable conclusion in the spring of 1945, the German armies were exhausted. The Allied air forces had complete mastery of the sky, and what few remaining supplies of fuel, rations and ammunition were available were usually intercepted and destroyed before they could reach the frontline units, which were in desperate need of them. Those few units still in action put up spirited defences wherever possible, but were usually overrun by sheer weight of numbers. Even in these dire circumstances, there were still a few occasions when individual German units that still retained a reasonable percentage of their original strength would hit back at the enemy, inflicting serious losses. The inevitable could not be avoided, though, and by 25 April Berlin had been surrounded.

The Waffen-SS, true to its creed, fought in Berlin throughout the last days of the Third Reich, though ironically the majority of SS soldiers were non-German volunteers: from the *Nordland* Division, 33rd Waffen-Grenadier Division der SS *Charlemagne* and a battalion of Latvians from the 15th Waffen-Grenadier der SS.

With his world literally crumbling around him Hitler took his own life, and Lieutenant-General Weidling surrendered the city on 2 May. For Germany and the Waffen-SS, World War II was at an end.

For those survivors of the Waffen-SS who fought on the Eastern Front until the fall of Germany, the concept of loyalty burned most strongly in their hearts. While there were some soldiers who still believed that Germany could still rally her crumbling forces, most survivors of the Waffen-SS say today that what held them together, and kept them fighting in these last weeks of the war, was a loyalty to their commanders and to one another, as their writings make clear.

HOLDING THE DNIEPER

JAN MUNK
SS-STANDARTENOBERJUNKER

SS-Panzergrenadier Regiment *Westland*
5th SS Panzer Division *Wiking*

By October 1943, the Soviets had established bridgeheads over the River Dnieper. The* Wiking *Division desperately tried to hold the river line. Jan Munk was wounded in early October in these battles, and returned to the front on 25 October.

Right: Russians troops haul an artillery piece out of the River Dnieper in October 1943. The Germans blew all the bridges over the river in an attempt to halt the Red Army's advance. However, by November the Soviets were across the river in force.

'By this time a lot of the boys were complete strangers, mostly Romanian. Our positions were still in the Dnieper area, but were rather exposed. There were lots of bushes and undergrowth with a sprinkling of trees. The Russians tried several attacks in what was, for them, very favourable terrain, but we managed to stop them every time. During their night attacks, for example, it was almost impossible for them to move without making a noise, so we had no problems in that respect.

'On 2 November 1943, we knew something was up because we heard the enemy singing and making a lot of noise. In other words, they had had their ration of vodka to boost their courage prior to an attack. Sure enough, at about 1800 hours we received information that an attack was imminent. At that time I commanded a squad, and I sent them all out of the bunker we were in to take their places in the trenches. They all went except for one, a Romanian, who told me that someone had taken his steel helmet, and the one left behind was too small for him. He wanted to stay behind and guard the bunker. I told him what I thought of that, and gave him my own helmet. It fitted. I went out wearing my camouflaged field cap. Then I joined my number two on the machine gun.

'The attack came, a bit fiercer than usual, but we managed to beat it off again. As always, that was the time when our own artillery started shelling, in front of the retreating enemy, catching them in between our shells and machine-gun fire. This time the barrage was very close by. I heard one gun in particular whose rounds landed short and to our left, then the next one was to our left but nearer still.

'The following one was a bull's-eye. It landed right in front of us and destroyed the machine gun. We had been a split second too late in taking cover. It felt as if an enormous weight had pushed me violently down. My number two started to splutter that the bastards had blown his nose off. It wasn't quite that bad, though. A tiny splinter had pierced his nose from one side right through to the other, and he was bleeding like a stuck pig. We decided to go back to the bunker so that I could bandage him properly.

'To my surprise I found that I couldn't move. I thought I had merely cut off the blood supply to my legs by squatting on my haunches. When the next shell came I was pushed, or so I thought, through the trench so fast that I couldn't keep upright, and I scraped my face on the ground. I shouted to my comrade not to be so bloody stupid and to calm down. He helped me to the bunker. Once inside, however, he told me that he hadn't touched me, let alone pushed me. It dawned on me then that something wasn't quite right. My legs were still useless, so I undid my belt and the lower buttons of my tunic and tried to feel along my back. Finding nothing, I loosened my trousers and inspected that area. Still nothing. I dressed again and went back to bandaging my friend. We both had a smoke and then I began to feel all hot and sweaty. I took my cap off and blood poured down over my face. With my fingers I could feel where the blood was coming from – a small cut right on the top of my head. Now I knew why my legs wouldn't work.

'After a while I was carried through the trenches to an area where it was wide enough to use a stretcher. I was then brought to a collection point to wait for proper transport. Quite a few men were there, some on stretchers, some badly injured and others not quite so bad.

'Then the Russians attacked again and all the wounded who could walk were told to man their positions again. Those of us remaining were to be left behind to fend for ourselves as best we could. We were given some grenades and machine pistols and wished "good luck". We fully understood. More than a dozen men would have been needed to carry us away, and they couldn't be spared.

'The Russians shot at us'

The Russians appeared and shot at us – we shot back. They threw hand grenades and we replied. Fortunately, the Wehrmacht counterattacked with the support of some light tanks. We did not lose a single wounded man, although some of us, including me, collected a few more wounds, though nothing serious. I was then taken by stretcher again to a Wehrmacht bunker. It was deep, with a well protected entrance and a very thick roof. Inside were tables and easy chairs. A radio was playing, and it looked almost like something from a propaganda picture. A doctor examined me and then said: "When did you last have a piss?" As far as I could remember that was at noon the previous day – a good

seventeen hours before. Before I knew what was happening, I had had a catheter inserted. I didn't feel a thing, though the doctor was pleased that he had done it in time.

'During and after the German counterattack, several Russian prisoners were taken. These were used, as usual, for carrying ammunition and, on this occasion, to carry the stretchers. To go back to the dressing station we had to cross a rather bare, flat field. The Russians were directing some artillery fire on this area and every time a shell landed the Russian carrying the foot of the stretcher I was on would just drop it and take cover. The one at the head end was more careful and lowered me gently. By this time I had a splitting headache and all the dropping wasn't helping. I told the one at my feet that if he dropped me again I would shoot him. I had to warn him twice more. After each warning he would initially lower his end, but soon went back to just dropping me. Eventually I got my pistol out and fired a shot over his head. Everything went fine after that!'

ϟϟ WAFFEN-SS TANK ACE

ERNST BARKMANN
SS-OBERSCHARFÜHRER
5th SS Panzer Division *Wiking*

Famous for his tank-busting exploits in Normandy in 1944, when he won the Knights Cross, Barkmann also fought in tanks on the Eastern Front.

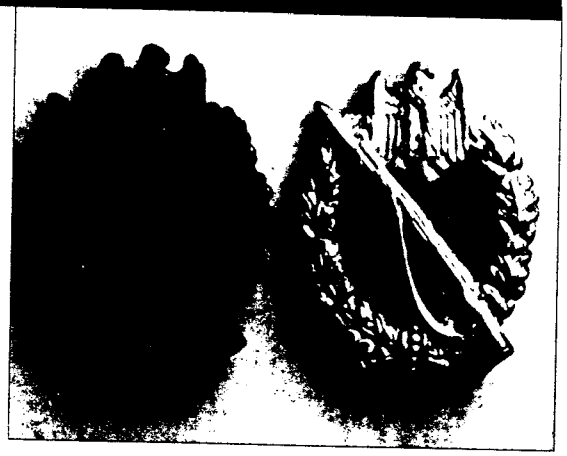

RIGHT: German Infantry Assault Badges in bronze (left) and silver (right).

'The fighting in Russia was extremely savage at times, especially in the Caucasus, but we earned a reputation for ourselves. Even the Russians had a grudging respect for the *Wiking* Division.

'Every soldier who, like me, was first trained as an infantryman, and who later served as such in action, knows all about the difficulties of this branch of the armed forces. It was stipulated that a soldier had to face the enemy three times in battle – and on the Eastern Front it was invariably close-quarter combat – in order to earn the Infantry Assault Badge. You never forgot your first combat experience at the front – it was seared into your mind. Therefore, we never took off our Infantry Assault Badges. The time we spent as infantrymen stayed with us always [Barkmann went on to win the rare Panzer Assault Badge for 25 engagements with the enemy. In Normandy in 1944 he became one of Germany's top panzer aces when he destroyed nine Sherman tanks with his lone Panther in one engagement].'

RIGHT: Panzer ace SS-Oberscharführer Ernst Barkmann in the turret of his Panther tank on the Eastern Front in 1943. In this shot Barkmann is wearing the rare one-piece camouflage overalls and camouflage field cap worn by tank crews. The Panther tank was reckoned to be the best medium tank of World War II, and some 6000 of all variants were built in total.

PARTISAN ACTIVITY

WILHELM HILLEN
SS-OBERSTURMFÜHRER
1st SS Panzer Division
Leibstandarte SS Adolf Hitler

In northern Russia the Germans had been besieging Leningrad since September 1941. However, by the end of 1943 they were outnumbered and on the defensive. In addition, behind the lines there was much partisan activity.

RIGHT: Wilhelm Hillen photographed in Russia in 1943. Note his peaked service cap.

'It is Christmas 1943. Outside a thunderstorm rages. The wind howls. Somewhere a slamming door beats a regular rhythm. I want to haul myself from my deep sleep but am too weary. Again the slamming – will no one close that dammed door?

'Then a guard roughly shakes me awake and cries: "Untersturmführer, the Ivans!" Instantly I grasp reality. I am not lying in my bed at home, but am a platoon leader in a dugout of the Estonian Volunteer Brigade [the Estonian brigade was formed in May 1943, being titled the Estonian SS-Freiwilligen Brigade 3] east of Lake Peipus. The imagined howling in my dreams is in fact Russian shells, and the slamming of the door the detonations just in front of our positions. The bombardment is cover for a Soviet assault troop who have broken through our lines. But, after vicious hand-to-hand fighting, we manage to throw them back.

'In the battle I had the misfortune to be wounded – some hand grenade shrapnel had hit my right knee. After a few days the wound was so infected that the kampfgruppe [battlegroup] commander, SS-Hauptsturmführer Servet, sent me to the hospital on an ammunition truck. The chief surgeon was an Estonian staff doctor, Dr Poul Esop, a real giant of a man with a thundering voice but a soft heart. He worked round the clock, operating and fussing over the wounded like a father, having a kindly word with everyone. His pipe never left his mouth and he drank vodka by the cupful. I will always remember his eyes: blue-green, like the waters of a mountain lake. I was at the hospital for 10 days, during which time we became good friends.

'Two days before Christmas our kampfgruppe was pulled out of the line. After de-lousing, a wash, sauna and shave we felt like men again. I decided to go and see my friend Poul, who greeted me with a pat around the shoulders that nearly knocked me to my knees. He then asked me if I would escort him on a sleigh ride to a remote farm deep in wooded terrain so he could deliver a baby. As partisans were in the area he warned me it would be dangerous, nevertheless I agreed. My company commander gave his assent, and ordered SS-Unterscharführer Teder and a signaller, SS-Rottenführer Mickelsar, to go with us.

'We climbed onto the sleigh drawn by Russian Panje horses [short, stocky beasts possessing great stamina and endurance] and began our journey. It was painfully cold, and despite our fur coats and felt boots the cold slowly crept into our limbs, especially our fingers. During our journey through the magnificent snow-covered terrain we had our submachine guns at the ready.

'At the farm we were cordially welcomed by the old farmer's wife, who was overjoyed that she was to become a grandmother at Christmas time. Shortly before midnight we heard the first cries of a healthy new baby girl. Poul showed us the little bundle – he was beside himself with joy, describing her as his Christmas baby, full of the eternal wonder of creation on that special holy evening.

'At dawn it was time for the return trip. Poul was snoozing on the trestle, Mickelsar was holding the reins, and Teder and I kept watch. The forest was mysteriously quiet, the only sound being the stamping of the horses' hooves and their snorting. As we travelled along, pleasant thoughts of our warm billets filled our minds. Then it happened: shots rang out and a grenade detonated. Teder and I leapt from the sleigh into the deep snow. The horses whinnied and bolted straight ahead in a panic. Everything became still once again. Then we heard the sound of breaking branches in the background, but could see nothing. As we lay there in the cover of the snow I felt a stream of warm blood run down my back – I had been hit by a piece of shrapnel from the grenade next to my spinal column. After two hours had elapsed, though it felt like an eternity, an Army ammunition column coming from the front passed us by and carried us back to the unit.

'On the afternoon of Christmas Day an Estonian police party found the overturned sleigh and the bodies of Esop and Mickelsar, who both had gunshot wounds to the chest. My friend Poul, who always wore his red cross armband, had had his throat cut. All the men's furs, watches, boots and the medical chest had been stolen. I had survived by the skin of my teeth. That's how close living and dying was on the Eastern Front.'

BELOW: A squad of Waffen-SS soldiers pose for a photograph during a lull in the fighting on the Narva Front, winter 1944. Note they are all wearing the heavy quilted winter clothing over their normal service dress.

PARTISAN ACTIVITY

WILHELM HILLEN
SS-OBERSTURMFÜHRER
1st SS Panzer Division
Leibstandarte SS Adolf Hitler

In northern Russia the Germans had been besieging Leningrad since September 1941. However, by the end of 1943 they were outnumbered and on the defensive. In addition, behind the lines there was much partisan activity.

RIGHT: Wilhelm Hillen photographed in Russia in 1943. Note his peaked service cap.

'It is Christmas 1943. Outside a thunderstorm rages. The wind howls. Somewhere a slamming door beats a regular rhythm. I want to haul myself from my deep sleep but am too weary. Again the slamming – will no one close that dammed door?

'Then a guard roughly shakes me awake and cries: "Untersturmführer, the Ivans!" Instantly I grasp reality. I am not lying in my bed at home, but am a platoon leader in a dugout of the Estonian Volunteer Brigade [the Estonian brigade was formed in May 1943, being titled the Estonian SS-Freiwilligen Brigade 3] east of Lake Peipus. The imagined howling in my dreams is in fact Russian shells, and the slamming of the door the detonations just in front of our positions. The bombardment is cover for a Soviet assault troop who have broken through our lines. But, after vicious hand-to-hand fighting, we manage to throw them back.

'In the battle I had the misfortune to be wounded – some hand grenade shrapnel had hit my right knee. After a few days the wound was so infected that the kampfgruppe [battlegroup] commander, SS-Hauptsturmführer Servet, sent me to the hospital on an ammunition truck. The chief surgeon was an Estonian staff doctor, Dr Poul Esop, a real giant of a man with a thundering voice but a soft heart. He worked round the clock, operating and fussing over the wounded like a father, having a kindly word with everyone. His pipe never left his mouth and he drank vodka by the cupful. I will always remember his eyes: blue-green, like the waters of a mountain lake. I was at the hospital for 10 days, during which time we became good friends.

'Two days before Christmas our kampfgruppe was pulled out of the line. After de-lousing, a wash, sauna and shave we felt like men again. I decided to go and see my friend Poul, who greeted me with a pat around the shoulders that nearly knocked me to my knees. He then asked me if I would escort him on a sleigh ride to a remote farm deep in wooded terrain so he could deliver a baby. As partisans were in the area he warned me it would be dangerous, nevertheless I agreed. My company commander gave his assent, and ordered SS-Unterscharführer Teder and a signaller, SS-Rottenführer Mickelsar, to go with us.

'We climbed onto the sleigh drawn by Russian Panje horses [short, stocky beasts possessing great stamina and

endurance] and began our journey. It was painfully cold, and despite our fur coats and felt boots the cold slowly crept into our limbs, especially our fingers. During our journey through the magnificent snow-covered terrain we had our submachine guns at the ready.

'At the farm we were cordially welcomed by the old farmer's wife, who was overjoyed that she was to become a grandmother at Christmas time. Shortly before midnight we heard the first cries of a healthy new baby girl. Poul showed us the little bundle – he was beside himself with joy, describing her as his Christmas baby, full of the eternal wonder of creation on that special holy evening.

'At dawn it was time for the return trip. Poul was snoozing on the trestle, Mickelsar was holding the reins, and Teder and I kept watch. The forest was mysteriously quiet, the only sound being the stamping of the horses' hooves and their snorting. As we travelled along, pleasant thoughts of our warm billets filled our minds. Then it happened: shots rang out and a grenade detonated. Teder and I leapt from the sleigh into the deep snow. The horses whinnied and bolted straight ahead in a panic. Everything became still once again. Then we heard the sound of breaking branches in the background, but could see nothing. As we lay there in the cover of the snow I felt a stream of warm blood run down my back – I had been hit by a piece of shrapnel from the grenade next to my spinal column. After two hours had elapsed, though it felt like an eternity, an Army ammunition column coming from the front passed us by and carried us back to the unit.

'On the afternoon of Christmas Day an Estonian police party found the overturned sleigh and the bodies of Esop and Mickelsar, who both had gunshot wounds to the chest. My friend Poul, who always wore his red cross armband, had had his throat cut. All the men's furs, watches, boots and the medical chest had been stolen. I had survived by the skin of my teeth. That's how close living and dying was on the Eastern Front.'

BELOW: A squad of Waffen-SS soldiers pose for a photograph during a lull in the fighting on the Narva Front, winter 1944. Note they are all wearing the heavy quilted winter clothing over their normal service dress.

TANK BUSTING

REMY SCHRIJNEN
SS-UNTERSCHARFÜHRER
SS Freiwilligen Sturmbrigade *Langemarck*

Waffen-SS successes on the Eastern Front in early 1944 became matters of individual heroism and the extraordinary mutual loyalty that held the best formations together. None exemplified this fighting spirit in the face of a lost cause more clearly than the example of Remy Schrijnen.

RIGHT: Remy Schrijnen is awarded his Knights Cross in front of his unit for his tank-killing exploits.

'When Freiwilligen Legion *Flandern* was reorganised and renamed Sturmbrigade *Langemarck*, I became a gunner on a 75mm anti-tank gun in 3 Platoon, on gun number nine. From 31 December 1943, in the area around Kiev and Zhitomir, the platoon was in action against Soviet T-34 tanks and succeeded in destroying three T-34s and driving back four others. From 5-7 January 1944, the platoon was in action around Skhudnov. The fighting was furious and losses on both sides were heavy. On 6 January, the crew of gun number eight were all killed, then gun number seven was also hit and the platoon commander, SS-Oberscharführer Grabmeyer, was killed. Soon, gun number nine was the only one left to support the infantry against the enemy tanks. Shortly after its crew also became casualties - only I remained. Orders were given to pull out, but I ignored them and stayed behind. I had to load, aim and fire the gun by myself.

'Then the Soviet infantry began to attack and there was virtually no one left to stop them. However, a radio operator, who was from the Navy and had been mortally wounded, called down the artillery on his own positions. Behind the Russian infantry were around 30 tanks, including five of the new super-heavy Josef Stalin II models. In a furious exchange of fire, I knocked out three Stalins, four T-34s and also managed to put some of the others out of action. Then, from a distance of only around 30m (100 ft), a Stalin tank scored a direct hit on my gun. The blast threw me some distance and seriously wounded me. I lay there for some time until I was discovered by our own troops during a counter-attack later that day [Remy Schrijnen was found by his comrades on the battlefield, all around him the burning hulks of the Soviet tanks he had knocked out. He had personally destroyed over a dozen enemy tanks, and the brevity of his account here is probably due to modesty - more detailed descriptions have been published by others. Schrijnen was awarded the Knights Cross of the Iron Cross for his gallantry during this action, making him the first Fleming to win the German armed forces' highest award]

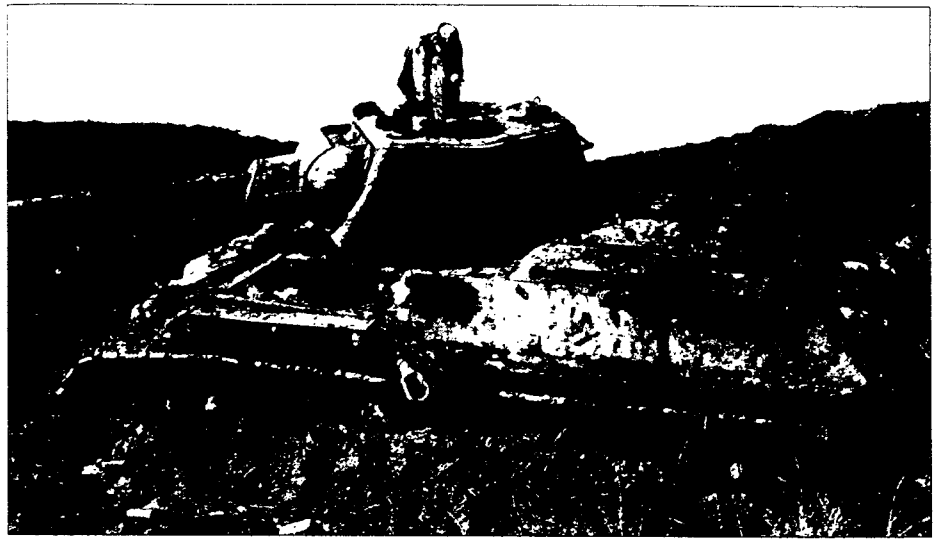

ABOVE: A knocked-out Russian T-34, like the ones Schrijnen battled.

THE WEHRMACHT

HEINZ KÖHNE
SS-OBERSCHARFÜHRER
1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler*

As a junior NCO with 18 Kompanie of the Leibstandarte Division, Heinz Köhne remembers an incident during the battles around Uman in late January 1944 that illustrates the sense of competition between the Waffen-SS and Wehrmacht.

RIGHT: A Waffen-SS column passes through a Russian town in January 1944. Note the SS runes on the number plate of the vehicle in the centre.

'It was during the battles in the Uman "cauldron". We had been fighting a three-day defensive engagement. The Wehrmacht, which had already been retreating for about a week, asked us what we were going to do. We replied that we would hold our positions for three days, after which we ourselves would launch an attack. Somewhat surprised, they thought we would be hard-pressed to even hold the Russians, who had the additional support of fighter-bombers. We replied that we would shoot down the aircraft with our rifles and machine guns. In fact, we did manage to down an enemy aircraft with small-arms fire, after which the air activity in our sector fortunately went quiet. We even managed to counterattack on the third day, pushing the enemy back some distance.

'On another occasion we had a Wehrmacht motorcycle platoon positioned between our Waffen-SS formations. The Russians came charging over the brow of the hill and down the slope in their hundreds. At the sight of so many of the enemy the motorcycle unit made ready to flee. Seeing this, I went straight to the lieutenant in charge and told him we had a machine gun aimed at his men should they try to run away. I left him in no doubt that we would use it.

'The Russians were driven off by our fire, their attack destroyed. Afterwards the Wehrmacht soldiers came to us and said: "You've got some nerve, we would have run." My answer to them was that we all had confidence in our Waffen-SS comrades. We were also single men, whereas they were married and had families at home to worry about.'

ᛋᛋ THE CHERKASSY POCKET

RAYMOND LEMAIRE
SS-STANDARTENOBERJUNKER
28th SS Freiwilligen-Panzergrenadier Division *Wallonien*

***Raymond Lemaire joined the Walloon Legion of the Wehrmacht in August 1941, being 19 years old. He served alongside Léon Degrelle, before the latter's meteoric rise, and his father, who had joined the same unit to look after him! The Waffen-SS took control of the unit in June 1943, which now became the SS Sturmbrigade* Wallonien.**

Right: Raymond Lemaire of the 28th SS Freiwilligen-Panzergrenadier Division Wallonien, *who fought in the Cherkassy Pocket. Some 32,000 German troops managed to escape from the pocket, though they had to leave most of their equipment behind. However, their efforts effectively saved Army Group South.*

'As a sergeant, I volunteered for the pioneer platoon, as there were only volunteers in that unit. The training was in Dresden and was very hard. I returned to the unit in October 1943, and in November we moved up to the front at Cherkassy. We pioneers had to occupy some of the infantry positions to maintain the line. After numerous actions and battles, I was the only NCO left in my platoon! The fighting continued, and by 26 January 1944 we were completely surrounded in the Cherkassy Pocket, together with the *Wiking* Division and around 60,000 German troops in all.

'The Soviets attacked our sector on 30 January, but in two hours of hand-to-hand and close-quarter fighting we managed to beat them off. However, I was seriously wounded by grenade splinters in both legs in the process. Being unable to walk, after a few hours I was evacuated by plane out of the pocket. I subsequently spent eight weeks in hospital, following which I received three weeks' leave. My unit managed to escape from the encirclement, but in all 700 men out of a total of 2000 Walloons died in the period from the end of November 1943 to 17 February 1944.'

Below: A Panzer IV of the Wiking *Division in the Cherkassy Pocket, a photograph that amply conveys the conditions under which German and Russian troops were fighting in southern Russia in the winter of 1943/44.*

THE KNIGHTS CROSS

KARL NICOLUSSI-LECK
SS-HAUPTSTURMFÜHRER

SS-Panzer Regiment 5
5th SS Panzer Division *Wiking*

In early 1944 the Red Army was pushing back the Germans along the whole of the Eastern Front. The Waffen-SS fought on regardless, though, and managed to achieve some remarkable results in the face of near impossible odds.

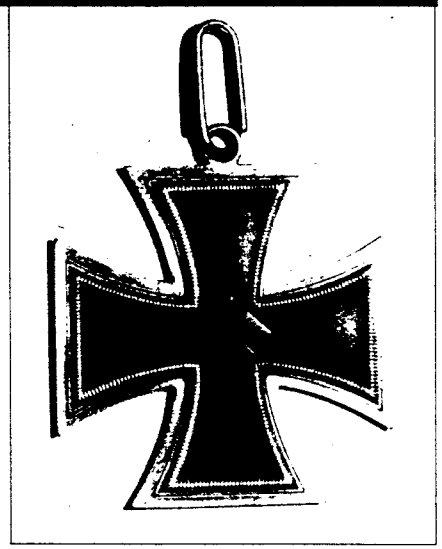

RIGHT: The rare Knights Cross of the Iron Cross, with a frame made from hallmarked silver. One was presented to Nicolussi-Leck for his action at Kovel.

'At the end of March 1944, strong Russian tank forces struck some 30km (20 miles) west of Kovel, a town about 250km (160 miles) south-east of Warsaw, in the middle of the Pripet Marshes. This important rail and road junction was held by supply units, railway troops and around 2000 wounded in various hospitals. The Red Army began to penetrate the encircled town, which was unsurprising when one considers its garrison. In this situation, however, Kovel was declared a 'strongpoint', and I was given the task of striking through the Russian forces in the town and halting them while a counteroffensive could be launched to break through the encirclement.

'Because of the strong enemy forces and the snow-covered, swampy terrain, the breakthrough was very costly and time-consuming. After 10 hours of slow going in the face of resistance, as midnight approached, we had covered only half the distance, having lost a third of our armoured vehicles in the process [a mixture of StuG III self-propelled guns and Panther tanks]. In this situation the breakthrough into the town began to appear hopeless. When my armoured spearhead was just 2km (1.5 miles) from Kovel, I received an order from my battalion commander to halt. By this time, however, my lead tank was already in action against the enemy defenders to the northwest of the city. Knowing how desperate the situation had become, I disregarded the order and carried on with the attack.

'Thanks to the cover afforded by a blizzard and severe snow drifts that covered our left flank, after 18 hours of battle, and with only half of our armour remaining, we reached the town in the early hours of the morning. We then defended the town against counterattacks by superior enemy forces until an attack by a German panzer corps broke through the encirclement and the troops and wounded could be brought out. Throughout the Luftwaffe had supplied us with rations, medicines, ammunition and petrol.

[A regimental Order of the Day commended Nicolussi-Leck's achievements on 15 April 1944:

'The Führer has awarded SS-Obersturmführer [he was later promoted] Nicolussi-Leck, commander of 8 Company, the Knights Cross of the Iron Cross. Nicolussi-Leck, on his own initiative, and under difficult conditions, succeeded in breaking through to the encircled city of Kovel on 30 March 1944. His reinforcement of the garrison was decisive. He carries a special share in the credit for the city holding out.

'In addition, the Regiment is proud to know that such a deserving, long-serving member is being distinguished. May soldier's good fortune stay with SS-Obersturmführer Karl Nicolussi-Leck.'

DUELS WITH RUSSIANS

ERIC BRÖRUP
SS-OBERSTURMFÜHRER

SS-Panzer Aufklärungs Abteilung 5
5th SS Panzer Division *Wiking*

1945 brought fresh reverses for Germany and the Waffen-SS on the Eastern Front, as the Red Army burst into Poland and Hungary. Despite this, the morale of the troops remained remarkably high.

RIGHT: Waffen-SS soldiers emplacing a 3.7cm flak gun. The retreat of Waffen-SS units on the Eastern Front in 1945 never became a rout.

'My most memorable encounter took place on St Patrick's Day, 17 March 1945, near Szekefehervar in Hungary. I was adjutant, with the rank of SS-Obersturmführer, to SS-Sturmbannführer Fritz Vogt, holder of the Knights Cross with Oakleaves. The Russians had started their offensive the day before, which was also Fritz Vogt's 27th birthday. Our unit was SS-Panzer Aufklärungs Abteilung 5.

'I had established a command post in a small house and set up communications with a switchboard and radio while shells fell all around us. SS-Obergruppenführer und General der Waffen-SS Herbert Otto Gille telephoned to congratulate Vogt on his birthday and to tell him he had just been awarded the Oakleaves to his Knights Cross. His face lit up, and I said: "This calls for a drink!" We hoisted a few, then the supply officers showed up bearing some bottles of beer, and all the other officers found time to show up for a quick drink. All the while the war was going on around us.

'One company commander was having some trouble with the enemy, so I suggested to Vogt that I go out and try to straighten things out. Vogt laughed and said: "What's the matter with you, do you feel like a hero today?" I answered that he had just got himself a new medal and should let others have a chance to win one. He replied: "Okay, but watch what you are doing!" By that time, of course, we had all had a good drink and were in excellent spirits!

'I got an SdKfz 250/9 (a half-track armoured personnel carrier with 20mm cannons mounted) and went into battle.

We were firing high-explosive shells and it seemed easy, like shooting fish in a barrel. Then the Russians brought up an anti-tank rifle and shot up my vehicle, forcing us to bail out. We ended up in hand-to-hand combat with them. I had a *Panzerfaust* anti-tank rocket but it wouldn't fire. I therefore used it like a club and cracked one Russian's head with it. I was in trouble, though. However, Fritz Vogt then appeared with a few more armoured personnel carriers and got me out. He told me to take a couple of hours off, and later he and I went off alone on a reconnaissance behind enemy lines. I got the Iron Cross First Class for all this. That Fritz Vogt was some character!'

FACING IMPOSSIBLE ODDS

JOHANNES HAUSER
SS-STURMBANNFÜHRER

SS-Panzergrenadier Regiment 4 *Der Führer*
2nd SS Panzer Division *Das Reich*

By the end of March the Red Army held most of Hungary and was closing on Vienna. The Soviets would take the city by 6 April. Johannes Hauser lived through these chaotic days – fighting, or attempting to fight, until the end.

RIGHT: SS-Sturmbannführer Johannes Hauser. An experienced police officer, he also served with the Army police before being posted to the Waffen-SS. As well as being the holder of the Knights Cross (shown here), he was also the recipient of the Close Combat Clasp.

'In March 1945, I received orders from Berlin posting me a regimental commander in the *Handschar* division. No one could tell me where the division was at that moment, though, so with the help of its field postal number I made my way to Prague. From there I travelled to Vienna. At the information post in Vienna I got my first major surprise.

'By order of a *Führer Sonderbefehl* (special order from the Führer), SS-Obergruppenführer und General der Waffen-SS Felix Steiner was empowered to take from the train any soldier or officer of whatever rank. So, my marching orders annulled, I was taken to the transport school at Schönbrunn. There I was told that because of the perilous situation that had developed in Hungary I was to take command of a newly formed kampfgruppe.

'Every train that passed through Vienna was combed for suitable men, and they were all brought to Schönbrunn on the authority of this *Führer Sonderbefehl*. In the main it affected those returning from leave, on recuperation leave, those only lightly wounded and those, like me, who had

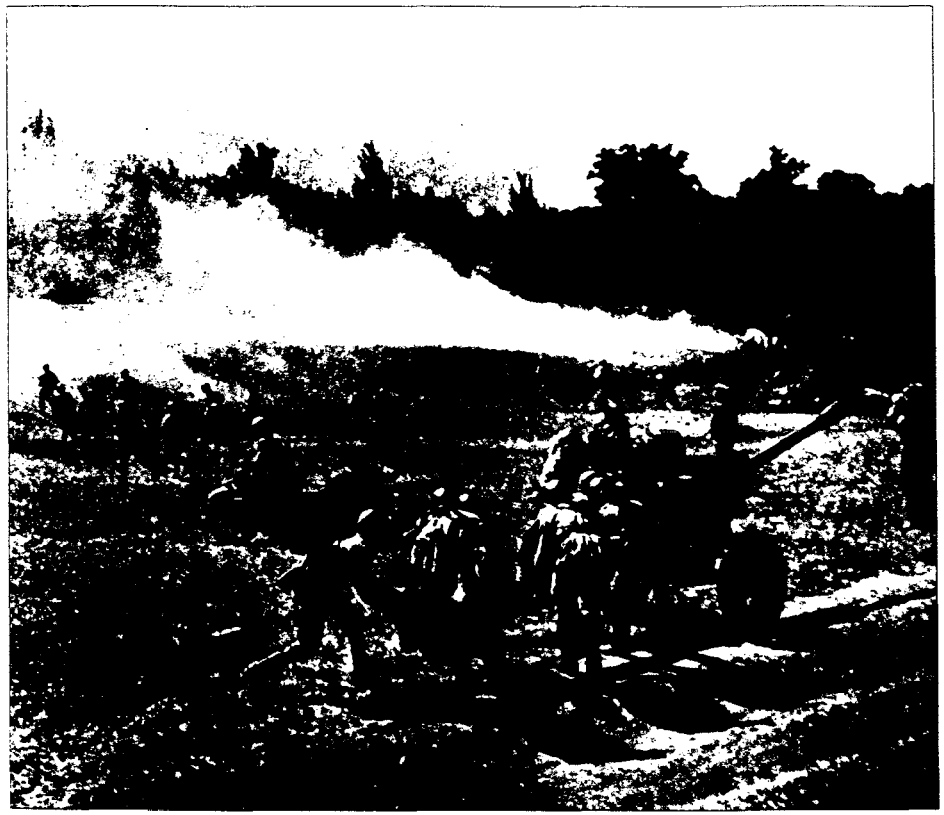

ABOVE: Red Army troops in Poland. As the Russians approached the frontiers of the Reich itself, millions of German civilians fled west to seek refuge. Meanwhile, as the Soviets poured into Germany, the Waffen-SS fought on.

completely different destinations in mind. Fortunately there were some veterans among them with a lot of combat experience, and even some highly decorated soldiers who could help me to form this new kampfgruppe. Within a few days we were organised, but among other things we had to content ourselves with only light infantry weapons: rifles with bayonets, machine guns, machine pistols, grenades and *Panzerfausts* (anti-tank rockets).

'On 1 April 1945, I was given my orders with the rider that, on contact with the enemy, all vehicles would have to be returned as they would be needed to ferry reinforcements to the battle area. During the journey from Vienna towards the Burgenland [Austria's most eastern province] we saw colossal columns of predominantly Hungarian troops, minus weapons, coming towards us on their way towards Vienna. There were so many that they resembled a single huge mass. After a few kilometres we passed fewer and fewer, until there were no more to be seen, and we were alone on the road heading east.

'During the war years we officers developed somewhat of a sixth sense for danger, even if outwardly everything

ABOVE: A group of Waffen-SS soldiers on the Eastern Front in early 1945. Despite the grim military situation they can still manage a smile. In truth, however, there was not much to be cheerful about, as all around them the German war effort was disintegrating.

appeared normal. Now I suddenly had an awareness of danger, and ordered the entire kampfgruppe to disembark and despatched the vehicles back in the direction of Vienna.

'I ordered a reconnaissance to be made of the village of Münchedorf to the south of us, which confirmed it was still clear of enemy troops. We had hardly reached the edge of the village, though, when suddenly the enemy arrived on the scene: three T-34 tanks. They headed towards us, though we couldn't see any infantry support. They clearly hadn't spotted my kampfgruppe – my sixth sense had warned me just in time.

'Directly in front of us was a bridge, around which we dug ourselves well in. The troops awaited my "fire at will" order. This was given only when the first T-34 moved right onto the bridge. A *Panzerfaust* fired and scored a direct hit on the tank, causing it to burst into flames. The wreckage lay right on the bridge and made a good road block for any further attempts to cross. The machine guns opened up at the same time, and the two remaining T-34s, hanging back somewhat after seeing the fate of the first, turned and retreated until they were out of our range and view.

'In the pause that followed we took the opportunity to strengthen our positions and camouflage them well. It was important for us to get well established before it got dark, for we knew that the enemy would be back. Sure enough, that night the Russians unleashed a heavy hail of artillery and rocket fire on the village, which deafened us and effectively ruined our night vision.

'I had to move my command post three times during this period as each one in turn was hit. On the third occasion both my adjutant and my orderly officer were killed. When the barrage ended, the T-34s renewed their assault on our village. The loss of another tank to the *Panzerfaust* took some of the impetus from the Russian attack, though, which faltered as dawn approached.

'While some darkness still remained, a German liaison officer arrived from the north to establish contact with my kampfgruppe. Accompanying him was a Tiger tank that I had designs on, but to no avail. This officer had already heard good things about our kampfgruppe and saw we had defended ourselves with only light infantry weapons and had no heavy armaments or vehicles. However, he also informed me that my men and I were in an exposed gap between the *Der Führer* and *Deutschland* Regiments of the *Das Reich* Division.

'His express instructions were that we were to hold the village of Münchedorf for at least three to four days to enable a cohesive front to be established to our rear. We could arrange the evacuation of wounded as soon as a signals link to the *Das Reich* Division was established. Meanwhile, another furious artillery barrage gave us an idea of what was in store for us. The liaison officer then took his leave towards the rear, but not before assuring me that he would put in an urgent request for reinforcements to be sent to us immediately.

'When the Russian infantry came running over the open ground towards our positions to the south of the village we easily held them off with our machine guns. On that side our positions were especially strong. We then managed to destroy a further T-34 that had made its way forward. The attack then petered out, enabling us to tend to our wounded. By this time the predominantly single-storey houses in the village had become so badly damaged that we had difficulty finding a suitable site for a command post.

'It was obvious to us that the enemy reconnaissance of the village had been very poor. As things were, they could have outflanked us on both sides of the village, where our defence was weakest, and thereby cut us off easily. Instead, they persisted with frontal attacks. Their pressure was relentless, though, and by the end of the second day we had suffered the first enemy break-in: on the southern side of the village. By the third and fourth days we had been forced to give up about half of the village due to our high losses, and we were just able to hang on. At the end of the fourth day we received a message from the division to disengage under cover of darkness and report to the *Der Führer* Regiment. So I could withdraw, which was fortunate because enemy superiority was so great that by the next day our positions would have been overrun anyway.

'What was left of my kampfgruppe evacuated the village at dusk'

'What was left of my kampfgruppe evacuated the village at dusk, and we made our way back unimpeded until I reached the first outposts of the *Der Führer* Regiment. I made my report to the regimental commander, SS-Obersturmbannführer Otto Weidinger, who instructed me to take command of I Battalion of the regiment as the previous commander had been wounded. He also expressed the thanks and recognition of the divisional commander, and explained that I, on behalf of the kampfgruppe, was to be recommended for the Knights Cross of the Iron Cross.

'After this turbulent period with Kampfgruppe *Hauser*, I was pleased to find a home with the famous *Das Reich* Division. As commander of I Battalion, *Der Führer* Regiment, I took part in the fighting retreat via Modling and the house-to-house fighting in Vienna and over the Florisdorfer Bridge. Then followed transport across Czechoslovakia, where we were supposed to prepare for participation in a relief attack towards Berlin. However, our regiment was pulled out of this proposed attack force and sent with all speed towards Prague to assist in quelling the insurrection which had erupted there [Czech patriots had rebelled against the Germans during the first days of May 1945]. The opportunity was taken, during this forced march through Prague on 9-10 May, to evacuate thousands of German civilians, female anti-aircraft auxiliaries, female signals auxiliaries and stragglers from various Wehrmacht units, who were transported on our vehicles up to Rochizan. It was here that we were encircled by the Americans and surrendered.'

SS A DISINTEGRATING ARMY

JAN MUNK
SS-STANDARTENOBERJUNKER

SS-Panzergrenadier Regiment *Westland*
5th SS Panzer Division *Wiking*

In the middle of April 1945, the Soviets crossed the Neisse and were advancing relentlessly towards the German capital. Everywhere the forces of the Third Reich were being cut to pieces, and, as Jan Munk recalls, old men and boys could not stop the inevitable.

RIGHT: Jan Munk as an SS-Sturmmann photographed in front of the Officer Candidate Barracks in Ellwangen, June 1944. Note the ribbon of the Iron Cross in his buttonhole.

'In early April 1945, the whole of the Junkerschule Tölz moved to the Todtnau area of the Schwarzwald to form the *Nibelungen* Division [38th SS Grenadier Division *Nibelungen*]. I was given a company of Volkssturm personnel – boys and old men – who were then trained mostly in the use of the *Panzerfaust*. But the new division never really got off the ground. We had no materials and morale in the ranks was poor. I was, however, still convinced that Germany would win the war. After a hopeless few days, we sent everyone home, and the *Nibelungen* Division collapsed.

'We went back to Bad Tölz. There we were issued with orders to find our way back to our own divisions. Mine was the *Wiking*, which at that time was involved in heavy fighting near Graz. The attempts of myself and three other Dutchmen, all of us SS-Standartenoberjunkers, to join our divisions became very hazardous. Bad Tölz had of course issued us with passes, but to travel in those times was difficult. The Allies had complete control of the air and shot up everything that moved, even people on pushbikes. Our papers were soon out of date and groups of SS maniacs (not Waffen-SS but men from the *Allgemeine*, or General, SS) were roaming the streets and hanging or shooting anyone they thought was a deserter. I even saw Waffen-SS soldiers hanging from trees and lamp posts.

'Our luck held, though, and on 4 April we met an SS-Standartenführer who could use us. This officer had blank orders, all signed by Himmler, which gave him the power to do almost anything. For the next two weeks we confiscated all sorts of materials from the units that we met, and stored and hid them in farms for future use by "Werewolf" units (guerrilla groups who would continue to fight after the war's end).

'This period of relative security ended for us on 29 April. The SS-Standartenführer took us to Landshut where we met the gauleiter, the local Nazi party commander. I was given a company of Labour Corps boys, all 16 or 17 years old and as keen as mustard, to be trained to use the *Panzerfaust*.

'On 1 May, at Eggenfelden near Vilsbiberg, I went with my boys to the edge of a forest. We had to hold that position. We saw about a dozen American tanks approaching, moving in single file along a narrow road. I managed to disable the first one, but I could see that our position was hopeless. I sent all the boys away to make their own way home. They were all crying in frustration that they had not been able to "have a go".

SS PARTHIAN SHOTS

EDUARD JANKE
SS-UNTERSCHARFÜHRER

11th SS Freiwilligen-Panzergrenadier Division *Nordland*

In 1945 there were still occasions when a resolute defence put up by a small force of determined Waffen-SS troops could give the enemy a bloody nose, though minor victories could not reverse the impending collapse.

RIGHT: Eduard Janke as a platoon commander in 4 Kompanie, Aufklärungs Abteilung, Nordland *Division, January 1945, holder of the Infantry Assault Badge, Wound Badge and Close Combat Badge.*

'My unit was in a small village in Pomerania, on a reconnaissance patrol, when we discovered we were in danger of being cut off by the enemy. My commander ordered me to explain the situation to the commander of a solitary Königstiger tank (a 68-tonne behemoth armed with a high-velocity 88mm gun).

'The tank was commanded by an SS-Oberscharführer, a holder of the Knights Cross of the Iron Cross, who told me to make sure our own anti-tank guns didn't open fire before he did. The Königstiger moved off towards the enemy and positioned itself behind a small hillock. It wasn't too long before the first Russian tank emerged from the wood near the village. One, two, three, four, five, six, seven tanks came out. We became increasingly uneasy.

'Only after the thirteenth enemy tank had appeared did the Königstiger open fire. The leading enemy tank burst into flames, and then our anti-tank guns joined in. One could see the panic break out among the enemy tanks. They turned this way and that trying to avoid the danger, but to no avail. One tank after another was hit. The panic grew as the Königstiger continued to fire. It did them no good. Soon all the Russian tanks were burning [the King Tiger tank was more than a match for anything fielded by the enemy on the Western and Eastern Fronts].

'All the troops who had watched the action were jubilant. The danger of encirclement was still great, however, and we had to pull out of the village later that day. Nevertheless, it was a day to remember.'

HITLER'S BODYGUARD DIES

ERWIN BARTMANN
SS-UNTERSCHARFÜHRER
1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler*

The 'classic' Waffen-SS divisions fought to the very end, but suffered terrible losses. The* Leibstandarte, *which had been 10,000-strong in June 1941, was reduced to 1500 by April 1945. In the end, the elite of the elite became just another roving band.

RIGHT: Another German town goes up in flames as the Red Army continues its drive on Berlin. In their tactics the Russians could be ruthless, as Bartmann's account makes clear...

'On 17 April, we arrived at Lichtenberg on the country road between Pillgram and Markendorf, and on the same day were assigned to our positions on the edge of a wood. I was in charge of a heavy machine-gun section. We had two machine guns on mountings and dug ourselves in on the edge of the woods, setting up our weapons as instructed. The night was quiet. We could hear the gunfire in the distance, though, from the direction of Frankfurt-on-Oder, but couldn't tell if it was our guns or the Russians'.

'On 18 April, we prepared for action and in the afternoon we attacked the Russians in our sector. The infantry went ahead and we followed them at a set distance as we had learned in training. Suddenly we heard the sound of "Stalin Organs", and were caught in a heavy barrage and ourselves attacked [these were 82mm rockets whose launchers, known as Katyushas, were mounted on trucks. The rockets could be fired in salvos of 36 at a time and made a distinctive, and unnerving, sound as they flew]. We survived this attack, and towards evening the orders came to return to our old location and resume our defensive positions. Unfortunately, we lost two dead there to Russian mortars. I got away with a small splinter in my face.

'The next day passed relatively peacefully, allowing us to bury our dead in the Lichtenberg cemetery. That afternoon we saw Russian tanks and troops on the Frankfurt-on-Oder to Mullrose road, going towards Mullrose. The tanks had German women and girls, even children, tied to their gun barrels as they drove past us, so we couldn't do anything. We didn't want to kill our own women and children. All we could do was watch them taking up positions that would cost us dearly the next day.

'At 0230 hours on the morning of 20 April, the Russians made an all-out attack on us in which they suffered heavy casualties. Then, at 0530 hours, they attacked again after a heavy artillery bombardment. We were unable to hold on to our positions this time – our heavy machine gun barrels had become so overheated with constant firing that they were no longer useable – and we moved back to the reserve position that had been prepared for us. At 1800 hours the Russians attacked again, supported by aircraft and tanks. They then dug in opposite us. In the evening orders came to send out a reconnaissance patrol to find out what their strength was. I went forward with two men to find out what was happening in front of us.

'We were in a bad situation: no one was in in charge, our officers had left us, and our company commander was only an 18- or 19-year-old with no combat experience, straight from officer cadet school. Worse was to come. On 21 April I met a senior officer cadet, my platoon commander, who told me that our regimental commander, SS-Obersturmbannführer Rosenbusch, had shot himself.

BELOW: A Waffen-SS half-track retreats through the shattered remains of a village. The early months of 1945 saw a string of Waffen-SS failures in the East, such as the abortive attempt to relieve Budapest. By this time the Waffen-SS divisions were shadows of their former selves.

'We reformed our lines again along the line from Petersdorf to Briesen. We were told in Briesen that a train would be loading at the station to take us where we could be better employed. We waited there a while but the promised train did not come. There were thousands of refugees waiting at the station with their luggage, and a number of soldiers of all arms of the service. We waited a while but eventually gave up when the train failed to arrive. We set off on foot towards the autobahn, where we took up defensive positions with other units. On 21 April we were attacked by the Russians again, with tanks, ground-attack aircraft and *Seydlitz* troops [Seydlitz was a German officer who had fought at Stalingrad; after his capture he recruited Germans to fight for the Red Army]. After some time and some hard fighting we again had to give up our positions and fall back. Meanwhile my little group had grown as we had been joined by Hungarian soldiers fighting on our side. As I remember after all this time, we went on from one German-held village to another, looking for something to eat, as my men only had their iron rations.

ABOVE: German troops in retreat on the Eastern Front file past a lone Panther tank, April 1945. By this stage of the war even the Leibstandarte *was reduced to nothing more than a rabble. The Führer's finest were now fighting only for their lives. This meant trying to get to the Western Allies to surrender – Russian captivity could mean death.*

'People need something to eat. Without food, and with hunger in one's stomach, one cannot fight. In one village we found the headquarters of a general. We reported to him, and were given something warm to eat, which improved our morale greatly. We were also given some bread and other items to take with us. This raised our morale even more, and we set off again.

'Near Storkow we met an SS-Obersturmbannführer named Junghans, who took us under his wing. Once more we were part of a unit. He asked me if my men and I would act as his escort, so we agreed and followed him. As his personal bodyguard I stayed close to him always. He had a unit consisting of various companies and battalions and he was trying to re-establish the front in our area, but it was only for a short while. We drove round our old training grounds, which I knew well from earlier days, and then drove through Markgrafpieske to Spreenhagen. As we came to the edge of the village we saw white sheets of surrender fastened to the windows, and then we came under Russian mortar and rifle fire. We carried on towards Spreeau. There we discovered that the Russians were already in occupation of Spreeau and had shot some German soldiers. Among these killed had been members of the Waffen-SS, who had been betrayed to them by an old man who lived in a house set apart from all the others there.

'Next day, 24 April, our commander went with some tanks to attack a farmstead occupied by the Russians the previous day. He wanted to retake this position, as it formed a strategic point in a commanding position. This undertaking fell through, though, and in the fighting we lost our commander, who was wounded.

'Once more we were without an officer as we set off again towards the west. We then met a long column of soldiers and refugees trying to save their skins, and we followed them. We came to the experimental ranges at Kummersdorf, where we had to fight the Russians once again. After Kummersdorf, a few Waffen-SS comrades and I found

ourselves in an endless column of soldiers of all arms of the Wehrmacht: generals, senior officers and their staffs.

'Again we came up against *Seydlitz* troops as we went through some woods. As was later discovered, the *Seydlitz* troops were under the command of Soviet commissars. We were attacked in the woods by Russian infantry. As we went along a firebreak they moved parallel to us and attacked us from the side. The *Seydlitz* troops wore German uniforms but were armed with Russian submachine guns. They kept on attacking us. Those who could not carry on remained behind and mixed in with our column [everyone, it appears, was keen to reach US and British lines!]. One appeared with an armband bearing the words *Komitee Freies Deutschland*, and one of the Wehrmacht officers came up to us shouting: "Where are the SS? This man must be shot!" I personally would have nothing to do with this big cheese. We told them that if they wanted someone shot they should do it themselves. I intensely disliked these gentlemen of the general staff. At that time they were only thinking of saving their own skins.

'We moved from place to place, from south to north and back to the south. The long procession of human beings went from one road junction to another, meeting up with other units. I cannot recall exactly when we went through the radio mast installations at Königs Wusterhausen. I think it must have been after the breakout from the Halbe Pocket.

'Before we came to the Halbe Pocket I came across a container of alcohol that we mixed with apple juice. We then gradually worked our way through it until it was empty. As I see it today, without this mixture, on an empty stomach, we could never have got out of the pocket. We must have been on the edge of it when we emerged from the woods and saw a country road running from left to right with a hillock on either side of the road. On each side of the road was also a Russian gun. The only way was to plough through the middle, so we waited until the gun on the left fired and the one on the right was reloading. We used the slight delay with some success. All my men came through, some with slight wounds, but the main thing was that we all came out of that confusion alive and well.

'Our plan was to get straight through to Berlin. I as a Berliner I thought that it would be better in the city than here in the confusion of the war. Now that I think about it, it was a godsend that we didn't make it to Berlin. Many of my former comrades lost their lives fighting in the city.

'On 28 April I met up with my last company commander again. He was with other officers from our old unit. We went through Beelitz, Belzig and Ziesar to Genthin, where we rested overnight. Next day we looked around the area to

ABOVE: A Waffen-SS soldier, circa 1945. Though he is kitted out in clothing that is comfortable, his appearance is a far cry from pre-war days and the early period of World War II, when Waffen-SS soldiers dressed and carried themselves according to their elite status.

see how best to cross the River Elbe. Near Jericho there was a half-sunken barge in the Elbe laden with sugar, sweets, chocolate and other fine things. We went aboard and each one of us loaded a pillowcase with sweets. Then we went back ashore and hid ourselves in some bushes so that the Americans, who were on the other bank, could not see us. That evening, at about 1800 hours, an American officer came across on a ferry and, on his own initiative, tried to persuade us to surrender to him. We sent him on his way, though, and looked for a boat that would take us across to the other side.

'On the evening of 29 April a unit arrived with a general's staff and everything that went with it. They wanted to confiscate our boat to save their own lives, but we would not give it up. The general then came to us personally to confiscate the boat, but we agreed among ourselves that we would go first across the Elbe and that two men would bring the boat back so that the general could be saved.

'We landed in an American artillery position on the other bank. There were no sentries to be seen – everyone was asleep. We bypassed the position and set off for Königslutter-in-der-Elm. From the artillery position we went straight into the woods (which are predominant in this area). We slept all day as it was too dangerous to move when it was light. The area was changing its occupants virtually daily – one day Americans, the next British or Russians. So we always had to be careful to avoid falling into the hands of one of our enemies. We reached Königslutter and found shelter in an SS field hospital, where I remained until 13 May. Then, through an error on my part, I was arrested by former German inmates of a concentration camp.

'Those were my last days as a soldier. I then served three years and eight months as a prisoner of the British, being released on 24 December 1948. As a Berliner I could not go back to my old home town, so I voluntarily remained in Britain, where I was nationalised on 5 November 1955.'

FIGHTING TO THE END

KARL KÖRNER
SS-HAUPTSCHARFÜHRER

Schwere SS-Panzer Abteilung 503
III SS Panzer Corps

Karl Körner's unit (around 80 tanks) went into action in January 1945 with a full complement of King Tigers. By April it had been reduced to 21 serviceable tanks, though it was still capable of achieving notable victories.

RIGHT: SS-Hauptscharführer Karl Körner, commander of one of the awesome King Tiger tanks, who was awarded the Knights Cross of the Iron Cross in the Reichs Chancellery in Berlin in the closing days of World War II.

'In April I was acting in support of a German infantry counterattack near Bollersdorf when I encountered two of the new Soviet Josef Stalin II tanks a mere 200m (220 yards) away. The crew of the first Stalin must have been half asleep, as they did not see me draw near. I quickly destroyed the first tank and the wreckage blocked the field of view of the second. This tank attempted to reverse back to bring its gun to bear, but ended up reversing into a deep anti-tank ditch.

'On the road from Bollersdorf to Strausberg stood a further 11 Stalin tanks, and away on the edge of the village itself were around 120–150 enemy tanks in the process of being refuelled and re-armed. I opened fire and destroyed the first and last of the 11 Stalins on the road, effectively blocking the remainder, which could not then turn on the narrow road. The crews of the massed assembly of tanks, which were being refuelled and re-armed, began to start their motors in a desperate attempt to get into firing positions. All the while I was firing shell after shell at them.

'As ammunition and fuel trucks exploded into a raging inferno, the Russian crews abandoned their vehicles and fled into the cover of the village. I fired off all 39 shells I had on board before I withdrew. My own personal score of enemy tanks destroyed in this action came to 39. By the time we had been driven back into Berlin I had knocked out over 100 enemy tanks and 26 anti-tank guns in total. [For his efforts Körner became one of the last recipients of the Knights Cross.]

'On 28 April 1945, at around 2200 hours, SS-Obersturmführer Oskar Schäfer and I were escorted in a personnel carrier by the adjutant of our heavy tank battalion, SS-Obersturmführer Lemke, from our combat sector in Berlin-Wilmersdorf to the Reich Chancellery. In the bunker of the Reichs Chancellery, Schafer and I were met by Brigadeführer Mohnke [Commandant of the Reich Chancellery and former commander of the *Leibstandarte*].

'On the evening of 29 April, our battalion commander, SS-Sturmbannführer Fritz Herzig, arrived. When we were all assembled the Knights Cross of the Iron Cross was awarded to Schafer, Herzig and myself. The Knights Crosses were brought from the Führerbunker and handed to us by SS-Brigadeführer Mohnke in the presence of General Krebs. Mohnke also signed the entries in our pay books.

'After the awards were made we returned to our units in Charlottenburg, in the Neue Kantstrasse. We got there from the bunker of the Reichs Chancellery once again by way of the Tiergarten in an armoured personnel carrier.'

BELOW: Berlin lies in ruins and Hitler is dead. Those Waffen-SS soldiers still alive face an uncertain future.

SURRENDER

'None of you will ever return.' These chilling words were uttered to surrendered Totenkopf Division personnel in 1945 by Russian officers. For the soldiers of the Waffen-SS, the end of the war signalled the beginning of a period of danger and uncertainty. Would they be shown mercy and compassion by their captors, or would savage retribution be administered?

By the early spring of 1945, the much-vaunted Thousand Year Reich of Adolf Hitler was crumbling fast as the inexorable Allied advance continued on both Western and Eastern Fronts. Even the herculean efforts of the remaining few battered remnants of the once mighty elite divisions of the Wehrmacht and Waffen-SS could do little to delay Germany's ultimate defeat. Vast tracts of territory once occupied by the Germans were now under enemy control, and as the Allies advanced, the full horror of the fate of Europe's Jews became clear as one concentration camp after another was liberated. Even the most battle-hardened combat troops were shocked to the core by the horrors they witnessed, and many were filled, understandably, with a terrible desire for revenge, which some would exact against any soldier wearing SS uniform who was unfortunate enough to fall into their hands.

To the Allied soldiers who had witnessed these hellish camps, the guards they captured appeared to wear the same field-grey uniform, the same standard SS rank insignia on the shoulder strap or sleeve, and standard SS cap insignia as Waffen-SS soldiers. Moreover they also carried what appeared to be standard SS paybooks. Therefore, it seemed clear that they were confronting Waffen-SS troops. One could hardly expect the common frontline combat soldiers to have given much consideration to the unique pale brown piping worn on these

US troops escort a batch of German prisoners to a holding camp. In general, those Waffen-SS units that surrendered to the Western Allies were treated fairly. The Russians, however, eager to exact vengeance for the sufferings caused by the Germans, often shot prisoners out of hand.

Abschrift.

Szillat
SS-O'Stuf. u.Kp.Fhr.

Im Felde, 2.8.44.

Sehr geehrte Familie Wacker!

Als Kompanieführer habe ich die traurige Pflicht, Ihnen Mitteilung zu machen, dass Ihr Sohn, der SS-Sturmmann Friedrich Wacker, seit den schweren Kämpfen bei Rosignano am 8.7.44. vermisst wird.

Die Abteilung wurde, als Nachhut eingesetzt, eingeschlossen, als die Kompanie zum Gegenstoss angesetzt werden sollte. Die Kompanie wurde durch schweren Artillerie-und Granatwerferbeschuss sowie durch heftige Gegenstösse des Gegners auseinandergerissen. Seitdem fehlt von Ihrem Jungen jede Spur.

Ihr Sohn hat sich in zahlreichen Kämpfen durch hervorragende Tapferkeit und unermüdliche Einsatzbereitschaft ausgezeichnet und war so seinen Kameraden stets ein leuchtendes Vorbild.

Durch sein offenes, ehrliches Wesen, seine stete Hilfsbereitschaft und Kameradschaft war bei uns allen beliebt. So trifft uns sein Verlust besonders schwer.

Wir wissen alle um den grossen Schmerz, der Sie, liebe Familie Wacker mit dieser Nachricht trifft.
Doch wir alle sind in dieser schweren Stunde mit unserem ganzen Herzen bei Ihnen und in der aufrichtigen Hoffnung, dass Ihr lieber Junge am Leben ist und eines Tages gesund zu Ihnen in die Heimat zurückkehren möge.

Möge Ihnen diese Gewissheit die Kraft verleihen, in dieser schweren Stunde stark und hoffnungsvoll und so tapfer zu sein, wie Ihr lieber Junge stets gekämpft hat.

Es grüsst Sie im Namen der gesamten Kompanie in aufrichtigem Mitgefühl

Ihr gez.: M. Scillat

SS - Obersturmführer
und Kompanieführer.

ABOVE: A registered letter that was sent to the family of Friedrich-Karl Wacker, informing them that he has been officially listed as missing in action (see p 143).

SS guards uniforms, or the death's head or double-armed swastika which adorned their collar patches. As a result, revenge for the atrocities committed by concentration camp guard units was to be visited, on many occasions, on simple Waffen-SS combat troops who fell into Allied hands. There are recorded incidents where camp guards had deserted their posts and ran off as the Allies approached. Waffen-SS combat troops who happened to be captured in the area then bore the brunt of the Allies' wrath, being executed on the spot or turned over to the former inmates, who subsequently beat them to death. Then again, if the Allied soldiers and concentration camp inmates had known that these men

were Waffen-SS soldiers, would they have spared them? Probably not, for such were the excesses committed in the name of National Socialism that none of the victors or those who survived persecution were concerned with the minutiae of differentiating between different sections of the SS.

As the war drew to a close, Allied troops became understandably more cautious in their tactics. No one wanted to get killed when it appeared that the war was all but over. Waffen-SS units, however, true to their elite status, almost invariably chose to fight to the last bullet before even considering surrender. Those Allied troops who had seen friends or comrades killed by such last-ditch Waffen-SS defenders often extracted grizzly revenge on them once they did give up. Once again evidence exists of a number of murders of Waffen-SS troops after they had surrendered in these late stages of the war. This sort of behaviour was not restricted to Soviet troops in the East, but was also quite common in the West. On the Western Front, it seems that where Waffen-SS units surrendered en masse, i.e. an entire division, they were able to do so with reasonable certainty of surviving, but where small groups of men surrendered to equally small Allied units, the risk involved was much greater. On recorded occasions where Waffen-SS men were known to have been executed immediately after surrendering, they were usually in such small groups: at Oberpframmen eight were executed, at Lippach 36; at Eberstetten 17; at Utting six; and at Haar also six. At Webling, however, in one of the more famous cases, 53 Waffen-SS soldiers were gunned down after surrendering to an American patrol.

BELOW: A POW tag, as attached to the uniform of captured Waffen-SS soldiers at the front before they were sent to the rear. This tag belonged to Friedrich-Karl Wacker.

The war on the Eastern Front – a struggle noted for its savagery

On the Eastern Front, even having one's life spared after surrender was by no means a guarantee of survival. Entire divisions of surrendered Waffen-SS troops disappeared into Stalin's forced labour camps and salt mines, from which very few ever returned. However, the question has to be asked: could Waffen-SS soldiers expect any mercy from a people about whom Himmler had remarked to his Waffen-SS subordinates: 'one can shoot them down without pity and compassion'? The answer is no. To say that many of the excesses committed by Waffen-SS soldiers were also carried

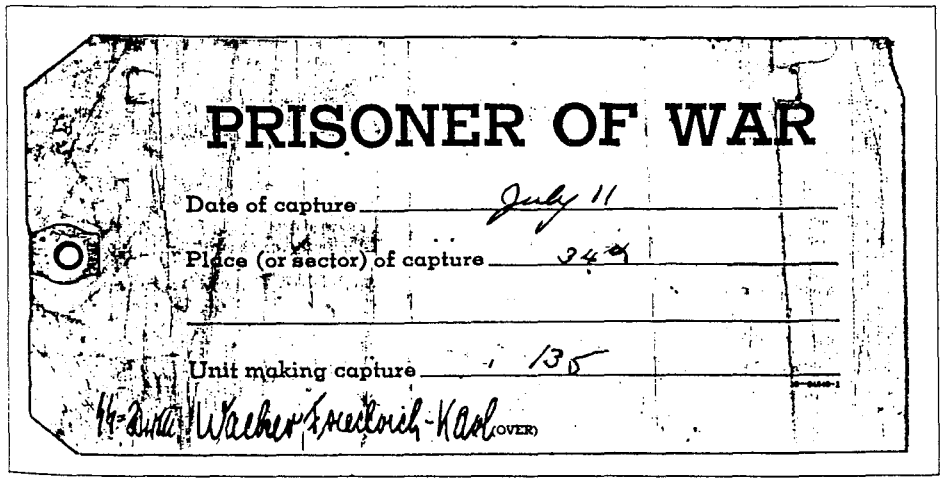
PRISONER OF WAR
Date of capture July 11
Place (or sector) of capture 34
Unit making capture 135
14-Zuna Wacker Friedrich-Karl (OVER)

out to revenge the deaths of their own comrades, especially those who were captured by partisans and subsequently killed and often found badly mutilated, is probably a futile exercise. The war on the Eastern Front was notable for its savagery and the absence of the rules of war.

Surrendered Waffen-SS men were often considered by their captors as dangerous Nazi fanatics. This was only true in a number of cases, however. By no means all Waffen-SS men were members of the Nazi Party, though most no doubt sympathised with its ideals to some degree or other. Examination of the captured personal files of even some of the most famous Waffen-SS soldiers reveal them not to have been Party members. Neither were all Waffen-SS men willing volunteers. Many were conscripted in the latter half of the war, and considerable numbers were drafted into the Waffen-SS en masse from the Luftwaffe and Kriegsmarine. Redundant Luftwaffe ground crews or naval shore-based personnel often found themselves wearing the field-grey uniform of the Waffen-SS. Many others who did volunteer either went straight from school or from their compulsory six months' labour corps service into the Waffen-SS, where they completed their basic military training and were posted straight to the front. They had little time to learn anything about the realities of life, let alone political fanaticism.

Most Waffen-SS soldiers spent the closing stages of the war desperately trying to hold back vastly superior enemy forces as the Third Reich crumbled around them. Many had by this time become hardened cynics. Their loyalty was often no longer to the political leadership, and certainly not to their own titular commander, Himmler, whom most of them despised, but to their own unit, their own regimental or divisional commander, and their own comrades.

As can be seen from some of the following accounts, even when, their duty done, they had no option but to surrender, doing so could be just as fraught with danger as being in battle.

A LUCKY ESCAPE

RUDI SPLINTER
SS-ROTTENFÜHRER
10th SS Panzer Division *Frundsberg*

The Poles had seen their country ripped apart by the Nazis. Those Poles fighting in the armies of the Western Allies, therefore, were not inclined to show pity towards their enemies, least of all the soldiers of the Waffen-SS.

Right: Like Splinter, these Germans were captured in the Falaise Pocket. Splinter himself survived captivity - just!

'During August 1944, my unit was helping to hold open the jaws of the Allied pincer movement in Normandy to allow other German units to escape east [out of the Falaise Pocket]. On one particularly wet evening I had crawled under a towed 88mm gun to get out of the rain and get some sleep. I was awakened by someone kicking the soles of my boots warning me we were about to move off. We were to head for safety over the River Seine. Movement was slow, though, with halts every few hundred metres. During one halt I heard the sound of incoming mortar fire. I leapt from the vehicle and hit the ground as a mortar shell landed close by. My leg was hit by several pieces of shrapnel. However, despite the injury - with the shock and the adrenalin rushing through my system - I managed to dash across the road into the doorway of a house before collapsing. When I came to I was inside the house with a number of other German wounded, and my wounds had been bandaged.

'My unit moved on and I was left behind with the wounded. Eventually they tried to evacuate us in a truck, but the truck was too big to negotiate the narrow, hedge-lined roads very smoothly. It kept bouncing off the verges, which caused the wounded to scream in agony. So they decided to take us back to the house and left us there with some medics.

'They came into the room and asked: "Are there any SS troops here?"'

'Eventually some British troops appeared. The officer in charge quickly realised that we were only a group of seriously wounded soldiers and posed no threat to him. He said he had no time to hang around but would make sure someone would come and pick us up. Some time later, other troops did indeed appear: Poles. This made us a little uneasy. They came into the room, heavily armed with Sten guns, and one asked: "Are there any SS troops here?" As I come from Pommerania, and could speak a little Polish, I answered him in his own language. He was taken aback and asked how I could speak Polish. I told him I came from Pommerania but used the Polish word "Pomorze", and that one of my parents was Polish and the other German. He rushed over and shook my hands like I was a long-lost brother. He was from Pommerania, too, from part of the so-called "Polish Corridor". He was very friendly and gave me some cigarettes.

'The Poles took one look at their black uniforms and shot them both'

'I should explain that a few days earlier I and another comrade had passed a destroyed German column. We always checked such vehicles for any food or water, which were always in short supply. We were warned not to use the local water supplies in case they had been booby trapped. Anyway, we discovered a supply of new tunics, unissued with no insignia. As our own tunics were very shabby and tattered, we helped ourselves to the new ones. Because my uniform had no insignia, the Poles hadn't realised that I was Waffen-SS. They even suggested that as one of my parents was Polish I should change sides and join the Free Poles. Of course I had to act as if I thought this was a good idea.

'Meanwhile, the Poles checked the other room. In there were two wounded panzer soldiers from the Army. Both were seriously wounded. One had had a leg blown off and the other had been wounded in the groin. They were in a real mess. The Poles took one look at their black uniforms with the traditional panzer death's head collar tabs, assumed they were SS and emptied their Sten gun magazines into them, slaughtering them as they lay there helpless. When anyone talks of war crimes I always think of that incident.'

[Polish troops took part in the effort to trap German forces in the so-called Falaise Pocket. Units of General Patton's Third Army were ordered to turn north from Le Mans towards Argentan and link up with Anglo-Canadian forces striking south from Caen and Falaise, thus creating a huge pocket of trapped German troops. A contingent of the Anglo-Canadian force was the 1st Polish Armoured Division, which worked in conjunction with the 4th Canadian Division to reach Falaise on 16 August 1944. The Poles and Canadians eventually linked up with the Americans at Chambois three days later. Though it had been a spectacular action, the trap was not airtight: it is estimated over 40,000 German troops escaped from the Falaise Pocket.]

THE LONG ROAD HOME

KARL-HEINZ DECKER
SS-STURMMANN
(UNTERFÜHRERANWARTER)
SS-Panzergrenadier Regiment 25
12th SS Panzer Division *Hitlerjugend*

Karl-Heinz Decker, an 18-year-old grenadier with the* Hitlerjugend *Division, had a narrow escape after his capture by Canadian troops in the Falaise Pocket.

RIGHT: A camp for Waffen-SS prisoners of war. Photography in these camps was strictly forbidden by the Allies, hence the poor quality of the picture.

'We were taken to a wood and were given spades to dig our own graves. Obviously we were about to meet our deaths. Then, fortunately for us, an English officer appeared and escorted us back on to the road, where we were loaded onto a truck. We were being taken to a holding camp, where we were all accused of being war criminals.

'From this camp I was taken to England – I think it was a race course near London. While I was there I saw the V2s landing on the city. We were told it was an interrogation camp, but I personally was lucky enough not to be interrogated. I must say, however, that I did see some men coming back from interrogation with great red weals on their backs, so that afterwards they could only lie on their stomachs. I, however, was not personally mistreated there.

'After the interrogation camp in London I was taken to America, where I was held in camps in Arkansas and Louisiana. After the end of the war the Americans came into the camp and made us watch a film about what had happened in the concentration camps. We gave them short shrift, though. Right from the start the Waffen-SS has been portrayed as nothing but war criminals, but we knew nothing of the things we were shown.

'After returning from America as a prisoner of war, in early 1946 I was sent to the British POW Camp (No 2228) in Belgium. We received so little to eat and our stomachs were so empty that we only managed to go to the toilet every 10 to 14 days. We sat there on the latrine poles like hens on a perch, tears of pain streaming down our faces as we tried to perform our bodily functions. We lived in holes dug in the ground, with only our tents over the top for cover. We were given very little food and almost left to starve. After a few weeks of this we were shipped out again, this time to England. Initially I worked for Sir Brian Horrocks, who had been the commander of the British XXX Corps at Arnhem. All his domestic staff, except his driver, were German POWs from the Waffen-SS. He was a complete gentleman and we were treated with respect.

'Put to work on the land, I also lived with the farm owners and was given a great deal of freedom. At Christmas 1948/49 we were taken back to Germany to be officially released. We were told that anyone who wanted to return to England as a free man must report back after 14 days' leave. As I knew my family had been broken up when they fled from East Prussia as refugees, and I saw the plight of these refugees myself, and the state Germany was in, I decided to return to England.'

'I have no regrets about serving in the Waffen-SS and am proud to have been in the *Hitlerjugend* Division. Over the years I have worked with, and spoken to, many British veterans, who all admit that atrocities were committed by both sides, even if the media would have us think otherwise.'

COMBAT AND CAPTURE

ERICH HELLER
SS-UNTERSTURMFÜHRER
2nd SS Panzer Division *Das Reich*

During the fighting in the Ardennes in December 1944, SS-Untersturmführer Erich Heller was actually rescued from the wreckage of a burning house by the American troops who took him prisoner. Heller had had misgivings about his orders from the start.

RIGHT: The Malmédy massacre, committed by Waffen-SS soldiers. Such incidents made life harsh for captured Waffen-SS troops, as Heller relates...

'My recommendation that reconnaissance troops go in first was rejected because there was insufficient time to organise them. In these circumstances, as an experienced infantryman, I had severe misgivings about the operation.

'Some of my lads sat on the hulls of the tanks, while others followed behind on foot. I joined these marching troops using the tanks as cover and we progressed across the open plain. However, we had scarcely crossed a quarter of the way over when the enemy opened up with all their weapons. One tank received a direct hit and began to burn. The one behind which we were advancing also received some hits. Instinctively my men jumped off and sought cover in a ditch. It became apparent that it would be impossible to carry on across some 200 metres of open space with the firepower we had. Besides, we were now coming under attack from enemy fighter-bombers. The fighter-bombers could not see us in the cover of the ditches, which themselves were in the shadows cast by some pine trees. From all around I received news that my own group had not suffered any losses, so I ordered my men to crawl along the ditch to the south, towards the road running into the town. We

would make our attack along the road, using the houses and trees that flanked both sides for cover. The weather had also suddenly become very misty and overhead the fighter-bombers had moved away.

'Around 1300 hours my unit assembled west of a bridge we had overrun that morning. It was quiet now, though all our tanks had been knocked out. I sent a runner to the rear with a request for an artillery barrage and another half a company of men with tank support. I arranged my soldiers along the street among the cover (there were many houses, stables, trees and bushes). We first encountered the enemy in the town centre, where a Sherman tank stood. Half an hour later the runner came back from the commander of I Bataillon, SS-Obersturmbannführer Grohmann, with news that there was no artillery or tank support available and only a platoon of grenadiers in reserve. I would have to attempt to take the town with what strength I had.

'The heavy machine guns were behind us to give us covering fire'

'I set my forces out as follows: two-thirds of them on the left of the street and one-third on the right, well separated to keep any losses down. The anti-tank weapons were similarly distributed. The heavy machine guns were behind us to give covering fire and hold back the enemy.

'The reserve platoon under SS-Oberscharführer Drschewianowski went in on my left flank and came under heavy enemy fire, which quickly brought the attack to a halt as there was so little cover where they were. At that moment I gave the order for our attack to begin. We made good progress and the enemy lost possession of the first few houses. However, the group on the right of the street made the mistake of rushing forward and were spotted by the enemy. They soon came under fire from the tank in the centre of the town, as well as machine-gun fire, and quickly suffered heavy losses within just a few minutes. The attack on the right-hand side of the street thus got bogged down.

'Meanwhile, my machine guns had driven back enemy infantry approaching from the left and a *Panzerfaust* team had managed to shoot up the Sherman. The enemy was now clearly confused, but it didn't take them long to recover. After a brief pause in the firing we suddenly came under tank fire and other gunfire from our left. Through my binoculars I saw two enemy tanks on the western edge of the town. In the middle of the open plain on that flank, the reserve platoon was already meeting its fate. I concluded therefore that the attack would have to be called off. The men were ordered to break off contact with the enemy and withdraw, giving each other covering fire. Three men with *Panzerfausts* and a machine gun would stay behind with me. The action was over in 15 minutes.

'Just as we four were about to make our way back, the house in which we had taken cover was hit by two high-explosive shells and was immediately set on fire. We dashed out and made our way towards the town centre, as I thought that the enemy would assume we would go in the opposite direction and would fan out their artillery fire in the direction of the bridge. I was right. From a new hiding place we could see a Sherman tank dug in, with an anti-tank gun beside it, about 120 metres (394ft) away. We would now have to make our break, but first we would deal with the enemy. Two men fired *Panzerfausts* at the Sherman and scored hits, and I kept the gun crew and tank crew, who had baled out, down with with the machine gun. I later discovered that some were killed or wounded and the tank had to be towed away.

'As we were leaving this house more high-explosive shells burst beside us. Someone had obviously spotted us. I was the last to leave, but as I did so part of the roof crashed down on me and I lost consciousness. I was only out for a few seconds, but when I came to I found I was trapped by a beam from the roof. I tried to extricate myself but couldn't. All the while burning fragments were landing on me and I had to keep throwing them off. I called for my lads but got no answer. Either they had already gone or had been killed. Sooner or later the rest of the house would collapse and that would be the end of me.

'The three American soldiers who suddenly appeared probably got as big a shock as I did. Later I learned that they were from a reconnaissance troop sent out to make sure

ABOVE: Another photograph of a POW camp for Waffen-SS prisoners, taken just after the end of the war. Note the desolate conditions and the lack of cover for the inmates, factors that contributed to the large numbers of deaths in the camps through malnutrition and exposure.

they had cleared all the town. They helped me out, suffering minor burns themselves, and carried me to the rear. I was taken to a house, where they applied some makeshift bandages and gave me some food. Then I fell asleep. Towards evening I awoke, in some pain, and asked for a doctor, but they told me I would be moved farther to the rear.

'The commander of these troops was called Miller and had been born in 1921. His father was a German, from Stuttgart. However, this did not prevent all my decorations and wristwatch being pilfered from me. Fortunately, my collar patches were hidden under my camouflage jacket. However, they fell into the hands of a military police sergeant two days later. He approached me, to the applause of some Belgian civilians, with a huge knife in his hands, saying: "War over, SS kaput". The civilians were delighted, clearly thinking he was going to cut my throat. Fortunately it was just the collar patches he was after.

'The soldiers were not unfriendly to me but were rather uncommunicative. The only one who spoke was an older fellow, the one they called the "Jap-Killer". He was constantly handling these huge knives, with which he would do knife-throwing tricks with great skill and accuracy. He often told me how he had used these knives to send many "damned Japs" to heaven!

'When it got dark a major arrived, escorted by an interpreter in uniform but with no rank insignia. After a few questions about name, rank, unit, the objectives of the attack and so on, I produced my Soldbuch and said that I had nothing further to say. The major appeared to be satisfied. The interpreter, however, said that there had been talk that members of the Waffen-SS were no longer to be treated as regular soldiers.

'After a few minutes I was put into a Jeep and transported to a hospital. Here I was allowed to wash, eat and was bandaged after being examined by a doctor. He told me that my wounds were not that serious and that I could be sent either to a hospital or to a normal camp with medical facilities. I took the latter choice and was driven farther to the rear. Towards evening, in some village or small town, I was received by an officer, again without rank or insignia. He treated me in a very friendly fashion, and gave me a seat, food and drink. To my question as to how I should address him, he laughed and said that I could call him captain if I wished. We talked for a full two to three hours, during which I hardly realised that the first interrogation had started. He was very open with me, even to the extent of telling

me he was a Jew from Vienna who had emigrated in 1938, but that I shouldn't feel uncomfortable about it. He was the kindest interrogator I ever had.

'At the end of the interrogation a major and another interrogator appeared. The latter was very intelligent, with lightning-quick reactions and sudden trick questions. The interpreter translated everything for the major. The interrogator told me he could understand me so well because he had studied in Berlin before emigrating with his parents in 1934. It was nearly midnight when they finished. I saluted as they were leaving, in accordance with our standing regulations at that time, with the so-called "Deutsche Gruss", not the normal military salute. My salute was not returned, though the friendly interrogator advised me that I should henceforth refrain from using this salute. I was then given over to a sergeant, who took me to one of the neighbouring rooms where I slept the night.

'He told me that Waffen-SS soldiers were now considered war criminals'

'The next morning, 27 December, I lay and waited, but it was afternoon before they came for me and took me farther to the rear. We eventually stopped in front of a house, from which there was a great deal of noise coming. Inside there were around 10 military policemen singing, drinking and making a great din. I was greeted with a "Hallo", and then the sergeant who had handed me over disappeared. These MPs were real giants of men. They looked at each other, nodded and then quickly arranged themselves on two sides of the room. Before I realised what was about to happen they grabbed me and pushed me from behind with all their strength so that I virtually flew across the room, and cried out: "Superman is flying". The last metre I slid on my belly. Before those on the other side could pick me up and continue the game, a smaller uniformed man entered and shouted at them, at which point they let me go. He signalled that I should follow him. He gave me the clear impression that I was no longer under the protection of the Geneva Convention or the Hague Convention concerning the rules of war, and that Waffen-SS soldiers were now considered war criminals. On my request that he should explain what he meant by this, he told me about the incident at Malmédy [the murder of US prisoners in December 1944 by the Waffen-SS], which up to that time I had heard nothing about. There was a heated discussion going on among my captors, the upshot of which was that I could well be hanged in the next few days, depending on which unit I had been a member of.

'On the morning of 28 December 1944 I arrived in a prison camp, which was quite small and probably just a provisional camp. Here there were also some 16 German officers, from the 2nd Panzer Division, 116th Panzer Division and the *Brandenburg* Division. They took great pleasure in laughing at the humiliation and discomfiture of a "hero of the Fuhrer". After an hour or so I was taken to a darkened room. I sat on a small stool and in the background I could hear noises, which I felt sure meant that my end was just minutes away. As I sat on my stool the room was suddenly illuminated by a glaring light. Then the Americans, laughing, proclaimed gleefully that this was the light of heaven. They were greatly amused at the sight I made. Then they took me back to the other prisoners, who seemed genuinely happy to see that I was still alive. No doubt they believed that if I had been executed they might be next. This may account for their change of attitude.

'On the same day we were transported farther back in an unheated cattle wagon and with no toilet facilities. For four days we travelled like this, until we arrived at a prison camp near Le Mans. When we left the cattle wagon, we pulled ourselves together and exerted great self-control, determined not to give our captors the satisfaction of seeing us exhibit any weakness. After some waiting around in the icy temperatures, a captain, two sergeants and an interpreter appeared, who told us we would be taken to the nearby camp and treated as prisoners of war. One of the senior doctors who had accompanied us protested about the conditions under which we had been moved, but his complaint was ignored. As the captain and his interpreter withdrew, however, one of the sergeants beat the doctor twice about the head. Then we marched through the camp gate and were led to a tent at pistol point. Thus began our captivity at the hands of the Western Allies, which for me lasted until the second half of 1947.'

HARSH TREATMENT

FRIEDRICH-KARL WACKER
SS-STURMMANN
16th SS Panzergrenadier Division *Reichsführer-SS*

LEO WILM
SS-OBERSCHARFÜHRER
3rd SS Panzer Division *Totenkopf*

REMY SCHRIJNEN
SS-UNTERSCHARFÜHRER
SS Freiwilligen Sturmbrigade *Langemarck*

RAYMOND LEMAIRE
SS-STANDARTENOBERJUNKER
28th SS Freiwilligen-Panzergrenadier Division *Wallonien*

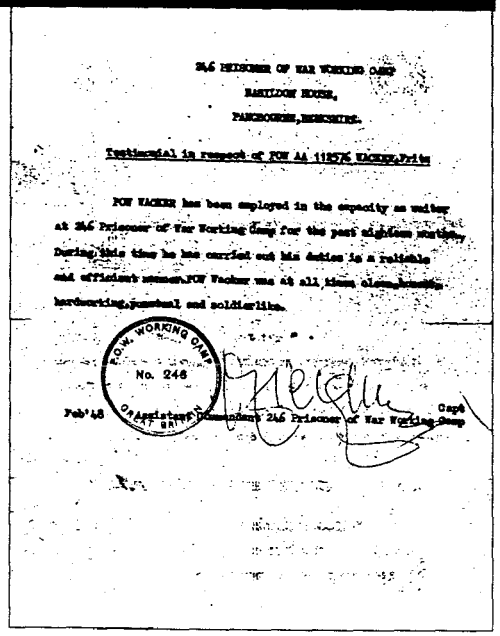
Testimonial in respect of FOW AA 118576 WACKER, Fritz

FOW WACKER has been employed in the capacity as orderly at 246 Prisoner of War Working Camp for the past eighteen months. During this time he has carried out his duties in a reliable and efficient manner. FOW Wacker was at all times cheerful, hardworking, punctual and soldierlike.

P.O.W. WORKING CAMP No. 246 Feb'48 Officer Commanding 246 Prisoner of War Working Camp

RIGHT: Friedrich-Karl Wacker's testimonial.

'By July 1944 I was a prisoner of war in the USA. We prisoners still did not quite believe that we would be defeated, though, and at the end of the year, when the Ardennes Offensive was launched, we all thought Germany would still win the war. We were treated well by the Americans, and the food was fine. We teased and treated the guards like children. We even managed to make a swastika flag, which we hoisted on the highest building in the camp on the night of 30 January 1945. It wasn't noticed by the guards until about 1330 hours the next afternoon. There were no repercussions.

'All this happened while the war was still on, however, when the Germans still held many American prisoners. If the Yanks had treated us badly and word had got back, we might have done the same to American prisoners. After 1945, however, there were no more American prisoners in German hands and the Yanks could treat us how they liked. In some camps prisoners literally had to live in holes in the ground with no cover, completely exposed to the elements.'

FRIEDRICH-KARL WACKER

'My treatment as a prisoner of war was different in each of the camps I passed through, except for one thing: we were always hungry. Once, during an interrogation by the C.I.C., I was given a beating because I had been assigned to anti-partisan duties. According to the Americans, the people I had been fighting were not partisans but freedom fighters, though the Americans themselves had said that no war can proceed without partisans.'

LEO WILM

'I consider the treatment I got as a prisoner of war to have been absolutely bestial, both from the British and the Americans, but I have to say that this treatment was not at the hands of frontline fighting soldiers. Interned as an SS man

and as a "foreigner", I had no POW status and thus was denied the protection this brings. Later, in Belgium, I was badly beaten by the gendarmes with clubs and rifle butts, and kicked in the testicles – anything was permitted. Even Red Cross nurses who had served Germany were given up to 20 years in prison.'

REMY SCHRIJNEN

'On 1 April 1945, I rejoined the *Wallonien* Division at the River Oder, having the rank of SS-Standartenoberjunker, and arrived just in time to take part in the last great retreat. Several of my French comrades went on to take part in the fighting for Berlin and were killed there. We finally surrendered at Schwerin with the rest of Kampfgruppe *Wallonien* on 5 May 1945.

'In September I was sent back to Belgium. In May 1946 I was condemned to death, along with my father [who had served in the same unit]. However, the death sentence was commuted at the beginning of 1947, and I was eventually released in August 1950. My father served a further two years after my release.'

RAYMOND LEMAIRE

FAIR TREATMENT

'SEPP' LAINER
SS-OBERSCHARFÜHRER
Panzergrenadier Regiment 4 *Der Führer*
2nd SS Panzer Division *Das Reich*

WERNER BUSSE
SS-UNTERSCHARFÜHRER
SS-Panzer Regiment 10
10th SS Panzer Division *Frundsberg*

GERD ROMMEL
SS-ROTTENFÜHRER
SS-Panzer Aufklarüngs Abteilung 10
10th SS Panzer Division *Frundsberg*

RIGHT: 'Sepp' Lainer (left) photographed as an SS-Hauptscharführer with his friend, SS-Unterscharführer Johan Thaler. Note the Knights Crosses.

'In August 1944 I entered into American captivity in France, from which I escaped after a few days. After eight days and nights, and just before I reached my own lines, I was captured again, which I considered extremely bad luck. I was then taken to England and then on to the USA. In early 1946, I was transported back to Europe and ended up in France. After some months we were moved to Germany and were actually discharged as POWs. However, we did not gain our freedom, still being held as prisoners and classified now as "internees".

'The Americans in France, just after we were captured, were sometimes fair but also unfair in their treatment of us. In England, however, the British were very, very correct. In the USA, I myself was always treated correctly, but some of my comrades were very badly mistreated.'

'SEPP' LAINER

'I was taken prisoner on 10 July 1944 during the fighting for Hill 112 in Normandy. During the fighting in Russia I had been a radio operator in a tank, but later, in France, I commanded my own tank. A few days before my capture I was promoted in the field to SS-Unterscharführer. My tank was destroyed by a hit from a PIAT [Projector, Infantry, Anti-Tank] round on the turret. I was blown right out of the tank.

'I was picked up by some British medics and taken to a hospital behind the lines. My wounds were only light and so I was flown to London. From there I was taken to Scotland, to a camp called Cultybraggan in Perthshire. It is still in use today, as a training camp for the Territorial Army. At the end of the war I decided to stay on in Scotland as the Soviets had occupied my home town, and as a former member of the Waffen-SS I did not feel it would be a good idea to return home! My treatment at the hands of the British was always very fair and respectful.'

WERNER BUSSE

'I was in Russian captivity for four and a half years. In the camp we had around 9000 men, with just one Russian doctor to attend to us. He was a Jew. If we hadn't had him as a doctor many more soldiers would have died. There should be a memorial erected to that man. Once, during a medical examination, I asked him how he could speak such good German. He answered that he had studied in Germany and had been treated very well there. He knew of course that I was a member of the Waffen-SS.'

GERD ROMMEL

FIGHTING TO THE END

HANS-GERHARD STARCK
SS-OBERSCHARFÜHRER
1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler*

Though the Reich was collapsing in 1945, some Waffen-SS soldiers, men like Starck, fought with determination to the end. However, with surrender came the grim reality of captivity and an uncertain future.

RIGHT: Hans-Gehard Starck, here an SS-Unterscharführer, who was imprisoned at Linz in Austria at the war's end.

'After the failure of the offensive around Lake Balaton in early 1945, the long retreat westwards began. Three divisions of the Rumanian Army had surrendered to the Soviets, which left a huge gap in the front. The panzer units south of Lake Balaton were first withdrawn eastwards to Vorpalota, then moved westwards. By this period of the war, though, the youngsters in the division hadn't the discipline of earlier recruits, they were like

little kids. It just wasn't our old, famed division any more. There had been a marked decrease in quality.

'We reached the Austro-Hungarian border near Odenburg and had to pass through the mountains. Anything which broke down was pushed to one side and abandoned. To the south of Vienna we marched towards St Polten. On 8 May we were ordered to cross the River Enns and surrender to the Americans. This was the end of my three-year service as a soldier. At this point my commander asked me why I had pushed so hard for my recent promotion to SS-Oberscharführer. I told him I didn't want to still be a corporal when the next war started!'

'For three months after I was captured I was held in a former concentration camp near Linz, then I was transported to Burgau in Swabia. I went into captivity weighing 80 kilos, but within three months weighed only 52. I was so thin they nicknamed me "Ghandi". In Burgau, a former commander of mine from the *Leibstandarte* got me a job in the office. He was the senior prisoner. Along with three other comrades we did clerical work. Then, in January 1946, we were told to prepare release papers for our younger comrades who had been born in 1928. I took my chance and prepared papers for us as well. The checks were not rigorous and so we were released.'

DEFENDING ONE'S NAME

KURT IMHOFF
SS-OBERSTURMFÜHRER
9th SS Panzer Division *Hohenstaufen*

Imhoff was an eyewitness to the deaths of thousands of German prisoners held in POW camps due to the indifference of the Western Allies to the conditions in the camps.

RIGHT: Kurt Imhoff as an SS-Untersturmführer in the summer of 1942. Note the ribbon of the Iron Cross in his buttonhole.

'In December 1945, I was transferred from Boston in the USA to Le Havre, France. This marked the beginning of a terrible time for me in two different prison camps in France. They were both under American control but had Polish guards. These camps were in the vicinity of Soissons and Lothringen, and thousands of men died from hunger and illness.

'In early 1946 we were moved to an American prison camp in Germany, near Heilbronn. There I was examined by both American military doctors and former German military doctors and was declared "undernourished" (I weighed 50 kilos; when I had left the USA I weighed 80 kilos). From Heilbronn we were taken to a so-called release camp in Darmstadt. There we were "released" as prisoners of war in one room and then re-arrested in another on the orders of Allied High Command.

'Now the political process started. Everyone was placed in one of five categories; classification into one of the first two categories meant further captivity. As a former officer in the Waffen-SS I was classified in the second-highest category. We were advised that we could retain the services of a lawyer if we wished, though that was no use to me since I had no money. I had also lost my home, which was in the part of Upper Silesia that had been annexed by the Poles, and so had no collateral. Therefore I declined the offer.

'I defended myself, my argument being that from the very beginning of the war and up to my capture and imprisonment I had only been a soldier. Thus they could not charge me with any crimes (I later learned there had already been an investigation into my personal background by the C.I.C. while I was in American captivity). So, in 1947, I was released and found work in the building trade.'

RED VENGEANCE

WILHELM HILLEN
SS-OBERSTURMFÜHRER
1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler*

For some, capture by the Russians meant not only suffering and ill treatment on their own part, but also being forced to watch the brutalisation and often murder of German civilians by drunken Red Army soldiers bent on vegeance.

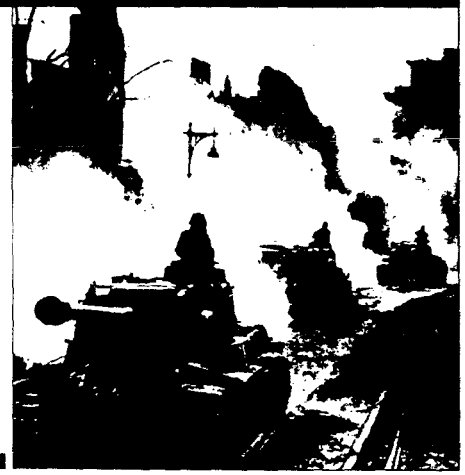

RIGHT: The Red Army in Berlin. The Germans were to reap the whirlwind for their actions in Russia.

'For several days we had lain with hundreds of other severely wounded German soldiers in a sports hall in an area south of Berlin, where they had collected soldiers captured in the Halbe Pocket.

'After the Russians had robbed us of our last personal effects and had shaved our heads, we were loaded into cattle trucks on 8 May and were transported to a POW hospital in Poland. Next to me lay a 14-year-old youth whose right leg had been amputated. By the door of the wagon stood a tearful, heavily pregnant woman - his mother. The Russian guards pushed her further and further away from the door. As soon as she realised she was unobserved, though, she clambered aboard and hid herself in a corner under a greatcoat. Then the door was shut and the train rolled eastwards.

'Sometime after midnight the train stopped on an open stretch of track. Outside could be heard rifle fire and the howl of drunken Russian soldiers celebrating the end of the war. Then our wagon door opened. Six Red Army soldiers climbed inside and searched us, though their quest for loot was futile as we had already been robbed. Then, I witnessed something that will stay with me to the end of my days.

'They found the pregnant woman, who was repeatedly raped by the soldiers. The screams of the woman and the moans of the wounded, who could scarcely move in their bandages and plaster, were drowned by the howling of the victors. Despite his freshly amputated leg, the youth hurled himself from his cot in an effort to defend his mother. Then came the finale: a Russian drew his pistol and first shot the youth and then the mother in the head. Afterwards, laughing loudly, they threw the corpses from the wagon onto the embankment. I felt paralysed and sobbed unrestrainedly. Now I knew that we had truly been "liberated"'

AFTERMATH

For those Waffen-SS veterans who survived the war and subsequent captivity, the years since have been difficult. Often ostracised by their communities and denounced as war criminals, former Waffen-SS soldiers have found it almost impossible to disassociate themselves from the atrocities of the Third Reich. This has left a legacy of bitterness.

The grim reality of the Nazis' racial policies. As the Allies liberated the concentration camps and the world became aware of the atrocities committed against European humanity, everything associated with the Nazi state was deemed evil.

In 1946, at the International Military Tribunal at Nuremberg, the SS was indicted as a criminal organisation, and the Waffen-SS was included in the indictment. By then the full extent of Himmler's vast SS empire had been revealed. The SS had been involved in a huge range of activities, from the innocent production of soft drinks (the famous Apolinaris mineral water firm was owned by the SS) to the persecution and murder of those seen as enemies of the Reich. In addition to prosecuting the major Nazi war criminals (and as Waffen-SS veterans are quick to point out, none of the senior military figures of the Waffen-SS were indicted personally at the Nuremberg trials, while several high-ranking Army and Luftwaffe officers were tried, found guilty and hanged), the Tribunal had thus, at a stroke, branded the entire SS as criminal. No attempt had been made to differentiate between the different branches of this multi-faceted organisation. Thus, those involved in such obscure and esoteric activities as the production of decorative sword blades or, as mentioned above, soft drinks, found themselves tarred with the same brush as those who served in the murder squads of the Einsatzgruppen or staffed the concentration camps. Also lumped in with all the others were the combat soldiers of the Waffen-SS.

Such was the stigma attached to membership of the Waffen-SS that, long after prisoners of war from the Wehrmacht

were released, many Waffen-SS soldiers continued to be held in captivity. The conditions in which they were held were sometimes quite shocking. They were often totally lacking in sanitation, with little or no cover from the elements and with the inmates on little more than starvation level rations. These camps would certainly have found the Allies in danger of censure by the International Red Cross, were it not for a rather cynical and deliberate move by the Allies. Waffen-SS prisoners had been released from POW status, and then immediately re-classified as 'Internees'. With their rights as prisoners of war under international law thus removed, they were at the mercy of their captors.

This is not to suggest that every single former Waffen-SS soldier was badly treated, far from it. Indeed, some speak with gratitude of the chivalrous manner in which they were treated, especially where their guards had been combat soldiers themselves and knew that, whatever else they had been, Waffen-SS soldiers were usually extremely tough and often very brave soldiers. Many, however, were treated extremely harshly, with beatings and starvation by no means uncommon. This was to be a traumatic time for all German prisoners, and deaths while in Allied captivity through disease and malnutrition was not uncommon.

The destitution of veterans

When release from captivity finally came, former Waffen-SS men found themselves ostracised by their own communities. The SS had indeed become the 'Alibi of a Nation'. Deprived of pension rights, unable to find work because of the stigma of having served in the Waffen-SS, many veterans were virtually destitute. On top of everything else, many could no longer return to their homes and families as they now lay in areas controlled by the Soviets. In any case, having experienced such cavalier treatment at the hands of the Western Allies, few would now be willing to place themselves at the mercy of the communists. Therefore, many decided to remain in the countries in which they had been held as prisoners, and subsequently settled in the USA, Canada and the UK.

While in captivity, all Waffen-SS soldiers had gone through some degree of screening to establish whether they were wanted in respect of any war crimes. The fact that well over 90 per cent were released without any sort of charge being brought against them did little to remove the stigma of their having belonged to what was now technically considered an illegal organisation.

The treatment of non-German SS

The HIAG was formed by former Waffen-SS soldiers to aid comrades who had fallen on hard times, such as those who were unable to work due to war wounds and were being denied a state pension or benefits. In addition, the organisation also assisted the widows of fallen Waffen-SS soldiers struggling to bring up their children. Germany had turned its back on these men, so they turned to each other, and veterans associations sprang up for almost every former Waffen-SS unit. The intensity of the post-war comradeship between former Waffen-SS soldiers is perhaps best illustrated by events such as the funeral of Josef 'Sepp' Dietrich in 1966, when some 7000 former Waffen-SS soldiers attended the ceremony.

Today, the vast majority of former Waffen-SS soldiers live quietly in retirement, their pension rights now fully restored, and are loyal to the democratic traditions of the Federal German Republic. For many, however, a bitterness does remain towards the harsh treatment they received for carrying out their duty.

The treatment of non-Germans who had volunteered for service in the Waffen-SS varied greatly. On the Eastern Front, the Russians made no effort to establish whether those who has served in Waffen-SS uniform had done so willingly or had been conscripted. Most were simply shot on the spot as they surrendered, and those who did not suffer this fate were put to work in forced labour camps, where the majority perished.

In the West, foreign SS volunteers were segregated and were initially usually treated with considerable brutality as the populations took out their frustrations (ironically, most Waffen-SS foreign volunteers had served solely on the Eastern Front and had had no part in aiding the Germans to suppress their fellow countrymen). Their families often found themselves ostracised, and when the men were released from prison they were often unable to find jobs. Many in fact moved to Germany on release from prison. That said, though considered as traitors in their own countries, few of them were actually executed.

In Holland, former Waffen-SS volunteers were held at the grim prison at Veluuwe or the former concentration camp at Vught. They were forced to dress in the striped concentration camp garb and were treated ruthlessly: over 60,000 Dutch people were stripped of their citizenship.

Flemish Waffen-SS volunteers were first held under British control at the former concentration camp at Neuengamme, before being transferred to Beverloo in Belgium in cattle trucks. Their numbers included Red Cross nurses who had served on a purely humanitarian level in hospitals on the Russian Front. From Beverloo station to the camp was a distance of some 5km (three miles), and along the way the prisoners received continual beatings. On arrival at the camp they received further beatings and harsh treatment from their captors, and over 200 were executed in front of baying crowds.

Danish volunteers in the Waffen-SS suffered rather less than their other west European counterparts. This was probably due to the fact that the Danish crown had consented to these volunteers serving. They did, however, lose their pension rights.

In the final analysis, though, could elite soldiers who fought with a savage ferocity, who were ruthless in battle, and had a low regard for human life in general, including their own, expect mercy from the peoples of Europe who had suffered at their hands?

THE BITTER LEGACY

WERNER BUSSE
SS-UNTERSCHARFÜHRER
SS-Panzer Regiment 10
10th SS Panzer Division *Frundsberg*

For many veterans of the Waffen-SS, the continual protrayal of them as genocidal fanatics is a constant source of bitterness. In their eyes they were just soldiers.

Right: SS-Unterscharführer Werner Busse, shown here as an SS-Schütze in field-grey service dress. He would later wear the special black panzer clothing as a tank commander in the Frundsberg *Division.*

'We ex-soldiers of the Waffen-SS feel very bitter about the treatment we got after the war, even from our own people in Germany. Most people class the Waffen-SS in the same category as the guards in the concentration camps and that is not true. We were fighting soldiers, probably a bit more dedicated to our cause than others because at least until the end of 1944 the Waffen-SS contained mostly volunteers. Many of our former counterparts in the Wehrmacht were glad enough to have had the divisions of the Waffen-SS fighting alongside them.

'Today we are sad at the way we have been portrayed by historians and the media. That said, we are at the same time glad that now more and more people are interested in the real, military role our former units played in the war. Our officers were tough and led from the front, like officers in today's armies. The Waffen-SS also pioneered the extensive use of disruptive-pattern camouflaged clothing used today by all armies, and most modern forces have also adopted the more rigorous and aggressive style of combat training we used.'

A PLEA FOR OBJECTIVITY

LEO WILM
SS-OBERSCHARFÜHRER
3rd SS Panzer Division *Totenkopf*

GERD ROMMEL
SS-ROTTENFÜHRER
SS-Panzer Aufklarüngs Abteilung 10
10th SS Panzer Division *Frundsberg*

HANS-GERHARD STARCK
SS-OBERSCHARFÜHRER
1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler*

RIGHT: SS-Oberscharführer Leo Wilm pushes his motorcycle through the mud on the Eastern Front.

'The victors held prosecutions against Germans and forgot their own criminals. One should think of the case of Lieutenant William Calley who, in Vietnam, killed the inhabitants of a whole village. However, it is not for me to talk of American war crimes. War has its own laws, though these laws should not to be used to judge one side only!'

LEO WILM

'First, I think the media are to blame for not differentiating between the Waffen-SS and the security forces, all are generalised under the title "SS". Who was Eichmann, who carried out the persecution of the Jews in such great numbers? He was in the Allgemeine-SS, and is therefore seen as one of us. So long as they don't try to make any differentiation between us, the fighting troops, and them, the truth has no chance. Just ask the soldiers who fought against us. The enemy frontline soldiers who have experience of us know - like the British soldiers at Arnhem who fought against us - they know what the Waffen-SS were like.' [Gerd Rommel refers here to the fighting in Arnhem being conducted in what was generally accepted as being a very fair manner by both sides. British wounded airborne troops were evacuated during a cease-fire by Waffen-SS troops using captured British Jeeps, and the injured then tended by Waffen-SS medics. A letter of thanks for this chivalrous behaviour was sent to the German officers responsible after the war.]

GERD ROMMEL

'People today can't or won't see the difference between the Waffen-SS and those who murdered the Jews in the concentration camps - we are all tarred with the same brush. We frontline soldiers were very shocked when he heard reports of what had happened. No one could explain why it had been done. We certainly all regretted that it was possible that some of the concentration camp personnel could be transferred to us in the Waffen-SS.

'However, I don't let myself become too disturbed by the condemnation of the Waffen-SS. My feelings are for my fallen comrades and the fallen soldiers from the other side.'

HANS-GERHARD STARCK

MYTHS AND REALITIES

JAN MUNK
SS-STANDARTENOBERJUNKER
SS-Panzergrenadier Regiment *Westland*
5th SS Panzer Division *Wiking*

The Waffen-SS has often been portrayed as waging a policy of extermination against the peoples of eastern Europe. However, as Jan Munk indicates, this picture is very misleading.

RIGHT: Survivors of Buchenwald concentration camp. Many German civilians and veterans of the Waffen-SS maintain they never knew of the mass killings in the camps.

'In general, when people talk of the SS they think of concentration camps and the brutal killing of prisoners and civilians alike. We all know of policemen who have treated arrested persons very badly. We all know of people who murder or torture their victims, and we all know of the armies that have committed atrocities, but that does not make everyone a who wears a uniform a beast.

The terrible thing, however, is that with the SS everyone in either the Allgemeine-SS or Waffen-SS has been labelled as bad. The Waffen-SS was composed of volunteers who were soldiers with minimal political affiliations, whereas the Allgemeine-SS contained Nazi Party members and not soldiers. Most people who talk of the SS really mean the Allgemeine-SS: they do not know there were two groupings. We in the Waffen-SS were just soldiers, maybe a bit better than the ordinary Wehrmacht soldier, but that was probably because we were volunteers. I never personally saw any misbehaviour on our side.

'In Apolinowka, for example, north of Dnieprepetrowsk, the local Russian population was treated completely free of charge by our doctor, a Dutch SS-Hauptsturmführer. At another time we were located near Losowaja,

and the *scheisshaus-parole* (latrine gossip) consistently mentioned that we would be moved either to France or Italy. Eventually we were told to make wooden sledges to aid the movement of our equipment. We already had it well planned: our 12-man section needed four sledges, big ones. We knew that the grandfather in one of the local farmhouses was planning to build a house for his daughter and, armed only with an axe, he had made a beautiful square beam from a tree trunk. We bargained with him and bought the beam for two Army blankets, 20 roubles, cigarettes and a few sewing needles and flints. We had a saw brought over from the supply unit and in no time at all we had our four sledges (the ones left over we sold to other sections).

'We were ordered to report to him and explain our behaviour'

'Next day, though, a Rumanian, a fellow who could speak some Russian and was used as an interpreter by the Kompanie, was gloating when he told us the grandmother had been to see the company commander. According to him, she had complained bitterly because her old man had slaved away for weeks making that beam and now it had been taken away by some soldiers of his Kompanie.

'If our SS-Untersturmführer had been the sort of SS officer that is commonly portrayed, he would have shot the old woman there and then. Instead, we were ordered to report to him and explain our behaviour. We couldn't say anything about the Army blankets we had traded as they were Army property, but the rest we admitted. He decided that we could keep the sledges as the beam had been cut up anyway, but we had to hand the old couple another 40 cigarettes and 10 roubles. It served us right as we should have known better than to make any deals with the locals. So much for inhuman treatment of the local population by the Waffen-SS!

'I do very much regret that I had become part of a regime that was able to establish concentration camps and to order mass slaughter. But I, my comrades and the Germans I talked to knew nothing of this. It sounds pathetic, I know, but it happens to be true.

'On my last home leave, my father told me he believed that Jews were being killed in concentration camps. I told him that at the Junkerschule at Bad Tölz we had many inmates from Dachau [the supply of concentration camp labour to industries and institutions was common throughout the war]. They were dressed in their blue and white striped trousers and jackets and were put to work in the gardens and keeping the roads clean. When we passed them they had to stand to one side and take their caps off, no more, no less. If we dared touch them they could complain to their Kapo and we would be reprimanded. They were issued with three cigarettes per day, we got two. In addition, they started work later in the morning than we did and all looked reasonably well fed. Should I believe my father or my own eyes? Of course I know now that all of it was just a huge and elaborate deception, but at the time none of us knew that.

'I have no regrets about joining the Waffen-SS. I am grateful to have had the experience of the camaraderie and I am proud to have belonged to a group of men whose loyalty to each other was beyond question. I remember the days when everyone in Europe agreed that communism was evil. Everyone knew about the Siberian camps for political prisoners and of the regular purges held by Stalin to get rid of Communist Party members who did not toe the line. I believed then, and I believe now, that my motives in opposing that system were right.

'I fully admit that Nazi Germany had to go'

'The Soviets and the Western Allies joined forces and they won the war. All that was bad and all that was wrong was blamed on the losers. I fully admit that Nazi Germany had to go, as the atrocities committed with the knowledge and approval of its government are unforgivable. But, I also remember the outcry in the civilised world when Germany bombed Warsaw and Rotterdam at the beginning of the war, denouncing it as uncivilised. However, just a few years later the Allied nations adopted the same practice when they bombed German cities.'

ϟϟ OLD ENEMIES

ERNST BARKMANN
SS-OBERSCHARFÜHRER

SS-Panzer Regiment 2
2nd SS Panzer Division *Das Reich*

Ernst Barkmann, holder of the Knights Cross, illustrates that the Waffen-SS fought a hard but honourable war against its foes. Both he and the men he fought recognised that one's duty was to kill the enemy. But war was never a personal matter.

RIGHT: SS-Oberscharführer Ernst Barkmann, winner of the Knights Cross for his tank-busting exploits in Normandy in 1944. Veterans like Barkmann have been appalled at the way they have been associated with the Gestapo and death camps. They regard themselves as having been mere soldiers.

'The SS had many aspects and many tasks. Today, however, everything is put into one pot and thus the Waffen-SS has become tarnished. Before 1933, after World War I, Germany lay in ruins. A lost war, a terrible economic situation, seven million unemployed, hunger, homelessness and poor social security. Then came Hitler and the Nazi Party and all these grievances were abolished for all to see.

At that time I was a 12-year-old schoolboy and a drum-major in a youth band. We often marched at the head of the SA and SS parades during election times. The prevalent propaganda at home, in schools and in public against the communists, socialists and Jews may have been common in the big cities, but it was far removed from our farmhouse. Because I was Waffen-SS I am associated with all the crimes of Nazi Germany.

That the Waffen-SS were fair and brave fighters is even attested to by Soviet veterans who have invited us back to visit the Caucasus. And during the war even the Red Army regarded us in the *Wiking* Division as brave soldiers.

'Once, many years after the end of the war, I discovered an old Russian adversary from the battles in Hungary and Vienna in 1945. We had a good understanding with each other. He informed me that during the war he had been a company commander and also the commander of a Josef Stalin II heavy tank. I was his former enemy, who had been the commander of a Panther tank. It was pure chance that we found each other again after so many years. But there we were, facing each other across a table in a bar. On that day, though, there were no more arguments or enmity. We were just two old soldiers, and so we sat there and drank many glasses of vodka together.

UNJUST ACCUSATIONS

JOACHIM PEIPER
SS-OBERSTURMBANNFÜHRER
1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler*

Many Waffen-SS soldiers were genuinely shocked at the constant attempts to portray them in the blackest possible light once the war had ended. Even very simple and seemingly insignificant matters were often twisted in an attempt to further blacken the reputations of some of the better-known personalities. Before his murder by French communist terrorists in Traves in 1976, Joachim Peiper recalled one such incident.

RIGHT: Although no personal guilt was ever established against him, Joachim Peiper accepted responsibility for the actions of his men.

'For a long time I commanded III Bataillon, Panzergrenadier Regiment 2 of the *Leibstandarte SS Adolf Hitler*. This unit had made quite a name for itself for its night attacks in Russia and was known in divisional and corps areas as the "Blowtorch Battalion".

'Our troops used this highly practical tool in winter to pre-heat the engines in our vehicles, to heat water quickly for cooking and many other things. There was also a saying among the soldiers in those days when they were given a task: "we will soon torch that." The vehicles even used a blowtorch as their tactical symbol.

'During post-war interrogations, however, this name was twisted from the "Blowtorch Battalion" to the "Arson Battalion". It was suggested that the blowtorches were used to burn down houses. In action our armoured personnel carriers were in the habit of going into the attack at full speed and with all guns blazing. As the Russian houses mostly had thatched roofs, it was inevitable that they would catch fire during the battle. It would certainly be unnecessary for troops to dismount from their vehicles and use blowtorches to set houses on fire when they would almost certainly have already been set on fire as the result of the shooting that was going on, but it was one more allegation with which to blacken the image of Waffen-SS troops.'

[Peiper, although he himself had not given the order, was condemned to death after the war by the Allies for his unit's killing of US prisoners at Malmedy in December 1944, during the Ardennes Offensive. However, the sentence was commuted to life imprisonment and he was in fact released on 22 December 1956.]

PROUD TO BE WAFFEN-SS

FRANZ RIEDEL
SS-OBERSTURMFÜHRER
10th SS Panzer Division *Frundsberg*

HANNS-HEINRICH LOHMANN
SS-OBERSTURMFÜHRER
SS-Freiwilligen Panzergrenadier Regiment 49
De Ruiter

ERHARD KINSCHER
SS-STURMMANN
SS-Panzergrenadier Regiment 25
12th SS Panzer Division *Hitlerjugend*

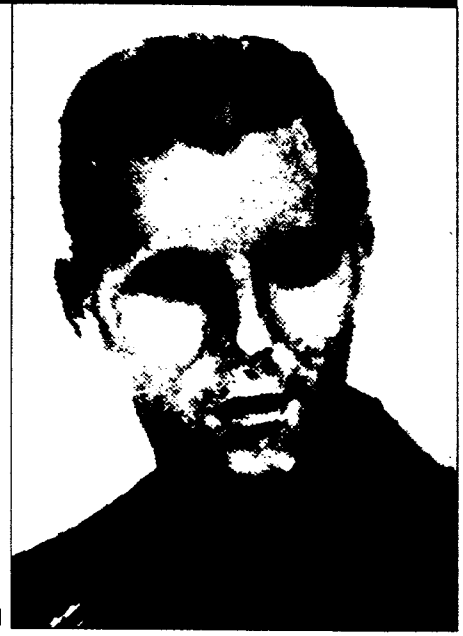

RIGHT: SS-Obersturmführer Franz Riedel, commander of 7 Kompanie, SS-Panzer Regiment 10, Frundsberg *Division. Veterans such as Riedel are proud to have fought in the Waffen-SS.*

'We old soldiers have only fought in battle and today stand completely in support of our democratic state in Germany. We have nothing to do with right-wing radicalism and completely abhor what they do.'

FRANZ RIEDEL

'Anyone who takes an interest in the subject of the Waffen-SS must realise that we were soldiers just like any others. They have condemned us at Nuremberg as a "criminal organisation" and we have had to fight against this defamation for over 40 years. We, as old soldiers, have become the scapegoats of the nation, and this is what has made us bitter.'

HANNS-HEINRICH LOHMANN

'After a great deal of medical treatment for my severe lung wound, I eventually ended up in Camp 106 in Stamford. There, an English captain brought my Soldbuch, which had been left behind in my tunic pocket in the ambulance when I had first been brought to an English field dressing station in Normandy. He could see that I had been in the Waffen-SS. We got talking as it appeared that he had been directly opposite me in the fighting. Because I was not medically fit to work I became his batman, and we became such good friends that we are still in touch to this day. He kept my Soldbuch safe for me until I visited him in England in 1958, when he returned it to me.

'Although, as soon as I had been captured, I identified myself as a soldier of the Waffen-SS, I did not have any problems. Several interrogations and written questions followed after the war's end, but it wasn't really so bad. Today, though, the military achievements of the Waffen-SS are not recognised. We are all seen by the greater part of the population, especially the media, as war criminals.'

ERHARD KINSCHER

RIGHTING WRONGS

MATHIEU KLEIN
SS-HAUPTSTURMFÜHRER
2nd SS Panzer Division *Das Reich*

The injustices and false accusations levelled against the Waffen-SS prompted Mathieu Klein to establish an organisation to represent Waffen-SS veterans and their dependents.

RIGHT: SS-Hauptsturmführer Mathieu Klein was a long-serving SS officer who was instrumental in the formation of the Waffen-SS ex-servicemen's association after the war.

'In 1952 I formed the HIAG in Bonn. In the immediate post-war era there was much for the HIAG to do. There were, in captivity in Belgium, France and especially in Russia, many thousands of comrades who needed our help.

'In December 1994, I was 84 years old, and for many years I still have dreams of the terrible experiences in Russia, the wind and the minus 40 degrees of frost. Then, to be treated like criminals in our own Fatherland because we were in the SS. That is something none of us from the Waffen-SS can comprehend. Today we are treated like second-class citizens, not by the people but by the government. But this just serves to make us still as proud as we always were!'

[The HIAG, the Mutual Aid Society of the Waffen-SS, was established to lobby for personal, political and financial rehabilitation from the German government and populace in general. The HIAG has achieved some major successes since its formation. For example, in August 1953 Chancellor Adenauer of West Germany stated in a speech that members of the Waffen-SS fighting divisions had been soldiers like any others. In addition, General Heinz Guderian, a much-respected member of the Wehrmacht, praised the conduct and fighting capabilities of the Waffen-SS frontline divisions in his memoirs published after the war. Despite the efforts at rehabilitation, though, Waffen-SS veterans are still looked upon by many with disdain.]

OPPOSITE TOP: The motto of the SS, Meine Ehre Heisst Treue, was not only engraved on the blades of SS dress daggers, but was also carried on the belt buckle worn by every Waffen-SS soldier. Shown here is the Waffen-SS officer's service belt and buckle with the motto surrounding the central eagle and swastika device.

OPPOSITE BOTTOM: The Panzer Assault Badge, here seen in its higher grades for 25 and 50 individual days of combat against the enemy. The higher grades were introduced in 1943 to recognise participation in 25, 50, 75 and 100 separate actions. Many such awards were won by Waffen-SS soldiers fighting on the Eastern Front, testimony to their martial virtues.

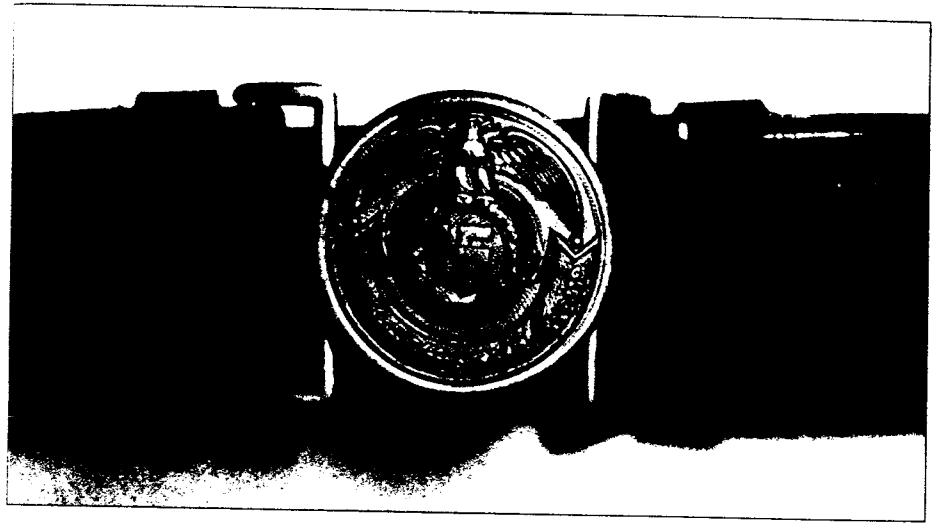

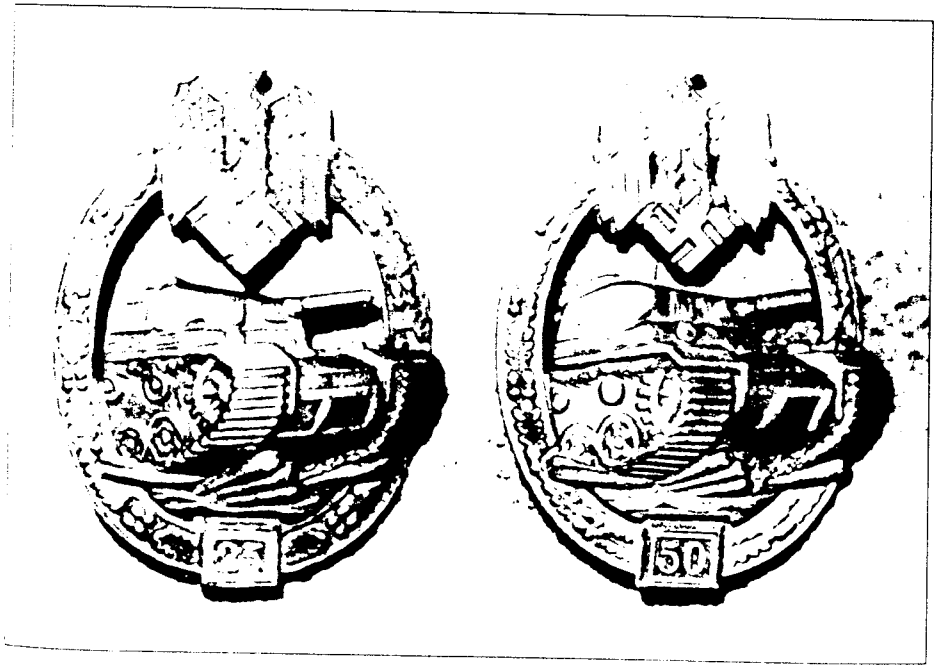

REFLECTIONS

What did Waffen-SS soldiers think of the Russian, British and American troops they fought against, what were their views on the peoples of the territories Germany occupied during the war, and what were their views regarding their own leaders? In this chapter, Waffen-SS veterans reflect on their thoughts during their service in the field-grey SS uniform.

Today the Waffen-SS has an unenviable reputation. As described in previous chapters, the soldiers of the Waffen-SS have often been branded as nothing more than war criminals. But what did Waffen-SS soldiers think of their opponents, of the Russian, British and American troops who eventually defeated them, and of the peoples of countries they occupied?

The contributors to this book agreed that many grave errors were made by Waffen-SS troops, and that some committed atrocities. They do not seek to deny this; rather, what they look for is the recognition that Waffen-SS troops were not alone in perpetrating such excesses. Indeed, is is difficult to deny that the combatants of all nations fighting in World War II were occasionally guilty of dishonourable acts.

However, it is also true that, for many years after the war, atrocities committed by Allied troops were hushed up. Reports of brutalities, murder and rape by Soviet troops were well known, but among the Western Allies any atrocities that had not already come to public attention tended to be omitted from the official histories or glossed over as 'mopping-up operations'.

In recent years, however, more and more accounts have come to light of looting, rape and the murder of captured German soldiers by Allied troops, not just from the Red Army but

Two SS-Oberscharführers of the Totenkopf Division. Although both are of the same substantive rank, note that the soldier to the right wears the double-braid rings on his sleeve, denoting his appointment as 'Der Spiess' or senior NCO of the unit. Note also the death's head collar patches.

also among the Western Allies. In one case American troops cold-bloodedly shot down German troops who were unarmed and surrendering under the cover of a white flag. Cameramen were on the scene to film the atrocity, and the film has subsequently been seen in television documentaries. Contrary to Allied claims, no written order has ever been found from a German commander to his troops that no prisoners be taken. On the other hand, such orders by Allied commanders to their troops were issued in writing and are a matter of record.

No one, least of all the combat soldiers of the Waffen-SS who have contributed to this book, would seek to condone or excuse what happened in the Nazis' concentration camps, or would attempt to justify the hundreds of thousands of brutal murders carried out by Heydrich's Einsatzgruppen (Special Action Groups) on the Eastern Front. Waffen-SS soldiers were by no means always Nazis. According to most, joining the Waffen-SS was a way in which to serve their country as a member of a famed, elite force in a crusade against communism. Other less conscious motives have been discussed in Chapter One.

Above: SS-Oberstgruppenführer Josef 'Sepp' Dietrich. Of humble origins, he rose to command the Leibstandarte *and 6th SS Panzer Army. He was held in great esteem by the men he commanded. Some 7000 Waffen-SS veterans attended his funeral in Germany in 1966.*

The Waffen-SS as liberators

Like the elite units of other nations, the soldiers of the Waffen-SS fought ferociously, intent on killing the enemy before the enemy killed them. Undoubtedly some Waffen-SS soldiers went too far and overstepped the bounds of acceptable behaviour, even in the heat of battle. That said, so did Allied soldiers. After the Normandy invasion, for example, over 400 American soldiers were court-martialled for rape and murder. Almost 200 cases of rape against French women resulted in courts martial, and 49 American servicemen were hanged.

The murder of a number of Canadian prisoners by members of the *Hitlerjugend* Division in Normandy during the first few days of the invasion is well known. The division has been roundly condemned for this atrocity and its reputation has been irrevocably tarnished. However, it is now admitted that the Canadians also killed unarmed German prisoners. Kurt Meyer, 'Panzermeyer', the commander of SS-Panzergrenadier Regiment 25, one of the principal units of the *Hitlerjugend* Division, was tried, found guilty and sentenced to death for the part his troops played in the murder of Canadian prisoners. One distinguished Canadian officer, Brigadier Harry Foster, was honest enough to admit his feelings in regard to the death sentence passed on Meyer. He said: 'I don't believe that Meyer pulled the trigger or gave orders to execute any of them, although I'm sure he knew what was happening. But does that make him any more guilty of murder than I am guilty for knowing about the German soldiers my troops killed?'

This is not an attempt to make two wrong deeds into a right one; rather, it is to put the lapses of both sides into context, and to recognise that anger, indoctrination and the darker side of human nature will affect soldiers everywhere, whatever the rights or wrongs of the cause in which they are fighting.

Many people have strong opinions on the Waffen-SS. However, it is interesting to hear the opinions of the Waffen-SS soldiers themselves, expressed here in print for the first time. In the pages that follow, we will see what former Waffen-SS soldiers thought of their enemies, the civilians they met in occupied countries, their Wehrmacht counterparts and their own leaders. In the summer of 1941, for example, as Hitler's armies poured into the Soviet Union following the start of Operation 'Barbarossa', Waffen-SS troops often found themselves welcomed as liberators, especially in the fertile countryside of the Ukraine where the farming communities loathed the collective system forced upon them by the communists. German soldiers were no doubt pleasantly surprised to find the population friendly, and the indigenous population were equally relieved to find that the average German soldier was not the brutal fascist monster that Soviet propaganda had led them to expect (Himmler's racial policies quickly destroyed this goodwill).

We will also see what several respected figures in the German military thought of the fighting qualities of the Waffen-SS. Their opinions do not gell with the common belief that the Wehrmacht and Waffen-SS were forever at loggerheads and had little respect for each other.

Above all, the quotes listed below reveal that those who wore the death's head badge had the same feelings, emotions, desires and fears as the soldiers of other nations who fought in World War II.

THE RED ARMY

LEO WILM
SS-OBERSCHARFÜHRER
3rd SS Panzer Division *Totenkopf*

REMY SCHRIJNEN
SS-UNTERSCHARFÜHRER
SS Freiwilligen Sturmbrigade *Langemarck*

EDUARD JANKE
SS-UNTERSCHARFÜHRER
11th SS Freiwilligen-Panzergrenadier Division *Nordland*

ERIC BRÖRUP
SS-OBERSTURMFÜHRER
SS-Panzer Aufklärungs Abteilung 5
5th SS Panzer Division *Wiking*

Right: Red Army soldiers, 'Ivans' to the Germans.

'As far as my views about the enemy are concerned, I can only say that all of them - the Russians, British, and Americans - did their duty. When it came to cruelty, however, the Russians and the Poles were top of the list.'

LEO WILM

'In my opinion the Russians were good soldiers, but they had terrible leaders, officers who squandered them in massive numbers in suicidal frontal attacks. They suffered the most terrible losses, and this always had a great demoralising effect on them. As for the British, Americans or French, I can't really express an opinion as I never actually fought against them. I only ever fought against the Soviets on the Eastern Front.'

REMY SCHRIJNEN

'I only ever fought on the Russian Front in the Waffen-SS, and in my opinion the Russians were very good fighters.'

EDUARD JANKE

'The Russian soldier was pretty tough, but in some cases very poorly led. Their commanders were obliged to "go by the book": they weren't allowed much flexibility. If you could get them running they would just keep on running as long as you didn't let up the pressure.'

ERIC BRØRUP

THE WESTERN ALLIES

WERNER BUSSE
SS-UNTERSCHARFÜHRER
SS-Panzer Regiment 10
10th SS Panzer Division *Frundsberg*

HANS-GERHARD STARCK
SS-Oberscharführer
1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler*

WILHELM FECHT
SS-SCHÜTZE
Werfer Abteilung 12
12th SS Panzer Division *Hitlerjugend*

RIGHT: A GI of World War II. The Waffen-SS first encountered American troops during the Italian campaign in 1944.

'I reckon the British were the best soldiers, then the Soviets, but the Americans came last.'

WERNER BUSSE

'The first British soldiers I encountered were at Caen in Normandy. They were not like us: they had huge amounts of materiel. They were very wasteful: we often used to pick up things that they had discarded. The Soviets were tough fighters and very good soldiers all in all. As for the Americans, at the time of the Normandy invasion I don't think their leadership was very good - think about the shambles at 'Omaha' Beach. They were dropped too far out from the beach in deep water and really struggled. They didn't have the same intensive training we had. Later, in the Ardennes, I came up against Americans who were every bit as tough as we were. The Canadians were very hard men, but personally I had my doubts about them as far as soldierly qualities, such as discipline, were concerned.'

HANS-GERHARD STARCK

'I cannot commend the behaviour of the Western Allies at all. I know for certain that about 20 members of the replacement battalion of the *Hitlerjugend* Division were executed by the British at Solltau just before the end of the war. Further, the French General Leclerc, in American uniform, had some 13 members of the *Charlemagne* Division shot. He had asked them why they wore Waffen-SS uniform. They answered back with a comment about him wearing an American uniform. That was reason enough, apparently, for shooting them.'

WILHELM FECHT

ATROCITY IN NORMANDY

ERHARD KINSCHER
SS-STURMMANN
SS-Panzergrenadier Regiment 25
12th SS Panzer Division *Hitlerjugend*

Erhard Kinscher, a despatch rider at the regimental command post of SS-Panzergrenadier Regiment 25,* Hitlerjugend *Division, did not personally witness the shooting of Canadian prisoners near the command post which led to the post-war trials of many soldiers from the division. However, he was told of the incident by a comrade and shown the bodies.

RIGHT: 'Panzermeyer', a hard soldier but no butcher, as Kinscher makes clear in his account.

'On or around 9 June 1944, in the late forenoon, after reporting with a message to the regimental command post, one of the runners from 13 Company said to me: "Come with me". He showed me the bodies of five Canadians. When I asked him what had happened, he said to me that he had been told that as SS-Obersturmführer König was leading these men back as prisoners, one of them had produced a hidden pistol and shot at him. All the Canadians were subsequently killed. At the time of the shooting the officer in charge at the command post

would have been the regimental adjutant, but whether he gave the orders for the shooting or not I don't know. When "Panzermeyer" returned, however, there was an almighty row and the adjutant was posted to I Battalion, at the front, as punishment. He was killed in action soon after.

'I must say that I myself found the bodies of two of the *Hitlerjugend* Division who had been similarly executed by the enemy, with pistol shots to the back of the neck. But this does not excuse what our men did to those five Canadian prisoners of war.'

CANNON FODDER

JAN MUNK
SS-STANDARTENOBERJUNKER
SS-Panzergrenadier Regiment *Westland*
5th SS Panzer Division *Wiking*

The soldiers of the Red Army often displayed a reckless bravery on the Eastern Front, similar to that shown by the Waffen-SS. At other times, however, as Jan Munk remembers, Russian soldiers could behave like dumb animals.

RIGHT: Red Army soldiers firing an artillery piece on the Eastern Front. Though Russian soldiers could display incredible bravery, they were also often poorly led. Worse, they appeared to show suicidal tendencies at times.

'In our opinion the Russian soldiers were regarded as little more than cattle for the slaughter. They just kept coming, regardless of casualties. I'll give you an example.

'We were once on the edge of a wood. We saw the Russians coming out of the trees pulling some sort of anti-tank gun. It was not a heavy calibre piece, but no doubt it could shoot. There were about five Russians, and we just watched as they turned the gun around and started to get ready to load, aim and fire it. At that point we opened fire and shot them all. A second group then came out of the wood, not running, but walking casually as if on a Sunday stroll, and approached the gun. The same thing happened: we shot them all. One more group followed in the same way and we shot them, too, before they gave up and left the gun alone. These were actions we just could not understand. It was as if, without complaint, they all willingly committed suicide.

'Our greatest fear was not so much being hit but being taken prisoner. The Russians could be really bestial. We once had a Russian youth, a deserter, whom we kept in the unit because he was intelligent, very helpful and knew a few words of German. In short, he was a much-needed

extra pair of hands. Some nights he would go off into no-man's land and come back with a few of his countrymen whom he had persuaded to desert. One morning, though, he failed to return. We thought he had simply gone back to fighting for the Red Army.

'Some days later we captured a village from the Russians. In the centre of the village there was a small tree, and there we found our "Ivan". Someone with some medical knowledge had nailed one end of his intestines to the tree and then spun him round until there was no more gut left.'

HARRIDANS

ERWIN BARTMANN
SS-UNTERSCHARFÜHRER
1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler*

The Red Army employed large numbers of women in its ranks. These women lived, fought and died side-by-side with their male comrades. They fought just as hard as the men, as Erwin Bartmann remembers.

RIGHT: SS-Unterscharführer Erwin Bartmann, who had a frightening encounter with a group of female Russian soldiers. In this shot he is wearing the rare M38 headgear with its distinctive cloth-covered peak. Such items are now highly sought after by collectors.

'In the winter of 1942 we were in our prepared positions before Kharkov. The snow was very deep and it was very cold. I had been ordered to take my telephone cable reel and lay a line to the next unit. It was a simple task so I didn't think anything about it. So far, so good, but then I ran into the enemy. In fact I was up against a battalion of Russian women soldiers. What a clamour, it was terrible! They sprang from the edge of their trench, screaming like banshees. I thought my time had come. I ran like hell and was fortunate enough to get back to my unit unhurt. A lucky escape!

'A couple of days later they attacked our positions. We were forced to withdraw and had to leave our wounded behind. When we retook the positions, we found our comrades had all been murdered. One was a friend of mine who, like me, worked on the field telephones. We carried various tools in our haversacks, such as screwdrivers, pliers and the like. His pliers had been rammed down his throat as he lay there helpless, choking him. I was the one that had to collect the identity discs so that the bodies could be buried. Who knows what would have happened to me that day if they had caught me? It still makes me shiver to think of it.'

RUSSIAN CIVILIANS

LEO WILM
SS-OBERSCHARFÜHRER
3rd SS Panzer Division *Totenkopf*

RICHARD FUCHS
SS-UNTERSCHARFÜHRER
Panzerjäger Abteilung 5
5th SS Panzer Division *Wiking*

JAN MUNK
STANDARTENOBERJUNKER
SS-Panzergrenadier Regiment *Westland*
5th SS Panzer Division *Wiking*

RIGHT: Waffen-SS and a Russian family.

'During my time in Russia I often helped wounded Russian soldiers, and took Russians prisoner in combat. It never occurred to me to do them any harm. One would offer captured Russian soldiers a cigarette and clap them on the shoulder to calm them down.

It was the same with civilians. Once in southern Russia, for example, I saw cherries growing for the first time (we certainly didn't see them in central or northern areas of the Eastern Front). I went to a Russian woman who owned the trees they were growing on and asked her if I could take some cherries. I gave her some bread in exchange. Of course I could have just taken the cherries, but we could be very severely punished for looting. I even remember an old Russian woman kissing my feet in gratitude when I once helped some Russians. There was quite a difference when we were the ones in captivity, though. They stole everything: money, watches, anything they could lay their hands on. But that was different, of course, as our politicians would say. They were our "liberators"'.

LEO WILM

'In the Caucasus, during our advance, one evening we entered a village and camouflaged our self-propelled gun to prevent it being spotted by enemy aircraft. The gun barrel was released from its travel lock and ended up, purely by chance, pointing directly at a large bush. As we began to prepare our positions for the night, there came a rustling from that bush, and then a uniformed Russian appeared with his hands up. Naturally this caused great excitement.

'I undertook a recce of the river'

Our commanding officer asked me to translate the words of our captive Russian. I asked him where he came from. He pointed to the nearest house and said: "There". My chief ordered me to send him home, and I went with the Russian to his house. He disappeared quickly into the house and came back shortly afterwards dressed in smart civilian clothes. He very proudly introduced his wife and his many children. By way of thanks, he offered me a goose. I stood back and told the delighted 'homecomer' that he and his family should eat the fat goose themselves. The whole peasant family stood there, eyes brimming with tears of relief and gratitude.

'On another occasion during the advance, we had to cross a river which was swollen. Some of the retreating Russians were already established on the other side, and we came under heavy fire from their machine guns. I undertook a recce of the river and its banks and fortunately reached the other side without difficulty. A Russian soldier lay on the opposite bank, badly wounded in the thigh. I went towards him and he begged me not to shoot him. In my uniform pocket I had a field dressing. I gave this to him and he tried to kiss my feet in gratitude – he could hardly believe that I was not going to shoot him.

'I was able to help the family to exchange sunflower seeds'

'Later, in the winter of 1941/42, together with three comrades, I was quartered with a Russian family in a small village in the southern sector of the Mius Front [the *Wiking* Division had pulled back to the west bank of the River Mius at the beginning of December 1941]. The primitive clay houses had only two rooms. The family consisted of four people: father, mother and two children aged eight and twelve, who were named Ivan and Jura. They all had very little to eat, so soon we began to give them all we could spare. I quickly became great friends with the children and, because of this, I was able to pick up quite a bit of their language. I was able to help the family to exchange sunflower seeds for oil at a local mill which was under German administration. The father also got tobacco from me, which really delighted him. I also helped to organise contests with the children from the village in shooting with a bow and arrow. Eventually, I became almost like a village schoolmaster. Then, in the spring, we got our marching orders. Our wagon was made ready to leave and I went to take leave of my young friends, but they weren't there. Everyone looked for them and eventually we found them sitting on a large stone behind the house, crying their eyes out. It was a very upsetting to leave them and their family.

'Later, in the Donetz basin near Stalino, I contracted an infectious illness and was therefore quartered separately from my comrades with an old Russian mother. My canteen had to be hung on the garden fence, and every day my comrades would come by and fill it with food.

'The old mother told me about her daughter, who had been evacuated when the Red Army pulled back so as not to fall into the hands of the German *Untermensch* [subhumans], or so they had told her. I was very ill indeed at that time, and the old lady tended me and looked after me as if she was my own mother. She would often get up very early, about 0400 hours, and walk into Stalino to get me some sort of powdered pudding in order to make me a meal.

'Then, once again, came the order to move on. I packed my kitbag into one of the vehicle lockers and went to take my leave of my "nursing sister". I found her outside the rear of the house. It was a very tearful departure for us both'.

RICHARD FUCHS

'The Soviet population that we met in the Ukraine was in my opinion very pleasant and did not show any animosity towards us. For example, when we were finally settled in Slavyansk on 24 April 1943 we were allocated a house to stay in. When another boy and I entered our billet we were met by the grandparents of the house, their daughter and her children. Her husband and brothers, too, were absent, probably fighting with the Red Army. Grandma put a big wooden tub filled with warm water in the main room then told us to get undressed. While she scrubbed our backs the daughter washed and mended our underwear and the children were told to polish our boots.

'Any sexual contact was forbidden'

'We often shared our meals with them and in exchange got eggs, fried potatoes and gherkins. All this fraternising was allowed, but any sexual contact with a Russian woman was strictly forbidden. That was not too difficult to obey as I never saw an attractive looking one, a good-looking a face that is. As for the figure, we could only guess what has hidden under all those layers of skirts.'

JAN MUNK

EAST EUROPEANS

FRIEDRICH-KARL WACKER

SS-Sturmmann
16th SS Panzergrenadier Division
Reichsführer-SS

It was not always the case that the Waffen-SS had cordial relations with the local civilian population of a conquered country. Some of the more ideologically indoctrinated Waffen-SS soldiers treated eastern Europeans as less than human. Wacker's account illustrates the diversity of types found among the Waffen-SS's ranks.

RIGHT: Friedrich-Karl Wacker as an SS-Sturmmann in 1943 while serving with the Reichsführer-SS *Division. This photograph was taken after his release from hospital.*

'Once, during my time with the convalescent company in Warsaw (I was still recovering from being wounded), I was assigned to anti-partisan operations. There was this one particular character doing guard duty at the same time as me. He was tall, a real big chap, with big scars on his neck. Talking about the Poles one day, he said: "I am going to get one of those bastards." The next morning we found the body of a Pole lying in the street. He had been shot dead, obviously by the guard on duty with me. Some guys in the SS certainly thought they could do anything and get away with it, even murder.

With regard to the east Europeans in general, I remember the Hungarians as being very friendly. They were simple people, peasants, with just dirt floors in their homes, but they invited us in and treated us like lords. I suppose that between us and the Soviets we were considered to be the lesser of two evils.

'Though many Waffen-SS soldiers got on perfectly well with east European civilians, as the accounts in this book illustrate, the Nazi Party and the SS as a whole regarded eastern Europe as an area ripe for colonisation by a racial and biological German elite. To SS ideologues such as Himmler, the indigenous population would be useful in providing forced labour, but ultimately they had no future in the occupied areas. To soldiers such as Wacker, who were often billeted with them, the civilians of eastern Europe and Russia were just like themselves, but to the SS they were merely racially and biologically inferior elements.'

THE YANKS DROP IN

ERIC BRÖRUP

SS-OBERSTURMFÜHRER
SS-Panzer Aufklärungs Abteilung 5
5th SS Panzer Division *Wiking*

One of the least documented of the combat units of the Waffen-SS was the Parachute Battalion, whose exploits included a glider-borne attack on Tito's partisan headquarters at Drvar in Yugoslavia. Eric Brörup spent some months with the training company of the Waffen-SS paratroops in the late summer of 1944, and came face-to-face with captured US airmen.

RIGHT: Members of the crew of an American bomber after a mission. Eric Brörup encountered men such as these when he was being trained as a paratrooper.

'Because of my flying experience as a civilian and my general interest in aviation, and because of my dislike of life in the infantry (I had been in cavalry and reconnaissance units before joining SS-Panzergrenadier Regiment 24 *Danmark*), I volunteered for the SS-Fallschirmjäger. In any case, *Danmark* still had too many "politicals" from the defunct Freikorps *Danmark* for my liking. My request for a transfer was granted.

'Initially, some of the personnel sent to the SS-Fallschirmjäger were penal troops sent to the paras to redeem themselves in action. When I reported to the training company, though, there were none of these penal troops; the majority were volunteers. The unit was stationed at Papa, Hungary, alongside a Luftwaffe transport squadron, some personnel from one of the parachute schools, the usual administrative staff and a Hungarian Army parachute unit under the command of a major.

'Although we were issued with full paratrooper kit – jump boots, smock, para helmet and so on – lack of fuel for the aircraft meant that I never actually got started on jump training.

'The duties were not particularly demanding and the weather at that time was good. Time off was spent at the pool, or at local hostelries sampling the wine, listening to music and eating goulash. One morning we were watching an American bomber formation flying high overhead, moving towards Wiener Neustadt and the factories located there. As we were discussing the apparent ease with which

the enemy could penetrate German air space, a large number – perhaps 30 or 40 – of our own aircraft appeared and went straight into the attack. We could see the spent cartridge cases from all the gunfire glittering in the sun as they came down to earth. In the action three of the bombers were shot down.

'Then, one of the Messerschmitt 109s that had just scored a victory flew over, waggled its wings and landed (we subsequently learned it was out of fuel). We half expected the pilot to be an ace wearing the Knights Cross, but it turned out to be a 19-year-old private first class. Grinning from ear to ear, he reported that it was his fourth victory in three weeks, which would make his father, a test pilot himself, very proud. We invited the pilot into the officers' mess and treated him like a prince.

'Having full bomb loads on board, all of the American aircraft shot down exploded on impact when they hit the ground. However, some crew members bailed out and were picked up by the Hungarians. Later that day, I was ordered to go to the Hungarian barracks. Someone had heard that I could speak English, and so I was asked to help in the interrogation of the airmen, though technically this should have been the Luftwaffe's job.

'The Americans were nervous when they saw the death's head insignia'

'An SS-Obersturmführer from Intelligence was there, as well as SS-Obersturmführer Leifheit and SS-Untersturmführer Dräger from our unit, and of course the Hungarians. The Americans were very nervous when they saw the SS death's head insignia on our caps. As we were in shirt-sleeve order and our shoulder straps were of Army pattern, only the cap insignia immediately identified us as Waffen-SS. The Americans obviously thought they were really in for it, but I allayed their fears and told them we were not police or Gestapo, just ordinary fighting soldiers. I asked them for their names, dates and places of birth, the usual stuff, which they gave willingly.

'Then I tried asking for information about their unit, intended target, aircraft type and so on. Naturally there was no reply, then a second lieutenant spoke up: "Sir, if you were in our position would you answer these questions?" "Absolutely not!" was my reply, "and I don't expect you to, either."

'They asked what would happen next, and I explained that their next of kin and the International Red Cross would be informed, and that they would probably be turned over to the Luftwaffe.

'Bailed-out bomber crews were often torn apart by the inhabitants of towns'

'I told them they were very lucky to have been picked up by regular soldiers. Bailed-out bomber crews were often torn apart by the inhabitants of the towns and cities they had been bombing if the civilians got to them first. Even our own airmen were issued with armbands with the words *Deutsche Luftwaffe* on them to make sure they weren't killed by irate civilians if they were unfortunate enough to be shot down over their own territory.

'A few days later I was ordered to the SS-Führungs Hauptamt [SS Command Head Office] in Berlin, where I was given a real dressing down about alleged fraternising with enemy prisoners. I replied that I had merely treated them in the way that I myself would hope to be treated if I was unfortunate enough to be taken prisoner!'

[Thanks to a bureaucratic error, Brörup's name was not removed from the nominal roll of the SS-Fallschirmjäger training company. This unit later became 1/SS-Fallschirmjäger Battalion 600 and served in the Ardennes Offensive (the Battle of the Bulge) under Otto Skorzeny. During the offensive a number of Skorzeny's men roamed behind Allied lines dressed in US uniforms, causing considerable alarm and consternation with their activities. There were even rumours of an intended assassination attempt on General Eisenhower. Skorzeny was much feared by the Allies and considered most dangerous. He and all men identified as serving under his command were placed on a 'wanted' list by the Allies. After the war, Skorzeny told Brörup that his name had also been on this wanted list, but that he, Skorzeny, had set the record straight with the Americans.]

BITTER LEAVE

WILHELM HILLEN
SS-OBERSTURMFÜHRER
1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler*

Hillen was wounded in action on the Eastern Front in early 1943. During his convalescence, he was temporarily assigned to the Waffen-SS welfare service. The emotional stress of such duties were in many ways worse than the stresses of combat.

RIGHT: Bitterness and despair were also present on the home front. Perhaps mothers with sons fighting at the front, women such as these often bore terrible grief for lost ones.

'The medical officer arranged a temporary attachment for me to the Welfare Officer of the Waffen-SS in Denmark. It was based in Copenhagen, where I was to stay for six weeks while recovering. If I had know what was in store for me, though, I would have resisted this posting by all means possible.

'I reported enthusiastically enough – a newly created SS-Untersturmführer – and was met by SS-Sturmbannführer Berger. He explained to me what my duties would be, which gave me a weak feeling in my stomach, despite the excellent breakfast I had been given. I had been given the task of breaking the news of the deaths of members of Freikorps *Danmark* to their next of kin and returning their personal effects. A Danish SS-Oberscharführer was assigned to me as a driver and interpreter.

'I had to visit a family in the area around Hadersleben/Aperade, who lived in a large farmhouse. The memory of that visit remains with me to this day. All four sons of the family served in the Freikorps, three of whom having already been killed. It was my job to break the news of the death of the fourth and last son.

'It was a beautiful Sunday morning. The sky was blue and the cornfields around the farm had a golden shine. I lingered for well over an hour, trying to pluck up the courage to approach the house. Even in my foxhole at the front in Russia I never felt as miserable as I did at that particular moment. However, I pulled myself together and knocked on the door of the house.

'The farmer's wife appeared, a large blonde woman, who led me into the living room. There, in a show case, were four photographs, each of a young man in the uniform of our forces. Three were surrounded by black crepe and from the frame hung their Iron Crosses. I didn't know how to put into words the news I had to give.

'To this day I can see that grief-stricken lady standing before me. She did not cry when I broke the news I had for her, but in those short minutes her face aged by years. To me she was the epitome of the heroic mother whose sacrifices cannot be reflected by any award or medal. Immediately upon my return to the office I reported myself as being fit for frontline service, and was soon on my way back to the fighting in Estonia.'

HOME TRUTHS

JAN MUNK
SS-STANDARTENOBERJUNKER
SS-Panzergrenadier Regiment *Westland*
5th SS Panzer Division *Wiking*

Not surprisingly, attitudes in the occupied countries towards the Waffen-SS were often most strongly expressed against those of the local population who had elected to serve with the Germans.

RIGHT: A happy Waffen-SS foreign volunteer. However, many people in the occupied countries were far from happy about their young men being in the SS.

'During my first leave in Holland, on reaching the railway station of my home town Leiden, I said goodbye to another Dutchman with whom I had spent many hours on the train. His destination was Alkmaar, a town about 65km (40 miles) or so north of Leiden. Months later I heard that when he arrived in Alkmaar he first went to the barber in order to look decent before he saw his parents. When he was sitting in the barber's shop, the Dutch underground emptied a Sten gun into his back. I myself took no chances. If I ever travelled on a bus or train, I always stood with my back against a wall or window, otherwise people would burn holes in my uniform with their cigarettes or cut it with a razor.

During my first leave I wanted to see the family of a Dutch boy who had been killed in action. As his home was near Leiden I went there on my pushbike. It wasn't too warm, so I wore my old motorcycle coat, a beautiful, made-to-measure, long black leather coat. I think I must have looked a bit like one of those sinister Gestapo fellows you always see in war movies.

I cycled quite a long way on the road, but then had to carry my bike over my shoulder to cross over a tramway bridge. I was halfway across, balancing from sleeper to sleeper, when I was shot at. I put my bike down and drew my pistol (normally when we went on leave we only took our bayonet, but having heard stories I thought it wise to have something more lethal). A second shot was fired. It was useless firing my pistol because I could not actually see anyone. Anyhow, fortunately no more shots were fired at me and I carried on with my journey.

FRENCH LEAVE

WERNER VÖLKNER
SS-STURMMANN
SS-Flak Abteilung
3rd SS Panzer Division *Totenkopf*

HANS-GERHARD STARCK
SS-OBERSCHARFÜHRER
1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler*

RIGHT: Members of Werner Völkner's unit photographed on the Eastern Front, after they had been transferred from France.

Many of the Waffen-SS divisions were reformed during their lives. In most cases this was accomplished by transferring the divisions to occupied France, away from the fierce fighting and horrendous weather on the Russian Front. Not until later in the war did the French Resistance pose any real threat to the safety of German troops.

'My division was moved from Russia to France for rest and refitting. We arrived at the railway station and began to unload our vehicles and weapons. Unfortunately there were too few vehicles to tow all the guns, so I was left there to guard one of the guns for which there was no tractor. A couple of hours went by, then four hours, then it began to get dark. All the while I was becoming an object of curiosity for the local population. I had no food and no money to buy any. All I could do was take a few apples from the adjacent orchard, and boy did my stomach suffer for that over the next few days. It was only when they held the roll call at the camp next morning that they realised I was missing. I had been totally forgotten!

'On another occasion I was on guard duty, patrolling the area around the garage where the vehicles were kept. I was feeling dreadfully unwell. By the time I was relieved next morning I was almost on the verge of collapse, and so I was rushed into hospital. The sergeant-major came to see me, though I certainly didn't get any sympathy from him. He gave me a real roasting. He said I was not in a fit state to do my duty properly. I tried to explain that I couldn't leave my post, but all he said was that I should have fired a shot in the air to attract help!

'While I was in hospital, a beautiful young French girl took a real interest in me. One day she told me that my division was being posted back to Russia. The rumour among the troops was that we were about to be issued with tropical kit to go to North Africa, so I told her she was very wrong. She wanted me to desert and said she had friends who would hide me. She was a lovely girl for sure, but I decided my duty to my country came first. Then, one day after I had been released from hospital, I was ordered to go to the railway station to help collect some new kit, which we thought would be our new tropical issue. When we saw it we got a bit of a shock. Felt overboots, padded anoraks and extra blankets – winter kit! It was true, we were going back to Russia!'

WERNER VOLKNER

'While our regiment was in France in 1942, because I spoke good French, I was elected to go and buy some supplies for my comrades at the local stores in the city of Laigne. One woman, who ran a store where I shopped regularly, got to know me and invited me to dinner one night. She told me her own son had died at the start of the French campaign in 1940. She was like a mother to me, and she even offered to hide me if I deserted. I could stay with her until the Allies appeared. I refused, of course, but I was still amazed that she felt so confident that I would not report her to the authorities.'

HANS-GERHARD STARCK

ON THE WEHRMACHT

JAN MUNK
SS-STANDARTENOBERJUNKER
SS-Panzergrenadier Regiment *Westland*
5th SS Panzer Division *Wiking*

By and large the Waffen-SS respected their Wehrmacht comrades in the field. They were both, after all, doing the same job. However, at times there could be a degree of friction between the two organisations.

RIGHT: Wehrmacht soldiers. Competition between them and Waffen-SS soldiers is often exaggerated.

'The rain started, a typical Russian affair, i.e. a deluge! The countryside turned into a huge field of mud and roads ceased to exist. Regulations stated that if one track was getting too bad, another track should be made running parallel to it. However, all this was to no avail. In such mud even four-wheel drive wasn't enough. If your truck bogs down, you have to get out and push. We were up to our ankles, or higher, in that terrible sticky, gooey mud. Our squad, about 10 men in a truck, was extremely lucky, though. In dry conditions our driver, a Belgian, would always be clipping the edge of a building, scraping a tree or reversing into a wall, but he was never told off. When it rained, though, it was our truck that always got through. He was an incredible driver in the mud. No one ever complained about the busted mudguards or the broken lights if it meant you could stay on board when the occupants of other trucks were having to push their vehicles through the mud.

Our platoon, having four trucks, was ordered to be the last one in the enormous column. We had strict orders from the battalion commander not to let anyone pass, and to use force if necessary to ensure they didn't. A column of that length moves slowly, the drivers keeping an eye on the vehicle in front and following it. If a vehicle from another unit overtakes and pulls in front, and then turns off, it might instinctively be followed by the driver behind it and the rest of the drivers behind him. In this way a column can be split up. So no overtaking by anyone!

'On such a journey our trucks would form a kind of diamond shape. One in front, then two side by side, then one behind. Each truck had a soldier standing on the step of the cab and facing the rear. If he saw someone trying to overtake he would tell the driver, who would pull out and block him. That worked quite well in most cases.

'Once, a staff car came into sight. It was a Citroën with a driver and a high-ranking Wehrmacht officer sitting beside him. The driver tried several times to overtake, and I could see that the officer was getting very annoyed because his way was repeatedly being blocked. At one stage he would have passed us with his superior acceleration, but I, as number one on the machine gun, was told by my platoon führer to fire a burst in front of him. That did the trick. I don't know if that officer ever reported the incident. At the time he was mad as hell and said he would, but we all just grinned at him.

'We regarded the Wehrmacht as being of the same calibre as ourselves. On some occasions we did meet Wehrmacht soldiers when we were called in to plug a gap or to retake a position lost by them. We would meet them retreating, as we ourselves were driving forward in our own trucks. I don't think we ever considered them as weaklings or cowards. We never really discussed the Wehrmacht. We knew that the reason we were there was often to retrieve a position. That said, the Wehrmacht or the Luftwaffe also often got us out of a mess. It worked both ways.

'Our own officers, our Waffen-SS officers, we regarded without exception as men you could trust and as men to be respected. There was nothing unusual to see an officer relieving one of his men carrying a heavy machine gun or heavy ammunition box to make things easier for him. They were always in the thick of the action, and not way back to the rear where it was safe.'

HITLER AND HIMMLER

JAN MUNK
SS-STANDARTENOBERJUNKER
SS-Panzergrenadier Regiment *Westland*
5th SS Panzer Division *Wiking*

RICHARD FUCHS
SS-UNTERSCHARFÜHRER
Panzerjäger Abteilung 5
5th SS Panzer Division *Wiking*

HANS-GERHARD STARCK
SS-OBERSCHARFÜHRER
1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler*

RIGHT: Hitler (right) and, ever at his side, Heinrich Himmler (left), the leader of the SS. Many Waffen-SS soldiers had respect for Hitler, the former soldier, but grew to dislike and ridicule Himmler.

The feeling of respect for Hitler but contempt for Himmler seems to have been widespread within the Waffen-SS. As soldiers themselves they respected the military achievements of Hitler as a junior NCO in World War I. His winning the Iron Cross in both Second and First Classes, as well as other decorations for combat bravery, while holding the lowly rank of corporal was an uncommon feat. Himmler, on the other hand, had no frontline experiencer, and his prim schoolmasterish appearance did little to enhance his standing among these tough combat soldiers.

'As for the political leadership, all I can say is that we believed in what Hitler said, and I myself was convinced that Germany would win the war right up to March 1945. I only really knew the war was lost for sure when we heard that Hitler was dead.

'As far as Hitler was concerned, we regarded him as a true man. He was only a corporal when he earned the Iron Cross First Class in World War I. In those days that was quite an achievement. When he spoke at meetings or rallies he managed to captivate his audience. He was able to get us in a mood where we believed everything he said and we left fired with enthusiasm. Everyone I met respected and trusted Hitler, and I myself shared these feelings and opinions.

'As for Himmler, he certainly was not a man. He gave the impression that he could not be trusted, and he certainly wasn't a shining example of an Aryan super-race, either in appearance or character. We thought Himmler a miserable-looking person to be head of the Waffen-SS.'

JAN MUNK

'The Waffen-SS had no love for Himmler. To us he was more or less a stranger. We called him *Reichsheini* [meaning he was a man obsessed with his own importance]. About Hitler, today I think he must have known he could not win a war against the whole world. Our Luftwaffe was too weak and our supplies were insufficient. The order always to hold firm in the last few months of the war cost the lives of very many German soldiers.'

RICHARD FUCHS

'My feelings about *Reichsheini* were the same. To me a Heini is a man who is not trustworthy, a juggler, an illusionist, a weak little man who is nothing without his uniform.'

HANS-GERHARD STARCK

Below: The fate of countless thousands of Waffen-SS soldiers: burial in a foreign field a long way from home. Note the SS runes in white stones on the central grave.

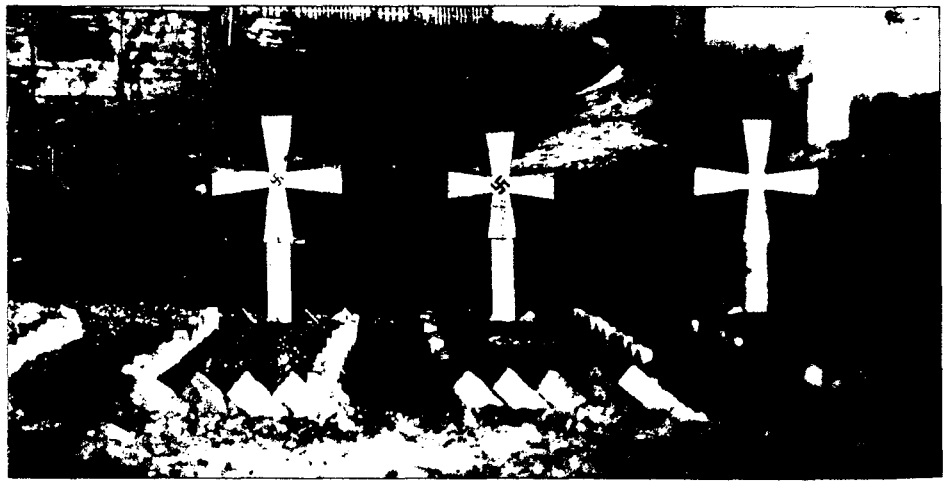

THE EXPERTS' OPINION

- GENERAL EBERHARD VON MACKENSEN
  COMMANDER III PANZER CORPS
- GENERAL FRIEDRICH KIRCHNER
  COMMANDER LVII PANZER CORPS
- GENERAL OTTO WÖHLER
  COMMANDER 8TH ARMY
- FIELD MARSHAL VON MANSTEIN
  COMMANDER ARMY GROUP DON
- GENERAL HEINZ GUDERIAN
  COMMANDER 2ND PANZER GROUP

Right: Heinz Guderian spoke highly of the fighting qualities of the Waffen-SS, and the Leibstandarte *in particular.*

Although it has often been suggested that senior Army commanders looked down upon the Waffen-SS as arrogant upstarts and considered their tactics as being reckless and wasteful of lives, they soon grew to value the reliability of Waffen-SS troops. Some of the testimonials that the Waffen-SS received from distinguished Wehrmacht commanders illustrate the point:

'I can assure you that the *Leibstandarte* enjoys an outstanding reputation, not only with its own superiors but with its Army comrades also [referring to the *Leibstandarte*'s achievements during the winter of 1941/42 in Russia]. Every division wishes it had the *Leibstandarte* as its neighbour. Its inner discipline, cool daredevilry, cheerful enterprise, unshakeable fortitude even when things become difficult or serious, exemplary toughness and its camaraderie, all of these are outstanding and cannot be surpassed.'

GENERAL EBERHARD VON MACKENSEN

'To the SS-Panzergrenadier Division *Wiking*. Today [19 September 1942] the SS-Panzergrenadier Division *Wiking* leaves the units attached to my Panzerkorps [to switch to the East Caucasus]. From the very first day of its attachment up to the last, the division has been admirably successful in bold attacks and determined defence in continual weeks-long battles under unfavourable weather conditions and against an enemy always numerically superior. It has proved itself to have an outstanding fighting spirit, which has caused great damage to the enemy. Thanks to the excellent steadfastness of the division, the enemy has been prevented from achieving his goal of breakthrough and envelopment. So, today, I watch the brave men of the *Wiking* Division leave my forces with a heavy heart. My thanks and full recognition go equally to its officers and men. My best wishes go with the division on its way to new battles and new successes.'

GENERAL FRIEDRICH KIRCHNER

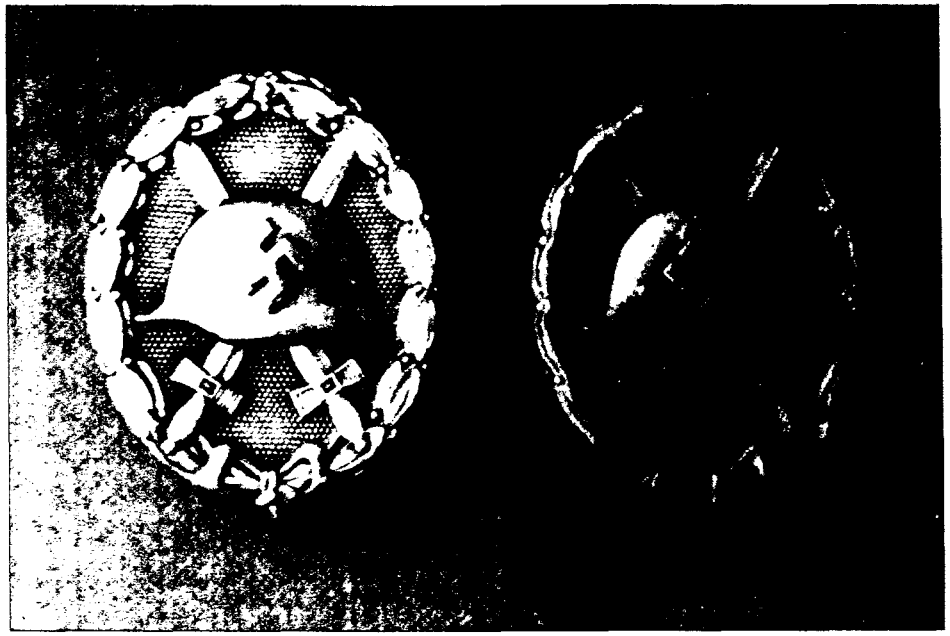

Medals and decorations of World War II are today of interest mainly to the collector of military memorabilia. However, it is often forgotten that many of them had to be earned, and that the higher decorations in particular did not come cheap. No one, for example, wins the British Victoria Cross or American Congressional Medal of Honor for simply wearing a uniform. It is the same in the German Army. Many veterans of the Waffen-SS, men who have contributed to this book, hold numerous awards for gallantry, awards that were won in many instances during the bitter fighting on the Eastern Front. Decorations such as the Wound Badge (above), awarded in black, silver and gold grades dependent on the number or severity of wounds received, were bought with blood. Similarly with the Deutsche Kreuz in gold (left), which came above the Iron Cross First Class in terms of seniority.

'In the past few days the Corps has recorded two great successes. First, the defensive victory by the SS-Panzergrenadier Division *Wiking*, which after the engagement by the Tiger detachment resulted in the destruction of 84 enemy tanks. Second, the daring advance across the Merla by SS-Panzergrenadier Division *Totenkopf*. My thanks and appreciation to the command and to the troops.'

GENERAL OTTO WÖHLER

[Headquarters of the 8th Army, 20 August 1943]

'I had it [the 3rd SS Panzer Division *Totenkopf*] under my command on frequent occasions later on, and I think it was probably the best Waffen-SS division I ever came across.'

FIELD MARSHAL VON MANSTEIN

'My old Chief in Stettin, former Army General Paul Hausser, was tasked with the development of the officer corps of the Waffen-SS. General Hausser was an exceptional officer, an intelligent and gallant soldier and an outstanding, honest and blameless character. The Waffen-SS had much to thank this distinguished officer for. I have encountered the SS divisions *Leibstandarte* and the *Das Reich* in battle and later, as General-Inspector of Panzer Troops, have inspected the Waffen-SS divisions many times. They always distinguished themselves through their self-discipline, comradeship and good soldierly behaviour in battle. They fought shoulder-to-shoulder with the Army panzer divisions and became, the more so the longer the war lasted, "one of us".'

GENERAL HEINZ GUDERIAN

ϟϟ THE LAST WORD

GERD ROMMEL
SS-ROTTENFÜHRER

SS-Panzer Aufklarüngs Abteilung 10
10th SS Panzer Division *Frundsberg*

On the whole question of friends and foes, allies and enemies, and the upshot of the war, Gerd Rommel deserves to have the final comment.

RIGHT: Gerd Rommel as an SS-Schütze in a photograph taken in Angouleme in France in June 1943. He is wearing the special black service dress for tank crews.

'In my opinion, everyone in World War II fought for his own fatherland, for his family, and for his children in the belief that he was doing right. What has come out of it?

'We have all experienced and seen, throughout the world, suffering and misery. This is true of World War II and the conflicts that have been waged across the globe since 1945. There has still not been a war that has brought the results that the politicians have hoped for at the time they started it. Think of Iraq. Even though the Iraqis lost, Saddam Hussein remained in power. The war in the Gulf brought only death and corruption, and, as ever, it is the "little man" who has suffered. It was the same when I fought and it is the same now.'

GLOSSARY

Abteilung: detachment, usually battalion-sized

Abzeichen: badge or insignia

Armee: army

Armee gruppe: army group

Armee Oberkommando: Army High Command

Artillerie: artillery

Aufklärung: reconnaisance

Ausbildung: training

Ausbildungs und ersatz abteilung: training and replacement battalion. Each division had such a battalion, to which new recruits were initially posted awaiting assignment. Soldiers rejoining their divisions after recovery from wounds were also usually posted first to the 'A u E Bataillon', which was the reserve pool from which battle casualty replacements were taken.

Bataillon: battalion

Batterie: battery

Befehlshaber: commander

Begleit: escort

Brigade: brigade

Brigadeführer: brigade commander

Ersatz: replacement

Ergänzungsstelle: recruitment office

Einheit: unit

Feldgendarmerie: military police

Feldbluse: field blouse, tunic

Feldlazarett: field hospital

Feldmütze: field cap

Flak: anti-aircraft artillery

Freikorps and Freiwilligen Legions: the early Germanic volunteers units of the Waffen-SS were the Volunteer Corps or Volunteer Legions, such as Freikorps *Danmark* and Freiwilligen Legion *Norwegen*. These units served with the Waffen-SS but their members were not accorded the same status as Waffen-SS soldiers. The SS prefix to the rank was not used. Thus, a soldier would be a Legion-Scharführer rather than an SS-Scharführer. As the war progressed, however, such units were disbanded and all volunteer units became part of the order of battle of the Waffen-SS proper.

Freiwillige: volunteer

Führer: leader, used to denote officer status in the SS

Führung: leadership

Gefechtstand: command post

Genesenden kompanie: recuperation company. Soldiers recovering from wounds were often posted to this company for light duties until fully recovered.

Geschütze: gun

Gewehre: rifle

Heeresgruppe: army group

Hitler Jugend: the Hitler Youth movement, usually expressed as two words, while the SS panzer division was usually referred to as one word: *Hitlerjugend*.

Infanterie: infantry

Infanterie Lehr Regiment: infantry training regiment. The 'Lehr' regiments, however, were more than just training regiments. The term 'Lehr' also means demonstration, or display. These units were examples of the highest levels of achievement in their particular discipline. Some, such as *Panzer Lehr*, also acquitted themselves with distinction in battle.

Jäger: rifleman, light infantry

Jabo: JAgd BOmber, fighter-bomber

Junkerschule: officer training school

Kampfgruppe: battle group, a combat group of indeterminate size

Kaserne: barracks

Kavallerie: cavalry

Kommandeur: commander

Kompanie: company

Korps: corps

Kradschutzen: motorcycle troops

Krankenhaus: infirmary

Lazarett: hospital

Lehr: see Infanterie Lehr Regiment

LKW: LastenKraftWagen, a motor lorry, truck

Marschstiefel: marching boots, jackboots

Maschinegewehr: machine gun

Maschinepistole: machine pistol

Nachrichten: signals

Nahkampf: close combat

Nebelwerfer: literally, smoke discharger. Actually a multi-barrelled rocket projectile launcher, nicknamed 'moaning minnie' because of the low moaning sound the projectiles made when fired.

Oberbefehlshaber: commander-in-chief

Oberkommando: High Command

Panzer: armour, tank

Panzerfaust: single-shot anti-tank projectile launcher

Panzergrenadier: infantryman trained to operate tactically within an armoured formation.

Panzerjäger: tank destroyer

Panzerkampfwagen: armoured fighting vehicle (tank)

Polizei: police

Racketenbusche: bazooka

Reiter: horseman, cavalryman

Ritterkreuz: Knights Cross of the Iron Cross

Ritterkreuzträger: Knights Cross bearer

Rollbahn: main traffic highway. In Russia, many rollbahn were formed by constant heavy traffic passing over dirt roads, compacting the soil until it was hard as concrete. In the spring, however, the rains turned them into seas of glutinous mud.

Sanitäter: medical orderly

Scheisshaus Parole: shit-house gossip. Soldiers would escape from their NCOs to the latrines for a quick smoke and to catch up on the latest gossip. The term was used for all sorts of unfounded rumours.

Schützenpanzerwagen: armoured personnel carrier

Selbstfahrlafette: self-propelled gun carriage. Usually an open fighting compartment based on the chassis of an obsolete or obsolescent tank

Soldatenheim: literally, 'soldiers' home'. A German body directly equivalent to the British Navy, Army and Air Force Institutions (NAAFI) or US Post Exchange (PX).

Stab: staff

Stahlhelm: steel helmet

Standarte: SS unit equivalent in size to a regiment

Stiefel: boots

Sturmgeschütz: self-propelled assault gun. A highly successful type of weapon. Based on a tank chassis but with a fixed, closed superstructure and low silhouette. The Germans produced a number of different types of these vehicles and used them to considerable effect throughout the war.

Stellungswechsel: rapid redeployment from one position to another

Tarnung: camouflage

Tarnmütze: camouflage cap

Tarnjacke: camouflage jacket

Unterführer: NCO

Unterführerschule: NCO training school

Wache: guard

Wachregiment: guard regiment

Zug: platoon

Zugführer: platoon leader

WAFFEN-SS ORGANISATION

Army Group: The largest Waffen-SS field formation during World War II was the armeegruppe (army group), such as Armeegruppe *Steiner*. Commanded by a senior general or colonel-general, in Waffen-SS terms an SS-Obergruppenführer or SS-Oberstgruppenführer, theoretically this formation would consist of a number of corps-sized units. However, by the latter stages of the war, when such units were formed, their status was never as impressive in reality as it was on paper.

Corps: At the next level organisation was much more efficient. Each corps, or group of divisions (usually a minimum of two), was commanded by an SS-Gruppenführer or SS-Obergruppenführer. As well as the divisions it controlled, each corps had its own permanent elements, such as headquarters staff, military police, transport and so on. Divisions within the corps were not permanently assigned. For example, I SS Panzer Corps during the period of its existence contained at various points in time the 1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler*, 2nd SS Panzer Division *Das Reich*, 3rd SS Panzer Division *Totenkopf*, 12th SS Panzer Division *Hitlerjugend*, 17th SS Panzergrenadier Division *Götz von Berlichingen*, the Luftwaffe's 11th Fallschirm Division, the Army's 117th Jäger Division and the Führerbegleit Division. There were a total of 18 Waffen-SS corps formed, some of which existed on paper only.

Division: At the next level was the division. A typical panzer division circa 1944 would be commanded by an SS-Brigadeführer or SS-Gruppenführer, and would consist of divisional staff elements, one panzer regiment, two panzergrenadier regiments, an artillery regiment, a reconnaissance battalion, an engineer battalion, an anti-aircraft battalion, a signals battalion, plus military police, transport, medical support and so on. A total of 38 Waffen-SS divisions were formed during the war. In standard military nomenclature, the division would be numbered with an Arabic numeral, designated according to type, with its honour title following, such as the 2nd SS Panzer Division *Das Reich*.

Regiment: Next came the regiment, commanded by an SS-Standartenführer or SS-Oberführer. In a typical 1944 panzer division, for example, the panzergrenadier regiment would contain a regimental staff, three battalions of armoured infantry, one heavy gun section, an anti-aircraft defence section, a reonnaisance section and a combat engineer section. The regiment would be described by its type, followed by its number in Arabic numerals and its title, if any. Thus SS-Panzergrenadier Regiment 6 *Theodor Eicke*.

Battalion: At battalion level, the commander would normally be of the rank of SS-Sturmbannführer or SS-Obersturmbannführer, and the average battalion would be comprised of four companies. A battalion was indicated by using its number in Roman numerals before the parent regiment's designation: II/SS-Panzergrenadier Regiment 25.

Company: The company, or kompanie, would be formed from a number of platoons, or zuge, and would be commanded by an SS-Obersturmführer or SS-Hauptsturmführer.

Platoon: The platoon, or zug, would usually be commanded by a junior officer, such as an SS-Untersturmführer, or a senior NCO, such as an SS-Oberscharführer. Within the platoon were numerous squads, or gruppe, commanded by a senior corporal or junior sergeant (SS-Unterscharführer or SS-Scharführer). The section, or rotte, would be commanded by a junior NCO, such as the SS-Rottenführer.

The above are, of course, only rough guides. Battlefield expediency often required very junior ranks to assume the command of much larger units. The intense and realistic battle training given to Waffen-SS troops often resulted in those junior ranks who had had considerable responsibility thrust upon them performing very well. Unlike in the Red Army, where the loss of an officer would often totally demoralise a unit, Waffen-SS units suffered no such problems. In view of the high losses in officers suffered by the Waffen-SS, this was perhaps just as well!

WAFFEN-SS RANKS

SS-Oberstgruppenführer.....*Colonel-General*

SS-Obergruppenführer .....*General*

SS-Gruppenführer.....*Lieutenant-General*

SS-Brigadeführer.....*Major-General*

SS-Oberführer.....*A senior colonel, entitled to wear the grey lapel facings on the greatcoat as worn by generals, and to wear a general's silver braided cord cap piping.*

SS-Standartenführer .....*Colonel*

SS-Obersturmbannführer.....*Lieutenant-Colonel*

SS-Sturmbannführer.....*Major*

SS-Hauptsturmführer .....*Captain*

SS-Obersturmführer.....*First Lieutenant*

SS-Untersturmführer.....*Second Lieutenant*

SS-Sturmscharführer .....*Senior Warrant Office (after 15 years' service).*

SS-Standartenoberjunker .....*Officer candidate with substantive rank of SS-Hauptscharführer.*

SS-Hauptscharführer.....*Warrant Officer*

SS-Oberscharführer .....*Staff Sergeant*

SS-Standartenjunker.....*Officer candidate with substantive rank of SS-Scharführer.*

SS-Scharführer .....*Sergeant*

SS-Junker.....*Officer candidate with substantive rank of SS-Unterscharführer.*

SS-Stabsscharführer .....*The senior NCO of a unit. This was an appointment rather than a rank, and was denoted by two rings of braid on each lower sleeve of the tunic. The appointment could go to any NCO rank from SS-Unterscharführer upwards.*

SS-Unterscharführer.....*Senior Corporal/Lance Sergeant*

SS-Rottenführer .....*Corporal*

SS-Sturmmann.....*Lance-Corporal*

SS-Unterführeranwarter.....*Soldier nominated as NCO candidate. Must have signed on for at least 12 years' service.*

SS-Oberschütze.....*Senior Private, attained after six months' service.*

SS-Schütze.....*Private. SS-Schütze was the basic rank, but where the soldier had a specific trade speciality this was reflected instead, i.e. Panzerschütze.*

ORDER OF BATTLE OF THE WAFFEN-SS

The following list gives the final order of battle of the 38 divisions of the Waffen-SS, together with each division's principal component units (the numerical strength of a Waffen-SS division was around 19,000 men, though the later divisions never approached this level of manpower):

1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler*
SS-Panzergrenadier Regiment 1
SS-Panzergrenadier Regiment 2
SS-Panzer Regiment 1
SS-Panzer Artillerie Regiment

2nd SS Panzer Division *Das Reich*
SS-Panzergrenadier Regiment 3 *Deutschland*
SS-Panzergrenadier Regiment 4 *Der Führer*
SS-Panzer Regiment 2
SS-Panzer Artillerie Regiment 2

3rd SS Panzer Division *Totenkopf*
SS-Panzergrenadier Regiment 5 *Thule*
SS-Panzergrenadier Regiment 6 *Theodor Eicke*
SS-Panzer Regiment 3
SS-Panzer Artillerie Regiment 3

4th SS Panzergrenadier Division *SS-Polizei*
SS-Panzergrenadier Regiment 7
SS-Panzergrenadier Regiment 8
SS-Artillerie Regiment 4
SS-Sturmgeschutz Abteilung 4

5th SS Panzer Division *Wiking*
SS-Panzergrenadier Regiment 9 *Germania*
SS-Panzergrenadier Regiment 10 *Westland*
SS-Panzer Regiment 5
SS-Panzer Artillerie Regiment 5

6th SS Gebirgs Division *Nord*
SS-Gebirgsjäger Regiment 11 *Reinhard Heydrich*
SS-Gebirgsjäger Regiment 12 *Michael Gaissmair*
SS-Gebirgs Artillerie Regiment 6
SS-Sturmgeschutz Batterie 6

7th SS Freiwilligen-Gebirgs Division *Prinz Eugen*
SS-Freiwilligen Gebirgsjäger Regiment 13 *Artur Phleps*
SS-Freiwilligen Gebirgsjäger Regiment 14 *Skanderbeg*
SS-Freiwilligen Gebirgs Artillerie Regiment 7
SS-Sturmgeschutz Abteilung 7

8th SS Kavallerie Division *Florian Geyer*
SS-Kavallerie Regiment 15
SS-Kavallerie Regiment 16
SS-Kavallerie Regiment 18
SS-Artillerie Regiment (mot) 8
SS-Panzerjäger Abteilung 8

9th SS Panzer Division Hohenstaufen
SS-Panzergrenadier Regiment 19
SS-Panzergrenadier Regiment 20
SS-Panzer Regiment 9
SS-Panzer Artillerie Regiment 9

10th SS Panzer Division *Frundsberg*
SS-Panzergrenadier Regiment 21
SS-Panzergrenadier Regiment 22
SS-Panzer Regiment 10
SS-Panzer Artillerie Regiment 10

11th SS Freiwilligen-Panzergrenadier Division *Nordland*
SS-Panzergrenadier Regiment 23 *Norge*
SS-Panzergrenadier Regiment 24 *Danmark*
SS-Panzer Abteilung 11 *Herman von Salza*
SS-Panzer Artillerie Regiment 11

12th SS Panzer Division *Hitlerjugend*
SS-Panzergrenadier Regiment 25
SS-Panzergrenadier Regiment 26
SS-Panzer Regiment 12
SS-Panzer Artillerie Regiment 12

13th Waffen-Gebirgs Division der SS (kroatische Nr 1) *Handschar*
SS-Waffen Gebirgsjäger Regiment 27
SS-Waffen Gebirgsjäger Regiment 28
SS-Waffen Artillerie Regiment 13
SS-Panzerjager Abteilung 13

14th Waffen-Grenadier Division der SS (ukrainische Nr 1)
Waffen-Grenadier Regiment der SS 29
Waffen-Grenadier Regiment der SS 30
Waffen-Grenadier Regiment der SS 31
Waffen-Artillerie Regiment der SS 14

15th Waffen-Grenadier Division der SS (lettische Nr 1)
Waffen-Grenadier Regiment der SS 32
Waffen-Grenadier Regiment der SS 33
Waffen-Grenadier Regiment der SS 34
Waffen-Artillerie Regiment der SS 15

16th SS Panzergrenadier Division *Reichsführer-SS*
SS-Panzergrenadier Regiment 35
SS-Panzergrenadier Regiment 36
SS-Artillerie Regiment 16
SS-Panzer Abteilung 16

17th SS Panzergrenadier Division *Götz von Berlichingen*
SS-Panzergrenadier Regiment 37
SS-Panzergrenadier Regiment 38
SS-Panzer Artillerie Regiment 17
SS-Panzerjäger Abteilung 17

18th SS Freiwilligen-Panzergrenadier Division *Horst Wessel*
SS-Panzergrenadier Regiment 39
SS-Panzergrenadier Regiment 40
SS-Artillerie Regiment 18
SS Panzerjäger Abteilung 18

19th Waffen-Grenadier Division der SS (lettisches Nr 2)
Waffen-Grenadier Regiment der SS 42 *Voldemars Veiss*
Waffen-Grenadier Regiment der SS 43 *Heinrich Schuldt*
Waffen-Grenadier Regiment der SS 44
Waffen-Artillerie Regiment 19

20th Waffen-Grenadier Division der SS (estnische Nr 1)
Waffen-Grenadier Division der SS 45
Waffen-Grenadier Division der SS 46
Waffen-Grenadier Division der SS 47
Waffen-Artillerie Regiment 20

21st Waffen-Gebirgs Division der SS (albanische Nr 1) *Skanderbeg*
Waffen-Gebirgs Division der SS 50
Waffen-Gebirgs Division der SS 51
Waffen-Gebirgs Artillerie Regiment 21

22nd Freiwilligen-Kavallerie Division der SS *Maria Theresia*
Freiwilligen-Kavallerie Regiment der SS 52
Freiwilligen-Kavallerie Regiment der SS 53
Freiwilligen-Kavallerie Regiment der SS 54
Freiwilligen-Kavallerie Regiment der SS 55

23rd Waffen-Gebirgs Division der SS *Kama*
Waffen-Gebirgsjäger Regiment der SS 56
Waffen-Gebirgsjäger Regiment der SS 57
Waffen-Gebirgsjäger Regiment der SS 58
Waffen-Gebirgs Artillerie Regiment der SS 23

This division was disbanded in late 1944 and its remnants allocated to the 23rd Freiwilligen-Panzergrenadier Division *Nederland*, though the latter never exceeded regimental strength. *Nederland* comprised the remains of two existing regiments, SS Freiwilligen Panzergrenadier Regiments 48 (*General Seyffardt*) and 49 (*De Ruiter*).

24th SS Gebirgs Division *Karstjäger*

Waffen-Gebirgsjäger Regiment der SS 59
Waffen-Gebirgsjäger Regiment der SS 60
Waffen-Gebirgs Artillerie Regiment 24

25th Waffen-Grenadier Division der SS (ungarische Nr 1) *Hunyadi*

Waffen-Grenadier Regiment der SS 61
Waffen-Grenadier Regiment der SS 62
Waffen-Grenadier Regiment der SS 63
Waffen-Artillerie Regiment der SS 25

26th Waffen-Grenadier Division der SS (ungarische Nr 2) *Hungaria*

Waffen-Grenadier Regiment der SS 64
Waffen-Grenadier Regiment der SS 65
Waffen-Grenadier Regiment der SS 66
SS-Panzer Bataillon 26

This division never reached full divisional status.

27th SS Freiwilligen-Panzergrenadier Division (flämische Nr 1) *Langemarck*

This was a division in name only, and never exceeded regimental strength.

28th SS Freiwilligen-Panzergrenadier Division *Wallonien*

This 'division' never exceeded regimental strength.

29th Waffen-Grenadier Division der SS (russische Nr 1)

This unit was formed from Kaminski's infamous brigade (Kaminski, a renegade Russian, commanded a brigade of criminals and disgraced servicemen; his men committed many atrocities while participating in the crushing of the Warsaw uprising of August 1944). It was never a true division, and was subsequently absorbed into the Free Russian Army.

29th Waffen-Grenadier Division der SS (italienische Nr 1)

This unit is not thought to have exceeded regimental strength. It received its number when the other 29th Division was absorbed into Vlassov's Army.

30th Waffen-Grenadier Division der SS (weissruthenische Nr 1)

Waffen-Grenadier Regiment der SS 75
Waffen-Grenadier Regiment der SS 76
Waffen-Grenadier Regiment der SS 77
Waffen-Artillerie Regiment der SS 30

31st SS Freiwilligen Grenadier Division

SS-Freiwilligen Grenadier Regiment 78
SS-Freiwilligen Grenadier Regiment 79
SS-Freiwilligen Grenadier Regiment 80
SS-Artillerie Regiment 31

32nd SS Freiwilligen Grenadier Division *30 Januar*

Formed late in the war and never reached full strength.

33rd Waffen-Kavallerie Division der SS (ungarische Nr 3)

This division was never fully formed and was overrun by the Soviets when Hungary fell in 1945.

33rd Waffen-Grenadier Division der SS (französische Nr 1) *Charlemagne*

Formed from a Waffen-SS volunteer brigade, which in turn had originated from volunteers from the Army's *Legion Volontaire Français*. It never reached full divisional strength.

34th Waffen-Grenadier Division der SS *Landstorm Nederland*

SS Freiwilligen Grenadier Regiment 48

This unit originated from the home guard Landwacht *Nederland*, being taken into the SS in 1943. Between November 1944 and March 1945 it was expanded and reformed as a division, but saw little action.

35th SS Polizei Grenadier Division

Formed from policemen in the closing months of the war, this unit never reached divisional strength.

36th Waffen-Grenadier Division der SS

The infamous *Dirlewanger* Brigade (Oskar Dirlewanger was a criminal whose anti-partisan brigade committed many atrocities), this unit thankfully never reached divisional strength. It was of extremely dubious military value.

37th SS Freiwilligen-Kavallerie Division *Lützow*

Little is known of the composition of the unit, which was formed in the closing days of the war and committed to action around Vienna.

38th SS Grenadier Division *Nibelungen*

Formed from staff and cadets of the Bad Tölz officer training school, this unit never exceeded regimental strength.

By the time the war ended, most of the Waffen-SS foreign volunteer units had been disbanded or amalgamated with newly formed divisions in the above order of battle.

Those which were not included in the order of battle of the Waffen-SS divisions, but which still existed by 1945, included such oddities as the Indische Freiwilligen-Legion der Waffen-SS, with its Indian volunteers; the Kaukasicher Waffenverband der SS, comprised of Azerbaidzhanis, Armenians, Georgians and volunteers from the Caucasus region; and the principally Moslem Osttürkische Waffenverband der SS. None of these units proved of great military value to the Waffen-SS.

INDEX

A
Afrika Korps 7
Allgemeine-SS 153
Antwerp 82
Ardennes Offensive 101, 156
Arnhem 82, 138

B
Bad Tölz 25, 28, 29, 31, 36, 39, 41, 124, 154
'Barbarossa', Operation 25, 52
Bastogne 82
Berger, SS-Obergruppenführer Gottlob 27
Beverloo 151
Bock, Field Marshal Fedor von 52
British formations:
  ARMY GROUPS:
    21st Army Group 82
  CORPS:
    XXX Corps 82, 138
  DIVISIONS:
    1st Airborne Division 82
Buchenwald 38
Bundeswehr 7

C
Caen 46
Canadian formations:
  4th Canadian Division 137
Cherkassy Pocket 105, 117
'Crystal Night' 18

D
Dachau 11, 38, 154
Demyansk Pocket 54, 60, 66
Deutsche Jungvolk 16
Dietrich, Oberstgruppenführer Josef 'Sepp' 44, 100, 106, 150

E
Eindhoven 82
Einsatzgruppen 8, 45, 149

F
Falaise Pocket 81, 88, 137
Falkenhorst, General Nikolaus von 52
Final Solution 8
Frederick the Great 101
Freikorps 10

G
German formations:
  ARMY GROUPS:
    Army Group A 54
    Army Group B 100
    Army Group Centre 52
    Army Group North 52
  ARMIES:
    1st Panzer Army 105
    4th Panzer Army 56, 75, 105
    5th Panzer Army 82, 100
    6th Army 106
    6th Panzer Army 82, 100
    7th Panzer Army 82
    8th Army 12, 106
    16th Army 54
  CORPS:
    XXIV Panzer Corps 105
    XLVIII Panzer Corps 105
  DIVISIONS:
    Brandenburg Division 142
    2nd Panzer Division 142
    116th Panzer Division 142
Gestapo 8, 25, 45
Gille, SS-Obergruppenführer Herbert Otto 119
Gomel 63
Guderian, General Heinz 158
Göbbels, Joseph 19

H
Harmel, SS-Brigadeführer Heinz 49
Hausser, SS-Obergruppenführer Paul 25, 30, 31, 55, 75
HIAG 45, 150, 158
Himmler, Reichsführer-SS Heinrich 8, 10, 11, 12, 25, 27, 29, 51, 135
Hitler, Adolf 10, 11, 12, 15, 17, 18, 19, 28, 32, 37, 55, 56, 57, 77, 82, 100, 101
Hitler Youth 18, 20, 21, 22
Horrocks, Lieutenant-General Brian 138
Hungarian formations 3rd Army 106

I
International Red Cross 150

J
Jungvolk 18

K
Kamenets-Podolsk Pocket 86, 105
Kharkov 55, 56, 68, 71, 105
Kiev 62, 63, 105
Klagenfurt 31
Kovel 118, 119
Krebs, General Hans 131
Kriegsmarine 29
Kursk, Battle of 56, 57, 75, 77, 80

L
Le Paradis, massacre at 12
Leeb, Field Marshal Wilhelm Ritter von 52
Leuthen, Battle of 101
Luftwaffe 22, 23, 89, 118

M
Malmédy Massacre 142, 156
Manstein, Field Marshal Fritz Erich von 55, 56
Manteuffel, General Hasso von 100
'Market Garden', Operation 82
Mein Kampf 33, 37
Meyer, SS-Oberführer Kurt 38, 44
Minsk 63
Model, Field Marshal Walter 99, 100
Mohnke, SS-Brigadeführer Wilhelm 131
Montgomery, Field Marshal Sir Bernard 32, 80, 82

N
Narva 106
Nazi Teacher's League 17
'Night of the Long Knives' 11, 44
Nijmegen 82

P
Patton, Lieutenant-General George 137
Peiper, SS-Obersturmbannführer Joachim 45, 156
Polish formations:
  1st Polish Armoured Division 137
Polizei 52
Prokhorovka 75, 77

R
Ravensbruck 38
Reich Committee of German Youth Associations 18
Reichstag 18
Reichswehr 10, 11
Rommel, Field Marshal Erwin 7
Rostov 59
Rundstedt, Field Marshal Gerd von 38, 52, 100
Röhm, Ernst 10, 11, 19
Russian formations:
  ARMIES:
    5th Guards Tank Army 77
    6th Guards Army 77
  BRIGADES:
    1st Guards Armoured Brigade 75

S
SA 10, 11, 44
Schutzpolizei 25
Simon, SS-Brigadeführer Max 46
'Spring Awakening', Operation 72, 106
SS-Verfügungstruppe 11, 12, 15, 20, 27, 30, 31
Stalingrad 54, 56, 68, 105
Steiner, SS-Obergruppenführer Felix 31
Sudetenland 19

T
Tannenberg, Battle of 64
Totenkopfverbände 11

U
US units:
  ARMY GROUPS:
    12th Army Group 82
  ARMIES:
    Third Army 82

V
Versailles, Treaty of 11
Villers-Bocage 83

W
Waffen-SS formations:
  ARMIES:
    6th SS Panzer Army 106
  CORPS:
    I SS Panzer Corps 55, 68
    II SS Panzer Corps 56, 75, 82
    III SS Panzer Corps 56, 105, 130
    IV Panzer Corps 106
  DIVISIONS:
    1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler* 12, 16, 17, 21, 22, 29, 30, 33, 47, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 68, 75, 77, 81, 82, 92, 94, 99, 101, 105, 106, 131, 145, 146, 152, 156
    2nd SS Panzer Division *Das Reich* 52, 53, 54, 55, 56, 68, 77, 81, 82, 96, 97, 105, 106, 120, 123, 139, 144, 155, 158
    3rd SS Panzer Division *Totenkopf* 12, 22, 39, 52, 54, 55, 56, 60, 66, 77, 105, 106, 143, 152
    5th SS Panzer Division *Wiking* 13, 22, 23, 24, 33, 34, 46, 48, 52, 53, 54, 66, 67, 72, 105, 106, 108, 110, 117, 118, 119, 124, 153, 155
    6th SS Gebirgs Division *Nord* 52, 54
    7th SS Freiwilligen-Gebirgs Division *Prinz Eugen* 54
    8th SS Kavallerie Division *Florian Geyer* 54, 106
    9th SS Panzer Division *Hohenstaufen* 40, 56, 81, 82, 86, 105, 106, 146
    10th SS Panzer Division *Frundsberg* 16, 21, 40, 49, 56, 81, 82, 83, 86, 95, 105, 107, 136, 144, 151, 152, 157
    11th SS Friewilligen Panzergrenadier Division *Nordland* 16, 56, 105, 107, 108, 125
    12th SS Panzer Division *Hitlerjugend* 21, 40, 46, 47, 56, 80, 81, 82, 87, 88, 106, 138, 139, 157
    13th Waffen-Gebirgs Division der SS *Handschar* 57, 120
    15th Waffen-Grenadier Division der SS 106, 108
    16th SS Panzergrenadier Division Reichsführer-SS 16, 22, 40, 46, 57, 106, 143
    17th SS Panzergrenadier Division *Götz von Berlichingen* 25, 57, 80
    18th SS Freiwilligen-Panzergrenadier Division *Horst Wessel* 106
    19th Waffen-Grenadier Division der SS 106
    20th Waffen-Grenadier Division der SS 106
    21st Waffen-Gebirgs Division der SS *Skanderbeg* 106
    22nd SS Freiwilligen-Kavallerie

Division *Maria Theresia* 106
23rd Waffen-Gebirgs Division der SS *Kama* 106
23rd SS Freiwilligen Panzergrenadier Division *Nederland* 106, 107
33rd Waffen-Grenadier Division der SS *Charlemagne* 108
38th SS Panzergrenadier Division Nibelungen 124
LEGIONS:
Freikorps *Danmark* 20, 25
Freiwilligen Legion *Flandern* 114
Freiwilligen Legion Niederlande 13
BRIGADES:
Freiwilligen Sturmbrigade *Langemarck* 23, 33, 106, 114, 143
Sturmbrigade *Wallonie* 23, 105, 106, 107, 116, 143, 144
REGIMENTS:
SS-Freiwilligen Panzergrenadier Regiment *De Ruiter* 157
Der Führer Regiment 12, 30, 98, 123
Deutschland Regiment 12, 30, 123
Germania Regiment 12, 29
SS-Panzergrenadier Regiment 4 *Der Führer* 120, 144
SS-Panzergrenadier Regiment *Westland* 23, 34, 72
Wehrmacht 12, 13, 17, 27, 63, 66, 72, 116, 149, 151, 158
Weltanschauung 37
West Point 33
Wormhoudt, massacre at 12

Z

Zhukov, Marshal Georgi 107

Forord

Major O. Krabbes bog om danske soldaters deltagelse i kampene på Østfronten er stærkt præget af den opfattelse og holdning, der fik de mange danske frivillige til at slutte sig til de tyske styrker. Dette forhold vil falde mange læsere for brystet.

Det er imidlertid Odense Universitets og Odense Universitetsforlags opfattelse, at bogen gennem sin belysning af de danske frivilliges kampindsats og vilkår på tysk side og af den holdning, som lå til grund for denne deltagelse, er et værdifuldt kildeskrift og i kraft heraf fortjener en plads i litteraturen om Danmark under den anden verdenskrig. Dette er baggrunden for, at de to institutioner har fremmet bogens offentliggørelse.

AAGE TROMMER TORKIL OLSEN

2. oplag
Andelsbogtrykkeriet i Odense
ISBN 87-7492-175-4

Indhold

Indledning 9
I. Baggrund og motiver 11
II. De militære organisationer 24
III. Med division Wiking i Ukraine 1941 35
IV. Frikorps Danmark 1941–43 52
V. Division Wiking 1942–45 88
VI. Reg. Danmark (Div. Nordland) 1943 142
VII. Danske flyvere på vingerne 153
VIII. Reg. Danmark (Div. Nordland) 1944 161
IX. Reg. Danmark (Div. Nordland) 1945 213
X. A. Krigsfangenskab 240
X. B. Velfærdstjeneste 247
XI. Krigens eftervirkninger for de overlevende 249
Kildehenvisninger 266
Kort 270

Forkortelser

A. A.	Opklaringsafdeling
Adj.	Adjudant
Afd.	Afdeling
Art.	Artilleri
Batl.	Bataillon
Batt.	Batteri
Del.	Deling
Div.	Division
F. D.	Frikorps Danmark
Frik. D.	Frikorps Danmark
fj.	fjendtlig
Flak.	Luftværnskanon
HKF	Hovedkampfelt
HKL	Hovedkamplinie
I. G.	Infanteriskyts (haubits), tung (s), let (l)
Kp., Komp.	Kompagni
KST	Kommandostation
Lwfdiv.	Luftvåben-feltdiv.
Mg.	Maskingevær, let (l), tungt (s)
Mk.	Maskinkanon (2 cm)
mot	motoriseret
Mpi.	Maskinpistol
Mt., Grw.	Morter, Granatkaster, tung (s), let (l)
O. O.	Ordonnansofficer
Pak.	Panserværnskanon
Panzer-faust	Panserværnsnærkamp-raket
Panzer-schreck	Panserværnsraket-våben
Patr.	Patrulje
Pi.	Pioner
PMV	Pansret Mandskabsvogn
Pz. II–VI	Kampvogn Type II–VI
Pz.	Panser
Regt. G	Regiment Germania
Regt, N	Regiment Nordland
Regt. W	Regiment Westland
SS	Schutz-Staffel
Stuka	Styrtbombefly
T-div.	SS-div. Totenkopf

Indledning

Blandt de grunde, c
søges bevaret som e
form, findes også d
af direkte implicered
blot har været af e
i deres følgevirknin
gamle hæderkronede
et bredt udsnit af den

Deri kan man stø
statsborgere – uden
parat til i Eu..pas
en sag, de af ærlig
forsvare. Dette kan
hvad enten man fors
mangler forud ..nin
uden om, at deres i
udslag af sjælelige k
et anliggende, som i
sig som noget uvedk
skab til i en fordrejet

Derudover er det s
og moralens udvikli
vil være en faktor, d

Intet folk, der vil
tillade sig at stille s
dem, der har været
tapperhed, offervilje
solidaritet over for n
At den sag, i . is tj
skaber er lagt for dag
at den efter andres
ikke tillægges nogens
eller føderatio. der
saget til utilsløret at
dig udsættes for den
gå i ilden for, fuldt
dem værd.

Ud fra denne ove
blive opfattet som et

Forkortelser

A. A.	Opklaringsafdeling
Adj.	Adjudant
Afd.	Afdeling
Art.	Artilleri
Batl.	Bataillon
Batt.	Batteri
Del.	Deling
Div.	Division
F. D.	Frikorps Danmark
Frik. D.	Frikorps Danmark
fj.	fjendtlig
Flak.	Luftværnskanon
HKF	Hovedkampfelt
HKL	Hovedkamplinie
I. G.	Infanteriskyts (haubits), tung (s), let (l)
Kp., Komp.	Kompagni
KST	Kommandostation
Lwfdiv.	Luftvåben-feltdiv.
Mg.	Maskingevær, let (l), tungt (s)
Mk.	Maskinkanon (2 cm)
mot	motoriseret
Mpi.	Maskinpistol
Mt., Grw.	Morter, Granatkaster, tung (s), let (l)
O. O.	Ordonnansofficer
Pak.	Panserværnskanon
Panzerfaust	Panserværnsnærkampraket
Panzerschreck	Panserværnsraketvåben
Patr.	Patrulje
Pi.	Pioner
PMV	Pansret Mandskabsvogn
Pz. II–VI	Kampvogn Type II–VI
Pz.	Panser
Regt. G	Regiment Germania
Regt, N	Regiment Nordland
Regt. W	Regiment Westland
SS	Schutz-Staffel
Stuka	Styrtbombefly
T-div.	SS-div. Totenkopf

Indledning

Blandt de grunde, der kan anføres for, at beretninger om hændelsesforløb søges bevaret som en sammenhængende helhed ved at blive udgivet i bogform, findes også den, at der opfyldes et behov derfor inden for en kreds af direkte implicerede. Men da det her drejer sig om begivenheder, der ikke blot har været af et format langt ud over det hverdagsagtige, men tillige i deres følgevirkninger har været skelsættende og skæbnesvangre for vort gamle hæderkronede Europa, vil en bog som denne derudover have bud til et bredt udsnit af den danske offentlighed.

Deri kan man støtte sig til den kendsgerning, at omkring 8000 danske statsborgere – uden at være tvunget dertil af ydre omstændigheder – var parat til i Europas skæbneår under den II' Verdenskrig at ofre livet for en sag, de af ærlig overbevisning og med god grund følte sig kaldet til at forsvare. Dette kan ikke affærdiges som noget nationalt ligegyldigt. Thi hvad enten man forstår indstillingen hos den danske krigsfrivillige, eller man mangler forudsætninger for en sådan forståelse, så kan man ikke komme uden om, at deres indsats er et stykke dansk historie derved, at den er et udslag af sjælelige kræfter fra vort samfunds folkesubstans. Det er således et anliggende, som ingen, der føler sig som dansk, med rette kan vise fra sig som noget uvedkommende eller være tilfreds med at få påtvunget kendskab til i en fordrejet udlægning.

Derudover er det sandsynligt, at en fintmærkende sans for retsopfattelsens og moralens udviklingstrin i det offentlige liv i efterkrigstidens Danmark vil være en faktor, der kan tilskynde en og anden til at læse bogen.

Intet folk, der vil fortsætte sin eksistens i de kommende slægtled, kan tillade sig at stille sig afvisende og uforstående over for egenskaber som dem, der har været fremtrædende ved vore frontkæmperes militære indsats: tapperhed, offervilje og pligtopfyldelse, sej udholdenhed og nøjsomhed, solidaritet over for medkæmpere og lydighed over for de ansvarlige ledere. At den sag, i hvis tjeneste disse for et fællesskab eksistensbetingende egenskaber er lagt for dagen, af nogle fremstilles som en dårlig sag, samtidig med at den efter andres skøn er en god sag, det bør der i denne forbindelse ikke tillægges nogensomhelst betydning. Det afgørende er, at enhver nation eller føderation, der vil overleve og hævde sig, for sin egen skyld er nødsaget til utilsløret at værdsætte disse egenskaber, således at de, der fremtidig udsættes for den store prøvelse, også finder, at det fællesskab, de skal gå i ilden for, fuldt ud påskønner de største personlige ofre og derfor er dem værd.

Ud fra denne overbevisning er det mit håb, at bogen i vide kredse vil blive opfattet som et nationalt æresminde for dem, der segnede i kampen,

og for de kammerater, der måtte udstå svære lidelser på valpladsen og under fangenskab eller forfølgelse efter kampenes ophør.

Der kan her være grund til at gøre opmærksom på, at det ikke har været hensigten at konkurrere med de almindelige mere eller mindre fantasifulde og spekulationsprægede krigsromaner. Selv om mange af de gengivne episoder ikke mangler noget i retning af dramatik, så er det ikke ensbetydende med, at der er blevet slækket på kravet om en fuldt ud virkelighedsnær fremstilling såvel i detailler som i de grovere træk. Resultatet skulle derfor kunne danne en pålidelig og derfor brugbar udgangsposition for en i klassisk forstand kritisk historieforskning. De, der selv har været med, kan genopfriske minderne i genkendelsens skær, og de, der blot ønsker at skaffe sig kendskab til, hvorledes det i virkeligheden gik for sig, er sikret mod overdrivelser i såvel den ene som den anden retning.

Under hensyn til, at der på dansk hidtil kun er offentliggjort et sparsomt og fragmentarisk materiale til belysning af emnet, har jeg sat mig som mål at tilvejebringe et i militærfaglig henseende korrekt overblik over den samlede danske mod de allierede rettede militære krigsindsats, hvad der naturligvis ikke betyder, at der ikke hos talrige kendte og ukendte veteraner endnu findes en fond af erindringer eller notater om personlige oplevelser og iagttagelser, som alene af pladshensyn ville være afskåret fra at kunne anvendes i et værk som dette.

Ved stofindsamlingen og udarbejdelsen, der hidrører fra perioden 1965–70, har jeg valgt at gennemgå både opstilling og frontindsats for de afdelinger, i hvilke pluraliteten af de danske frivillige har forrettet tjeneste, og heri indflette en del mere individuelt prægede karakteristiske beretninger.

Den nære sammenknytning mellem krig og politik har i dette tilfælde været så fremtrædende, at kravet om et helhedsbillede kun har kunnet opfyldes ved at indramme redegørelsen for de militære begivenheders forløb med et indledende afsnit om de politiske og private forudsætninger for tilmeldingen til krigstjenesten og et afsluttende kapitel om de opsigtsvækkende politiske følger, krigens udgang fik for de overlevende krigsdeltagere.

For at forebygge misforståelser og imødegå anderledes tænkendes eventuelle forsøg på mistænkeliggørelse skal det fremhæves, at udgivelsen ikke tilsigter en forherligelse af »krig for krigens skyld«, men derimod nok en bedre forståelse af nødvendigheden af »krigsberedskab for vort folks og vort vesteuropæiske fællesskabs skyld«.

For emnets sagligt forsvarlige behandling borger forfatterens alsidige og grundige fredsuddannelse som officer af profession, derunder erfaringer indhøstet under tjeneste i udlandet før krigens udbrud. Under krigen har forfatteren forrettet tjeneste ved infanteri, mot. infanteri samt ved panservåbnet, som bataillonschef ved fronten og ved nyopstilling og uddannelse af kampenheder.

Allerød i november 1975. *O. Krabbe.*

I Baggrund og motiver

I daglig tale siger man ganske vist, at det til syvende og sidst måtte bero på den enkeltes frie afgørelse, når valget skulle træffes mellem en fortsat fredelig tilværelse og krigens vilkår. Men i virkeligheden er man ved ethvert kompliceret valg mere eller mindre ubevidst stærkt afhængig af omverdenens hidtidige påvirkninger, således som de koordineres med følgerne af de nedarvede anlægs aktivitet inden for bevidsthedslivet. Da den individuelle viljes såkaldte »frihed« i absolut forstand derfor i bedste fald er en faktor af tvivlsom beskaffenhed, vil det være på sin plads at fremdrage de mere betydningsfulde almene konkrete ydre påvirkninger, der var med til at danne forudsætningerne for det positive udslag af den enkelte frivilliges stillingtagen til spørgsmålet: skal jeg gå i krig – eller skal jeg ikke?

Baggrunden for det valg, den unge frivillige traf i 1940/41 eller senere, dannedes for en væsentlig del af de for de fleste opvoksende unge lidet tilfredsstillende forhold, der havde hersket her i landet i de år, der gik forud for den 2. Verdenskrig.

For den del af vor ungdom, der ikke sløvt accepterede forholdene, som de var, altså for dem, der havde nationalpolitiske idealer, eller som stræbte efter økonomisk – erhvervsmæssig sikkerhed, var forventningerne til fremtiden alt andet end lyse. Og forgæves spejdede de efter hjemlige foregangsmænd, der kunne vise vej til en bedre fremtid for Danmark. Samtidig udviste internationale magtcentrer en aktivitet, der truede det svækkede vesterlandske Europa med indre forfald henholdsvis med ødelæggende borgerkrig.

Under disse forhold var det ganske naturligt, at skuffede unge mennesker, hvis sind endnu var åbent for friske impulser, følte sig grebet af begejstring, når de fik uforvansket kendskab til nationalsocialismens budskab og erfarede, hvad den nye bevægelse havde fået det tyske folk til at udrette i dets kamp for at blive frit og stærkt udadtil og blive herre i sit eget hus.

Der var i forudsætningerne for den tyske nationalsocialismes gennembrud ganske vist specielt tyske elementer, frem for alt Versailles-diktatets splittelse af de tyske folk, den påtvungne militære magtesløshed, invasionen af uønskede befolkningsmasser fra Øst og de urimeligt tunge finansielle byrder. Men på den anden side udgjorde Nationalsocialismens program netop det arsenal af ideer, de fleste af Europas stater havde brug for som udgangspunkt for en bred national og national-europæisk samling om de opgaver, der skulle løses til sikring af styrke og egenart, velstand og politisk stabilitet i fremtiden.

Selv om disse tanker ikke var nye i den forstand, at de hver for sig var undfanget i nationalsocialistiske politikeres eller tænkeres hjerner, så var de dog nye som politisk kompleks. Og dertil kom, at de havde bevist deres praktiske brugbarhed under skabelsen af et stærkt og enigt fællesskab i et stort og hidtil splittet folk og tillige derved, at de uhyre krævende interne opgaver, der pressede på, faktisk blev løst gennem en imponerende indsats.

For den, der var immun over for den udbredte antityske informations tendentiøse fordrejelser og fortielser, kunne der i den tyske udenrigspolitiks ekspansive periode ikke påvises nogen tysk udenrigspolitisk aktion, der med rette kunne opfattes som forkastelig ud fra et dansk eller europæisk synspunkt. Da så Storbritanniens regering senere blev afsløret som medskyldig i, at forhandlingerne om en tysk-polsk overenskomst udløste et væbnet opgør, og frem for alt da den med tilsagn om amerikansk støtte i ryggen benyttede den tysk-polske septemberkrig som påskud til med sin krigserklæring at kaste Europa ud i en dødsensfarlig storkrig, så var der ikke mere nogen tvivl om, at de kræfter, der fra nu af bekrigede det tyske Rige, måtte betragtes som en trussel mod det vesterlandske Europas fremtidsmuligheder.

Et halvt års tid senere kom krigens næste store strategiske udspil til at berøre Skandinavien på en sådan måde, at man som dansker måtte tage sin indstilling over for de krigsførende magter op til fornyet overvejelse. Men samtidig afslørede begivenhederne forhold inden for dansk politik, der fik de værste anelser til at gå i opfyldelse, og som derfor måtte få konsekvenser for den enkeltes indstilling til den nationale problematik.

Skønt det var åbenbart, at den militær-tekniske udvikling havde øget risikoen for, at stormagterne ville anvende Skandinavien som operationsbasis ved et eventuelt stormagtopgør, så valgte den af pacifistisk propaganda vildledte danske befolkning på forhånd at afskrive enhver mulighed for gennem egne magtmidler at øve indflydelse på landets skæbne under en europæisk storkrig. Man havde ganske vist opretholdt en væbnet styrke. Den blev militær-politisk betegnet som et neutralitetsværn.

I denne betegnelse ligger der intet militært fagligt nedvurderende. Der må til et neutralitetsværn, der skal tages alvorligt, og som derfor skal kunne løse sin opgave, stilles lige så store krav med hensyn til materiel og kampduelighed som til en krigsmagt slet og ret, ja snarere større, eftersom neutralitetsværnet må have et styrketilskud, der kan opveje dels bortfaldet af det indledende initiativ, man på forhånd giver afkald på, dels savnet af den støtte, man ville kunne regne med fra partnere i en militæralliance. Hverken med hensyn til omkostningerne, krigens varighed, kampformerne eller disses hårdhedsgrad kan en stat sikre sig lempeligere vilkår ved at lade sin krigsmagt tage navneforandring til neutralitetsværn.

Om et værn i påkommende tilfælde står sig bedst ved at angribe eller afvente et angreb, om det kommer til at kæmpe isoleret eller i koalition, det er noget, man naturligvis ikke kan afgøre på forhånd, og derfor har det

ikke nogen fornuftig mening, at værnet ensidigt indstiller sig på den ene eller den anden mulighed. Det eneste, det kommer an på, er samfundets og værnets militære effektivitet og den politiske ledelses vilje til at bruge denne effektivitet som baggrund for overhovedet at kunne føre virkelig udenrigspolitik, altså alt efter forholdene enten som afskrækkende faktor eller som aktiv kampfaktor.

Virkelighedsfjerne defaitisters undskyldning for på forhånd at vælge underkastelse, nemlig den, at de militære muligheder hos en forventet modstander er ens egne så overlegne, at eget nederlag er sikkert, gælder til Wandsbeck. Historien viser eksempler, der svækker værdien af dette argument. Og bortset herfra, så er det jo umuligt på forhånd at vide, hvem man vil få til modstander, og hvor hårdt engageret denne modstander vil være i en given situation. Det afgørende er imidlertid, at selv en angriber, der mener at have udsigt til at opnå den endelige sejr, skal betale en pris derfor. Og prisen består bl. a. i, at hans soldater skal sætte deres liv og førlighed på spil. Det gør soldater normalt kun, hvis der er et rimeligt forhold mellem værdien af den sag, de går i krig for, og overlevelseschancen. Er prisen derfor høj, fordi den talsvagere modstander er beredt til en maksimal kampindsats, skal der foreligge livsvigtige grunde, før den angribende stats ledere tør sende sine soldater i døden. Omvendt vil det være en stor fristelse at benytte et næsten hvilketsomhelst påskud til at bemægtige sig et land, der kan påregnes kun at ville yde et svagt og kortvarigt forsvar, fordi i dette tilfælde angriberens soldater fornemmer, at de har en relativt stor overlevelseschance. I dette forhold ligger begrundelsen for, at såvel konsekvent pacifisme som pro forma pseudokrigsberedskab må betegnes som umoralsk.

I og for sig havde danske politikere allerede år forinden truffet afgørelsen, da krigsguden i april 1940 bankede på Danmarks port.[1] Men for unge uerfarne mennesker var det alligevel overraskende, at landets regering straks indtog en eftergivende holdning. Senere, da kendskabet til de nærmere omstændigheder i forbindelse med besættelsen fra kompetente kilder underhånden bredte sig til store dele af befolkningen, kom det for mange til at stå klart, at ansvaret for, hvad der var sket, ikke ensidigt kunne pålægges den tyske rigsledelse, selv om det for den store politisk naive masse tilsyneladende forholdt sig således.

For det første hævdede besættelsesmyndighederne, at de var blevet provokeret af Storbritanniens gentagne tilsigtede krænkelser af Norges neutralitet, af Norges manglende vilje til at modsætte sig disse krænkelser og af kendskabet til de to vestmagters planer om en allerede længe forberedt invasion i Skandinavien. Om det sidste forholdt sig rigtigt, kunne almindelige folk naturligvis ikke kontrollere dengang. Men hvis man havde tillid til tyskerne, var der jo ikke nogen grund til at tvivle, især ikke da man vidste, at det havde sin rigtighed med neutralitetskrænkelserne i Norge[2]. Enhver kunne også sige sig selv, at benyttelsen af dansk territorium og luftrum var en

simpel nødvendigled, hvis Tyskland i selvforsvar så sig nødsaget til at sætte sig fast i Norge.

For øvrigt viste det sig, at tilliden til den tyske begrundelse for besættelsens nødvendigled var berettiget. Allerede et par år efter fjendtlighedernes afslutning blev der af en neutral svensk militærhistoriker offentliggjort en detailleret redegørelse for besættelsens forhistorie.[3] Den viste sig senere at falde godt i tråd med den kendte britiske militærskribent, Liddell Harts veldokumenterede beretning om samme emne, offentliggjort i Danmark i 1951. Det blev derved utvetydigt fastslået, at det var et kynisk spil fra den britiske marineminister, W. Churchills side, der gav stødet til hele affæren, og at tyskerne kun med modvilje så sig nødsaget til at indlade sig i kappestrid med vestmagterne om at komme først.

Den 31.5.1939 blev der undertegnet en ikke-angrebstraktat mellem Danmark og Tyskland, der antagelig ønskede at sikre sin sårbare nordflanke mest muligt i tilfælde af krig samt at imødegå den pressekampagne, der i visse vestlige lande gik ud på at ophidse folkestemningen ved at fremstille tyskerne som en ligefrem krigslysten nation, der stræbte efter at herske over sine ikketyske nabofolk, ja, for at tage munden fuld, over hele verden.

Det er lejlighedsvis blevet hævdet, at Tyskland brød denne traktat ved sin besættelse af dansk område, og at man derfor fra dansk side ikke mere kunne have tillid til, at den tyske rigsledelse lagde tilstrækkelig vægt på at overholde trufne aftaler. Det er imidlertid et spørgsmål, om denne påstand er holdbar.

Folkeretten foreskrev ikke bestemte regler for indholdet af ikke-angrebstraktater. Formuleringen af dem frembød derfor ret store variationer. Desuden indeholdt de gerne nogle gængse forsikringer om fredelige hensigter og lign. Men det, der egentlig karakteriserer en ikke-angrebstraktat som sådan, er det forhold, at hver af parterne forpligter sig til ikke at angribe modparten, sålænge denne befinder sig i krig med tredjeland. Dette hovedkriterium blev heller ikke overtrådt i dette tilfælde.

Man kan dernæst spørge, om Danmark havde krav på under alle omstændigheder at blive liggende som et fredfyldt, af tilgrænsende krigshandlinger uberørt, afrustet militært tomrum, en tilstand det i realiteten havde indstillet sig på at indtage. Det må ikke blot besvares benægtende. Men det må tillige hævdes, at Danmark derved – altså ved hele sin militærpolitik – havde skabt et modsætningsforhold til traktatens forudsætninger og formål og dermed i praksis ophævet dens brugbarhed. Begrundelsen herfor er den, at en sådan tilstand – hvor Danmark ikke ville ofre noget nævneværdigt for at kunne hævde sin neutralitet – ville give Tysklands fjender gunstige muligheder for en for Tyskland yderst farlig udnyttelse af dansk territorium.

Traktaten var mest fordelagtig for tyskerne, og den var utvivlsomt ærligt ment fra deres side. Men som ved alle mellemstatslige aftaler kan det teoretiske udgangspunkt være nok så godt og velment; afgørende er dog,

hvorledes de praktiske forhold, hvorunder en aftale skal virke, vil udvikle sig i fremtiden. I dette tilfælde blev traktaten ikke brudt den 9/4 1940, eftersom den forinden havde sat sig selv ud af kraft.

Da besættelsen var en fuldbyrdet kendsgerning, ville det således ud fra en nøgtern bedømmelse af forudsætningerne være berettiget som dansker at indtage det standpunkt, at man ikke kunne bebrejde tyskerne selve deres tilstedeværelse i landet. Dertil kom, at de tyske troppers gode opførsel – sålænge de ikke blev provokeret til at begå dumheder – gjorde det let at bekæmpe den uvilje, der kunne opstå som følge af selve ubehaget ved den nye tingenes tilstand.

Da den danske regering havde valgt at ordne forholdet til besættelsesmagten på fredelig vis, var det alene af den grund udelukket, at man med rette kunne betragte tyskerne som fjender. Det var et standpunkt, der ikke blot var dikteret af den enkeltes tilfældige følelsesbetonede indstilling, men et standpunkt, der blev understreget officielt gang på gang. Det må i øvrigt være tilstrækkeligt at henvise til en af folkeretseksperten, professor Alf Ross, skrevet kronik i Berlingske Aftenavis den 26.–27.11. 45: »Har der retligt bestået Krigstilstand mellem Danmark og Tyskland?« Efter at have belyst problemet på alle ender og kanter fastslår professoren, at der ikke findes nogen folkeretlig hjemmel til at betragte det i forbindelse med selve invasionen etablerede forhold mellem de to parter som krigstilstand, og at først begivenhederne den 29/8 1943 åbner en mulighed derfor.

Endelig måtte det for den vordende krigsfrivillige være berettiget at gå ud fra, at det officielle tyske tilsagn om fuldt ud at ville respektere Danmarks suverænitet, når krigen ikke mere krævede indskrænkninger heri, var ærligt ment.[4]

Denne antagelse fandt indirekte meget stærk støtte i den vægt, det officielle Tyskland i sin folkeopdragelse lagde på samhørigheden med og agtelsen for beslægtede og jævnbyrdige europæiske nationer, samt i den omstændighed, at der i forbindelse med udvidelsen af krigsskuepladsen til Norge-Danmark-Island fra tysk side var tilstrækkelig motivering i nødvendigheden af at afværge en militært truende fare fra den åbne nordflanke, uden at der var nogen øjensynlig grund til at udvide motivationen til også at omfatte egentlige erobringsplaner.

Bedømmelsen af forholdene ud fra besættelsesmagtens standpunkt belyste dog kun den ene side af sagen. Som forholdene lå, måtte det usædvanlige indgreb i statens og befolkningens dagligliv nødvendigvis udløse en kritisk ransagning af vort eget nationale ansvar. Nogle kom let over dette personlige opgør. Det var dem, der straks lod sig overvælde af ureflekterede følelser – hvad enten de gik i den ene eller den anden retning – eller som var fastlåsede i forudfattede meninger, der var præget af en overvejende antitysk informationstjeneste. Hos andre fik fornuften overtaget over de opbrusende følelser.

Mange af de unge, der i forvejen var skuffede over udviklingen i det hjemlige offentlige liv, havde forbindelse med de kredse, gennem hvilke afsløringen af vore egne politiske magthaveres forhold i forbindelse med besættelsen fik frit løb. Hvad der endnu måtte have været tilbage af tillid til det politiske system, de repræsenterede, det blev i hvert fald helt nedbrudt, da det kom frem, at regeringen – trods erklæringer om at ville bruge den væbnede magt efter dens bestemmelse – havde forsøgt at hemmeligholde eller bortforklare den sabotage, den havde udsat det militære beredskab for i tiden umiddelbart forud for den invasion, den ifølge de indgåede efterretninger måtte vente ville komme.[5] Men det var ikke eneafgørende.

En kompliceret storpolitisk situation som den, der forelå i marts-april, kunne meget vel gøre det tilrådeligt og akceptabelt – uanset vore militære muligheder – at forhandle sig til en mindelig ordning – eventuelt en forhåndsordning – af vort forhold til de krigsførende stormagter. Og det skøn, der i den anledning skulle udøves, kunne naturligvis kun tilkomme de øverste militære og civile myndigheder, fordi kun de ville have adgang til samtlige relevante oplysninger. Derimod føltes det med rette som noget for den nationale selvbevidsthed dybt krænkende, at politikerne – som det nu viste sig – gennem årene havde udpint den danske forsvarsstyrke i en sådan grad, at de dermed havde afskåret landet fra at kunne hævde sig udadtil. Og at hævde sig udadtil, det var i den daværende situation stort set ensbetydende med at kunne sætte militære realiteter bag sin udenrigspolitik. Det havde man selvopgivende givet afkald på. Stillet over for det evigt aktuelle valg mellem smør eller kanoner havde folkets flertal ladet sig overtale til åbenlyst at foretrække det første.

At prisen for mange års besparelser på de militære budgetter nu skulle betales – omend ad omveje – var i og for sig ikke urimeligt, og derfor relativt let at akceptere. Hvad der derimod var umuligt at akceptere, var den nationale selvopgivelses politik. Og det system, der derigennem havde vist sin uduelighed, havde samtidig forskærtset ethvert krav på loyalitet.

Den, der var positivt nationalt indstillet, kunne dog ikke nøjes med at græmme sig på sit folks vegne eller lade sin utilfredshed få frit afløb i en negativ pseudonational holdning over for den sagesløse besættelsesmagt. Mangen ung patriot følte sig derfor kaldet til at gøre en virkelig indsats for om muligt at genoprette noget af det, de nationale forsømmelser havde sat over styr.

Ligesom nu levede vi dengang i en brydningstid med indbyrdes afvigende opfattelser af den nationale målsætning. Således fandtes der endnu under 2. Verdenskrig ikke så ganske få tilhængere af den gammel-konservative patriotisme, en ægte følt, men snæversynet og lidet tidssvarende form for patriotisme. Målbevidst opdraget og stærkt bundet til overleveringerne fra fortiden var disse i og for sig brave danskere ude af stand til at forstå de nye nationale tendenser, ifølge hvilke nationen opfattedes og vurderedes som en

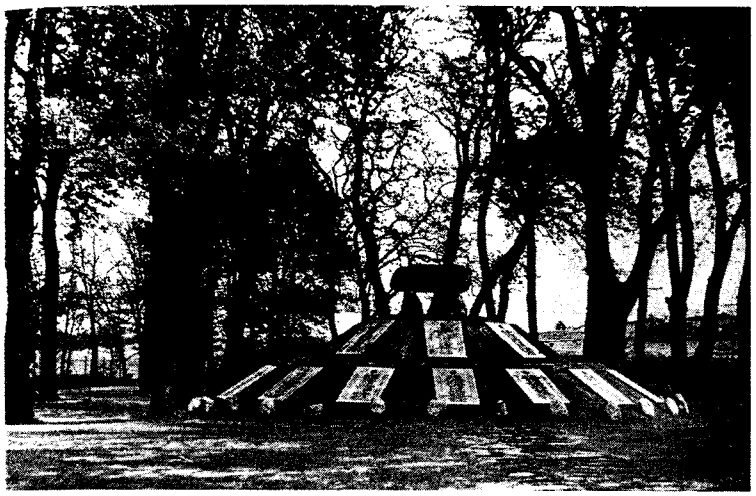

Mindehøj i Høvelte for faldne danske frivillige.
Uopklaret hærværk og tyveri af broncepladerne i maj 1945.

levende organisme, hvis biologiske egenart, ubundet af tid og rum, krævede værn og pleje, jævnsides med, at der krævedes en stærk social ansvarsbevidsthed.

For den del af ungdommen, der var modtagelig for denne nye biologisk velbegrundede opfattelse af samfund og samfundsmedlem, undergik indstillingen til fremmede folk og nationer følgerigtigt en afklaring, der gav plads for en gradueret udvidelse af den nationale samhørighedsfølelse. Det var intet mindre end udgangspunktet for en virkelighedsnær fornyelse af den 1100 år gamle, men gang på gang forliste tanke om et forenet Europa.[6] Intet under, at idealistiske og handlekraftige mænd med begejstring og offervilje sluttede op i rækkerne, da der bød sig mulighed for gennem en stor personlig indsats at være med til at skabe forudsætningen for, at der kunne opstå et nyt og bedre, et stærkere og rigere Europa, og samtidig frigøre sig selv og sit folk for den nationale mindreværdsfølelse, som den defaitistiske politik havde efterladt.

Dette sidste havde også stået de danske frivillige i den da afsluttede vinterkrig i Finland for øje. Men den opgave at kæmpe for en holdbar europæisk nyorientering syntes kun at kunne muliggøres ved deltagelse i krigen ved Tysklands side. Og for dem, der kendte det nye Tysklands positive indstilling til Europatanken, var der ingen grund til betænkeligheder.

Således tegnede forholdene sig for de krigsfrivillige aspiranter i krigens

to første år. Det er dog indlysende, at disse ydre omstændigheder ikke altid havde samme betydning, når en frivillig tog sin beslutning om at deltage i krigen. Forskellige motiver kunne være medvirkende, et forhold vi senere skal vende tilbage til.

For hvervningens praktiske gennemførelse i Danmark fik to datoer skelsættende betydning, den 30/4 40 – opstillingen af regiment Nordland – og den 22/6 41 – fjendtlighedernes udbrud på Østfronten. Det står fast, at langt de fleste frivillige lod sig hverve efter sidstnævnte dato, og det er lige så uomtvisteligt, at opgøret med den russiske kommunisme spillede en stor rolle i motiveringen for mange af de frivilliges tilmelding. De var dermed i overensstemmelse med en i vide kredse udbredt frygt for, at Danmark – i tilfælde af en svækkelse af det tyske Rige – skulle lide samme skæbne som de små baltiske stater: omdannelse til et russisk militærdistrikt, politisk umyndiggørelse, indførelse af kommunistisk-byrokratisk tvangsøkonomi, gradvis folkelig russificering og en folkeligt ødelæggende deportation af den ledende og kulturelle elite.

Naturligvis havde selve ordet, Antikommunisme, en stor propagandamæssig virkning. Men i virkeligheden var det for den historisk velbevandrede og den politisk kyndige af underordnet betydning, om styret i Rusland førte den ene eller den anden betegnelse. Det, der var afgørende, var den kvantitativt frygtindgydende militære styrke, de enorme muligheder for fremtidig vækst i det militære potentiel samt den gamle hensynsløse næsten uophørlige ekspansion i forbindelse med en almindelig forestilling om en forudbestemt russisk verdensforløsermission, kort sagt den latente og stadig voksende russiske trussel mod et splittet og alt for sammentrængt Vesteuropa. Det var da også helt naturligt, at netop denne splittelse, der for alvor blev åbenbar den 3/9 1939, virkede stærkt foruroligende på mange politisk vågne og nationaleuropæisk indstillede danskere og derfor – i forbindelse med de utilfredsstillende hjemlige politiske forhold – resulterede i, at adskillige hundreder af unge mennesker – hvoriblandt en halv snes faste officerer – havde søgt optagelse i de tyske væbnede styrker allerede inden den 22/6 41. Det var for dem lige så nødvendigt, at den britiske og franske ansvarsløse svækkelse af Vesteuropa blev imødegået og afstraffet, som at der blev skabt det stærkest mulige beredskab over for faren fra øst.

Den 30/4 40 var skelsættende derved, at opstillingen af en stamafdeling for skandinaviske frivillige åbnede mulighed for, at der lejlighedsvis kunne afholdes tyske sessioner for frivillige i Danmark. De blev arrangeret af Våben-SS, under hvem hvervning blandt de germanske folk sorterede, medens hæren i begyndelsen af krigen tog sig af hvervning blandt de ikkegermanske europæere. Forud for den 30/4 40 var det kun i forsvindende få tilfælde lykkedes udlændinge at blive optaget i Våben-SS.

Kravene på SS-sessionerne i Danmark i tiden før 22/6 41 var strenge, langt strengere end dem på det danske udskrivningsvæsens sessioner. Man havde

givet afkald på en egentlig offentlig hvervekampagne. Det beroede derfor nærmest på tilfældigheder, om eventuelle interesserede fik kendskab til optagelsesprocedurens praksis. De første sessioner fandt vistnok sted i maj 1940. De foreløbigt antagne blev fra slutningen af 1940 i de fleste tilfælde sendt til en lejr i Sennheim i Elsass, hvor de efter et par måneders prøvetid blev endeligt tjenesteforpligtet, hjemsendt eller undtagelsesvis antaget til speciel tjeneste uden for de militære afdelinger. Denne prøvetid havde til formål gennem sport og feltgymnastik at fastslå folkenes modstandsdygtighed, gennem undervisning at bibringe dem kendskab til tjenesten og krigerhåndværket samt til den i Våben-SS gældende politiske målsætning, og endelig skulle unge mennesker have lejlighed til at prøve, om de kunne falde til inden for kammeratskabslivets rammer.

Efter den 22/6 41 skiftede hvervningen i Danmark i nogen grad karakter. Og det samme kan siges om den almene påvirkning, mulige reflektanter blev udsat for.

En så skelsættende begivenhed som et krigerisk opgør mellem den tyske værnemagts hovedstyrke og den kvantitativt langt overlegne angrebsberedte russiske vesthær kunne ikke undgå at stimulere den politiske aktivitet såvel i de krigsførende som i de neutrale lande. I de dele af vor egen befolkning, der havde distanceret sig længst fra de kommunistiske ideer og metoder, havde flere og flere, medens det trak op til den store styrkeprøve, erkendt, at der burde gives Danmark lejlighed til at demonstrere sin solidaritet med de aktivt antikommunistiske kræfter i Europa og sin vilje til at værne om det bedste i den vesterlandske livsform. Det er overvejende sandsynligt, at rigsledelsen i Berlin har været informeret herom, da den lod sin gesandt i København opfordre den danske regering til at give udtryk for sin gode vilje til at støtte de europæiske kræfter, der bekæmpede den kommunistiske fare, ved at tillade danske frivillige at deltage i denne kamp og ved officielt at erklære en sådan deltagelse for nationalt ønskelig.[7]

Allerede inden den danske regering officielt havde tilkendegivet sit standpunkt i sagen, skete der fra en kreds af danske militærpersoner og civilister henvendelse til chefen for 5. artilleriafdeling, oberstløjtnant C. P. Kryssing, med opfordring til at stille sig i spidsen for et kommende korps af danske frivillige. Kryssing accepterede planen på visse betingelser.[8]

Omtrent samtidig var Adolf Hitler gået ind på tanken om at opstille vesteuropæiske nationale legioner. Foruden den bataillon med finske frivillige, der allerede kæmpede på Østfronten, påtog Våben-SS sig at opstille en nederlandsk, en flamsk, en norsk og en dansk legion. Sidstnævnte, der fik navnet »Frikorps Danmark«, blev formelt – dvs. på papiret – oprettet den 12.7.41 i SS-Führungshauptamt i Berlin. På dette tidspunkt havde de første 500 meldt sig til sessionsbehandling.[9]

Hvervningen til Frikorpset skete som bekendt i fuld forståelse med den danske regering.[10] Således blev der officielt givet dispensation fra reglerne om

hvervning til fremmed krigstjeneste, en dispensation, der senere udvidedes til også at omfatte krigsdeltagelse i Finland. Selve krigstjenesten fik sin officielle anerkendelse gennem regeringserklæringerne til offentligheden eller blev – for befalingsmændenes vedkommende – direkte tilladt.[11]

Den 3. juli udsendte Udenrigsministeriet følgende pressemeddelelse: »Oberstløjtnant C. P. Kryssing, chef for 5. artilleriafdeling, Holbæk, har med den kgl. danske regerings billigelse overtaget kommandoen over »Frikorps Danmark« . . . Til »Frikorps »Danmark« kan alle, der har aftjent deres værnepligt efter 1931, melde sig.«[12]

Mindre kendt, men ikke mindre betegnende for det af regeringen accepterede standpunkt var forsvarsministerens skriftlige svar til chefen for D.N.S.A.P.s såkaldte stormafdelinger på dennes forespørgsel om, hvorvidt det ville være korrekt, at SA-mænd meldte sig til tjeneste ved Frikorpset. Svaret gik ud på, at det ikke blot var korrekt, men også ønskeligt.[13]

Den 8.7.41 udsendte Forsvarsministeriet en rundskrivelse, hvori det bekendtgjordes, at faste befalingsmænd samt hjemsendte værnepligtige befalingsmænd og menige kunne få tilladelse til at melde sig til »Frikorps Danmark«.[12]

Som det også blev anført i ovennævnte rundskrivelse, kunne de faste befalingsmænd ikke tiltræde tjenesten i frikorpset eller i det hele taget gå i fremmed krigstjeneste, før de øverste danske myndigheder havde imødekommet en ansøgning fra den pågældende om at måtte træde uden for nummer, en i dette tilfælde i og for sig overflødig oplysning, eftersom det var en under alle omstændigheder almindeligt gældende tjenesteregel. Det samme kunne siges om en bemærkning om, at man kunne genindtræde i nummer, når tjenesten i korpset var ophørt på lovlig vis.[12]

For den enkelte faste befalingsmand var denne rundskrivelse uden betydning, for så vidt angik lovligheden af hans krigsdeltagelse. Som anført var den normale fremgangsmåde den, at der forud sendtes ansøgning til krigsministeriet, eventuelt til kongen, om for en tid at måtte træde uden for nummer og om at få rejsetilladelse til udlandet. Og i ansøgningen skulle der gives oplysning om formålet – i dette tilfælde tysk krigstjeneste. Denne fremgangsmåde var stadig gældende og blev derfor også benyttet. Den ansøger, der således modtog et imødekommende svar på sin ansøgning kunne derfor med rette hævde, at han i realiteten havde ministeriel tilladelse til at gå i tysk krigstjeneste, for den faste officers vedkommende oven i købet stadfæstet af en kgl. resolution. Det kan i øvrigt tilføjes, at frikorpsets første chef efter en mundtlig forespørgsel den 4/7 41 modtog et skriftligt svar fra ministeriet gående ud på, at regeringen billigede, at han søgte uden for nummer for at tiltræde tjenesten som chef for frikorpset.

Da det blev bekendt, at den officielle oprettelse af et dansk frikorps ikke ville vente længe på sig, forberedte Våben-SS' hvervekontor i København sig på den kommende tids travlhed. Da der skulle handles hurtigt, opgav man den hidtidige strenge udvælgelse og den langvarige optagelsesprocedure for

frikorpsets vedkommende og nøjedes med de krav, der var gældende ved almindelige tyske værnepligtiges udskrivning. For at der hurtigt kunne komme gang i hvervningen, krævede to ting: Offentlig omtale og tilmeldingssteder.

Til det første bidrog de af regeringsorganerne offentliggjorte erklæringer, et pressemøde den 6/7, avisernes omtale og annoncer samt et den 9/7 af den vordende frikorpschef i statsradiofonien holdt agitationsforedrag. Der er især grund til at fremhæve de mange virkningsfulde, redelige og manende artikler i det nationale dagblad »Fædrelandet«.

Oberstløjtnant Kryssing oprettede for egen regning og under personlig ledelse et hvervekontor i hovedstaden. Det blev dog snart stillet helt i skygge af D.N.S.A.P., der ved hjælp af sit organisationsapparat oprettede et stort antal hvervekontorer spredt over hele landet og i øvrigt agiterede stærkt for tilmelding blandt sine medlemmer. Partiets iver for den gode sag var forståelig og påskønnedes også af frikorpset, så længe den holdt sig inden for passende grænser.

Den her skildrede mangfoldighed af indenrigske og udenrigske faktorer, der var af betydning ved dannelsen af baggrunden for den vordende frivilliges beslutning om krigsdeltagelse, kan stort set betegnes som en slags fællesnævner for det langt overvejende flertal, og dette blev da også mere og mere bevidst for de frivillige, efterhånden som de blev gamle i gårde. Men ønsker man en mere detailleret redegørelse for de frivilliges umiddelbare motiver, så bliver svarene mere uensartede.

Nogen systematisk afkrævning af motivangivelser har ikke fundet sted. Og noget sådant ville i øvrigt være stødt på den vanskelighed, at der hos den enkelte mand meget ofte var tale om flere motiver, der ikke nødvendigvis var lige udslaggivende.

Under enevældens dominerende anvendelse af hvervede tropper var det at gå i krig selv for mandskabet ofte et spørgsmål om valg af levebrød. De dertil knyttede rent materielle fordele – ikke blot håndpengenes og soldets størrelse, men ved mange afdelinger tillige chancen for personlig velstandsforøgelse gennem plyndring – var derfor ganske naturligt en vigtig bevæggrund. Det kan straks slås fast, at tilsvarende materielle motiver ikke kan have spillet nogensomhelst rolle for de danske frivillige, der deltog i den 2. Verdenskrig på tysk side. Dertil var lønningernes købekraft (også i besatte lande) for beskeden, og forplejningen for knap. Og hvad endelig plyndring angår, så kunne ingen regne med, at noget sådant ville blive tilladt eller tolereret, selv om man ganske vist modsætningsvis heller ikke regnede med selv at ville blive udsat for åbenlys plyndring fra de allierede troppers side, en forudsætning, der dog viste sig ikke at holde stik. Det burde måske tilføjes, at de danske frivillige heller ikke blev lokket med løfter om offentlig favorisering i form af stillinger, jordtildeling el. lign. efter en for aksemagterne sejrrig udgang på krigen.

Medens det materialistiske vindingsmotiv kan udelukkes, og politisk-ideali-

stiske motiver ganske givet har været dominerende, så har der også været en vis beskeden tilgang ud fra strengt private bevæggrunde, således som det vil været tilfældet, hver gang der byder sig en nærliggende lejlighed til krigsdeltagelse uanset dennes politiske baggrund.

På grundlag af erfarne befalingsmænds skøn har man ment at kunne angive den indbyrdes fordeling af de forskellige særlige motiver omtrent således:

A. Militær-faglig interesse	2– 5 %
B. Krigerisk eventyrlyst	5–10 %
C. Utilfredshed med private forhold	3– 5 %
D. Antikommunistisk indstilling	20–25 %
E. Behov for national oprejsning ud fra traditionel konservativ indstilling	10–15 %
F. Ønske om politisk fornyelse i Europa ud fra overvejende nationalsocialistisk indstilling, men uden klar idédefinition	15–20 %
G. Som F, men medlem af et nationalsocialistisk parti eller fra en familie med partimedlemmer	30–35 %

Det ligger i sagens natur, at procentværdierne, der tager sigte på krigsfrivillige fra alle afdelinger, er behæftet med en del usikkerhed og derfor kun giver et groft holdepunkt. Som nævnt kan man ikke rubricere deltagerne i faste grupper efter motivfordeling, eftersom det snarere var reglen end undtagelsen, at mere end ét motiv gjorde sig gældende hos den enkelte mand. En vis antikommunistisk indstilling var således fælles for næsten alle, og det samme gælder for en mere eller mindre fastudformet forestilling om at måtte kæmpe for, at der kunne skabes et nyt og bedre Europa.

Henset til efterkrigstidens ensidigt dominerende og proportionsforvridende indoktrinering er det nærliggende at tænke sig, at nogle udenforstående vil undre sig over, at antisemitisme ikke er anført blandt motiverne. Hertil er at sige, at de fleste – med rette eller med urette – syntes at være af den opfattelse, at krigen drejede sig om andre og vigtigere problemer. Det var et emne, der ikke tjenstligt stod på dagsordenen. Og det må understreges, at de militære opdragelsesinstrukser ikke foreskrev, at der skulle doceres had mod fremmede folk, end ikke mod de folk, der havde erklæret sig som krigsdeltagende fjender af det tyske rige (se »Jewish Cronicle« af 8.9.1939). Det er derfor ikke til at vide, om en indstilling af nævnte art – i fald en undersøgelse havde fundet sted – ville have givet sig kraftigere udslag end blandt den daværende danske befolkning. Dette spørgsmål var i felten som i garnisonerne en privatsag, i hvilken man som dansker ikke blev påvirket stort anderledes end hjemme i Danmark. Indstillingen blandt de mere politisk bevidste frivillige karakteriseredes meget dårligt med en så negativ (og sprogligt misvisende) betegnelse om »antisemitisme«. Det, der eventuelt kunne være tale om, var en positiv forsvarsreaktion – på baggrund af et bevidst folkeligt

tilhørsforhold – over for fremmede afvigeres indtrængen og deraf følgende fare for uønsket magtetablering – uanset hvem de fremmede måtte være; altså en erkendelse af at måtte imødegå en trussel i en konkret anledning; men ikke et udslag af primitive negative følelser rettet mod et fremmed folk som sådant.

Og fra hvilke dele af samfundet kom så disse frivillige? De kom fra så at sige alle sociale lag og i en fordeling, der ikke var langt fra at svare til den i samfundet foreliggende, dog med nogen underrepræsentation af de ufaglærte arbejderes gruppe.

Som nævnt blev der i juli 1941 åbnet adgang for værnepligtige til efter endt første samlede uddannelse i det danske forsvar på legal vis at melde sig til tysk krigstjeneste. Det medførte, at ca. halvdelen af dem, der udgjorde det første kontingent til Frikorps Danmark, havde dansk soldateruddannelse. En del af dem havde gjort tjeneste i danske afdelinger, der stod alarmberedt den 9. april 1940. Enkelte havde endog været i en kortvarig ildkamp med de tyske afdelinger, der den dag var på march op gennem Jylland, og en ung officer, der senere indtrådte i Frikorps Danmark, blev i en bog om de militære hændelser den 9. april rosende omtalt for sin indsats under kampen.[14]

Der er ved enkelte lejligheder – ganske vist efter krigen – givet udtryk for undren over, at de samme danske soldater både kunne udvise kampvilje, pligttroskab og tapperhed den 9. april 1940 og senere melde sig til tysk krigstjeneste. Denne manglende forståelse må bero på et totalt ukendskab til militær ånd og tankegang. Når de danske soldater den 9. april opfyldte de forventninger, man kunne stille til dem, så var det ikke, fordi de var mere patriotiske end danskere i almindelighed, men fordi de var militært opdraget og uddannet til at reagere på en bestemt måde over for kampens og tjenestens krav og til at forestå nødvendigheden deraf. Hvis de i de afgørende øjeblikke havde ladet deres militære handlemåde påvirke af eventuelle private sympatier for noget, deres modstandere repræsenterede, ville de simpelthen have været dårlige soldater. Og deres manglende militære stabilitet, loyalitet og pålidelighed ville da rimeligvis også have gjort sig uheldigt gældende under helt andre militære og politiske forhold.

Da den – som det viste sig – slet ikke tilsigtede kamp den 9. april blev afblæst, og der politisk og militært blev »gjort rent bord« mellem Danmark og Tyskland, og da ydermere de danske soldater ikke blev behandlet som fjender, så var der for den danske soldat, som der nu i realiteten ikke mere var brug for, indtrådt en helt ny situation. Han var med hensyn til sit forhold til besættelsesmagten herefter stillet som enhver anden dansk statsborger. Om han ville se med venlige eller uvenlige øjne på det tyske Rige, og om han ville fordømme det danske styre eller undskylde dets handlemåde, det var han fra nu af i sin gode ret til at betragte som sin private sag.

II De militære organisationer

Under den 2. Verdenskrig bestod den tyske krigsmagt, dvs. de styrker, der var beregnet til bekæmpelse af ydre fjender, af følgende fire dele: Hæren, luftvåbenet, krigsmarinen (tilsammen kaldet værnemagten) samt Våben-SS.

Af de danske frivillige kom kun få til at forrette tjeneste i værnemagten. Den store masse af vore frivillige fandt optagelse i Våben-SS, en simpel følge af, at der fra denne institutions side var interesse for sagen, og at der blev gjort noget for den rent praktiske gennemførelse.

Der er derfor grund til kort at gøre rede for, hvorfor der overhovedet eksisterede et Våben-SS, og for de særegenheder, hvorved det adskilte sig fra andre tyske militære formationer.

Selve navnet blev først taget i anvendelse ved krigens begyndelse og afløste da betegnelsen SS-Verfügungstruppe, der rent sprogligt er ret intetsigende. Betegnelsen SS var fælles for en broget samling vidt forskellige formationer og betød efterhånden i praksis kun, at de alle stod under Heinrich Himmlers ledelse. Den blev første gang anvendt i 1929, da partiet N.S.D.A.P. under det hårde politiske opgør oprettede et lille udsøgt korps på kun 280 mand frivillige, der skulle beskytte partiets ledere under offentlige møder. Det var oprindelsen til det såkaldte Allgemeine SS, der hurtigt udvidedes og fik karakter af en orden. Medlemmerne var frivillige og dannede en elite med hensyn til national pålidelighed, partitroskab, afstamning, karakterstyrke og en vis social respektabilitet. De stod kun til rådighed i deres fritid, blev skolet i den af korpset vedtagne livsanskuelse og måtte underkaste sig visse regler ved indgåelse af ægteskab. De opgaver, der blev tildelt medlemmerne, fordelte sig over mange forskellige felter.

I begyndelsen af 1933 var tilgangen til Allgemeine-SS blevet så voldsom, at man gik over til at opstille en række særformationer ved siden af Allgemeine SS, men stadig med lejlighedsvis benyttelse af SS-runerne. Allgemeine SS (Fritidskorpset) nåede i 1939 op på en styrke af en kvart mill. mand. Men under krigen aftog dets styrke betydeligt, fordi de fleste af medlemmerne blev indkaldt til militærtjeneste eller til bestridelse af andre offentlige hverv.[1]

Blandt de nævnte særformationer, der hovedsagelig var sammensat af fast ansatte folk, skal nævnes partiets efterretningstjeneste, SD, der sammen med kriminalpolitiet og det hemmelige statspoliti henlagdes under RSHA, Reichssicherheitshauptamt. Som navnet antyder, havde dette organ bl. a. ansvaret for, at rigets sikkerhed ikke blev antastet indefra af politiske fjender bag den kæmpende front.

I de fleste særformationer indførtes samme gradsbetegnelser som i Allgemeine SS. Det gjaldt også SS-Verfügungstruppe.

Som følge af det øgede ansvar for førerens person, efter at han var blevet rigskansler, udvidedes den lille skare SS-mænd, der hidtil havde udgjort hans personlige livvagt, i begyndelsen af 1933 til en regulær bevæbnet militær enhed, Leibstandarte Adolf Hitler (LAH). Dermed var grunden lagt til SS-Verfügungstruppe, der i 1936 under Heinrich Himmlers politisk-administrative ledelse var vokset til 2 infanteriregimenter. I 1938 efter Østrigs genforening med det tyske Rige var tallet oppe på 4 regimenter – LAH, Deutschland, Germania og Der Führer. Det sidste bestående af østrigere. Korpset henhørte hverken under Allgemeine SS, politiet eller hæren, men var en selvstændig, væbnet og militært fuldt uddannet styrke direkte til Førerens rådighed – med Himmler som stedfortræder – og beregnet på at skulle anvendes ved fronten i tilfælde af krig og i så fald underlagt hæren i taktisk henseende for de indsatte afdelingers vedkommende. Derudover var man meget tilbageholdende med offentligt at begrunde korpsets eksistensberettigelse. Så meget står dog fast, at ordenstanken var taget i arv fra Allgemeine SS, ligeså frivilligheden, elitetanken, den politiske og nationale pålidelighed (die Treue bis in den Tod). Belært af de sørgelige erfaringer fra oktober 1918, hvor en håndfuld til dels fremmedartede revolutionære uden nævneværdig modstand fik den politiske ledelse og den borgerlige orden til at bryde sammen bag den kæmpende front, lagde den nye politiske ledelse i det tredje Rige den allerstørste vægt på at have kampberedte, velorganiserede og gennempålidelige politiske soldater til rådighed, hvis der igen skulle opstå en truende intern situation. Hertil måtte den professionelle Verfügungstruppe anses for at udgøre det bedst tænkelige instrument. Men jo mere den militære duelighed i årenes løb øgedes, des mere forskød interessen for det politiske sig til fordel for det militært saglige inden for korpset.

I løbet af sommeren 1938 blev alle enheder motoriseret. Samtidig forberedtes opstillingen af to motorcyklistbataillioner, 1 pionerbataillon, 1 telegrafbataillon og en sanitetsafdeling. Så sent som i sommeren 1939 gav Føreren befaling til, at det første SS-artilleriregiment skulle opstilles. Konturerne af en fremtidig division begyndte nu at tegne sig.[1]

Ved udbruddet af den tysk-polske krig den 1.9.1939 rykkede de fleste Våben-SS-enheder i felten, ikke samlet, men underlagt forskellige hærenheder. Tabene var forholdsvis større ved Våben-SS end ved hæren.

Hvad var nu grunden til, at man i Våben-SS var så ivrig efter at deltage i kampene på et tidspunkt, hvor man endnu var midt i opbygningen, og hvor styrken endnu var af beskeden størrelse? Her må man tage i betragtning, at hele den national-socialistiske rejsning var inspireret af den 1. Verdenskrigs veteraner, der følte sig tilsidesat og skuffede over, at Weimar-republikken ikke værdsatte deres indsats efter fortjeneste. Dette stærke soldatermæssige islæt kom til at præge hele bevægelsen, der ydermere gik ind for en højst påkrævet

styrkelse af forsvarsviljen som modtræk mod de af fjenden pålagte militære restriktioner. Som gode nationalsocialister var SS-mændene derfor opfyldt af den rette soldaterånd og af en berettiget mistillid til landets tidligere fjender fra den 1. Verdenskrig. Og som gode og patriotiske soldater var det en naturlig ting, at de ville prøve, hvad de duede til under sådanne forhold, som deres uddannelse havde taget sigte på. Men der er endnu et forhold, der må tages i betragtning i denne forbindelse. I rigets og i Våben-SS's øverste ledelse havde man den indstilling, at Våben-SS, hvis det i en krisesituation skulle indsættes til med våbenmagt at nedkæmpe en regulær kontrarevolution, burde nyde befolkningens absolutte agtelse, og det mente man kun ville være muligt, hvis korpset havde erhvervet sig en vis hæder gennem krigsdeltagelse.

Trods de store udvidelser, der senere fandt sted, nåede Våben-SS aldrig op på en sådan talstyrke, at den i tilfælde af en konflikt kunne sætte sig op mod hæren. Ikke desto mindre kunne man glimtvis få indblik i en indstilling hos gamle SS-førere, der gik ud på, at Våben-SS engang i fremtiden, når korpset havde vokset sig tilstrækkeligt stort og effektivt, helt skulle træde i hærens sted, eller i det mindste indtage en toneangivende stilling. Antagelig var denne indstilling inspireret fra oven, nærmere betegnet af den øverste ledelses mistillid til den politiske forståelse hos de ældre årgange af hærens officerskorps. hvem man ikke tiltroede evnen til at indpode de værnepligtige den begejstring og offervilje, man anså for påkrævet, når det, der var vundet gennem den nationalsocialistiske rejsning, skulle sikres mod misundelige og hadefulde fjenders anslag. Ud fra denne indstilling var krigsdeltagelse, koste hvad den ville, en simpel nødvendighed.

Kravene ved optagelsen af mandskabet var uhyre strenge. Resultatet var til gengæld også det mest udsøgte soldatermateriale, man nogensinde har set, og det gjaldt både de ydre og de indre egenskaber. Frivillig tjeneste i Våben-SS dækkede kravet om opfyldelse af værnepligten. Og da der blandt den mandlige tyske ungdom var meget stor interesse for Våben-SS, betød det, at en stor del af de bedste blandt de værnepligtige blev unddraget hæren. Følgen heraf blev, at hæren under krigen led under manglen på gode emner til underofficerskorpset, en meget alvorlig skavank.

En tidligere tysk generalløjtnant var den ledende kraft ved organiseringen og uddannelsen. Derudover var antallet af forhenværende aktive hærofficerer minimalt. Til uddannelse af unge officerer (førere) oprettedes to junkerskoler, svarende til hærens krigsskoler og til en kombination af dansk sergentskole og officersskolens officersklasse. Skønt det gamle preussiske officersideal var knæsat som det ubestridte forbillede også i SS, var man indstillet på at demokratisere officerstilgangen ved ikke at stille nogen eksamenskrav eller krav om en vis social status for forældrene som betingelse for at blive elev. Man så derfor det særsyn, at 40 % af junkerskolernes elever før krigen kun havde folkeskoleuddannelse. Når dertil kom, at en del af lærerkræfterne selv var utilstrækkeligt uddannet, kan det ikke undre, at den almene og militære viden

hos mange SS-førere var så mangelfuld, at den ikke opvejedes af deres øvrige gode føreregenskaber. Derimod blev det gamle SS-underofficerskorps højt berømmet. Desværre var der ikke meget tilbage af det, da krigen sluttede. Geleduddannelsen og føringsprincipperne lå på linie med dem i hæren. Derudover gav man mandskabet en vis ideologisk-politisk opdragelse, som synes at have givet et godt militært resultat. Der blev opnået bedre resultater af den fysiske træning end i hæren. Det var der også betydelig bedre muligheder for, dels fordi mandskabet var udvalgt, dels fordi de var frivillige, og endelig fordi uddannelsen varede længere. Disciplinen var særdeles god. I krigens sidste vanskelige faser viste den sig gennemgående at være bedre end i hæren. Ligesom i hæren hindrede den skrappe »preussiske« disciplin ikke, at der bestod et bedre forhold mellem mandskab, underofficerer og officerer end i mange hære med en betydelig slappere disciplin.

Var kampmoralen god blandt SS-mændene, så var den private moral det ikke mindre. SS-manden følte sig som repræsentant for sit folk og for den nationalsocialistiske bevægelse og satte derfor en ære i at virke som et forbillede. På kaserner for almindeligt værnepligtigt mandskab i Tyskland såvel som andre steder måtte man lade enkeltmandsskabene på belægningsstuerne aflåse, fordi der ellers ville forekomme for mange kasernetyverier og småraperier. På en SS-kaserne var alle enkeltmandsskabene uaflåsede. Det kunne man tillade sig der, fordi moralen var høj.

Foruden Verfügungstruppe (Våben-SS), sikkerhedspolitiformationerne og Allgemeine SS er der grund til her kort at omtale endnu en af de selvstændige formationer, der stod under Himmlers kommando, og som derfor havde ret til at benytte SS-tegnet. Det var de såkaldte Totenkopf-verbände. De var sammensat af frivillige, der forpligtede sig til at tjene i 12 år, og de modtog en elementær uddannelse i brug af lette våben.

Den første af disse enheder blev opstillet i 1933, og den oprindelige mening med dem var den, at de skulle anvendes til at bevogte koncentrationslejrenes belægning, der som bekendt i hovedsagen bestod af asociale elementer og af folk, der ansås for at være farlige for det nye styre. Efterhånden som årene gik, og styret konsolideredes mere og mere, ophævedes interneringen for de mindst farlige modstandere. Der var eksempelvis i 1937 kun ca. 8000 internerede tilbage, et forsvindende lille antal i forhold til befolkningens størrelse.[10] Det gjorde spørgsmålet om de nu alt for talrige Totenkopf-mænds beskæftigelse og fremtid aktuelt, og enden på det blev, at man begyndte at organisere dem militært og uddanne de bedst egnede til anvendelse i felten. I oktober 1939 opstilledes en hel kampdivision, SS-Div. Totenkopf, hvis medlemmer derefter udgik af den forvaltningsafdeling, der administrerede lejrene, og blev underlagt Våben-SS.

Som det var at vente, steg antallet af personer, det var nødvendigt af sikkerhedsgrunde at holde indespærret, kolossalt som følge af krigstilstanden. Alligevel blev Totenkopf-divisionen aldrig ført tilbage til sin gamle status som

bevogtningsformation. Den anvendtes under resten af krigen kun som frontenhed og endte som panserdivision. Bevogtningsmandskabet blev herefter rekrutteret blandt meget forskelligartede kategorier deriblandt mange sårede frontsoldater og ældre reservister.

Blandt de mange institutioner, der var henlagt under Himmler, var Våben-SS den eneste, i hvilken tjenesten blev anerkendt som opfyldelse af værnepligten. Det førte til, at Himmler for lettere at kunne hverve folk til sine forskellige forehavender og for at blive mere uafhængig af værnemagten simpelthen gav en mængde folk – deriblandt vagtpersonalet i koncentrationslejrene – formel status som Våben-SS-mænd, iklædte dem en slags SS-uniform og udstyrede dem med soldbog som for Våben-SS, skønt de i virkeligheden ikke havde den fjerneste forbindelse med Våben-SS. I 1944 drejede det sig om ikke mindre end 40.000 mand af denne kategori.[1]

Foruden Totenkopf-divisionen lod Himmler – ligeledes i oktober 1939 – en feltdivision opstille af medlemmer af ordenspolitiet. Også denne blev henlagt under Våben-SS og fik betegnelsen SS-Polizeidivision. I begge tilfælde betød det, at der dermed var sket et brud på den kvalitative homogenitet, der hidtil havde kendetegnet Våben-SS som helhed. Det viste sig senere at være begyndelsen til en udvikling, som næppe nogen havde forudset, og som gik på tværs af de principper, der var det oprindelige udgangspunkt for korpsets opstilling.

Den øverste ledelse blev besat af tanken om for enhver pris at udvide Våben-SS så meget og så hurtigt, det lod sig gøre, og efterhånden som mulighederne derfor indtraf, blev de udnyttet tilfulde. Efter at elitetanken havde fået sin første modifikation i efteråret 1939, gik der det første skår i nationalitetstanken i foråret 1940 ved indlemmelsen af frivillige fra de germanske broderfolk, og endelig opgav man i foråret 1943 den racemæssige eksklusivitet ved at opstille SS-divisioner af muhammedanere og ukrainere. Samme år begyndte man at tvangsudskrive tyskere til Våben-SS. Dermed var det slut med frivillighedsprincippet.

Og hvorledes forløb så samarbejdet mellem tyskerne i Våben-SS og de danske frivillige?

I betragtning af, at en optagelse af krigsfrivillige med et fremmed sprog og med på anden vis særegne forudsætninger altid vil være en vanskelig sag, kan det ikke forventes, at der i dette tilfælde vil kunne gives et almengyldigt og summarisk svar.

Det dansk-tyske samarbejde ville sandsynligvis kunne være gennemført med de færrest mulige gnidninger, hvis alle danske var blevet samlet i en national kamp- og uddannelsesenhed, og det ville sikkert også have været den mest tilfredsstillende løsning for begge parter.

Nu ligger det imidlertid således, at en udenlandsk enhed inden for en krigsførende hær må kæmpe med en række ekstraordinære ulemper, hvis den ikke er formeret som i det mindste en division.

De ca. 8000 danske frivillige, der under krigen meldte sig til tjeneste ved den tyske krigsmagt, ville ganske vist have været nok til at udfylde kadrerne til en division, der overgik mangen reduceret tysk kampdivision i størrelse. Men dels var de jo ikke til rådighed på ét og samme tidspunkt, dels ville der ikke have været dansk administrations-, uddannelses- og føringspersonel til rådighed af netop den til en division krævede sammensætning. Og dertil kom, at der ikke sporedes noget ønske i den retning fra tysk side. Resultatet blev i hvert fald, at danskerne under hele krigen var fordelt på et meget stort antal enheder uden nogen indbyrdes forbindelse, og at forsøget på at opretholde en rent national dansk enhed strengt taget var begrænset til infanteribataillonen »Frikorps Danmark«s første 3–4 måneder.

I det store og hele var altså den danske frivilliges trivsel og skæbne såvel i den direkte kampindsats som under den forskelligartede tjeneste bag fronten og i garnisonerne stærkt afhængig af samværet og samarbejdet med de tyske våbenbrødre.

Direktiver, udgået fra den øverste SS-ledelse og håndhævet af korps- og divisionschefer, pålagde den enkelte tyske SS-mand at udvise korrekthed og høflighed samt takt i nationale spørgsmål over for de frivillige af ikke-tysk nationalitet.

I det store og hele blev disse direktiver respekteret. Men det må dog indrømmes, at en og anden tysker lejlighedsvis kunne lægge en individuel holdning for dagen, der – uden at overtræde direktiverne – røbede tilstedeværelsen af en latent tysk-national selvfølelse, der var så overdimensioneret, at den hindrede en rimelig balance i det følelsesmæssige nationale gensidighedsforhold mellem danskere og tyskere.

Denne kollektive nationale selvovervurdering, der viste sig at være et generelt fænomen inden for Våben-SS, havde i sin opståen en vis berettigelse som katalysator for den nationale rejsning og energiudfoldelse, der var nødvendig, hvis det åg, fjenderne fra den første verdenskrig havde lagt over de mishandlede tyske folkegrupper, skulle kunne afkastes. Den var ligeledes en vigtig forudsætning for den »élan«, »Schwung« eller angrebslyst, der udmærkede de tyske tropper, så længe der var mulighed for et heldigt udfald af offensive kamphandlinger. Men i forholdet til de frivillige fra de germanske broderfolk gjorde den mere skade end gavn.

Efterhånden gik det op for de i forvejen militært skolede danske frivillige, at der var et misforhold mellem de tyske føreres nationale og militære selvfølelse og deres rent faglige dygtighed. Ganske vist var Våben-SS før krigen et korps af professionelle soldater med en inden for begrænsede felter usædvanlig fin standard. Men officersuddannelsen var blevet hæmmet af mangelen på højt kvalificerede lærerkræfter og af savnet af den belæring, der beror på det taktiske samarbejde mellem de forenede våbenarter. Og den ulyksalige tendens til under krigen at puste Våben-SS op til en større og større organisation medførte, at størstedelen af de nye enheder fik et improviseret, militsag-

tigt præg. Det kunne ikke være anderledes, når man betænker, at kun fire infanteriregimenter plus fire selvstændige batailloner i sommeren 1939 dannede grundstammen for de 38 divisioner, hvoraf det egentlige Våben-SS bestod i det sidste krigsår, og at der i løbet af de 5–6 år, krigen varede, blev optaget ca. 1 million mand i dets afdelinger.

Der kunne nævnes ikke så få eksempler på mangelfuld faglig kunnen selv hos faste SS-officerer af linien. Det var betegnende for den alt for ensidige dyrkelse af angrebet, at der fandtes tyske SS-kompagnichefer, der var rykket i felten med deres kompagni uden at have indøvet nogen form for forsvarskamp, et tegn på, at der må have hersket en noget naiv opfattelse af de militære realiteter.

Når SS-divisionerne alligevel i det store og hele kunne løse de dem stillede kampopgaver så godt, som de gjorde, skyldtes det foruden de i det foregående omtalte begunstigelser især fremragende tapperhed og en urokkelig sejrsvilje. Baggrunden for den gode kampånd var den enkelte SS-mands forståelse af, hvad krigens udfald indebar – positivt såvel som negativt. I hans opfattelse var krig noget, der lå hinsides godt og ondt, et naturligt og til tider nødvendigt led i de menneskelige samfunds udvikling. Han var overbevist om, at det samfundssystem, hvoraf han var et led, var værd at kæmpe for, og han forstod, at det var nødvendigt, at han satte livet på spil for at sikre det tyske og på videre sigt det vesteuropæiske folkefællesskab en bedre fremtid end den, der var udsigt til, såfremt de hadefulde europafjendtlige magter med uforstående europæeres hjælp fik gennemført deres planer om at sætte Europa ud af spil som magtfaktor ved at tilintetgøre den eneste politiske bevægelse, der var i stand til at sikre det en stærk og rig fremtid. Derfor var han ikke bange for at dø. Og når det kom så vidt, at soldaterdøden var ham sikker, gik han den i møde med værdighed og med stolthed over at give sit liv som offer i en god sags tjeneste.

Når Våben-SS kunne lægge en bemærkelsesværdig militær styrke og formåen for dagen, beroede det altså først og fremmest på kraftkilder af åndelig og sjælelig art. Det var et spørgsmål om mentalitet, erkendelse, korpsånd og karakteregenskaber. De kropslige kvaliteter og træningen var i den ekspansive periode efter krigsudbruddet ikke mere fremragende end ved så mange andre formationer i og uden for Tyskland, og at hemmeligheden ved SS-troppernes kampduelighed overvejende skulle ligge en mekanisk indekserceret disciplin, ville forekomme de indviede at være en absurd påstand. Disciplinen var god; men den byggede på frivillig og forstående medleven, og den tog ikke den mekaniske indlæring i sin tjeneste i mere udstrakt grad, end man gør det ved soldateruddannelse overalt i verden.

De åndelige militære fortrin kunne dog naturligvis ikke helt opveje følgerne af, at førerkorpset – bortset fra nogle få undtagelser – manglede den langvarige, grundige og alsidige militære skoling, som var det normale i de moderne hære, der ikke som den tyske krigsmagt var tvunget ind i en alt

for forceret genoprustning. Og af disse følger var den værste den, at tabene ved de mere vanskelige kamphandlinger, hvori Våben-SS var engageret, gennemgående var unødvendigt store.

I almindelighed faldt det ikke den ganske unge danske frivillige, der mødte helt uden militær ballast hjemmefra, let at gennemskue manglerne ved den feltmæssige føring, og derfor føltes den typiske tyske SS-selvovervurdering i disse tilfælde heller ikke altid som den urimelighed, den var. De, der havde modtaget hele deres grunduddannelse inden for Våben-SS, og som efter nogen tids mere eller mindre tilfældige og oftest ensidige fronterfaring havde gennemgået en underofficers- eller junkerskole, blev forholdsvis let accepteret af tyskerne som »rigtige« SS-er og fuldlødige repræsentanter for deres grad og tjenestealder ud fra den antagelse, at de havde modtaget den eneste form for militær uddannelse og opdragelse, der duede.

Derimod var forholdene ofte vanskelige for den ældre befalingsmand, der havde mange års solid hjemlig uddannelse og erfaring bag sig, men som ikke havde givet sig ind under uddannelsessystemet i Våben-SS. Nu viste det sig, at det netop var solid og alsidig taktisk kunnen og uddannelsesfinesser, der var brug for. Men forsøgte en befalingsmand af denne kategori at gøre sig gældende gennem sin notoriske overlegenhed eller at docere noget, der var nyt og uprøvet inden for Våben-SS, så mødte han som oftest mistillid og afvisning. Ingen udlænding skulle tro, at han kunne lære SS-erne noget. Denne indstilling havde også til følge, at man så vidt muligt undgik at stille en tysk SS-fører – med undtagelse af purunge løjtnanter – under en udenlandsk officers kommando, selv om denne sidste havde en høj anciennitet. På den måde fik de ældre udenlandske officerer sjældent de chancer, de – ikke mindst for Våben-SS's egen skyld – burde have haft. Der var i virkeligheden hårdt brug for dem. Men man forstod kun i ringe grad at udnytte deres muligheder.

I de tilfælde, hvor tyskere og danskere kunne mødes på nogenlunde lige vilkår – det være sig tjenstligt eller privat – gik det som regel let med at komme på en fortrolig fod med hinanden, og i de situationer, hvor det gjaldt liv eller død, var tyskerne de bedste kammerater, man kunne ønske sig.

I fremmedland optrådte de tyske SS-mænd over for de regulære militære modstandere på en måde, som også den danske frivillige følte naturlig og rigtig. Forholdet til den del af civilbefolkningen (og det var den langt overvejende part), der forholdt sig fredeligt, dvs. som ikke optrådte folkeretsstridigt, var gennemgående særdeles godt og antog ofte – ikke mindst i Rusland – ligefrem hjertelige former. Der var således bortset fra forsvindende få undtagelsestilfælde ikke tale om, at der udvistes unødvendig råhed, hverken i kampzonen eller bag denne. Og hvad sadisme angår, så lærte vore frivillige den udelukkende at kende som en ret udbredt latent tilbøjelighed hos mange sovjet-russiske folkeslag. Den af pacifister så ivrigt lancerede påstand, at langvarig deltagelse i krig virker forrående på soldaterne, viste sig

at være en skrøne. Den, der ikke havde de nedarvede anlæg derfor i sig, blev det heller ikke. SS-mændene – tyske såvel som danske – var gennemgående normale pæne unge mennesker, da de drog i krig, og det vedblev de at være.

Ud fra det synspunkt, at den kamp, hvortil de her omtalte krigsfrivillige meldte sig, uvilkårlig fik en sikrere og rigere fremtid for vort hidtil splittede og selvødelæggende Vesteuropa som sin målsætning, vil det – også nationalt – have en vis interesse at fastslå det omtrentlige antal af unge danske mænd, der følte denne europæiske kaldelse, og som var offervillige nok til at drage konsekvenserne deraf.

De nu tilgængelige dokumentariske kilder, sikkert overleverede tjenstlige opgivelser og officielle angivelser fra det såkaldte »retsopgør« bringer hver for sig kun partielle udsnit af den danske krigsdeltagelses omfang. Sammenholdt giver de imidlertid mulighed for en beregning af et antal, der med en mindre usikkerhedsmargen må anses for at være tilstrækkelig virkelighedsnær.

Det er en selvfølge, at der her kun er tale om tjeneste i de regulære militære korps, altså ikke hjemlige vagtkorps, organisation Todt, Zeitfreiwilligenkorps, Schalburgkorps m.m., selv om medlemskab juridisk faldt ind under begrebet »tysk krigstjeneste«, blot fordi disse organisationer var nødtørftigt bevæbnede. Desuden må der skelnes mellem tilmelding til krigstjeneste og krigsdeltagelse. Der var nemlig adskillige (deriblandt mindst 3 officerer), der tilmeldte sig, men som ikke opnåede at blive antaget. Hvor stor denne gruppe var, vides ikke. Vi ved kun, at der den 13.6.40 ved en af de sessioner, der af Våben-SS blev afholdt i Danmark, af 200 tilmeldte kun blev antaget 85.[3] Senere blev kvalitetskravene nedsat.

Det tal, vi søger at nå frem til, omfatter derfor ikke samtlige tilmeldte, men kun dem, der faktisk tiltrådte tjenesten. Deriblandt var i øvrigt et ukendt antal kvinder (sygeplejersker), dog mindst 60. Hvor intet andet er bemærket, omfatter angivelserne også folk, der på et eller andet tidspunkt har betegnet sig som værende tysksindede.

De vigtigste af kilderne giver følgende resultat.

For perioden 9.4.–31.8.1940 haves kun ufuldstændige angivelser. 1. hold (220 md.) afgik allerede den 6.5.40 til Tyskland. Hele tilgangen skønnes at have ligget på ca 500. Mange blev atter hjemsendt, inden krigen med Rusland brød ud.[2]

1.9.40–31.12.41: Gennem hvervekontoret for SS i København blev der indkaldt 2555 md. Men heri er ikke indbefattet a) Folk til den tyske Værnemagt eller b) hvervede blandt danske i Tyskland.[3] Der er god overensstemmelse med ovennævnte tal og de mange hjemsendte eller døde, sammenholdt med en 2 uger senere styrkeliste fra Kommandoamt SS, opgivende 2399 danske statsborgere i tjeneste i Våben-SS.

1.1.42–30.6.43: SS-hvervekontoret i København angiver at have formidlet en tilgang af 2100 md.[3] Men for resten af tiden, nemlig fra 1.7.43 til maj 45 foreligger ingen tilgangslister herfra.

Derimod afgav kontorets chef i foråret 1943 en erklæring til en af de tjenestældste danske officerer i Våben-SS gående ud på, at totaltilgangen gennem hvervekontoret i København af danske statsborgere indtil april 1943 var på ca. 5400 mand. Dette tal må forudsættes at omfatte tilgangen lige fra maj 1940.[5]

Over for status pr. 1.5.43: 5400 har man status pr. 30.6.43: 500 + 2555 + 2100 = 5155. For at komme til den samlede tilgang må disse to tal dog forhøjes på grund af a) og b).

Danske justitsmyndigheder har opgivet, at der blandt ofrene for det såkaldte »retsopgør« efter kapitulationen i 1945 var 564, der havde været krigsfrivillige soldater i hæren, luftvåbnet, krigsmarinen eller luftværnsartilleriet.[4] Men til dette tal må lægges et antal døde, emigranter og andre uopdagede. Med 130–140 som skøn når man op på ca. 700 i alt. Af disse 700 a) skønnes 300–350 at måtte bidrage til en forhøjelse af de to ovenanførte tal.

Det samlede antal tysklandsarbejdere, der har ladet sig hverve som frivillige soldater i Tyskland, anslås til ca. 1000,[4] og det er lavt regnet. Af disse skønnes 450–500 yderligere at måtte øge de samme to ovenanførte tal, der derefter kommer op på ca. 6150 henhv. ca. 6000. Disse to tal kan danne basis for en beregning af resterende tilmeldinger indtil maj 1945.

Under »retsopgøret« har en jurist i forbindelse med en sociologisk undersøgelse udspurgt 650 af de krigsfrivillige soldater om tidspunktet for deres tilmelding. Det viste sig da, at ikke mindre end 28,3 % af dem havde tilmeldt sig efter april 1943.[4] Selv om vi regner med, at de 650 er repræsentative for samtlige overlevende i denne henseende, så er procenten dog ikke holdbar, når de døde skal medregnes, eftersom disse må være forholdsvis stærkere repræsenteret iblandt dem, der tilgik i 1. periode (indtil maj 43). Men i modsat retning trækker det forhold, at der var en hel del kontrakter af to års varighed, der gjorde sig gældende blandt 1. periodes frivillige. En procentværdi et sted mellem 16 og 20 må derfor skønnes at ligge virkeligheden ret nær.

16 % af 6000 er 960. I alt = 6960 som minimum.
20 % af 6550 er 1230. I alt = 7380 som maksimum.

Som kontrol kan man forsøge, om der ad anden vej kan fremkomme et tal af samme størrelsesorden.

Vi går ud fra antallet af afsagte domme i medfør af § 10, stk. 1 i det berygtede straffelovstillæg af 1.6.1945, men kun for så vidt angår medlemmer af de egentlige soldaterkorps. Hertil lægger vi så det antal krigsfrivillige, der af forskellige grunde ikke indgår i ovennævnte kategori.

Domme over egentlige soldater	ca. 3300	
Faldne danskere ved Vaaben-SS før marts 1945[6, 8]	3090	
Faldne danskere ved Vaaben-SS marts 1945 og senere	800	(skøn)
Savnede danskere ved Vaaben-SS i alt	400	–

Døde efter hjemsendelse, emigranter, uopdagede og ikke-dømte under 18 år ved Vaaben-SS	200	–
Langtidskrigsfanger	15	–
Døde, savnede, emigranter, uopdagede fra Værnemagten	135	–
Sygeplejersker	60	
	I alt ca. 8000	

Overensstemmelsen med det ovenfor beregnede maximumsantal er således ganske god.

Den 3.5.1945 blev alt arkivmateriale ved Våben-SS's Erstatningskommando Danmark tilintetgjort. Forinden gav chefen, kaptajn Fechner, en i samme anledning tilforordnet dansk SS-løjtnant og jurist den oplysning, at ca. 9000 danske statsborgere under krigen havde meldt sig frivilligt til fronttjeneste.[7]

Under forudsætning af, at nævnte tal holder stik, skulle differencen kunne forklares ved en for lav ansættelse af procentværdien 20 og/eller af de i øvrigt skønnede talværdier, f. eks. antal frivillige soldater blandt tysklandsarbejderne (1000) eller savnede (400).

Der foreligger nogle få opgørelser over andelen af frivillige, der har angivet at være tysksindede (en erfaringsmæssigt ofte ustabil indstilling, der i øvrigt ikke gjorde sig bemærkbar i samkvemmet med andre frivillige fra Danmark). Denne andel, der var ret betydelig i de allerførste kontingenter i 1940, nåede et nyt klimaks i 1943, hvorefter tilgangen fra det tysksindede mindretal synes at være næsten udtømt. Opgivelser fra domfældte efter kapitulationen (27 %) bør ikke anses for fuldt troværdige, da mange i den truende situation regnede med, at det ville virke som en formildende omstændighed at foregive tilhørsforhold til det tysksindede mindretal. En SS-styrkeliste af 15.1.1942[8] angav 23 % folketyskere blandt de danske frivillige, en SS-tabsliste fra Kommandoamt-SS i marts 1945 angav 22,3 %. Da det tysksindede islæt blandt de frivillige i Værnemagten var forholdsvis lille, må andelen som helhed skønnes at have ligget på ca. 20 %.

Tabene – faldne og døde som direkte følge af krigshandlinger og krigsfangenskab – ligger på ca. 4240. Det vil sige, at ca. 53 % (eller ca. 47 % hvis 9000 lægges til grund) har ofret deres liv i sagens tjeneste, en overordentlig høj procent, der vidner om vilkårenes hårdhed og den personlige tapperhed. Til sammenligning: I krigen 1864 faldt (døde) kun 3078 på dansk side.[9]

III Med division Wiking i Ukraine 1941

Den 6. maj 1940 passerede en transport omfattende 220 unge fortrinsvis nordslesvigere landegrænsen med Hamburg-Langenhorn som foreløbigt mål. Det var det første hold frivillige til militær uddannelse, som Våben-SS havde hvervet i Danmark. Et fast hvervekontor blev dog først oprettet den 1.9.40 (Nebenstelle Nordsee i København). Forinden havde der været afholdt nogle sessioner – dog uden forudgående hvervekampagne. Antallet af tilmeldinger til disse kendes ikke. Men det kan nævnes, at der på sessionen normalt blev kasseret mere end halvdelen af de tilmeldte. Det samlede antal, der blev antaget før den 1.9.40, er heller ikke kendt. Men allerede i juni dominerede de danssindede.[2] DNSAP var foreløbig ret modvilligt indstillet over for hvervningen, fordi partiet mente at ville få god brug for sine tilhængere på »hjemmefronten«. Mange havde været i K. U.[1, 2]

De første hold frivillige blev ret hurtigt sendt videre til Klagenfurt i Kärnten, hvor en bataillon af Standarte Nordland herefter blev uddannelsesenhed for de danske og norske frivillige, der kom til infanteriet. Dog var der mange, der forinden aftjente en prøvetid ved en halvmilitær SS-afdeling i Sennheim i Elsass.[1]

Bestemmelserne for de vilkår, disse frivillige underkastede sig, var i begyndelsen improviserede og utilstrækkelige. Følgen af denne uklarhed – blandt andet med hensyn til hvervningsperiodens længde – blev, at adskillige atter lod sig hjemsende inden årets udløb. Først i begyndelsen af 1941 kom der nye og bedre forsorgsbestemmelser.[1] Af danske linieofficerer blev de tre første optaget i Våben-SS allerede i 1940.*

Nebenstelle Nordsee skelnede i sine lister mellem frivillige fra det tyske mindretal (Folketyskere) og frivillige uden for dette. Af sidstnævnte var der i maj 1941 500–600 (heraf 26 befalingsmænd) i tjeneste i Våben-SS. Tilstrømningen var således godt i gang, inden den tysk-russiske krig brød ud.[2]

I september 1940 udgik der en befaling om oprettelsen af en 5. SS-division med deltagelse af danske, norske og nederlandske frivillige. De ikke-ty-

* Den ene af disse var kaptajnløjtnant C. F. Schalburg. Da man i en angiveligt historisk afhandling af 1970 har anført, at han »undveg fra den danske hær under en tjenesterejse til Belgien«, skal det i sandhedens interesse meddeles, at S. ikke havde nogen tjenesterejse til Belgien, og at han ikke undveg; men at han på normal vis søgte om og fik bevilget tilladelse til at træde u. f. nr. samt til at rejse til udlandet. Når han i 1940 rejste til Belgien, var det for at besøge sine der bosatte forældre.[3]

Kort 1 og 2 bagest i bogen.

ske deltagere kom dog senere til at omfatte ikke mindre end 9 europæiske nationer. Den 9.11.40 blev generalmajor Felix Steiner, hidtil chef for SS-reg. »Deutschland« og tidligere rigsværnsofficer samt veteran fra I. Verdenskrig, udnævnt til at lede den nye motoriserede divisions opstilling og uddannelse med standkvarter i München. Men først den 3.12.40 blev de nye divisionsenheder samlet under fælles kommando. Den 21.12.40 fik divisionen sit senere så frygtede og respekterede navn, »Wiking«. Af regulære militære enheder tilgik det gamle SS-reg. »Germania« og en artilleriafdeling fra division »Reich«. Foruden I. Batl./Nordland i Klagenfurt oprettedes i november samme regiments II. og III. Batl. i Wien, medens Reg. Westland opstilledes i München. De øvrige afdelinger og mangfoldige hjælpeinstitutioner lå spredt over det meste af riget.[3]

Der forestod nu et yderst krævende arbejde af enhver fra øverst til nederst for at få gjort hele den store komplicerede mot-division til et krigsbrugbart instrument inden den påfølgende sommer. Da det omfattende organisatoriske forarbejde for alvor satte ind i oktober-november 1940, havde de nye frivillige – hvad enten de var tyskere eller udlændinge – ingen nævneværdig markuddannelse bag sig. Bortset fra indre tjeneste af forskellig art var hovedvægten lagt på enkeltmandskasernegårdsuddannelse. Og især i våbenbetjening var der opnået betydelige færdigheder. Det var en ulempe, at de frivillige indfandt sig holdvis lidt efter lidt, således at en metodisk fremadskridende kampudannelse i endeligt formerede delinger og kompagnier alene af den grund først kunne komme i gang, da den efterfølgende vinter var ved at være overstået.[1]

Som chef for det nye regiment, Nordland, tiltrådte oberst Fritz v. Scholz, og som chef for Art. reg. 5 oberst H. O. Gille, begge tidligere linieofficerer og i alle måder velegnede til det krævende hverv. Den danske kaptajn C. F. von Schalburg indtrådte i divisionsstaben efter at have gennemgået et kort kursus på den ene af Våben-SS' to officersskoler.

Med udgangen af marts var kaserneuddannelsen i de forskellige specialiteter så vidt afsluttet, at en videregående kampuddannelse i terrænet kunne indledes. Til det formål blev divisionens enheder forlagt til et 8 ugers ophold på troppeøvelsespladsen Heuberg i Württemberg. Under de meget krævende øvelser og fægtningsskydninger blev de frivillige smedet sammen i et ubrydelig fællesskab med deres enheder og deres befalingsmænd. De følte sig som soldater til fingerspidserne og vidste, hvad de skulle kæmpe for. De rigstyske kammerater, der havde Hitler-Jugend og Arbejdstjenesten bag sig, og som ikke havde sprogvanskeligheder, faldt det lettere at indordne sig og at tilegne sig grunduddannelsens færdigheder, end det gjorde for de udefra kommende. Danskerne havde ry for egensindighed og kritisk sans, og de var meget følsomme over for uretfærdigheder. Der blev ofte klaget over, at de var formløse i deres optræden og påklædning.[3]

Under øvelserne i Heuberg levede befalingsmænd og mandskab op til de

mere og mere skærpede krav på en sådan måde, at divisionen ved de afsluttende inspiceringer blev betegnet som fuldt ud krigsbrugbar. Man prøvede nu at optræde i motoriserede enheder, høstede sine erfaringer og fik afhjulpet de mangler, der afsløredes.[1]

Inden afrejsen, hvis endelige mål var ukendt, fik divisionen besøg af rigsminister Heinrich Himmler, der underholdt sig med flere af de udenlandske frivillige.[1]

Flertallet af divisionens afdelinger var organisations-, førings- og mandskabsmæssigt begyndt på bar bund i løbet af september 1940. Når det tages i betragtning, at man ved krigens begyndelse regnede med mindst 1 års intensiv uddannelse, før et ikke-motoriseret infanterikompagni kunne betragtes som forsvarligt (omend ikke elitemæssigt) uddannet, må der være lagt et overordentlig energisk og dygtigt arbejde for dagen af officerer og underofficerer ved disse enheder, når man efter 7–8 måneders effektiv uddannelse vurderede dem som krigsduelige efter daværende tysk målestok. Dermed være ikke sagt, at uddannelsesstandarden var fuldkommen.

Divisionen var nu fuldtallig og blev med sine 9000–10000 køretøjer indladet på jernbane. Hertil krævedes 56 jernbanetog à 60 waggoner. Turen gennem det genforenede Sudeterland i Bøhmen blev en uforglemmelig oplevelse for de unge frivillige uanset nationalitet. Langs hele den 60 km lange rute og på alle stationer havde endeløse rækker af begejstrede sudetertyskere taget opstilling for at tiljuble de unge krigere og overøse dem med blomster, cigaretter og lækkerier. Det var det herligste forårsvejr, og transporten forløb meget langtsomt, fordi jernbanenettet var stærkt belastet.[1]

I Schlesien afsluttedes transporten, og divisionen gik i privatkvarter i egnen nord for Breslau. Også her blev SS-mændene tiljublet og fejret af befolkningen, der ikke lagde skjul på sin stolthed over sine soldater. Opholdet her varede et par uger. Vognparken, våben og udrustning fik sig et grundigt eftersyn. Der blev givet undervisning i Genfer- og Haagerkonventionen, i forhold i fjendeland og i den politiske udvikling. Lidt praktisk uddannelse blev der også tid til, men kun inden for mindre led.[1]

Den 18.6.41 blev der befalet krigsmæssig afmarch i divisionens egne køretøjer. Rigsgrænsen blev overskredet og videre gik det i østlig retning ad dårlige veje gennem triste og underudviklede områder. I løbet af tre døgn nåede man beredskabsrummet sydøst for Lublin, ca. 60 km fra demarkationslinien til den russiske besættelseszone. Det sidste stykke vej blev tilbagelagt i mørke og uden tændte lygter. Det var den første mot-march af så lang varighed, og et par alvorlige autouheld viste, at chaufførerne endnu ikke var tilstrækkeligt øvede og trænede til at kunne opfylde de stillede krav.[3]

I beredskabsområdet blev køretøjer og skyts anbragt sløret mod indseende fra luften, og ved dagslys måtte ingen uden nødvendighed bevæge sig i åbent terræn. Selv om det ikke blev officielt tilkendegivet, var nu ingen i tvivl om, at der var en overhængende fare for et snarligt udbrud af fjendt-

ligheder mellem den tyske Østhær og den lige overfor opmarcherede Røde Hær.[1]

Før daggry den 22.6. hørte »Wikingerne« det tyske artilleris ildåbning i det fjerne. Men i øvrigt deltog divisionen ikke i de første dages angreb på de russiske grænsestillinger.

Dens styrke var da 19377 mand, heraf 1564 udlændinge, fortrinsvis menige ved infanteriets kæmpende dele. 216 var danske (ud over dem i erstatningsafdelinger, kursus o. lign.).[1]

De unge frivlllige, der deltog i historiens næststørste militære opmarch kendte naturligvis – bortset fra det for Tyskland så skæbnesvangre kup mod den jugoslaviske regering – så godt som intet til den forudgående årsagssammenhæng. Fra russisk side har man været tilbageholdende med afsløringer af styrkeopgørelser og strategiske planer fra den tid, hvorimod et betydeligt tysk arkivmateriale er gjort tilgængeligt. På den anden side har den af sejrherremagterne og deres medløbere gennemførte hårdhændede indoktrinering berøvet den historiske forskning en del af dens vurderingsgrundlag. I de senere år er det dog trods alt lykkedes at få publiceret ikke så få uvildige forskningsresultater, der har kastet et nyt lys over forholdene dengang. Man kan således roligt aflive den sejlivede skrøne om, at krigsudvidelseslyst har motiveret den tyske ledelse til med Østhæren at overfalde en sagesløs Sovjetunions talmæssigt underlegne Vesthær.

Virkeligheden var en helt anden. Og forståelsen heraf er af betydning ikke blot for den tidligere frontkæmper, men også for omgivelsernes og eftertidens syn på hans rolle i det store opgør.

Den 22.6.1941 stod en tysk hær på 3,05 mill. mand i beredskab bag fronten mellem Østersøen og Sortehavet, idet den 11. Armé efter aftale var sendt til Rumænien for at hindre, at dette lands 14 meget ringe divisioner hurtigt blev nedkæmpet. Heroverfor stod en russisk hærstyrke på ca. 4,7 mill. mand, der ifølge feltmarskal v. Mansteins bedømmelse var formeret såvel til forsvar af grænsebefæstningerne og den bagvedliggende Stalinlinie som til hurtige offensive fremstød med store letbevægelige, til dels mekaniserede enheder. Den tyske Østhær rådede kun over 1600 fly (foruden transportfly), russerne over mindst 5000. Også i henseende til antal kampvogne var den russiske overlegenhed meget udtalt. Der var naturligvis talrige divisioner andetsteds i det russiske magtområde.[4]

Når man tager den tyske kvantitative svaghed og den kortvarige rustningsperiode i betragtning, kunne man forledes til den antagelse, at Hitlers beslutning om at slå først måtte bero på en letsindig tilbøjelighed til at spille hazard med det tyske Riges i forvejen ret anspændte forsvarsinstrument. Det er imidlertid en antagelse, der ikke holder stik.

Vi vil her citere den tidligere generalstabschef, generaloberst Halders bedømmelse, netop fordi han rent almenmenneskeligt var så vidt forskellig

fra Hitler, at samarbejdet led under mangel på gensidig forståelse og enhver antydning af sympati.

»Det faldt Hitler meget svært at beslutte sig til at angribe Rusland. Advarslerne fra hans militære rådgivere beskæftigede ham. ... På den anden side stod hans faste og ikke ubegrundede overbevisning om, at Rusland rustede sig til angreb på Tyskland. Vi ved i dag fra gode kilder, at han deri havde ret. Tidspunktet for angrebet ville Rusland naturligvis vælge således, at det ramte Tyskland i en så ugunstig situation som muligt.«[6]

Også forskningsresultater af nyeste dato kommer til samme resultat. Således Erich Helmdach (Oberst og efterretningschef), der i »Überfall?« (Neckargemünd, 1975) på grundlag af et omfattende materiale karakteriserer det tyske angreb som en nødvendig præventivaktion, der stødte ind i russiske offensivforberedelser, der var beregnet afsluttet hen på sommeren.[12]

I virkeligheden var det dog dengang ikke afgørende, om den opmarcherede russiske hær kunne forventes at ville få ordre til fremmarch. Selv om den i tilfælde af tysk passivitet var forblevet stående med »gevær ved fod«, så ville selve dens tilstedeværelse ved at binde den tyske hovedstyrke og de dertil nødvendige ressourcer have forhindret den tyske ledelse i nogensinde at kunne afværge en invasion fra vest.

Hitler befandt sig altså – som så ofte før – i en tvangssituation, der kun kunne være undgået, hvis den den 28.9.1939 reviderede ikke-angrebstraktat af 23.8. s. å. havde indeholdt bestemmelser om etablering på begge sider af den foreløbige grænse af meget brede zoner, der kun måtte rumme svage bevogtningsstyrker og rent defensive anlæg. Som situationen nu havde udviklet sig, måtte Hitler som den kvantitativt svagere part søge at gøre de få tyske aktiver gældende, nemlig den overlegne føring og de forenede våbenarters duelighed i angreb og bevægelseskrig, i et forsøg på – inden Rusland med sine umådelige ressourcer blev for stærkt – at bryde dets militære magt.

Tilbage bliver så det ikke uvigtige spørgsmål om fordelingen af ansvaret for, at der i foråret 1941 på begge sider af demarkationslinien var opstået en situation, hvis spænding gjorde et krigerisk sammenstød så godt som uundgåeligt.

Efter afslutningen af de to parters krig med Polen begyndte to modsat rettede tendenser at gøre sig gældende. Tyskerne sendte flere og flere tropper vestpå, medens russerne uophørlig sendte forstærkninger til de annekterede vestlige grænseområder. Men deri var der i begyndelsen intet foruroligende.

Men i juni det følgende år blev tilliden til, at Ruslands traditionelle imperialistiske magtstræb omsider var stillet tilfreds, alvorligt rystet ved, at det ikke blot annekterede de tre baltiske stater, men også – under brud på traktaten af 23.8. og 28.9.1939 – besatte og beholdt det sydvestlige Litauen, der var tilsikret Tyskland som indflydelseszone. Og inden månedens udgang

havde Rusland tillige overskredet sin interessezone i Rumænien ved – trods tysk protest – at annektere Nord-Bukovina foruden Bessarabien.[11]

På baggrund heraf virkede efterretningstjenestens indberetninger om stadig øgede og unødvendigt store russiske troppekoncentrationer over for Østpreussen, Polen og Rumænien i løbet af sommeren og efteråret stærkt foruroligende, uden at Hitler dog foranledigede modsat rettede troppeforskydninger som modvægt.

Hvad der yderligere øgede mistilliden til Ruslands hensigter, var Kominterns fortsatte, meget generende undermineringsarbejde i riget og i mange af de besatte områder. Det var et af de forhold, Tyskland ankede over i krigserklæringen af 22.6.41. Ganske vist havde Rusland ingen udtrykkelige forpligtelser i så henseende. Men det var i modstrid med meningen med tilnærmelsespolitikken og med ånden i de to grundlæggende traktater. På den anden side gjorde Tyskland ikke officielt brug af artikel V, der anviste brugen af venskabelig konsultation i tilfælde af problemer af enhver art.[11]

Et forsøg i november på at bedre forholdet til Rusland ved at foreslå det optaget som 4. medlem af Tremagtspagten sammen med Rumænien resulterede i en katastrofal forværring som følge af, at Rusland som betingelse bl. a. krævede, at Bulgarien skulle indgå i en alliance med Rusland, og at Tyrkiet skulle tvinges til at afgive militære baser ved de to stræder til Rusland om fornødent ved hjælp af militær indskriden af Tyskland og Italien. Desuden ønskede det forhandling om udvidelse af dets interessesfære til Ungarn, Jugoslavien, Grækenland og de danske gennemsejlingsfarvande.[11]

En opfyldelse af disse krav ville sandsynligvis føre til krig i Sydøsteuropa og dermed en trussel mod Tysklands sikkerhed og økonomiske interesser i dette område, hvor det netop måtte undgås, at England fik et påskud til – som under den I. Verdenskrig – at etablere en ny front. Kravene var derfor uantagelige for Tyskland og blev opfattet som et ønske om at svække Tyskland militært på et tidspunkt, hvor det befandt sig i en krig på liv og død.[11]

Hitler mente nu at måtte regne med en fortsat forværring af det gensidige forhold og imødeså muligheden for, at det kunne ende med en åben konfliktsituation. For at forebygge, at Værnemagten i så fald skulle stå uforberedt, blev de gængse generalstabsplaner for den måde, hvorpå et eventuelt felttog i øst skulle føres i sit indledende stadium, beordret ombearbejdet og blev den 18.12.1940 udsendt som Førerdirektiv nr. 21. Planen, der fik dæknavnet »Barbarossa«, var ikke nogen ordre til at angribe, men en hypotetisk forholdsordre til brug i en muligt intrædende fremtidig situation, en ganske normal militær forsigtighedsforholdsregel.[11]

Den 3.2.1941 rapporterede den tyske efterretningstjeneste, at der tæt øst for demarkationslinien stod opmarcheret op imod 150 russiske divisioner foruden store luft- og panserstyrker. Over for dette frygtindgydende opbud stod nogle få tyske sikringsregimenter i spredt opstilling. To måneder senere var Tysklands egentlige offensivstyrker endnu ikke ankommet til dette område.[7]

1.3.41 meddelte det tyske udenrigsministerium russerne, at de britiske planer om at ramme Tyskland via Grækenland måtte imødegås ved gennemmarch af tyske tropper gennem Bulgarien (billiget af dette land, der netop var blevet medlem af Tremagtspagten) med løfte om tilbagetrækning, så snart truslen var ophørt.[11] Efter at Jugoslavien den 25.3. havde tilsluttet sig Tremagtspagten, blev regeringen og rigsforstanderen den 27.3. sat ud af spil af tyskfjendtlige kræfter ved et udefra støttet voldeligt kup. Der var derved fremkaldt en for Tyskland meget farlig situation.[5]

Fra den 25.3. ville der være så stærke tyske troppekoncentrationer i øst, at russiske medlemmer af territorialkommissionerne skulle være ude af grænseområderne senest fra denne dato (OKW's krav af 13.3.41).[11]

Den 1.4. 1941 tog Hitler den endelige beslutning om at ville åbne fjendtlighederne mod Rusland.[10]

4.4. Rusland meddeler, at det vil indgå en venskabstraktat med Jugoslavien. Tyskland beklager tidspunktet.[11]

Den 6.4 går Tyskland til angreb mod Jugoslavien og de britisk-græske styrker på Balkan. Rusland udtrykker sin beklagelse.[11] 18.4 Konstruktivt samarbejde og enighed i den fælles handelskommission.[11]

Alle hidtil kendte officielle kilder synes at tilkendegive, at udbruddet af fjendtligheder i juni 1941 kom Stalins ønsker meget på tværs. Men de udelukker ikke, at han havde forberedt sig på at udløse en militær aktion på et senere for Rusland mere gunstigt tidspunkt.

Ligesom flertallet af de motoriserede eller mekaniserede divisioner blev også division Wiking holdt tilbage de første dage efter krigstilstandens indtræden, medens infanteriet brød gennem de russiske stillinger. Dog blev reg. Germania trukket frem til rensning af et allerede erobret område vest for Luck. Herfra blev det dog atter trukket tilbage, da hele divisionen den 29.6.41 brød op for over Cholm – Zamosz – Lemberg at deltage i angrebet mod Tarnopol til støtte for 17' Armé. Reg. Westland var avantgarde. Den 2.7 drejede en batl. af Nordland + 1 batteri + opklaringsafdelingen af mod nord som venstre sidedækning for at sikre mod et truende panserangreb. Under det påfølgende sammenstød blev ikke mindre end 48 fjendtlige kampvogne og ca. 100 køretøjer ødelagt. Samme dag blev Westlands chef skudt ned bagfra af nogle russere, der var blevet tilbage efter fortroppens passage uden at være blev afvæbnet.[3]

Den 3.7. blev Tarnopol erobret af bjergjægere og Reg. Germania, medens det med panserjægere og artilleri forstærkede Reg. Nordland fra Zloczow stødte frem mod nord, indtil det fik forbindelse med den kæmpende 9. Panserdivisions bagspids. Opdelt i 3 kampgrupper lå det i kamp det meste af eftermiddagen. Fjenden led betydelige tab, herunder 3 ubeskadigede kampvogne. Forfølgelsen fortsattes i aftentimerne. Blandt regimentets faldne var chefen for 7. Komp. Dagen derpå tog Divisionsstaben ophold i Tarnopol.[3]

»Wikingerne« havde nu fået deres ilddåb i Russerkrigen. De havde løst

de stillede opgaver, og den måde, hvorpå de havde kæmpet, skærpede forventningerne til, hvad de kunne præstere i den kommende indsats. Men samtidig havde de erfaret, at de stod over for en ofte sejt kæmpende og veludrustet modstander. Den russiske hensynsløshed var allerede nu blevet røbet for dem i al sin gru. Under indmarchen i Lemberg havde nogle af divisionens medlemmer lejlighed til med egne øjne at se, hvorledes kommunisterne – inden byen blev opgivet – havde ladet tusinder af ukrainere og jøder aflive i GPU-fængslet, og i Tarnopols gader lå der overalt myrdede civilister.[8]

Den 5.7. satte XIV. Panserkorps, hvem divisionen var underlagt, et angreb an for i bred front at tilkæmpe sig overgange over floden Zbrutsch, Wiking sydligst. Dagen derpå tog v. Hadelns I/Westland ved et overraskende kup overgangen ved Husyatin. Men den 7.7. gik store kolonner frem til modangreb, hvilket dog ikke kunne forhindre, at hele regimentet førtes over floden og derefter fortsatte fremrykningen i østlig retning. Over for Germania var fjenden flygtet tilbage over floden ved Satanow (22 km nord for Husyatin) og havde sprængt broen efter sig. Men ved en hurtig aktion blev fortroppen sat over floden ved hjælp af pionerdelingens gummibåde. Fjenden blev kastet ud af byen, men satte sig atter til modværge i stillinger få hundrede meter østligere. Regiment Nordland blev straks ført frem til flodens vestbred. Den 7.7. lå hele Reg. Germania + 1 artilleriafdeling i en brohovedstilling, hvorfra det angreb og kastede fjenden. Motoriseret forfølgning blev standset. Næste morgen var fjenden væk. Det blev nu den forstærkede opklaringsafdeling, der skulle genoptage forfølgningen, tæt fulgt af kampgruppe v. Scholz. Efter en ret hård eftermiddagskamp nåede divisionen Proskurow (100 km ø. f. Tarnopol). Der blev nu en hvilepause på to dage, idet et uvejr med voldsom regn umuliggjorde mot-march på de dårlige veje. Dette indtraf samtidig med, at det russiske grænseforsvar over hele fronten var væltet over ende.[8]

XIV' Korps blev nu ført bag fronten mod nordøst til Shitomir, hvor det forstærkede Nordland som Kampgruppe v. Scholz blev afgivet til sikring af III. Panserkorps udsatte Nordflanke. Kampgruppen stødte frem ad vejen mod Kiew. Først efter flere dages forløb stødte man på større fjendtlige styrker og udførte et morderisk ildoverfald på en tætpakket, usikret marchkolonne på vej mod syd over Radomysl. Kort efter blev regimentet angrebet af en langt overlegen styrke, der dog afvistes under store tab.[3]

Resten af divisionen var sammen med XIV. Korps over Shitomir afmarcheret mod sydøst og nåede den 16.7. i glødende hede og under angreb af russiske luftstyrker med de forreste dele Skwira. Fremmarchen fortsattes i østlig retning under stigende russisk modstand. Atter forvandlede regn vejene til morads. Germania, der hidtil havde været forrest, formerede sig til forsvar og gravede sig ned samtidig med, at Westland blev trukket frem. Den 19. og 20.7. fik de to regimenter en længe tiltrængt belæring om, hvad det vil

Ukrainske bønder flokkes tillidsfuldt om russisktalende Schalburg. Wiking 1941.

sige at ligge i hårde forsvarskampe. Dertil kom, at styrken var isoleret. Efter at angrebene var afvist, blev de genoptaget med fornyet styrke den 21. og 22.7.

Brændpunktet lå om Taratschtscha, der lå under svær artilleriild. De sidste reserver måtte sættes ind, men samtidig nærmede III. Panserkorps sig området. Divisionen gav derpå befaling til, at den sydligste kampgruppe (II/W, III/G, II/AR 5 m. m.) under Westlands chef, den folketyske tidligere rumænske officer, Phleps, kaldet Stoltz, skulle gå over til angreb, så snart egne panserstyrker havde indfundet sig. I løbet af aftentimerne trængte kampgruppen fjenden noget tilbage og erobrede et batteri. Den 23.7. fortsattes angrebet. Nordland begyndte nu så småt at indfinde sig og blev straks indsat øst for angrebsgruppen. Den 24.7. trak fjenden sig tilbage over hele divisionens front efterladende ca. 2000 fanger og meget materiel. Floden Ross var nu overskredet. Kampene ved Taratschtscha dannede indledningen til den store omringning ved Uman. Under den forløbne uges hårde kampe havde divisionen af faldne mistet 10 officerer, 12 underofficerer og 70 menige.[8]

Division Wiking blev den 29.7. udskilt fra XIV. Panserkorps og underlagt III. Panserkorps. Dog blev Westland forlagt mod syd for at være reserve for Pansergruppe v. Kleist under indkredsningen ved Uman. Resten af divisio-

nen sluttede op i en 100 km lang marchkolonne efter 13. Panserdiv. og 60. Inf. div. (mot). Marchmål: Krementschuk og Dnjepopetrowsk ved Dnjepr, hvor de derværende overgange skulle spærres for flygtende russere. Marchen blev i nogen grad sinket af regn og broslagning. Den 3.8. trak Wiking ud mod øst for at danne venstre sidesikring for resten af korpset.[8]

Den 5.8. nåede divisionens forspids efter mørkets frembrud sit marchmål Kamenka med ordre til at fortsætte næste morgen til Tschigirin. Noget længere bagud gik en lille kampgruppe Gille til ro i Smela, efter at den var blevet udsat for stærk artilleriild fra Tscherkassy. Ved daggry indledte 1 à 2 russiske divisioner et overraskende angreb mod styrken i Smela. Divisionsgeneralen med sin nærmeste del af staben blev forhindret i at køre frem til Kamenka og måtte vende tilbage til Smela efter, at stabschefen var blevet dræbt. Hele affæren så ret truende ud, men bedredes, da en af de russiske regimentschefer meldte sig i Smela som overløber og røbede den russiske indkredsningsplan. Artilleriet og de tunge infanterivåben i Smela kom nu i stilling, der blev rekvireret stuka-hjælp, og I/Germania fik kæmpet vejen til Kamenka fri. Kampgruppe v. Scholz nærmede sig vestfra og kastede russerne tilbage til Tscherkassy. Situationen var atter under kontrol. Senere på dagen trængte andre fjendtlige styrker frem til marchvejen helt tilbage ved Korsun. Tchigirin blev taget den 7.8. af A.A.5 efter en kort kamp. Og dagen efter tog II/Germania Nowogeorgiewsk tæt vest for Dnjepr.[3]

Det afgivne forstærkede Reg. Westland var med front mod vest blevet indsat i det tynde spærreforsvar bag de to russiske armeer ved Uman. Her oplevede man uophørligt gentagne tætte masseangreb ført med hensynsløs fanatisme. Der blev taget i alt 103000 fanger, 317 kampvogne og 850 kanoner. En del af Westland måtte sendes til Korsun for at standse den russiske undsætning.

Næppe havde divisionen nået Dnjepr, før to russiske krigsskibe forsøgte at undslippe mod syd. De blev begge sænket af artilleriet. Senere end beregnet nåede de afdelinger frem, der skulle afløse divisionen ved Dnjepr og frigøre den til fremstød mod sydøst. Den 21.8. standsedes fordækningen, III/Nordl., ved Kamenskoje, hvor en fjendtlig division var ved at blive færget over floden. Først den 25.8., da Germania var nået frem, var hele byen taget og renset for fjender. 2000 mand og 12 kanoner måtte den vigende division efterlade. Men hovedmassen slap over.[8]

Imedens var Westland ved at nærme sig den store industriby Dnjepopetrowsk vestfra samtidig med, at 13. Panserdiv. nærmede sig den fra nordvest. Efter foregående kampe med en russisk bagdækning trængte regimentet den 26.8. ind i byens sydlige del og blev nu atter underlagt sin egen division, hvis hovedstyrke efter byens erobring holdt til tæt vest for denne.

Den store jernbanebro, der førte over til forstaden Kamenka, var blevet sprængt og kunne ikke foreløbig retableres. Men dele af 13. Panserdiv. var på en erobret pontonbro ført over floden og havde sat sig fast i et broho-

ved, hvor de blev afløst af andre enheder. Natten til den 1.9. førtes Reg. Nordland over floden til forstærkning af brohovedstillingen. Fjenden havde nu skaffet sig stor artilleristisk overlegenhed og gunstig observation til selve overgangsstedet og den vestlige bred bl. a. fra en ø ude i flodløbet, hvilket tyskerne først opdagede efter nogen tids forløb. Passagen var derfor meget besværlig og tabgivende og kunne praktisk taget kun foregå om natten.[3]

Som det viste sig senere, blev dette brohoved ikke anvendt til det afgørende udfald for operationernes fortsættelse øst for Dnjepr. Men da det bandt meget store russiske troppestyrker, især af artilleri og infanteri, blev der tillagt det stor betydning.[3]

Indtil den 8.9. lå Nordlands folk i stadig kamp for at afværge de ustandselige russiske angreb. Hver nat måtte sønderskudte dækninger og skyttegrave udbedres, og telefonledninger repareres. Forsyningerne var utilstrækkelige, og evakueringen af sårede besværlig. Men brohovedet skulle udvides i dybden. Og det blev det også efterhånden trods de ugunstige forhold og den begrænsede hjælp, eget artilleri kunne yde ovre fra den anden side af Dnjepopetrowsk. Der var ikke tale om nogle få store angreb, men om mange småangreb i løbet af hver enkelt dag, hvorved fjenden langsomt blev drevet tilbage fra den ene stilling til den næste. Uden regimentschefens utrættelige indsats og uden en høj kampmoral hos hver eneste mand havde Nordland næppe kunnet holde stand. Men det kostede også store lidelser og ofre. Alene af I. Batl. blev 124 døde kammerater begravet på heltekirkegården i Dnjepopetrowsk. Det var dog intet imod, hvad fjenden mistede af faldne.[1]

For at berøve fjenden de bedste observationsmuligheder blev der iværksat et større angreb mod nordvest. Det skulle gøre brohovedet i Kamenka bredere. Den 6.–7.9. overførtes det meste af divisionen Wiking på færger og gummibåde. Den 8.9. kl. 6 lå angrebsstyrkerne (Germania og Westland) parat, dybt nedgravet bag 60. Inf. div.s stillinger. Men først skulle eget artilleri i virksomhed. Endnu kl. 13 vedvarede artilleriilden med uformindsket styrke, og generalen besluttede at aflyse angrebet. Men en halv time senere flovede ilden pludselig af på en måde, der tydede på, at eget artilleri nu endelig havde vundet ildoverlegenhed, og der blev straks beordret angrebsfrembrud kl. 14. Efter en times angreb meldte begge angrebsregimenterne om hurtig fremgang. Kl. 18 var angrebsmålet nået. Egne tab var overraskende små. Der blev taget ca. 5000 fanger og et stort bytte af krigsmateriel. Efter dette nederlag fortsatte de russiske angreb mod de to divisioner i Kamenka, men uden fanatisme.[3]

Oppe ved Krementschuk var der dannet et andet stort brohoved. Ud fra dette opererede Pansergruppe v. Kleist både gennem sin deltagelse i det store indkredsningsslag ved Kiew og gennem sit derpå følgende fremstød øst for Dnjepr. I dette sidstes første fase deltog en kampgruppe fra div. Wiking under chefen for Westland. Gruppen, der bestod af 15./N, A.A.5, III/W., Pi. batl. 5, II/Art. R. 5 og Pak. afd. 5, blev den 23.9. underlagt 13. Pz.-div.

S.-mg-gruppe fra Wiking forbereder angreb i Ukraine 1941.

og havde som endeligt angrebsmål Podgorodnoje (9 km n-ø f. Kamenka), der blev taget den 28.9., hvorefter resten af div. Wiking brød ud fra brohovedet.

Det havde været 6 enerverende dage for kampgruppen. En del af styrken var blevet sendt mod vest for at tage kampen op med fra Dnjepr flygtende kolonner og forsprængte troppedele. Især om natten opstod mange farlige situationer, der krævede åndsnærværelse og fantasi.[3]

Den 1.10. indledte Pansergruppe v. Kleist sin næste store manøvre ved at gå over floden Samara. Planen var øst for Dnjepr at nå frem til det Asovske Hav og afskære de to russiske armeer, der vest for Melitopol spærrede vejen for den med rumænere forstærkede 11. Armee. Wiking havde da KST i Novomoskovsk ved Samara.[9]

Divisionen skulle sikre pansergruppens østflanke, og den blev straks sendt mod s-ø til Woltschja og derefter mod syd, idet floden dannede østgrænsen for dens operationsområde, hvis dybde svingede mellem 50 og 175 km. Russiske enheder flygtede østpå, angreb eller blev omringet og nedkæmpet. Den 9.10. nåede divisionen frem til Rasdory. Dagen efter fuldbyrdedes den fjendtlige sydhærs undergang.[9]

Pansergruppen svingede nu mod øst, og divisionen, der den 10.10. udgik af III. Korps og blev underlagt XIV. .Korps, fik den vigtige opgave under fremmarchen at dække den åbne nordlige flanke. Det betød overvågning og kampopgaver i en front, der i flanken svingede mellem 100 og 140 km. I

hovedsagen bevægede divisionen sig nu i tre marchgrupper langs med jernbanen fra Melitopol til industribyen Stalino (nu Donetsk). Herunder havde man et større sammenstød med fjenden ved Wolnowacha. Derpå kom efterårsregnen med påfølgende slamperiode, hvorunder alle bevægelser i køretøjer blev lammet. Forsyningerne udeblev, og stemningen blev dårlig. De små seje steppeheste viste sig at være det bedste trækmiddel. Med stort besvær nåede man frem til floden Kalmius, n-ø for Mariupol. Den 17.10 lykkedes et fremstød på 30 km til et nyt flodafsnit. Men så lå divisionen atter fast uden benzin. Forsyningslinierne var blevet for lange, og trænet savnede bæltekøretøjer.[9]

Den 23.10. var der samlet benzin nok til en mindre kampgruppe, der skulle støde frem til flodafsnittet Krynka-Mius. Det var herunder Nordlands opgave at tage byen Amvrosiewka. Kaptajn Schalburg, der var ordonnansofficer ved divisionen, lettede regimentet opgaven ved forinden på egen hånd at foretage et dristigt opklaringstogt mod angrebsmålet. Med en russisk militærkappe skødesløst slængt over uniformen lod han sig på en traktor køre ind mod byen, indtil han stødte på en russisk postering. Under foregivende af at være en højtstående russisk general overfusede han folkene på flydende russisk, anklagede dem for pligtforsømmelse og eksaminerede dem om alt, hvad de vidste om situationen. Efter at have set sig grundigt om i stillingerne, der holdtes besat af to batailloner og 1 artilleriafdeling, kørte han uhindret tilbage, hvor han kom fra.[3]

Den 28.10. tog I/Nordland byen med kun små tab. II. Batl. fortsatte mod øst og nåede Krynka, afventede artilleriets stillingsskifte og fortsatte derefter til Kolpakowka. Samme aften nåede Westland Uspenskaja, det senere udladningssted for divisionens jernbaneforbindelse.[3]

På månedens sidste dag fløj russerne tre store luftangreb mod Wikings område. Dagen efter var de der igen, men blev fordrevet af egne flyvere. Samme dag sluttede divisionen op bag Mius med Germania sydligst om Gustavfelde, Westland i midten om Uspenskaja og Nordland nordligst ved Godalajewka, hvor der var dannet et lille brohoved. Her traf man forberedelser til endnu et fremstød, denne gang mod et så fjernt mål som linien Schachty-Rostow. Overkommandoen ønskede det, trods den fremrykkede årstid, trods de uforsvarligt forlængede forsyningslinier, trods troppernes udmattelse og trods den blottede nordlige flanke. Vejret var ganske vist atter blevet tørt. Men det skulle ikke blive af lang varighed. 2 ugers krise – den første alvorlige – forestod.[3]

Den 5.11. indledes angrebet med, at XIV Korps' to panserdivisioner bryder frem fra brohovedet efterfulgt af Wiking, der skal sikre den nordlige flanke syd for Diakowo. Bagud til venstre for Wiking en bjergdivision med begrænset mål. Da 16. Panserdiv. er rullet hen over de russiske stillinger, dukker forsvarets infanteri atter op og yder kraftig modstand mod Wikings infanteri. I/Germania får hjælp fra nogle kampvogne af 14. Panserdiv. og får

henimod aften kæmpet fremmarchvejen mod øst fri. Næste morgen rykker kampgruppe Stoltz frem og tager vejen til Astachowo i besiddelse. Kampgruppe Nordland sættes ind nordligere. Ud for dens venstre fløj er der 40 km tomrum. Panserværnet her udsættes for en ubehagelig overraskelse, idet deres 3,7 cm kanoner viser sig at være virkningsløse over for nogle russiske kampvogne af ny model, T.34. En anden overraskelse får derimod et gunstigt forløb. Et kosakregiment er uhindret nået helt frem til en artilleristilling, som den pludselig angriber i attake. Afstanden er dog for stor til, at de sabelsvingende kosakker kan nå ind på livet af artilleristerne. Et par maskingeværer og nogle kanoner når at komme til skud. Angriberne bliver formelig mejet ned. Over 300 af dem må bøde med livet for førerens dumdristighed. En del overgiver sig. Kun nogle få undslipper.[3]

Den 7.11. melder Germania, der er sydligst, om god fremgang. Men der er ved at danne sig »huller« i fronten. Westland har ladet sig drage mere mod syd end beregnet for at hjælpe 16. Panserdiv. med at bekæmpe tilbageblevne russiske modstandsreder. I/Westland bliver derfor udskilt og underlagt Kampgruppe Nordland, sammen med hvilken den dagen efter tager virksom del i bjergjægernes erobring af Djakowo.[13]

Der indtræder nu meget hård frost. Køretøjernes kølervædske fryser. For første gang udsættes divisionen for »Stalinorgler« (serieraketskyts). Samtidig forstærkes den fjendtlige modstand. Fjenden synes at have tilført denne del af fronten operative reserver. Også korpsets to panserdivisioner indretter sig til forsvar og forsøger at grave sig ned i den frosne jord. Mellem dem gaber et stort mellemrum, som dele af Westland og Germania forsøger at lukke.[1]

Kampgruppe Nordland har over 20 km åben nordlig flanke at dække. Længst fremme mod øst er II. Batl. gået i stilling ved Astakowo. I. og III. Batl. sikrer området Liebental-Grünfeld, der har været beboet af tyske kolonister siden Katarina den II.s tid. Den 17.11. blusser kampene voldsomt op, og det varer ved. II. Batl. er mest udsat og kommer snart til at mangle ammunition. Regimentschefen kommer til og sender regimentsreserven – 15. komp. – til forstærkning. De russiske angreb udstrækkes hurtigt til resten af kampgruppen. Overmagten er uhyre. Op til 5 tætte angrebsbølger sender kommissærerne i ilden. Så snart den ene er mejet ned, beordres den næste frem. Tabene er kolossale, fordi formationerne er alt for massive. I det store og hele holdes stillingerne, og kampmoralen er usvækket trods de yderst ugunstige forhold og store lidelser. Modsat russerne er SS-mændene endnu ikke iklædt med vinterudrustning, skønt temperaturen er faldet til mellem 20 og 30° frost. De første tilfælde af forfrysninger indfinder sig.[1]

Den 20.11., samme dag som LAH (Førerens livgarde) og 13. Panserdiv. erobrer Rostow ved Don, forsøger russerne at sætte et panserangreb ind mellem II/Westland og III/Germania. Det mislykkes. Senere må Rostow

Under et skyttekompagnis angreb i Ukraine. Wiking 1941.

atter opgives, fordi ustandselige russiske angreb mod III. Korps' nordlige flanke gør stillingen for risikabel.[1]

Oppe ved kampgruppe Nordland optræder nu de nye T. 34 i masse. Til alt held følger det russiske infanteri ikke tilstrækkelig hurtigt efter kampvognene, når disse er brudt gennem HKL, og bliver derfor afvist. Men situationen er kritisk. Tabene er efterhånden vokset faretruende, og forsyningerne kommer ikke igennem. II/Germania og et panserregiment må skyndsomst indsættes her for at forhindre et gennembrud.[1]

Pansergruppens chef har forlængst opgivet at nå det oprindelige angrebsmål. Og da de forskellige divisioner ikke er placeret i egnede forsvarsafsnit, befales det hele trukket tilbage i første etape bag floden Tusloff, i næste og endelige etape til en forsvarsstilling bag floden Mius.[1]

Natten mellem 21.11. og 22.11. foregår tilbagetrækningen af hovedstyrkerne, medens dog III/Nordland med et pionerkompagni og panserjægere med tjekkiske 5 cm kanoner forbliver på et højdedrag som bagdækning hele den 22.11. Samtidig dækker I/Westland og opklaringsafdelingen nordflanken. Om morgenen den 23.11. finder fjenden de hidtidige stillinger forladt. Men inden hans kolonner kan sætte sig i bevægelse, bliver de splittet af et stort Stuka-angreb. Forfølgelsen kommer derfor først i gang ved middagstid.[3]

Bagdækningen har i mellemtiden indtaget en ny spærrestilling foran Tusloff-afsnittet. Om eftermiddagen indvikles den i voldsomme nærkampe med en indtrængende panserstyrke fulgt af store infanteristyrker. Tabene er store, men stillingerne holdes, og bagdækningen skaffer derved korpset tid til at indrette sig i Tusloff-afsnittet. De nordligere og sydligere bagsikringer løser deres opgave med betydelig mindre tab. Da III/Nordland endelig om aftenen når i sikkerhed bag egne linier, er dens styrke kun på kompagnistørrelse.[3]

Situationen er nu atter stabiliseret. Men tabene har været betydelige. Det viser sig dog, at en del af de folk, der er meldt savnet under tilbagetrækningen, i løbet af den følgende ugestid har været i stand til at slå sig igennem i smågrupper. Hvad man derimod ikke har håb om at gense, er de mange køretøjer, skyts og andet materiel, som er blevet efterladt, enten fordi man har manglet benzin eller, fordi hjulene efter først at være sunket ned i pløre senere er frosset fast.[1]

Tusloff-afsnittet var ikke egnet som varig forsvarslinie. Forløbet var for bugtet og for skævt i forhold til den samlede front. Arbejdsstyrker var derfor allerede gået i gang med at forberede en vinterstilling bag den noget vestligere beliggende flod Mius. Division Wikings nye afsnit gik fra Krynkas udløb i Mius til Godalejevka-Bischlerowa, hvor en ny slovakisk division var sat ind. Westland fik det sydligste afsnit, Nordland var i midten og nordligst Germania, i hvis afsnit der var et svagt sted bag en dybt indskåret flodsløjfe ved Russkoje-Berestowo. Divisionens kommandostation i Kalinowo bag Krynka.[3]

Natten 1.–2.12. gennemførtes forlægningen til Mius-afsnittet, uden at det lykkedes fjenden at gribe forstyrrende ind. Divisionen var opdelt i 5 kampgrupper, hvoraf den ene dækkede 16. Panserdivisions løsgørelse. Hver kampgruppe efterlod en forstærket deling med motorvogne som bagsikring indtil kl. 2 nat.[3]

Det var gennemgående 20° frost. Den fortsatte udbygning af den nye stilling kunne derfor kun ske ved hjælp af pionerernes sprængmidler. For at afhjælpe savnet af vinterbeklædning, lavede man af russiske gasmaskebeholdere små trækulsovne til brug for de mænd, der stod på post. Til opvarmning af dækningsrum lavede man ovne af tomme benzindunke. Først ved juletid ankom vinterbeklædningen.[8]

Regiment Nordlands hårde afværgekamp og den over 100 km lange vel gennemførte tilbagetrækning havde på den ene side styrket selvtilliden og korpsånden, men på den anden side medført så store tab, at det blev bestemt, at III. Batl. skulle nyopstilles i hjemlandet, efter at næsten alt resterende personel var blevet overført til I. og II. Batl. Det samme skete med mandskabet fra 15. og 17. komp.[8]

I månedens første halvdel gjorde fjenden adskillige forsøg på at bryde igennem HKL ved det udsatte sted i Germanias afsnit. Men hver gang blev Iwan kastet tilbage eller standset af artilleriets spærreild. Også over for I/Nordland forsøgte han et par gange at finde et svagt punkt. Men der var ikke noget at gøre. Mius-stillingen lod sig ikke mere rokke.[8]

IV Frikorps Danmark

Oprettelse og uddannelse

Der forekom ikke at være noget egentligt behov for en billigelse af Frikorpsets oprettelse fra den danske regerings side, eftersom det ikke skulle oprettes og heller ikke fungere på dansk højhedsområde. Man kan endog med en vis ret hævde, at det var en sag, der ikke direkte vedkom danske myndigheder. Derimod var hvervningen og tilmeldingen af danske statsborgere til krigstjeneste på aksemagternes side et officielt dansk anliggende, og – som allerede nævnt – var den sag formelt og retligt bragt i orden, inden Frikorpset – efter det første hold frivilliges afrejse fra Danmark den 19.7. 1941 – i praksis blev formeret som en militær enhed.

Indtil Frikorpset kunne blive en realitet, skulle der fra den oprettende tyske myndigheds side gives tilsagn om vilkårene for korpsets og den enkelte frivilliges forhold. Til det formål begav den vordende chef, oberstløjtnant Kryssing, sig den 7.7.41 til Berlin til forhandling med Våben-SS's hvervningschef.

Hvad de økonomiske, forsorgsmæssige og tjenstlige vilkår angik, var der ikke noget stort forhandlingsspillerum, eftersom Våben-SS i forvejen havde faste, delvis afprøvede bestemmelser herfor. Oberstløjtnant Kryssing opnåede dog tilsagn om, at Frikorpset skulle

- formeres som en national dansk og partipolitisk neutral enhed,
- føre Dannebrog som sin fane,
- have danske befalingsmænd og dansk som kommandosprog og
- kun indsættes i kampen mod kommunistiske modstandere og som en sluttet selvstændig bataillon.

Derimod kunne et ønske om, at korpset skulle iklædes danske uniformer, ikke imødekommes, fordi de havde for stor lighed med de russiske. At der senerehen opstod en del større eller mindre tvivlsspørgsmål, som ikke i alle tilfælde fandt en hurtig og tilfredsstillende løsning, viser, at der på forhånd burde være truffet bindende skriftlig aftale om mange flere enkeltheder end de her nævnte.

Hvor mange aspiranter, der er blevet afvist på sessionerne, har man ikke tal på. Men den 19.7. 1941 mødte de til Frikorpset i første omgang udtagne 500–600 mand på Ryvangens Kaserne i København.

Kort 4 og 5 bagest i bogen.

Oberstløjtnant Kryssing indledte med at holde en tale, hvori han bl. a. takkede den danske regering for dens imødekommenhed og den tyske, fordi den havde muliggjort, at danske mænd ikke behøvede at sidde dådløse hjemme under Europas skæbnekamp mod kommunismen. Han understregede, at Frikorpset skulle ud at kæmpe for en sag, der også var Danmarks. Til stede var repræsentanter for det danske Krigsministerium, for Udenrigsministeriet samt for tyske militære og civile myndigheder.

En kreds af velyndere havde skænket Frikorpset en dannebrogsfane, der nu blev udfoldet for første gang. Og med et tysk musikkorps i spidsen, efterfulgt af fanebæreren og officererne i danske uniformer, afmarcherede de 500–600 frivillige til Hellerup Jernbanestation, hvor styrken blev indladet i et jernbanetog.

Da transporten var til ende, viste det sig, at bestemmelsesstedet var Hamburg, nøjere betegnet SS-regiment Germanias kaserne i Langenhorn, der lå i den yderste nordlige udkant af storbyen.

Ved udladningen blev de frivillige modtaget af repræsentanter for Hæren, Våben-SS, Partiet, det danske generalkonsulat og dagspressen. Også her stod et musikkorps parat til at ledsage kolonnen det sidste stykke vej til kasernen.

Straks efter ankomsten blev Frikorpset formeret som en infanteribataillon på en stab og fire skyttekompagnier. Det blev forstærket med ca. 100 mand danske frivillige, der kort tid forinden havde påbegyndt en rekrutuddannelse på kasernen sammen med nogle flamske frivillige, der nu var forflyttet.

Kasernen var ret ny, rummelig og velindrettet. Hvert kompagni indkvarteredes i sin egen toetagers blok. Staben havde sæde i den pompøse hovedbygning, der desuden rummede forskellige fælleslokaler. Desuden fandtes der på området en del andre bygninger, såsom stalde, garager, infirmeri, tandklinik og boliger for underofficersfamilier. Forplejningen var veltillavet, velsmagende og tilstrækkelig. Der blev jævnlig udleveret cigaretter, bonbons og lign.

Efterhånden tilgik der nye frivillige hjemmefra. Den 10.8. ankom således et kontingent på ca. 300 mand, hvoriblandt flere reserveofficerer. Det forekom også, at faste officerer, der søgte optagelse i korpset, blev afvist, fordi de ikke kunne akcepteres som SS-folk.

Ca. 40 % af mandskabet var i forvejen uddannet militært. Men blandt disse var der en hel del fra andre våbenarter end infanteriet samt ca. 30 mand, der havde gennemgået en kortvarig uddannelse som finlandsfrivillige.

Ved besættelsen af posterne som delingsførere rejste der sig visse vanskeligheder. Ganske vist var der ved hvert kompagni 2 à 3 officerer foruden chefen. Men det viste sig, at adskillige officerer ikke havde fuld infanteristisk uddannelse og derfor først med tiden kunne påregnes at blive fuldt brugbare. Noget lignende gjorde sig gældende for underofficersposterne. Man

måtte til dels klare sig med gruppeførere, der var uddannet ved fremmede våbenarter eller ved marinen og – i ikke så få tilfælde – med udvalgte underførere fra D. N. S. A. P.s såkaldte stormafdelinger uden nogensomhelst militær uddannelse.

Som det kunne ventes, medførte disse forhold en del ulemper for mandskabets militære opdragelse og uddannelse, selv om der af alle parter blev lagt god vilje for dagen. Ulemperne gjorde sig dog kun gældende i form af forsinkelser.

Ved nogle af kompagnierne fandtes der ikke blandt underofficererne brugebare emner til besættelse af posterne som skydelærer og kommandounderofficer, en alvorlig mangel, der især var følelig for den pågældende kompagnichef.

Der var tilforordnet hvert kompagni samt staben en tysk SS-løjtnant som hjælper. Ingen af dem var krigserfaren, og deres militære kunnen syntes kun at svare til en nyudnævnt dansk kornets (sergents) standpunkt eller dårligt nok det.

Da der ikke fandtes noget egentligt øvelsesterræn i tilslutning til kasernen, foregik det meste af udendørsuddannelsen på kasernens rummelige gårdspladser. Våben og materiel, der var fabriksnyt, tilgik de første dage af august.

Uddannelsen blev tilrettelagt efter et 6 ugers program for enkeltmandsuddannelse i erstatningshæren. Planer for uddannelse i taktiske enheder blev der foreløbig ikke talt om, lige så lidt som det blev bekendtgjort for uddannelseslederne – dvs. kompagnicheferne – hvornår man havde tænkt sig, at frikorpset skulle være færdiguddannet og klar til frontindsats.

I mangel af gymnastiksal blev der i stor udstrækning dyrket feltgymnastik på kasernens forhindringsbaner. Der blev lejlighed til at skyde nogle få skarpskydninger med karabin på en lille primitiv skydebane et par km fra kasernen. Endelig blev marchtræningen påbegyndt og nåede op på ca. 25 km. Til undervisning disponerede hvert kompagni over en foredragssal og et lokale med terrainbord.

Det viste sig, at nogle ganske få af folkene havde fortiet, at de ikke havde blank straffeattest (hvad dog mange værnepligtige i Danmark heller ikke havde). Efterhånden som noget sådant blev opdaget, blev de pågældende atter hjemsendt eller – efter ønske – overført til civilt arbejde. En krigsretssag i anledning af en legemsbeskadigelse, der ved et uheld fik dødelig udgang, blev gennemført på en i juridisk henseende mindst lige så betryggende måde, som det ville have været tilfældet ved militæret i Danmark.

Erfarne officerers indtryk af mandskabets kvalitet på begyndelsestrinet gik ud på, at den med hensyn til udholdenhed, fysisk modstandsdygtighed og tilpasningsevne stod på højde med de bedste kompagnier i dansk infanteri, og at den med hensyn til disciplin, tjenstlig iver, opfattelsesevne samt stemning og god tone lå en del højere. Erfaringer fra fronten senerehen viste, at kampånden var særdeles god.

Frikorps Danmarks Fanevagt. Langenhorn Kaserne, august 1941.

Noget af det første, de frivillige lærte, var at synge marchsange. Da der som bekendt var en næsten total mangel på gode danske marchsange, lå det lige for at indøve nogle af de mange fortræffelige tyske sange, og dem lærte de da også hurtigt at sætte pris på, selv om de aldrig lærte at synge dem så godt som deres tyske kampfæller.

Den 25.7. kl. 1 nat blev der slået luftalarm for første gang. Alt var vel forberedt. I hver bygnings kælder var der indrettet sovepladser til hele styrken. I ro og orden begav alle sig straks derned i den anordnede påklædning medførende et par tæpper hver. To mand blev dog udstillet som brandvagter i tagetagen, hvor der var anbragt ildslukningsmidler. Nogle dage senere blev alle bygninger sprøjtemalet udvendig i maskeringsmønstre.

En ugestid senere blev der fra britisk side iværksat et omfattende natligt luftangreb med spræng- og brandbomber direkte mod kaserneetablissementet. Der faldt en del brandbomber inden for dette. Men de blev hurtigt uskadeliggjort. Den påfølgende formiddag eksploderede en sprængbombe med forsinket antændelse i sit krater på en af kasernepladserne uden at anrette skade. Hverken ved denne eller andre lignende lejligheder kom nogen af kasernens beboere noget til.

Den 5.8. var der edsaflæggelse. Ordlyden var følgende:

»Jeg sværger ved Gud den hellige ed, at jeg i kampen mod Bolchevismen vil yde den tyske Værnemagts øverstbefalende ubetinget lydighed, og at jeg som tapper soldat til enhver tid vil være rede til at sætte mit liv ind for denne ed.« Eden blev aflagt samlet og påfulgtes af en forbidefilering for chefen og en SS-general fra Führungshauptamt. Højtidelighederne blev filmet og nogle dage senere vist i den tyske ugerevy.

Ikke længe efter, at det i Hamburg var rygtedes, at et korps af danske krigsfrivillige var kommet til byen, søgte fremtrædende medlemmer af den danske koloni kontakt med Frikorpset. Der blev arrangeret en række selskabelige sammenkomster, hvorunder officerer fra Frikorpset blev modtaget hos landsmænd, bosiddende i Hamburg. Det blev herunder fremhævet, at Frikorpsets ankomst havde udløst en følelse af befrielse og stolthed, fordi mange af de derværende danskere havde følt sig trykket over, at der ikke fra dansk side havde været gjort en indsats i det store opgør, der skulle sikre Europa en bedre fremtid. For mandskabet blev der arrangeret underholdning i kasernens største sal, hvor blandt andet en kendt dansk klavervirtuos og en dansk operasanger, begge fra Hamburg, medvirkede.

Endnu inden udgangen af august var korpset blevet så talstærkt, at man måtte oprette et 5. kompagni, der betegnedes Depotkompagniet (senere Erstatningskompagniet).

Da der intet øvelsesterrain var i nærheden af kasernen i Langenhorn, kunne uddannelsen til en kampklar bataillon ikke nå ud over et ganske elementært begyndelsesstadium. Det kom derfor ikke som nogen overraskelse, at Frikorpset den 15.9.1941 måtte forlade Hamburg.

De frivillige havde haft en god tid i Langenhorn. De materielle forhold havde været gode, uddannelsesforholdene nogenlunde gode og kammeratskabet og stemningen udmærket. Storbyens nærhed havde været en stor attraktion. Alle havde haft lejlighed til at bese den smukke by og prøve nogle af dens mangeartede adspredelser. Forlægningen foregik pr. jernbane i tre transporter. Turen gik over Wittenberge-Berlin-Frankfurt a. O.-Posen og endte i Treskau ved floden Warthe. Hver mand havde fået udleveret marchforplejning, og under standsninger på de større banegårde stiftede vore frivillige bekendtskab med den fortræffeligt organiserede velfærdstjeneste, der trakterede med kaffe, the, æblemost og varm suppe.

Indkvarteringsforholdene i Treskau var akceptable omend en del ringere end i Langenhorn. En tidligere åndssvageanstalts bygningskompleks var blevet indrettet til kaserne. Hvert kompagni havde sin egen bygning. Der var et rummeligt officerskasino og en række officersvillaer. Hele komplekset lå åbent ud til det omgivende landskab. Som umiddelbare naboer til kasernen var der en herregårdsbygning tilhørende en tysk adelsslægt, en kirke i barokstil og et tidligere kloster, der lejlighedsvis brugtes til indkvartering.

Efter at lokaliteterne var bragt i brugbar stand, fortsattes uddannelsen med særlig vægt på skyttetjeneste, gruppens kampforhold og skarpskydning. Det sidste foregik på nogle af britiske krigsfanger anlagte skydebaner på en større troppeøvelsesplads på den modsatte side af floden, en halv snes kilometer borte.

Ikke længe efter specialiseredes uddannelse og organisation. Der udleveredes lette granatkastere, panserværnsgeværer og maskinpistoler til skyttekompagnierne, ligesom 4. kompagni blev formeret som tungt kompagni, foreløbig med tunge maskingeværdelinger og 8 cm morterer. Egnen var tyndt befolket. Det var derfor ikke vanskeligt at finde uopdyrket og afvekslende terræn til uddannelse i fægtning og felttjeneste.

Da bataillonschefen som artilleriofficer ikke mente at kunne tilrettelægge den videregående uddannelse samtidig med, at næstkommanderende var sendt på kursus, anmodede han om, at der måtte blive tilkommanderet tysk hjælpepersonale af tilpas kompetence. Dette gav i oktober måned anledning til en øget invasion af tyske befalingsmænd. De indgik i en tysk uddannelsesstab, eller de blev sat til at bestride specielle faglige poster. Samtidig blev der givet tilsagn om, at Frikorpset, så snart det var muligt, skulle omorganiseres til en motoriseret bataillon.

Den tyske uddannelsesstabs leder rapporterede direkte til Führungshauptamt i Berlin uden om bataillonschefen, og han krævede og opnåede at blive foresat for kompagnicheferne, selv om disse var ældre i tjenesten end han selv. Kompagnierne beholdt som hidtil en instruktionsofficer, der dog på det efterhånden ret fremskredne stade nærmest var overflødig i hvert fald ved skyttekompagnierne og i mange retninger var mere nydende end ydende. Den nye uddannelsesstab lagde en ikke ringe energi for dagen. Den fik frie

tøjler og kunne skalte og valte, som den fandt forgodt. Som man kunne vente, gav ordningen anledning til gnidninger.

Man kan ikke sige, at de uddannelsesmetoder og de taktiske principper, der doceredes, var væsensforskellige fra dem, man var vant til fra den danske hær. Men kompagnichefernes selvstændighed blev antastet på en uheldig måde. Påvisning af fejl ved uddannelsesstabens belæringer besvaredes med personlige chikanerier, og dens egen kritik udartede ofte til taktløsheder.

Officerskorpset samledes normalt to aftener om ugen til gennemgang af uddannelsesdirektiver, af taktiske bestemmelser og af befalingsteknik.

Nogen metodisk politisk opdragelse blev hverken befalingsmænd eller mandskab udsat for, skønt der lejlighedsvis blev fremsat ønsker herom fra dansk side. Man fik indtryk af, at de tilkommanderede tyskere kun havde tid og lyst til at beskæftige sig med de rent militære opgaver, og at de hverken besad evner eller skoling til at optræde som politisk-ideologiske pædagoger. Danske befalingsmænd har muligvis på eget initiativ forsøgt at påvirke de undergivne til den bedst mulige forståelse af nationalsocialismens ideer og deres værdi ved skabelsen af det kommende Europa. Men i det store og hele ligesom lå det i luften, at den af Adolf Hitler docerede målsætning og livsanskuelse var en europæisk nødvendighed af indlysende rigtighed, som alle frivillige måtte forudsættes at være indforstået med. Derfor – og tillige fordi kompagnierne ikke blev forsynet med egentligt politisk-ideologisk lærestof – følte ingen sig fra tysk side underkastet propagandamæssigt pres endsige hjernevask i smag med de metoder, der er blevet almindelige i de sørgelige rester af Vesteuropa, der er blevet til overs efter den ulykkelige udgang, krigen fik.

Skønt et imponerende stort apparat var sat i gang til lejlighedsvis adspredelse og opmuntring for de tyske soldater såvel bag den kæmpende front som ved hjemmehæren, så kom dette ikke Frikorpset til gode i denne periode, hvad grunden så end har været. Kun på fridage lå byen Posen inden for rækkevidde. På grund af sin størrelse, sit store tyske og tysk-baltiske befolkningselement, sit livlige forretnings- og restaurantliv og sine teatre og biografer frembød byen et attraktivt mål for en udflugt.

Indtil udgangen af 1941 fremtrådte de nu krigsstærke kompagnier som almindelige infanterienheder med dertil hørende hestetrukne køretøjer. Men samtidig var motoriseringen under forberedelse. Dette gav sig især udtryk i bataillonsstabens organisation. Den var midlertidig svulmet op til en størrelse af ca. 100 mand, og dens virksomhed var efterhånden stærkt differentieret. Den fik sine motorordonnanser, sin forbindelsesdeling, der ved starten var rent tysk, men efterhånden fordanskedes mere og mere. Den vigtige motorafdeling ledede af en tysk specialist og indbefattede bl. a. værkstedsdeling og køreskole. Den havde det tekniske tilsyn med bataillonens stadig voksende vognpark. I november oprettedes en infanteri-pionerdeling på 30

mand under en dansk løjtnant. Den sendtes til uddannelse på pionerskolen i Dresden.

I november foreslog uddannelsesstabens leder Frikorpsets chef, at tysk af rent praktiske grunde skulle erstatte dansk som kommando- og tjenestesprog. Forslaget blev omgående tiltrådt. Omtrent samtidig billigede chefen et forslag om, at de tyske befalingsmænd indtrådte i de for korpset som bataillon normerede befalingsmandsposter. Kun en enkelt af dem besad lidt krigserfaring.

Nu var der i forvejen adskillige overtallige danske officerer ved korpset. De blev efterhånden sendt væk til skoler, kursus m. m. Så meget mere effektivt virkede det øgede tyske islæt, uden at Frikorpset dog af den grund mistede sit præg af at være dansk. At nogle af de tyske befalingsmænd ikke egnede sig til at samarbejde med udlændinge, forhindrede ikke, at forholdet senere, da enhver kom på sin naturlige plads i den kæmpende bataillon, blev fuldt ud tilfredsstillende. Ingen danskere mærkede således noget til, at det forventedes, at de skulle føle sig som en slags tyskere. Det viste sig derimod, at de tyskere, der blev hængende i Frikorpset, efterhånden fattede stor interesse for danskheden og kom til at føle solidaritet med deres danske kammerater og med Frikorpset som sådant.

5. kompagni – Erstatningskompagniet – var efterhånden med sine omtrent 300 mand svulmet op til en næsten uhåndterlig enhed, der organisatorisk og uddannelsesmæssigt egentlig ikke havde nogen naturlig tilknytning til det øvrige Frikorps. Den 18.12.41 udgik det helt af Frikorpset og afrejste med tog over Breslau – Wien til Graz i Steiermark, hvor det sammen med andre vesteuropæiske og finske frivillige indgik i den nylig opstillede »Ersatzbataillon der Legionen« og blev indkvarteret på en stor moderne indrettet kaserne i smukke bjærgrige omgivelser tæt uden for byen.

Efter de indgribende ændringer i de interne forhold i november og december fulgte et par rolige vintermåneder, hvor uddannelsen gjorde gode fremskridt, inden nye omvæltninger fandt sted. Allerede længe forinden havde chefen afvist et forslag om, at lederen af D. N. S. A. P. skulle have lejlighed til at besøge Frikorpset og holde tale til mandskabet. Denne afvisning fremkaldte stor misfornøjelse hos en ganske lille klike af fremtrædende partifanatikere, der gjorde tjeneste som menige og underofficerer i Frikorpset. De forsøgte direkte og ad omveje at undergrave chefens i forvejen svage stilling, fordi de ønskede at etablere en nærmere kontakt mellem Frikorpset og deres parti.

Hvorom alting er, så blev chefens uvilje mod at kæde partipolitik sammen med Frikorpsets militære mission udlagt og viderebragt til højeste sted som et udslag af en indstilling, der var uforenlig med Nationalsocialismen og en hindring for opdragelsen til den rette kampånd. Disse beskyldninger var aldeles grundløse, men førte alligevel til, at Führungshauptamt

med urette desavouerede chefen i et par retssager på en måde, der svækkede hans muligheder for at føre fast kommando, og derefter forsatte ham til en tysk SS-afdeling den 23.2.42. Samtidig med chefen afgik korpsets næstkommanderende, en kompagnichef og flere andre af lavere grader til tjeneste andetsteds. Men allerede den 13.2. havde en SS-general foreslået, at SS-major C. F. v. Schalburg fra division Wiking skulle afløse oberstløjtnant Kryssing. Og det samme foreslog en anden SS-general den 22.2. efter et inspektionsbesøg ved Frikorpset.

I begyndelsen af marts overtog major v. Schalburg kommandoen over Frikorps Danmark. Schalburg havde efter nogle måneder som frivillig under den finske vinterkrig i 1939–40 meldt sig til Våben-SS allerede i efteråret 1940 og senere deltaget i sommerfelttoget 1941 i Ukraine som ordonnansofficer i division Wikings stab. Han kom nu lige fra Mius-stillingen, hvor han havde ført en bataillon i de sidste vintermåneder. Faderen var dansk, moderen russisk. Han var født i Rusland, hvorfra hans familie var blevet fordrevet af de bolchevikiske magthavere. Som fremtrædende aktivt medlem af D. N. S. A. P. løb han ingen risiko for chikanerier fra partifanatikeres side. Hans grundige fredsuddannelse som dansk linieofficer gav ham en solid ballast og selvtillid. Og som fronterfaren soldat og god bekendt af talrige tyske SS-officerer var han på forhånd accepteret fra tysk side. Alt i alt tiltrådte han med gode forudsætninger for at kunne bestride sin nye chefpost tilfredsstillende.

Bortset fra lederen af den tyske uddannelsesstab, der nu blev opløst, fjernede Schalburg ingen af de tilkommanderede tyske befalingsmænd. Til gengæld forstærkede han det danske element ved at foranledige, at en del af de danske officerer, der var blevet forflyttet til skoler m. m., kom tilbage til Frikorpset. I marts-april blev uddannelsen drevet meget intensivt. Der blev lagt vægt på en moderne mørkeuddannelse. Endvidere blev der afholdt fægtningsskydninger, deraf en i bataillonsstyrke med panserværn mod bevægelige mål. Officersuddannelsen fortsattes, idet der under chefens ledelse blev afholdt et par større planspil bygget over situationer fra sommerfelttoget i Ukraine.

Samtidig med at motoriseringen gennemførtes, var også Frikorpsets organisation blevet ændret. Ifølge Führungshauptamts opgørelse forrettede den 15.1.1942 1164 danske frivillige tjeneste i Frikorps Danmark. Heri var dog erstatningskompagniet i Graz medregnet. Organisationsændringerne medførte, at hvert skyttekompagni fik en 4. tung deling med 2 × 2 s. mg. og 2 mellemtunge (8 cm) morterer. Disse tunge våben blev overført fra 4. kompagni, der som erstatning fik 2 delinger à 2 l. I. G., 1 panserværnsdeling med 3 pak (5 cm) samt infanteripionerdelingen.

Sent om aftenen den 4.5.42 tilgik der chefen telefonisk ordre fra Berlin om at gøre Frikorpset klar til afmarch og indsats i løbet af to dage, dog at motorkøretøjerne med dertil hørende personel (÷ motororordonnanserne)

Kasernevagten afløses. Frik. Danmark. Treskau 1942.

foreløbig skulle efterlades i Treskau. En protest under henvisning til, at der endnu var enkelte ting at rette ved uddannelsen, hjalp ikke.

Så fulgte to hektisk travle dage med ordreudgivelser, udlevering, pakning, eftersyn, vakcination og meget andet. Naturligvis blev det ikke fortalt mandskabet, hvad forberedelserne gik ud på. Men ingen var i tvivl om, hvad der forestod, og der var næppe nogen, der ikke glædede sig til den længe ventede dyst med fjenden, og som ikke følte sig sikker på at kunne hævde sig under frontens hårde vilkår.

Frontindsats 1942

Allerede klokken 2 om morgenen den 7. maj lød de tilsynshavendes fløjter overalt på gangene i kompagnibygningerne. Søvndrukne efter kun tre timers nattehvile tumlede mændene ud af sengene. Dagen forinden havde de fleste deltaget i en anstrengende, men vellykket feltøvelse og om aftenen kompagnivis i kammeratskabsfester med bål, sange og masser af the med rom. Var der nu igen tale om en af disse alarmeringsprøver? Men nej, det stemte jo ikke overens med, at samtlige befalingsmænd allerede var til stede fuldt påklædte. Så kom ordren om, at alle skulle være marchklar med skarp ammunition inden kl. 0600, og da der til slut blev udleveret marchforplejning for tre døgn, var ingen i tvivl om, at det endelige opbrud fra Treskau var

I. G. fra 4'/F. D. i stilling, januar 1943.

umiddelbart forestående, og at målet var et eller andet afsnit på den uhyre lange østfront.

Naturligvis var de omfattende forberedelser tilendebragt til den befalede tid, og henimod kl. 6 stod kompagnierne opstillet på alarmpladsen, hvor luften svirrede af kommandoråb, klarmeldinger og raslen af våben, patronbælter og udrustning. Stilheden sænkede sig derefter over pladsen, medens man afventede betaillonschefens ankomst. Endelig kom major v. Schalburgs vogn til syne, og langsomt kørte han stående i chefsvognen hele fronten af, medens han tavs hilste sit kampberedte korps. Så steg han ud og holdt en kort tale, i hvilken han mindede enhver om, hvorfor han stod her i dag. I den kommende tid ville verden få at se, hvorledes danske soldater kæmper og dør, sagde Schalburg. Og for at det hele ikke skulle virke for alvorligt, udlovede han en dusør til den frikorpsmand, der som første plantede Dannebrog i Kreml.

Derefter blev korpset beordret i køretøjerne, hvorpå de lange vognkolonner satte sig i bevægelse ad landevejen mod Posen, hvor korpset blev indladet i jernbanetog, medens vognparken kørte tilbage til Treskau.

Efter et døgns jernbanekørsel afbrudt af en række kortvarige stop rullede toget ind på de militære sidespor ved flyvepladsen Heiligenbeil i nærheden af Königsberg i Østpreussen. Først nu fik alle at vide, at Frikorpset skulle flyves

ind i en stor »lomme« ved Demjansk (S-Ø f. Ilmensøen), hvor 8 tyske divisioner havde været indesluttet det meste af vinteren.

Halvdelen af Frikorpset blev straks indladet i transportmaskiner af typen Ju. 52 og fløjet afsted, medens resten fulgte efter den følgende dag, efter at havde overnattet i luftvåbenets kaserne. Transporten overvågedes af Messerschmidt-jagere. Flyvningen foregik i ganske lav højde. To russiske jagere gik til angreb, og det lykkedes dem at beskadige en transportmaskine, men ikke værre, end at den kunne flyve videre og lande i god behold. Den ene af de russiske jagere blev straks skudt ned, den anden jaget på flugt.[1]

Efter landingen i Demjansk blev kompagnierne sendt i kvarter i 4 landsbyer langs Pola floden. Foruden Frikorps Danmark var nu 6 divisioner – deriblandt SS-div. Totenkopf under SS-general Eicke – med i alt ca. 80.000 mand indesluttet i den såkaldte »Festung Demjansk«. General greve Brockdorff-Ahlefeldt havde overkommandoen. »Lommens« dybde i nord-syd og øst-vest var 50 km henholdsvis 70 km. Den frontlinie, de seks divisioner skulle fastholde, var ca. 300 km lang.[1]

Den 21. april var det ganske vist som afslutning på et stort anlagt tysk angreb såvel fra vest som fra øst, lykkedes at etablere en ganske tynd vejforbindelse mellem Demjansk-styrkerne og det vest derfor liggende frontafsnit. Men denne forbindelse var endnu så spinkel og farlig at benytte, at den ikke kunne anvendes som forsyningslinie. Det var tanken, at denne landforbindelse – der forløb over Biakowo og Watschelewchina – snarest muligt skulle udvides og forstærkes.[1]

Den første ugestid kom de nye danske frontkæmpere ikke i berøring med fjenden. I det tildelte afsnit var der roligt. Natlige opklaringspatruljer gav ikke noget positivt resultat, finkæmning af en skov heller ikke. I øvrigt forstærkedes de anviste stillinger.[2] Alligevel led korpset her sit første tab. En krigserfaren oversergent, kaldet Marokko-Jensen, gik på egen hånd ud i et farligt område og blev dræbt ved at træde på en mine.[3]

Den 20.5. blev Frikorpset alarmeret, efter at det var lykkedes nogle russere sydfra at overskære vejen Omnytschino-Biakowo. I løbet af dagen gik 1. og 2. komp. i stilling sydvest for Biakowo. 3. og 4. komp. fulgte senere efter. Samme dags aften fik Frikorpset sin ilddåb. De anviste stillinger lå i det sumpede og skovrige område mellem ovennævnte vejstrækning og den sydligere liggende Robja å, hvor det ikke var muligt at skaffe sig dækning ved at grave sig ned, fordi grundvandet kom frem i et par spadestiks dybde. Myggene var en frygtelig plage. Et myggenet var det vigtigste våben. Når Frikorpset – skønt uprøvet – blev sat ind netop her i den nylig erobrede meget vigtige smalle forbindelsesstreng, som russerne ganske givet forsat ville forsøge at gennembryde, så kunne det kun opfattes som en meget fin tillidserklæring.[3]

Stillingerne lå med front mod Robja å, dvs. mod ssv. Venstre fløj – en del af 3. komp. – lå tæt vest for en vej, der fra Biakowo førte mod sydvest.

Major C. F. Schalburg og løjtnant Just Nielsen foran 1./F.D.1942.

Mellem denne vej og åen, var en del. fra T-div. i stilling. 1. komp. (Per Sørensen) og 2. komp. (Boy Hansen) (til venstre derfor) havde indtaget deres pladser kl. 18. Allerede kl. 19 angreb fjenden med 1 à 2 kompagnier. Men dette angreb blev let afvist og med ringe tab, idet kun 1. komp. havde to sårede. For at bøde lidt på fiaskoen, belagde russerne derefter området med granatkasterild, men det blev en endnu større fiasko. Ilden lå alt for kort, og der var en mængde blindgængere.[2]

Sent om eftermiddagen den følgende dag blev 2. og det meste af 3. komp. trukket ud af stillingerne for under bataillonschefens ledelse at finkæmme skovene mellem landevejen og Robja å, hvor man vidste, at en del russere mere eller mindre isoleret havde sat sig fast. Først kl. 4 næste morgen var den ubehagelige aktion i den sumpede, nattemørke skov afsluttet. Resultatet var over 20 medbragte fanger og op imod 100 dræbte russere mod kun fem letsårede af egen styrke.[3]

Et par timer efter at 2. komp. den 22.5. morgen atter havde indtaget sine stillinger over for Robja å, brød en voldsom artilleriild – derunder raketgranater fra de såkaldte stalin-orgler – løs over hele afsnittet. I ly heraf lykkedes det under et angreb en enkelt russisk gruppe at trænge igennem ved 1. kompagnis højre fløj. Et hurtigt iværksat modstød gjorde det dog af med

gruppen, og allerede i de sene morgentimer ebbede angrebet ud. Nattens og morgenens kampe havde kostet 1. komp. de første svære tab, 24 døde og sårede, deriblandt en delingsfører, oversergent Oksen, faldet under opklaring med en patrulje.

Selv om det var lykkedes at hindre et russisk gennembrud til landevejen, så var der stadig russiske småstyrker, der holdt til i skovene syd for denne. Det kunne blive ret ubehageligt. Og derfor gik chefen for 3. komp., kapt. P. N. Jacobsen, med sin hovedstyrke i gang med endnu en rensning af dette område tidligt om morgenen den følgende dag. Denne gang stødte kompagniet på en regulær skovstilling, der blev forsvaret af 100–150 mand med maskingeværer. Ordren til angreb kom omgående. Efter hård kamp trak russerne sig tilbage uden dog at kunne frigøre sig fra de forfølgende danskere. Ud på eftermiddagen, da kampene havde varet i omtrent 7 timer, trak resten af den fjendtlige styrke sig tilbage fra den sidste stilling dækket af granatkasterild. På det tidspunkt var 3. kompagnis ammunitionsbeholdning næsten opbrugt. Kompagniet meldte sig tilbage med 14 fanger og efterlod henved 100 faldne russere i skovene. Det fine resultat havde sin pris: 3 faldne og 6 sårede. Den ene faldne blev ramt i underlivet af et dum-dum projektil og døde den 24.5. Det var løjtnant Nordholm, der således blev Frikorps Danmarks første faldne officer. Den 23.5. gik hele F. D. i stilling som vist på skitse 4; dog med pi-del. yderst på højre fløj. Om natten den 23.5. faldt pi-delingens fører, løjtnant N. V. Falgaard, under rekognoscering ved Robja å.[3]

I de følgende dage meldte flere af de undslupne russere sig i erkendelse af deres håbløse situation. Mange af dem gik ind på at lade sig anvende som »arbejdsvillige« ved de dele af afdelingerne, der virkede bag de kæmpende tropper. En af dem – Pjotr – fik endog lov til at indtræde i en gruppe af 3. komp., med hvilken han med stor iver deltog i kampen. Han overgik senere til »Regiment Danmark« og blev sidst set under dette regiments afsluttende kampe i Berlin i april-maj 1945.[1]

Der fulgte nu et par forholdsvis rolige dage. Men selv om russerne ikke angreb, så var frikorpset dog jævnlig udsat for artilleriild. Opklaringen fortsattes naturligvis fra begge sider. 1. kp. opsnappede 1 off. og 20 mand på patrulje. Og om natten blev man desuden forstyrret af nogle små natbombemaskiner, der nedkastede deres bomber på må og få uden at gøre nævneværdig skade. Om dagen var mange af folkene i gang med den i dette terræn meget besværlige forsyningstjeneste. Og desuden blev der overalt arbejdet ihærdigt på at udbedre og forstærke kampstillingerne så godt, det nu lod sig gøre i et terræn med så høj en grundvandstand.[2]

Natten mellem den 26. og 27. maj kom en opklaringspatrulje tilbage med en melding, der gav et nøjagtigt billede af de stillinger, russerne havde anlagt og udbygget over for 1. og 3. kompagnis front. Det drejede sig om en slags brohoved, idet de fjendtlige stillinger nord for Sutoki var skudt frem til nordbredden af Robja å. Da man regnede med, at fjenden snart ville gøre

et energisk forsøg på at overskære forsyningsvejen til Demjansk, besluttede man sig til at komme ham i forkøbet ved at udsende en stærk stødtrop, der skulle tilintetgøre det lille, men stærkt udbyggede brohoved. Til denne opgave udvalgtes 1. kompagnis 2. deling under kommando af løjtnant Just Nielsen. Om aftenen den 27.5. blev delingen instrueret, hvorefter den gjorde sig klar. Der blev udleveret ekstra håndgranater og svært sprængmateriel.[1]

Ved midnatstid bryder stødtroppen op og bevæger sig næsten lydløst i enkeltkolonne gennem den mørke skov. Efter de første 400 m må folkene forsigtigt mave sig frem gennem den våde sump. Et heldigt udfald afhænger af, om stødtroppen når uopdaget ind på livet af posterne ved bunkerstillingerne. Kort før målet er stødtroppen lige ved at løbe ind i en tilbagevendende russisk patrulje. Længe ligger de alle med tilbageholdt åndedræt og ved ikke, om de er opdaget eller ej. Heldet synes at stå dem bi. Stødtroppen deler sig nu i to hold, venstre hold under delingsføreren, højre hold under sergent Kern, hvert med sine mål. Så arbejder de sig videre frem, indtil de kun er en snes meter fra de forreste poster. Der høres ikke en lyd. Delingsføreren gør en håndgranat klar og kaster den. Det er det aftalte signal for begge hold. Granaten lander præcist i skyttehullet hos den forreste post – og detonerer. Braget, der flænger nattens stilhed, efterfølges af en infernalsk larm. Hele stødtroppen springer op og styrter sig over de fjendtlige stillinger og bunkers. Rungende hurraråb blander sig med maskingeværernes smeldende byger og de voldsomme detonationer fra de strækladninger, der lynhurtigt er blevet anbragt ved de opgivne mål, bunkers, granatkastere osv. Enkelte overlevende russere søger at redde sig ved flugt ned til flodbredden, men ingen undslipper. I løbet af få sekunder er det hele tilsyneladende overstået, og opgaven løst. Ikke en eneste mand af stødtropperne er kommet noget til. Løjtnant Just Nielsen er allerede begyndt at give ordre om tilbagemarchen, da et hidtil uobserveret maskingevær fra den modsatte bred af Robja å åbner ilden og tvinger alle til at søge dækning bag de rygende rester af de russiske bunkers. Samtidig begynder der at falde granatkasterild over delingen. Ulykkeligvis træffer den første maskingeværbyge løjtnant Just Nielsen, der bliver dræbt på stedet, ruller ned ad skrænten til åen og går til bunds med det samme. Der er intet andet at gøre for løjtnantens hold end straks at trække sig tilbage til skovkanten. Sergentens hold ligger mere udsat. Folkene må forsøge springvis at nå over til den skærmende skov. Men det sker ikke uden tab af 4 letsårede og en hårdtsåret. Alle sårede bringes dog med tilbage til kompagniet.[1]

Stødtroppen høstede anerkendelse for den dygtighed, hvormed den havde løst den vanskelige opgave. Deltagerne blev dekoreret med jernkorset af II. kl., og den faldne løjtnant hædredes med omtale i »Ehrenblatt des deutschen Heeres«.

Frikorpsets stillinger lå 1200–1400 m fra Robja å på det sted, hvor russerne havde indrettet det omtalte brohoved. De højere foresatte ønskede nu,

at frikorpsets stillinger skulle skydes helt frem til åens nordlige bred, skønt en placering her ville være meget udsat. Det hertil nødvendige angreb på de nu genetablerede brohovedstillinger forberedtes af Frikorpsets chef, major Schalburg, den 1.6. Angrebsstyrken bestod af højre stødtrop (en del. og en s. mg. gr. af 2. komp.) og en venstre stødtrop (1 del. og 1 s. mg-gr. af 1. komp.) Desuden deltog pionerdelingen. Ildforberedelse og ildstøtte påhvilede 4. komp.s 1. I. G.er samt noget artilleri. Men samvirket med dette sidste synes ikke at have fungeret tilfredsstillende. Stødtroppen skulle dækkes i den udvendige flanke af de tunge maskingeværgrupper, og disse indtog deres stillinger den 2.6. kl. 2,00. Tre kvarter senere var stødkilerne i udgangsstilling, parat til at rulle de russiske anlæg i brohovedet op fra hver sin side.[2]

Efter tre minutters ildforberedelse satte stødtroppene sig i bevægelse, og der var i begyndelsen god fremgang. De første stillinger blev hurtigt erobret. Men så kom angriberne ind i en meget svær granatkaster- og artilleriild (den sidste sandsynligvis tysk der var udløst for sent). Alle blev tvunget til at søge dækning, og der opstod hurtigt følelige tab.[2]

Utålmodig over den indtrufne standsning i angrebet ilede Schalburg frem, samlede i hast, hvad han traf på af folk (fra dækningsgrupperne, ordonnanser, forsprængte) og satte med disse 40–50 mand personlig et frontalt angreb ind midt mellem stødkilerne for at hjælpe disse frem. Herunder løb han ulykkeligvis ind i et russisk minefelt og fik derved kvæstet det ene ben. Næppe var dette sket, før en hel salve granater slog ned og dræbte Schalburg og to menige. Ved det første forsøg på at bjerge ligene løb endnu to mænd på landminer og blev dræbt øjeblikkelig. Først derefter lykkedes det at få ligene slæbt væk fra det udsatte område. Begge stødtroppene lå fortsat i meget tæt granatild. Efter at have sprængt de erobrede anlæg trak de sig ca. 100 m tilbage medbringende deres sårede og faldne og afventede nærmere ordre.[3]

Chefen for det tunge kompagni – kaptajn Martinsen – var på dette tidspunkt ude ved sine infanterihaubitser for at iagttage virkningen af deres ildstøtte. Da han fik melding om bataillonschefens død og om de øvrige tab, overtog han kommandoen over Frikorpset og beordrede angrebsstyrken tilbage til udgangsstillingerne.[1]

Den 2. juni var en sorgens dag ved Frikorps Danmark. 32 mistede livet, ca. 100 blev såret uden at den stillede opgave blev løst. Noget tyder på, at angrebsstyrken var for lille i forhold til angrebsmålet, og især at ildunderstøttelsen burde have været så omfattende, at de russiske tunge våben syd for Robja å kunne være holdt nede.[3]

Den næste formiddag kørte en kortege af russiske panjevogne langsomt ind til Biakowo, hvor der var anlagt en lille soldaterkirkegård. I den forreste vogn, der var dækket af et dannebrogsflag, lå liget af C. F. v. Schalburg. Kun få overværede den enkle, men højtidelige gravlæggelse den sommermorgen. SS-oberst Becker fra Totenkopf-divisionen holdt en gribende gravtale.

Derpå lagdes Schalburg i en enkeltgrav, der flankeredes af 14 grave på hver side. Heri blev de unge mænd stedt til hvile, der sammen med deres chef havde fundet døden den 2. juni 1942. C. F. v. Schalburg blev nogle dage senere med tilbagevirkende gyldighed forfremmet til SS-oberstløjtnant.[3]

Det var efter de få uger, Frikorpset havde været i frontindsats, erkendt ved de højere myndigheder, at korpset var en absolut pålidelig, førsteklasses kampenhed. Derfor varede det heller ikke længe, inden Frikorpset blev hidkaldt til nye vanskelige opgaver.

Som omtalt var terrænet mellem floderne Lowat og Pola – og det var jo her den stadig meget udsatte forsyningsvej til den store »lomme« om Demjansk havde sit forløb – ikke blot skovrigt, men også meget sumpet. Det gav en vis beskyttelse mod kampvognsangreb. Dog var der i en bredde af ca. 2 km langs Polas vestbred så mange steder med åbne strækninger med fast jordbund, at der var mulighed for nordfra at gennemføre et kampvognsangreb, der i så fald ville ramme landsbyen Watschelewschina, beliggende hvor forsyningsvejen efter at have passeret Biakowo svinger mod sydøst. Her lå russerne syd for landsbyen Bol. Dubowizy kun ca. 1000 m fra forsyningsvejen.

For nu at imødegå faren for, at russerne ved et pludseligt gennembrud kunne nå frem til forsyningsvejen, inden man fik tid til at sætte et modangreb ind, blev det besluttet at sætte et angreb ind på dette sted for om muligt at kaste fjenden helt tilbage til nord for Bol. Dubowizy. Aktionens dæknavn blev »Dannebrog«.[3]

Da patruljer havde opdaget, at man ad en smal fodsti kunne gå gennem den støttepunktsagtige russiske frontlinie nord for Biakowo uden at blive hindret, blev det bestemt, at ikke mindre end to batailloner om natten skulle snige sig igennem på dette sted og derefter gå i udgangsstilling 2 km vest for Bol. Dubowizy for i morgendæmringen at fortsætte med denne landsby som angrebsmål. Den ene af disse to batailloner blev Frikorps Danmark. Den anden skulle være fra T-divisionen.[3]

Den 4.6. bliver Frikorpset afløst i sine stillinger sydvest for Biakowo af en bataillon fra hæren, hvorefter resten af dagen går med eftersyn, udlevering, istandsættelser og hvile.[2]

Tidligt om aftenen instrueres alle om deres forhold under den forestående spændende dyst. Kamplysten synes usvækket. Da det er blevet mørkt, går det i enkeltkolonne over Biakowo mod nord ad den smalle sti. Foran Frikorpsets tre lette kompagnier går to T-kompagnier med tunge maskingeværer og ammunition læsset på muldyr. De skal sikre angrebets åbne venstre flanke. 4. komp.s I. G.er skal støtte angrebet fra stillinger nær landevejen vest for Watschlewchina, hvis dette overhovedet bliver muligt på den store afstand, medens panserværnsdelingen er afgivet til en styrke, der skal angribe frontalt, dvs. sydfra. Efter Frikorpsets lette kompagnier kommer den T-batl., der skal deltage i flankeangrebet til højre for frikorpset. Ruten er

naturligvis i forvejen afmærket af de folk, der kender den fra patruljetjenesten. Nattemarchen forløber uden uheld, når man ser bort fra, at et muldyr træder uden for stien og drukner.[3]

Efter en svingning mod øst har enhederne kl. 3,00 indtaget deres pladser i udgangsstillingen. 2. komp. er forrest til venstre, til højre herfor ligger 1. komp., medens 3. komp. er i 2. linie. Kort før angrebsbegyndelse kl. 4,00 belægges området med granatkasterild, der dog næsten ingen skade gør.[2]

Det går nu fremad. Men snart støder man i skovterræn på stærk modstand fra udbyggede bunkerstillinger. Det koster nogle tab at få bugt med dem. Angriberne har jo kun lette våben, og artilleristøtten sydfra ligger alt for langt mod øst. Det er også en ulempe, at T-bataillonen til højre hænger for langt bagud. Henimod kl. 8,00 er modstanden her dog brudt. Blandt de sårede er chefen for 3. kompagni. Han må bringes tilbage.[2]

Kl. 8,00 belægges de fjendtlige stillinger ved Bol. Dubowizy med ild fra tungt artilleri, og samtidig går et T-kompagni forstærket med pak og tre stykker stormskyts frem i et hurtigt gennemført angreb fra syd og tager de forreste fj. stillinger. Frikorpset fortsætter nu sin fremrykning mod landsbyen. Efter endnu en kraftig artilleriforberedelse kl. 10,30 erobres den langstrakte hårdnakket forsvarede landsby, hvorefter Frikorpset svinger mod nord under forfølgelse af de vigende russere, der støttes af to kampvogne. Og ved 15–16-tiden har det sat sig fast bag en hovedkamplinie omtrent en halv km nord for Bol. Dubowizy. Der er taget en mængde fanger.[2]

Endnu samme eftermiddag forsøger russisk infanteri støttet af 3 kampvogne at tilbageerobre landsbyen. Det afvises uden besvær, hvorimod artilleribeskydning volder en del tab blandt de kun nødtørftigt dækkede forreste styrker. Den vellykkede aktion har til følge, at hele den tyske HKL mellem Pola og omtalte sumpsti flyttes indtil 1,5 km længere frem. Man kan her indrette sig i mange af de forladte russiske stillingsanlæg. Bol. Dubowizy ligger alligevel som en stærkt fremskudt og meget udsat bastion.[3]

Den næste morgen, den 6. juni, ved firetiden skimter mændene i de forreste skyttegrave 5 fjendtlige kampvogne på vej imod dem. Lidt efter ses det, at de følges af en bataillon infanteri. Men heldigvis forstår pansermændene ikke at operere effektivt. De udnytter ikke overraskelsen til hurtigt at komme ind på virksom skudvidde, men kører tøvende og usikkert omkring og røber sig straks kilometervidt ved planløs skydning.

På vor side er alt roligt. Ikke et skud bliver løsnet, medens angrebsstyrken nærmer sig. Men både artilleriets batterier og observatører og de tre stormskyts i Bol. Dubowizy står parat. De sidste er de første til at åbne ilden. To af de fjendtlige kampvogne bryder straks i brand. Så tager vort artilleri det ledsagende infanteri under behandling. De resterende tre kampvogne vender om og kører tilbage, endnu en af dem får en fuldtræffer. Kun en mindre del af den russiske bataillon når tilbage til sine udgangsstillinger.

Det gik altså ikke med et overraskelsesangreb, fordi det var så som

så med overraskelsen. Men der skal forsøges igen. Og næste gang indledes der med artilleriforberedelse, hvorefter det russiske infanteri kl. 9,00 rykker frem, denne gang ledsaget af bagvedværende kampvogne. Det hele virker igen noget planløst. Infanteriet kan ikke uden at blive splittet komme igennem vor artilleriild. Og efter en times forløb ebber angrebet ud.[2]

Resten af dagen forløber uden yderligere angreb. Frikorpset har klaret sig fint under den 2 døgn lange aktion, der er resulteret i gennemsnitlig 1 km fremskydning af den tyske front over et langt afsnit. Det bliver nu bestemt, at Frikorps Danmark skal afløses, for at det kan få hvilet ud. Henimod midnat er afløsningen tilendebragt, og korpset går i bivuak bag fronten.[2]

Fire dage varede hvilepausen. Ganske vist skulle der rengøres våben, ammunitionsbeholdning skulle fyldes op, og udrustning skulle bringes i orden. Men det hele foregik i en afslappet feriestemning. Der blev tid til at besøge kammerater i andre kompagnier, der kom pludselig en mængde post, og der blev uddelt hædersbevisninger.[1]

Under hvilepausen ankom korpsets nyudnævnte chef. Det blev SS-oberstløjtnant von Lettow-Vorbeck, en nevø af den berømte tyske general, der ledede felttoget i Afrika under 1. verdenskrig. Naturligvis var det en skuffelse, at chefsposten ikke blev tildelt en dansk officer. På den anden side måtte det indrømmes, at den nye chef gennem sit vindende væsen straks gjorde sig afholdt såvel blandt mandskabet som blandt befalingsmændene.[1]

Få timer efter Lettow-Vorbecks ankomst blev Frikorpset sat i alarmtilstand efter, at de tyske styrker ved et pludseligt angreb om aftenen den 10.6. var blevet kastet tilbage til syd for Bol. Dubowizy. Kort efter midnat rykkede korpset frem og gik i beredskabsstilling ved en bæk syd for Bol. Dubowizy. Ordren lød på generobring af Bol. Dubowizy. Bataillonen, der forstærkedes med et svagt kompagni fra T-divisionen og 3 stormskyts, havde kun sine egne tunge våben til at forberede og understøtte angrebet, idet eget artilleri var optaget af at bekæmpe fjendtlige batterier og observationsposter.[2]

Kl. 6,30 begyndte angrebet med 3. og 1. kompagni på hver sin side af vejen, medens 2. komp. trak længere ud til venstre for at sætte de vest for landsbyen stående styrker ud af spil. Ved 8-tiden var 3. og 1. komp. trængt ind i den sydlige del af byen. Men kampen havde været hård og tabgivende. Næsten hvert hus forsvaredes til sidste mand. Samtidig havde 2. komp. trængt fjenden vest for byen ind i nogle sumpskove mod nord. Men der var tegn på, at der netop her samledes nye reserver. Ved ti-tiden brød et modangreb løs herfra støttet af en voldsom artilleriild. 2. komp. blev atter trængt tilbage. I landsbyen gik fremrykningen i stå, og tabene voksede. Da der ikke stod nogen reserver til rådighed, skønnede bataillonschefen, at situationen var uholdbar og gav kl. 11,30 ordre til, at styrken skulle frigøre sig og gå tilbage til udgangsstillingen. Lettow-Vorbeck, der havde ledet angrebet umiddelbart bag skyttekompagnierne, overvågede nu også personlig kompagniernes frigørelse, men herunder blev han ramt af en russisk maskingeværsalve og udåndede i løbet af et par minutter.[3]

Efter denne tragiske hændelse overtog Kaptajn Martinsen atter kommandoen og ledede den videre tilbagetrækning, der gennemførtes uden, at noget materiel eller nogen sårede og faldne (med 1 undtagelse) blev ladt tilbage, en bemærkelsesværdig præstation under så kritiske forhold.[1]

Om aftenen blev Frikorpset afløst af en værnemagtsenhed, hvorpå det straks fik tildelt et 1800 m bredt nyt afsnit med højre fløj 1200 m v. for vejen til Bol. Dubowizy. Det var en stærkt reduceret bataillon, der rykkede ind i de nye stillinger. 23 faldne og 60–70 sårede var dagens tab. Foruden oberstløjtnant v. Lettow-Vorbeck var to unge kompagnifører – 2.kp.s Boy Hansen og 3. kp.s Alfred Nielsen faldet. Et par dage senere udnævntes Martinsen til SS-major og fast chef for korpset.[1]

Korpsets kommandostation m. m. indrettedes i nogle af de bunkers, som russerne var blevet fordrevet fra, medens 4. kompagnis I. G.-stillinger lå tæt syd for landevejen. I hovedkamplinien indsattes kun 2 skyttekompagnier ad gangen i en meget tynd besættelse.[3]

Ikke længe efter ankomsten til den nye stilling indtraf bataillonens motorordonnanser, i alt 30 mand, der havde været undervejs siden den 5.6., da de med godstog afrejste fra Rastenburg i Østpreussen. Om morgenen den 9.6. havde de udladet i det sønderskudte Staraja Russa, hvor de indkvarteredes, for den næste dag at starte til de sidste 50 km på deres motorcykler ad veje, der dels var under artilleribeskydning, dels var så dårlige, at de krævede mere end almindelig kørekunst, hvis man ville igennem med hele lemmer og hel maskine. Ved Ramuschewo var de blevet færget over Lowat på pontonfærger, trukket af pionerstormbåde.[5]

Dagen efter ankom Frikorpsets nærtræn. Stabens radiovogn og køkkenvognene blev i nærheden af de kæmpende dele. De øvrige lastvogne dirigeres videre til en landsby længere østpå.

Resten af juni måned var præget af den daglige tjeneste til opretholdelse af beredskabet i forsvarsstillingen og af de mangeartede arbejder, der tog sigte på en stadig forbedring af mulighederne for at afslå et eventuelt angreb. Pionererne anlagde minefelter, de højtliggende dæknings- og skyttegrave forstærkedes med palisader af træstammer, pigtrådshegn udbedredes, veje anlagdes, afstande udmåltes, sløringen perfektioneredes osv.[5]

Dagene prægedes af spredt artilleriild, nætterne af de såkaldte »lamme ænder«s bombetogter, der hovedsagelig virkede ved ligesom de utallige myg – at ødelægge mændenes nattesøvn. Efterhånden anvendte russerne dem i så store mængder, at de af og til ved et tilfælde forårsagede tab. Således faldt en nat en fuldtræffer i en mg.-stilling, hvorved flere af folkene blev dræbt. Der blev nu indledt et samarbejde med T-divisionens luftværnsafdelings projektørhold og nogle i Demjansk stationerede natjagere. Næste nat blev de

små, langsomme bombemaskiner en efter en indfanget af projektørerne og derefter omgående pillet ned af jagermaskinerne. Da de første 10 var skudt ned, forsvandt resten fra området. Ikke desto mindre gik de små natbombemaskiner på vingerne igen den følgende nat. Denne gang blev 6 skudt ned. Derefter fik vi nattero. Men en uge senere indsatte russerne svære bombemaskiner, der, selv om sprængvirkningen var langt kraftigere, dog heller ikke kunne observere de enkelte mål. Alligevel var uheldet ude, idet en bombe en nat ødelagde den ene panserværnskanon og dræbte to mand af betjeningen.[1]

Den 21.6.42 mistede chefen for 3. komp., C. M. Brodersen, livet som følge af letsindig omgang med en russisk håndgranat. Kaptajn H. V. Christensen overtog kompagniet.[3]

Halvdelen af juli måned var nu forløbet, uden at større kamphandlinger havde fundet sted. Men selv et lille led som en bataillon måtte til stadighed holde føling med den fjende, der lå nærmest, for at notere sig enhver ændring af betydning. Der foregik derfor til stadighed en livlig opklaring i ingen-mands-land. Patruljer udsendtes hver nat. Det fugtige terræn tvang dem til jævnlig at benytte nogle bestemte fodstier. Russerne fandt så på om natten at nedgrave nogle små meget følsomme miner i trækasser under disse stier. Så snart de første tab opstod på denne måde, blev man naturligvis mere forsigtig. Men til sidst fik man helt bugt med denne ubehagelige trafik, idet en af Frikorpsets opfindsomme officerer konstruerede et meget fintfølende apparat, ved hvis hjælp man kunne finde frem til disse miner.[5]

Til en afveksling stiftede danskerne bekendtskab med den russiske højttalerpropaganda, der endog et par gange viste Frikorpset den ære at fremsætte sine sædvanlige uhyre naive opfordringer på en slags dansk. Den skiftede mellem frygtelige trusler og lokkende udsigter iblandet rædselsfuld amerikansk musik.[1]

Om aftenen den 16.7. tilgik der Frikorpset en advarsel om, at et – længe forberedt – russisk storangreb med samme tyngdepunkt som den 10.6. var umiddelbart forestående. Korpset blev straks sat i højeste alarmtilstand. Natten og næste formiddag forløb dog roligt.

Kl. 11,30 – netop som madafhenterne var i virksomhed – sønderrives luften pludselig af et brøl fra tusinder af kanoner, morterer og raketter. Straks efter formørkes luften af en kæmpedetonation, der synes at strække sig over hele den nordlige halvdel af horizonten. Det er hele det tyske minefelt, der går i luften sammen med de mange nedslag. Granaterne slår ned i så hurtig rækkefølge, at det hele virker som en eneste uafbrudt detonation. Jord, træstammer, vogne og mennesker slynges op i luften sammen med sprængstykker. Ingen i Frikorpset har hidtil oplevet et sådant inferno af ild og ødelæggelse og heller ikke haft fantasi nok til at forestille sig, hvorledes det virker.[2]

Efter ni kvarters forløb lægges den russiske ødelæggelsesild længere tilbage. Samtlige telefonledninger er da revet over, og når det lykkes pr. radio at komme i forbindelse med naboenheder eller foresatte, har ingen nogetsomhelst overblik over situationen eller ved, hvorledes det står til fremme i hovedkamplinien. Nu sætter sværme af lavtflyvende slagflyvere ind og beskyder alt, som endnu bevæger sig bag de tyske linier. Og som ventet vælter derefter den russiske angrebslavine frem mod den tyske front mellem Pola og Lowat understøttet af talrige kampvogne. Den forholdsvis svage besættelse – et Berliner regiment – på begge sider af vejen syd for Bol. Dubowizy og over til Pola tromles hurtigt ned af de russiske kampvogne. Kun få redder sig tilbage og optages af 28. Jægerreg. i Watschelewchina. Her ligger også det ene af Frikorpsets pak i stilling. Det når lige at uskadeliggøre en kampvogn. Men inden betjeningen får tid til at svinge kanonen, kommer den næste væltende ind fra siden og tromler kanonen ned, medens kanonererne i sidste sekund når at springe over i vejgrøften og derfra at få tilslutning til jægerne. Efter at den sidste modstand i Watschelewchina er nedkæmpet, deler angrebsstyrken sig her i to dele. Den ene fortsætter mod syd langs landevejen, men standses tilsidst af jægerregimentets hovedstyrke, der spærrer vejen til det tunge artilleris stillinger. Den anden del svinger mod vest for at fortsætte angrebet på begge sider af vejen til Biakowo, altså lige ind i Frikorpsets »bløde underliv«.[3]

Fremme i HKL ved 3. komp. (under Henneke) og 1. komp. (under Per Sørensen) har tabene under den 5 kvarter lange ildforberedelse været overraskende små, en følge af at folkene i de sidste uger ustandselig er blevet drevet til at grave og forstærke stillingerne. Men også her – ligesom ved naboenhederne – angriber fjenden igen og igen. Foruden store infanterimasser er der også her indsat en del kampvogne, som dog på grund af den bløde jord ikke kan komme nærmere end ca. 300 m. Herfra overdænger de så de forreste skytteanlæg med granater. Selv om alle indbrudsforsøg afvises, så forværres situationen dog time for time, fordi antallet af brugbare automatiske våben bliver mindre og mindre. For at der ikke skal opstå ammunitionsmangel, må befalingsmændene springe rundt fra skyttehul til skyttehul for at samle patroner sammen fra døde og sårede. Til sidst begynder russerne at kile sig ind mellem 3. og 1. komp., hvor mandefald har skabt et tomrum. Da der samtidig er overhængende fare for et flankeangreb fra indbrudsstedet nord for Watschelewchina, beordres 1. komp. til at svinge sin højre fløj tilbage med front mod øst. 2. komp. under kapt. Bonnek sættes derefter ind syd for 1. komp. Men alligevel når den nye østvendte stilling langt fra ned til landevejen.[3]

Ved 15,00-tiden er en russisk bataillon under fremmarch langs landevejen Watschelewchina-Biakowo. Den ledsages af tre kampvogne, der dog er bundet til selve vejen. Tæt syd for landevejen er 4. kompagnis 4 infanterihaubitser i stilling, men ingen pak. Kompagniet alarmeres om den truende fare af kanonererne fra Watschelewchina, der netop når tilbage til deres kom-

pagni i det øjeblik, russerne kommer til syne på ca. 500 m afstand. Kompagnichefen samler straks, hvad han kan få fat på af disponible geværskytter, og lader dem gå i stilling på begge sider af landevejen. Den svage ild, de kan præstere, er nok til at standse det russiske infanteri. Men kampvognene rykker stadig nærmere. I. G.erne står på steder, hvorfra de ikke kan gribe ind i kampen, og deres granater er desuden ikke i stand til at gennembryde de nyere kampvognes panser. Kun et mirakel synes at kunne redde situationen. Den ene pak er ude ved 3. komp., hvor den bevogter en pansergangbar tør jordstribe, den anden er ved bataillonens KST, og deres trækmidler er i brug ved ammunitionstransport. Pansernærbekæmpelsesmidler findes ikke på stedet.[1]

Da to af de russiske kampvogne er kommet ind på en afstand af 300 m, sker der det uventede, at den nærmeste I. G. går i stilling midt på den åbne vej. Føreren har sammen med sine folk under opbydelse af alle kræfter fået slæbt skytset hen til vejen og op på vejbanen uden at afvente ordre. Uden dækning og uden tanke på deres egen sikkerhed arbejder de i rasende tempo på at få gjort klart til skud. Føreren står roligt ved siden af haubitsen og giver sine korrektioner. Så brager det første skud, en træffer i den forreste kampvogn, så endnu to skud i hurtig rækkefølge, begge træffere. Kampvognen standser indhyllet i røg, øjensynlig er man overrasket over den uventede modstand. I næste øjeblik sænker den næstforreste kampvogn sit kanonrør og med to skud forvandler den haubitsen på vejen til en bunke forvredent stål. Skytsføreren, sigteskytte og ladeskytte ligger dræbt ved siden af.[3]

Til alles overraskelse er denne episode nok til, at både de russiske kampvogne og infanteriet trækker sig et stykke tilbage og foreløbig opgiver at angribe. Den faldne skytsførers beslutsomhed, koldblodighed og tapperhed har reddet korpset fra at komme i en yderst farlig situation.[3]

For 4. kompagni gælder det nu om at udnytte det uventede pusterum til at forstærke den svage afværgestilling inden russerne kommer igen. De tre resterende haubitser foretager stillingsskifte. Det lykkes at fremskaffe to l. mg. til forstærkning af den tynde skyttekæde. Og da denne ligger for tæt på skytsstillingerne, foretager den et mindre fremstød, som lykkes og oven i købet bevirker, at det russiske infanteri trækker sig lidt tilbage. En time senere har man fået forbindelse med den nærmeste gruppe af den styrke, bataillonschefen har sat ind syd for 1. komp.s nye stilling. Dermed er der etableret en samlet afværgefront for Frikorpset, men den er tynd. Klokken 19 angriber russerne igen langs med og nord for landevejen; men denne gang mødes de af en velrettet koncentreret ild fra de tre infanterihaubitser og vender om efter en halv times forløb.[3]

I det store og hele forholder fjenden sig roligt i Frikorpsets afsnit natten igennem. Men ved bataillonsstaben vokser bekymringen for, hvad morgendagen kan bringe, fordi det ikke er lykkedes at få forbindelse med nogen

af de højere enheder i naboområdet. Man ved intet, øjner ingen mulighed for støtte og føler sig aldeles isoleret. Formiddagen igennem belægges 1. komp.s stillinger med kanonild fra kampvogne.[2]

Da et ventet angreb fra Watschelewchina udebliver den næste morgen den 18.7., bestemmer chefen sig for at forsøge at få en ordonnans igennem til naboregimentet, 28. Jægerreg., der formodes endnu at holde stand i egnen sydøst for Watschelewchina, således at der i det mindste kan blive udvekslet situationsmeldinger. Ordonnansen, der bliver omhyggeligt udvalgt, instrueres af bataillonschefen personlig. Problemet er nu, hvorledes han skal komme over til sit bestemmelsessted. Han har ganske vist sin motorcykel, men vejen er spærret, og terrænet er sumpet. Det kan tage for lang tid, hvis han skal finde vej til fods. Hvad nu? Som dansk dragon er ordonnansen ikke i tvivl om svaret. En hest naturligvis. Han ved oven i købet, hvor der i nærheden er mulighed for at låne en hest.[4]

Få minutter senere svinger ordonnansen sig behændigt i sadlen, hvorefter han i galop slår ind på en skovvej, der fører ham ud i et område, hvor han hvert øjeblik kan risikere at støde sammen med russiske patruljer. Snart hører stien op. Det er lige så svært for hesten at komme frem, som for rytteren at finde den rigtige retning. Bedre bliver det ikke, da han kommer ind i et område, der er belagt med russisk artilleriild. Uheldet er ude. En granat slår ned tæt foran rytteren, hvis stålhjelm rammes af en granatsplint. Værre er det, at også hesten rammes. Den styrter, og rytteren slynges til jorden, hvor han et øjeblik ligger halvt bedøvet. Men lemmerne er hele, og han ved, at meldingen haster. Altså videre til fods. Hvor jordbund og bevoksning gør det muligt, løber han. Men adskillige gange må han vade gennem vand, der når til knæene. Endelig når han landevejen og får kontakt med nogle af jægerregimentets folk, der viser ham vej til regimentschefens kommandostation nord for højde 33,4. Da han når denne, er det også ved at være slut med kræfterne. Han er så forpustet, at han overhovedet ikke kan gøre sig forståelig og må vente et par minutter uden for oberstens bunker, inden han mener at kunne repræsentere Frikorpset på sømmelig vis. Så bringer han sin påklædning så nogenlunde i orden, træder indenfor og afleverer sin melding tjenstligt og sprogligt korrekt til obersten, der – da han hører, hvor længe ordonnansen har været undervejs – straks lader en officer af staben skænke en cognac op til ham.[4]

Ordonnansen må nu på oberstens kort vise, hvorledes Frikorpsets styrke er fordelt, og forklare lidt om tilstanden. Derefter dikterer obersten en udførlig melding og lader til slut ordonnansen lære denne udenad i hovedtrækkene. Frikorpset anmodes om at lade meldingen gå videre til regimentets III. bataillon, som ligger lidt vest for Biakowo.[4]

Lidt efter tiltræder ordonnansen den besværlige og farlige tilbagevej. Det første stykke følger han vejen til Watschelewchina, indtil han råbes an af en løjtnant, der sammen med et par mand er gået i stilling ved et sønderskudt

hus. Han får at vide, at hvis han fortsætter blot 50 m endnu, løber han lige i armene på russerne. Fra landevejen går det derefter i hurtigløb ind over markerne til den skærmende sumpskov, fulgt på vej af en byge fra et russisk maskingevær. Inde i skoven undgår han kun med nød og næppe at støde sammen med en russisk patrulje. Skjult bag høje bregner ligger han med fingeren på maskinpistolens aftrækker og ser dem gå forbi på ganske nært hold. Af og til brager eksplosionerne fra artilleri- og kampvognsgranater, der på må og få sendes ind i skoven efterladende sig splintrede træer og dybe huller i skovbunden. Træsplinter borer sig ind i kinder og hænder. Endnu en russisk patrulje dukker op, og for ikke at blive opdaget må ordonnansen ned i et hul, hvor han sidder i mudder til halsen. Endelig når han landevejen oppe ved Frikorpset og står et øjeblik senere foran chefen. Meldingen sendes straks videre med en motororordonnans, der skal forsøge at finde jægerregimentets III. Batl.[4]

Samme aften ankommer et kompagni fra 30. I. D. til forstærkning af Frikorpsets stilling. Det indsættes mellem 2. komp. og landevejen.[2]

Stillingerne må nu udholde en times artilleribeskydning. Men derefter ankommer Jægerbataillon III og går i beredskabsstilling bag Frikorpset. Det er meningen, at denne bataillon skal angribe den følgende morgen. Der indledes straks samarbejde.[3]

Efter en kort ildforberedelse af Frikorpsets infanterihaubitser og jægerbataillonens granatkastere går jægerbataillonen til angreb om morgenen den 19.7. Men russerne har allerede fået lagt minefelter ud, og disse forårsager frygtelige tab for jægerne. Tre gange angriber de forgæves. Antallet af sårede, døde og døende hober sig op uden for Frikorpsets og jægerbataillonens fælles forbindingsplads. Ved middagstid bliver angrebet mod Watschelewchina indstillet. Og om eftermiddagen forsøger russerne at rende Frikorpsets 1. komp.s stillinger over ende. Men nogle få stukaer får ødelagt så mange af russernes kampvogne og infanteriskyts, at angrebet mister sin kraft og let afvises.[3]

De store artillerimasser, som russerne stadig har i stilling i disse områder, begynder atter at dænge vore stillinger til den 20.7. om morgenen. Det varer ved, indtil vore Stuka-eskadriller i tre bølger har været på besøg. Og kl. 19 udsættes 1. komp. for et kombineret panser- og infanteriangreb. Kompagnichefen har instrueret sine folk om først at åbne ild, når fjenden er inde på 30 m afstand. Ingen af angriberne overlever.[2]

Om aftenen og i de første nattetimer træffes der endelig forberedelser til et tilstrækkeligt kraftigt modangreb med Watschelewchina som endeligt mål. Resterne af jægerbataillon III skal atter i ilden. Dertil kommer endnu to batl.r af Jægerregiment 38, et vejbygningskompagni, 3 stykker stormskyts, et batteri raketskyts foruden ildstøtte fra tungt artilleri.[3]

Den 21.7. indledes angrebet med, at Frikorpsets pionerdeling og en jægerdeling forsøger at nedkæmpe et russisk støttepunkt et stykke nord for landevejen. Det lykkes dog ikke, og hovedangrebet må indledes uden, at denne trussel i venstre flanke er fjernet.

Egen artilleriild ligger dog godt, og jægerregimentets angreb har god fremgang. Samtidig angriber de dele af Regiment 28, der ligger sydøst for byen, skyde deres kamplinie et stykke mod nord. Katastrofen er endelig afværget. og ved ti-tiden mødes de to jægerregimenter i Watschelewchina og kan endda Vejen til Demjansk er atter fri. Det har kostet store tab. Men russerne er heller ikke sluppet billigt fra deres forsøg på at skære »lommen« over i to dele.[3]

De følgende dage var præget af tiltagende træthed hos russerne. Ganske vist forsøgte de tre dage i træk at tilbageerobre Watschelewchina, men der var hverken energi eller angrebslyst, og det kostede kun minimale tab at tilbagevise angrebene.[2]

Den 24.7. tilgik der Frik. D. en takkeskrivelse fra chefen for Jæger-reg. 28, hvori han viderebragte divisionschefens anerkendelse af, at kampenes heldige afslutning kun var blevet muliggjort ved hjælp af Frikorpsets urokkelige udholdenhed og pligtopfyldelse.

Den 25.7. var der fuldkommen ro over det meste af afsnittet. Det var blevet bestemt, at Frikorpset skulle afløses af 28. Jægerregiment, og om aftenen indtraf de første enheder. De tre skyttekompagnier var de første, der blev afløst, og det kan nok være, at jægerne blev forbavsede, da de så, med hvor lille en styrke stillingerne var blevet holdt under de langvarige og hårde kampe. I løbet af natten marcherede kompagnierne til den lille landsby Moklokowo, hvor de trætte og udhungrede krigere blev underbragt i nogle solide bunkers, bygget af pionertropper. Natten mellem den 26. og 27. juli blev også det tunge kompagni afløst.[2]

I Moklokowo blev Frikorpset holdt i beredskab som afsnitsreserve. Det betød, at der blev tid til pleje af våben, uniformer, udrustning og ikke mindst af de frivilliges efterhånden noget forsømte kroppe.[2]

Den 4.8. kom der befaling om, at Frikorpset skulle forlægges fra Demjansker kedelen. Og den 5.8. afmarcherede korpset til en landsby lidt syd for Staraja Russa.[2]

Samtidig tilgik en dagsbefaling af 1.8.1942 fra »Demjansk-Fæstningen«s kommanderende general:

»Siden den 8.5.1942 har Frikorps Danmark været i indsats i »Fæstningen Demjansk«.

I troskab mod Jeres ed til Føreren og i mindet om jeres første chef, SS-oberstløjtnant von Schalburgs heltedød har I, officerer, underofficerer og menige i Frikorpset, stedse givet beviser på største tapperhed og offervilje samt tegn på forbilledlig hårdførhed og udholdenhed.

Kammeraterne fra Hæren og Vaaben-SS er stolte over at kæmpe skulder ved skulder sammen med Jer i trofast våbenbroderskab.

Jeg takker Jer for Jeres troskab og tapperhed.« tg. Greve Brockdorff
General af Infanteriet.

Kaptajn Per Sørensen i København 1942.

Det var med en følelse af vemod blandet med stolthed, at de danske soldater forlod det stykke af Østfronten, som de i næsten 3 måneder med held havde været med til at forsvare, og hvis jord var vædet med blodet af så mange faldne kammerater.

Frikorps Danmark havde igennem en hård og krævende kampindsats hævdet sig på en måde, der havde skabt respekt både om korpset selv og om Danmarks navn. Hver eneste af de bortdragne frikorpsfolk kunne nu betragte sig selv som et levende bevis på, at den militære kampånd og værneviljen endnu ikke var helt udryddet i det danske folk.

Da Frikorpset under udmarchen passerede Biakowo, aflagde chefen med sin adjudant besøg på den lille feltkirkegård for med en tavs hilsen at tage afsked med Frikorpsets faldne, der var stedt til hvile her under den lange række af hvide birkekors.[1]

Det måtte erkendes, at Frikorpset som selvstændig kampenhed nu var blevet for lille. Styrken har ved udmarchen af »kedlen« næppe været på mere end 300–400 mand. Tabene androg efter de forløbne sommermåneder 126 faldne og omtrent 700 sårede. Af disse sidste var mange dog vendt tilbage efter endt helbredelse. Der var nu behov for tilførsel af forstærkninger fra erstatningskompagniet, for reorganisering og for videreuddannelse.[1]

Efter et par hviledage kom der den 9.8. befaling om indladning i transporttog. Ved midnat var indladningen tilendebragt. Men først den følgende dag kl. 14 satte toget sig i bevægelse og kørte derefter over Pleskau

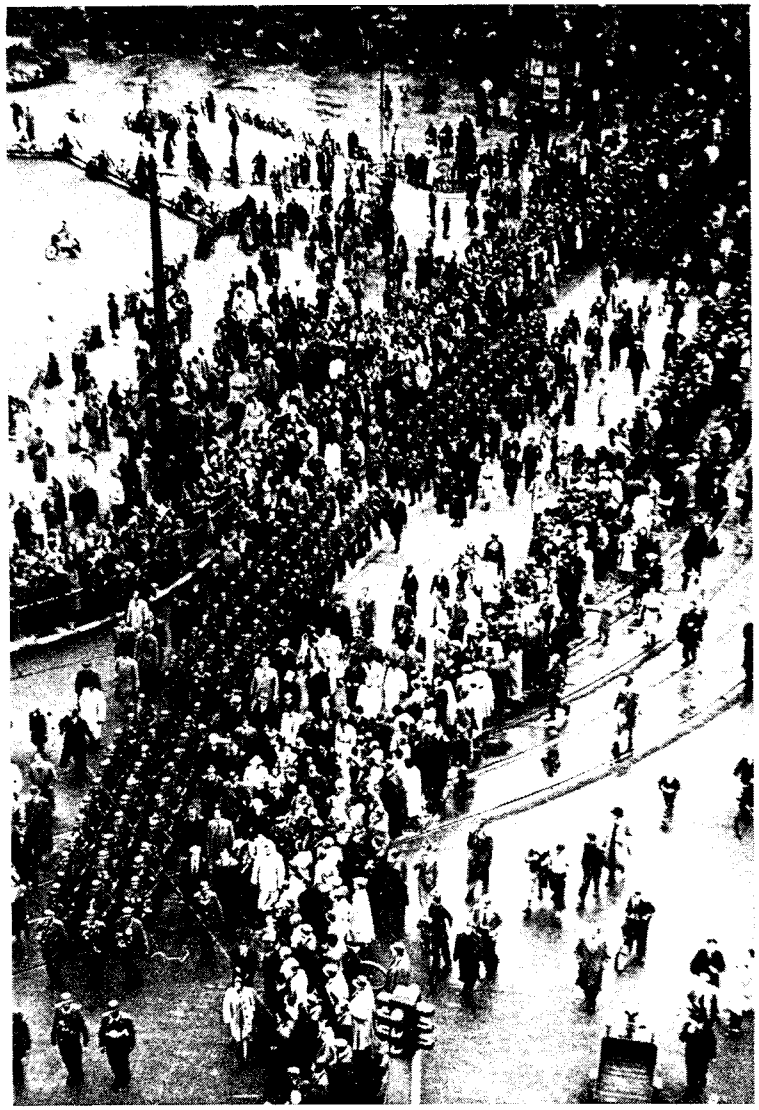

Frikorps Danmark under march over Rådhuspladsen i København 1942.

(Pskow) og Riga til Mitau, hvor styrken blev indkvarteret på en kaserne. Her blev Frikorpset liggende i ca. 4 uger. Det hed sig, at det skyldtes karantæne. Men samtidig gik der rygter om en forestående orlov i Danmark. Hvorom alting er, så gik tiden hovedsagelig med at bringe korpset i form både hvad angik påklædning, udrustning, militær anstand og eksercermæssige formelle færdigheder. Endelig en dag blev det bekendtgjort, at Rigsføreren for SS havde bevilget korpset 4 ugers orlov med samlet rejse til København.[1]

Den 7.9. rullede toget fra Mitau til Posen, hvor ca. 400 letsårede rekonvalenscenter stødte til. Stor var gensynsglæden mellem de mange kammerater, der ikke havde set hinanden længe. Videre gik turen til Warnemünde, hvor en ekstrafærge sejlede hele styrken til Gedser.[1]

Da det lange transporttog rullede ind på godsbanegården i København, havde en tusindtallig skare af venner og pårørende indfundet sig for at tage imod de hjemvendte krigere. Korpset trådte an på pladsen foran banegården, hvor der var rejst en udsmykket talerstol, hvorfra der blev holdt velkomst- og mindetaler på såvel dansk som tysk. Da chefen havde takket, formeredes marchkolonne, og under overholdelse af forbilledlig marchdisciplin marcherede korpset over Rådhuspladsen, Kongens Nytorv og ad Bredgade til Kastellet, hvor der blev trådt af, således at enhver kunne rejse til sit hjemsted.[1]

2. *Frontindsats 1942–43*

Den 13. oktober 1942 samledes Frikorps Danmark atter i København for at genoptage sin gerning efter den store fællesorlov.

Ved ankomsten 4 uger tidligere og under den påfølgende march gennem den indre by havde de frivillige ikke kunnet klage over manglende opmærksomhed fra befolkningens side, og at dømme efter mange menneskers glade vinken og opmuntrende tilråb kunne man godt tro på muligheden for en voksende velvilje over for Frikorpset inden for ikke helt uanselige dele af den danske befolkning. Men da de fire uger var gået, fik mange indtryk af, at forholdene stemningsmæssigt snarere havde udviklet sig i den modsatte retning.

Hvilke grunde der nu end har været til dette omslag, så står det fast, at visse – vistnok fortrinsvis kommunistisk påvirkede – kredse for at svække Frikorpsets popularitet omgående havde sat en ondskabsfuld mistænkeliggørelse- og bagvaskelseskampagne i gang.

De samme kredse har efter krigen forsøgt at gøre det utroligt nedrige rets- og løftebrud, man begik over for alle de krigsfrivillige akceptabelt for befolkningen ved at fremstille de enkelte frikorpsfolks optræden under fællesorloven som strafværdig. Dette postulat har dog os bekendt aldrig fået sin bekræftelse gennem restlig tiltale.

Indrømmet, at ganske enkelte frikorpsfolk på egen hånd kan have optrådt uforsigtigt udfordrende. Men det står jo slet ikke i noget rimeligt forhold til hetzens omfang og indhold. Og – i øvrigt – hvorledes ville man kunne fordømme kollektivt på grundlag af et fåtals afvigelser?

Når lejlighedsvis den politisk snæversynede københavnske gennemsnitsborger konfronteredes med den mere idealistiske og med livets og dødens realiteter fortrolige frikorpsmand, så kunne det selvsagt være umuligt at slå bro over meningsafvigelserne i gensidig forståelse. Derfra er der blandt jævne mennesker ikke noget langt spring til grovheder og ærekrænkelser. Men i hvilken udstrækning dette er forekommet, derom foreligger der ikke konkrete og pålidelige oplysninger.

Selvfølgelig ville det være forkasteligt, hvis frikorpsfolk har udnyttet deres tjenstlige særstilling til skade for almindelige civile borgeres interesser. Om dette overhovedet er sket, turde være tvivlsomt. Derimod foreligger der oplysninger om, at nogle frikorpsfolk i ungdommeligt overmod og selvfølelse engang har smidt nogle såkaldte »swingpjatter« ud af et danselokale, en ret harmløs affære, der lige så vel kunne have fundet sted under almindelige fredsforhold. Og selv om en sådan mindre forstyrrelse af den borgerlige orden ikke kan godkendes, mon så ikke mange, der har kendt denne i ydre og adfærd lidet mandige og lidet forbilledlige type, dog vil kunne forstå den hærdede frontsoldats mangel på overbærenhed.

Inden afmarchen til banegården fandt der en afskedsparade sted på en artillerikaserne. Den danske hærs øverstbefalende var til stede ved denne som officiel repræsentant for den danske regering, og som sådan skridtede han sammen med de øvrige tilstedeværende notabiliteter fronten af, en gestus, der af de frivillige med rette blev opfattet som en fornyet bekræftelse af, at Frikorpsets indsats skete i fuld forståelse med den lovlige danske regering.

Med et tysk musikkorps i spidsen marcherede Frikorpset derefter til Københavns Hovedbanegård, hvor et transporttog ventede. Kort efter rullede toget vestpå. Atter drog korpset ud til krigen og for manges vedkommende til et sidste hvilested i det fremmede.

I Mitau i Letland blev Frikorpset atter udladet, idet dog rekonvalescenskompagniet forinden blev udskilt og sendt til Treskau ved Posen.

I Mitau gik man straks i gang med en intensiv vinteruddannelse. Temperaturen faldt her betydeligt allerede i begyndelsen af november. Manglende våben og udrustning tilgik.

Kompagniet i Treskau blev sidst i november forlagt til Bobruisk, hvorefter det med kaptajn K. I. Hansen som chef fungerede som Frikorpsets erstatningskompagni.

Søndag den 11. november blev Frikorpset indladet i jernbane. Turen gik over Vilna og Minsk til Bobruisk, hvor korpset lå i kvarter i en halv snes dage. Efter de afsluttende organisationsændringer og eftersyn kunne korpset meldes klar til indsats. Den samlede krigsmæssige styrke var nu på ca.

Frikorps Danmarks afskedsparade på Artillerivej Kaserne 1942. Den danske Hærs øverstbefalende (i midten) skridter fronten af.

1100 mand, deriblandt nogle nye rekrutter. Efter endnu et par dages jernbanetransport fandt den endelige udladning sted den 5.12.42 i byen Newel. Korpset blev straks sendt i kvarter i et par landsbyer en halv snes kilometer nordøst for byen og underlagt 1. SS Brigade. Et par dage senere blev to af kompagnierne sendt frem til bevogtningsopgaver ved fronten langs Lowat-floden.[3]

Længere nordpå var russerne efter en offensiv, der var indledet den 19.11. 42, trængt over Lowat-floden nord og syd for byen Weliki Luki. Denne by, der blev hårdnakket forsvaret af et forstærket regiment, var totalt afskåret og rummede flere tusinde sårede. Et fremstød til byens undsætning nåede ikke helt frem, og kun et par hundrede mand af besætningen lykkedes det at slå sig igennem til egne linier.[3]

Pa det sted, hvor Frikorpset var blevet sat ind, bøjede fronten skarpt af mod vest for derefter at bøje mod nord langs jernbanen Newel-Weliki Luki. Hele det uregelmæssige og derfor langstrakte frontafsnit var kun besat i en række støttepunkter. Frosten var allerede nu meget hård. Isen på de mange søer og vandløb var derfor frosset til, således at russiske skipatruljer forholdsvis let kunne trænge ind gennem hullerne i den tyndt besatte front.[3]

Omkring den 10.12. blev hele Frikorpset sendt ind i det smalle frontfremspring syd for Balasdyn-flodens østligste løb. De tre skyttekompagnier forstærkedes med infanterihaubitser. Afstandene mellem kompagnierne var meget store. Der patruljeredes til stadighed mellem kompagniernes støttepunkter. Kampvirksomheden var her yderst ringe, da de russiske patruljer var meget forsigtige. Der tilgik nu Frikorpset en del ski, men de færreste var begejstrede for at benytte dem. På østsiden af Lowat holdt Frik. D. et mindre brohoved besat, men efter 4–5 dages forløb foregik der en del omgrupperinger. Alle korpsets enheder blev nu samlet vest for Lowat-floden og blev i 3–4 dage holdt som reserve for 1. SS-Brigade ved roden af frontfremspringet. Omkring den 19.12. blev Frikorpset så beordret til at overtage et afsnit langs Balasdyn-floden, med front mod nord og nordøst. Frontbredde ca. 5 km.[3]

1. komp. lå længst til venstre med venstre fløj støttet til landsbyen Kondratowo. Herefter fulgte pionerdelingen forstærket med en deling af armekorpsets reserve og endnu længere mod øst 3. komp. med sin venstre fløj støttet til landsbyen Medwekowo. 2. komp. blev holdt i reserve i Juchnowo. Her var også 4. komp., hvis I. G.-er og morterer var opstillet til ildstøtte for de forreste enheder under kompagniets egen ledelse, medens de 3 Pak var fordelt. Frikorpsets KST lå i Bobrikowo. Til højre for korpset lå en lettisk enhed.[3]

I dagene før jul var alle i livlig aktivitet. Oppe ved Weliki Luki var kampene endnu ikke afsluttet, og russerne angreb derfor uafladelig på forskellige steder for at hindre tyskerne i at frigøre forstærkninger, der kunne deltage i undsætningen. Et angreb mod Frikorpsets nye afsnit kunne ventes nårsomhelst. Og når det kom, måtte hver mand kende sin plads og sin opgave.[3]

Juleaftensdag lå der en egen dyster stemning over det hele. Den traditionelle ekstraforplejning var uddelt, ligeledes juleposten fra Danmark og med denne en del pakker fra danske kvinders velfærdsorganisationer. Så godt det lod sig gøre, hyggede det post- og patruljefri mandskab sig i huse og bunkers og forsøgte om aftenen at skabe lidt julestemning med tændte lys og improviseret julepynt.[1]

Sent om aftenen kom så overraskelsen. Bataillonschefen havde sammen med sin adjudant været på besøg ved alle kompagnierne for at ønske »Glædelig Jul«, og en time efter tilbagekomsten begyndte telefonerne at kime. Kl. 23 havde store russiske infanteristyrker angrebet efter en kort, men voldsom artilleriforberedelse. Tyngdepunktet lå på 1. kompagnis venstre fløj ud for Kondratowo.[1]

Da man af erfaring vidste, at russerne gerne angreb juleaften, hvor de regnede med, at de tyske soldater på grund af julefestligheder var mindre årvågne end ellers, havde man indskærpet alle poster og patruljer, at de i denne nat skulle være særlig vagtsomme. Alligevel gik det galt ude ved en maskingeværpost, hvor de to mænd blev overrasket af en russisk forpa-

trulje. Da de – alt for sent – forsøgte at sætte sig til modværge, blev den ene af dem straks skudt, medens den anden – efter at være blevet taget til fange – blev skudt, da han under tilbageføringen tog flugten. Øst for Kondratowo havde en lille fremskudt styrke af 1. kompagni sat sig fast øst for floden. Russerne angreb i brede bølger med hinanden under armen, en risikabel taktik over for maskingeværild. Men denne gang lykkedes det. Den fremskudte styrke måtte trække sig tilbage over floden for ikke at blive afskåret, og lidt efter strømmede russerne i store skarer efter og satte sig fast i de forreste huse i landsbyen. I den kriseagtige situation, hvori 1. kompagni befandt sig, lod kompagnichefen, Per Sørensen, sig ikke et eneste øjeblik tøjlerne glide af hænde. Hurtigt fik han opbygget en ny modstandslinie i den sydligste husgruppe.[3]

Det tunge kompagni havde endnu ikke fået forberedt faste spærreildsbælter, der automatisk kunne udløses. Men det havde en observationspost i en overdækket bunker i Kondratowo. De to mænd, der sad her, ledede nu, så godt de kunne i nattens mulm og mørke, kompagniets ild. Men til sidst trængte russerne helt frem til bunkeren, sprang op på dens tag og forsøgte med håndgranater at uskadeliggøre observatørerne. Heldigvis var telefonforbindelsen endnu intakt, og koldblodigt anfordrede observatørerne det tunge kompagnis ild lagt over deres egen standplads. Det fik virkelig russerne til at trække sig væk fra det udsatte sted. Bunkeren holdt. Og lidt efter kom der ordre om, at observatørerne skulle ødelægge telefonen og forsøge at slå sig igennem til 1. komp., hvilket lykkedes i ly af mørket og forvirringen.[3]

Det viste sig nu, at russerne efter deres vellykkede natlige indbrud i landsbyen indlagde en kamppause, antagelig for at afvente dagens frembrud til en fortsættelse af angrebet til jernbanelinien. Bataillonschefen greb nu ind og beordrede B. Worsøe-Larsens 2. komp. sat i march til Kondratowo. Syd for landsbyen optog kompagniet forbindelse med chefen for 1. komp. og blev sat ind i situationen. Uden at tøve gik 2. komp. til angreb mod Kondratowo understøttet af det tunge kompagnis ild og af flankerende ild fra 1. komp. Det lynhurtige angreb overraskede russerne fuldstændigt. Over hals og hoved flygtede de ud af Kondratowo efterladende sig et stort antal sårede og faldne samt mange våben.[3]

Ikke så snart var det blevet lyst næste formiddag, før folkene blev sat i gang med at udbedre stillingerne og gennemsøge kampområdet for at opspore forsprængte russere. 2. komp. fik kl. 11 optaget forbindelse med naboenheden til venstre, 21. Lwf-div. Og da det viste sig, at det nærmeste område var for svagt besat, blev det ordnet således, at 2. komp. besatte HKL fra nordkanten af Kondratowo og helt over til jernbanelinien, en strækning på ca. 1600 m. Da derefter bataillonen stod uden reserve, blev der opstillet en improviseret reservedeling sat sammen af tilfældige folk, der til nød kunne undværes i deres normale enhed.[3]

Da fronten oppe mod nord blev yderligere fortyndet, måtte Frikorpset kort før nytår atter forskyde sine stillinger mod nord. Først blev 3. komp. trukket ud og marcherede bag de øvrige kompagnier, hvorefter det med tilslutning til 2. komp.s venstre fløj gik i stilling på begge sider af jernbanelinien. Derefter var det pionerdelingens tur. Den fik tildelt et 700 m bredt afsnit langs jernbanedæmningen, og de sidste 1600 m langs denne blev tildelt 1. komp. Bataillonskommandostationen indrettedes ved en bakke lidt syd for landsbyen Moschino. Længere fremme lå en fremskudt KST, hvorfra hele fronten kunne overses. Her var også det tunge kompagni. Bortset fra nogen artilleribeskydning forløb nytåret roligt.[3]

Det meste af januar gik med stadig udbygning og forstærkning af stillingerne samt med patruljetjeneste foran og i den tyndt besatte kamplinie. Omtrent midt for 3. komp.s afsnit lå der et meget dominerende russisk besat højdedrag – 166 – der observationsmæssigt var meget generende. Det blev bestemt, at dette støttepunkt skulle angribes en af de første dage i februar.[1]

Imidlertid skete der det, at russerne omkring den 1.2. kom danskerne i forkøbet ved at ansætte et stort natligt angreb med 1. kompagnis afsnit som angrebsmål. Angrebet kom overraskende og medførte et indbrud i stillingen. Det kom til nogle kritiske timer for 1. kompagni. Men med støtte af en i hast sammenskrabet deling lykkedes det kompagniet at kaste russerne tilbage, inden morgenen kom.[1]

Nogle dage senere gjorde korpset et forsøg på at sætte det russiske støttepunkt ud af spil ved at sønderskyde stillingerne i direkte skud fra infanterihaubitser og pak, der i ly af mørket var bragt ud i de forreste linier. Det lykkedes dog ikke på denne måde at gøre støttepunktet uanvendeligt.

Nu og da indtraf der forstærkning via erstatningskompagniet i Bobruisk. Således tilgik der den 28.1. et hold på 6 mand. Vi hører, hvad den ældste, seniorsergent Bøwig, beretter om dette sit første møde med frontlivet.

»Efter 14 dages togrejse – fra København – kom vi med en af vore egne motorvogne ud til Frikorpset. Her skiltes vi, og jeg kom i første omgang til 3. kp., der sendte mig ud til et støttepunkt ved navn »Drossel«. Kommandanten her var Jørgen Jørgensen fra Taarnborg ved Korsør. Støttepunktet var med sin besætning på 18 mand en hel lille fæstning på en mindre høj, omgivet af pigtrådshegn og »spanske ryttere«, og uden om igen var der lagt landminer. Stillingen var armeret med et stykke skyts og maskingeværer, så det så jo godt ud.

Loftshøjden i det overdækkede rum, hvor den skæggede kommandant sad ved et lille telefonbord, var kun 1,5 m, så jeg måtte jo krumme mine omtrent 2 m sammen, da jeg meldte mig. Jeg ankom ren, nybarberet, ulasteligt uniformeret og uden »Partisaner« (dvs. lus), men det varede ikke mange dage, før jeg lignede de andre. Næstkommanderende viste mig til rette, udpegede, hvor de andre stillinger lå, og hvor russerne havde deres »stier«, når de var ude at rekognoscere. Jeg blev dog ikke længe ved 3. kp. Hjemme havde jeg været ved artilleriet, så jeg blev forsat til 4. kp.

Det viste sig, at 4. kp. havde fået tildelt 4 russerkanoner, og jeg blev nu skytsfører ved den ene. Det blev en dejlig tid. Vi boede i et russisk bjælkehus, hvor der var både ovn og køkkengrej. Beboerne var evakueret, men vi fandt hurtigt, hvor de havde deres kartoffelkule. Da det frøs 30 grader, måtte vi sprænge hul i den med håndgranater. Russerne havde taget alle deres husdyr med sig. Men problemet med at skaffe frisk kød blev løst, da en mand meldte, at en herreløs hest løb om i landsbyen. Vi fangede den, og så måtte jeg som slagter klare resten. Derefter havde vi kød i 4 uger. I huset boede vi 10 mand, hvoraf der – foruden radiomanden – altid var en hjemme, og han sørgede for at save brænde, hente vand, koge kartofler o. a., så at alt var parat, til vi kom tilbage fra kanonstillingen, der lå ca. 500 m fra huset. Samtidig skulle den hjemmegående koge undertøjet, så vi på den måde kunne holde »Partisanerne« nede. Væggetøjet var dog mere generende; hele huset var fuldt af dem. De sidste 8 dage boede vi i selvbyggede bunker, da russerne hver dag forsøgte at få ram på huset med deres granater. Det lykkedes dem nu ikke, medens vi havde flere fuldtræffere under den daglige skudduel. Så kom den sidste dag inden den natlige afløsning, og vi sendte Iwan det ene lag efter det andet som en sidste hilsen fra Frikorps Danmark.«

Endelig den 25.2. bestemte man sig til at rette et tilintetgørende slag mod det 500–600 m foran 3. komp.s HKL beliggende yderst generende støttepunkt. En med pionerer forstærket stødtrop fra 3. komp. gik frem til angreb tidligt om morgenen under kraftig ildstøtte fra det tunge kompagni og fra de fleste af skyttekompagniernes granatkastere (morterer). Til trods for, at der opstod en del tab under fremrykningen, lykkedes det ret hurtigt at trænge ind i de russiske stillinger, hvis besætning til dels tog flugten, til dels blev taget til fange. Støttepunktet viste sig at være en hel labyrint af gange, underjordiske bunkers, stærkt beskyttede observationsstader og stillinger for granatkastere og maskingeværer. Efter at det medfølgende sprængningskommando havde ødelagt alle anlæg, trak styrken sig tilbage til korpsets stillinger medførende fanger og bytte hvoriblandt et par eksemplarer af det nye fremragende gode tyske maskingevær model 42, som danskerne kun kendte af omtale. Russerne forsøgte ikke senere at genopbygge støttepunktet.[3]

I marts måned faldt der atter ro over denne del af fronten. En del afdelinger blev trukket helt ud af fronten for at blive reorganiseret eller for at deltage i nyopstillinger. Blandt disse var også Frikorps Danmark, der siden den 14.2. havde været ført af major P. N. Jacobsen.[1] Den 24.3.43 blev afsnittet overgivet til 1. SS-Brigade. Korpset samledes derefter i to landsbyer tæt bag fronten, hvorefter det i mot.-march begav sig til Isotscha, hvor det blev indladet i et jernbanetog.[1]

Under det nu overståede vinterfelttog havde frikorpset mistet ca. 50 faldne, der næsten alle var stedt til hvile på en lille smukt indrettet soldaterkirkegård i landsbyen Spas Balasdyn. Det var betydeligt færre end under sommerfelt-

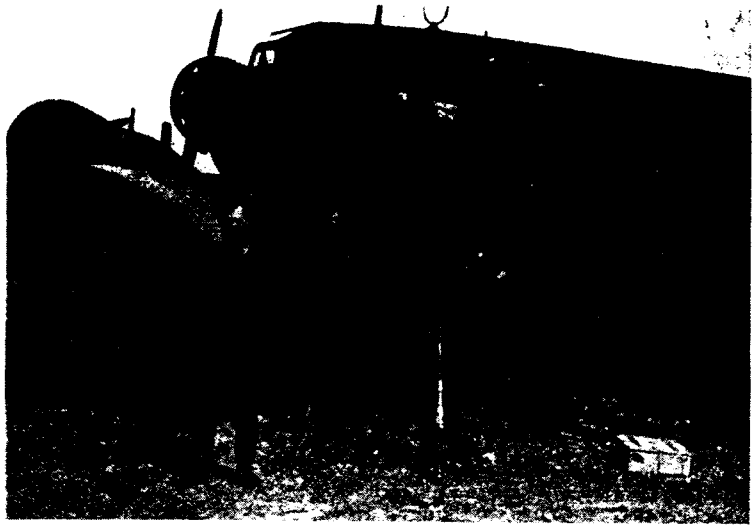

Frikorps Danmark afgår til fronten, maj 1942.

toget i 1942. Til gengæld havde strabadserne i den russiske vinter været hårde.[1]

Over Tauroggen kørte korpset til troppeøvelsespladsen Grafenwöhr i Bayern, hvor styrken blev indkvarteret under kaserneagtige forhold. Ankomst her den 31.3.1943.

Den 5.5.1943 blev Frikorps Danmark formelt opløst ved en kort parade for dagen efter at genopstå som Pansergrenader-regiment Danmark. Frikorpsets personel dannede stampersonalet i dette regiment, hvori Frikorpsets fane, dets traditioner og dets gode korpsånd førtes videre.

V Division Wiking 1942–45

Ved begyndelsen af året 1942 var Division Wiking næppe egnet til at gennemføre offensive operationer af samme størrelsesorden som dem i det foregående år. Den havde ganske vist erhvervet sig værdifuld krigserfaring. Men dette kunne ikke opveje følgerne af en reduceret styrke, en udslidt vognpark og de ikke ubetydelige tab af våben og udrustning. Derimod var divisionen fuldt ud i stand til at hævde sig i den stationære forsvarskamp, overkommandoen foreløbig havde indstillet sig på. Hele vinteren og foråret fastholdt den sine stillinger bag Miusfloden uden større besvær. Moralen og kampånden var usvækket.

Allerede i januar tilgik der et nyopstillet stormskytsbatteri (mekaniserede og pansrede panserværnskanoner 7,5 cm), hvis tilknytning til divisionen dog kun blev af kort varighed. Større betydning fik III.Batl./Nordlands tilbagevenden omkring 1. febr., nu som en rent finsk bataillon omend under tysk chef. Nyuddannede rekrutter til de øvrige afdelinger tilgik i løbet af vinteren.

Medens der på den sydligste del af Østfronten var forholdsvis roligt vinteren igennem, så virkede et dybt og bredt russisk gennembrud omkring Isjum sidst i januar så faretruende for armeen langs Mius, at III. Panserkorps i hast måtte forskydes mod nord for at dæmme op for videre udbredelse af indbrudsstedet. Midt i februar var det russiske pres her vokset så meget, at også Wiking måtte afgive en kampgruppe til forstærkning. Det blev I./Germania med et batteri feltartilleri og det nye stormskytsbatteri. Denne kampgruppe blev hovedkulds sat ind i kampen og led svære tab.[1]

Den danske kaptajn Schalburg overtog midlertidig kommandoen i et bataillonsafsnit ved Mius, hvorefter han i marts blev forsat til Frikorps Danmark og udnævnt til major.

Da den værste vinterkulde var overstået i april, øgedes travlheden inden for alle dele af divisionen. Løbende tilgik der nye motorkøretøjer og alskens udrustning og forsyninger. Organisationsændringer, befalet af hærledelsen, skulle indøves. Bataillonernes tunge maskingeværer blev herefter tildelt skyttekompagnierne, og i stedet fik bataillonen et tungt kompagni med 8 cm morterer, 7,5 cm infanterihaubitser (I.G.), 5 cm panserværnskanoner (Pak) samt en inf.-pionerdeling, altså en betydelig ildkraft, omend det senere viste sig, at også 5 cm kanonerne havde utilstrækkelig gennemslagskraft over for de nyeste kampvogne. Mange nye officerer tilgik divisionen, deriblandt adskillige danske. Divisionsgeneralen udtalte, at han gerne så endnu flere danske officerer ved sin division, men – betonede han – kun sådanne, der kunne leve op til det også i SS anerkendte forbillede: den gamle preussiske officerstype.

En dansk officer noterede sig, at der på den tid var knap 100 danske ved hver af Nordlands og Germanias batailloner (III/N naturligvis undtaget) foruden en del ved divisionens øvrige enheder.

Den mest kærkomne forstærkning var uden tvivl en helt ny komplet panserafdeling, uddannet ved hæren i løbet af vinteren, helt igennem tysk personel, 2 lette kompagnier med 12 panser III (5 cm kan.), 1 tungt kompagni med 16 P.IV (7,5 cm kan. lange og korte), 2 chefskampvogne, stabskomp. med opklaringsdel. (små P.I), rekognosceringsdel., pionerdel., luftværnsdel. samt en meget fint udstyret værkstedsafdeling.

Da fjenden ikke var særlig nærgående, blev der tid til at tænke på uddannelse og opdragelse. Der blev jævnlig arrangeret kursus og foredrag. En dansk major ledede således et pionerkursus. Panserafdelingen holdt kursus for infanteriets befalingsmænd. Nye panserværnskanoner blev demonstreret. Det viste sig at være 7,62 cm russiske luftværnskanoner, der var erobret i så store mængder, at det havde kunnet betale sig at indbygge dem i selvkørende lavetter.

Westland blev organiseret som et let regiment på 2 batailloner, der skulle transporteres i åbne folkevogne.

Bortset fra hovedkampfeltet var civilbefolkningen blevet boende i divisionens område. Jorden var umådelig frugtbar. Men store strækninger lå uopdyrkede hen som tør og trist steppe. De nærmeste større lokaliteter var egentlig kæmpelandsbyer, dækkende et mægtigt areal og med indtil 20.000 indbyggere, men uden bymæssige indretninger, helt igennem primitive og aldeles skønhedsforladte. Levestandarden meget lav efter vesteuropæisk målestok; hygiejnen ligeså, utøj i så godt som alle huse. Til trods for, at indkvarteringen var meget tæt, var forholdet til civilbefolkningen upåklageligt.

Da fronten her var rolig, blev der ikke fra det tyske luftvåbens side gjort forsøg på at etablere luftherredømme. Og da Wikings luftværnsafdeling ikke virkede særlig afskrækkende, så man ofte russiske flyvere stryge ind over divisionens bagland i et hurtigt raid. Og det kunne blive mindst lige så farligt for de civile russere som for de tyske soldater. Som for eksempel en dag ved middagstid i Amwrojewka, hvor en pludselig frembrusende russisk jager på må og få sendte nogle byger fra sit maskingevær ned blandt den store vrimmel af lave ensartede småhuse, hvorpå den atter forsvandt ud over steppen, inden nogen nåede at komme til skud. Resultatet af overfaldet – der var uden militær betydning og derfor hensynsløst over for de mange civile beboere – blev, at 2 russere blev dræbt, medens ingen tysk soldat kom noget til.

Sommerfelttoget, der tog retning mod Rostow ved Don og Kaukasien, startede først i sidste halvdel af juli. Alligevel var divisionens fornyede mo-

---

Kort 1, 2 og 3 bagest i bogen.

torisering ikke bragt til afslutning. Følgen blev, at kun en del af styrken kunne deltage i det hurtigt forløbende felttog fra dettes begyndelse.

Den 13.7. blev der slået alarm ved angrebsstyrkerne. Men efter et par dages ventetid i marchformationer blev de atter sendt i kvarter med ordre til at være klar til hurtig opbrud. Egentlig tjeneste derfor ikke til at gennemføre. Ude i de små landsbyer var de ukrainske piger glade for, at SS-mændene nu fik tid tilovers. Nogle steder blev der endog arrangeret bal om aftenen på den brede landsbygades faste, tørre lerbelægning. De fleste piger syntes at føle sig beærede over at være genstand for de fremmede soldaters opmærksomhed. Men gennemgående gik alt forholdsvis sømmeligt til.

Den 20.7., inden det begyndte at lysne, blev angrebsstyrken igen alarmeret, og efter 50 km rejsemarch mod syd sås det blikstille Asovske Hav glimte i morgensolens stråler.

I løbet af dagen indtog alle enheder, der skulle deltage i angrebet, deres udgangsstillinger. For Wikings vedkommende drejede det sig om en forreste kampgruppe ført af major Dieckmann: I/Germania, Panserafd. 5, III/Art. reg. 5, 1 tungt batteri, 1 pionerkp. og et flakbatt. samt en efterfølgende kampgruppe ført af Nordlands chef, oberst v. Scholz. Heri indgik I og II/N m.m.

Tidligt næste morgen bryder hærenheder på tre steder gennem den nærmeste russiske forsvarsring og skaffer sig derved adgang til opmarchrummet foran angrebsmålet, Rostow. Modstanden er svag til trods for, at stillingen er stærkt udbygget og beskyttet af en dyb pansergrav. Da Kampgruppe Dieckmann med infanteriet forrest og med marchkolonnefrontbredde kører gennem stillingen er den allerede ryddet for miner, og pansergravens sider er sprængt så flade, at selv hjulkøretøjer kan passere. Der er ca. 5 km til nærmeste naboenheder, i syd et bjergjægerkorps, mod nordøst 13. Panserdiv., der sammen med Wiking er underlagt general Kirchners 57. Panserkorps.

Kampgruppen følger en markvej gennem den øde, kun pletvis opdyrkede steppe. Så langt øjet rækker, ses ikke et hus, ikke et træ, knap nok en busk. Ved middagstid er det glødende varmt. Var der mon nogen, der glemte at fylde feltflasken op i morges? De kørende kolonner er indhyllet i en støvsky, der bliver tættere og ubehageligere, jo længere tilbage, man er placeret. Medens de uhindret kører videre, mødes de af en modgående strøm af russiske overløbere. Tyske flyvere har i de foregående dage nedkastet store mængder af små sedler, såkaldte legitimationskort; teksten trykt på tysk på den ene og på russisk på den modsatte side, tilsikrende ihændehaveren god behandling, hvis han løber over. Virkningen er forbløffende. Våbenløse forlader de deres stillinger uden kamp og kommer i hundredvis angrebskolonnen i møde, henrykt svingende hver sit legitimationskort. De dirigeres straks uden undersøgelse videre tilbage langs marchvejen. Nogle få bliver dog tilbage for at hjælpe til med at rydde hindringer og udjævne pansergrave.

Russiske krigsfanger klar til afmarch under Wikings angreb mod Rostow 1942.

Wikings artilleri forcerer kaukasisk flod ad vadested.

Efter overnatning på åben mark, støder forreste kampgruppe på 2. forsvarsring og kommer i kamp. Noget af artilleriet går i stilling og skyder sig ind. Styrtbombere (Stukas) kommer til og styrter hvinende ned over målene. Det hele varer ikke længe, så går nogle af Wikings kampvogne frem sammen med pionerer. Modstanden er hurtigt brudt. Det er panserafdelingens ilddåb med et tab på to letsårede. Efter at det er gået så hurtigt og let, bliver man dristigere og lader undertiden infanterister bestige kampvognene under fremmarchen. Det giver større sikkerhed over for de dresserede minehunde. Om aftenen standser kampgruppen på et højdedrag nordvest for Rostow, hvorfra man kan se ind over byen og iagttage ildglimtene fra 13. Panserdivisions fremrykning mod byens nordlige udkant. To af Reg.G's kompagnier er standset foran en stærk stilling. Den 23.7. ved daggry indleder Kampgruppe Dieckmann det endelige angreb mod byens 3. forsvarsring. Der viser sig at være tre forsvarslinier med tilhørende pansergrave. Allerede kl. 7 rømmer fjenden sin første linie. Et par timer senere har man optaget tæt føling med den næste forsvarslinie, hvorfra der ventes hård modstand. Nabostyrkerne til højre hænger langt bagud og er endnu ikke brudt gennem 1. linie. Da melder en opklaringsflyver, at den sydvestlige del af 2. forsvarslinie synes at være ubesat over for højre naboenhed. Major Dieckmann tager herefter en dristig beslutning. Uden at bekymre sig om de fjendtlige styrker lige overfor, lader han i hast 2 skyttekompagnier bestige de nærmeste lastvogne og kampvogne, hidkalder to batterier og nogle pionerer og kører med hele styrken åbenlyst for fjenden mod sydvest, indtil han når det ubesatte afsnit af 2. forsvarslinie. En solid træbro over pansergraven er her intakt, hele kommandoet kører over og tager opstilling i de russiske skyttegrave.

Omtrent samtidig er Kampgruppe v. Scholz fulgt efter gennem hullet i 1. forsvarsring, hvorefter den angriber de tilbageblevne russere i ryggen.

Ved middagstid trækker Dieckmann resten af sin kampgruppe til sig, hvorefter han indleder angrebet mod den inderste forsvarslinie, der her løber langs byens yderste huse. Russerne synes at blive overrasket og yder kun svag modstand. Wikings kampvogne kører tæt på pansergraven. Dækket af ilden fra deres kanoner og maskingeværer stormer et skyttekompagni over graven efterfulgt af pionerer, der efter en halv times arbejde har tilvejebragt en nødtørftig overgang. Kl. ca. 15 rykker de første kampvogne og infanterigrupper ind i forstadskvartererne. Panserafdelingen fortsætter gennem byens stille gader, hvis beboere alle afventer kampens ophør i overdækkede jordhuler uden for husene. Hist og her må der ryddes en mindre gadespærring. Men da forspidsen når byens modsatte udkant, er der spærret for al gennemmarch af pansergrav og barrikader. Afdelingen kører derfor tilbage igen og går i kvarter tæt uden for byen. Artilleriafdelingen har imedens fået observation mod den brede Don-floddal. Broerne er tæt pakket med flygtende kolonner, medens andre russiske soldater er ved at stage sig over floden på sværme af småbåde og flåder.

I løbet af et par timer falder der ro over landskabet. Men længere vestpå tæt ved Dons udløb i havet er hærenheder endnu den følgende morgen i kamp med en afskåret russisk styrke.

Wikings andel i Rostows erobring har kostet divisionen et tab på kun 3 døde og 11 sårede.

Medens andre tropper den 25.–27.7. gik over Don og erobrede den syd for hovedbroen beliggende by, Bataisk, gjorde de disponible dele af Wiking sig klar til fremrykning gennem den nordkaukasiske slette. Under artilleriføreren H. Gilles kommando blev der opstillet en kampgruppe bestående af I og II/N., I/G., Panserafd. 5, 3 artilleriafdelinger, pak, flak og pionerer, atter inddelt i 3 marchgrupper à 1 inf.batl. m. m., hvoraf forreste (på skift) var stærkest med bl. a. ½ panserafd., hvis fører havde egen flyverforbindelsesofficer og desuden arbejdede snævert sammen med en artilleriafdeling.

Den 28.7. om morgenen marcherede kampgruppens forreste dele gennem Rostows hæslige gader, senere gennem det kampprægede Bataisk og videre mod sydøst, hvorefter Wiking kun havde sig selv at stole på i en uvis situation. Henimod aften stødte panserkampgruppen sammen med russisk kavaleri. Efter en kort kamp indrettede man sig for natten i pindsvinestillinger.

I det tidligste morgengry begyndte maskingeværerne atter at smelde. Men kl. 9 veg fjenden for I/N's angreb, således at fremmarchen kunne fortsættes. Kl. 13 atter en halv times kamp. Trods småforsinkelserne nåede man dog 35 km frem den dag. Næste dag forløb på lignende måde. Men den 31.7. beordredes standsning i ventestilling, fordi naboenhederne hang for langt bagud. Det ville uvægerlig gå ud over forsyningstjenesten. Flyverne meldte, at Wikings kampgruppe lå som en fremskudt kile i en kæmpemæssig bølge af tilbagegående russiske hære.

Efter at have afslået et større natligt angreb fortsatte kampgruppen den 1.8. mod syd med den stærkt forsvarede by, Bjelaja Glina, som mål. Medens forreste marchgruppe fastholdt frontalt, tog 2. marchgruppe med artilleri- og panserstøtte byen fra vest. Der blev taget flere hundrede fanger. Blandt byttet var en hel del nye amerikanske lastvogne. Gamle skæggede kosakker i ordensprydede uniformer kom erobrerne i møde og bød dem efter gammel skik velkommen med brød og salt. Derefter på ny rastdag.

Var det hele end hidtil forløbet hurtigt og med forsvindende små tab, så betød det ikke, at hele baglandet var under kontrol. Talrige flygtede sovjetsoldater strejfede om i større eller mindre skarer og gjorde det nødvendigt at lade forsyningskolonner sikre af kampenheder, ligesom enlige motorordonnanser ikke måtte begive sig på farten om natten. Netop på den tid dannede de mange uafhøstede marker med den åbne bevoksning af mandshøje guldbrune majsplanter ideelle skjulesteder for forsprængte russiske enheder. Det skete et par gange, at de – efter at fortroppen var draget forbi – herfra åbnede ild mod efterfølgende vogne og derefter gjorde sig usynlige.

Inden afmarchen den 3.8. indtraf den fjerde infanteribataillon, II./Germania. Og før middag nåede kampgruppen efter 100 km march, hvorunder den blev udsat for et ikke tabgivende angreb af 30 fjendtlige fly, Kuban, hvor denne vandrige flod kommende fra syd i et skarpt knæk bøjer mod vest. Da stillingerne her var taget, frembød der sig et storslået og smukt syn fra den indtil 80 m høje stejle flodskrænt. Den modsatte bred var bevokset med skov og krat, og hen over trætoppene kunne man se milevidt ind i landet. Divisionsgeneralen havde nu personlig overtaget føringen og kort forinden sendt det med artilleri og kampvogne forstærkede 2/3 reg. Nordland mod den vest for flodknæet beliggende by, Krapotkin, for om muligt at tage den syd derfor liggende jernbanebro, inden den blev sprængt.

På vejen derhen kunne den udskilte Kampgruppe v. Scholz med bl. a. I. og II./N iagttage, hvorledes en strøm af jernbanetog fra Krapotkin kørte sydpå, en trafik som fristede artilleriafdelingen til at prøve sin skydefærdighed. I løbet af kort tid var 5 tog skudt i brand, og linien blokeret. Byen viste sig at være stærkt besat. Alligevel forsøgte obersten at komme igennem til broen ved at lade sine kampvogne med opsiddet infanteri i galopfart rulle lige ind i byen. Men under kampene derinde, der kostede 5 faldne og 1 ødelagt kampvogn, lod russerne jernbanebroen sprænge. Da opgaven dermed var bortfaldet, blev styrken atter trukket tilbage og straks sendt efter divisionens hovedstyrke, som den indhentede den 6.8.

Hovedstyrken havde – uden at afvente udfaldet af affæren ved Krapotkin – fortsat fremmarch øst for Kuban med det nærmeste overgangssted ved byen Grigoripolinskaja som mål. Og allerede den 4.8. kl. 3 var fortroppen – 1./G – på stormbåde kastet over Kuban og havde dannet et lille brohoved på vestsiden tæt ved byen. Det fjendtlige infanteri var ikke i stand til at holde byen. Men det fjendtlige artilleri var særdeles virkningsfuldt. For styrken i brohovedet forestod der to hårde dage. Men alle angreb blev afvist, og den 5.8. inden aften blev brohovedet udvidet til at omfatte en halvcirkel på 1000 m. Den følgende nat arbejdede divisionspionererne og fik bygget en 60 m lang pontonbro, der var kraftig nok til at tage lastvogne og middeltunge kampvogne.

En dansk mg.-skytte fra I./Germ. beskriver i sin dagbod, hvorledes han oplevede overgangen over den brede Kuban-flod.[1]

»Hele aftenen den 3.8. lå vi i det næsten uigennemtrængelige buskads af tjørn og slyngplanter, der som et bredt bælte strakte sig langt flodens østbred. Der herskede fuldkommen stilhed. Vi mindedes de hårde kampe, da vi året før var sat over Dnjepr, og hvor mange af vore kammerater var faldet, inden det lykkedes at danne et stort og solidt brohoved. Meget tydede på, at det heller ikke ville blive let denne gang. Og mange af os benyttede ventetiden til at skrive et par ord hjem til vore kære.

Så snart det blev mørkt, fik vore pionerer travlt med at hugge stier gennem underskoven og bære deres stormbåde frem. Vi var alle oplært i brugen af

disse både og var derfor ikke længe om at få orienteret hver mand om plads og opgave og få pakket ammunitionen ned. Kl. 2,30 kom der ordre om, at vi skulle gøre klar til angreb. Lydløst listede vi frem til bådene, der lå i skjul kun 10 m fra bredden af den rivende flod, stormbådsføreren så sin motor efter for sidste gang, og så ventede vi spændt på, at det første dagslys skulle vise sig på himlen. Fjenden lå i stillinger i en landsby, der gik helt ned til floden skråt over for os. Hvis han var årvågen, kunne han næppe have undgået at høre vore forberedelser.

Jeg så på mit ur. Der var kun et minut igen. Angrebet skulle starte på klokkeslet, ikke noget med lyskugler eller fløjtesignal. Spaden blev stukket i livremmen, en håndgranat blev afsikret. Nu kom ordren.

Alle 10 mand løftede vi på en gang båden og i løb gik det ned til flodbredden, båden landede med et plask i vandet. Samtidig med at vi sprang i, startede motorerne på alle både og gennembrød sommernattens stilhed med et brølende spektakel. Medens båden i rasende fart pilede hen over vandoverfladen, lå jeg i forstavnen med mit mg. og lod den ene salve efter den anden bestryge flodbredden foran os.

Men også russerne var på færde. En tæt mg.-ild lå lavt hen over vandet. De tyndvæggede både kunne næsten ikke undgå at blive gennemhullet. Men den store hastighed hindrede dem i at synke, inden de var nået over. Og pludselig tørnede min båd mod land. Sammen med min hjælper sprang jeg ud af båden og kom straks i kamp. Med en håndgranat fik jeg bragt et fjendtligt mg. til tavshed, og fra samme sted kunne jeg med mit eget mg. bestryge en vej gennem landsbyen og derved dække stormbåde og forstærkninger mod det modangreb, vi kunne vente. De både, der ikke var skudt helt til vrag, var på vej tilbage. For os, der var kommet levende i land, var der kun to muligheder: at holde stillingen eller dø. Foreløbig havde jeg været heldig. Min hjælper og jeg var de eneste uskadte fra vort bådehold. Pioneren var dog ikke værre tilredt, end at han havde kunnet styre sin båd i land. Andre både havde ikke fået en eneste træffer; men vor så ud til at være ubrugelig.

De næste par timer gik med at bringe forstærkninger og ammunition over floden. Også vore egne gummibåde blev taget i brug. Ved otte-tiden foretog vi et vellykket angreb, hvorved vi fik udvidet brohovedet til midt op i byen og 300 m i bredden. Hele dagen foretog fjenden kraftige modangreb med panserstøtte. Panserværnsskyts havde vi intet af, så vi måtte bekæmpe de angribende kampvogne med benzinflasker, miner og håndgranatbundter. Om natten forsøgte russerne sig med to angreb. Men de mislykkedes begge. Søvn var der ikke mulighed for at få. Enhver måtte være på sin post mod uventede overraskelser. Nogle steder var vi kun adskilt fra de forreste russere af en bred vej.

Næste morgen og formiddag var ret ubehagelig, da der var blevet anbragt nogle godt maskerede skarpskytter oppe i træerne. De lavede jagt på

De faldne ved Wikings overgang over Kuban 1942.

os. Kompagniet havde flere faldne, deriblandt min egen hjælper, der blev ramt af et skud i panden, da han et øjeblik stak hovedet op over dækningen. Det blev derfor bestemt, at brohovedet inden aften skulle udvides til at omfatte hele landsbyen.

Det blev et let angreb. Kl. 14 begyndte det støttet af et par granatkastere og panserværnskanoner, og en time senere fandtes der ikke en eneste kampduelig modstander i byen. Fjenden havde svære tab, medens vi ikke mistede en eneste mand. Maskingeværerne sørgede for, at de fjendtlige skarpskytter i trætoppene kom hvirvlende ned gennem luften. Ethvert forsøg på at besvare vor ild blev omgående bragt til standsning. Et par kampvogne forsøgte at slippe ud af byen, men det blev forhindret af vore pak, der nåede at få ram på dem. Ved landsbyens modsatte udkant standsede angrebet, og jeg gik i stilling med frit skud over den åbne steppe«.

Den 7.8. kl. 5 startede det store fremstød over Kuban efter en times artilleriforberedelse. Forrest panserafdelingen tæt fulgt af 5./N, 1 art.afd., rest II.N, I. N, 1 art.afd. Fremstødet fik nu – efter et par svinkeærinder i begyndelsen – hovedsagelig retning mod vest.

De russiske styrker var snart på hovedkulds flugt. Da man efter 13 km nåede jernbanelinien fra Krapotkin, holdt der en kilometerlang række af militære forsyningstog, forladt og til dels i brand. Nu og da forstærkedes det uforglemmelige indtryk af benzin eller ammunitionsvogne, der sprang i luften. De tyske flyvere havde gjort deres arbejde godt. Længere fremme

ad marchvejen stod der kanoner fra russiske batterier, hvis besætninger panserafdelingen havde jaget på flugt.

Inden daggry nåede Kampgruppe Nordland den næste store flod, Laba, ved Temirgojewskaja efter et dristigt gennembrud af et improviseret spærreforsvar. En gruppe af 3. Komp. forsøgte at tage broen, endnu medens russerne var under tilbagetrækning fra byen øst for floden. Da 7 mand var nået over, blev broen sprængt bag dem. Medens alle kompagniets våben blev sat ind for at holde fjenden på afstand af de 7 kammerater i den udsatte stilling, gik kampen videre i byen, indtil den var renset for fjender. Herunder faldt to danske frivillige, H. J. Petersen og C. Rasmussen. Nogle pionerer byggede i hast en løbebro. Ved daggry havde hele 3. Komp. sat sig fast ovre på vestbredden. De 7 uforfærdede »forløbere« var reddet.

Divisionen havde dirigeret den efterfølgende Kampgruppe Germania til Petropawlowskaja – et overgangssted 12 km sydøstligere – men da broen her var sprængt, skete overgangen under svag modstand nordvest derfor i gummibåde, hvorefter byen blev erobret.

Tæt ved Termirgojewskaja var der et udmærket vadested. Men det havde russiske kommissærer spærret ved brutalt at beordre en del af egnens beboere til at forlade deres hjem medbringende bohave og forsyninger på deres hestekøretøjer og derefter ført den lange kolonne – ikke bort fra kampområdet – men tværtimod i retning af de fremrykkende tyske tropper, hvorefter de havde efterladt den tæt opsluttede kolonne i og på begge sider af vadestedet. Hele den 8.8. holdt vognene i dobbeltkolonne uden at kunne komme hverken frem eller tilbage. Vadestedet forløb meget skråt gennem vandet, og vejen fortsatte derefter i en smal hulvej op ad en stejl med uigennemtrængeligt krat bevokset skråning, hvor de forreste vogne med forsæt var blevet omdannet til veritable vejspærringer. De udkommanderede civilister kunne meget let være kommet i dobbeltild. Man forstod dog bedre kommissærernes hensynsløshed, da det viste sig, at civilisterne slet ikke var russere, men letter, der tidligere var tvangsforflyttet fra deres hjemland.

Den 9.8. om formiddagen kørte kampgruppe v. Scholz over Laba ved Tenginskaja lidt vestligere, hvor der var en bæredygtig bro. Der blev nu formeret en kampgruppe Gille med I/N, panserafd., m. m., der fik til opgave hurtigst muligt at rykke frem til den næste flod, Bjelaja, overskride denne syd for den stærkt besatte by, Velikoje, og derefter søge mod sydøst langs floden bag om forsvaret af byen Beloretchinskaja for om muligt at bemægtige sig den derværende jernbanebro ved et kup. Marchgruppe 2: II/N og III/Art.reg.5 skulle foreløbig følge efter og sikre mod indgreb fra ryg og flanker.

Den fra Petropawlowskaja forjagede russiske styrke havde lagt sig i en ring uden om byen, men ikke længere væk, end, at man fra byens højeste beliggende huse med finskydningsgeværer og mg. kunne få ram på enhver russer, der bevægede sig i terrænet. I.Batallions danske mesterskytte, Ebbe

Sørensen, blev tilkaldt af chefen, og han kunne notere sig for et imponerende antal træffere. Dagen efter flodovergangen skulle fremrykningen fortsættes. I et samlet frembrud stormede de forreste angrebsgrupper løs på fjenden, der straks blev nedkæmpet eller flygtede. Nordøst for den nu sprængte bro holdt lange kolonner af lastbiler læsset med brobygningsmateriel og ammunition samt traktortrukne kanoner, som russerne i panik havde efterladt, da »Wikingerne« var ankommet midt om natten den 7.–8.8.1942.[1]

Om aftenen var begge oberst Gillers marchgrupper kommet over floden Bjelaja ad vadesteder næsten uden at løsne et skud. Den russiske føring syntes at være ved at svigte. Der var rige muligheder for den initiativrige og dristige fører. Men samtidig krævedes der yderste årvågenhed af alle, og der måtte lægges stor vægt på sikringstjenesten. En mængde russiske soldater strejfede om bag de forreste tyske styrker – undertiden hele regimenter, der forsøgte at slå sig igennem til det nærliggende bjergområde. Man måtte hele tiden være indstillet på pludselig at befinde sig i en uventet situation.

Terrænet havde skiftet karakter. Det var ikke mere steppe. Man nærmede sig Kaukasusbjergene, og det gav sig til kende ved stedse mere kuperede terrænformer og ved hyppigere forekomst af træer, skove og buskadser.

Ved et vejsving kom panserforspidsen ud i åbent terræn, da føreren – en sydtyroler – pludselig og uventet så sig stillet over for en isoleret deling tunge russiske panserværnskanoner, der på åben mark var ved at gøre klar til skud kun 400 m fra landevejen. Ingen kunne vente at finde så tungt skyts (7,62 cm) her uden forbindelse med kavalleri eller infanteri. Men de var der altså, og kanonerne kunne med lethed gennembryde panseret på en P.III.

Her drejede det sig om hvem, der hurtigst opfattede situationen, tog en beslutning og gav den rigtige kommando. Det blev tyskeren, der var de afgørende to sekunder forud for modparten. Sprænggranaten sad, hvor den skulle. Så en til, suppleret med en byge fra radiomandens maskingevær. Og den russiske deling var skudt sønder og sammen.

Under fremstødet mod Belorechinskaja indgik i Wiking et kompagni af reg. Brandenburg, et specialregiment, der stod til rådighed til særopgaver; folkene talte russisk, kørte på russiske byttekøretøjer og var iført russiske hjelme og kapper, der midlertidig – dvs. inden det første skud blev løsnet – kunne skjule de tyske uniformsfrakker. Det lykkedes dette kompagni at skabe forvirring blandt de fjendtlige styrker ved Bjelajafloden og den 11.8. i et kup at besætte den vigtige bro syd for Belorechinskaja, medens Kampgruppe Gille jog de fjendtlige styrker fra hinanden og tog talrige fanger. Kampgruppe Wagner (Germania m.m.) angreb frontalt og stod syd for floden samme eftermiddag. Der var nu tegn på svigtende føring og splittelse blandt fjenden her, hvor man befandt sig umiddelbart foran de vigtigste oliefelter.

Kampgruppe Wagner fortsatte straks sammen med Pz. afd. 5 til venstre langs floden Pschecha mod Kubanskaja-Apcheronskaja, medens Kampgruppe Gille fortsatte mod Twerskaja-Kabardinskaja. I den mellemliggende sektor foretog II./G rensningsaktioner den 12.8. og den 14.8. På den sidstnævnte datum havde begge kampgrupper nået deres marchmål. Kampgruppe Wagner lå lidt nord for Apcheronskaja, og Kampgruppe Gille havde taget Kabardinskaja. Her afventede de et efterfølgende jægerkorps ankomst. Fra alle sider strømmede flygtende og til dels kæmpende russiske tropper mod bjergene og især mod den vigtige vej, der fra Maikop over Chadychenskaja førte gennem bjergkæden til Tuapse ved Sortehavet. Under flugten nåede fjenden at ødelægge mange boretårne og at sætte ild til olieanlæggene, således at tykke sorte røgmasser til tider dækkede mere end den halve himmel. Alle forsøg på at tiltvinge sig adgang til divisionens to hovedmarchveje, blev afvist med store tab for fjenden. Hvor der var trægrupper ved marchvejene, kunne man være næsten sikker på, at russerne havde anbragt snigskytter iført camouflagedragter skjult oppe i trækronerne. For en sikkerheds skyld lod man derfor en mg.-byge feje gennem trækroner, der egnede sig til den slags. De russiske flyvere var ret virksomme, men gjorde dog ingen nævneværdig skade.

Den 12.8. ankom Reg. W. med sine to batailloner, og dagen derpå indfandt III./N sig i kampområdet.

Kampopgaverne i det foran liggende bjergterræn var tildelt jægerkorpset. Det ene jægerregiment havde marchveje fælles med Wiking og erobrede den 15.8. Apcheronskaja. Det andet jægerregiment kæmpede sig frem langs vejen Maikop-Chadychenskaja altså foran Wikings sikringsfront og erobrede sidstnævnte by den 16.8., hvorefter jægerne stødte på uventet hård modstand omkring Chadychenskaja Stationsby, hvor de led følelige tab.

Egne naboenheder til højre for Wiking hang noget bagud. Følgen blev, at ret store russiske styrker var veget ud til området til højre for Marchgruppe Gilles højre flanke. En russisk kavaleridivision havde her koncentreret sig omkring byen Lineneia (ca. 10 km v. f. Tverskaja). Men den 16.8. om morgenen satte III./N sig i march mod Lineneia, blev forstærket med et panserkompagni, hvorefter finnerne med stor bravour angreb og forjog kosakkerne fra byen og dens omegn. Omtrent samtidig lå II./N i afværgekamp sydvest for Tverskaja og forhindrede ca. 1000 mand ryttere og infanterister i at få adgang til marchvejen og dermed til de utilgængelige skovbevoksede bjerge.

I den følgende uge fik kampgrupperne hver deres sikringsområde. Kampgruppe Gille havde Kabardinskaja, oliefeltet sydvest derfor og den ret udsatte nordvestflanke. Kampgruppe Wagner lå syd for Apcheronskaja helt frem til Vejen fra Maikop til Chadyshenskaja, og endelig havde Westland et område sydøst for Apcheronskaja.

I denne periode var der endnu en del småkampe. Derudover må omtales

I./G's erobring af den bjergomkransede vigtige olieby Muk. Den lå nogle få km n. f. Chadyshenskaja, var ret stærkt besat og let at forsvare.

1 km fra byen stod infanteriet af køretøjerne og gik frem til angreb på begge sider af vejen og langs floden ledsaget af nogle kampvogne, uden at lade sig standse af en ret tæt mg.-ild. Snart stod ikke blot olietårnene og den oliemættede jord, men også byen selv i flammer, og en kvælende røg og ulidelig varme slog angriberne i møde. Alligevel havde angrebet god fremgang i hele dalens bredde, og snart var de sidste modstandere nedkæmpet eller jaget ind i bjergene.

En af de danske deltagere i angrebet fortæller om en særegen episode, der fandt sted nogle dage efter byens erobring.[1]

»Der fulgte nu nogle rolige dage, hvor vi i min gruppe havde fået anvist en sikringsopgave ved kanten af en lysning i bjergskoven. Gruppen var blevet forstærket med et tungt mg., der altid stod skudklar, og desuden havde vi lagt nogle miner ud i lysningen. Vi var så småt begyndt at slappe af, da vi ikke regnede med at blive angrebet. En eftermiddag sidst i august lå vi og tog solbad i skovkanten med kun én mand på post. Det var en dansker ved navn, Jørgensen, en glimrende soldat, allerede kendt i kompagniet for sit mod og sin snarrådighed.

Medens Jørgensen står og spejder over imod den modsatte skovkant, ser han pludselig en russisk kommissær komme gående ind over lysningen og går ud fra, at det er en overløber, eftersom der ikke er andre at se. Da russeren er kommet ind på en afstand af ca 30 m, råber Jørgensen »holdt!« på russisk. I næste øjeblik bryder der et uvejr løs. Ovre fra skovkanten kommer en hel bataillon skrigende og hujende kvinder i uniform væltende ud på den åbne lysning og stormer over mod os, alt imedens de fyrer løs med deres maskinpistoler.

Heldigvis taber Jørgensen ikke fatningen, men trykker lynsnart mg.håndtaget tilbage, og nu sprøjter den ene byge projektiler efter den anden over mod de enten forrykte eller vodkaberusede kvinder. Vi andre er imedens kommet på benene og deltager med vore lettere våben i skyderiet, alt imedens nogle af vore miner eksploderer, når de såkaldte kvindelige væsener løber på de udspændte tråde. Da der er gået et lille kvarter, har de sidste overlevende kvindelige soldater trukket sig tilbage til den skærmende skovkant, og de har som sædvanlig ikke prøvet på at få de sårede med tilbage.

Dagen efter ankom nogle sygebærere med bårer for at bringe eventuelle overlevende på lazaret. Idet to af dem er ved at løfte en af kvinderne, der har mistet et ben, op på båren, kaster en anden lettere såret kvinde en håndgranat hen imod dem. Heldigvis ser de det tidsnok til at kunne kaste sig fladt ned. Ved eksplosionen sårer kun kvinden på båren«.

Divisionen indrettede sit stabskvarter i Apcheronskaja, hvor også panserafdelingen var i beredskab. Det var en landsbyagtig lokalitet, men enorm af udstrækning.

Inddelingen i de tre kamp(march)grupper blev ophævet den 23.8. Derpå overgang til sikring på stedet over ca. 80 km front tværs gennem det skovrige olieområde. Der var både kompagni- og bataillonstøttepunkter med lidt artilleri underlagt. Kørsel mellem støttepunkterne var udsat for overfald. Først omkring 1.9. var der enkelte regulære russiske småangreb. I dette terræn kunne divisionen naturligvis ikke anvendes efter sin egentlige bestemmelse og ventede nu kun at blive afløst af infanteri og bjergjægere.

De 3 uger, denne ventetid varede, formede sig som en hvileperiode, der dog ganske vist for nogle ikke var helt ufarlig. Ud over lidt lejlighedsvis guerilla kunne det ske, at en enkelt højtgående russisk flyver kastede nogle få bomber over de udstrakte lokaliteter – forudsat at der ikke var tyske jagere på vingerne. Den slags meningsløsheder gik normalt kun ud over befolkningens huse. I øvrigt var der fra sted til sted stor forskel på de indfødtes indstilling til fremmede soldater. De oprindelige ægte kaukasiske stammefolk var åbenlyst venligtsindede og gæstfri i modsætning til flertallet af de importerede russiske oliearbejderfamilier, der var stærkt kommunistisk indoktrinerede.

De øvrige motoriserede divisioner havde forlængst fortsat den sejrrige fremmarch mod sydøst langs bjergkædens nordside, da Wiking den 15.9. udsendte ordrer om afløsning og forlægning. Germania skulle dog endnu nogen tid forblive i sit afsnit. Dagen efter tiltrådte de første afdelinger den langvarige rejsemarch over den ret store by, Armawir ved Kuban. Her blev kampvognene indladet på jernbane for at undgå sliddet og benzinforbruget under 4 dages landevejskørsel – for ikke at tale om ubehaget for besætningerne.

Så godt som alle havde udnyttet de gode muligheder for at gøre sig livet behageligt under det lange ophold i Maikop-området. Den landskabelige skønhed var ikke ringe, og under de mange høje egetræers skygge var sommervarmen ikke generende, således som ude på den støvede steppe. Der havde været tid til at hvile ud i rigtige omend beskedne kvarterer og til at dyrke kammeratligt samvær. Og til afveksling var det slet ikke så ilde atter at omgås almindelige civile mennesker og nyde godt af den frugtbare egns produkter såsom mælk, sukkermeloner, tomater, morbær, blommer, æbler og pærer.

Måske var det dog – selv om denne rekreation var fuldt ud fortjent – det sundeste for divisionen, at den nu atter kom på farten for at prøve sine kræfter, inden der indsneg sig for mange unoder og driftsforstyrrelser i dens komplicerede krigsmaskineri.

Undervejs lærte Wikingerne nye egne at kende. Livet gik omtrent sin vante gang langs marchvejen ude i det flade, lidt triste steppelandskab. Men snart dukkede de sneklædte bjergtinder frem, og under resten af turen lå Kaukasuskæden til stadighed som en langstrakt pragtfuld kulisse ude til højre.

De større byer var ligesom dem i Ukraine uskønne og forsømte. Uden

for hovedgaderne: snavs, uorden og elendige rønner. I de mindre lokaliteter fik man et indblik i befolkningens levestandard, der på så godt som alle områder var meget lav. Boligerne var små, primitive og slet vedligeholdt, inventaret endnu ringere og sparsommere. Der syntes ikke at være råd til fornyelse, når noget rustede op eller gik itu. Jernsenge så ud til alle at stamme fra Czartiden. Bundene forlængst rustet op og erstattet af brædder. Af bekvemmeligheder var der så godt som intet. Og hygiejnen var som regel derefter. Til hvert hus hørte der et lille stykke jord, hvor familien dyrkede de produkter, der var nødvendige, for at den – med salttøndens hjælp – kunne klare sig vinteren igennem. Men man så aldrig en anlagt have uden om huset. Og kirkegårdene vidnede ligeledes om russernes totale mangel på ordens- og skønhedssans i dagliglivet samt på veneration for de afdøde pårørende. Normalt blev de afdøde begravet på et lille afsides beliggende uindhegnet og uplaneret stykke jord uden for landsbyen uden beplantning endsige blomster. En grav var blot en planløst beliggende jordforhøjning med et uforarbejdet trækors eller et brædt med hammer/segl-tegnet, ofte væltet eller stærkt hældende. Hele »anlægget« overgroet af ukrudt og med fri udsigt til en affaldsbunke.

Antagelig eksisterede der andre steder i verden folkeslag med en endnu lavere levestandard. Men SS-mændene kunne ikke lade være med at vurdere kårene for den brede befolkning her på baggrund af landets enorme naturlige rigdomme: 1½–2 m dyb muld (der aldrig behøvede gødskning), plads i overflod, oliekilder, kul, vandkraft, endeløse skove og rigeligt med mineraler lige fra guld til de sjældne metaller, der var nødvendige ved fremstilling af specialstål. Men ud fra kendskabet til eget »fagområde« vidste de også, hvorfor forsyningen med private fornødenheder var så sparsom. Selv om ressourcerne ikke udnyttedes med vesteuropæisk intensitet, så var produktionen dog alligevel af enormt omfang. Den var blot fortrinsvis kommet militæret til gode i form af lang tjenestetid, masseuddannelse og massefabrikation af kvalitetsvåben til såvel hær som luftstyrker. SS-mændenes krigserfaring havde virket som en anskuelsesundervisning i den målbevidsthed, hvormed det sovjetrussiske regime havde ladet civilbefolkningen betale med sin materielle velfærd for militært at muliggøre den russiske ekspansion og dominans over andre nationer.

På et enkelt område sporedes der dog fra myndighedernes side en vis interesse for befolkningens velfærd. Tandbehandling var organiseret på en sådan måde, at den kom de brede masser til gode. Til gengæld måtte der her gives afkald på at få tilgodeset æstetiske krav. Det viste sig på den måde, at enhver, der trængte dertil, kunne få kunstigt gebis. Man kunne ikke undgå at lægge mærke til, at temmelig mange – også yngre – havde benyttet sig deraf, simpelthen fordi de alle var lavet af rustfrit stål – oven i købet af en meget mørkegrå farve. Det virkede meget frastødende. Og det kunne godt give anledning til svære anfægtelser hos en intetanende SS-mand, når

han undtagelsesvis mødte en ung kvinde af tiltalende udseende, og hun så pludselig blottede to rækker grå ståltænder i et ellers strålende og indbydende smil.

I enhver by eller større landsby, Wikingerne passerede, prangede på en fremtrædende plads en statue af Stalin, masseproduceret i tarveligt materiale og altid væltet af soklen eller halshugget af nogle af de mange antikommunister. I byerne sås også en del nyere statuer med motiver fra sporten og det manuelle arbejde. Alle naivt-realistiske eller – om man vil – folkeligt ukunstneriske.

Den 19.9. overgik Wiking formelt til 1. Panserarmé (v. Kleist), der havde grupperet sig foran de to overgange over Kaukasus bjergkædens sydlige del, den vestlige ossetiske hærvej og den østlige grusinske hærvej, i området Naltschik – Elchotowo – Mosdok. Den stod her overfor forstærket modstand i et meget vanskeligt terræn, var under hårde kampe trængt over Terekfloden ved Mosdok, men havde ikke kræfter til at erobre det foran Kaukasusudløberne beliggende højdedrag med oliekilder ved Malgobek.

Wikings afdelinger gik, efterhånden som de indtraf, i kvarter i et område, der var beboet af to vidt forskellige folkeelementer, dels russere, der jo var trængt ind som erobrere, dels meget fremmedartede, næsten eksotisk udseende stammer med glat sort hår, muligvis efterkommere af ægte tyrkerfolk. På landsbyniveau adskilte de to elementers velstandsniveau sig ikke væsentligt fra hinanden. Men de havde hver sin leveform. Med hensyn til klædedragt, frisure (selv voksne kvinder bar håret i en lang fletning ned ad ryggen), adfærd over for fremmede, forplejning, skik og brug, ja selv »odeuren« i deres stuer virkede de »eksotiske« meget ueuropæiske og ejendommelige. De to befolkningsgrupper levede også rent topografisk i to adskilte verdener. En landsby var enten rent russisk eller rent »eksotisk«, det indbyrdes samkvem begrænset til det praktisk absolut nødvendige. Det får stå hen, om denne konsekvente »apardheit« mellem disse to racetyper var opstået spontant, eller om der var tale om en bevidst gennemført russisk befolkningspolitik.

Ikke alle bemærkelsesværdige oplevelser var af rent militær, endsige krigerisk, karakter. Lad os høre, hvad en af Nordlands menige – en sønderjyde – har at berette om et lille hverv, som han blev udtaget til, inden divisionen atter blev kastet ind i kampene.[3]

»Der blev tildelt mig den opgave at bringe en russer, der var blevet taget til fange i nærheden af Mius-fronten, til hans hjem. Han havde tjent som chauffør ved vor afdeling i næsten 1 år og havde bedt om at blive frigivet, da vi under Kaukasusfelttoget kom i nærheden af hans hjemsted, der forinden var blevet forladt af de russiske tropper. Siden krigens begyndelse havde han ikke hørt fra sin familie. Og da jeg nu i en folkevogn kørte ham hjem, var jeg jo meget spændt på, hvorledes gensynet ville forme sig.

Vi ankom til huset og fandt, at det stadig var beboet af en del af hans

familie, deriblandt hans hustru og en lille datter. Et andet barn var død under hans fravær. Det er mig ikke muligt at beskrive den glæde, der fra begge sider kom til udtryk ved gensynet. Man må huske på, at manden blev regnet for at være forsvundet for stedse. Jeg vil aldrig kunne glemme det lille optrin, jeg blev vidne til.

Jeg blev endnu en dag hos familien, blev beværtet med vin og mad og blev i øvrigt fejret som hele den lille bys tyske ven. Thi efterretningen om begivenheden – at SS havde løsladt en modstander og bragt ham hjem til familien – spredte sig straks med vindens hast.

Stærkt bevæget tog jeg næste dag afsked med familien og vor kaukasiske ven og kørte tilbage til min afdeling«.

Ud over et sidste fremstød mod vest over byen Grosnyi til det Kaspiske Hav var det fra den fjerne overkommandos side tanken, at de tyske tropper skulle trænge gennem det brede og uhyre gennemskårne, vejfattige bjergmassiv og videre ned i Transkaukasien. I betragtning af, hvor få tropper og hvor lidt benzin og ammunition, der stod til rådighed til gennemførelsen af så vidtløftige planer, kan det ikke undre, at armeen tillagde Wikings ankomst stor betydning. Når man overhovedet kunne tillade sig at operere nede i sydøst med en så lang forbindelseslinie tæt op ad de uoverskuelige bjergegne med deres mylder af overfaldsstyrker uden nævneværdige tyske afdelinger, så skyldtes det hovedsagelig den militære hjælp, der blev ydet af de mange tyskvenlige kaukasiere. Under forlægningen aflagde således Nordlands chef besøg hos en hel georgierbataillon, der havde stillet sig under tysk kommando.

Wiking fik ikke samlet sin fulde styrke, inden den af 52. Armekorps fik ordre til at gå i aktion, til trods for, at opgaven var uhyre krævende. Det drejede sig om erobringen af det i øst–vest 30 km lange og 3 km brede højdedrag med Malgobek-oliefeltet og den syd derfor liggende 3–6 km brede dal, i hvis østlige ende den fra Mosdok udgående Grusinske Hærvej førte gennem landsbyerne Ssagopchin og Psedach og videre ind i de forreste skovklædte udløbere af Kaukasusbjergene.

Egne hærenheder havde kæmpet sig frem til vestenden af højdedraget og dalen, hvor de nu lå med front mod øst over for stærkt udbyggede, tæt besatte og energisk forsvarede stillinger. En dyb pansergrav var anlagt tværs gennem hele det ret flade og åbne dalstrøg, der overalt var under indseende fra de russisk besatte højdedrag i nord og syd.

Som angrebsmål blev i første omgang Ssagopchin udpeget. Til dette angreb rådede divisionen kun over Nordland, Panserafd. 5, 1 pionerkompagni og to artilleriafdelinger. Der kunne forventes store tab. Usædvanligt var det, at ikke blot angrebsmålet, men også angrebsterrænet var blevet befalet divisionen. Der skulle angribes på langs gennem dalen med hovedstyrken, medens en mindre styrke skulle presse på langs sydaffaldet af Malgobek-åsen, der bestod af en fortsat række af sydvendte slugter (balkas).

Den 25.9. aften indtog angrebsstyrken sine udgangsstillinger. Artilleriet tæt

ø. f. Nish Kurp (v. f. åsens sydaffald). Her var også panserafdelingen. III./N i vestenden af åsen, I./N i overgangen mellem åsens sydlige udløbere og den ret flade og overskuelige dal med opgave at trænge frem over pansergraven, II./N og 13. komp. syd for dalen i de yderste lave udløbere af Kaukasuskæden med opgave at trænge så langt frem mod øst, at de tunge infanterivåben kunne lægge flankerende ild i »balkaerne« langs Malgobek-åsens sydkant og derved hjælpe I./N frem. Pionerkompagniet under major Viffert (fra det danske ingeniørkorps) skulle indtil videre deltage i angrebet på linie med infanteriet. Det var meningen, at de to batailloner fra det dagen derpå ankommende reg.W efter Nordlands første fremstød sammen med Pz.afd. V skulle angribe gennem dalen med den 11 km østligere liggende landsby Sagopchin som endeligt angrebsmål. Uheldigvis var det ikke muligt for artilleriet at få observation og virkning mod de godt beskyttede russiske anlæg i »balkaerne«. Angrebets leder, SS-oberst v. Scholz, betegnede angrebsplanen som selvmorderisk.

Den 26. kl. 5 gik infanteriet frem efter en kort og virkningsløs artilleriforberedelse. I./N mødte straks heftigere modstand end ventet. Ifølge fangeudtalelser havde 3 russiske batailloner ligger klar til et angreb mod Nish. Kurp, der skulle udløses kl. 5,30. Den russiske artilleriild var voldsom. En kampvogn blev allerede i udgangsstillingen ramt af en tilfældig træffer og sat ud af spil. Efter at tågen var lettet, blev I./N udsat for en så voldsom flankerende ild fra alle mulige våben oppe i »balkaerne«, at al bevægelse blev lammet, medens tabene voksede. I løbet af formiddagen var 3 af kompagnicheferne faldet eller såret. 1. og 3. komp. var næsten førerløse. Da pansergraven var nået, var det umuligt at komme længere frem.

Ved de to andre batailloner gik det bedre. III./N nåede sit første mål allerede kl. 9, og tabene var mådelige. II./N havde så god fremgang, at det tunge skyts kunne få nedslag i »balkaerne«. Overalt gravede de endnu kampduelige sig ned og afventede ordrer. En virksom flyverstøtte ville have været en stor hjælp. Men netop da angrebet forestod, var situationen ved Stalingrad og langs Sortehavskysten blevet så alvorlig, at 1. Arme måtte afgive sit flyverkorps. De betydelige fjendtlige flyverstyrker kunne derfor frit gribe ind i kampene.

Om eftermiddagen fortsattes angrebet. Panserafdelingen havde i samarbejde med pionerkompagniet skaffet sig en overgang over pansergraven i dalen kl. 10, og fortsatte efter indledende vanskeligheder og tab gennem det fjendtlige stillingssystem fulgt af II./W i hård kamp med det russiske infanteri. To panserkompagnier måtte overnatte isoleret dybt inde i det fj. HKF.

Den næste dag har Nordland kun beskeden fremgang og kan derfor ikke hindre flankerende ild mod II./W, der nu sammen med et panserjægerkompagni har forbindelse med Pz.afd.V. Om eftermiddagen ankommer resten af reg.W, der hovedkulds sendes frem i dalen, hvor I./W straks drager en voldsom og tabgivende artilleriild over sig.

Ved daggry den 28. går et panserkompagni fulgt af Westlands to bataillioner til angreb mod Sagopchin. Men da tågen letter, slår en så voldsom ild infanteriet i møde, at det ikke magter at slutte op til kampvognene, der forinden har overskredet en pansergrav og de forreste skytteanlæg foran landsbyen. Panserkompagniet må selv trække sig over mod nord for ikke at lide for store tab i ilden fra de mere langtrækkende russiske pak og kampvognskanoner. Samtidig er et andet panserkompagni med et opsiddet kompagni af Westland kørt norden om landsbyen for at angribe bagfra. Den fjendtlige ild tvinger imidlertid infanteristerne til at stige af, hvorefter den indbyrdes forbindelse svigter. Skønt 6 russiske og 5 engelske kampvogne bliver ødelagt, må panserkompagniet ved middagstid trække sig tilbage. Infanteristerne er ikke kommet, hovedangrebet på Sagopchin synes at udeblive, og de fjendtlige kanoner er ved at blive farlige. Ligesom henmarchen sker tilbageturen gennem en af russerne tydeligt markeret åbning i deres minebælte.

Om eftermiddagen afværger pionerbataillonen et modangreb i Westlands højre flanke, medens regimentet trækker sine styrker tilbage, hjulpet af panserafdelingen, og organiserer en HKL tværs over dalen. Det er langt de største tab, regimentet har lidt på en enkelt dag. Især artilleriilden har haft en frygtelig virkning. II. og III./N har haft nogen fremgang. Men ikke nok. Atter en nat forbliver et panserkompagni isoleret ude ingenmandsland. Kort før daggry vækkes chefen af de udstillede poster, der har hørt støj fra russiske kampvogne. Kompagniet er afskåret af en kampvognsspærring, men skyder sig igennem og er kort efter bag Westlands forreste linie.

Oberst v. Scholz bliver nu atter kampleder i dalen, og den 29. ud på eftermiddagen sætter han et angreb igang med I./N og II./W, men kun med beskeden artilleri- og panserstøtte. Angrebsstyrken bliver til sidst liggende kun 800 m fra Sagopchin. Næste dag genoptages angrebet helt uden panserstøtte og går hurtigt i stå. Pz.afd.V holder nu i beredskab i nogle »balkas«. Af oprindelig 48 kampvogne er nu kun 25 kampklar. Værkstedsdelingen arbejder under højtryk med reparationer og bjergning.

Trods divisionens protester beordres angrebet i dalen fortsat den 1.10. III./N flyttes fra Malgobek-åsen ned i dalen og angriber side om side med I./N. Stærke stødtroppe med udsøgte folk, finner ved den ene, danskere, nordmænd og tyskere ved den anden bataillon, skal i ly af morgentågen bane vej ved overraskende at bryde ind i de forreste skytteanlæg. Uheldigvis letter tågen netop den dag tidligere end ellers, og planen kan ikke gennemføres. Under uhyre vanskeligheder når de forreste grupper frem til 50 m fra udkanten af Sagopchin. Men den fjendtlige ild i det åbne terræn bliver nu så stærk, at angrebsstyrken må beordres tilbage. Da de to artilleriafdelinger nu kun har en lille nødbeholdning af ammunition tilbage, må tanken om fortsatte angreb foreløbig opgives. Man går i gang med at indrette en HKL tværs over dalen ca. 3 km fra Sagopchin.

II./N, der kun havde lidt mindre tab, angreb den 3.10. langs det lave højdedrag syd for dalen, støttet af 4 kampvogne. 1½ time senere var angrebsmålet – en til støttepunkt indrettet bakke – taget under store tab for fjenden, herunder 130 fanger. Samme dag ankommer de første dele af Germanias I. og II. batl. sammen med divisionens tredie og sidste artilleriafdeling.

De to bataillioner går straks igang med forberedelserne til at angribe og tage Malgobek by oppe på åsen. Foruden artilleriet skal et panserkompagni understøtte angrebet. Udgangsstillingerne indtages sidst på natten til den 5. Til venstre for Reg. G angriber et hærregiment, bagud til højre fortsætter II./N angrebene langs åsens sydlige affald.

Kl. 5,00 begynder angrebet, og der vindes hurtigt terræn. Inden mørket falder på, er Malgobek-Vest erobret, efter at en stukaeskadrille har afleveret sin bombelast. Næste formiddag er også Malgobek-Øst taget. Men da tabene ikke er helt små, og hver enkelt af de mange bakkekamme må erobres, bliver III./N underlagt Reg. G. Den 7. står bataillonen klar til kamp i Malgobek. I de kommende to uger skrider angrebet planmæssigt frem, indtil fronten her danner en langt fremspringende bue i forhold til frontens fortsættelse i dalen til landsbyen Keshem. Også II./N har fremgang. Da Malgobek er faldet, afviser bataillonen et stort modangreb støttet af canadiske kampvogne. Russerne har mistet hele det meget vigtige oliefelt, og deres reserver strømmer til. Det er tydeligt, at Kaukasusbjergene har været de kaukasiske armeers redning.

De canadiske kampvogne har kun været et enkelt eksempel på de materielle forstærkninger fra Amerika, der var muliggjort ved at krænke Persiens (Irans) neutralitet.

Ved Kampgruppe Germania indledtes den 4.10. fire glorværdige, men hårde og tabgivende uger med næsten daglige kampe, fortrinsvis vellykkede angreb.

Hvad den enkelte infanterist her måtte gennemgå, får man et indtryk af gennem nedenstående uddrag af en af en dansk frivillig ført dagbog.[1]

»4 km før fronten stod vi af vognene og gjorde lidt efter holdt på en dertil egnet rastplads. Om aftenen, da vore chefer var gået frem for at udforske terrænet foran angrebsmålet, havde vi travlt med at efterse og smøre våbnene, klargøre ammunition og få instruktion om en ny panserklæbemine, som vi havde fået udleveret samme dag. Og netop da det sidste varme måltid var indtaget, og der var fyldt kaffe på feltflaskerne, kom min kompagnichef tilbage og gav os en kort oversigt over situationen. Ved midnatstid begav vi os til vore udgangsstillinger et stykke inde på åsen, og her instruerede chefen os om sin angrebsplan. Bekymrede eller sure ansigter så man ingen af, for som sædvanlig var det med største glæde, vi gik i kamp.

Kort før daggry blev mit kompagni, 2./G, lydløst trukket endnu et par hundrede meter længere frem. Bagud til højre lå 3./G, til venstre 1./G og endnu længere til venstre hele II./G. Bag os havde vi regimentets tunge

støttevåben, et par kampvogne og nogle pionerer. Alt syntes vel forberedt.

På slaget fire indledte vort tunge artilleri med 1 times forberedelsesild. Vi lå så tæt på de russiske stillinger, at vi ind imellem detonationerne kunne høre de sårede derovre råbe om hjælp. Som afslutning på artilleriforberedelsen kom et supplerende akkompagnement af vore raketbatterier, der denne gang skød med presluftgranater.

Da hele dette øredøvende spetakel holdt op, kom angrebssignalet, en lilla lyskugle, og øjeblikkelig stormede hele kompagniet mod det højdedrag, hvor russerne lå i stilling. Inden jeg havde fået tænkt mig om, var jeg i nærkamp ved et gruppeanlæg. De russere, der endnu kunne betjene deres mpi eller selvladegevær, tog kampen op, hvad enten det nu var, fordi de var fanatiske, eller fordi kommissæren lå bagved og passede på, at ingen bare løb sin vej. Men tilbage måtte de, eller overgive sig. Da det foreløbige angrebsmål var taget, kom mit kompagni til at ligge så langt fremme foran vore naboer, at vi fik flankerende mg.-ild fra begge sider. Derfor måtte vi vente, til nabokompagnierne var kommet på højde med os. Vore tab havde været ganske små.

Men nu blev på en gang vor næstkommanderende dødeligt ramt, og chefen selv såret. Det var et stort tab; men videre skulle vi, og snart var fjenden også kastet tilbage fra det næste højdedrag. Herunder faldt vor sygehjælper og to underofficerer.

Vi skulle nu over en stor dal, på hvis modsatte side russerne lå nedgravet. Men pludselig så vi en hel del kampvogne nærme sig i modangreb. Heldigvis havde vi god dækning i de erobrede skyttehuller. Derimod gik det galt for to af vore egne kampvogne. De blev skudt i brand, og kun af den ene lykkedes det de 5 mand besætning at redde sig ud. Et øjeblik efter hørte vi drønene fra en af vort tunge kompagnis pak, der i hurtig rækkefølge ødelagde 7 af de fjendtlige kampvogne. Resten forsvandt. Efterhånden havde vi erobret 6 højdedrag. Mange steder krøb russerne rædselsslagne sammen i deres dækningsgrave, når vi nåede frem. Vi kunne nu se byen Malgobek. Den var meget langstrakt, og mellem de spredte hytter og træhuse knejsede en høj betonbygning, der senere viste sig at være den kommunistiske partibygning. Den fik min deling som angrebsmål. Men inden vi kæmpede os helt frem til byen, afventede vi et stuka-angreb. Det kom først ved 18-tiden, men var som sædvanlig yderst virkningsfuldt. Hurtigt nåede vi de forreste huse i byen. Men nu begyndte der en hård kamp fra hus til hus. Hårdest blev der kæmpet om partibygningen, hvor flere kommissærer og mange politisoldater havde forskanset sig. Da de ikke ville overgive sig, gik kampen videre fra værelse til værelse. Flere af kommissærerne skød sig selv, og en kvindelig uniformeret kommissær sprang ud fra et vindue, hvorefter hun landede oven på en kæmpestor betonstatue af Lenin. Der blev hun hængende med brækket ryg. Det var tydeligvis meningen, at byen skulle have været holdt. Det fremgik også af de store mængder våben, ammunition og køretøjer, der lå og flød

overalt sammen med de mange dræbte russere, og af de store antal fanger, der sad i klynger og ventede på at blive ført tilbage.

Det var mit kompagni, der havde lidt de største tab – 28 døde og ca. 80 sårede. – Derfor kom vi ikke på sikring i nattens løb, men blev indkvarteret i omtalte partibygning. Efter 2 timers våbenrengøring og reparationer fik vi lejlighed til at komplettere vor udrustning. Min feltflaske var flået i stykker af en granatsplint, så den måtte erstattes af en ny. Alle geværskytterne blev nu udrustet med den eftertragtede russiske mpi med tromlemagasin. Kl. ca. 22 kom køkkenvognen.

Efter måltidet sad vi længe i mørket og talte sammen om dagens hændelser. Ingen, der ikke selv har været med, kan sætte sig ind i den stemning, der herskede blandt os overlevende efter sådan et slag, hvor vi alle har været døden nær. Der er en egen ro over os, når vi tænker på eller taler om de kammerater, der fik banesåret, samtidig med at vi føler savnet af dem meget smertefuldt. Når man tænker på de modstandere, man selv i dagens løb har bragt hinsides, føler man ikke noget triumferende, kun en nøgtern konstatering af resultatets betydning og lettelse over, at det gik godt. Der er ingen, der praler, men alle har de oplevet de mærkeligste undere.

Næste morgen blev vi tidligt purret ud, da vi skulle i angreb igen. Det undrede os. Vi troede, at med Malgobeks erobring var sagen afsluttet. Men åsen strakte sig jo endnu meget længere ud mod øst, og 1 km fra byen havde russerne gravet sig ned på det næste højdedrag, hvorfra de kunne skyde ind i byen.

Det var endnu tæt tåge, da vi ved 10-tiden rykkede nærmere, og da vi i angrebsformation kom ud af tågen, lod det til at overraske fjendens forposter. De blev mejet ned, inden de nåede at slå alarm, og i løbet af et øjeblik var vi inde i de russiske forsvarsanlæg, hvor al modstand hurtigt blev slået ned. Et stort hvidt hus var det næste mål. Det blev brugt til underbringelse af flere hundrede soldater, der forgæves forsøgte at komme ud. Tilsidst strømmede de alle ud med løftede hænder. I huset var oplagret en stor mængde militært materiel, deriblandt mange af de i folkeretten forbudte eksplosive geværprojektiler.

Ved dette kortvarige angreb havde vi sikret os en usædvanlig god position med mægtig godt overblik. Vi kunne se, hvorledes vore nabokompagnier gik frem gennem majsmarkerne, og følge deres stormløb mod nogle udbyggede stillinger, dækket af et par kampvogne, og vi kunne svagt høre kammeraternes kampsang.

De dage, der fulgte, blev uafbrudte kampdage, ofte med 2–3 angreb om dagen. Hver gang vi havde erobret en bjergkam, troede vi, det var den sidste; men der var stadig en ny bagved, og atter havde russerne gravet sig ned og fået nye forstærkninger. Om nætterne gravede vi stillingsanlæg, eller stod på post ved et mg. og spejdede ud i ingenmandsland. Søvn fik vi ikke meget af. Nætterne var desuden kolde. Og tilførslen af forplejning mangelfuld.

Alkohol var det i de dage forbudt at drikke, fordi det kunne koste livet, hvis agtpågivenheden blev svækket det mindste. Derimod røg jeg enormt mange cigaretter. Overalt bredte der sig en frygtelig stank af forrådnede lig, lutter russere. Ingen – heller ikke de tilfangetagne russere – havde lyst til at røre ved dem og grave dem ned. Vore egne faldne blev alle ført tilbage og begravet på den store heltekirkegård ved pansergraven.

Terrænet var nu sådan, at kampvogne og andre kørende støttevåben ikke kunne komme frem og hjælpe det forreste infanteri. Dels var skråningerne for stejle, dels var lavningerne sumpede af jordolie. Alligevel mistede vi ikke vor slagkraft og angrebslyst, og jeg kan uden at prale påstå, at vi i de dage til trods for, at kompagniet efterhånden var kommet ned på størrelse med en deling, løste kampopgaver, som en fuldtallig almindelig bataillon af værnepligtige uden den rette politiske overbevisning hurtigt ville have ladet ligge. Ganske vist havde russerne mistet store mængder af våben og materiel; men det var udsøgte tropper, og de gjorde som regel fanatisk modstand.

Russerne benyttede sig i langt større udstrækning af finskytter end vi, og det samme var tilfældet med granatkastere. Vi havde stor respekt for begge dele, og desuden var det pålagt os ikke letsindigt at udsætte os for at blive ramt, når det ikke var nødvendigt. En morgen stod jeg i et skyttehul sammen med en dansk kammerat, medens en ganske ung tysker sad ved siden af os oppe ved sit mg. Vi var alle tre ved at indtage vort tarvelige morgenmåltid. Russerne skød ret livligt med granatkastere i nabolaget, så vi gjorde dybe knæbøjninger hver gang, der kom et nedslag. Tyskeren havde dog ikke megen lyst til at deltage i disse knæbøjninger, sålænge vi spiste, til trods for at jeg havde advaret ham om den fare, han udsatte sig for. Pludselig kom der et nedslag fra en 12 cm granatkaster et par meter bag vor stilling. Den unge tysker fik halshvirvel og halspulsåre revet over og døde med det samme. Det var kun en følge af utidig dumdristighed.

En anden tidlig morgen fik jeg ordre til sammen med en landsmand og en nordmand at begive mig ud forbi 3. komp. og dække et hul i HKL ud for dette kompagnis højre fløj. Da det var tåget, var det noget vanskeligt at finde stedet. Men af løjtnant Korsgaard, der var chef for 3. kp., fik vi at vide, at vi blot skulle følge et højdedrag ud til kompagniets sidste mg-rede, hvor vi kunne få besked. Beskeden, vi fik derude, gik ud på, at vi skulle fortsætte 50 m, så ville vi finde et forladt skyttehul, som vi kunne bruge til mg-stilling; men at nærmeste nabo var reg, W., der lå ikke mindre end 500 m skråt bagud til højre. I det opståede mellemrum havde russisk infanteri gravet sig ned. Foruden vort mg skulle der være en af vore stormkanoner i en godt maskeret stilling lidt længere bagude. Efter en kort tids vandring gennem tågen blev vi enige om, at nordmanden og jeg skulle blive, hvor vi var, med mg og patronkasse, medens Jørgensen skulle gå alene videre og lede efter det forladte skyttehul. To minutter senere råbte han til mig,

at han havde fundet hullet, men at der stod en russisk kampvogn foran ham, og at jeg derfor ikke skulle komme. Da nu samtidig tågen begyndte at lette, og der ikke var nogensomhelst dækning at finde, hvor vi var, forekom det mig, at situationen krævede nærmere overvejelse, især da vi ikke havde pansernærbekæmpelsesmidler hos os. Jeg råbte derefter tilbage, at jeg ville komme alligevel. I det samme hørte jeg støj af en kampvogn, der startede, og da solen samtidig brød frem, kunne jeg se kampvognen bevæge sig hen imod mig. Jeg kunne også se hovedet på Jørgensen, der stak op af hullet ca. 15 m borte. Ud over at ærgre mig over, at jeg i en uge havde slæbt en pansermine med mig uden at få brug for den, og så netop nu havde ladet den ligge »hjemme« ved min deling, fordi jeg ikke havde regnet med oplevelser som den nu foreliggende, kunne jeg ikke finde på andet at foretage mig end at presse mig fladt ned mod jorden og håbe på, at panserfolkene ikke ville lægge mærke til mig. Kampvognen fortsatte og gjorde holdt mellem Jørgensen og mig. Så blev tårnet drejet, og kanonen og mg sænket med retning ned mod Jørgensen i hullet. Jeg regnede det for ganske givet, at jeg havde set ham for sidste gang. Da lød der et brag og et brøl fra tårnet, der drejede sig en halv omgang med hul i panseret. Det var føreren for stormkanonen, der havde hørt støjen og straks sendt stålkolossen en fuldtræffer.

Kommandanten i tårnet var naturligvis blevet dræbt. Men nu blev en luge åbnet, og ud sprang en mand med mpi, som han straks rettede mod mig. Inden han nåede at trække af, gav jeg ham en kort salve, og så var han færdig. Den næste var radiomanden, endnu med hovedtelefonen påsat. Han overgav sig straks. Det varede nu lidt, inden den sidste gav sig til kende. Måske var han dræbt. Men pludselig sprang han ud med en pistol i hånden og kravlede derefter hen mod Jørgensen, som råbte, at han skulle række hænderne i vejret. Som svar fik Jørgensen et strejfskud i kinden, som blev gengældt med en dødbringende byge fra Jørgensens mpi. En tilsyneladende håbløs situation var endt lykkeligt, takket være stormkanonbesætningens årvågenhed.

En russisk kampvogn havde anbragt sig i en fremskudt stilling i en sænkning kun 300 m foran vor stilling, og i flere timer havde den generet os. Vore pak kunne ikke få ram på den, fordi den stod i en død vinkel. Et pionerhold på en underofficer og to menige blev sendt ud til os. De skulle prøve på at få den sprængt, en vanskelig opgave. Vi fulgte spændt forløbet af manøvren. Uden at blive opdaget mavede de sig ud til den, og vi så, hvorledes der blev kastet røgbomber samtidig med, at underofficeren sprang op på kampvognen og ved hjælp af en sprængladning fik den til at eksplodere. Men så begyndte russerne bagved at skyde ind i røgskyen med alle mulige våben. I løbet af en time kom underofficeren tilbage, kun let såret. Den næste hørte vi om aftenen råbe ude i forterrænet. To mand kravlede derud og fandt ham. Et granatsprængstykke havde revet knoglen over midt på låret. Han havde standset blodet ved hjælp af en fastsnøret livrem. Resten

af benet hang i et muskelbundt. Det første, han bad om, var en kniv. Og med et rask snit skar han det sidste stykke af benet af uden at give en lyd fra sig. Ved midnatstid, da jeg stod bag mit mg, gjorde min sidemand, en fransktalende belgier, mig opmærksom på, at noget bevægede sig forude. Vi skød en salve derud, men hørte derefter en derude råbe: »skyd ikke« på tysk. Det var den tredie pioner. Han var usåret, men noget oprevet.

Omkring den 20.10 havde vi et af de sværeste angreb. Kompagniet talte på det tidspunkt godt 50 mand. Desuden havde vi en del tilfangetagne russere, der sørgede for ammunitionstilførslen. Det var de ikke uvillige til, når de først havde mærket, at de fik en god behandling hos os. Vi var ca. 5 km øst for Malgobek, og angrebet begyndte sent om eftermiddagen. Som sædvanlig var det et højdedrag, der skulle erobres. Allerede på vej ned ad skråningen og i dalens bund blev vi stærkt beskudt, og mange blev ramt. Under den anstrengende opgang på den modsatte skråning fik vi blandt andet nedkæmpet en mg-rede, der var bygget ind under et væltet olietårn. Men nu dukkede der en mængde hidtil tavse våben op bag bakkekammen, kanoner, tunge mg og kampvogne. Deres ild var så stærk, at al videre fremgang var umulig for os. Og med vore lette våben kunne vi ikke bekæmpe dem. Det var et held, at det snart ville være mørkt, så vi blev liggende og dækkede os, så godt vi kunne. Ulykkeligvis havde tre af kompagniets folk været så langt fremme, at de var nået op over bakkekammen, og der var de straks blev mejet ned. Om natten fik vi lidt forstærkning, og som ventet kunne vi høre, at de fjendtlige kampvogne blev trukket tilbage. Da vi om morgenen fortsatte angrebet, tog det os derfor kun et øjebilk at få det russiske infanteri nedkæmpet. De tre kammerater, vi havde mistet om aftenen, lå oppe bag kammen, ilde tilredt. Hos den ene af dem, en jyde, var hele uniformen fjernet, og hans dekorationer havde man stukket fast i huden. Ingen af dem havde støvler på, da disse var meget eftertragtede af russerne. Desuden var de lemlæstet på en yderst pervers måde, typisk russisk morskab. Vi svor hævn.

Fronten var nu kommet til at slå en bue bagud til højre for det sted, hvor vi nu lå. Og ud for vor højre fløj havde russerne ikke trukket sig tilbage. Blandt andet havde de omkring et trigonometrisk punkt bygget nogle stærke stillinger og et artilleriobservationsstade. Dem gjaldt det om at få erobret hurtigst muligt. Hertil blev der udtaget en stødtrop på 12 mand ledet af selve bataillonschefen, oberstløjtnant Dickmann. Jeg selv og en nordmand havde hver sit 1.mg. og en forsyner. De øvrige 8 mand var udrustet med mpi og håndgranater. Angrebsmålet lå kun 200–300 m borte, men i mellemrummet lå der tæt med russiske infanterister i deres skyttehuller. Vore tunge maskingeværer havde forberedt en tæt fladeild til højre og til venstre for en 20 m bred passage for at beskytte os mod beskydning i flankerne.

Et kortvarigt koncentreret ildoverfald af artilleriet gav signal til, at vi stormede gennem passagen, indrammet af maskingeværernes skarpe smelden.

Snart blev vi mødt af russernes ild, men enten skød de på må og få uden at ramme, eller også krøb de rædselsslagne sammen i deres huller. Nordmanden og jeg arbejdede fint sammen. Når jeg ikke kunne skyde, skød han, og omvendt. En skytte bag en busk havde nær haft held til at ramme mig. Men min forsyner udstødte i sidste øjeblik et advarende råb, der fik mig til at dreje mit 1.mg hen imod russeren, og faren var afværget. I næste øjeblik regnede det med håndgranater ned i det russiske støttepunkt, en terrænsænkning med overdækkede rum langs kanterne. Så var dette flotte og vellykkede angreb forbi. Vi tog lidt under 200 fanger. Og de fleste var lykkelige over at være sluppet med livet i behold, især da de konstaterede, at SS-mændene ikke var sådan nogle forfærdelige umennesker, som kommissærerne havde bildt dem ind.

Under det sidste angreb kom der et pansermodangreb, som tvang os til at trække os lidt tilbage og grave os ned for at afvente støtte. Jorden formelig drev af olie, der langsomt steg i bunden af skyttehullerne. Men det blev først for alvor uhyggeligt, da russerne med flammekastere fik olien i jordskorpen til at brænde. Da vi lå under tæt mg-ild, kunne vi ikke forlade hullerne. Til alt held drev den sorte kvælende røg over mod russerne, men ilden kom nærmere og nærmere. Det var alt andet end hyggeligt, indtil vi opdagede, at den kun kunne brænde, indtil ilten i de øverste 2 cm af jordlaget var opbrugt. Hen under aften kom der nogle af vore stormkanoner, som tog sig af de russiske kampvogne. Derefter var det en let sag at indtage fjendens stillinger.

Der var nu ikke mere nogen fare for, at fjenden med et større angreb kunne rokke ved divisionens stilling. Det var derfor meningen, at der ikke mere skulle angribes. I stedet gav vi os til at udbygge vore stillinger. Men det kunne næsten kun foregå om natten af hensyn til de fjendtlige skarpskytter. Ellers forløb natten med 2 timer på post og 2 timers søvn. Så rigtigt udhvilet blev man heller ikke nu.

Mineudlægning foran HKL foregik altid om natten; men det var nu pionernes sag. En nat måtte jeg dog ud med mit 1. mg. for at sikre deres arbejde. Først ved 3-tiden var de færdige. Tilbagegangen måtte foregå med yderste forsigtighed. Jeg fulgte lige i hælene på den sidste pioner, og bag mig fulgte min forsyner, en ung dansker fra København med 1 års krigserfaring. Pludselig lød der et dumpt brag bagude. Det var min kammerat, der med foden havde udløst en mine. Han lå og stønnede af smerte og mente, at han var ramt i maven. Det var han nu ikke; men et stort jernstykke havde ramt ham i sædepartiet, og han blødte så stærkt, at han døde efter at være indlagt på lazarettet.

Et par gange skete det også, at russiske snigpatruljer om natten løb på vore miner. Resultatet kunne vi så se næste morgen. Vi kunne vente besøg af dem hver nat. Derfor var det en alvorlig sag at falde i søvn, hvis man stod på post. Men vi var så overbebyrdede med tjeneste døgnet rundt, at det særlig

for de unge var næsten umuligt at holde sig vågen, når man stod og stirrede ud i natten. Vi var simpelthen for få.

I tiden op til november begyndte hærafdelinger at afløse os. En tidlig morgen drog vi afsted til Malgobek forbi de mange minder om de usædvanlig hårde kampe. Af kompagniets oprindelig 200 mand var vi kun 23 kampdygtige tilbage. I mere end 3 uger havde vi ikke haft lejlighed til at vaske os, barbere os eller børste tænder. En gang om dagen gjorde vi en grimasse med hele ansigtet, så skidtet sprang af i flager. Med de samme hænder, hvormed vi rensede våben, forbandt vi kammerater og smurte vor honningmad. Sårede var vi alle. Men vore forbindinger var snavsede og blodige. Forplejningen havde været mangelfuld, og vi havde alle været plaget af dysenteri, uden at nogen dog drømte om at søge læge. Afløsningen kom på et tørt sted. Vi var faktisk fuldstændig udkørte.

Kolde regnfulde nætter i vor lette påklædning, den daglige nerveanspændelse og den megen cigaretrygning havde også bidraget dertil. Og så var der de modbydelige lus, som jo havde en herlig tumleplads i vort svedige undertøj. Hvis man ikke kunne lade være med at kradse sig, kunne man få store vædskende sår på ben og bryst. Det var umuligt at holde sig fri af disse plageånder, sålænge man kom i berøring med russiske fanger, hos hvem de vrimlede. Kort sagt, vi så frygtelige ud, da vi huløjede og udtærede holdt vort indtog i Malgobek iført vore lasede og af blod, ler og olie plettede uniformer. De få civile beboere stirrede skrækslagne på os.

Efter at have badet i divisionens kørende badeanstalt, fået nyt undertøj og uniformer og indtaget et ordentligt måltid kørte vi til Verchni-Kurp inde i bjergene, hvor vi rekreerede os under let sikringstjeneste og uddannelse af nyt mandskab indtil ca. 10.11.42.«

Henimod månedens midte indtraf III./G. Den blev indsat til dækning af regimentets åbne venstre flanke.

For arméen stod det klart, at de forhåndenværende styrker og ammunitionsmængder var utilstrækkelige til at gennemføre en erobring af Grosnyi. Det blev dog forlangt, at Wiking skulle erobre den stærkt besatte højde 701 på Malgobekåsen. Denne krævende opgave blev pålagt III/N. Efter en række indledende mindre fremstød de foregående dage gik finnerne den 16.10 overraskende og uden artilleriforberedelse til angreb, medens I. og II./G tog nabohøjderne. Et panserkompagni gav ildstøtte, men blev mødt med ilden fra godt dækket panserværn. Efter en halv times hårde kampe nåede en lille tapper skare op til de sidste russiske stillinger. Et helt kompagni overgav sig. Næste morgen indledte fjendtlige kampvogne en serie modstød. Men finnerne blev, hvor de var, medens pak, flak og panserkanoner sørgede for, at de fleste angribende kampvogne blev liggende som vrag foran eller bag forreste linie.

Der faldt snart ro over divisionens front, til dels fordi tyngdepunktet havde flyttet sig mod sydsydvest til den ossetiske hærvej, hvor III. Panserkorps med sin ene division stod vest for byen Ordshonikidse.

Wikings kampstyrke var svundet stærkt ind, og det skyldtes ikke udelukkende de hårde kampe. I oktober var der en ganske betydelig afgang af epidemisk syge. Det var fortrinsvis smitsom gulsot, der hærgede. Og sandsynligvis ville epidemierne have været lettere at holde i ave, dersom man i højere grad havde erkendt felthygiejnens betydning. At der ved de fleste kampenheder ikke var en dråbe vand at hente inden for overkommelige afstande, var slemt nok. Men værre var det, at man lod døde kreaturer og heste blive liggende utildækkede og udesinficerede i nærheden af opholdsstederne og feltkøkkenerne, indtil der var udklækket milliarder af fluer. Heller ikke nødvendigheden af at indrette latriner under selv kortvarige stationære forhold syntes at være gået op for befalingsmændene, endsige for mandskabet.

Den 7. november var situationen på Alagir-fronten vest for Ordchonikidse efter indledende sejre blevet så truende, at det blev bestemt, at Wiking skulle afløses af en i lufttransport fra Krim tilført infanteridivision og overføres til III. Panserkorps. Af de derværende 3 divisioner var 13. Panserdiv. næsten indesluttet tæt v. for Ordchonikidse. 23. Panserdiv.s. fulde styrke var bundet ved den store Terekbue, og 2. rumænske Bjergdiv. var ikke stærk nok til at klare en vanskelig undsætningsmanøvre.

Den 10.11 ankom den første marchgruppe fra Wiking – II/N, en Art.afd. og Panserafd. 5 – til Alagir, og en kamppatrulje blev samme aften sat i march ad vejen Alagir – Gisel for at sikre, at udfaldsvejen var fri for 13. Pz.div., der efter ordre skulle bryde ud fra »lommen« omkring Gisel over et vadested i et 1 km bredt sumpområde. Forbindelsen blev etableret, og samtlige sårede blev kørt i sikkerhed samme nat. Den følgende nat blev resten af styrken ført ud af »lommen«, men da vadestedet var blokeret, måtte flere hundrede køretøjer efterlades. Den 11. ankom næste marchgruppe, nemlig I. og II/G, panserjægere og en art.afd. Men først små to uger senere var hele Wiking atter samlet. Der blev etableret en ny østlig front langs floden Fiag Don. Ved Dsuarikau var der herfra i et skarpt hjørne tilslutning til sydfronten, der stødte umiddelbart op til bjergene.

Straks efter ankomsten til Alagir blev Germania sendt frem over Fiag-Don for at oprette et brohoved øst for floden. Fjenden var i stilling 800 m vest for en større landsby. Både stillingerne og landsbyen blev hurtigt erobret. Men fra de tilgrænsende bjergskove kunne russerne få direkte skud ned i byen. Det var et alt for risikabelt opholdssted, og efter et par dages forløb trak styrken – I./G – sig tilbage til de erobrede russiske stillinger, hvor den indrettede sig til forsvar og forstærkede stillingerne mest muligt. Skønt russerne havde gravet sig ned på en afstand af kun få hundrede meter, blev det en rolig tid, blot man tog sig i agt for finskytterne. Men en dag brølede posterne pludselig alarm. I tætte bølger nærmede russerne sig, me-

dens deres kampvogne i det sumpede terræn holdt sig til landevejen. På kun 100 m afstand brød angrebet sammen. Af 14 angribende kampvogne blev de 9 skudt til vrag af en godt maskeret pak. Langs den nordligere del af floden var der også et par skærmydsler. Men helt ude på venstre fløj hos 13. Pz.div. gjorde russerne i november talrige energiske forsøg på at bryde gennem fronten. Her blev II./W og Pz.afd. 5 flere gange med held indsat som modstødsreserve.

Under stort besvær fik fjenden ført tropper mod vest gennem bjergene, hvorfra de nu og da angreb sydfronten over Alagir – Chikola, der var sikret af Wikingenheder, bjergjægere og rumænske kompagnier, længere ude i nordvest af 4 kaukasiske batailloner og en georgierkampgruppe. 5.12. kom bjergjægere ved den ossetiske hærvej syd for Alagir i knibe. Nogle kanoner og Wikings pionerer rettede dagen efter situationen op. I december faldt der i det store og hele ro over III.Armékorps front bortset fra en episode ved Chikola, den 4. og 5. december, hvor de svage sikringer kastes tilbage. I hast blev den forstærkede III./N på motorvogne sendt til hjælp, hvorpå fjenden atter blev kastet ud af dalen efterladende talrige fanger.

De af afdelingerne, der lå tæt op til bjergene mod syd var hovedsagelig optaget af sikrings- og patruljetjeneste. Det var som regel ikke særlig farligt. Men terrænet var uoverskueligt og uvejsomt. Det var derfor en stor lettelse for patruljerne, at der næsten altid var indfødte stedkendte folk, der var villige til at følge med som vejvisere.

Sidst i november var der foretaget en del omgrupperinger som følge af 23. Pz.div.s. overførsel til fronten s–v f. Stalingrad. Westland blev indsat n.f. Germania og Nordland mellem Westland og 13. Pz.div.

Den 14.12. overtog SS-general Steiner føringen af III. Pz.korps, medens oberst H. Gille – artilleriføreren – efterfulgte ham som midlertidig fører af div. Wiking. Få dage senere begyndte man at forberede at lade Wiking udgå af korpset. Det blev derfor nødvendigt at føre tropperne tilbage til en linie med et kortere forløb; i første etape til en linie mellem Chikola og jernbaneknudepunktet Elchotovo ved Terek.

De fleste af Wikings styrker løsgjorde sig ubemærket af fjenden den 21.12. Hvert regiment efterlod en halvdeling som bagsikring, der efter at have anbragt sprængladninger rundt omkring i de udbyggede anlæg og i øvrigt ved livlig skydning havde simuleret normal besættelse trak sig tilbage til fods et døgn senere.[1]

Føreren for Reg. G.s bagsikring i det fremskudte brohoved var en dansk underofficer. Først den 27.12. fik bagspidsen atter forbindelse med divisionen ved floden Baksan nord for Naltschik. Under den anstrengende færd med diverse flodovergange havde der kun én gang været kontakt med fjendtlige patruljer. Den nødvendige forplejning havde det ikke været muligt selv at medføre. Men et møde med en havareret forplejningsvogn hjalp på situationen, og i øvrigt brugte styrken sødetabletter som betalingsmiddel hos

bønderne. I mange af de landsbyer, styrken passerede, stod de 3/4 af husene tomme. Beboerne var på flugt af angst for de efterfølgende russiske soldater. Nord for floderne Baksan og Malka (biflod i vest-øst til Terek) kunne man se kilometerlange kolonner af flygtninge med deres panjevogne.

Af reg. N. var I. og II. batl. i hast marcheret til Prochladnyi og her den 24.12 indladet i jernbane med Kalmuksteppen som mål. III. batl. blev foreløbig hos III Korps som mobil reserve. Resten af divisionen lå den 23.12. i en mellemstilling langs floden Ardon, men skilte sig derefter ud fra resten af korpset og samledes i Baksan og Malka- afsnittet, hvorfra Reg. G og luftværnsartilleri sidst på måneden afslog et russisk udbrud fra bjergene i vest. Fra Prochladnyi og Soldateska blev Pz. afd. 5 og Westland, senere de øvrige afdelinger, pr. jernbane sendt over Ssalsk ind i Kalmuksteppen. Germania, Pionerbataillonen og enkelte mindre enheder benyttede dog deres motorvogne og blev undervejs indkvarteret i Georgievsk, Lablinskaja og i Ssalsk, hvor Reg. G kunne fejre nytårsaften. Inden overgangen over floden Manytsch til Kalmuksteppen blev kamptropperne udstyret med ganske udmærket vinterudrustning.[1]

På Kalmuksteppen blev Wiking underlagt 57. Pz. korps., der hørte til 4. Pz. armé. Korpset bestod desuden af 17. Pz. div. og 23. Pz.div., der havde til opgave at tage stødet af fra de russiske enheder, der ville blive frigjort fra Stalingrad og egnen v.f. Det kaspiske Hav, og som forventelig ville forsøge at afskære de tyske Kaukasusstyrker fra at trække sig tilbage over Rostow.

Den første enhed fra Wiking, der kom i aktion ved det nye korps, var I./N. Efter udladning i Kuberle den 27.12 fortsatte bataillonen i mot-march over Simowniki til det 22 km nordøstligere liggende Remontnaja (nær floden Sal). Her blev den angrebet af en isoleret fjendtlig styrke, som den forjog, og foretog derpå den 31.12 en afstikker i østlig retning for at hjælpe 23. Pz.div. Begge de to andre divisioner var da helt fremme på højde med Kotelnikowo (30 km fra Simowniki).[4]

De først ankommende dele af Reg. W indrettede sig straks – dvs. den 30.12.42 – til forsvar af Simowniki. Nytårsnat lod forposterne en russisk fortrop med nogle kampvogne køre ind i byen, hvor de derefter blev nedkæmpet. Næste dag angreb store infanteristyrker. De blev afvist. Samme dag blev Pz.afd. 5 udladet og indtraf den 2.1. i Simowniki, der blev udsat for angreb fra 2.–6.1. Den 7.1. gav korpset ordre til, at fronten skulle lægges tilbage til Orlowskaja-afsnittet efter en mellemstilling i Kuberle-afsnittet. Reg. G var da ankommet nogle dage forinden og var midlertidig blevet underlagt 17. Pz.div., der opererede på venstre fløj. Men den 8.1. fik en del af regimentet ordre til at angribe fjendtlige styrker, der gennem et af de mange huller i fronten var trængt helt frem til Orlowskaja. Efter at denne sag var ordnet, gik regimentet i stilling sydøst for byen.[4]

Krigen på denne nøgne, tyndt befolkede steppe i 35–40° kulde var noget helt for sig selv. De få byer og veje og de enorme afstande mellem de usle

landsbyer gav transportaksen Proletarskaja – Romanof – Orlovskaja – Kuberle – Simowniki og en hvilkensomhelst lokalitet, ja selv den mindste hytte en enorm betydning. Orientering uden for lokaliteternes nærmeste omegn næsten ikke mulig, og overnatning under åben himmel næsten den sikre død, dersom man ikke kunne holde sig vågen eller ikke havde kræfter og redskaber til at bygge sig en god snehytte. Sammenhængende frontforløb var der aldrig mulighed for, og man vidste derfor som regel ikke, hvor fjenden var, før man stødte sammen med ham. For at sikrer sig mod ubehagelige overraskelser var det nødvendigt hele tiden at sende patruljer langt ud på steppen. En af de danske gruppeførere holdt regnskab med antallet. I løbet af den måned, de udvigende kampe varede, var han 38 gange ude på patrulje, undertiden som stående patrulje, en hel gruppe bragt 25 km ud af en kampvogn og atter afhentet efter 36 timer. Mere almindeligt var tre-mands-patruljer i motorcykler med sidevogn. Han beskrev en af disse ture:[1]

»En dag kl. 9 startede jeg fra Leninski i en stor sidevognsmaskine. Vi var tre mand, en dansker, Nielsen, der kørte, en schweizer, Imme, i sidevognen med maskingeværet, og mig selv på bagsædet med mpi. Opgaven: Ud i stik østlig retning indtil vi fik føling med fjendtlige tropper. Vejret var stille og klart. Vi passerede flere små landsbyer uden resultat. Da klokken var blevet 11, havde vi kørt 70 km. Vi blev enige om at fortsætte til den næste landsby og derefter vende om. Vi kørte da et par km videre og kom til en ganske lille landsby, hvor beboerne sagde, at de ikke havde set noget til russiske soldater.

Jeg stillede mig op i udkanten af byen og undersøgte med min kikkert, om der skulle være noget at se ude i det fjerne, men det var der ikke. Imedens havde Nielsen forhandlet med en kone om køb af en gås for en æske tændstikker. Men hun havde forlangt det dobbelte. Det fik hun så, og gåsen blev pakket ned. Ligesom vi skulle til at starte, så jeg et køretøj ude på steppen på vej ind mod os. Da det kom nærmere, kunne jeg se, at det var en patrulje magen til vor, og jeg gættede på, at den var tysk. Måske kunne den give os nogle oplysninger om fjenden. Vi ventede derfor et øjeblik med at køre tilbage.

I vinterpelsdragt – for slet ikke at tale om hvide sneskjorter – var det meget svært at skelne vore egne fra fjenden. Da maskinen var højst 20 m fra mig, skulle jeg lige til at træde ud på vejen; men så lagde jeg mærke til, at de tre fyre havde russiske mpi, og at de under pelsene havde brune uniformer. Skyd! råbte jeg. Men Imme havde vanter på og var derfor ikke straks skudklar. Russerne var lige så overraskede over mødet som vi. De forsøgte at dreje af samtidig med, at de skød med deres mpi. Jeg faldt straks ned og sendte en byge mod dem. Nielsen trak sin pistol, og vi fik ram på de to af russerne. Deres maskine kørte ind i noget buskads, hvorpå den sidste overgav sig. Det var jo en ganske god fangst, vi kunne vende hjem med.

Deres sidevognsmaskine tog vi også med os. Den havde de taget hos 6. Arme ved Stalingrad«.

De civile indfødte, kalmukkerne, var jo af mongolsk afstamning. Og de var normalt tyskerne venligt stemt. Det reddede sandsynligvis livet for en af danskerne. Han glemte sin korttaske med flere værdifulde ting i en landsby, hvor hans deling havde overnattet. Og om eftermiddagen fik han tilladelse til alene og kun udrustet med pistol og kompas at køre 40 km tilbage for at hente den. Da landsbyer hyppigt skiftede »besiddere«, lod han sin motorcykle blive stående et stykke fra byen og gav sig til at observere, uden at han dog kunne få øje på russiske soldater. Derimod så han to kalmukkvinder forlade udkanten og nærme sig det sted, hvor han stod. De genkendte ham og advarede ham mod at gå nærmere, da der nu var russiske soldater i landsbyen. Der var ikke andet at gøre end at vende om med uforrettet sag. Men da han atter ville starte, viste det sig umuligt at få motoren i gang. Da derefter en russisk patrulje kørte ud ad den vej, han var kommet ad, og ydermere fandt hans motorcykle, måtte han gå ind over den øde steppe og prøve på at finde tilbage uden at benytte vejene. Af frygt for at falde i russernes hænder turde han ikke gå i hus for at overnatte. Den første nat tilbragte han derfor i en halmstak, hvori han borede et dybt hul. Den næste dag blev det snevejr, og det var meget udmattende at vade gennem knæhøj sne. Orienteringen gik hurtigt tabt trods kompasset. For at få kræfter til at fortsætte og for at få varme i kroppen søgte han tilflugt i et ensomt beliggende hus. Beboerne gav ham varm mad og fortalte, at der på den nærliggende vej jævnlig var trafik af russisk militær. Lægge sig til at sove turde han ikke. Hvis en kommunistisk kommissær havde opdaget, at de indfødte havde hjulpet ham, havde de måttet regne med at få nakkeskuddet. Han fortsatte derfor snarest muligt, men følte sig styrket af måltidet og varmen. Resten af dagen og hele næste nat vadede han gennem sneen uden at finde en tysk besat landsby. Smeltet sne var sivet ned inden for støvlerne og havde gennemblødt sokkerne. Fødderne var blevet iskolde og smertede for hvert skridt. Forfrysninger var på vej; at holde hvil udendørs ville betyde amputation af begge ben, selv om livet blev reddet. Kun med den yderste viljeanspændelse formåede han at fortsætte og bekæmpe trangen til at give efter for træthed, smerter og sult. Men han følte det, som om han stod med 1½ ben i graven. Næste dag ved 10-tiden kom han til en større lokalitet. Hans kræfter var da udtømt. Men han kunne se, at nogle folk bar SS-mændenes særlige camouflagedragt. Det var reg. Westland.

Så snart han var bragt i hus og havde fået en ordentlig slurk Vodka, blev støvlerne skåret af de opsvulmede ben, der derefter i over to timer blev behandlet efter bedste kalmuk-metode. Fra at være blå-sorte fik de tilsidst deres naturlige farve tilbage. En amputation var undgået. Efter 14 timers søvn kunne han vende tilbage til sin afdeling, der allerede havde afskrevet ham.

Hvis en afdeling – russisk eller tysk – ikke var kommet i kvarter, inden mørket faldt på, så var der ikke andet at gøre end at prøve på at erobre den nærmeste lokalitet i en fart, hvis den var belagt af fjendtlige styrker. Den 11.1. om aftenen blev I./G udsat for et sådant angreb. Bataillonen var gået til ro i en by, hvis udkanter var indrettet til forsvar, og der var udstillet poster. En lyskugle afslørede pludselig et russisk infanteriangreb over bred front. De i forvejen indstillede maskingeværer anrettede et frygteligt blodbad på de som sædvanlig alt for tætte linier af angribende russere. Kun på et sted kludrede posterne ved betjeningen af de nye maskingeværer af model 1942, således at en del russere nåede ind i byen. De blev dog atter nedkæmpet. Blandt de mange fanger var også bataillonschefen, der erklærede, at han aldrig ville have givet ordre til at angribe byen, hvis han havde vidst, at den var besat af Våben-SS.[1]

Som ved andre lejligheder viste fangerne sig at være i besiddelse af penge og privatgenstande, røvet fra tyske soldater, der havde overgivet sig ved Stalingrad. Selv tapperhedsdekorationer viste sig i modstrid med al velanstændighed at være et yndet plyndringsobjekt.[1]

Den 12.1 lå en del af Reg. W i den vestlige del af Orlovskaja og en del af Reg. G i den østlige del. Da artilleriets observatører meldte om optræk til et russisk angreb, begav regimentschefen for W sig ud til et observationsstade i byens udkant for personlig at overbevise sig om meldingens rigtighed. Et øjeblik efter var han dræbt, ramt af projektilet fra en fjendtlig finskyttes riffel. Angrebet blev afvist. Men Westland ville hævne drabet på sin afholdte chef. Inden aften blev byen forsætlig rømmet og derpå besat af en større russisk styrke. Men efter mørkets frembrud spærrede Germanias kompagnier alle udgangsveje fra byen, medens Westland gjorde klar til et lydløst overfald. De få russiske vagtposter blev slået ned uden større larm. Og så kom turen til de fuldkommen overraskede russere i byen. Der var ikke tid til at tage ret mange fanger. Der blev gjort rent bord. Mange tusinde russere måtte lade livet, og de få, der nåede at flygte ud af byen, blev modtaget af Germanias maskingeværer.[1] Den 15.1. blev Orlovskaja-afsnittet rømmet. Men det foregik altsammen efter tysk tidstabel. Forinden havde III./N sluttet sig til divisionen og hjalp den 14.1. I./N med at generobre en by, man forinden havde måttet rømme.[4]

Wiking var nu alene om at holde en stilling nordøsten om Proletarskaja og med begge fløje støttet til Manytsch. Reg. W i midten, Reg. N til venstre og Reg. G. til højre. Af de to andre divisioner sikrede 17. Pz.div. vejen til Ssalsk mod angreb fra syd, medens 23. Pz. div. var ved at trække sig over Manytsch-dæmningen for senere at følge flodens venstre bred.[4]

Inden den nye front blev stabiliseret, havde I./G den 14.1. måttet ile dele af 23. Pz.div. til hjælp sydøst for Romanof. Et overlegent russisk angreb var forestående. I./G kom i stilling i sidste øjeblik og fik afslået angrebet støttet af den anden divisions raketskyts.[1]

Under de mange afværgekampe i de nye stillinger var det vigtigt, at forsyningslinien og tilbagegangsvejen over Ssalsk ikke blev afbrudt fra syd. Og inden stillingerne blev rømmet, blev Pionerbatl. 5 og II./N sendt over dæmningen for at tage imod et russisk angreb øst for Ssalsk.[4]

Inden Proletarskaja blev rømmet, erobrede II./G en større landsby, Kalmysk, En russisk talende dansker, der betjente divisionens feltaflytningsapparat, hørte, hvorledes russiske feltradioer samme aften, byen var erobret af Wikingstyrker, pralende indberettede om byens besættelse efter en stor sejr over den frygtede division Wiking.[1]

Dagen efter Kalmysks erobring kom der radiomelding om, at chefen for reg. G sammen med ca. 60 mand i en isoleret beliggende landsby blev angrebet af en langt overlegen russisk styrke. Hjælp af infanteri og en panserstyrke ønskedes omgående. 18 kampvogne og to kompagnier af reg. G. blev straks sat i march under stadig radioforbindelse med den hårdt trængte regimentsstab, der dog til sidst meddelte, at den måtte sprænge alle køretøjer og derefter kæmpe sig fri og komme undsætningen i møde. En lille kilometer fra den nu af fjenden besatte by mødte undsætningen regimentschefen med 40 mand. Ca. 20 mand var blevet i byen, enten døde eller hårdt sårede. Det varede ikke længe, inden byen var taget tilbage. Herunder mistede fjenden adskillige kampvogne, et par hundrede heste, kanoner og andre våben. De efterladte hårdtsårede var som ventet blevet dræbt af russerne ved nakkeskud.[1]

Den 20.1. blev de sidste styrker trukket over dæmningen over den brede Manytsch-floddal, og dagen efter sikrede Reg. G mod russisk overgang samme steds, medens Reg, W lå i afværgekamp s.f. Ssalsk, Reg. N ø.f. samme. Dermed var den egentlige Kalmuksteppe rømmet.

Første del af den stillede vanskelige opgave var nu løst, og det kunne uden overdrivelse hævdes, at division Wiking havde båret hovedbyrden. Derudover havde man muliggjort redningen af en hel del værnemagtssoldater, der havde trodset kapitalutationsordren og var brudt ud af indkredsningen om Stalingrad, og af mange tusinde rumænske soldater, der i stedet for at hindre indkredsningen var løbet deres vej, og som russerne vurderede så lavt, at de ikke engang gad tage dem til fange.[4]

Natten til den 22.1. blev Ssalsk-linien rømmet. Næste dag standsede I./N de efterfølgende russere ved byen Gigant (18 km v. for Ssalsk), medens I./W og III./N indrettede sig til forsvar om Zelina (45 km v. f. Ssalsk) og andre enheder som f. eks. Reg. G. fik et endnu fjernere marchmål. Kulden var nu enorm, helt oppe på 42°. Dieselmotorerne måtte holdes i gang hele døgnet. Blev de først kolde, kunne de ikke startes igen.[4]

Omkring Zelina lod russerne tre angrebsbølger forbløde den 23.1. om eftermiddagen. Og om natten trak forsvarerne sig tilbage til Jegorlykskaja, hvor hovedmassen af Pz.afd. 5, II./W, II./N og to pionerkompagnier var i stilling. Russerne gjorde en enorm anstrengelse for at tage byen. Ud på

natten rullede 6 T 34-kampvogne ind i byen og gjorde holdt på markedspladsen, sikret af infanterister, og endnu flere russiske kampvogne gjorde holdt tæt foran byens udkant. Wikings styrker forholdt sig roligt, men forberedte et ildoverfald med egne kampvogne og pak. Ved daggry blev alle fjendtlige kampvogne ødelagt. Da russerne erkendte, at de ikke kunne tage Jegorlykskaja, forsøgte de at omgå den, men blev standset af Reg. G.[4]

Først den 26.1. blev Jegorlykskaja rømmet, og herunder blev der optaget kontakt med de styrker, der var under tilbagetrækning fra Terek-fronten. Den 30.1. rømmede Reg. N Metschetinskaja. I løbet af de to første dage i februar blev den sidste division fra Sydøst-Kaukasien sluset ind bag korpsets frontbue syd om Don-overgangene, en forholdsvis stabil front, men dog kun besat i støttepunkter.[4]

Under frontforskydningen fra Kagalnikafsnittet til en linie syd om Nowo Bataisk den 2.–3. februar lykkes det en stærk motoriseret russisk styrke at trænge gennem et hul i fronten og fordrive et kompagni af I./G fra byen Bolchewisk. Men byen skal helst næste dag være på tyske hænder. Bataillonen, der ligger yderst på korpsets noget åbne højre fløj, får i løbet af natten tilsagn om hjælp fra naboen til højre, 11.Pz.div. Kl. 7 næste morgen ruller angrebsstyrken ind mod byen uden artilleriforberedelse, nabodivisionens kampvogne, der er udstyret med flammekastere, forrest. Overraskelsen lykkedes. Kun ganske få skud blev løsnet, inden kampvognene var inde i byen og sendte deres ildstråler ind mellem husrækkerne. For infanteristerne blev der ingen kamp. Alt var afgjort i løbet af et øjeblik. Nogle få russere flygtede ud på den snedækkede steppe. Hele byen stod i flammer, ikke blot hvert eneste hus, men også de mange køretøjer, og det varede ikke længe, inden tank- og ammunitionsvogne begyndte at eksplodere. Så snart der var kommet lidt orden i den hærgede by, sendte bataillonschefen en dansk sergent ud på patrulje i omegnen for at få fastslået, hvad der var blevet af de fjendtlige soldater, der var flygtet ud af byen. Patruljen, der var på 5 mand, fandt en del russere liggende døde i sneen. De var bukket under for kulde og anstrengelser i forbindelse med brandsår. Nogle kilometer fra byen fik patruljen lejlighed til skjult i sneen at lave et ildoverfald på en forbipasserende kosak-patrulje på 15 mand. 4 fanger, deriblandt 1 officer, og 5 heste blev taget med tilbage. Resten enten flygtede eller blev dræbt.[1]

I den sidste spærrestilling foran overgangene over Don var der heftige angreb på Wiking den 4.2. Panserafdelingen måtte gentagne gange gribe ind. Den 5.2. om aftenen samledes størstedelen af divisionen på vejen ind til Bataisk og satte sig i march uden unødvendig støj og uden brug af lys under nogen form. På et vist kritisk punkt af marchvejen lå der russiske tropper kun 500 m fra vejen. Alle stod af og gik til fods ved siden af vognene med rifler og mpi skudklar, medens kampvogne holdt som sidesikringer ud for vejen. Da det blev lyst, viste vejen sig at være tæt pakket med køretøjer. Men ingen fjendtlig flyver angreb dette indbydende mål. Ikke alle kom over

Don den dag. Men den 7.2. om morgenen kunne de sidste fra Wiking gå i kvarter i Rostow. Chefen for 57. Panserkorps tog i en ovenud rosende dagsbefaling afsked med Div. Wiking.[1]

Felttogets udvikling andetsteds medførte, at tanken om at bevare Rostow på tyske hænder hurtigt blev opgivet. I den uge, de fleste fra divisionen lå i kvarter i byen, var de vidner til, hvorledes magasiner med beholdninger af umådelig stor værdi enten blev ødelagt eller overgivet til civilbefolkningens plyndring. Turen gik nu i retning af Stalino. Undervejs var Reg. G. indkvarteret i sit gamle område fra vinteren 1941/42, bl. a. i Uspenskaja og Amwrosiewka, hvor der blev lejlighed til at besøge gamle ukrainske kvarterværter.[1]

Efter at divisionens forreste dele havde passeret storbyen Stalino, indløb der alarmerende efterretninger om situationen nordpå bag Donez-fronten og ordre til at ændre marchrute og udskille fjerntrænet.[1]

En pludselig opstået krise foranledigede arméen til at give divisionen ordre til at fortsætte til Krasnoarmaiskoje, hvortil den stærke russiske Pansergruppe Popoff var nået efter et gennembrud ved Isjum ved Donez og påfølgende fremrykning mod syd i ryggen på arméen. Divisionens opgave var ufortøvet at standse og fastholde de længst fremskudte dele af pansergruppen. Et heldigt udfald heraf var en væsentlig forudsætning for at kunne afværge en indkredsning af hele den tyske sydhær bag Donez. At Wiking ikke alene kunne kaste Pansergruppe Popoff tilbage over Donez var indlysende i betragtning af, at styrken bestod af 3 panserkorps. Situationen var yderst faretruende.[1]

Med Nordland forrest nærmede divisionen sig den 10.2. Selidowka, da den for modgående mødte lange kolonner af flygtende soldater fra den »tapre« italienske hær. Ikke desto mindre var der ikke en russisk soldat at se, da man lidt efter rykkede ind i byen. Uden at sidde af nåede fortroppen et dominerende højdeparti, hvorfra man kunne iagttage en fjendtlig panserkolonne, der fra Krasnoarmaiskoje marcherede mod syd ad vejen til stationsbyen Gubin. Et hurtigt ildoverfald af artilleriet fik de fjendtlige kampvogne til at standse; samtidig blev III/N dirigeret til Gubin, hvor den nåede at sætte sig fast lige før russernes ankomst. Dermed var der skabt en basis for at manøvrere de efterfølgende afdelinger ud til positioner, hvorfra også de andre mod øst og vest førende udfaldsveje fra byen kunne spærres.[4]

Næste morgen havde Nordland etableret et fast spærreforsvar syd for Krasnoarmaiskoje, pionerbataillonen havde placeret sig ved jernbanelinie og biveje sydvest for byen, Westland var fra Selidowka kørt mod nord medtagende en artilleriafdeling og med ordre til at sætte sig fast omkring Rownyj øst for Krasnoarmaiskoje, og Germania- ligeledes med en artilleriafdeling – skulle i en omgående bevægelse nærme sig byen Grischino og spærre det derværende vejkryds. Opklaringsafdelingen skulle sikre divisionen mod indgreb i dens vestflanke. En let og en tung artilleriafdeling samt flakafdelingen dan-

nede tyngdepunktet i artilleriildkampen under artilleriførerens ledelse. Heri indgik også Nordlands tunge infanteriskyts.[4]

Gentagne forsøg fra fjendens side på med kampvogne at trænge ind i Gubin mislykkedes. På samme måde gik det ham i Rownyj, hvor Reg.W. fra fanger fik værdifulde oplysninger om styrkeforholdene ved det panserkorps, Wiking stod overfor.[4]

Reg. G. foretog sin omgående bevægelse ved dagslys, men nærmede sig til fods byen bagfra efter mørkets frembrud. Poster så man ingen af. Det blev en fuldstændig overrumpling med få og kortvarige kamphandlinger. Over 1000 fanger blev ført væk. Da russernes forsyningslinie til Pansergruppe Popoffs sydlige del gik gennem Grischino, behøvede man blot at stå parat ved landevejen resten af natten og hale chaufførerne ud af førerhuset, hver gang en lastbil med forsyninger ankom. Det blev til ca. 300 foruden de mange, der blev overtaget i byen selv.[1]

Da regimentets soldater efter daggry tog byen i øjesyn, blev de vidne til uhyggelige rædsler, der havde fundet sted, da russerne kort forinden havde overrasket de derværende etapesoldater, O.T.-arbejdere og kvindelige værnemagtsassistenter (kontordamer og telefonistinder). Bortset fra to, hvem det var lykkedes at finde et skjulested, var alle blevet ikke blot myrdet, endsige skudt i ærlig kamp, men tillige lemlæstet på den mest barbariske og perverse måde. Ifølge politiets undersøgelsesrapport var en snes unge tyske piger blevet fundet i et sovelokale kvalt eller med overskåret hals og i skændet tilstand. I en kælder lå ikke mindre end 60 mishandlede lig af civile ukrainere. Det siger sig selv, at kampene efter tildragelserne i Grischino blev ført med ubønhørlig hårdhed fra begge sider. Men det blev værre endnu.[4]

En 5–6 km vestligere lå Grischino Stationsby, hvor russiske tropper ikke hidtil havde været. Men 1½ døgn efter Grischinos erobring ankom en udmattet soldat ovre fra stationsbyen og meldte, at en russisk afdeling med kampvogne pludselig var trængt ind i byen, hærgende på det grusomste. Og da der hverken var pak eller regulære kamptropper i byen, havde man ikke kunnet sætte sig til modværge.[1]

I løbet af et øjeblik var en undsætningsstyrke bestående af en halv snes Tiger-kampvogne, pak og infanteri formeret og sendt afsted. En dansk gruppefører, der deltog i aktionen, gav følgende rystende beskrivelse af de indtryk, han modtog.[1]

»Da vi i rasende fart ankom til stationsbyen, var fjenden travlt optaget af plyndring og udskejelser. Kun få af deres kampvogne nåede at sætte sig til modværge. Efter højest et kvarters kamp var vi herrer i byen og havde nu lejlighed til at betragte de dyriskheder, russerne havde udført. Det var for os helt ufatteligt, at den slags kunne begås af regulære soldater.

På banegården holdt et med Røde Kors afmærket lazarettog, hvis lokomotiv var ødelagt. Toget var fyldt med hårdtsårede, der skulle evakueres. De var alle blevet myrdet. Nakkeskud eller halsen skåret over. De fleste

af de ca. 10 medfølgende sygeplejersker var korsfæstet med bajonetter, der havde spiddet dem til væggene; andre havde fået brysterne skåret af efter at være blevet voldtaget. Døde var de alle.

Men der ventede os endnu værre overraskelser. Der var i byen blevet indrettet et interimistisk lazaret. Fra et vindue på 1. sal var de sengeliggende sårede blevet kastet ud. Da vi ankom, lå de ulykkelige mennesker i en stor bunke på jorden næsten upåklædte i 30° kulde. Der var ca. 100. De, af dem, der endnu var i live efter de udståede pinsler, lå og ventede på en frygtelig aflivning, idet russerne havde overhældt bunken med benzin. Vi nåede lige at forhindre, at der blev sat ild dertil, og at russerne fik lejlighed til at nyde deres »festblus«.

Det skal tilføjes, at det ikke var den Røde Hærs bundfald, der optrådte, men eliteafdelinger med udsøgt mandskab.«

Det næste punkt på programmet var erobringen af Krasnoarmeiskoje. Foruden dele af Reg. G havde Reg. W, Reg. N og PZ.afd. 5 andel heri. Ved et koncentrisk angreb blev byen afskåret og erobret efter hård kamp. Kun en lille del af de deri forsamlede betydelige fjendtlige styrker undslap. 80 ødelagte russiske kampvogne foruden meget andet materiel blev efterladt i byen.[4]

Endnu et par dage forløb med forgæves russiske udbrudsforsøg og »raids« af wikingstyrker til fjendtligt besatte småbyer. Men indsnøringen af Popoffs pansergruppe var nu komplet, og 1. Panserarmés modangreb kunne for alvor begynde.[1]

Under forfølgelsen gik vejen for Wikings vedkommende mod nord over Ssamarafloden med Barwenkowa som hovedretning. Herunder blev II./W overraskende angrebet af en fjendtlig panserafdeling ikke langt fra Bogdanowka og led ret betydelige tab.[4]

Nowo Aleksandrowka ved Ssamara var stærkt besat, og det blev nødvendigt for Wiking at gå til angreb. Reg. G angreb frontalt, men skulle fra en bakkekam ned over en nøgen sneklædt skråning, hvor de forreste delinger blev liggende udsat for en yderst virkningsfuld afværgeild på 500 m afstand. Først da et vestenom over floden ansat flankeangreb af Reg. N og Pz.afd. 5 begyndte at virke 1 time senere, kunne Reg. G fortsætte og gennemføre indbruddet i byens sydlige udkant. Under nærkampe blev fjenden drevet mod øst ud af byen efterladende talrige faldne og ca. 40 ødelagte kampvogne. Februar måned var nu til ende. Reg. G fik en rastdag i byen, medens andre af afdelingerne fortsatte forfølgningen i retning af Donezfloden. Det varede dog kun to dage, før Reg. G. atter kom i alvorlig kamp. Under jagten på forsprængte, men derfor ikke altid uanselige russiske troppeenheder nærmede regimentet sig en by med jernbanestation, Akankelovka, der formodedes kun at være svagt besat. Ordren lød på, at byen skulle tages i rullende angreb, altså uden at stå af køretøjerne. Men få hundrede meter fra udkanten opdagede man fra den forreste let pansrede vogn en halv snes

tunge russiske kampvogne inde i byen og i øvrigt stærk besættelse, hvorefter hele angrebsstyrken i hast vendte om. Næste dag blev byen atter angrebet, men planmæssigt og vel forberedt. De fjendtlige kampvogne flygtede, men efter at byen var taget, vendte de overraskende tilbage og beredte den længst fremskudte deling en krank skæbne. Af 27 mand blev 23 dræbt.[1]

Endnu en ugestid var der forskellige mindre rensningsaktioner mod småstyrker, der holdt til i områder, hvor der endnu ikke var tyske tropper. Disse småstyrker var ikke blot en fare for ubeskyttede forsyningsvogne. De optrådte også som rene røverbander over for civilbefolkningen, der led ikke blot under plyndring, men også blev udsat for drab på mænd, bortførelse af unge piger, massevoldtægt på kvinder i alle aldre og afbrænding af boliger. Der var derfor intet mærkeligt i, at der mange steder dannedes en lokal russisk/ukrainsk milits, der ivrigt deltog i tyskernes partisanjagter.[1]

Hen imod månedens midte var der et sidste angreb på en regulær troppestyrke. Angrebsmålet var en smal, men 2–3 km lang landsby, Ssredny, tæt ved Donez højre bred mellem byerne Isjum og Slawjansk. Byen var let at forsvare, fordi der fra den modsatte venstre flodbred var glimrende muligheder for ildstøtte fra artilleri og tungt infanteriskyts. Der blev også ydet hård modstand, men forgæves. Og da broforbindelsen under kampen blev ødelagt, tog Wikings afdelinger et stort bytte og talrige fanger.[1]

Der kom nu en 4–5 forholdsvis rolige uger med indretning af stillinger langs Donez, daglige afløsninger og brug af velfærdforanstaltninger bag fronten, derunder tandbehandling, vaccinationer, aflusning og badning.[1]

Sammen med andre divisioner havde Wiking vundet en stor sejr. Dens andel havde været af afgørende betydning. Hele fronten var nu atter stabiliseret. Divisionen havde vist, at dens kampånd og effektivitet var ubrudt. Men det havde kostet store tab. 1 oberstløjtnant – Polewacz – og 4 majorer – Friherre, Dr. v. Hadeln, Steinert, Reichel og Krocza – var faldet siden årets begyndelse.[4]

Den 16.4.43 blev Wiking lidt efter lidt afløst af andre troppeenheder og lagt i hvilekvarter bag fronten som reserve. Det var den første totale hvileperiode efter næsten 2 års uafbrudt frontindsats. Der forestod nu indgribende organisations- og personelændringer. Fra Klagenfurt og andre erstatningsenheder tilgik nyt mandskab. Westland fik tilført sit musikkorps. Westland, Nordland, Panserafd. 5 og adskillige bataillonner fik nye chefer. Men Reg. Nordland skiltes helt ud fra divisionen for at danne grundstammen for Regiment Norge og delvis for Regiment Danmark i det III. SS-Panserkorps, der under General Felix Steiners ledelse skulle opstilles i hjemlandet. Og da den to-årige kontrakttids afslutning nærmede sig, blev III/N opløst, hvorefter de finske frivillige blev overført til Finland, hvor de efter en måneds orlov indtrådte i den finske hær.

Der var i tidens løb tilgået Wiking 1407 frivillige finner. Deraf faldt de 255 ved fronten.

Erobret russisk kampvogn (T. 34). Wiking i Ukraine 1943.

I dagene den 5.–11.5 samledes Reg. Nordlands overførte personel i en lejr ved Gravenwöhr troppeøvelsespladsen. Den 12.5.43 afsluttede dette regiment sin glorværdige eksistens ved en sidste appel i General Steiners nærværelse, hvorefter alle fik en velfortjent orlov.

Generalmajor Herbert Gille blev divisionens nye chef, kendt som en dygtig artilleriofficer og fra det sidste års felttog fortrolig med føringen af en division. Der var nu kun to regimenter infanteri tilbage. Heraf havde Westland kun to bataillonner. Men denne mangel blev snart udlignet, idet en bataillon fra den Estniske Legion blev overført til Wiking under betegnelsen »Freiwilligen-Btl. NARWA« (fra marts 1944: »III/Westland«). Næsten alle denne bataillons officerer var tidligere faste officerer fra Estland med en grundig fredsuddannelse bag sig.

Regiment Nordlands afgang medførte, at antallet af danske ved divisionen indtil nov. 1944 blev stærkt reduceret. Fra den efterfølgende tid haves kun kendskab til 1 styrkeopgørelse med angivelse af nationale tilhørsforhold. Den var fra august 1943. Der var 177 danske (heri ikke medregnet et ukendt antal folketyskere med dansk statsborgerskab) ved Wiking, eksklusive erstatningsafdelinger.

Da den mislykkede offensiv til afskæring af den fremspringende frontbue ved Kursk begyndte den 5.7.43, stod Wiking nordvest for Slawjansk ved Donez som Arméreserve. Men samme dag blev divisionen forlagt til egnen vest for Charkow. Sammen med 17. Pz.div. indgik den i 24. Pz.korps.[1]

Divisionen blev ikke indsat i Kurskslaget og heller ikke mod russernes forgæves forsøg på at bryde igennem til Charkov. Men både denne by og Bjelgorod lærte folkene ved selvsyn at kende under de mange rokeringer bag fronten.[1]

Den 16.7. blev korpset i iltempo sendt sydpå til egnen bag Donez ved Isjum – Slawjansk. Fjenden havde her overraskende angrebet og slået den infanteridivision, der i sin tid havde afløst Wiking ved Ssrednyj, og lå nu med store styrker i et 2 km dybt brohoved vest for floden. En kampgruppe med Reg. G, pionerer, panserstyrke og noget artilleri blev sendt forud med ordre til straks at angribe de fjendtlige brohovedstillinger v.f. Ssrednyj.[1]

Efter ankomst til Losoveja om aftenen blev nattemørket udnyttet til at nærme sig fjenden og de endnu kæmpende dele af den division, der var blevet kastet tilbage. Efter et stuka-angreb i morgendæmringen blev de nærmeste stillinger hurtigt taget i storm og med kun ubetydelige tab. Efter 1 time var også selve landsbyen erobret. Men de sidste 800 m til flodbredden gav ikke mulighed for dækning og lå under direkte ild fra begge sider af floden. En dansk gruppefører oplevede angrebets næste fase således.[1]

»En lyskugle med violette stjerner gav signalet, hvorefter vi under udnyttelse af enhver dækningsmulighed arbejdede os frem gennem den morderiske artilleriild til 60–70 m fra de fjendtlige stillinger. Håndgranater blev afsikret og nye magasiner sat i vore mpi. Jeg lå kun nogle få meter fra min kompagnichef. Så lød hans ordre, der blev gentaget ned gennem hele kompagniet: »Klar til storm!« og derefter: »Fremad!« I samme øjeblik, vi stormede frem og kastede vore håndgranater, begyndte fra den modsatte flodbred alle tænkelige automatiske våben at hamre løs på os med en regn af projektiler. Jeg selv blev ramt både i lår og skinneben og styrtede om. Min mg-skytte var ramt i brystet, og en anden af mine folk var dræbt af hovedskud. Det var min kompagnichef, premierløjtnant Korsgaard, også. Han var en af de mest lovende danske officerer i Våben-SS. For første gang oplevede jeg at høre kommandoen: »Stands angrebet og bliv liggende!« Det var umuligt at komme gennem den ild. De fleste i kompagniet var sårede eller faldne, og vi lå i en frygtelig udsat stilling. Nu kom der ordre om, at enhver skulle forsøge at arbejde sig tilbage til den beskyttende udgangsstilling. De hårdt sårede ville blive afhentet, når mørket faldt på. Men da vi meget let kunne risikere et modangreb, lagde jeg min mpi parat for at sælge mit liv så dyrt som muligt og i hvert fald ikke falde levende i de menneskedyrs hænder. Mine støvler og benklæder var fulde af blod. Det store spørgsmål var nu, om jeg ville forbløde. Knoglerne var knust flere steder; men jeg havde mærkeligt nok følelse i tæerne, og det virkede beroligende.

Det var meget farligt at ligge her. Da jeg bevægede den ene arm, kom der en mg-byge og slog i jorden lige foran mig. Men hen på formiddagen blev der mere roligt, og mine sår var holdt op med at bløde. Til gengæld var smerterne blevet ganske ulidelige, og jeg led meget under tørst på grund

af det store blodtab og den ubarmhjertigt brændende sol. Det var ikke første gang, jeg var blevet såret, men situationen denne gang forekom mig så håbløs, at jeg ikke regnede med at slippe levende fra det. Bange for at dø var jeg ikke i det øjeblik, og jeg blev enig med mig selv om, at jeg hellere ville dø nu end fortsætte livet med amputerede ben.

Pludselig var der en, der bagved råbte mit navn. Da jeg forsigtigt drejede hovedet, så jeg, at det var løjtnant Barte. Han var sammen med to mand blevet fremme for om muligt at hjælpe de sårede og havde bragt et mg i stilling i et granathul et par hundrede meter længere tilbage. Derfra var han kravlet frem til mig, men da jeg var næsten hjælpeløs, måtte de være to mand for at kunne trække mig tilbage. Inden Barte kom tilbage med endnu en mand, havde jeg med uhyre besvær fået drejet kroppen, så jeg lå med hovedet den rigtige vej. Det havde taget det meste af en time og var meget smertefuldt.

Jeg fik nu en livrem om hvert håndled, og idet mine to kammerater kravlede baglæns, trak de mig langsomt og forsigtigt hen ad jorden i små tempi. Det var en frygtelig tur; men langt om længe nåede vi hen til deres granathul. Jeg blev liggende oppe ved kanten, hvor jeg efter at være frisket op med en slurk kaffe og en cigaret skulle afvente mørkets frembrud.

Alt tegnede sig nu noget lysere for mig, da jeg pludselig hørte en susen og et brag, medens jeg blev overdænget med jord. Det var en fuldtræffer fra en tung granatkaster lige i hullet, hvor mine redningsmænd lå. Den ene, en ung nordmand, havde fået det ene ben revet af. Blodet stod ud i en tyk stråle. Han så på mig og sagde blot: »Det er forbi«. Så var han færdig. Den anden, en ung mand fra Hamburg, sagde til mig: »Du har været heldig. Jeg har maven og brystkassen fuld af granatsplinter. Jeg har kun 5 minutter igen. Hils min mor og sig, at jeg faldt for mit land«. Så var hans alt for korte liv til ende. Min ven Barte var af lufttrykket slynget op af hullet. Han lå med et åbent sår i brystet. Jeg nåede lige at trykke hans hånd, så døde han med en hilsen til sine kære derhjemme på læben.

Jeg begyndte nu at arbejde mig videre tilbage alene; min mpi havde jeg ladet ligge ved granathullet, men alligevel gik det uendelig langsomt i små ryk på 10–15 cm, da blodtabet havde udmattet mig. Kl. 17 var jeg kun 200 m fra vore stillinger, men så kunne jeg heller ikke mere, så nu tog jeg min signalfløjte frem og fløjtede, indtil der kom en mand kravlende ud til mig. Han lovede at skaffe en båre. Men i stedet kom han ½ time senere tilbage med en kampvogn. Forsigtigt blev jeg læsset op bag på stålkolossen og af sted gik det til nærmeste forbindingsplads, hvor jeg kom under kyndig behandling. Samme aften aflagde jeg mundtlig beretning til min nye chef om forholdene derude, hvorfra jeg kom. De næste fem måneder tilbragte jeg på lazaretter og i rekreation. Lægerne reddede begge mine ben fra at blive amputeret, omend det kun var med nød og næppe, og jeg fik min fulde førlighed og frontduelighed tilbage«.

Da resten af divisionen var indtruffet, blev der lagt en forsvarsring uden om brohovedet. Næste morgen indledte russerne dagens aktioner med at lade 7 kampvogne rulle forbi Ssrednj, hvor et panserkompagni stod parat. I et ildoverfald bagfra blev alle 7 kampvogne ødelagt. Men dette var kun en beskeden forløber. Ud på eftermiddagen brød et russisk masseopbud på ca. 100 kampvogne ind i Batl. Narwas stillinger længst ude på højre fløj, hvor der udspandt sig voldsomme og blodige nærkampe. Til trods for, at ikke en eneste ester veg sin plads, og talrige kampvogne blev gjort ukampdygtige, lykkedes det et mindre antal af kampvognene at bryde igennem og nærme sig artilleristillingerne. Der var dog ikke flere, end at artilleristerne kunne nå at få dem alle ødelagt i direkte skud med kanonerne. Det skaffede et par ugers ro.[5]

Det blev længere mod sydøst, det gik løs næste gang, nemlig ved Slawjansk, hvor russerne opnåede et 10 km dybt og 12 km bredt indbrud. Fra alle retninger ilede tyske reserver til. Fra Wiking ankom den 3.8. Reg. Germania forstærket med panserafdelingen og var samme dag med til at kaste fjenden tilbage. Men allerede næste dag havde russerne fået koncentreret en så tæt ildbeskyttelse, at det var umuligt at fortsætte forfølgelsen til Donez. Styrken blev den følgende nat atter trukket væk og sendt tilbage mod nordvest.[5]

Nord for Charkow var fjenden brudt igennem. Wiking blev atter alarmeret, men måtte vente et par dage, da to fra Miusfronten hidkaldte SS divisioner benyttede vejene gennem Wikings område. Den 10–12.8. ankom divisionen til sit marchmål nordvest for Charkow, hvor det stødte sammen med en fjendtlig angriber ved Kryssino og Olchany. Der udviklede sig en række panserfægtninger, der faldt ud til Wikings fordel.[5]

Det skaffede ro til den 22.8., da hærgruppen beordrede Charkow rømmet. Dagen efter prøvede fjenden forgæves at bryde igennem ved Reg. Westland. Den 28.8. blev divisionens østlige fløj angrebet. Det kostede fjenden ca. 100 fanger og 8 kampvogne. Angrebsmålet her var adgangen til banelinien Charkow–Poltawa. Og den 31.8. kom Iwan igen – langt stærkere end første gang. I løbet af den 1. og 2.9. var sagen i orden, efter at næsten 30 russiske kampvogne var efterladt brændende eller ubevægelige.[5]

Helhedssituationen og de ulige styrkeforhold på sydfronten talte nu tydeligt for en snarlig tilbagetrækning bag Dnjepr. Wiking trak sig i god orden tilbage til en stilling over Walki. Fjenden fulgte tøvende efter. Men inden han var klar til et nyt storangreb, var Wiking veget ud mod vest over Poltawa til en stilling mellem Chorol og Lubny. Her kom det den 19.9 til kamp med store infanteri- og panserstyrker, stærkt understøttet fra luften. I tre dage angreb russerne med største hensynsløshed. Men Wikingerne holdt stand, og den 27.9. kunne divisionen forholdsvis uforstyrret sætte over Dnjepr ved Tscherkassy.[5]

I næsten 7 uger havde divisionen været udsat for store anstrængelser og et meget hårdt psykisk pres. Den havde klaret sig godt. Men det, alle så hen til med forventning, var en rolig periode under stabile forhold bag en fast front langs vestsiden af Dnjepr. Stor var derfor skuffelsen hos de udmattede tropper, da det viste sig, at der stort set ikke var udført forarbejder til stillinger på den anden side af floden, at der ikke var bygget tilstrækkelig mange nødovergange, at der ikke var sikkerhedsbesætninger til optagelse af de tilbagegående styrker, men at tværtimod fjendtlige styrker flere steder allerede havde sat sig fast i brohoveder vest for Dnjepr. I betragtning af troppernes tilstand og hærgruppens ressourcer var forsvaret af Dnjepr-linien i virkeligheden dømt til at bryde sammen allerede inden, de tyske tropper havde sat foden på vestbredden.[5]

Der var en oplagt anledning for russerne til indsættelse af faldskærms- og luftlandetropper. Nær Tscherkassy havde en mindre styrke sat sig fast. Den blev den 25.9. uskadeliggjort af de første overførte dele af Wiking. Men flere andre steder i 8. Armés område var der af større fremsendte russiske troppestyrker indrettet stærke brohoveder, som det ikke siden lykkedes at trykke ind. Disse styrker havde i forvejen kunnet vælge den korteste vej til deres overgangssteder samtidig med, at de tyske kampenheder – der ikke var talstærke nok til at danne en sammenhængende front – var bundet i en henholdende kamp, der gav dem mindre bevægelsesfrihed.[5]

Medens Wikings pansergrenaderer, pionerer m. fl. gav sig til at indrette sig til forsvar langs floden nordvest for Tscherkassy, blev I./G afgivet til III/Pz.korps som korpsreserve. Nord for Kanew havde fjenden indrettet sig til forsvar af et brohoved, som korpsets infanteridivision og 3. Pz.div. forgæves havde forsøgt at løbe over ende. Den 2.10. blev sidstnævnte division beordret til at gøre et nyt forsøg, og for at forbedre chancerne for et heldigt udfald blev divisionen forstærket med en kampgruppe af I./G. Til denne kampgruppe kunne der ikke afses mere end 34 mand; men da de var fra Wiking, regnede man med, at de, trods alt hvad de havde været igennem, var i besiddelse af større kampvilje, end der kunne forventes at være i 8. armés almindelige hærafdelinger, der på det tidspunkt var aldeles udslidte og modløse. I løbet af 1 time tog kampgruppen sit første angrebsmål i storm. Men nabogrupperne hang for stærkt bagud. Og det fjendtlige panserværn var så stærkt, at allerede 6 af 14 kampvogne var sat ud af spil. Kampgruppen holdt isoleret sin stilling resten af dagen, men havde store tab under et stærkt fjendtligt modangreb. Kun 11 mand var kampduelige, da gruppen om aftenen blev trukket tilbage. Kun 1/4 af brohovedet blev fravristet fjenden.[5]

I Wikings afsnit lå der ved floden Rossawas udmunding i Dnjepr en ø, der var besat af fjenden. Da alt tydede på, at øen skulle benyttes som et springbrædt for en overgang til vestbredden, blev der natten mellem den 7. og 8.10. iværksat en landgang dertil med efterfølgende angreb. Den 10.10.

var øen erobret. Westland bar hovedbyrden med det sørgelige resultat, at regimentets chef, oberstløjtnant A. Dieckmann, en af divisionens dygtigste førere, faldt.[3]

I november tilgik der Wiking en værdifuld forstærkning: den såkaldte Stormbrigade Wallonien. De ca. 2000 frivillige fransktalende begiere var formeret i et stærkt motoriseret blandet kommando. Chefen var en af den belgiske hærs mest lovende unge linieofficerer. Og der var i det fortræffelige menneskemateriale en stærk islæt fra de øverste samfundslag.

Inden udgangen af januar 1944 kom det ventede russiske storangreb. Den 27.1. fik Wiking melding om, at russiske divisioner fra Krementchuk-brohovedet over Smela var nået frem til divisionens bageste dele. Og inden aften stod det klart, at et tilsvarende fremstød nordfra var ved at lykkes. Dette var optakten til dannelsen af den såkaldte Tcherkassy-kedel. Divisionens pionerskole, felterstatningsbataillon og alarmkompagnier fra forsyningstjenesten dannede straks en kampfront mod vest over Olschana, hvor der blev kæmpet hårdt indtil den 5.2. Så først blev denne divisionens bagfront trukket tættere ind til hovedstyrkerne. Forinden var indkredsningen blevet anerkendt som en regulær »kedel« med en den 31.1. udnævnt fælles kommandant, general Stemmermann.[1]

Hvis de indesluttede styrker på dette tidspunkt havde opgivet at fastholde den sidste rest af Dnjeprfronten og sat sig i bevægelse mod vest, havde det sandsynligvis været en let sag for dem at slå sig igennem og slutte sig til de øvrige styrker uden at lide urimeligt store menneskelige og materielle tab. Men den tyske overkommando forbød de to armékorps at opgive den smule Dnjepr-front, der var tilbage. Følgen blev, at fjenden nåede at forstærke sin indkredsning ganske betydeligt. Som et led i den afkortning af frontlængden, der herefter fandt sted, blev vestfronten forstærket, hvorefter Germania den 11.2. med sin I. Batl. om natten efter en omgående bevægelse erobrede landsbyen Schanderowka, der skulle anvendes som basis for de kommende dages operationer.[1]

Forlængst havde hærgruppen indledt forberedelser til undsætning af de indesluttede divisioner. Vestfra skulle III. Panserkorps angribe med 4 panserdivisioner. Men her greb overkommandoen ind på uheldig måde ved at forlange, at korpset skulle udføre to opgaver på samme tid. Efter indledende sejre kørte angrebene fast. Og 8. armé måtte den 15.2. telegrafere til general Stemmermann, at hans styrker måtte bryde igennem ved egen kraft og forenes med III. Panserkorps.[1]

Imidlertid måtte tropperne i kedlen koncentreres med et forestående udbrud for øje. Til sidst var 54000 mand trængt sammen inden for et rum, der kun var 7 km på den ene og 8 km på den anden led. De få veje var fyldt med køretøjer, der blev lette ofre for russiske flyveres angreb. Kun de kraftigste motorvogne og de ganske lette hestekøretøjer kunne komme fri af de bundløse vejes ælte.[1]

Naturligvis blev alle i »kedlen« udsat for lokkende opfordringer til overgivelse fra fjendens side. Flyveblade med »Passersedler« og løfter om begunstigelser for overløbere og god pleje af sårede virkede for groft på baggrund af tidligere erfaringer og prellede virkningsløst af på »Wikingerne«. Som ventet lod den lille forræderiske klike af forvirrede tyske officerer i russisk fangenskab også høre fra sig med opfordringer til at gå ind på russernes betingelser. Deres naive aktion blev mødt med foragt, og det sidste russiske ultimatum blev afvist den 8.2.[1]

Den 16.2. greb generalfeldmarskal v. Manstein ind og gav general Stemmermann den endelige tilladelse til at bryde ud. Som mål angaves Lissjanka, vest for floden Gnilai-Tikitsch. Men i et telegram fra 8. Armé var også Dshurshenzy, nordøst herfor angivet som mål i III. Panserkorps besiddelse. Dette viste sig ikke at være tilfældet. Her sad russerne. Og denne fejltagelse gav anledning til fejldispositioner og store tab, der kunne være undgået.[1]

Inden den endelige tilladelse forelå, var alt forberedt til udbruddet. Den 16.2. om morgenen havde alle indtaget deres udgangsstillinger: 112. Div. nordligst, 72. Div. i midten og Wiking sydligst mellem Schanderowka og Nowo Buda. Nordflanken blev dækket af 88. Div., den østlige front af 57. Div. Omkring 4000 sårede var samlet i Schanderowka. De skulle medtages trods den store belastning dette betød for den vanskelige opgave. Af Wikings sårede var 140 anbragt på lejer i nogle store lastvogne med transportkæder, resten blev transporteret i små russiske panjevogne. Intet tungt materiel og kun meget lidt skyts kunne medtages under udbruddet. Man var i hovedsagen henvist til at klare sig med håndvåben og nærkampmidler. Uden tapperhed og udholdenhed var der intet håb. Der var kun to muligheder: Gennembrud eller død.[1]

Det hele skulle først sætte sig i bevægelse efter mørkets frembrud den 16.2. Men i løbet af dagen brød en stærk russisk panserkile fra nordøst ind i »kedlen«. Øst for Schanderowka blev kampen med dem taget op af nogle få af Wikings kampvogne. Ved at de ofrede sig i en heltemodig kamp mod en flerdobbelt overmagt, blev krisen overvundet, således at alt kunne gennemføres som planlagt.[1]

1 time før midnat rykkede Wikings fordækning – Opklaringsafdelingen – af sted, forstærket med 2 lette batterier. Fjendens forreste sikringer blev hurtigt ryddet af vejen og en senere stærkt besat stilling taget i løbet af få minutter, men ikke uden store tab. Kl. 4,30 lå man i udgangsstilling til et angreb mod et stærkt besat bakkeparti syd for Dshurchenzy. Angrebet herimod kunne ikke føres igennem. Da det nu var blevet lyst, blev de efterfølgende styrker dirigeret mod sydvest, indtil de nåede den sidste hindring, Gnilai Tikitsch.[1]

Sydligere dækkede Germania flanken og forhindrede fjendtlige panserstyrker i at spalte »kedlen« op i to dele. Her blev ca. 20 russiske kampvogne tilintetgjort, fortrinsvis i blodige nærkampe. Panserafdelingen startede

fra Schanderowka, fik forsinkelse ved en bro og måtte lade de sidste hjulkøretøjer blive tilbage, da ingen af dem kunne klare terrænvanskelighederne. Dshurchenzy og omegn var ikke blot stærkt besat. Men herfra udgik fjendtlige panserfremstød i sydlig retning. Det ene af disse stødte ind i Wikings kolonne med de sårede. Det var især de store larvefodskøretøjer, det gik ud over. Men en af lægerne lykkedes det dog at bringe en hel del af de sårede på de små hestekøretøjer i sikkerhed. Og de sidste af Wikings kampvogne måtte opgives, da de stod over for en åben flade behersket af en uigennemtrængelig pak-spærring. Men hovedmassen af panserafdelingens personel slog sig igennem i mindre grupper og mødtes samme dags aften i Lissjanka.[1]

Også 72. Div. blev standset foran Dshurchenzy og søgte mod floden efter Wiking. Da de først ankomne stod ved bredden af den trods kulden ikke tilfrosne Gnilai Tikitsch, var der hverken bro eller spang at se. Flere og flere kom til og sluttede op ved østbredden i store massive mål for flankerende russisk ild fra begge sider. Med den reddende vestbred på kun 30 m afstand blev mange grebet af panik, idet de som en sidste fortvivlet udvej kastede sig ud i den iskolde, rivende strøm for at kæmpe sig over til friheden. Men selv om 30 m kun forekom dem at være en kort strækning, så krævedes der dog en vis kraft og svømmefærdighed, som ikke alle disse udmattede soldater var i besiddelse af. Tunge støvler og en tung vandsugende uniform trak mange ned i dybet.[1]

Da general Gille kom til, satte han forskellige foranstaltninger i gang. Et stort larvefodskøretøj kørte ud i floden for at kunne danne understøttelse for en nødbro. Men strømmen tog den tunge motorvogn med sig. Derefter blev der dannet en kæde tværs over floden af skiftevis en svømmer og en ikke-svømmer. Flere gange bristede kæden, og atter var der nogle, der druknede. Under alt dette lykkedes det 4 russiske kampvogne at gå i stilling på en bakkekam kun få hundrede meter fra et med ventende masser fyldt overgangssted. Virkningen af granaterne og maskingeværbygerne var frygtelig. To mand meldte sig frivilligt til i sneskjorter at snige sig på nært hold af kampvognene for at gøre dem ukampdygtige med »Panzerfaust«. Det lykkedes. Overgangen kunne fortsættes. Men de to frivillige vendte ikke tilbage.[1]

Ved Lissjanka, hvor hovedmassen af Div. Wiking kom over, blev der i løbet af dagen bygget et par spinkle nødbroer. Det kom de senere ankomne til gode, deriblandt 57. og 88. Div., der gennemførte arrieregardekampene og tilbagegangen med meget små tab. Hvad ingen på dette sted vidste, var, at der et par km længere nordpå var både en bro og en spang, sikret af grenaderer fra L.A.H.[1]

Stormbrigade Wallonien søgte tilflugt i en skov. Her afventede den mørkets frembrud den 17.2. sammen med andre soldater. Der var i alt 3000. Kl. 17,30 var det blevet så mørkt, at de uden for skoven ventende russiske pansermænd ikke længere kunne iagttage bevægelser i terrænet, og den

lange kolonne begav sig ubemærket af fjenden på vej og var et øjeblik senere i sikkerhed bag L.A.H.s forreste sikringer. Disse Wallonere medbragte liget af deres få dage forinden faldne chef, Lippert. De havde ikke kunnet tænke sig, at det skulle falde i russernes hænder.[1]

Af den indesluttede styrke blev 34000 mand bragt i sikkerhed. Selve udbrudsoperationernes tab var således på ca. 20.000 mand, dels faldne og druknede, dels tilfangetagne sårede eller usårede, af hvilke – som ventet – kun en forsvindende lille brøkdel overlevede fangenskabet. Blandt de faldne var general Stemmermann. Efter nogle dage i hvilekvarterer bag fronten blev Wiking den 25.2. i jernbanetransport forlagt til Polen, hvorefter de udenlandske frivillige fik tilstået orlov.[1]

Midt i marts blev det bestemt, at Wiking skulle forstærke garnisonen i Kowel, et jernbane- og vejknudepunkt i den sydvestlige udkant af Pripjetsumpene. Divisionen var på dette tidspunkt kun udstyret med lette håndvåben. Nogle af dens afdelinger var under genopstilling. Den 16.3. begyndte jernbanetransporten af Germania og Westland. Men 35 km vest for Kowel kom det forreste tog under beskydning og måtte standse. Russiske tropper var i færd med at omringe byen.[5]

Efter 4 dages ventetid ankom en infanteridivision, den nyopstillede III/Germania med pansrede mandskabsvogne samt et stormskytsbatteri, hvorefter regulære undsætningsangreb kunne sættes i gang. Den 29.3. kom yderligere forstærkning i form af et kompagni fra Wikings Panserregiment, der var under nyopstilling. Det tilførte angrebet fremdrift. I løbet af 20 timer havde kompagniet med 30 opsiddede infanterister fra hæren gennembrudt flere stærke fjendtlige stillinger og kunne derefter melde sig til kommandanten i Kowel. Efter stærke, men forgæves russiske modangreb, blev angrebstropperne endelig forstærket med et par regulært udrustede divisioner, hvorefter fjenden blev kastet tilbage over bred front, og Kowel befriet den 5.4.[5]

Først derefter blev Div. Wiking som helhed trukket tilbage for at blive reorganiseret. Det foregik på troppeøvelsespladser i Polen og Böhmen. Dog forblev II/Pz.Regt. 5 og III/G som reserve vest for Kowel, hvor de med stor hæder deltog i de sejrrige afværgekampe den 6.–9.7. Alene panserafdeling tilintetgjort her ca. 100 fjendtlige kampvogne.[1]

Hvad der ikke lykkedes for russerne den 6.–9.7 – nemlig at komme over Bug – det lykkedes dem den 22.7. ved Cholm. Pansergruppe Mühlenkamp var på det tidspunkt atter blevet underlagt Wiking og som den første af divisionens enheder i hast sendt til Bialystok for at bidrage til en stabilisering af de kaotiske forhold, havde sammen med Germania kampberøring den 16.7. og forenedes med divisionens hovedstyrke den 18.7. ved floden Lesna.[1]

Efter at det med en panserafdeling og en artilleriafdeling forstærkede Westland den 25.7. og 26.7. havde afslået stærke russiske angreb mod Czeremcha fik divisionen ordre til at trække sig tilbage over Bug, som blev overskredet den 2.8. ved Slezany. Mellem Wengrow og Warschau stødte de

forreste dele af en russisk panserarmé mod nord og havde nået Radzymin (10 km nordøst for Warschau). Sammen med to andre panserdivisioner fik Wiking den 5.8. ordre til at afskære og tilintetgøre de nævnte fremskudte fjendtlige styrker, hvilket lykkedes.[1]

Den 10.8. blev den netop ankomne SS-div. Totenkopf slået sammen med Div. Wiking til et nyoprettet IV. SS-Panserkorps med H. Gille som kommanderende general. Chef for Wiking blev oberst Mühlenkamp, hidtil chef for panserregimentet. De to divisioner gik derefter i gang med at indrette en forsvarsfront over vinklen mellem Weichsel og Bugs tilløb ved Modlin.[1]

Medens kampene henimod månedens slutning lidt efter lidt ebbede ud, uden at Warschau var faldet eller omgået, blussede de atter op i Wikings afsnit den 31.8. Hvis overvældende indsættelse af slag- og bombeflyvere, artilleri og panserstyrker hjalp det russiske infanteri til terrængevinster, så viste det sig til gengæld at være en forholdsvis let sag ved raske modstød at kaste det tilbage igen. Efter et afslået angreb blev 24 fjendtlige kampvogne – deriblandt flere af typen Sherman – liggende foran Westlands HKL.[1]

Men nord for Bug gik det mindre godt. Her brød fjenden igennem og rykkede frem mod den del af Narew, der ved Serock løb sammen med Bug. Og den 14.9. gik Warschaus forstad øst for Weichsel, Praga, tabt. Som følge heraf måtte nu Wikings og Div. T's fløje trækkes længere tilbage mod vest. Derefter faldt der ro over Wikings afsnit samtidig med, at Warschaus garnison bekæmpede opstanden i den indre by.[1]

Wiking fik ny chef. Det blev oberst Karl Ullrich, oprindelig pionerofficer. Han tiltrådte lige akkurat tidsnok til at opleve en flere timer varende russisk artilleribeskydning den 10.10. som indledning til det 3. Warschau-slag.[1]

Det nye storangreb havde længe været ventet af general Gille. Da angrebet ifølge et opsnappet telegram kunne ventes den 9.10. morgen, bestemte Gille sig til at lade sit artilleri komme angrebet i forkøbet ved natten forinden at knuse angrebsforberedelserne ved at lægge koncentreret ild over alle erkendte kommandostationer, skytsopstillinger og infanteristiske udgangsstillinger. Resultatet blev, at det ventede angreb blev udskudt til den følgende dag. Klokkeslettet herfor blev imidlertid også opfanget af radiolyttetjenesten. På ny kom IV. Panserkorps artilleriforebyggelsesild angrebet i forkøbet, denne gang hæmmet af ammunitionsmangel, men dog kraftig nok til atter at forårsage angrebet udskudt.[1]

Den 12.10. kom det russiske angreb omsider i gang efter en kolossal indsats af artilleri. Tyngdepunktet lå i III./Westlands afsnit. Det gik hårdt ud over bataillonen. Et lokalt indbrud kunne ikke udlignes, da der ikke fandtes nogen reserver. Men det havde kostet angriberen så store tab, at han ikke kunne trænge dybere ind i HKF. For at udfylde et svagt sted i fronten måtte der indsættes en »Alarmbataillon Wiking« bestående af hastigt sammenkaldte folk fra trænet, forsyningsenheder og flak-afdelingen. Denne improviserede og aldeles utilstrækkeligt bevæbnede afdeling lå i hård kamp i 3 dage, ind-

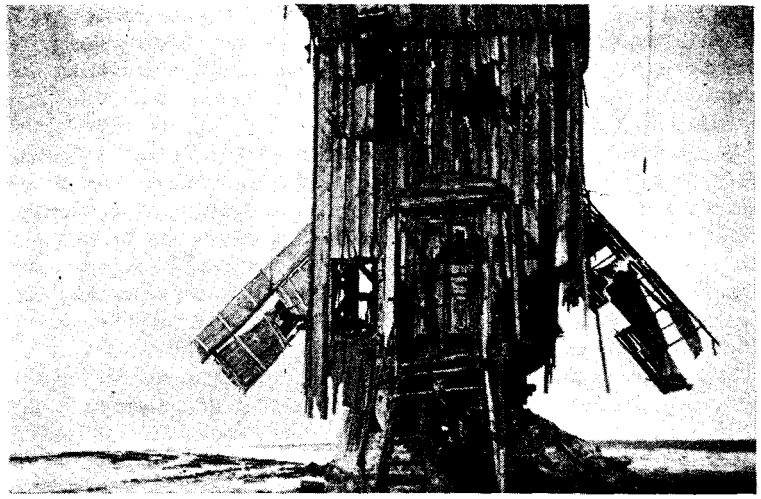

Møllen ved Akankelovka efter pansermodstød mod en deling af Germania. Ukraine 1943.

til den blev afløst af II./G., der den 18.10. blev trukket tilbage til en forberedt stilling i 2. linie. Her endte for Wiking det 3. Warschau-slag, uden at det var lykkedes fjenden at bryde igennem. Det gode resultat måtte for en stor del tilskrives den omstændighed, at divisionen efterhånden havde lært, at dens talmæssige underlegenhed måtte udlignes ved et støttepunktforsvar af kombinerede våben med omhyggelig terrænudnyttelse i forbindelse med bevægelige pansrede støtte- og modstødsgrupper.[1]

Sidst i november 1944 tilgik der divisionen to nyopstillede grenaderbatailloner, I/Regt. 24 Danmark og I/Regt. 23 Norge. Stampersonellet til dem kom fra Division Nordland. Deres nyopstilling forløb parallelt, og det havde oprindelig været meningen, at de efter endt uddannelse atter skulle tilslutte sig deres respektive stamregimenter, der i mellemtiden var forlagt fra Estland til Kurland.[6]

Den 20.6.44 afrejste stampersonellet til I/Danmark – nogle få unge løjtnanter og underofficerer – fra Narva. Og efter planen skulle bataillonen være færdigopstillet og fuldt uddannet den 15.10. Det skulle – hvis der blev udfoldet stor energi – til nød kunne akcepteres under krigsforhold. Men uheldigvis blev adskillige uger spildt, inden man kunne komme i gang. Men nogle få dage efter at Heinrich Himmler – som en konsekvens af attentatforsøget den 20.7. – var blevet chef for hjemmehæren, begyndte der endelig at ske noget. Befalingsmændene blev sat i march til Troppeøvelsesplads

Hammerstein i Vestpreussen for der at modtage ca. 1500 menige, hvoriblandt folketyskere fra Sydøsteuropa og mandskab fra opløste værnemagtsenheder. Men da der stadig manglede befalingsmænd, og mandskabet for en stor del var uanvendeligt til eliteinfanteri, kunne de stillede krav ikke opfyldes.[6]

Nye henvendelser til SS-overkommandoen gav til resultat, at der i august tilgik en bataillonschef og 4 kompagnichefer, et par andre officerer, alle med fronterfaring, samt nogle nyudnævnte underofficerer. Samtidig blev det ældre mandskab udskiftet med unge fra Hitler-Jugend og frivillige fra Danmark. Først nu kunne en planmæssig uddannelse tage sin begyndelse. Den blev til gengæld gennemført med stor energi. Bataillonen blev dog først fuldtallig, da der i løbet af september tilgik yderligere et par hundrede frivillige fra Danmark.[6]

Den 5.11. blev resultatet af uddannelsen inspiceret af general Steiner, der udtrykte tilfredshed med, hvad der var opnået i løbet af den korte tid. Den 20.11. blev bataillonen sat i march til Modlin sammen med I./Norge.[6]

Den 30.11.–1.12. afløste de to nye batailloner Westland i dettes afsnit i forreste linie, hvor de blev liggende indtil den 24.12. I dette tidsrum blev I./D kun udsat for et enkelt regulært angreb, der dog blev afvist. Derimod blev den hyppigt udsat for en meget ubehagelig beskydning med artillerio mortergranater, der især i begyndelsen forårsagede betydelige tab af døde og sårede. En af grundene hertil var den meget stramme ammunitionsøkonomi, der ikke tillod det tunge skyts at gøre gengæld. En anden grund var den ringe beskyttelse, stillingens anlæg ydede. De var oprindelig udført af organisation Todt og virkede temmelig gammeldags.[6]

Bataillonens organisation, bevæbning og kampmåde fulgte de nye principper, der også blev indført ved Div. Nordland. Hvert af de tre lette kompagnier havde foruden kompagnitroppen med bl. a. finskytter en tung deling med morterer og 4 tunge mg. samt 2 støddelinger med hver to dækningsgrupper og to stormgrupper. I det tunge kompagni var der bl. a. panserværnskanoner.

Denne nye organisation betød en tiltrængt forøgelse af infanteriets ildkraft. Men samtidig stillede den uhyre krav til ammunitionsforsyningen. Og disse krav blev langt fra opfyldt, hverken ved Modlin eller senere. I betragtning af, at et kompagni kunne have indtil 20 af det meget hurtigtskydende mg. 42 i gang, var det alene af geværpatroner uhyre mængder, det drejede sig om.

Juleaften indløb der fra Førerhovedkvarteret befaling til IV. SS-Panserkorps om forlægning af de to SS-divisioner i jernbanetransport til rummet nordvest for Budapest. Afløsning og indladning blev afviklet gnidningsløst og ubemærket de følgende dage, og til den fastsatte termin – 1.1.1945. – var de to divisioner (indbefattet bataillonerne I./D og I./N) klar til at rykke i kamp.[1]

Forlængst havde ledende politiske og militære kredse i Rumænien og Ungarn mistet troen på en sejrrig udgang af krigen og – for at redde hvad reddes kunne – indledt samarbejde med fjenden. Rumænske troppeenheder blev af kommunisterne tvunget til at deltage i den Røde Hærs kamp mod deres tidligere allierede, tyskerne og ungarerne. Blandt disse sidste var der en del hærafdelinger, der lod sig overtale til at løbe over til russerne, medens andre kæmpede tappert mod den røde stormflod lige til, det var slut.

Tropperne i Ungarn var for få til at holde den næsten 1000 km brede front. Ved midten af december 1944 var russerne gået over Donau både syd og nord for Budapest. Og ved nytår beherskede de området i den store Donaubue (n.f. Budapest) frem til Vertes-bjergene. Sydligere var de nået til Stuhlweissenburg og Plattensee. Den tyske hærledelse lagde med rette vægt på, at Budapest ikke faldt i russernes hænder, selv om byen foreløbig var omringet. Af tropper befandt der sig i byen og den nærmeste omegn 25000 tyske og 45000 ungarske soldater, der længe havde forsvaret byen mod russiske stormløb. Det var dem, Divisionerne Wiking og Totenkopf sammen med andre divisioner skulle undsætte ved atter at skaffe forbindelse mod vest.[1]

Efter udladning på jernbanestrækningen Raab–Komarom, tæt syd for Donau, gik de først ankomne dele af de to divisioner til angreb med »Totenkopf« nordligst allerede den 1.1.45 om aftenen. Ved midnat blev den fjendtlige HKL gennembrudt ved et overraskende angreb, og kl. 4 næste morgen var det foreløbige angrebsmål, byen Angostian, erobret. Wikings angrebsstyrke bestod af panserregimentets II' afd. samt Germania. I 1. angrebsmål blev ca. 1000 fangne tyskere og ungarere befriet. Da angrebet senere gik videre gennem bjergene, viste det sig, at det angrebsterræn, der var blevet anvist, ikke egnede sig for panserdivisioner. Kampvognene kunne kun komme frem på vejene, og de var alle spærret og forsvaret af talrige panserværnskanoner. I aftagende tempo kæmpede man sig videre frem mod det vigtige vejknudepunkt, Bicske.[1] I./Danmark deltog i disse dages fremstød gennem bjergene og havde relativt få tab, sammenlignet med den mere passive indsats i stillingerne ved Modlin. Efter to forsøg på at overvinde den seje fjendtlige modstand i linien Bicske-Zsambek den 8.1., måtte det første forsøg på at trænge igennem til Budapest opgives. De to divisioner havde i den uge, fremmarchen havde varet, lidt et tab på næsten 3000 faldne og sårede.[1]

Wiking blev nu afløst og forlagt nordpå til egnen om Estergom (Gran) ved Donau. Den 10.1.45 gik divisionen til angreb med retning mod Budapest. Terrænet var her meget velegnet, fjenden var overrasket, angrebet skred rask frem. Kl. 1 kom der ordre fra armeen om, at angrebet skulle indstilles. Divisionen protesterede og fik armeen overtalt til foreløbig at tilbagekalde ordren, der kom fra højere sted. Om aftenen kunne man fortsætte. Næste dag gik det også godt. Russerne veg stadig tilbage efterladende talrige fanger og et stort bytte. Den 12.1. om aftenen var man kun 21 km fra Budapest, hvis kirketårne »Wikingerne« nu kunne se. Ingen var i tvivl om, at und-

sætningen denne gang ville lykkes. Sejrsberuste angreb de med lige så meget élan som forhen. Midt i forventningens glæde indtraf så det ufattelige. Angrebet blev atter beordret afblæst, og denne gang var ordren endelig. Divisionens og korpsets indvendinger blev afvist. Ordren kom fra Førerhovedkvarteret. Men ingen forstod meningen med den.[7]

I tiden 14.–18.1. blev Wiking sammen med tre andre panserdivisioner forlagt til området vest for Stuhlweissenburg, hvor de gik i udgangsstilling til et angreb mod Budapest fra sydsydvest. Planen var Førerens. De 4 divisioner var nogenlunde kampkraftige, men forberedelserne gav fjenden tid til at træffe sine modforholdsregler. I de to første angrebsdage blev der opnået et gennembrud af 65 km dybde. Medens naboen til venstre, 1. Panserdiv., tog Stuhlweissenburg, stødte Wiking den 23.1. helt frem til Donau ved Adony. Men så var det slut med fremmarchen. Forbindelsen til naboenhederne svigtede, tabene gjorde sig bemærkede, modstanden blev stærkere og stærkere. Ligesom ved tidligere lejligheder blev »Wikingerne« her vidne til russiske soldaters sadistiske grusomheder over for sårede tyskere og ungarere. Den 29.1. var fjenden blevet så overlegen – bl. a. efter tilførsel af et panserkorps med 180 kampvogne – at han kunne gå over til angreb. Wiking havde da kun 14 kampvogne tilbage. Det 3. undsætningsforsøg måtte anses for opgivet. Den 1.2. trak Wiking sig tilbage fra Donau.[8]

Under stadige – til dels hårde – kampe trak Wiking sig sammen med de øvrige divisioner langsomt tilbage syd om Velencze-søen og derefter nord om Platten-søen. Den 13.2. kapitulerede de indesluttede styrker i Budapest. Knap 800 mand lykkedes det at slå sig igennem til de tyske linier. Den kommunistisk-slaviske magtovertagelse i Ungarn var fuldbyrdet.[8]

Stuhlweissenburg blev først opgivet den 22.3. Wiking holdt den eneste forbindelsesvej til byen og trak sig derefter snævert uden om nordspidsen af Platten-søen. Hele Sydøstfronten kom derefter i skred. Wiking benyttede vejen Veszprem–Tabolcza og blev her forfulgt af en fjendtlig motoriseret styrke, mod hvilken divisionen den 24.–26.3. måtte tage front. Opklaringsafdelingen, der endnu havde bevaret en vis respektindgydende kampkraft og bevægelighed, dækkede de øvrige styrkers løsgørelse og tilbagetrækning mod nordvest til overgangen over Raab ved Vasvar, som blev nået den 30.3.[8]

I/Danmark deltog i meget hårde kampe ved Velencze-søen og led her store tab. Blandt andet faldt bataillonens chef, major im Masche, og alle 4 kompagnichefer. Der var efterhånden, medregnet erstatningsmandskab, tilgået bataillonen ca. 1200 mand. Heraf var ca. 350 fra Danmark, og der må regnes med, at de fleste af disse enten er faldet eller er omkommet i russisk fangenskab. I marts tilgik Kampgruppe Schweizer, en lille inf.batl., med ungt uprøvet mandskab fra erstatningsafdelinger i Graz og Feldbach, deri mange i 1945 tilmeldte danskere og nogle få danske underofficerer. Gruppen var i kamp 24.–26.3. og omkring 1.4. ved Raab. Tabene var store.[8]

Efter overgangen over Raab blev Fürstenfeld på den vestlige side af rigsgrænsen angivet som forsamlingspunkt. Ankommet til dette område skulle en forud fastlagt stilling besættes og fastholdes. Men til nogle dele af denne nåede russerne at komme først. De måtte altså angribes og kastes tilbage igen. Og at de blev det, er et vidnesbyrd om, hvad disciplinen i en afdeling betyder, når så godt som alle andre forudsætninger for et heldigt udfald svigter. Fjenden ville selvfølgelig gerne høste den triumf at gøre det helt af med den berømmelige Div. Wiking og satte derfor gang på gang rasende angreb ind mod de afgørende punkter. Men det lykkedes ikke. Wiking var trods mangel på næsten alt endnu kampduelig og fast i ledelsens hånd. Endnu så sent som i april tilgik der erstatningsmandskab og nogle motorkøretøjer, og der blev drevet intensiv uddannelse. Forhåbningerne var ganske vist kun små; men man ville være forberedt på alle eventualiteter. Natten 7.–8.5. blev alt forberedt til løsgørelse fra fjenden og samlet mot. transport over Graz til pasvejen ved Hohe Tauern. Den 13.5.45 overskred divisionen planmæssigt floden Enns og var dermed på den amerikanske side af demarkationslinien. Fangenskabets og for de tyske kammerater hungerterrorens tid var begyndt. Div. Wiking var gået over i historien med et eftermæle, som en hvilkensomhelst militær enhed i Vesteuropa kunne være tjent med.[7]

VI Regiment Danmark (Division Nordland) 1943

Opstilling og Uddannelse.
Partisanbekæmpelse i Kroatien.

I dagene 5.–11. maj 1943 blev regiment Nordland fra den navnkundige division Wiking forlagt fra Ukraine til lejren Auerbach ved Gravenwöhr, hvorefter alt personellet fik en velfortjent orlov. Regimentet blev omdannet til panser-grenader-div. Nordland fra den 15.5.1943 at regne med den hidtidige regimentsschef, Fritz v. Scholz, som chef. Sammen med brigaden Nederland og division Wiking (der dog aldrig tilsluttede sig) og forskellige korpsenheder dannede div. Nordland de faste bestanddele af det formelt den 6.4.43, reelt den 2.5.43 under SS-generalløjtnant Felix Steiners kommando nyopstillede III. (germ.) SS-panserkorps.

Af egentlige kamptropper skulle der under div. Nordland opstilles følgende: Reg. Danmark (nr. 24), Reg. Norge (nr. 23), Panserafd. 11, Panseropklaringsafd. 11, Pionerbatl. 11, Artillerireg. 11. Telegrafbatl. 11, Luftværnsafd. 11. Organisering og uddannelse af et så kompliceret foretagende som et armékorps kunne naturligvis ikke gennemføres fra den ene dag til den anden. Hele sommerhalvåret måtte påregnes at ville medgå dertil. Det nye korps kaldtes et panserkorps. Tildelingen af egentlige kampvognsstyrker var dog yderst beskeden. Men hele korpset var motoriseret, omend ikke fra starten.

Den 6.5.43 opstod de første spirer til det nye panser-grenaderreg. Danmark som en videreførelse af Frikorps Danmark. Men Frikorps Danmarks afvikling vedblev at bestå indtil den 20.5.43. De gamle prøvede frikorpskæmpere havde i mellemtiden været hjemme på orlov. Foruden disse ca. 900 mand kom der ca. 240 fra erstatningskompagniet i Bobruisk og et lignende antal danske fra det tidligere reg. Nordland.

Oprindelig stod det ikke de danske frivillige klart, hvad opløsningen af de nationale legioner og nyopstillingen indebar. Nok var det indlysende, at en lille isoleret infanterienhed som Frikorpset blev udsat for at lide uforholdsmæssigt store tab, dels fordi den ikke samarbejdede med sine egne faste støttevåben, dels fordi de idelig skiftende overordnede kommandomyndigheder ikke anvendte en fremmed enhed så skånsomt, som de ville have anvendt en af deres egne enheder. Men derfor behøvede man jo ikke at splitte de nationale elementer mere end nødvendigt. Og det var netop det, man gjorde.

Hovedparten af danskerne i III.Pz.korps, men ikke alle, kom naturligvis til reg. Danmark. Der var på dette tidspunkt danske SS-frivillige nok

til at fylde dette regiments rammer op med lutter dansk personel – og mere til. Men i stedet valgte man fra tysk side at lave selv de mindste enheder blandede. Muligvis ønskede man at etablere et storgermansk fællesskab, hvor ikke blot kommandosproget, men også omgangssproget nødvendigvis måtte blive tysk. Men det kan også tænkes, at den tyske militære selvovervurdering endnu stak så dybt, at man var bange for at få lutter fremmede officerer ved et og samme regiment, en helt urimelig motivering.

I reg. Danmark var halvdelen danskere, lidt under halvdelen var folketyskere fra Sydøsteuropa, især fra Rumænien. Resten var rigstyskere, altså forholdsvis få; men til gengæld sad de fleste af dem på betydningsfulde poster. Således blev der til posten som regimentschef udpeget en tysker, oberstløjtnant grev v. Westphalen, hvilket vakte dyb skuffelse blandt danskerne, i hvis rækker man med lethed havde kunnet finde et halvt dusin med afgjort bedre kvalifikationer. Af de tre bataillonschefer var i begyndelsen de to danske. Men da den ene af disse snart foretrak at tage ophold i Danmark, blev den ledige chefpost besat med en tysker. Af de 16 kompagnichefer var de 8 danskere og de 8 tyskere. Derudover var der ca. 18 danske officerer ved regimentet. Ifølge en styrkeliste for divisionen i maj var der ved denne af danskere 33 officerer, 162 underofficerer og 1191 menige. I de følgende måneder tilgik der divisionen ca. 400 danskere fra erstatningsbataillonerne i Østrig.

Blandt korpsets nationale kontingenter syntes danskerne at være dem, der havde de største nationale ambitioner. Det var også danskerne, der mest åbent kritiserede den nye organisation. Samtlige foresatte og stabschefer fra regiment og opefter beklagede sig over alt det besvær, de havde med danskerne i sommeren 1943. Utilfredsheden og klagerne fra danskerne motiveredes med, at de forudsætninger, hvorunder de i sin tid havde meldt sig til tjeneste ved Frikorps Danmark, var bristet, idet de var overført til en nationalt blandet enhed med fremmede chefer.

Regiment Danmarks organisation
ved opstillingen i maj 1943 på Gravenwöhr Troppeøvelsesplads i Bayern.
SS-Pansergrenadereg. nr. 24.
Regimentschef med stab og stabskomp.

I. Batl. I/24
Chef med stab (adj., o.o, mot.-off., læge, regnskfør., skriver, ord.)
1., 2. og 3. komp. (skyttekompagnier)
4. komp. (tungt komp.)

II. Batl. II/24
Chef med stab
5., 6. og 7., komp. (skyttekompagnier)
8. komp. (tungt komp.)

III. Batl. III/24
Chef med stab
9., 10. og 11. komp. (skyttekompagnier)
12. komp. (tungt komp.)
13. komp. (inf.-skyts)
14. komp. (maskinkanoner)
15. komp. (mot. cykl.)
16. komp. (inf.-pionerer)

Opstillingen af 14. og 15. komp. lod dog vente på sig. 16. komp. opstilledes først i Auerbach-lejren i vestkanten af øvelsespladsen, men videreuddannedes fra medio august 1943 i Beneschau i Böhmen.

Nogle af de menige rejste spørgsmålet om en mulig hjemsendelse. Men da noget sådant harmonerede meget dårligt med de tyske interesser, iværksatte man fra tysk side nogle beroligelsesaktioner. For det første bad man nogle ældre danske officerer om at overtale de utilfredse til at falde til føje. Dernæst udstedte korpset en befaling, ifølge hvilken tyske befalingsmænd skulle lære enten dansk, norsk eller hollandsk. Endelig henvendte man sig til rigets øverste myndigheder og bad disse om at overtale de danske myndigheder til under en eller anden form at tilkendegive over for de frivillige, at de burde fortsætte deres tjeneste også under de ændrede forhold.

Sidstnævnte henvendelse resulterede i, at general Steiner i juli måned gennem det tyske udenrigsministerium sendte en indbydelse til den danske gesandt i Berlin, minister O. Mohr om at aflægge besøg ved korpset. Indbydelsen blev akcepteret. Og besøget, der var billiget af den danske udenrigsminister, fandt sted et par dage senere. Den første dag blev der givet en middag til ære for gesandten. Den fandt sted ved korpsets stab på slottet Plassenburg ved Kulmbach. Gesandten havde herunder på sin ene side general Steiner, på den anden side den ældste danske officer ved regiment Danmark. Ifølge sidstnævntes udtalelse blev gesandten allerede under middagen gjort bekendt med enkelthederne i den kontrovers, der var opstået som følge af Frikorpsets overgang til et regiment.[1]

Den følgende dag kørte generalen med gesandten og de øvrige ledsagere til Gravenwöhr-lejren. Regimentets danske frivillige var trukket ud af deres kompagnier og samlet i 4 hold, der var opstillet i hver sin kompagnigade. Under sin rundgang i lejren besøgte minister Mohr hvert af de 4 hold, talte til folkene og spurgte dem ud enkeltvis, ligesom flere af folkene stillede spørgsmål til ministeren. Lad os høre, hvad en tilstedeværende dansk officer rapporterer herom:[2]

»I sagen »Minister Mohr« kan jeg under vidneansvar udtale følgende: Jeg ledsagede selv i egenskab af fungerende regimentsadjudant minister Mohr ved hans rundgang til mandskabet, som han besøgte kompagnivis. Mange spurgte ministeren, om det ikke var muligt at blive hjemsendt bl. a. fordi udviklingen i Danmark havde sat både dem selv og deres familier i et skævt lys og i nogen grad ændret de forudsætninger, hvorunder de i sin tid havde meldt sig.[2]

Ministerens svar var: »Nu har I meldt jer til kampen mod vor fælles fjende, kommunismen, og allerede kæmpet tappert sammen med vor forbundsfælle Tyskland, og I gavner vort fælles fædreland ved fortsat at kæmpe videre til den endelige sejr«. Således forstod de frivillige den danske regerings repræsentants udtalelse, og således blev det viderefortalt til dem, der ikke havde været til stede. Naturligvis har hverken folkenes spørgsmål og beklagelser eller ministerens udtalelser været ordret de samme ved alle fire hold. Men ordlyden i ovenstående rapport dækker opfattelsen af udtalelsernes mening hos de tilstedeværende, der har haft lejlighed til at læse rapporten.[2]

Det er ikke udelukket, at ministerens besøg har afholdt nogle frivillige fra at indsende ansøgning om hjemsendelse, og det er ikke usandsynligt, at de tyske myndigheder måtte se sig tvunget til at imødekomme sådanne ansøgninger. Når dette anføres her, så er det, fordi det kan sættes i relation til en bestemmelse i den famøse tillægslov til straffeloven af 1.6.45, ifølge hvilken det kunne medføre straffrihed, dersom den tiltalte havde bragt sin »lovovertrædelse« til ophør senest omkring den 29.8.1943.

I et brev af 1.10.1968 bekræfter minister Mohr, at formålet med besøget blandt andet var, at han skulle forhøre sig om, hvorvidt de frivillige havde klager at fremføre, men hævder, at ikke en eneste fremførte klage over noget som helst. Hertil er at sige, at minister Mohr på tidspunktet for brevets affattelse var 80 år gammel, således at det vil være forståeligt, om enkelthederne ikke har stået helt præcist prentet i erindringen. Endvidere hævder ministeren, at han i sine udtalelser afholdt sig fra enhver opfordring og fra enhver politisk vurdering af frikorpset.[3]

Først da orlovsperiode og indledende organisationsarbejde var ved at være overstået, begyndte der at komme gang i uddannelsen. I betragtning af, at reg. Danmark var indkaserneret i udkanten af en kæmpemæssig troppeøvelsesplads, burde der være opnået hurtige og særdeles gode resultater af uddannelsen. Men det blev uheldigvis ikke tilfældet. Der var flere grunde dertil. For det første kom den effektive uddannelsesperiode og opholdet i Gravenwöhr mod forventning ikke til at strække sig længere end til slutningen af august. For det andet manglede kompagnierne uddannede skydelærere. For det tredje varede det for længe, inden uddannelsen af specialister og teknisk personel på specialkursus kunne finde sted, og for det fjerde stod de mange i SS uddannede befalingsmænd ret usikre over for terrænuddannelse især med henblik på det taktiske samarbejde inden for de forskellige mere eller mindre komplicerede led. Man kan ikke undre sig over, at forholdene i sidstnævnte henseende var utilfredsstillende. Fra de nye SS-kaserne rundt om i riget var der nemlig ikke umiddelbar adgang til egentligt øvelsesterræn. Det

man kunne øve på de grusbelagte kasernegårde var begrænset til det rent eksercermæssige. Skulle man øve noget i brugbart terræn, måtte man ofre tid på lange hen- og tilbagemarcher. Resultatet var, at uddannelsen blev for ensidig. Befalingsmændene manglede føringsmæssig og pædagogisk rutine, når det drejede sig om uddannelse i terrænet.

De få erfarne danske officerer ved regimentet skulle jo nok have været i stand til at bøde på disse mangler, hvis de havde kunnet skaffe sig gehør. Men det var der ikke mulighed for. Den tyske regimentschef havde et fortrin frem for eventuelle danske emner. Han var – som tidligere adjudant hos den nuværende korpsgeneral – en dygtig militær administrator. Til gengæld var han meget ubehjælpsom som fører i marken. Dertil kom, at han blandede sig i kompagniernes uddannelsesforhold på en måde, der gjorde mere skade end gavn. Og hvad der var værst: han krævede og gennemførte, at tiden i Gravenwöhr så godt som udelukkende blev brugt til enkeltmandsuddannelse. Resultatet var usikkerhed og alt for store tab ved de første kamphandlinger både i Kroatien og i Ingermanland.[1]

Som følge af Italiens begyndende frafald blev partisanvirksomheden i Jugoslavien så generende, at det blev nødvendigt at sende flere tyske tropper dertil. Da man regnede med, at partisanbekæmpelse og bevogtningstjeneste kunne gå hånd i hånd med fortsat uddannelse og organisationsopbygning, blev III. SS-Panserkorps i løbet af de sidste dage i august forlagt til Kroatien, hvor det blev splittet op i talrige små enheder og spredt ud over meget store områder under dårlige og usikre trafikforhold.

Beredskabet og sikringstjenesten betød et føleligt afbræk i uddannelsen. Og nogle af korpsets enheder blev indviklet i kampe, der medførte mærkbare tab af personel. Som helhed betragtet var forlægningen til Kroatien på det daværende stadium af uddannelsen en foranstaltning med uheldige følger.

Division Nordland blev straks sendt ud til et stærkt partisaninficeret område sydøst for hovedstaden Zagreb (Agram), der var sæde for korpsets stab. De vordende panserafdelinger holdt til langs jernbanen Zagreb–Karlstadt (Karlovac). Enkelte lettere pansrede køretøjer »arvede« de fra italienerne. Brigaden »Nederland« lå nordligst, en stormskytsafdeling under dansk chef lå helt oppe i Steiermark, altså på tysk rigsområde.

På de fleste af de steder, hvor sikringsenhederne blev stationeret, var der enten enheder af den kroatiske hær, med hvem de samarbejdede, eller italienske enheder, hvis disciplin var ved at gå i opløsning. Som følge deraf kunne SS-erne overtage de forstærkningsanlæg, vagttårne, pigtrådshegn og vejspærringer, der var anlagt i forvejen. Et militsagtigt politisk korps, Ustachaerne, blev fortrinsvis brugt til jernbanebevogtning. Befolkningen i de områder, der ikke var behersket af kommunisterne, var gennemgående venligtsindede over for tyskerne og i særdeleshed over for Våben-SS. Derimod var italienerne så ilde lidt, at der mange steder blev afholdt glædesdemonstrationer, da det

den 9.9.43 blev bekendtgjort, at de italienske tropper som følge af kapitulationen ville forlade landet.

De kommunistiske partisaner indlod sig i begyndelsen ikke på større aktioner. Men de bandt store styrker, fordi de kunne dukke op hvorsomhelst og nårsomhelst og atter hurtigt forsvinde i vanskeligt tilgængelige egne. Næsten hver nat blev der foretaget sprængninger af jernbanespor. Den fredelige befolkning på landet blev behandlet hensynsløst af sine egne landsmænd, hvad enten disse hørte til den ene eller den anden af de stridende parter. Hvis partisaner åbnede ild fra en landsby, og en antikommunistisk styrke rykkede ud for at angribe, endte det som regel med, at ethvert spor af partisanerne var udslettet, når de andre var nået frem. For at forhindre gentagelser, begik man så den dumhed at afbrænde landsbyen. Og da bønderne dermed var afskåret fra deres ernæringsgrundlag, havde de næsten ikke andre muligheder end at drage op i bjergene og melde sig til tjeneste ved en partisanafdeling. På den måde blev tilgangen sikret og suppleredes desuden af tvangsindrullering. Ved den italienske kapitulation sikrede kommunisterne sig store beholdninger af materiel og våben, bl. a. artilleri.

Division Nordlands Styrkeliste pr. 15.9.1943:

257 officerer, 1581 uoff., 10380 mg. Heraf havde reg. Danmark: 61 officerer, 328 uoff. 2775 mg.

Som et kuriosum kan nævnes, at der på samme tid var 42 svenskere i divisionen.

Regiment Danmark tog stabskvarter i byen Petrinja. Her var også III. Batl. Hele I. Batl. blev sendt til Glina (50 km ssø for Zagreb). Øst for Sisak (45 km sø f. Zagreb) lå II. Batl., der dog til stadighed havde et af sine kompagnier stationeret i en ret isoleret bjergby Hrastovica (5 km syd for Petrinja), ligesom III. Batl. efter tur havde et kompagni i Gora (6 km sv f. Petrinja).[1]

Glina var ganske vist kun en stor landsby på 2000–3000 indbyggere. Men den var yderste tyske forpost mod syd og havde en vigtig beliggenhed i trafikmæssig henseende. Kommunisterne var derfor meget opsat på at erobre stedet, og da forsøgene herpå hidtil var mislykkedes, havde de prøvet på ved trusler at få den overladt godvilligt. Et af de danske kompagnier i Glina førte omhyggeligt dagbog. Vi vil gennem uddrag af denne søge at give et indtryk af, hvad der foregik.[4]

Vejen fra Petrinja er den eneste forbindelse, vi kan benytte for at komme til Glina. Jo længere man kommer i sydvestlig retning, desto flere spor af krigen støder man på – afbrændte huse, ødelagte broer osv. Med mellemrum passerer vi en af vore poster i betondækning. Af og til møder vi en kroatisk soldat, der har deltaget i partisanbekæmpelse. Da vi når byen, ser vi straks, at husene bærer tydelige spor af beskydning. Befolkningen synes veltilfreds med at være »besat«. Enhver soldat i tysk uniform bliver mødt med en venlig og munter hilsen. Byen er omgivet af en halvkreds af bjerge, hvor

store – os i tal langt overlegne – partisanstyrker har forskanset sig. Øst for byen løber der en flod. I øvrigt har de kroatiske soldater gravet skytte- og dækningsgrave i en ring uden om byen, og de udbedrer stadig anlæggene.

To dage efter ankomsten gør fjenden sig for første gang bemærket ved midt om natten at lægge stærk mg.-ild over selve byen. Dagen efter er de vagtfri dele af bataillonen af borgmesteren og rådet indbudt til velkomstfest, meget vellykket, 100 cigaretter pr. mand og stor tilfredshed med vor nærværelse, fordi vor sikring af byen er perfekt modsat den tidligere kroatiske. Næste dag alarm fra en post langt fra byen. Partisaner angriber. 1 forstærket deling sendes derud og jager fjenden væk. Ingen tab, men en bro er blevet ødelagt. Næste dag atter angreb mod en isoleret post ved vejen til Petrinja. Vore første tab: 3 faldne og 1 såret.

Den 14.9. er der pány kampe et stykke nord for byen. Partisanerne jages tilbage til bjergene, efter at vore flyvere har grebet ind. Ingen tab. Om natten angribes selve byen, men forgæves. Man vil nu bortsprænge de til dels betonstøbte anlæg, som partisanerne benytter i et bestemt afsnit. Den 16.9. rykker 1. komp. ud og angriber, hvorefter kroatiske soldater sprænger anlæggene, dækket af 1. komp.

22.9. Vi er nu omringet og afskåret fra forbindelse (også telefonisk) med Petrinja. Det varer dog kun til næste dag.

26.9. En partisanafdeling sender os et forslag om, at der skal udveksles fanger. To af vore officerer kører i bil med hvidt parlamentærflag over til kommunisterne og modtages med smæderåb af en yderst broget uniformeret skare, 3 tilfangetagne kroatiske officerer tages med tilbage foruden tre partisaner, der i Glina overtager nogle fangne kommunister, hvoriblandt et kvindeligt væsen.

28.9. En mængde bønder med husdyr på flugt for kommunisterne har søgt tilflugt her i byen. De er til stor ulejlighed, og det er ikke noget godt sted for dem.

2.10. Det herværende kroatiske militær skal nu indsættes et andet sted. Nogle dage senere får vi besøg af en trup udsendt af »Kraft durch Freude«. Nogle gange har der også været filmforevisning.

21.10. En i dag arrangeret bataillonsøvelse, hvorunder angriberen trænger et godt stykke ind i byen, anstifter den frygteligste forvirring og ophidselse blandt befolkningen, der ikke i forvejen er blevet advaret. Ved øvelsens slutning høres pludselig kanonade fra den anden ende af byen. Her er det alvor. Et af vore kompagnier er et par km uden for byen blevet angrebet og har forlangt ildunderstøttelse.

23.10. Tidlig morgen alarm. En landsby adskillige km nord for os er blevet besat af partisaner i nattens løb. Bataillonen skal kaste dem tilbage. Tilbage i Glina er der kun 65 mand uden tunge støttevåben. Situationen farlig. Partisanerne har et godt efterretningsvæsen og vil snart være klar over vor svage stilling. Alle disponible folk bliver samlet, bevæbnet og forberedt.

Fra byens højeste tårn holdes fjendens stillinger under skarp observation. Henimod aften vender bataillonen tilbage. Partisanerne er overalt jaget tilbage til bjergene. Vore tab 1 falden, der næste dag begraves under stor deltagelse fra befolkningens side. Rørende at se dem alvorlige og generte lægge deres kranse og blomsterbuketter.

29.10. Den første gruppe gifte danskere rejser i dag på orlov til Graz for der at mødes med deres ægtefæller (arrangeret af Heinrich Himmler).

1.11. Kroaterne fejrer Allehelgensdag og smykker også de tyske grave. Vi har generalsbesøg. Lille øvelse med efterfølgende kritik. Derefter festmiddag og senere planspil.

6.11. På en ellers rolig eftermiddag stikker kommunisterne to bondehuse i nærheden af byen i brand. En gruppe sendes ud for at fordrive dem. Det koster desværre en falden og en såret. Den faldne – en dansker – begraves næste dag. Kompagnichefen holder tale ved graven. Under æressalut sænkes kisten i jorden indsvøbt i et dannebrogsflag.

17.11. Atter i dag ildoverfald på en konvoj på vejen til Petrinja. 1 død og ni sårede.

19.11. Henimod aften bombarderes Glina. De fjendtlige styrker i omegnen er blevet betydeligt forstærket i den senere tid. Den følgende eftermiddag på ny artilleriild over byen. Kl. 22 intensiveres ilden og samtidig hamrer mg.-ild mod os fra næsten alle sider. Fjenden har lagt sig i en tæt ring om byen. Ifølge meldinger fra vore agenter drejer det sig om mindst 5000 mand, vel udrustet med alle slags tunge våben. Vi har knap 300 mand ude i stillingerne og desuden 150 mand i reserve i byen. De fleste er danskere, og vi ved, at de viger ikke.

21.11. Kort efter midnat forsøger angriberne støttet af en heftig granatild at tage byen med storm. Det er så mørket, at man ikke kan se længere frem for sig end ca. 10 m. Men når de stormende fyrer i blinde, så kan forsvarerne da i det mindste sigte efter mundingsglimtene. På 40–50 m hører man nogle af de angribende på tysk råbe: »overgiv jer!«. En dansker brøler tilbage: »Ja, vi er rede, kom blot nærmere«. Partisanerne springer op og modtages af en ildorkan. Angrebet er afslået. Ovre ved sygehuset, der ligger i byens udkant, hamrer granaterne mod murene. Men de er støbt af solid jernbeton og holder. Geværprojektilerne smælder i tusindtal ind gennem vindues- og døråbningerne. Der er kun syge og sårede i huset. Forsvarerne ligger uden om. Det er 3. komp., der har dette afsnit. Også her bryder angrebet til sidst sammen. Nogle steder kæmpes der endnu ved daggry. 1. komp.s skytter ligger ca. 150 m fra deres »kaserne«, en ungdomsanstalt. Men i løbet af formiddagen hører al kampvirksomhed op. Foran byen ligger der ca. 200 faldne kommunister. Som ved et mirakel er vi sluppet med to sårede. Resten af dagen har vi tralvt med at udbedre stillingerne og uddele ammunition og forplejning. Vi er klar over, at mere vil følge efter.

Bataillonschefen giver ordre til, at en deling af 1. komp. skal rykke ud ad

landevejen og sætte sig i besiddelse af og fastholde en vigtig vejbro. Om eftermiddagen kommer et par mand tilbage fra den udsendte deling og melder, at den er omringet af tidobbelt overmagt af italienske kommunister. En herfra udsendt patrulje afvises. Efter mørkets frembrud slår delingen sig igennem og kommer tilbage efterladende 3 døde og 8 savnede.

23.11. Om eftermiddagen angriber partisanerne igen. Det er især »kasernen«, det gælder. Murene slår revner, alle vinduer er knust, en del af taget styrter sammen. Beholdninger og arkiver fjernes. Fjenden trænger ind i sygehuset. En halv time senere er han kastet ud igen. Nu dukker tre fjendtlige kampvogne op. Den ene trænger ad landevejen ind i byen for straks at blive ødelagt af to fuldtræffere fra vore panserværnskanoner. Også den næste får en træffer, der gør den ude af stand til at køre, hvorefter den tredie skyndsomst tager flugten. Flere huse i byen brænder, ramt af granatnedslag.

Vi har rekvireret forstærkning og især mere ammunition. Vejen er ikke farbar. Men noget er kastet ned til os med faldskærm.

24.11. Endnu ingen forstærkning. Vi hører, at obersten skal have været undervejs med en bataillon i et par dage. Hvor i alverden bliver han dog af? Vore tab er relativt små. Men mange huse ligger i ruiner. Ved middagstid ebber kampene ud. Men artilleribeskydningen fortsætter. Et par stukaflyvere hamrer løs på partisanernes stillinger. Om natten igen granater over byen og over vore stillinger, derefter infanteristormangreb. Det lykkes to hollandske SS-folk at undslippe over til os fra fangenskab hos kommunisterne, som havde stillet dem over for valget enten at få skåret struben over, eller også at hjælpe til med ammunitionstransport og andet groft arbejde. De bekræftede, at de ca. 7000 partisaner, vi har kæmpet med, har lidt frygtelige tab de sidste dage.

25.11. Vore agenter melder, at kommunisternes hovedstyrke er på march sydpå. Almindelig jubel. Vi er byens helte. Borgerne kommer ud af kældrene og besigtiger skaderne. En bonde kommer kørende ind til byen med en vogn fuld af gæs og høns til os, andre kommer med store stege og fade med vin. Distriktets ustachachef lykønsker os og sender et fad vin og et bjerg af kager. Vi ser vore flyvere følge efter de marcherende partisaner for at give dem en hilsen med på vejen i form af bomber. Og så endelig, da det hele er vel overstået, kommer vor oberst med undsætningsstyrken, som allerede næste morgen marcherer retur til Petrinja og Gora. 1. komp. sender en patrulje til Precopa for at bjerge ligene af nogle af vore folk. De finder dem helt afklædt og fulde af bajonetstik. Ansigterne ophovnede efter slag. En beboer fortæller, at de, efter at de var fanget, blev beordret til at klæde sig af. En underofficer nægtede dette, greb i stedet to håndgranater i sin lomme, bragte dem til detonation og dræbte derved ikke blot sig selv, men også de omkringstående kammerater og partisaner. Der går rygter om, at vi skal sendes til en anden front.

Et forkommando for et kosakregiment, der skal afløse os, ankommer den 29.11.

Vi erfarer, hvad der er sket med 5. komp. i Hrastovica, medens Glina blev belejret. Om eftermiddagen den 22.11. var regimentschefen rykket ud med 5–6 kompagnier af II. og III. Batl. for at jage partisaner i regimentets område. Ikke længe efter indløb der telefonisk nødråb fra det isolerede 5. komp. i Hrastovica til regimentets næstkommanderende i Petrinja. Kompagniet var omringet af langt overlegne fjendtlige styrker og måtte have hjælp. Næstkommanderende, der kun havde et uundværligt sikringskompagni i Petrinja fik telefonforbindelse med obersten, der med sin betydelige styrke var mindre end 4 km fra Hrastovica, og forklarede ham situationens alvor. Da det gjaldt om at handle hurtigt, sendte næstkommanderende desuden 2 kosakeskadroner, der blev stillet til rådighed, af sted til Hrastovica. De blev imidlertid standset af partisaner ½ km fra målet. Heller ikke regimentschefen nåede rettidigt at undsætte 5. komp. Han gjorde end ikke noget forsøg derpå, men tilbragte både den 23., 24. og 25. nov. med at strejfe om mere eller mindre formålsløst, medens til sidst 5. komp. bukkede under for overmagten og blev næsten totalt udslettet. Da afgørelsen forlængst var faldet, trængte en styrke af regimentet, støttet af artilleri og pak ind i Hrastovica. Endnu lå ligene af vore folk rundt omkring med udstukne øjne og ører og næser skåret af. Kun et par mand undslap. De berettede blandt andet, at kommunisterne i jagten på antikommunister havde opdaget, at den lokale postmester havde gemt sig i en skorsten, hvorefter de havde tændt ild under ham og stegt ham levende.

Flere overløbere har meldt sig til os, deriblandt en ung mand med en ret høj officersgrad. Han taler godt tysk og fortæller, at de røde daglig blev erindret om, at de ville blive torteret på det frygteligste af os, dersom de overgav sig. Det havde han som den oplyste mand, han var, ikke troet på. Han var simpelthen blevet indfanget af partisaner i Dalmatiens bjerge og sendt med fly til Rusland for at deltage i et 3 måneders officerskursus. Han fortæller også, at det var blevet befalet, at Glina *skulle* erobres – koste hvad det ville.

Den 29.11. bliver vore sidste faldne begravet. I de små tre måneder, vi har ligger i Glina, har bataillonens tab været 41 faldne, 2 savnede og 38 sårede. Af de faldne var 16 danske. Ca. 1000 mand kosakker ankommer, de yngste 16 år, de ældste 60. To timer efter deres ankomst må alle værtshuse og barer melde al alkohol udsolgt.

30.11. Lidt spredt artilleriild over området. Kosakkerne er allerede ude på deres første væbnede aktion. De afbrænder et par små landsbyer, der har tjent som tilholdssted for partisaner.

1.12.43. Afmarch fra Glina. Borgmesteren lader om morgenen en udråber gå gennem gaderne råbende: »I dag forlader en bataillon af regiment Dan-

Morterstilling under fremstød til Dalmatiens kyst. II./Reg. Danmark september 1943.

mark Glina, vore tapre og heltemodige forsvarere«. Kl. 12 holder 50 lastautomobiler parat, sikret af pansrede køretøjer. Samtlige borgere danner spalier langs opmarch- og udfaldsruten. Dannebrog vajer over bataillonsstabens standplads. Der holdes taler og tages hjertelig afsked med både omfavnelser, tårer og kys på kinderne. Endnu kl. 15 er vi ikke begyndt at køre, så mange gaver er der, som skal afleveres. Endelig begynder de første vogne at rulle ud af byen hen over de blomster, der bliver kastet over kolonnen.

Over Gora, hvor vi får forbindelse med III. Batl., når vi Petrinja, hvor alt er i opbruddets tegn.

Et par dage senere begynder indladningen i jernbanetog.

Den 7.12.43. passerer regimentet i jernbanetransport Kroatiens grænse for nordgående. Bestemmelsessted: Østfronten ved Oranienbaum i Ingermanland syd for den finske bugt.[4]

Også III. SS-panserkorps øvrige afdelinger forlod i disse dage Kroatien. Korpsstaben var allerede afrejst den 27.11. Rejsen, der varede godt 1 uge, gik for de fleste transporters vedkommende over Graz – Prag – Dresden – Posen – Thorn – Tilsit – Riga – Narva – Wolosowo eller Kotli.

VII Danske flyvere på vingerne

Da mulighederne for en indsats mod truslen fra Bolchevismen og den russiske imperialisme var blevet legaliseret, meldte også danske militærflyvere sig til denne kamp. Det skal bemærkes, at der allerede under den første finske vinterkrig var frivillige danske flyvere i den finske værnemagt. Et ønske om denne gang atter at komme til den finske front viste sig dog uigennemførligt. Finnerne ønskede det ikke, og det var da helt naturligt, at man henvendte sig til det tyske luftvåben. Anmodningerne om optagelse blev ret hurtigt imødekommet. Og i eftersommeren 1941 blev det første hold bestående af 2 kaptajner, 1 kaptajnløjtnant, 5 løjtnanter og 1 sergent indkaldt til møde i »Fliegerhorst Prenzlau« ca. 200 km syd for byen Stettin. Deres tjenestested blev her det såkaldte »Reichüberprüfungstelle Prenzlau«, en prøveanstalt for luftvåbnets flyvende personel. Her blev alle udefra kommende flyvere gennemprøvet, såvel lægeligt som flyveteknisk. Som følge heraf var de 9 danskere ikke de eneste udlændinge. Der var hele enheder fra de stater, der deltog i krigen på aksemagternes side, såsom Rumænien, Kroatien m.fl. og Japan; ja selv Kina, var repræsenteret.[1]

Efter endt prøvetid fortsattes sammested med supplerende uddannelse, hvorefter de pågældende kunne gå videre til luftvåbnets specialskole for jager-, bomber-, styrtbomber-, opklarings- eller slagflyveruddannelse på lige fod med de tyske piloter. Prenzlau var tillige centret for forsknings- og udviklingsopgaver.[1]

I tiden omkring den 1. oktober, da 3 af danskerne allerede var forsat til jagerskoler, tilgik der pludselig fra ministeriet ordre om, at al videre uddannelse af de danske frivillige skulle ophøre. Da der efter 5–6 ugers forløb ikke var givet nogen nærmere forklaring, henvendte den ældste af de danske officerer sig til luftfartsministeriets personelafdeling for at få en forhandling om sagen. Det viste sig da, at man i sin tid havde sat sig ud over en førerbefaling, der bestemte, at frivillige fra de germanske lande skulle tildeles Våben-SS. De danske flyvere var med andre ord antaget under falske forudsætninger. Imidlertid blev der udstedt en hjemsendelsesordre. Efter fælles aftale mødtes de hjemsendte under afrejsen i Berlin. En protestskrivelse blev affattet og stilet til rigsmarskal Göring personlig.[1]

Håbet om rigsmarskallens positive indskriden blev ikke skuffet. Efter få dages ophold i København kom der meddelelse om, at sagen var ordnet, og at der ville blive sendt en transportmaskine til Kastrup for at hente de genantagne. Desværre blev det samtidig tilkendegivet, at tre af danskerne ik-

ke var fundet egnet til at fortsætte uddannelsen samt, at der – hvad der skuffede mange – ikke kunne optages flere frivillige danskere i luftvåbnet. Uddannelsen blev herefter fortsat med fuld intensitet på de hidtidige tjenestesteder.[1]

Det endte med, at den ene af de antagne valgte styrtbombningen som speciale, medens de øvrige valgte jagervåbnet, en ikke uventet demonstration af dette våbens popularitet.

Det er beklageligt, at den rent millitære indsats i 2. Verdenskrig blev skæmmet af overlagte overtrædelser af folkeretten eller af europæisk krigs uskrevne love i hidtil uset udstrækning og på en måde, der tilsigtet påførte civilbefolkningen umådelige tab af menneskeliv og frygtelige lidelser ud over ødelæggelse af privatejendom og kulturværdier. Da det ikke mindst var luftvåbnene, der blev anvendt som redskab hertil, kunne der være grund til at imødegå en eventuel mistanke om, at vore danske flyvere, der deltog i krigen på Aksemagternes side, skulle have begået krigsforbrydelser af den art. Vidnesbyrd herom foreligger ikke, og det ville man heller ikke på forhånd have kunnet forvente. Da imidlertid den gængse opfattelse af disse beklagelige forhold er blevet fordrejet til gunst for de magtgrupper, der – med rette eller urette – har ment at have en interesse i det tyske Riges ødelæggelse, vil vi her i korthed gøre rede for de i denne sammenhæng relevante fakta.

Straks efter at Storbritannien havde erklæret Tyskland krig, gav begge de to landes regeringschefer luftvåbnene ordre til at begrænse deres aktioner til kun at omfatte militære mål. Denne gensidige hensyntagen til civilbefolkningens liv og ejendom blev da også overholdt indtil den 11.5.1940.[2] Hvad var der da sket? Jo, dagen forinden var Storbritanniens regeringschef blevet afløst af den mere krigslystne Winston Churchill, hvis regering straks besluttede at indlede den uindskrænkede luftkrig (unrestricted bombing). I de påfølgende 4 uger fløj Royal Air Force 29 angreb mod åbne byer ved Rhinen og ved Ruhr. Bombedøden blandt den tyske civilbefolkning var dermed indledt. Fra tysk side reagerede man foreløbig ikke herpå med gengældelse. Og det kan ubestrideligt fastslås, at det var Storbritannien, der tog det skæbnesvangre skridt, som det første land – ikke ved uheld eller ved fejltagelse, men efter ordre – at udvide bombekrigen til civilbefolkningen. Dette er også senere officielt indrømmet af briterne.[3] og [6]

Men hvad med tyske flyveres bomber over Warschau og Rotterdam? Skete det ikke længe forinden eller omtrent samtidig? Jo, ganske rigtigt. Og da nu propagandaen hårdnakket og vedholdende har omtalt disse to krigshandlinger som særlig barbariske, hensynsløse og folkeretsstridige, så må vi gøre opmærksom på, at en sådan karakteristik er helt og holdent uberettiget. I begge tilfælde var der tale om regulære angreb med landtropper på militært forsvarede byer. Luftvåbnets deltagelse heri svarede ganske til artilleriets, og det var helt i overensstemmelse med folkeretten. I tilfældet Rotterdam blev den angrebsstyrken lovede luftunderstøttelse i øvrigt aflyst i sidste øje-

blik. Men af tekniske årsager nåede meddelelsen herom ikke ud til alle de tilflyvende maskiner.

Først 4 måneder efter briternes åbning af luftkrigen mod civile mål begyndte tyskerne at give igen med samme mønt. Forinden var der sket det, at nogle få tyske bombemaskiner, der havde fået opgivet rent militære mål, natten 24.–25.8.1940 under tilbageflyvning uden at have fået lejlighed til at angribe deres mål udløste deres bomber inden landingen (således som de af sikkerhedsgrunde skulle gøre det). Uheldigvis og uden at besætningen var klar over det, faldt bomberne over London. Det var en forholdsvis lille affære af tydeligt tilfældig karakter, og man må altid regne med, at noget sådant kan ske. Men den britiske regering benyttede omgående hændelsen til at iværksætte en serie massive storangreb på Berlin. Den tyske OKW gav derpå den 4.9. luftvåbnet ordre til at indstille bekæmpelsen af RAF's forsvarssystem og påbegynde natbombardementer af London.[2] og[4]

Den nu indtrådte udvidelse og skærpelse af luftkrigen fra begge sider aktualiserede de ifølge sædvaneret og Genferkonventionen af 1929 gældende bestemmelser om militær gengældelse. Begge parter overtrådte reglen om, at gengældelsesforanstaltninger skulle stå i et rimeligt forhold til den uret og de skader, der var begået. For tyskernes vedkommende skete det ved det store angreb mod centret for den britiske motorindustri, Coventry. Til gengæld havde briterne med hensyn til systematisk ødelæggelse af byer udlignet allerede i april 1942, og hvad de derefter præsterede, antog så uhyrlige dimensioner og former, at gengældelsesprincippet tydeligvis ikke spillede nogen som helst rolle for dem.[4]

Da den britiske regering ikke var tilfreds med virkningen af den uindskrænkede luftkrig, vedtog den at følge den såkaldte »Lindemann-plan«. Det skete den 31.3.1942. Planen gik ud på en massiv ødelæggelse af alle de større byers tættest befolkede kvarterer og massedrab på den tyske arbejderbefolkning. Denne fra europæisk-ridderlige traditioner så stærkt afvigende måde at føre krig på var planlagt og anbefalet af Winston Churchills personlige rådgiver, professor F. A. Lindemann, en emigreret tidligere tysk statsborger af ikke-europæisk afstamning.[2]

Chefen for luftbomberflåden, Harris, modtog ved sin tiltræden følgende hemmelige befaling: »Det er blevet bestemt, at hovedmålet for Deres angreb fra nu af skal være den fjendtlige civilbefolknings og frem for alt arbejdernes moral«. I en aktnotits bemærkede chefen for RAF: »Jeg håber det står Dem klart, at angrebsmålene skal være beboelseskvartererne og ikke f. eks. havneanlæg eller fabrikker, selv om disse omtales særskilt i følgeskrivelsen. Hvis dette endnu ikke er forstået, må det gøres klart for enhver«. Den praktiske gennemførelse af terrorkrigen var naturligvis kun gennemførlig med USA's hjælp. På Casablanca-konferencen i januar 1943 vedtog Roosevelt og Churchill en skærpelse af den i Lindemann-planen nedlagte tendens.[2] Alligevel gav bombeterroren ikke helt det tilsigtede resultat. Den knækkede ikke

det tyske folks moral, men skabte en forbitrelse, der fik befolkningen til at bide tænderne sammen til fortsatte anstrengelser. Dette viser produktionsstatistikken i tørre tal. Det var derimod transportsektorens sammenbrud henimod slutningen, der fik afgørende betydning.[4]

Efter dette lille overblik vender vi tilbage til det, der er os overleveret om vore seks resterende danske flyvere. De kom alle til frontindsats i overensstemmelse med deres ønsker. Af de fem jagerflyvere faldt den første, tidligere marineflyver, løjtnant W. R. Fabian, under jagerkampe i Østfrontens midterafsnit i maj 1942. Hans maskine ramtes af en flak-fuldtræffer. Den 5.6. s.a. faldt kaptajnløjtnant E. Thorup i området syd for Leningrad. Også hans maskine blev ramt af en flakgranat. Han havde som jagerflyver deltaget i den første finske vinterkrig. Endvidere blev kaptajn K. E. Ravnskov dræbt under en nødlanding i Krakow den 18.9. s.a.[1]

De øvrige tre flyvere overlevede krigen i god behold. Af disse blev dog den ene, løjtnant O. Terp, efter indsats som jagerflyver på Østfronten så alvorligt såret, at han ikke kunne gå på vingerne under resten af krigen. Til gengæld gjorde han efter krigsafslutningen – som dansk politisk flygtning – tjeneste i USA's luftvåben og fortsatte derefter sin karriere i det nye tyske Luftwaffe, efter at dette var blevet genoprettet.

Som et eksempel på frontflyverens dagligliv skal vi citere en dag af vor stukaflyvers logbog.[1]

Dagen er taget fra tiden før starten af den tyske sommeroffensiv mod Kursk-buen i begyndelsen af juli 1943. De ved denne lejlighed stillede opgaver til stukaeskadrillerne var af taktisk art: militære mål i og umiddelbart bag fronten. Luftfartøjets type: Ju 88.

Dato	Klokkeslet	Fly-base	Berøring	Mål m. v.
5.7.43	03,09–04,26	Orel	tungt flak	fj. udgangsstill. ved M.
–	06,19–07,38	–	let og tungt flak	batterier ved P.
–	09,56–11,06	–	let og tungt flak	batterier ved P.
–	13,05–14,36	–	tungt flak og angreb af 25 fj. jagere	panserudgangsstill. ved S.

Der blev på denne dag fløjet endnu et angreb, men vor flyvers maskine blev ved ovennævnte jagerangreb så ilde tilredt, at den måtte udgå. Erstatningsmaskine var ikke til rådighed, da gruppens styrke var skrumpet ind til 14 maskiner mod en normalstyrke på 36 maskiner.

En Ju 88 havde en normal bombelast på 4 stk. 500 kg og 28 stk. 50 kg bomber. Anflyvning af målet skete i 4000–4500 m højde i tæt kileformation. Kort før målet formeredes enkeltrække. Efterhånden som målet nås, lægges

flyene enkeltvis i lodret dyk. I 1000 m højde udløses bomberne, hvorefter flyet tages ud af dykket og i et venstresving lægges på modsat kurs. Herunder observation af egen træfning.

Den sidste af jagerflyverne valgte at komme til feltmarskal Rommels tyske Afrikakorps, dog først efter en kortere tids indsats på Østfronten. I et interview fortæller han en korrespondent om nogle af sine oplevelser og indtryk fra felttoget i Nordafrika. Hertil ankom han i sommeren 1942, altså mere end 1 år efter italienernes første fiasko og Rommels ankomst med et lille, men effektivt tysk hjælpekorps. Det var på den tid, hvor Rommel for anden gang havde ført italienerne og sit eget lille korps et godt stykke vej ind i selve Egypten, hvor fæstningen Tobruk blev erobret, men hvor man også led under savnet af forsyninger som følge af italienske marineofficerers skændige forræderi.[5]

»Trods alle anstrengelser, strabadser og afsavn, som ørkenkrigen var forbundet med, havde soldaterlivet i Afrika ved hele det fremmedartede miljø og de ofte overraskende og uberegnelige former, hvorunder de militære begivenheder udspilledes, sin egen charme, der måske fik sit afgørende præg derved, at man helt og holdent var henvist til at klare sig selv i alle forhold. Det vældige rum og dets misforhold til de små styrker, de uvante klimatiske forhold og ikke mindst tilførselsvanskelighederne over de endeløse ørkenveje gjorde hver enkelt opererende enhed til et næsten selvstændigt foretagende, hvis trivsel og levevilkår og hele skæbne afhang af førernes evne til at klare vanskeligheder, der mange gange syntes næsten uoverstigelige. Således blev ørkenlivet til en afvekslende og spændende kamp ikke alene med fjenden, men også med tusinde praktiske vanskeligheder.

Krigen udspilledes så godt som udelukkende i de øde ørkenstrækninger langs Afrikas nordkyst, hvor det rødgule sand så langt øje rækker, dækker den let bølgende overflade. Hist og her brydes ensformigheden af lave højdedrag, stenede og vanskeligt fremkommelige, eller af kløfter, der i vintertiden efter de sjældne, men heftige regnskyl forvandles til rivende elve. I sådanne kløfter finder man en smule vegetation med enkelte palmer.

I juli og august udspilledes de afgørende begivenheder. Efter en dristig offensiv lå feltmarskal Rommels styrker kun 100 km fra Aleksandria. Men alt for mange af de vigtigste opgaver måtte overlades til italienere. Da de britiske forstærkninger og modforholdsregler var afsluttet, endte det med, at fem italienske divisioner løb deres vej. I en sidste kraftanstrengelse angreb Rommel igen den 30.8. og gennembrød de britiske stillinger. Men efter en uges forgæves venten på benzin måtte han give ordre til det endelige tilbagetog.

Ved el'Alamein lå de forreste linier, og vor jagerflyveplads lå ikke mange minutters flyvning fra de britiske stillinger. Da der kun var få kilometer til kysten, havde vi indrettet vor lejr ved skrænterne ud til Middelhavet og således ladet kystbilledet bryde ørkenens ensformighed. Trods mangelen på

materialer – og især træ – blev den bygget og indrettet efter alle kunstens regler. Messeteltet blev udstyret med en bar og relativt komfortable møbler. Der blev endog bygget en veritabel pejs. Et kærkomment byggemateriale var de nedskudte bombemaskiner, hvis stålrør og plader blev udnyttet med stor opfindsomhed. Et brusebad savnedes heller ikke. En benzinpumpe og en elmotor fra et flyvrag udgjorde vandværket. Saltvand var der rigeligt af, men det ferske vand var en kostbar vare, der ofte måtte hentes ved brønde mere end 100 km borte. Brakvand kunne godt anvendes til madlavning. Men det var ikke opmuntrende hver dag at skulle drikke kaffe og te, der smagte af salt. Også kosten var ensformig. Knækbrød og konserves var hovedbestanddelene. Men trods de primitive levevilkår befandt vi os storartet, og når mørket faldt på, kørte vi ofte på visit hos naboenheder og tilbragte et par hyggelige timer i kammeratligt samvær. Og havde man været så heldig at kunne gå på jagt og skyde et par gazeller, blev der foranstaltet festmåltid. Sådanne kammeratskabsaftener gav fornyet vilje og modstandskraft til at tage de mange strabadser, som dagene kunne byde på. Vor lod var det evige beredskab, altid klar til start på et vist antal minutter. Endnu medens sydens tætte mørke hvilede over ørkenen, tørnede vi ud, indtog vor sparsomme morgenkost og rullede så ad de elendige sandveje til flyvepladsen. Kulden var generende i morgentimerne, og derfor trak vi i alt det kluns, vi havde. En fåreskindspels var en eftertragtet genstand. Men snart efter, at solen var stået op, begyndte varmen at melde sig, hvorefter man afførte sig det ene klædningsstykke efter det andet, indtil man ved middagstid foretrak kun at være iført et par shorts. Om aftenen skete det samme, blot i omvendt orden. Værre end varmen og de store bratte temperatursvingninger var sandfygningen, der kunne være ubehagelig til daglig, fordi det fine sand trængte ind overalt. Men når det satte i med storm, stod himmel og jord i ét. Al flyvning ophørte. Den hede og tørre luft var fyldt med rødgult støv, så man ikke kunne se en hånd for sig. Døsende og gispende lå man på en feltseng. De tre dage, en sådan storm gerne varede, var lange at komme igennem. Over Ægypten fløj vi i lang tid hovedsagelig opklaring og rekognoscering. Briterne var ikke interesseret i luftkamp, så længe de forberedte deres modoffensiv. I stor højde strøg vi – et par maskiner sammen – ind over Aleksandria og det frugtbare delta, langs nildalen til Kairo og tilbage gennem den sydlige ørken, hvor vi tit observerede små opklaringspatruljer. Dag for dag fulgte vi fjendens opmarchbevægelser.

En skønne dag var briternes forberedelser til ende, og angrebene begyndte. Den ene formation af bombemaskiner efter den anden tordnede ind over vore stillinger, lejre og især flyvepladser og hældte deres last ned. Ikke engang om natten var vi fri for dem. Ved siden af hver maskine havde vi en åben dækningskrav, hvor vi lå tæt sammen og så, hvorledes rækken af eksplosioner kom nærmere. Ville bomberne springe vor grav over? Jo, i næste sekund var de forbi og rejste vældige søjler af sand og sten. Så snart angrebet var ovre, kimede alarmtelefonerne.

Alle farer til maskinerne, og medens piloterne spænder sig fast, starter mekanikerne motorerne. Få minutter efter alarmen stryger en sværm af jagere hen over den glødende sandflade, medens luftstrømmen fra propellerne indhyller pladsen i en sky af sand. Radioen melder de fjendtlige styrker, og snart dukker de op som små prikker i det fjerne. Kampen begynder.

Det var en anstrengende tid under den britiske offensiv, mangen dag med indtil 7 luftkampe og næsten altid mod stærkt overlegne bombeformationer beskyttet af jagere på alle sider. Det gik hidsigt til. Mange pillede vi ned, og ofte fejrede vi selv »fødselsdag« om aftenen for en eller anden kammerat, der var sluppet godt fra en nedskydning og havde bjerget sig i faldskærm. Ikke sjældent oplevede man den uhyggelige fornemmelse, når det »knalder i kartonen«, og fjendens granater river huller i maskinens planer og krop. Men når man er midt i et angreb, der synes at skulle lykkes, bryder man ikke gerne af, før modstanderen er nedkæmpet. I kampens spænding »presser man citronen til det sidste« – blot endnu et par sekunder – og modstanderen må falde.

Efter sådan en luftkamp nødlandede jeg på en flyveplads. Motoren var skudt i stykker. Jeg troede, at situationen lige var klaret. Men så fulgte et bombeangreb på pladsen endnu inden, jeg havde kunnet komme fri af maskinen, der stod frit ude på banen og blev taget som mål af en halv snes styrtbombere. Jeg sad fastspændt i sædet, medens vældige eksplosioner rystede maskinen og indhyllede alt i en sandsky. Det forekom som en evighed, inden den sidste bombe var faldet, og alt blev stille. Maskinen var selvfølgelig gennemhullet. Jeg selv var sluppet fra den nederdrægtigt ubehagelige oplevelse uden den mindste rift.

Hvis anstrengelserne under stillingskrigen var betydelige, så var de dog for meget lidt at regne i sammenligning med de krav, der blev stillet til soldaterne under bevægelseskrigen i ørkenen, da vi måtte vige for den vældige overmagt. Stadig på vandring levede vi som rigtige ørkenens sønner, sov under åben himmel og lavede mad over et bål af et par tørre pinde.

Under et tilbagetog viser det sig, hvad ens soldater er værd. Der stilles de største krav til udholdenhed, mod og tilpasningsevne. De kørende kolonner blev uafladelig angrebet fra luften med bomber og maskingeværer. Så gjaldt det om i et spring at komme ud af vognen og søge dækning, hvis der var nogen, medens en maskinkanon blev bragt i stilling.

Vi piloter fløj fra skiftende flyvepladser angreb mod fjendens fremrykkende kolonner, efterladende en række brændende og sønderskudte køretøjer langs vejene. Chauffører og automekanikere fuldbragte vidundere. Alle vore køretøjer bragte de mere eller mindre velbeholdne de tusinde af kilo-

metre gennem ørkenen trods mangel på reservedele og reparationsværksteder.

Under et sådant tilbagetog udvikler sig det stærkeste kammeratskab. Alle deler de samme kår, officerer og mandskab, piloter og mekanikere, alle er underkastet samme skæbne. Omkring et bål deler man ligeligt den proviant, der er for hånden, og sover tæt sammen under en maskines plan eller teltdug for at holde varmen i den kolde ørkennat.

Når man selv går i spidsen for sine folk overalt, hvor det kniber, er de også parat til at tage de største vanskeligheder og farer med godt humør. Og når vi efter et par dages forløb har slået os igennem i småkolonner og derefter atter finder sammen, hersker der almindelig gensynsglæde. Så kan det ske, at en undervejs har kapret et fad vin, en anden noget konserves, og en tredie har måske skudt en omstrejfende herreløs kamel. I så fald går det meste af kamelen gennem kødmaskinen og forvandles til hundreder af lækre hakkebøffer, der nydt i det fri under ørkenhimlens pragtfulde stjernetæppe udgør et sandt festmåltid, selv om kartoflerne mangler.

Trods fjendens vældige overlegenhed, der i langt højere grad skyldtes forræderiet, der sendte næsten alle forstærkninger og forsyninger ned på bunden af Middelhavet, end den skyldtes den italienske hærs ringe feltmæssige brugbarhed, lykkedes det ikke at forstyrre det planmæssige rolige tilbagetog til Tunis. Var det end ofte i sidste øjeblik, lykkedes det os altid at få hver mand og hvert køretøj igennem, inden fjendtlige panserstyrker afskar forbindelsen bagud.

I september fratrådte Rommel kommandoen og blev indlagt på et sanatorium i Tyskland. Efter amerikanernes landing i Marokko og Middelhavets afspærring var der ikke mere at gøre for resterne af det tyske Afrikakorps, der overgav sig den 10.5.43. Forinden var jeg blevet forsat til Italien, hvor jeg på Sicilien blev let såret. Efter raskmelding kom jeg til Balkanlandene, hvor jeg blandt andet fik til opgave at planlægge og organisere anlæg af flyvepladser«.

VIII Regiment Danmark (Division Nordland) 1944

Den danske indsats ved III SS-Panserkorps i Ingermanland, Estland og Letland.

Nordligst på den del af Østfronten, der lå syd for Den finske Bugt, stod 18. arme under generaloberst Lindemann. Fronten forløb her fra Ilmensøen til den finske bugt, nogle få km sydvest for Leningrad. Foruden bevogtningen af den lange og meget udsatte kyststrækning var der på bugtens sydside en regulær forsvarsfront på ca. 70 km længde, Oranienbaum-fronten, opstået som en »lomme«, man havde ladet russerne beholde, da de ved Østfelttogets begyndelse blev drevet tilbage til Leningrad. Øst for »lommen« var en kyststrækning på lidt under 20 km på tyske hænder. Denne Oranienbaumfront havde hidtil været anset for en rolig front. Og i konsekvens heraf var den blevet stærkt forsømt. Ved begyndelsen af vinteren 1943–44 måtte man imidlertid erkende, at russernes militære stilling i hele Leningrad-området var blevet så betydeligt forbedret, at situationen var ved at blive faretruende. Dette var grunden til forlægningen af III. SS-Panserkorps fra Kroatien til Oranienbaum-fronten, hvor det blev underlagt 18. Armé.

Som den første enhed ankom korpsstaben, der efter udladning i Wolosowo den 5.12.43 begyndte at indrette sig i en 10 km nordligere beliggende tidligere russisk flyverlejr, hvor den skulle afløse et hærarmékorps stab. I løbet af de følgende dage ankom div. Nordland, dog med undtagelse af panserafdelingen.[1]

Når afløsningen er tilendebragt, skal Oranienbaum-fronten holdes af korpset selv samt 9. og 10. Lwf.div. General Steiner bestemmer sig for at lade sine egne enheder overtage den vestlige del af fronten, medens luftvåbendivisionerne får resten. Han disponerer her ud fra den erkendelse, at de sidstnævnte divisioner – trods SS-afdelingernes dårlige uddannelsesvilkår og utilstrækkelige udrustning – er de mindst modstandsdygtige, og at et russisk gennembrud i det vestlige afsnit med retning mod Narva–Jamburg ville udsætte alle 18. Armés nordlige divisioner for en katastrofe.[1]

Den 12.12. kl. 24 havde div. Nordlands 2 infanteriregimenter overtaget hvert sit afsnit af hovedkampfeltet. Den 13.12. overtog korpset ansvaret for forsvaret af hele fronten. Reg. Norges afsnit lå i frontens midte. Til venstre herfor var Reg. Danmark, der havde to batailloner til forsvar af HKL: III. Batl. til venstre med ca. 4 km frontbredde, I. Batl. til højre med ca. 7

Kort 6, 7 og 8 bagest i bogen.

km frontbredde i meget ujævnt forløb. Regiments KST var indrettet i »bunkere« (blokhuse og overdækkede rum) tæt ved skillelinien og ikke langt fra den nordlige udkant af nogle store skove, der dækkede det meste af området bag de to batailloner. II. Batl. lå i beredskab meget langt tilbage i Kerbukowo Et tungt haubitsbatteri under dansk chef var i stilling et par km syd for I. Batl.s KST. Et andet batteri under dansk chef – ligeledes af Art.reg. 11 – var i stilling nord for Reg. Danmarks KST. 16. komp. overtog minefelter m.m. fra 10. Lwf.div. Men arbejdet gik noget trægt, fordi man ikke havde det normale antal køretøjer. Regimentschefen disponerede over 3 7,5 cm pak; særdeles effektive våben. En af piecerne stod ved en vejgaffel i Globizy i I. Batl.s HKF. De øvrige tunge våben jævnt fordelt over hele afsnittet. Bataillonerne langt fra på fuld styrke. II. Batl. talte således den 29.12: 12 off., 57 uoff. og 435 mg.[2] og [3]

Reg. Danmarks nabo til venstre var foreløbig en kampgruppe af SS-politidiv. Men ved årets slutning ankom Brig. Nederland fra Kroatien og afløste politisoldaterne, hvis artilleriafdeling dog indtil videre blev i stillingerne, da Nederland endnu ikke var i besiddelse af artilleri og tunge infanterivåben.[2]og[3]

Panseraf. 11 ankom ligeledes henimod årets slutning. Og først nu modtog den sine kampvogne, af hvilke de fleste kun kunne bruges stationært. Egentlig var vognene frasorteret på grund af fabrikationsfejl. Pak og stormskyts til Nordlands og Nederlands panserjægerafdelinger leveredes først nu, efter at afdelingerne var ankommet til fronten. Sidstnævnte afdeling, der havde dansk chef, måtte oven i købet deltage i partisanjagt i baglandet, indtil den kunne anvendes efter sin egentlige bestemmelse. Et udrustningsmæssigt lyspunkt var A.A.11, Nordlands Opklaringsafdeling, en virkelig eliteafdeling med meget stor ildkraft og stærkt panserværn.[4]

Midt i december fik korpset overdraget ansvaret for kystforsvaret af den stærkt indskårne strækning fra »kedlen« til et godt stykke vest for Narowaflodens udløb. Til rådighed stod en broget samling marine-, erstatnings-, sanitets- og etapeenheder med en lige så broget bevæbning, hvoriblandt svært skyts. Kystkampgruppens styrke der svingede mellem 6000 og 9000 mand, blev sat under kommando af en dansk artilleriofficer, der dog først ankom den 27.12. Adjudanten, tidligere dansk generalstabsofficer, havde indtil da ledet de forberedende arbejder.[1]

Ingermanland hed den landsdel, de danske frivillige nu stiftede bekendtskab med. Terrænet var let bølget uden større højdeforskelle. Skove var der rigeligt af, ofte sumpskove, da dræningen var mangelfuld. Kun en mindre del af jorden var under kultur. Der var langt mellem landsbyerne, men der var dog en del enligt liggende gårde uden for disse. Befolkningen var ligesom esterne fortrinsvis af finsk afstamning, men forlængst tvangsrussificeret; ikke så fattig og sølle som i visse andre egne af Rusland. Og som en ganske speciel pynt i landskabet fandtes der hist og her såvel i som uden for »lommen« kejser- og rigmandsslotte fra czartiden. Landskabet var overalt snedækket; men kulden var foreløbig meget moderat, med tøvejr ind imellem. Vejene som ventet få og dårlige.

Stillingerne, som reg. Danmark overtog, var mangelfuldt udbygget. Luftvåbenets folk havde tænkt mere på bekvemmelige og sikre opholdsrum end på gode kampanlæg. Langs HKL løb der en gennemgående skyttegrav, der ikke var dybere end, at man måtte gå krumbøjet for at være dækket. Den russiske HKL lå ganske vist de fleste steder ca. 1 km borte. Men russerne havde ugenert kunnet indrette fremskudte, vel maskerede standpladser for finskytter undertiden kun et par hundrede meter fra den tyske HKL. Overalt gik man i gang med forstærkningsarbejder. Kampvirksomhed var der næsten ikke noget af. Dog kunne man ikke undgå at lægge mærke til de hyppige indskydninger, som det efterhånden talstærke russiske artilleri gennemførte mod markante mål i baglandet, især efter nytår.[3]

En mindre kampepisode ved reg. Danmark fik et beklagelsesværdigt forløb. Et par russiske betonstøbte anlæg lå ubehageligt nær ved regimentets stillinger. Og regimentschefen beordrede, at en mindre stødtrop skulle rykke frem og sprænge dem. Han instruerede personlig føreren, en ung dansk officersaspirant. Ganske mod sædvane lod regimentet artilleriet forberede fremstødet, hvilket jo alarmerede russerne. Til gengæld varede det alt for længe, inden artilleristøtten blev udløst, da der blev brug for den under selve foretagendet. Russerne lod blot stødtroppen rykke frem, hvorefter de afskar den og ødelagde den, inden den havde fået løst sin opgave.[3]

Da man nærmede sig januar måneds midte, var de højere kommandomyndigheder klar over, at et russisk storangreb på denne del af Østfronten var nært forestående. Det var også givet, at et stort anlagt udbrud fra Oranienbaum-lommen ville finde sted, eftersom der hver nat overførtes store styrker dertil ad søvejen.[1]

Den 14.1.44 ved daggry afsløres det, hvor det forestående angreb skal indledes. 10. og 9. Lwf.div.s stillinger, deres bagland og især skillelinien mellem dem belægges med en trommeild af højeste intensitet. Ilden udgår ikke blot fra 2. russ. Stødarmés eget artilleri, men også fra svære skibskanoner på fæstningen Kronstadt og på 3 store krigsskibe i bugten. Virkningen er frygtelig. Store betonanlæg knuses eller væltes, terrænet pløjes op, og alt er et virvar af ødelagt materiel og lemlæstede menneskekroppe. I løbet af kort tid ligner skovene afmejede marker i kæmpeformat. Samtlige telefonledninger er afbrudt. De overlevende i angrebets tyngdepunkt er enten lammede eller våbenløse. Alle lettere sårede søger tilbage. Slagflyvere griber ind, efter at artilleriilden er lagt tilbage, og beskyder de få forsvarere, der åbner ild mod det fremrykkende russiske infanteri.[4]

To af div. Nordlands pionerkompagnier var forinden lånt ud til de to luftvåben-divisioner og befandt sig den 14.1. bag skillelinien i færd med at etablere træspærringer. Da det russiske angreb allerede den første dag nåede 5 km

frem, varede det ikke længe, inden SS-pionererne kom i kamp. Uden at tøve havde de på egen hånd iværksat det første modangreb mod det russiske indbrud, og efter 2 km fremrykning blev de indviklet i hårde nærkampe. Først ud på eftermiddagen, da de var ved at blive omgået i begge flanker, måtte de trække sig længere tilbage til en til forsvar indrettet lokalitet, foran hvilken en hel fjendtlig bataillon forblødte. Heller ikke den følgende dag veg pionererne. Men samme dag blev et nyt russisk storangreb syd for Leningrad indledt. De to storangrebs akser havde skæringspunkt netop, hvor SS-pionererne havde brudt den første angrebsbølge. Ovre ved div. Nordlands front mærkedes intet til storangrebet. Kun i de højere stabe vidste man noget om den begyndende katastrofe.[4]

Den første afdeling, der sendes til kampområdet, er A.A. 11. Allerede henimod middagstid er opklaringsafdelingen ved sit mål, Djatlezy i 10. Lwf-div.s afsnit, i hvis vestligste del enkelte kampdygtige grupper endnu hævder sig. Afdelingen opretter hurtigt en spærrelinie, der skal sikre Nordlands højre flanke mod overraskelser. Efter at have afvist en række fremstød holder afdelingen sin stilling i dette område til den 21.1.[4]

I. Batl. af reg. 23 Norge ligger som korpsreserve 10 km bag fronten. Også den kastes ind i flanken på det russiske angreb. Ved middagstid den 14.1. afgår bataillonen i mot.-march til egnen vest for Robscha. Op ad dagen kommer der et af artilleriregimentets batterier med dansk chef. Det underlægges bataillonen og yder virksom ildunderstøttelse i de kommende dage. Efter mørkets frembrud trækker I./Norge sig 1 km tilbage i sydvestlig retning og den 17.1. til en stilling over Djatlezy–Witino, som fastholdes til den 21.1. Alle angreb er blevet afvist, men tabene har været store.[5]

Den 19.1. mødes de to koncentriske russiske angrebskiler. De tre nordligste tyske divisioner er dermed gået tabt. Dele af 10. Lwfdiv. kæmper endnu. Chefen, generalmajor v. Wedel, får den 17.1. telefonisk forbindelse med den danske chef for det nærmeste tunge haubitsbatteri i reg. Danmarks afsnit og kræver, at de 15 cm haubitser øjeblikkelig skal svinge 100 grader og lægge ild over en truende fjendtlig panseransamling. Opgaven ligger på grænsen af det teknisk mulige. Men i løbet af kun 20 min. er skytset skudklar, og beregningerne tilendebragt. Kun medvind gør, at granaterne kan nå så langt. Uden observatør ligger allerede det første lag, som det skal. Lidt efter meddeles det pr. telefon, at kampvognene har fjernet sig.[6]

Ved resten af Oranienbaum-fronten holder fjenden sig stadig i ro. Den 21.1. afløses I./Danmark af II. Batl. og indsættes til forstærkning af den spærrelinie, der er dannet af de to pionerkompagnier, I./Norge og A.A. 11. Sidstnævnte afløses i Djatlezy af I./Danmark og forskydes mod syd for sammen med pionererne og en hærdivision at bygge en stærk front op øst for Witino. Denne by ligger ved hovedlandevejen Leningrad–Jamburg (Kingisepp)–Narva, og en russisk fremtrængen ad denne vigtige trafikforbindelse vil true III. SS-Panserkorps' manøvrefrihed.[2]

Den 22., 23. og 24. januar raser der svære kampe langs den improviserede front over Kapyloschka–Djatlezy–Witino. En bataillon fra Nederland kommer til og stiver fronten af. Intetsteds kommer russerne igennem. Hårdest går det ud over I./Danmark, der er blevet forstærket med 10. komp. fra III. Batl. og med 1 panserværnskanon, der dog ikke formår at stille meget op mod det store antal angribende kampvogne. Imedens fortsætter de fjendtlige troppemasser deres fremrykning i sydlig retning. Hovedlandevejen overskrides, og A.A. 11 må atter forskydes mod syd for at imødegå en russisk omklamring.[8]

Den 25.1. er I./Danmarks kræfter ved at ebbe ud. Tabene – især på gr. af artilleriild, »stalinorgler« og kampvogne – har været meget store. To af kompagnicheferne samt bataillonschefen er faldet. Der er så få kampduelige folk tilbage, at man ikke længere kan holde stand over for de gentagne massive angreb. Indbrud truer fra tre sider, da kaptajn Per Sørensen – endnu for 2½ år siden adjudant ved en Viborg-bataillon – overtager føringen og beordrer løsgørelse og tilbagetrækning til Witino. Tabene vokser yderligere, inden man når så langt. I samarbejde med »Nederlænderne« genoptages kampen.[8]

Helhedssituationen er nu således, at general Steiner indstiller sig på, at hele korpset snart må trække sig tilbage til den kortere frontlinie bag Narowafloden. En del tros er allerede sendt tilbage. Samme dag rykker A.A. 11 gennem Gubanizy for at imødegå et russisk forsøg på at afskære hovedkræfternes tilbagemarch. Næste morgen – den 26.1. – er hele afdelingen klar til at modtage det ventede angreb. Støjen fra store mængder kørende russiske kampvogne er hørt i nattens løb. Ved daggry bryder de frem. Der er flere end ventet. Fra et enkelt sted kan man tælle 61. Efter formiddagens kamp ligger 48 russiske kampvogne sønderskudt i angrebsfeltet. Resten trækker sig tilbage. A.A. 11 bliver i sine stillinger. Også den nærmeste nabo, en kampgruppe af hæren, holder sine stillinger i Wolosowo, hvortil der stadig ankommer tog. Tilbagevendende orlovsfolk fra disse indlemmes straks i A.A. 11. Også den følgende dag angribes Gubanizy–Wolosowo. Men angrebene slås eftertrykkeligt tilbage.

A.A. 11's kanonvogne sikrer bagtroppenes løsgørelse efter mørkets frembrud.[4]

Det er nu for alvor hovedlandevejens uhindrede anvendelse, det gælder. Den følgende dag har korpset nemlig udgivet ordre om, at hele styrken, indbefattet de sørgelige rester af Lwf.-div. 10, skal marchere tilbage over Jamburg – Narva. Det er 12 dage siden, det russiske gennembrud skete. I al den tid har korpsets styrker fastholdt den oprindelige stilling uden at vise tegn på nervøsitet eller panik, medens nogle ganske få af dets afdelinger har sikret korpsets sårbare højre flanke, uden at det er udartet til hovedkulds flugt med deraf følgende tab af kampduelighed. Alt i alt en bemærkelsesværdig præstation. Forholdene har nu skiftet karakter. En tilbagetrækning

En dansk krigsreporters bedrift (udsnit af hans filmoptagelse). Pioner med flammekaster dødeligt ramt fra modstandsreden, hvorfra i næste nu 3 russere »ryges ud« af reporterens håndgranater. Hærgruppe Nord i 1943.

med store styrker under klimatiske og topografiske forhold som disse og med fjenden lige i hælene er en yderst vanskelig sag. Tilmed er afdelingerne så godt som uskolede i løsgørelsesteknik og udvigende kamp.

Den 27.1. trækker »Danmark« og »Norge« sig uhindret ud af deres HKF. Medens III./Danmark efter forgæves at have ventet på transportkøretøjer i ét stræk marcherer 40 km tilbage mod sv., indtager II./Danmark og Norge en mellemstilling langs vejen Kerbukowo–Kirowa–Begunizy. Pionererne har travlt med at minere veje og foretage sprængninger.[2] og[3]

Om morgenen den 28.1. påbegynder brigaden Nederland og Kystkampgruppen deres tilbagetrækning. Kystbatterierne må naturligvis sprænges, for så vidt de ligger øst for Narova-flodens udløb. Foruden den store bro ved Jamburg er der kun en mindre – nemlig ved Keikino – der kan benyttes ved overgangen over floden Luga. Kystkampgruppen har rettidigt sendt en norsk pioneroffícer derhen for at lade broen forstærke og opstille luftværn.[1]

III./Danmark er imedens ankommet til Kerstowo, hvor den indretter sig i en optagestilling. Regimentet tager kommandostation i Opolje ved hovedlandevejen, medens II. Batl. indretter sig til forsvar nordøst herfor. De efterhånden stærkt indskrumpede enheder fra korpsets nordøstlige flankesikring – I./Danmark, I./Norge, de to pionerkompagnier, rester af 10. Lwf.div. samt A.A. 11 – får nu forbindelse med Div. Nordlands øvrige afdelinger og kæmper i tilslutning til disse.[3]

Af Div. Nordlands artilleri er nogle batterier gået i stilling omkring Osakowa ved hovedlandevejen, hvorfra de udnytter deres ildkraft til det yderste for at støtte de sidste styrker og køretøjer, der skal sluses gennem fronten. Alene batteriet Binnerup affyrer herfra ikke mindre end 600 granater. Samtidig marcherer en større russisk kolonne gennem reg. Norges og reg. Danmarks nu rømmede afsnit og videre over Kerbukowo mod sydvest. En styrke herfra lykkes det hen imod aften den 28.1. at sætte sig fast i Gurlowo ved hovedlandevejen. Artilleriet ved Osakowa er afskåret.[5]

Divisionens chef, generalmajor von Scholz, der altid er på færde, hvor det brænder på, giver det nærmeste skyttekompagni, 7./Danmark, ordre til at angribe russerne i Gurlowo og åbne landevejen for de styrker, der venter på at kunne marchere igennem. To stormkanoner og en motorcyklistdeling under en dansk løjtnant forstærker kompagniet. Det er blevet mørkt, inden angrebet kan begynde. Men stormskytsets granatnedslag sætter nogle af husene i Gurlowo i brand, således at hele angrebsmålet ligger klart belyst. Samtidig angriber dele af A.A. 11 østfra. To timer varer den natlige kamp, inden de sidste russere er nedkæmpet, og vejen åbnet.[4]

Inden kampen ved Gurlowo har lettet situationen, er III/Art. reg. 11 ved at komme i knibe ved Ratschino. Dårlig overordnet kommandoføring, glatte veje, utilstrækkelig chaufføruddannelse, teknisk uheld og mangelfuldt samarbejde med infanteriet er årsagen. 3 af batteriet Lærums tunge haubitser må efterlades. Også ved III/24 er uheldet ude, idet bataillonens oo., løjtnant Herløv-Nielsen, intetanende kører lige i sovjetisk fangenskab, fordi et af kompagnierne ikke er på sin plads.[6]

Kystkampgruppen og »Nederland«, der begge – bortset fra stormskytset – er henvist til at benytte broen ved Keikino, trækker sig i god orden tilbage uden at komme i alvorlig kamp.[1]

Af reg. Danmarks 3 75 mm pak er der nu kun én tilbage. Allerede dagen efter, at I. Batl. med den ene af dem er afgået mod øst, flyttes den kanon, der står ved Globizy, østpå ind i reg. Norges afsnit og opstilles ved en lille vejgaffel så tæt bag I. Batl.s nye stillinger, at kanonfolkene tydeligt kan høre kamplarmen. Den danske kanonfører står nu her og undrer sig over, at delingens tre piecer ikke er blevet sat samlet ind til gensidig understøttelse i det panserfarlige område, men stik mod alle regler er blevet splittet ad. Et par dage senere bliver han klar over, at det ikke mere står så godt til derude ved I. Batl. Kamplarmen og brandene tager til, og sårede begynder at strømme forbi. Nu kommer også den tyske delingsfører, der beretter om situationen ved I. Batl. og fortæller, at den panserværnskanon, han havde med derud, har skudt sit sidste skud og er blevet derude efter at være tromlet ned af en fjendtlig kampvogn. Han forlanger nu at få kanonens motor-

vogn for – efter sigende – at lade den hente mere ammunition og drager så af sted efter at have givet ordre til, at kanonbetjeningen skal blive og kæmpe til sidste mand og sidste granat, med mindre der kommer nærmere ordre fra ham. I de følgende timer bliver der ved med af og til at komme sårede forbi. Men så stilner det så mærkeligt af. Endelig kommer der en deling ført af en dansk løjtnant, der sætter et forbavset ansigt op, da han ser, kanongruppen og hører om dens ordre. Efter hans opgivende vil der om lidt komme en stormkanon og nogle pionerer forbi, og hvad der så derefter dukker op af menneskelige væsener, kan ikke påregnes at være venligtsindede over for kanongruppen. Resten af bataillonen har nemlig allerede trukket sig ud af kampen og er gået en anden vej. Ganske rigtigt. Lidt efter kommer de omtalte pionerer forbi. Stormkanonens fører tilbyder at tage panserværnskanonen på slæb. Situationen er pinlig for gruppeføreren. Han har intet middel til at bringe den tunge kanon med sig. Men delingsføreren kan jo endnu nå at komme tilbage med vognen. Og ordren er ikke til at misforstå. Det vil også være noget dumt noget, ikke at have afgivet et eneste skud, sådan som forholdene er. Han afslår tilbudet. Stormkanonføreren tager hovedrystende afsked.[7]

I samme øjeblik den lille bagtrop er ude af syne, fortryder kanonføreren, at han ikke har taget mod tilbudet. Folkene står og ser lidt betuttede på hverandre. Foreløbig er der roligt og fredeligt. Men netop stilheden begynder at virke lidt trykkende. Så på én gang er der ikke mere tid til at tænke grimme tanker om delingsføreren, for ret forude ses en mængde brune skikkelser i kikkerten. De samler sig ned imod vejen. Der er ca. en bataillon. På højde med fodgængerne kører et traktorlignende monstrum, sandsynligvis et stalinorgel. Afstanden kan vel være en ca. 1500 m. Alle i gruppen ligger ubevægelige. Der er ingen tvivl om, at det er russere. Kanonen er klar til skud, og en sprængladning til ødelæggelse af kanonen ligger ved siden af den. De brunklædte kommer nærmere tilsyneladende uden at ane uråd. Afstanden er nu mellem 700 og 800 m. Så lyder en kommando efterfulgt af et skarpt knald, og granaten rammer køretøjet. Men det var en pansergranat, og det var en fejl. Lynhurtig ladning med en sprænggranat. Atter en træffer, der denne gang efterfølges af et sandt fyrværkeri, da alle ladningerne i stalinorglet eksploderer. Så er det infanteriet ved vejen, det gælder. I et rasende tempo jages den ene granat efter den anden ud af kanonløbet, og samtidig åbner gruppens maskingevær ilden. I stedet for straks at sprede sig forsøger »Iwan« at grave sig ned. Han kan ikke undgå at lide alvorlige tab. Først da et utal af granater er afskudt, får »Iwan« sine morterer bragt i stilling, og da granaterne herfra begynder at hvisle over hovederne på panserværnsfolkene, er tidspunktet inde til at lade dem springvis søge tilflugt i den nærmeste skov. Hele ildkampen har varet et lille kvarter. Kanonføreren antænder sprængladningen, og nogle sekunder senere er kanonen ødelagt. Uden at benytte de større landeveje søger gruppen tilbage i sydvestlig retning. Om aftenen kommer den i kontakt med infanteri i en optagestilling. Den 28.1. melder gruppen sig fuldtallig tilbage til regimentschefen i Opolje.[7]

Den 29.1. får div. Nordlands enheder i optagestillingen ordre til at trække sig tilbage til næste stilling, der ligger bag Luga-floden, efter at alt, hvad reddes kan af forsprængte hærenheder, lazaretter og træn, er sluset igennem til Narva. En brohovedstilling er skudt frem til østkanten af Jamburg. I selve byen og vest derfor står artilleriet skudklar. Her er regiment Norges afsnit. Nordvest herfor begynder reg. Danmarks afsnit. Et af Nederlands regimenter holder et brohoved foran broen ved Keikino. Luga er ikke nogen bred flod. Den er frosset til og er kun en hindring for tunge køretøjer. Løsgørelsen ved hovedlandevejen sker ikke helt uden kamp. En bataillon af Norge danner bagtroppen. Nogle småstyrker efterlades ved jernbanelinien til Kotly for yderligere at forhale fjendens fremrykning. Reg. Danmarks 16. komp. (infanteripionererne) er deriblandt. Efter at have udført forskellige pionerarbejder og afvist fjendtlige fremstød trækker styrken sig tilbage og søger ned mod hovedlandevejen i retning af Jamburg. En del af kompagniet når først vejen, da en russisk fortrop er så langt fremme, at et sammenstød er uundgåeligt. Vejret er diset. Endnu på 300 m er det vanskeligt at skelne ven fra fjende. Men det er nødvendigt, at de kommer ned på landevejen. Alle har ordre til at forholde sig rolige og tavse og først åbne ild på kommando. På 200 m afstand er løjtnanten i spidsen ikke i tvivl. Det er russere; 150 m: Samlet ildåbning og i stormløb med hurraråb ind mod de forbløffede russere, der spredes for alle vinde. Men der er ingen tid at spilde. Andre russere i nærheden begynder at skyde. Efter en løbetur på 1 km er styrken i sikkerhed. 3 faldne er blevet tilbage. Men 4 letsårede er det lykkedes at få med.[4]

Om aftenen den 30.1. sprænges broen ved Keikino, efter at de sidste styrker af Nederland har sat sig fast vest for Luga. Den 31.1. angriber fjenden såvel reg. Norge ved Jamburg som II./Danmark ved Padoga. Et farligt indbrud hos sidstnævnte udlignes igen ved et modstød udført af 5/Danmark.[4]

I morgendæmringen den 1.2. viser det sig, at fjenden gør forsøg på at omgå Jamburg-stillingen i syd. På denne dag forøges også presset mod III./Danmark, hvor en russisk styrke trænger over floden. Bataillonschefen, major P. N. Jacobsen, iler frem, men såres, dog ikke mere alvorligt, end at han kan give sit reservekompagni, 11./24., ordre til modstød. Under dette falder kompagnichefen, premierløjtnant Worsøe-Larsen, en af de mest lovende af regimentets yngre officerer. Bataillonschefen såres endnu en gang og må bringes tilbage.[3]

Allerede den 31.1. har III. SS-Panserkorps udgivet de første befalinger vedrørende besættelsen af Narva-stillingen. I løbet af den 1.2. trækker først artilleriet og dernæst Reg. Danmark og Brig. Nederland sig tilbage til en brohovedstilling øst for Narowa-floden og Narva by., medens Reg. Norge ef-

terlader en bataillon i Jamburg, hvor den afviser flere rasende angreb. For at den ikke skal blive afskåret, må dele af II./Danmark og 16./Danmark i løbet af den 1. og 2. sættes ind syd for hovedlandevejen. Under kampene her falder den danske chef for infanteripionererne, løjtnant J. I. Frederiksen.[2]

Da de udasede tropper rykker ind i Narva-stillingen, viser det sig, at denne for størstepartens vedkommende kun findes på papiret. Det betyder, at der ikke foreløbig bliver nogen hvilepause. Alle må straks i gang med at grave skyttegrave, ildstillinger og dækningsgrave. Dette er en endelig stilling, der under alle omstændigheder skal holdes. Og det er sandsynligt, at russerne vil benytte de første dages svaghedsmoment til at forsøge på at slå hul i den nye forsvarslinie.[7]

Forsvaret af Narowa-stillingen

Langs den naturlige forsvarslinie, der dannedes af Narowas forløb mellem Peipus-søen og den Finske Bugt, var Narva by med nærmeste opland af naturen bestemt til at være det eneste dominerende brændpunkt. Således havde det været i alle de mange århundreder, siden byen blev grundlagt i det 13. århundrede af den danske ridderhær, der sammen med den Tyske Orden erobrede Estland, og således var det også nu.

Da de danske frivillige i begyndelsen af februar 1944 rykkede ind i Narva, oplevede de den som en smuk og levende by, hvis befolkning endnu holdt til i sine boliger bortset fra de ca. 3000 fremtrædende borgere, som russerne havde deporteret efter invasionen i 1939. Kun en måned senere blev byen udslettet i løbet af to bombenætter, således at praktisk taget kun byens to vartegn stod ubeskadiget tilbage, nemlig den af de tyske ordensriddere byggede Hermannsborg på flodens vestside og den lige overfor liggende russiske fæstning, Iwangorod, som et par hundrede år senere blev rejst af skaberen af det russiske rige, Iwan III, efter den tidlige russiske imperialismes fremstød til den Finske Bugt.

Straks efter, at den nye stilling var blevet nødtørftigt besat, pressede russerne på for at få nogle af deres styrker over på vestsiden af floden. Over for Narva by blev de afvist. Oppe nordpå, et par km syd for flodens udløb, fandt de et svagt punkt, hvor de uden større vanskeligheder kunne gå over isen. De blev dog omgående nedkæmpet. Derimod havde de mere held med sig nogle kilometer syd for Narva, hvor et område med sumpskov strakte sig fra floden og over 30 km videre i vestlig retning. De syd for SS-korpset tilbagegående hærstyrker var veget uden om dette lidet indbydende terrænbælte. Men besættes skulle det dog. En ad vejen over Narva tilbagetrukket hærdivision blev så, efter at et par dage var spildt, sendt frem mod øst gennem det vanskeligt fremkommelige sumpområde for at besætte flodbredden. Men da var det for sent. Den kom ikke ret langt, før den blev standset af russisk infanteri, der uhindret var gået over Narowa og nu havde sat sig fast i en 25–30 km dyb lomme tæt syd for jernbanen til Narva.

Dermed var den troppebesparende fordel ved den nye forsvarslinies forløb blevet stærkt reduceret. Reg. Norge besatte – med sin venstre fløj støttet til Narowa – nordkanten af det som Krivasso-kedlen betegnede russiske indbrudssted, medens hærdivisionen tog sig af de vestligere dele af denne Narvas sydfront.

En lille kilometer syd for Narvas sydlige forstad, Kreenholm, gik grænsen mellem reg. Norges og reg. Danmarks afsnit. De sydligste stillinger i dette sidste var indrettet på et par småøer ude i floden. Herfra sprang HKL over på østbredden, forsatte ca. 1 km i østlig retning for derefter ved ruinlandsbyen Dolgaja Niva at bøje mod nord. Efter at have krydset jernbanelinien svingede HKL i en skarp bue øst om en kirkegård, krydsede hovedlandevejen Narva-Jamburg for lidt efter at bøje mere og mere af mod nordvest, indtil den i byens nordligste forstæder atter sprang over floden og derefter fulgte dennes vestbred op til byen Hungerburg ved udløbet i den Finske Bugt. Der var på denne måde dannet et brohoved af ret betydelig længde og dybde, således at 3 grenaderregimenters kommandostationer befandt sig øst for floden.

Styrkernes tilbagetrækning var i hovedsagen afsluttet i løbet af den 2.2. Enkelte småstyrker var naturligvis blevet afskåret under tilbagegangen. Men nogle af disse smuttede senere gennem de russiske linier; den sidste af disse kom over isen nord for Narva næsten 14 dage ind i februar. En vigtig opgave, som stabene straks skulle løse, var reorganiseringen af resterne af de afdelinger, det var gået hårdest ud over. Folkene fra de to luftvåbendivisioner blev simpelthen indrulleret i SS-afdelingerne.

Det første russiske forsøg på at bryde gennem den hastigt etablerede front sattes ind omkring landevejen Jamburg–Narva, men stødte her på sejg modstand fra resterne af den tapre I./24 under Per Sørensen. Foran dem havde divisionsartilleriet lagt en skærmende spærreild. Bag dem stod nogle Tiger-kampvogne parat og kørte frem hver gang, de russiske kampvogne kom for nær, eller det tunge infanteriskyts blev for generende. Da russerne snart måtte erkende, at det ikke var muligt at komme igennem her, indtrådte der nogle dages kamppause, som blev udnyttet til det yderste med forstærkningsarbejder, omrokering af afdelingerne og udarbejdelse af ildplaner. Ikke mindst pionererne var hårdt spændt for. Ved den store jernbanebro og den lidt nordligere beliggende hovedbro opstilledes store beholdere med røgsats, ved hjælp af hvilke hele partiet omkring de to broer i løbet af få sekunder kunne indhylles i røgslør. I./Danmark blev trukket væk, og en del af dens personel fordelt til andre enheder. Brigaden Nederland overtog afsnittet omkring hovedlandevejen og kirkegården foruden den resterende nordlige del af brohovedet.[4]

De fjendtlige stillinger, der efterhånden blev udbygget foran reg. Danmarks afsnit, lå overalt langs skovkanter. Afstand fra disse til egen HKL 800–1200 m. I dette mellemliggende forterræn havde regimentet indrettet to små iso-

lerede stillinger til fægtningsforposter, den østligste – kaldet »Sonnenschein« – lå ca. 400 m syd for det fremspringende hjørne af HKL ved Dolgaja Niva. Den anden – kaldet »Tannenhecke« – lå midtvejs mellem den første og Narowa.[7]

Lad os høre, hvad en dansk sergent oplevede, da han var med til at opstille »Sonnenschein«.[7]

»Jeg lå med et par af mine egne folk og en del værnemagtssoldater i nærheden af regimentets KST som en slags reservedeling, da vi fik til opgave at besætte en fæstningsforpost, der skulle ligge ved tre sønderskudte gårde ca. 400 m foran HKL. Den fik betegnelsen »Sonnenschein«. Kort efter mørkets frembrud rykkede vi derud. Der var hverken stillinger eller dækningsrum, så vi indrettede os i to kælderrum, der lå på hver sin side af vejen; jeg i det ene og en oversergent fra luftvåbenet i det andet, hver gruppe med et 1. mg. Det var alt andet end rart at ligge herude, og jorden var stenhård. Men da den første nat var gået, havde vi dog fået gravet et udmærket skyttehul med standplads til maskingeværet og frit skud over til skovkanten. Dagen igennem kunne vi ikke vise os, uden at Iwan belagde ruinerne med mortergranater og bestrøg vejen med et tungt maskingevær.

Den næste nat følte fjenden sig frem med en patrulje. Men da vi havde udstillet en lyttepost, blev vi varskoet i tide og lå alle parat, da patruljen nåede helt op til os. Den blev revet helt op. Vi talte over 20 døde den næste dag. Derefter fik vi lagt telefon derud. De næste to nætter havde vi fred for Iwan, og vi havde ingen tab under beskydningen om dagen.

Den 8.2. angreb de igen, og denne gang med en større styrke efter forudgående artillerioverfald. Så snart dette var overstået, forlangte vi pr. telefon spærreild fra eget artilleri. Den kom, hvorefter angrebet let blev afslået. Vi havde kun to sårede. Der kom nu ordre til os om næste nat at indbringe en eller to fanger. Vi blev enige om, at dette hverv skulle udføres af oversergenten, mig selv samt to af mine egne folk. Om aftenen kom en infanterigruppe derud. Den skulle følge os et stykke på vej og sikre os. Ved 23-tiden begav vi os af sted. Det var stille, stærk frost, og sneen lå højt. Medens sikringen uden en lyd trak ud mod øst og gik i stilling, arbejdede oversergenten og jeg os efterfulgt af mine to SS-mænd gennem en sænkning meter for meter ind på livet af en russisk post, som vi tydeligt kunne se. Maskingeværet stod i skovkanten og bag ved geværet slentrede to mand frem og tilbage. Men uheldigvis gik de hele tiden modsat hinanden, således at vi ikke kunne ordne dem begge samtidig og derved undgå at lave for meget larm. Oversergenten og jeg havde nu arbejdet os hen bag et stort træ; jeg lå bagest og var et øjeblik ved at mene, at foretagendet burde opgives. Men samtidig var den ene russer gået så langt hen imod os, at han, da han vendte, kun var et par meter fra oversergenten. Inden det rigtig gik op for mig, hvad der skete, havde oversergenten lynhurtigt rejst sig op og bagfra langet russeren en ordentlig en oven i hovedet, således at han uden en lyd sank sammen. I løbet af et sekund var russeren blevet slæbt til side bag en busk. Og til min undren vendte oversergenten sig om og gik ganske roligt russer nr. 2 i møde. Jeg var nu kommet mig så meget af min overraskelse, at jeg forstod, hvad meningen var, hvorfor jeg blev liggende bag træet med min pistol i anslag. Begge russerne var i sneskjorte og pelshue. Det var vi også. Belysningen i skoven var ikke den allerbedste. Og det var opmærksomheden i den stærke kulde antagelig heller ikke. I hvert fald opdagede russeren ikke, at der var sket en rolleombytning. Med en dristighed uden lige passerede oversergenten forbi russeren for derefter at gøre omkring og gentage, hvad han lige havde gjort med russer nr. 1. Og nu kan det nok være, at der kom fart over feltet. Mine to folk kom springende til og hjalp os med at få slæbt de to bevidstløse russere væk fra farezonen, inden der blev slået alarm. Da vi var kommet lidt længere væk, vaskede vi fangernes ansigter i sne, indtil de noget forvirrede kom til bevidsthed. Og samme nat blev de afleveret til regimentet. Næste dag ville jeg over til nabostillingen, da Iwan i det samme begyndte at dænge os til med mortergranater. Pludselig mærkede jeg et slag i ansigtet, hvorefter blodet begyndte at løbe. Det kostede mig 3 ugers ophold på lazarettet«.

Som allerede nævnt lykkedes det en russisk styrke at komme over floden mellem Narva og Hungerburg en af de første dage i februar. Den satte sig straks fast i et lille brohoved ved Kudruküla. På det tidspunkt var det Kystkampgruppen, der havde ansvaret her. Og det var da også dennes danske chef, oberstløjtnant Kryssing, der hurtigt organiserede og førte en modstødsgruppe, der støttet af 3 kampvogne gjorde det af med brohovedet og jog de overlevende russere tilbage over isen. Derefter blev der oprettet en særlig kommando for det nordlige flodforsvar, medens kystkampgruppens ansvar indskrænkedes til at omfatte selve kysten. Begge steder indtraf der få dage senere voldsomme begivenheder.[1]

Panserafd. 11, der af mangel på kampvogne var blevet anvendt infanteristisk, havde netop overtaget bevogtningen ved Kudruküla, da en fjendtlig styrke den 3.2. gik over isen og satte sig fast ved Riigi i skillelinien til naboenheden. Det samme gentog sig den 8.2., men begge gange blev fjenden kastet tilbage igen. Men den 12.2. gik det galt. Store russiske styrker nedkæmpede det svage flodforsvar mellem Riigi og Ssivertsi. Sidstnævnte sted, der ligger tæt nord for Narva, var besat af »Nederland«s pionerbataillon. Ved midnat var de forreste russere kun 500 m fra hovedlandevejen, Narvabrohovedets forsyningslinie. Samtidig var forskellige mindre enheder blevet alarmeret og sendt mod indbrudsstedet, deriblandt 16./Danmark. Efter vekslende kampe den følgende dag lykkedes det at hindre russerne i at sende yderligere forstærkninger over isen. For »Nederland«s Pionerer syntes tidspunktet kommet til at generobre Ssivertsi. »Nederland«s stormskytsafdeling kørte frem for at understøtte modangrebet. Men fra flodens højere beliggende østbred slog en heftig pak-ild afdelingen i møde. Dens danske chef, major K. Schock, faldt, og pionererne gjorde kun små fremskridt. Den 20.2.

indtraf forkommandoerne for den 20. estiske SS-Grenaderdivision, der påtænktes indsat i det nordlige flodforsvar. På det tidspunkt var det fjendtlige brohoved blevet trængt sammen på et ganske lille område, hvis besætning esterne nedkæmpede den 29.2.[1]

Kystkampgruppen havde efter reorganiseringen: 2 marinebataillonner, en hærbataillon, 5 kampvogne og to batterier, af hvilke det ene var i stilling tæt øst for Mereküla. Vest for denne lokalitet var der et permanent batteri. Noget over midnat den 14.2. nærmede en russisk landgangsstyrke sig kysten ud for Mereküla. Fra 12 skibe sattes både ud, og soldater blev roet i land. Et halvt hundrede meter fra stranden hoppede de i vandet og vadede ind det sidste stykke. Det var meningen, at de yderste kystvagter skulle overrumples. De to nærmeste grupper tyske marinesoldater blev ganske vist nedkæmpet. Men de blev ikke overrumplet. Der opstod ildkamp, og skydningen alarmerede ikke blot de stedlige styrker, men også andre i nærheden, deriblandt kampgruppens stab. Snart var landgangsstyrken, der forgæves havde forsøgt at løbe storm mod det permanente batteri, indkredset af tililende forstærkninger. Imedens sendte batterierne lysfaldskærme op, der klart belyste landgangsflåden. 3 af skibene blev skudt i sænk, resten søgte ud mod den åbne sø. Kl. 10 næste formiddag var kampene forbi. 200 russere toges til fange. Foruden 300 russere, der var faldet på landjorden, var et halvt hundrede druknet ud for kysten.[1]

Skønt det ene forsøg efter det andet var mislykket for russerne, havde de dog endnu ikke opgivet håbet om at afskære Narva og dermed åbne vejen ind gennem Estland. Styrkerne inde i den store Krivasso-kedel forstærkedes nu betydeligt, der blev bygget bro over Narowa, således at artilleri- og panserstyrker kunne føres ind i kedlen. Den 24.2. følte de sig stærke nok til at forsøge på sydfra at bryde igennem til havet. Angrebet nåede frem til banelinien øst for Waiwara. Den derved dannede lomme i den tyske front kaldtes »Vestsækken«. Noget østligere opstod der også en lomme. Den kaldtes »Østsækken«. Senere russiske angreb brød alle sammen under meget betydelige tab for fjenden, især af kampvogne. Men da fronten stadig havde et ugunstigt forløb, blev den navnkundige pansertaktiker, grev Strachwitz, tilkaldt. Den 26.3. var hans plan færdig, og angrebet kunne begynde. Den 29.3. var den sidste russer kastet ud af »Vestsækken«. Den 6.4. begyndte angrebet på »Østsækken« og endte den følgende dags formiddag som en strålende sejr. Herefter faldt forholdene til ro på sydfronten.[4]

Russernes kræfter og ressourcer var ikke udtømt med de mislykkede forsøg på i løbet af februar at fremtvinge en afgørelse. I marts var det atter Narva-brohovedet, der stod for tur. Indledningen skete i form af to natlige luftangreb på selve Narva by. Efter 12 timers bombardement tog artilleriet fat. Overalt stod byen i flammer. Den 7.3. stod kun enkelte ejendomme i udkanten ubeskadiget tilbage. Hele den gamle smukke barokby fra svenskertiden var totalt ødelagt.[5]

Efter at Nederland den 13.3. måtte opgive en fremskudt stilling ved Lilienbach, truede et russisk gennembrud til hovedbroen langs hovedlandevejen. Panserafdelingens få kampvogne sattes ind her og ødelagde så mange af de angribende kampvogne, at gennembruddet blev afværget. På Reg. Danmarks venstre fløj, hvortil disse dages hårde afværgekampe bredte sig, lå resterne af I./Danmark under løjtnant grev H. D. Ahlefeldt-Laurvigen. Det blev bataillonens sidste indsats, inden den udgik af regimentet for senere at genopstå fra grunden.[8]

De store massive russiske angreb var nu forbi. Målet var ikke nået. Men det betød ikke, at beredskabet kunne svækkes. I Reg. Danmarks afsnit oplevede man i de følgende måneder nogle overraskende overfald af mindre styrker. Et af disse overfald fandt sted den 7.6.44 ved det af 7./Danmark besatte fremspringende hjørne, Dolgaja Niva. Formålet var sandsynligvis at sætte den foran liggende fægtningsforpost »Sonnenschein« ud af spil, hvilket dog ikke lykkedes. Angrebet blev afvist; men desværre faldt kompagniets chef, løjtnant K. Berthelsen. Nogle dage forinden var regimentschefen død på et lazaret i Reval efter d. 9.4. at være blevet hårdt såret af en granatsplint.

Den 12.6. er 7. kp. stadig i Dolgaja i Niva. Der er kommet ny chef, en nyudnævnt løjtnant, L. Madsen, en af de danske frivillige. Det er en stille varm dag, og ved halv et-tiden er middagsportionerne netop udleveret. Det er dem, hvorom interessen i øjeblikket samler sig. Måske er vagtsomheden også noget nedsat, fordi det kun er få dage siden, det mislykkede angreb fandt sted. Fjenden vil vel næppe gentage det netop på dette sted. Der har ganske vist nu på det sidste været påfaldende mange nedslag fra det fjendtlige artilleri; men de ligger alle tilbage i selve byen.[9]

Ovre bag skovkanten vis à vis Dolgaja Niva ligger et helt fj. regiment klar til frembrud. Det har ordre til på givet signal at styrte frem i hurtigløb, for at de 800 m til den tyske HKL kan blive tilbagelagt, inden artilleriets spærreild bliver udløst. Men er der nogen chance for, at angriberne kommer gennem pigtrådshegnet, inden stillingens infanteri kommer til skud? Det regner de med, at der er. På dette tidspunkt ligger der over 200 mand fra et straffekompagni skjult i det høje græs foran pigtrådshegnet. De har forsigtigt og lydløst mavet sig frem, og de har været flere dage om at tilbagelægge de 800 m. Pigtrådshegnet er allerede klippet over på så mange steder, at det er lige til at rive til side. Det har de kunnet gøre uden at blive opdaget, fordi græsset har vokset sig højt både foran og i selve hegnet.[9]

På klokkeslet bryder overfaldskommandoet næsten lydløst gennem hegnet og ind i den forreste gennemgående skyttegrav. Overraskelsen er næsten fuldkommen. Kun få mand når at komme til skud, inden angrebets første fase er afgjort. De indtrængte russere fortsætter straks både fremad og til begge sider og sætter den ene gruppe efter den anden ud af spil.[9]

Kompagnichefen bliver hurtigt klar over, at det er hans underafsnit, der er angrebets tyngdepunkt. Han tøver derfor ikke med at afskyde det lyssignal,

der i tilfælde af overhængende fare udløser artilleriets spærreild. Samtidig opdager han, at det fjendtlige artilleri har belagt området bag kompagniet med røggranater. Det er derfor et spørgsmål, om man bagfra overhovedet har kunnet observere lyssignalet. Jo, heldigvis. Spærreilden er der i løbet af få sekunder og endda med uhørt voldsomhed. Den generer ganske vist ikke de russere, der allerede er inde i stillingen. Men det viser sig bagefter, at den har hindret det fremstormende russiske regiment i at følge efter og muligvis ændre den for tyskerne vanskelige situation til en katastrofe for hele brohovedet.[9]

Nu udløses efterhånden de tyske modforanstaltninger. Ved 7. kompagni er nogle få af folkene kommet i sikkerhed ved naboenheder, og andre søger bagud. Men kompagniets nordligste gruppe i HKL er parat, inden russerne kommer. Uden at vide, hvor stærk en modstander, gruppen står over for, sætter føreren, en dansk sergent, E. Christoffersen, uden at tøve sine folk ind til modstød og viser et sådant eksempel, at det lykkes ikke alene at standse videre russisk fremtrængen mod nord, men også skridt for skridt at tvinge angriberne tilbage.[9]

En del af den indtrængende russiske styrke bøjer straks af og angriber den deling, der ligger ude i »Sonnenschein«, bagfra. Men hovedmassen – ca. 120 mand – fortsætter hurtigt mod vest. 7. komp.s stillingsområde er her begrænset af den såkaldte »Pansergrav«, der imidlertid kun er en meget dyb og bred udgravning langs en dæmning. Inden russerne når derhen, bliver de dog taget under beskydning af regimentets tunge infanterivåben, der skyder under samlet ledelse af 13. komp.s nyudnævnte chef, kaptajn E. Lærum, tidligere dansk artilleriofficer. Røgen er efterhånden lettet så meget, at man kan skyde efter direkte observation. Alene 13. komp. har 6 tunge infanterihaubitser og 6 12 cm-morterer. Det er noget, der batter, og dertil kommer så 8. og 12. komp.s lette haubitser og 8 cm-morterer. Russerne søger nu at få dækning ved at klumpe sig sammen i »pansergraven«. Men den er for bred. Krumbaneskytsets granater finder let vej derned, og ilden ligger meget nøjagtigt.[9]

Imedens har regimentet fået alarmeret en styrke, der i modstød skal nedkæmpe den russiske styrke, der har sat sig fast i og bag Dolgaja Niva. På hver sin side af en vej, der fra bataillonens KST fører lige ud til Dolgaja Niva, ligger regimentets pionerdeling henholdsvis panserjægerdeling – begge med dansk delingsfører – i dækning bag de sidste huse i byen og afventer 3 stormkanoners ankomst. Lidt efter kommer de pansrede køretøjer rullende, en kort aftale følger, og modstødet sættes i gang. Det forløber overraskende let. Da man så godt som uden tab når frem til »pansergraven« er kun 40 russere uskadt. De overgiver sig. Resten er blevet ofre for infanteriskytsets granater. Samtidig er 9. komp. sat ind for nordfra at rense området. Men det meste af arbejdet er allerede gjort af 7. komp.s nordligste fløjgruppe. Henimod aften er hele affæren afviklet. En styrke sendes ud til

»Sonnenschein«. Det viser sig, at fægtningsforposten, der ikke har indrettet sig til forsvar bagud, hverken har kunnet trække sig tilbage eller kunnet afslå angrebet. Kun to mand er undsluppet. 4 siges at være taget til fange. Herefter nedlægges »Sonnenschein«. Dagens tab: 90 mand døde, savnede og sårede. Sergent Christoffersen dekoreres som første dansker med Jernkorsets Ridderkors.[7]

Situationen ved Div. Nordland fortsatte i det store og hele uforandret et stykke tid ind i juli måned. Ligesom ved Reg. Norge var der ved Reg. Danmark stadigvæk kun to batailloner, II/24 sydligst og III/24 nordligst, begge med tyske chefer. Derimod var der det fulde antal kompagnier, idet dog 15. Kp. (motorcykl.) og 16. Kp. (inf. pionerer) i realiteten kun var på delingsstørrelse.

Ud over 13. Kp. (tungt inf. skyts), 14. Kp. (maskinkanoner), 15. og 16. Kp. disponerede regimentschefen (oberstløjtnant Krügel) umiddelbart over en panserjægerdeling (Panzerschreck med raketgranater) under en dansk fører.

De fleste af de to batailloners kompagnier havde en reduceret kampstyrke på ca. 100 mand, hvoraf gennemgående 60 % var fra Danmark. 7., 8., 11., 13., 15. og 16. Kp. havde danske chefer eller fik det inden udgangen af juli. Begge batailloner havde danske adjudanter. Nogle få danske officerer og en del underofficerer og menige forrettede tjeneste ved andre enheder under divisionen eller korpset. Tre danske officerer var blevet overført til Brigade Nederland som kompagnichefer, en disposition, der sikkert med rette blev opfattet som et udslag af tyskernes uvilje mod for stærk dansk chefsdominans i Reg. Danmark. Den regelmæssige tjeneste under den efterhånden velorganiserede stillingsbesættelse fremkaldte hos de danske frivillige det indtryk, at man nu var inde i en længere rolig og stabil periode. Men den overordnede ledelse delte ikke mandskabets ubekymrethed. Over for den 20. estiske SS-div., »Nederland«, »Nordland« og 11. I.D. stod ikke mindre end 3 russiske armeer, og de i den senere tid tilgåede forstærkninger tydede på, at et storangreb var forestående. Det var derfor nærliggende for den tyske overkommando at beskæftige sig med muligheden for at trække de i det østlige Estland stående styrker tilbage til en kortere frontlinie, hvor de ville have bedre muligheder for at holde stand over for et forventet storangreb end i den nuværende stærkt fremspringende linie.

Skønt en opgivelse af byen Narva ville belaste det gode forhold til esterne, forberedte de højere myndigheder en tilbagetrækning til en ny forsvarsstilling i den såkaldte Narva Landsnævring, ca. 20 km vest for byen omtrent på højde med de endnu bevarede skanser fra Karl den Tolvtes tid. Henimod månedens midte begyndte man at flytte lagre og træn længere bagud. Den nye stilling blev detailrekognosceret, og arbejdsstyrker gik i gang med at anlægge nogle skyttegrave og overdækkede rum.

Imidlertid blev planerne brat stillet i bero, fordi russiske fanger havde røbet, at man ovre på deres side regnede med, at tilbagetrækningen ville

ske den 16.–17. juli, og at russerne derfor havde forberedt sig på at støde ind i de tilbagegående kolonner på dette tidspunkt.

Den 16. juli forløb, uden at der indtraf noget bemærkelsesværdigt. Heller ikke den 17. om formiddagen mærkede man noget til fjenden. Men kort efter middagstid skete der noget, der kunne tyde på, at fangeudtalelserne ikke havde været et udslag af ren fantasi. Ude ved det fremspringende hjørne, Dolgaja Niva, på II. Batl.s venstre fløj blev der pludselig levende foran det elendige pigtrådshegn. Et russisk kompagni, der ubemærket var krøbet frem i ly af det høje græs, stormede gennem hegnet og brød ind i den gennemgående forreste skyttegrav uden at de få skudklare poster kunne forhindre det.

Situationen mindede stærkt om det russiske overfald den 12. juni. Samtidig åbnede det russiske artilleri ilden for at holde vore tunge støttevåben nede og hindre reserver i at gå frem til modstød, hvorefter en større artilleriduel omgående brød løs. Eftersom indbruddet var lykkedes, og det angrebne kompagni havde nok at gøre med at afgrænse indbrudsstedet til siderne, kunne det i første omgang ikke forhindres, at angrebsstyrken trængte længere og længere frem.

13. Kp. havde imidlertid som altid en fremskudt observatør siddende i en godt dækket »bunker« ude i Dolgaja Niva. Han blev naturligvis på sin udsatte post, og russerne opdagede ham ikke, skønt de sværmede omkring lige uden for hans opholdsrum. Gennem sin radio anfordrede han nu ilden fra sit kompagnis tunge våben lagt ned over eget område, hvor han jo havde gode muligheder for at kunne melde om nedslagenes beliggenhed og fjendens bevægelser.

Takket være den tapre observatørs koldblodighed led angriberne store tab, og deres videre fremrykning blev sinket så meget, at en deling under den danske løjtnant Spleth nåede frem til den godt 500 m bag HKL beliggende pansergrav før russerne. Her gik den i udgangsstilling og nedkæmpede kort efter i modstød den fjendtlige styrke. Desværre kostede det vel gennemførte modstød løjtnant Spleth livet.

Forberedelsen til tilbagetrækningen fortsattes nu, og den 23. juli udstedte regimentet den første befaling herom. Næste morgen afgik et forkommando overvejende sammensat af danske officerer til Narva landsnævring for at forberede stillingsbesættelsen. Samtidig begyndte fjenden – dog uden held – at presse på ved 20. est. Div. i nord og ved 11. Inf. div. i sydvest. Det var tydeligt, at Div. Nordland skulle fanges i et dobbelt omfattende angreb, så snart løsgørelsen begyndte at svække den gamle hovedkamplinie.

Det nye stillingsområde betegnedes for regimentets vedkommende som »Tannenbergstillingen«. Det viste sig hurtigt, at der ikke var mulighed for valg af HKL.s beliggenhed, hvad der var meget uheldigt. Til de forreste skyttekompagnier var der kun anlagt en sammenhængende skyttegrav, der mange steder på grund af den fugtige bund var bygget op i højden, lige-

som den kun var forsynet med ganske få nicher med let afskærmning mod sprængstykker. Nogensomhelst dybdeformering inden for kompagnierne var ikke forudset og næsten heller ikke mulig med de store frontbredder.

De nordligste 2½ km fra den Finske Bugt at regne skulle besættes af Nederland. Men inden overgangen til Reg. Danmarks afsnit slog HKL en bue frem mod øst for senere atter at vige tilbage inden overgangen til det afsnit, der skulle tildeles Reg. Norge. Denne fremspringende bue, hvoraf III/24 fik det mest udsatte stykke, var fremtvunget af ønsket om at inddrage den stærkt dominerende såkaldte »Børnehjemshøj« i eget stillingsområde. Fra denne bakkes stejle skråning mod øst var der kun 150 m til HKL. På dette sted blev 11. Kp. indsat. Vest for bakken lå et andet stort højdedrag, »Grenaderhøjen«. Og atter vest for denne lå bakke 69,9. Alle tre bakker dannede et ret smalt, 2½ km langt næsten sammenhængende højdedrag. Hovedlandevejen fra Narva gik nord om de to østligste bakker og derefter syd om den vestligste. Partiet var delvis bevokset med krat og småskove. Regimentets venstre fløj støttede sig til landevejen fra Narva, medens grænsen til Reg. Norge gik syd om Waiwara kirkebakke, der lå tæt syd for jernbanen Narva–Reval.

Stillingen syntes at være anlagt efter de principper for forsvarskamp, der var gældende under den 1. verdenskrig. Om resultatet ville være blevet et andet, dersom divisionen i højere grad havde været medbestemmende, er dog tvivlsomt, eftersom man inden for Våben-SS ikke havde givet sig tid til at studere forsvarskampens mange finesser.

Stod det i almindelighed sløjt til med de i forvejen udførte forstærkningsarbejder, så havde regimentets kommandostation til gengæld en ideel beliggenhed, idet den var indrettet i nogle vandrette minegange, der var ført ind i bakke 69,9 ved dennes nordvesthjørne.

Den egentlige tilbagetrækning skal foregå den 25. juli. Men allerede dagen forinden er der en voldsom aktivitet på begge sider. Oppe mod nord ved den estiske division genoptager russerne deres gennembrydningsforsøg mellem Hungerburg og Riigi, hvor det lykkes dem at trænge over floden og danne et brohoved på den modsatte side. Dette indebærer en stor risiko for, at korpset vil komme i vanskeligheder under tilbagetrækningen den følgende dag. Derimod holder 11. I.D. stillingen over for udbrydningsforsøg fra Krivasso-kedlen.

Kl. 20 er de styrker, der skal dække tilbagetrækningen af tropperne i Narva-brohovedet, på plads, nemlig II./49 (nordligst), Reg. 48 (i »Danmark«s afsnit) og 7./24, der helt mod syd holder forbindelse med 5./23, der er bagdækning i Reg. Norges afsnit. Desuden er der tildelt bagdækningsstyrkerne et let flakbatteri, pionerer samt en artilleriafdeling.

I tiden mellem kl. 20 og 23 trækker hovedstyrkerne sig ubemærket ud af stillingerne, går over broerne og fortsætter straks mod vest, medens bagdækningerne indtager stillinger langs Narowas vestbred. Kort efter bliver et i

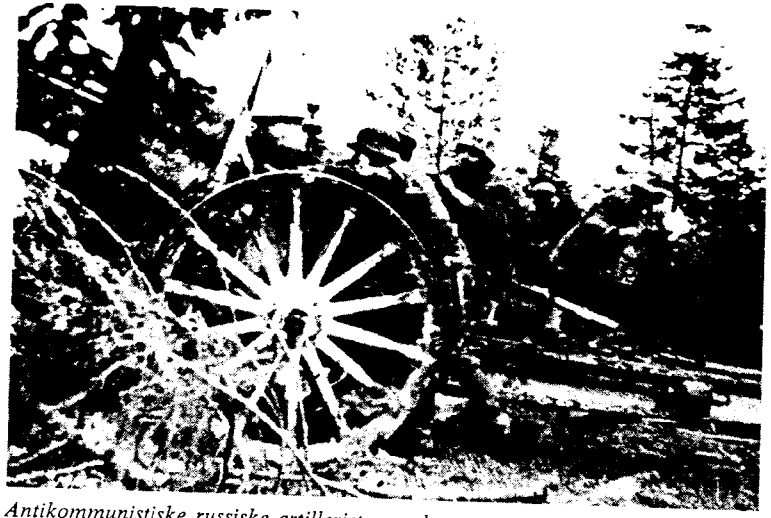

Antikommunistiske russiske artillerister understøtter med erobret russisk artilleri tyskernes kamp i Østfrontens nordlige afsnit i 1943.

HKL efterladt slør trukket tilbage over floden, hvorefter de fire broer sprænges i luften, den sidste kl. ca. 2 den 25.7.

Fjenden er nu alarmeret og sætter sig i bevægelse. Ved den ene af broerne opstår der en yderst farlig situation, idet begge tændladninger forsager. Det er for risikabelt at undersøge, hvor fejlen findes. Den ansvarlige pionerofficer giver straks sin chauffør ordre til at køre hen til det sidste reservelager for sprængmidler, læsse en portion på vognen og hurtigst muligt vende tilbage. Minutterne går under ængstelig venten, medens alle disponible håndvåben er rettet ind mod den modsatte bred for at kunne holde fjenden på afstand. Hvis russerne er dristige, vil de første snart kunne være fremme ved broen. Endelig vender vognen tilbage. En improviseret sprængladning bliver gjort klar. Og medens spændingen stiger, løber et hold pionerer ud på broen uden at ænse nedslagene fra russiske granater. Alle andre er klar til om fornødent at yde ildstøtte. Endelig er ladningen anbragt, og i samme øjeblik, pionererne er i dækning, ryger broen i luften. Lidt efter står russerne over for den rivende strøm. Bagdækningerne forbliver i deres stillinger til henimod aften og hindrer ethvert forsøg på flodovergang på denne del af fronten. Men som det kunne ventes, er fjenden ikke uvirksom andetsteds på denne dag. Ved stærke angreb fra begge fløje forsøger han at lukke for bagdækningernes tilbagetrækning.

Skønt styrkerne kun skal tilbagelægge 20–25 km, har korpset opstillet en

kompliceret plan med mellemliggende optagestillinger i ikke mindre end fire forskellige linier, den første ca. 6 km fra Narva by, den sidste 2 km øst for den nye HKL. Det medfører nødvendigvis store forsinkelser for de afdelinger, der er udset til at bemande disse linier. Og desuden viser det sig, at planen slet ikke kan overholdes. Banelinien Narva–Reval danner sydgrænse for troppebevægelserne. Terrænet om vejene, der fra Auwere fører mod nord over banelinien, anses for særlig udsat. Det er spærret af en styrke på to estiske kompagnier og to pionerkompagnier. Allerede om formiddagen den 25.7. trænges de forreste dele af denne styrke så langt tilbage af russerne, at kampgruppens kommandostation indesluttes. Uden at blive grebet af panik anordner chefen over sin radio et modstød, der støttet af et par kampvogne jager angriberne tilbage.

Reg. Danmarks hovedstyrke rykker i løbet af den 25.7. ind i de nye stillinger. Men III./24 sinkes ganske uforsvarligt ved at skulle fastholde en af de mellemliggende optagestillinger. Ydermere bliver bataillonens 11. Kp. beordret til at sikre divisionens midlertidige KST ved Repniku og må derefter gå en lang omvej til »Norge«s afsnit for at danne sikkerhedsbesætning her, indtil regimentets ankomst. Ligesom de fleste andre enheder kommer dette kompagni, der har den mest udsatte og dårligst understøttede position af alle, til at savne den fornødne tid til at forberede forsvaret og til at etablere sikre forbindelse med naboenhederne, da det endelig når frem til sit underafsnit.

Som ventet opstår der vanskeligheder som følge af, at russerne dagen i forvejen har fået etableret et brohoved på Narowas vestbred i esternes afsnit og derfor i nattens løb har kunnet bygge feltbroer over floden. Den følgende formiddag bryder esternes modstand sammen, og russerne sender straks store styrker frem i sydvestlig retning, uden at den svage estiske division ser sig i stand til at genoptage organiseret modstand i længere tilbageliggende spærrelinier.

Allerede i de tidlige eftermiddagstimer får russiske småstyrker føling med mindre tyske sikringer få kilometer vest for Narva. Og de kan med deres infanterivåben lægge ild over hovedvejen Narva–Reval. At få bagdækningerne tilbage til den nye stilling i god behold den samme dags aften vil under disse forhold kræve lynhurtig beslutsomhed og effektiv udnyttelse af terrænet.

Den danske fører for 7/24 i sydkanten af Narva advares af en landsmand, der er kompagnichef ved Reg. 48, mod at følge med dette regiment tilbage (»Alt foregår her i sendrægtigt tempo«). Og da kl. 17 bagdækningerne modtager ordre om senest kl. 18 at skulle have passeret linien nord–syd over Soldino, går 7/24 derfor tilbage sammen med Norges bagdækning, følger jernbanelinien, når i god behold ind bag HKL i II/24's afsnit og melder sig den 26.7. kl. 10 til regimentet, der lader det gå i beredskab som regimentsreserve.[9]

Bagdækningsstyrkerne fra »Nederland« vil af hensyn til køretøjerne følge

hovedvejen tilbage. Men denne slår en stor bue op mod nord og er derfor allerede nået af stærke russiske infanteri- og panserstyrker. Chefen for Reg. 49, der med den ene bataillon er ankommet til Tannenbergstillingen, bliver klar over, at hans II. Batl. (Bagdækningen) er ved at komme i vanskeligheder, lader I. Batl. gøre omkring og marchere tilbage mod øst. Efter at vejen er kæmpet fri, kommer II. Batl., artilleriafdelingen og flakkompagniet igennem.

Indtil midnat venter en styrke af Reg. 49 derude for at holde vejen åben også for Reg. 48. Så først erfarer man, at regimentet har bestemt sig for at følge jernbanelinien. Endnu om morgenen den 26.7. står brigadens panserjægere og opklaringskompagni langt fremme mod øst for om muligt at hjælpe Reg. 48. Inden styrken trækker sig tilbage, kommer den i alvorlig kamp. 8 fjendtlige kampvogne ødelægges. 2 stykker stormskyts går tabt, og opklaringskompagniet nedkæmpes.

Ved Reg. 48 er kostbar tid gået tabt. Man er for længe om at komme af sted. Endnu kl. 2 om natten har regimentet kun tilbagelagt halvdelen af vejen. Flere gange ventes der alt for længe på efternølere. Til sidst kommer russerne på sporet af regimentet og følger efter. Sikringen bagud fungerer ikke som den skal, og det medfører forsinkelser. Kort før daggry træffer chefen den skæbnesvangre beslutning at forlade den korteste vej (jernbanen) for at søge op til hovedvejen. Men den tyske optagestilling her er forlængt rømmet. I stedet kommer regimentet i kamp med stærke russiske styrker og viger tilbage mod sydøst for at komme ind i skovene. Her kan trænet og de tunge våben ikke medføres og må tilintetgøres. Atter går alt for meget tid tabt med en omstændelig fordeling af det tiloversblevne personel til de lette kompagnier. Imedens er skoven blevet fuld af russere. Med håndvåben baner man sig vej frem i en lang enkeltkolonne under unødig megen larm og råben. Fjenden ser man næsten ikke noget til. Derimod er man uophørlig udsat for nedslag fra alle mulige våben, som der ikke er megen mulighed for at værge sig imod.[10]

Ved 14-tiden er resterne af styrken kørt fast, omringet og går deres opløsning i møde i skovene sydøst for Repniku, kun ca. 4 km fra den nye stillings HKL. Om samlet føring er der ikke mere tale. Kl. 17 er det hele forbi. Langt de fleste er da enten faldet eller taget til fange. Et forsvindende lille antal lykkes det i småtroppe at slå sig igennem til egne linier. Så sent som en uge senere dukker to af brigadens underofficerer pludselig op foran Reg. Norges afsnit. Den danske kompagnichef, der havde advaret 7./24 mod at slå følge med Reg. 48, falder i russernes hænder et par dage efter tragediens afslutning. Først 11 år senere – altså 10 år efter krigens ophør – bliver han løsladt fra krigsfangenskabet og hjemsendt.[10]

Da dagen brød frem den 26.7., var ikke alle enhederne på plads som befalet i den nye stilling, og der var endnu følelige mangler ved organiseringen af ildstøtten fra de tunge våben. Reg. 48's bortfald havde til følge, at der i

sidste øjeblik måtte laves om på troppefordelingen. Bl. a. blev II/23 holdt disponibel som divisionsreserve. På det sted, hvor hovedlandevejen krydsede HKL, havde Reg. Danmark skudt sin motorcyklistdeling samt nogle tilfældige marinesoldater ind mellem Reg. 49 og 11. Komp. Syd derfor kom 10. Komp. (nord og syd for Tirtsu og med skoven tæt foran) og 9. Komp. (hvor fronten bøjede af mod vest tæt syd om ruinbyen Hundinurk). 6. Komp. var sat ind på begge sider af jernbanelinien. Syd for denne begyndte et udstrakt sammenhængende skovområde. Her lå 5. Komp., der som nabo til højre havde Reg. 23. Norge. I en grusgrav tæt ved skillelininen mellem I. og II. Batl. Danmark og 300–400 m bag HKL havde 8. komp. ladet sine morterer gå i stilling.

I skovene var der foretaget omfattende rydninger for at skaffe frit skud for de forreste styrker. Mangelen på hindringsbælter og materialer dertil var meget følelig. I betragtning af situationen og forholdene måtte stillingen betegnes som utilstrækkeligt forberedt og anlagt efter forældede principper. Hver bataillon havde 3 7,5 cm panserværnskanoner. Syd for jernbanen var de indsat i forreste linie. I det mere åbne nordligere terræn lå deres stillinger helt tilbage på højde med vejen fra bakke 69,9 til Waiwara. Tæt vest for samme vej havde 13. Komp. indrettet sin ildlederstation og opstillet de fleste af sine pjecer, der på et ret tidligt tidspunkt af kampene blev suppleret med bataillonernes 8 cm morterer, 7,5 cm inf. haubitser og raketgranater.

Man kunne på forhånd regne med, at en overlegen angriber ville føle sig mest tilskyndet til at sætte sit angreb ind mod det afsnit, der var besat af III./24. Det var derfor meget uheldigt, at denne bataillon havde fået en front på ikke mindre end 2200 m at forsvare i et udsat fremspring, at højdedraget tæt bag venstre fløjkompagni var overladt til fremmede afdelinger, og at man fra bataillonens område kun kunne få indblik i det nærmeste forterræn, hvis man anbragte sig helt ude i forreste linie. Hele bataillonens kampstyrke var – bortset fra det tunge kompagni – sat ind i en lang tynd og næppe sammenhængende linie. Der var ingen dybdeformering og ingen modstødsreserver, hverken for bataillonschef eller kompagnichefer. Følgerne heraf skulle hurtigt vise sig.

Føringsteknisk var der skabt en umulig situation ved det vigtige forsvar af Børnehjemshøjen. III Batl. havde næsten ingen føling med det venstre fløjkompagni, der lå tæt foran højen. Men selve højen var besat af en frontuerfaren og lidet samarbejdet styrke fra den flamske brigade »Langemarck« der netop dagen før var ankommet med jernbanen og i hast af regimentet var sendt frem til fronten under betegnelsen »Kampgruppe Rehmann«. Forsvaret af højens nordaffald var dog overdraget en isoleret estisk deling. Og for at forvirringen – organisationsmæssigt, taktisk og sprogligt – kunne blive komplet, havde man bag de tre vidt forskellige enheder lagt to overvejende tyske pionerkompagnier samt en stærkt svækket estisk bataillon til et rent infanteristisk forsvar af Grenaderhøjen.

For artilleriet og for infanteriets krumbaneskyts var forholdene i Reg. Danmarks afsnit særdeles gode. Dog var det næsten ikke muligt at lægge observeret ildstøtte tæt foran Børnehjemshøjen og 11. Komp. Ganske vist kunne man anlægge fortrinlige observationsstader på højens østlige udløber. Men det var aldeles sikkert, at alle anlæg her omgående ville blive skudt sønder og sammen i direkte ild fra den nærliggende skovkant.

Hidtil havde der kun været spredt russisk artilleriild over stillingerne kommende fra sydøst. Men tidligt om eftermiddagen den 26.7. satte en voldsom artilleriild ind mod Børnehjemshøjen og store dele af HKL. Det viste, at russerne havde haft store, mobile styrker stående marchklar øst for Narowafloden.

For den lille Kampgruppe Rehmann sker der nu det yderst uheldige, at føreren selv, hans adjudant, to kompagnichefer, og endnu en officer såres eller mister livet samme eftermiddag, således at en ung flamsk løjtnant må overtage føringen. Men ikke nok med det. Efter mørkets frembrud foretager fjenden et dristigt fremstød. 5 russiske kampvogne med opsiddet infanteri kører frem langs hovedvejen, støder gennem HKL, der på dette sted er besat af nogle marinesoldater, der praktisk taget ikke har mulighed for at klare en situation som denne. Der findes hverken panserspærringer, miner eller panserværnsvåben inden for rækkevidde. De fem kampvogne når ugenert frem på højde med Børnehjemshøjen, hvorpå infanteristerne bestiger højens østaffald og sætter sig fast i granathuller og skyttegrave. Kampvognene indtager en opstilling mellem højen og den øst derfor liggende del af HKL, således at de derfra kan yde deres infanterister ildstøtte.

Melding om episoden når ind til chefen for Reg. 24, der straks alarmerer sin panserjægerdeling og giver den ordre til at begive sig ud til 11. Komp. og nedkæmpe de fem kampvogne. Ved midnat når delingen derud. Men lad os høre, hvad den danske fører har at berette om begivenhederne derude.[7]

»Ved grænsen mellem motorcykelskytterne og 11. Komp. standsede vi op. Og dér – lige bag vore linier kunne vi se kampvognene. Forrest holdt tre af dem med flanken mod os, og lidt længere tilbage kunne vi skimte de andre to. Herfra, hvor vi var, ville vi kun kunne få ram på de tre forreste med vore raketgranater (Panzerschreck). Det blev derfor bestemt, at næstkommanderende med 2 mand skulle forsøge at kravle rundt om alle kampvognene og gå i stilling på den anden side. Når han var fremme, skulle han så give signal, hvorefter vi ville åbne ilden på en gang mod alle fem mål, således at ingen af dem kunne undslippe. Vi lå i spænding og ventede på, at han skulle nå frem og afgive sit signal. Minutterne sneglede sig afsted. Af og til kunne vi høre russerne røre på sig ovre ved kampvognene. Heldigvis blev han ikke opdaget, for pludselig hørte vi hans signal. Det var efter hans ønske et fugleskrig – noget han havde lært i Hitlerjugend – og det var heller ikke så farligt som et lyssignal. Vi kunne ikke have ønsket os det mere præcist,

for alle 5 skud i første omgang blev affyret samtidig. I næste nu lød der 5 dumpe drøn. I løbet af sekunder blev der atter ladet, og de næste 3 granater hvislede af sted. Nu brændte alle 5 vogne. Den ene gjorde et forsøg på at køre bort, men blev kort efter stående. Så lød der den ene eksplosion efter den anden. Et øjeblik efter kom de tre mand tilbage i god behold, og vi var lige ved at råbe hurra.

Da nu vor opgave var løst, mente vi, at vi skulle tilbage igen. Men der kom ordre om, at vi foreløbig skulle forblive derude«.

Det var tydeligt, at russerne satte alt ind på, at afgørelsen skulle falde allerede den følgende dag. Ved daggry den 27.7. indledtes et voldsomt bombardement af højdedragene og Reg. Danmarks stillinger. På Børnehjemshøjen indtrådte nye svære tab. Kl. 9 standsede den russiske artilleriforberedelse, hvorpå infanteri støttet af kampvogne gik frem til angreb mod Nederlands sydlige afsnit og hele III/24's afsnit. Sidstnævnte bataillons personelle tab var på det tidspunkt ikke foruroligende store. Derimod var det ikke lykkedes forbindelsesdelingen at opretholde telefonforbindelsen mellem bataillon og kompagnier.

Medens angriberne holdes på passende afstand både nord og syd for hovedvejen, ændres situationen ved 10. Komp. meget hurtigt i katastrofal retning. Chefen på dette udsatte sted er en fra luftvåbnet overført løjtnant, den artilleristiske beskyttelse fungerer endnu temmelig ufuldkomment, panserværnet virker ikke her, den foranliggende skovkant ligger meget tæt på HKL, og en del af HKL mellem Tirtsu og 11. Komp, er yderst tyndt besat. I hvert fald bryder angriberen her uden nævneværdigt besvær gennem HKL og fortsætter angrebet fra sydøstlig retning mod Børnehjemshøjens sydlige affald.

Da 10. Kompagnis chef ser sig omgået i venstre flanke og hårdt trængt frontalt, mener han ikke at kunne holde stillingen og trækker sig uden at have fået ordre dertil, med resten af kompagniet, tilbage nord om 9. Komp., der derfor bliver nødt til at bøje sin venstre fløj tættere ind om Hundinurk.

Hele det flade og ret åbne terræn mellem Børnehjemshøjen og Hundinurk ligger derefter blottet helt tilbage til de tunge våbens stillinger, og midtvejs – 1 km vest for Hundinurk – har III. Batl. indrettet sin nu helt ubeskyttede KST. Da der nu ingen tvivl er om beliggenheden af angrebets tyngdepunkt, indtager kampvogne og stormskyts fra Panserafd. 11 en beredskabsopstilling bag en sydlig udløber af højde 69,9, ligesom SS-Raketbatteri 521 indretter fremskudt observationsstade i nærheden af III. Batl.s KST.

Heldigvis synes russerne ikke at være klar over, hvor lidt modstand de vil støde på, dersom de forsøger at rulle divisionens sydlige front op fra indbrudsstedet. De gør i hvert fald ikke noget forsøg derpå, men interesserer sig i første omgang kun for Børnehjemshøjen. Mod forventning lykkes det ikke vort artilleri at koncentrere ilden så stærkt, at angriberne hindres i at nå helt frem til højen. Arbejdet med ildplanerne synes ikke at være tilendebragt.

I løbet af et par timer bliver den lille næsten førerløse Kampgruppe Rehmann nedkæmpet, og russerne sætter sig fast på højdedraget. Nord for dette sætter russerne nu et angreb ind i vestlig retning. Der er både infanteri og panserstyrker. Men angrebet bliver afvist i et massivt modstød af stormskytset.

Medens russerne på Børnehjemshøjen bruger resten af dagen til at skaffe sig forstærkninger og udbedre stillinger, går andre enheder til angreb mod 9./24 og II./24. De bliver dog afvist.

Under alt dette forbliver 11. Komp. – hvis chef er hårdt såret – og motorcyklistskytterne i deres skyttegrav, der nu er blevet et højst risikabelt opholdssted, idet man ikke kan gå i stilling eller observere uden at udsætte sig for at få et skud i nakken fra russiske geværskytter oppe på bakken.

Ud på eftermiddagen udsender regimentet efter samråd med divisionsgeneralen en skriftlig befaling, der går ud på en tilbageerobring af både Børnehjemshøjen og det tabtgåede stykke af HKL. Opgaven overdrages to kompagnier af Pionerbatl. 11 og 2 svage estiske batailloner støttet af stormskyts. Efter indtagelse af udgangsstillinger i skumringen skal det hele foregå efter mørkets frembrud. Og da de vidt adskilte angrebsgrupper skal angribe fra både nord, syd og vest, er der selvsagt ikke mulighed for en fornuftig koordinering af deres bevægelser. Russerne bliver fordrevet fra det meste af højen, men da angrebet ved tretiden går i stå, opgiver man at nedkæmpe de sidste fjendtlige styrker, der har sat sig godt fast i ruinerne i højens sydøstlige del. Stærk artilleriild får angrebsstyrkerne til at trække sig helt tilbage til Grenaderhøjen.

Den 27.7. havde vist, at fjenden havde fået bragt meget store artilleristyrker i stilling. Over det meste af fronten begynder terrænet nu så småt at skifte karakter. De få tilbageblevne huse er styrtet sammen. Flere og flere træer i de mange spredte smålunde segner eller står tilbage som afribbede stammer, og kraternes gråbrune pletter formerer sig med rivende hast overalt, hvor der er stillingsanlæg i nærheden. Fjenden er langt overlegen ikke blot med hensyn til artilleri og flyvere, men der er samlet så store panser- og infanteristyrker foran »Danmark«s afsnit, at man må regne med, at det vil udgøre tyngdepunktet i et med største energi ført snarligt forsøg på at gennembryde fronten fuldstændigt.

Under kampene den 27.7. om eftermiddagen, hvor 9./24 under kaptajn H. Meyer angribes fra tre sider, lykkes det en russisk styrke at trænge ind bag HKL i nærheden af skillelinien mellem III. og II/24. Men her bliver den indviklet i ildkamp med det stærkt reducerede 10. Komp., der nu sættes ind for at hindre en udvidelse af det nye indbrudssted. Kompagniets chef bliver såret, og kampen koster kompagniet 5–6 døde. Efter at II. Batl. kort forinden har afslået et frontalt angreb, sætter bataillonschefen, kaptajn Hämel, personlig et modstød i gang mod indbrudsstedet ved skillelinien, nedkæmper russerne og genopretter en fast forbindelse til 9. Komp. Han selv

må bæres bort i såret tilstand. Resten af 10. Komp. forlægges nu til Bakke 69,9, hvor det holdes i beredskab, indtil en dansk løjtnant tilgår som ny chef. Senere indgår kompagniet i den kampgruppe, der har til opgave at fastholde Grenaderhøjen. II/24 overtages af kaptajn Bergfeld. Den faretruende situation med det ubesatte terræn syd for højdedragene imødegås af regimentet med en hastigt improviseret besættelse af en opfangsstilling fra bakke 69.9 og videre mod syd langs vejen til Waiwara.

Dagens smerteligste tab må regimentet bære i fællesskab med den øvrige division. Generalmajor v. Scholz, divisionens tapre og højt respekterede chef, rammes i hovedet af et sprængstykke og dør dagen efter, den 28.7., under transporten til lazarettet. Som divisionschef var han kendt og værdsat af alle, fordi han altid personlig var til stede der, hvor situationen i øjeblikket var mest kritisk. Den nye chef bliver brigadefører Ziegler, hidtil stabschef ved korpset.

Organisations- og kommandoforholdene, der på forhånd havde været behæftet med visse mangler i Tannenberg-afsnittet, var efterhånden blevet kaotiske, og det lykkedes ikke ved omrokeringer de første nætter at bedre disse forhold væsentligt. Reg. 24 var i sig selv en kompliceret enhed at føre. Men efterhånden var så mange fremmede enheder og våbenarter blevet underlagt regimentschefen, at styrken mindedede mere om en broget sammensat lille division, og det var et næsten umenneskeligt krævende og ansvarsfuldt hverv at føre den med de midler og hjælpere, der stod til rådighed i disse hektiske dage. Afsnittet rådede over divisionens panserafdeling, panserjægere og pionerbataillon, over 2 små estiske batailloner, til tider over en bataillon af Norge, over en lille styrke marinesoldater og resterne af »Langemarck«. Dertil kom, at næsten alt tungt skyts fra bataillonerne var indsat direkte under regimentet. Det samme skete med de estiske enheders skyts, således at chefen for regimentets 13. Komp., kapt. E. Læium, havde ledelsen af ilden fra ca. 40 stykker tungt infanteriskyts. Det siger sig selv, at føringen såvel ved regiment, batailloner og diverse interimistiske kampgrupper blev yderligere besværliggjort af enhedernes sammenblanding.

III./24 havde på et vist tidspunkt kun 9. Komp. at råde over. 11. Komp. var lagt direkte under regimentet, da det var bataillonen ganske umuligt at gøre sin indflydelse gældende. Og 12. Komp. var i praksis underlagt 13. Komp. Men den 28.7. lysnede det lidt, idet et lille estisk kompagni og en deling fra II./23 blev underlagt bataillonen. Esterne tilgik 9. Komp. og blev indsat til forsvar af Hundinurks sydkant, medens delingen, der blev ført af en uforfærdet og initiativrig norsk løjtnant, og som var velforsynet med panserværnsmidler, indrettede sig til forsvar i en pindsvinestilling, der omfattede den lille lund, i hvilken III. Batl. havde indrettet sin KST.

Når regimentet havde undladt at trække 11. og 15. Komp. tilbage fra den udsatte og isolerede stump af HKL, syd for hovedvejen, som endnu var i dets besiddelse, så var grunden den, at man på højere sted regnede med, at det ville

være en fordel at genoprette den oprindelige HKL og tage hele Børnehjemshøjen i besiddelse, og at man havde midlerne dertil. Ved daggry åbnede derfor divisionsartilleriet ilden mod de russiske stillinger på højen for at berede vejen for et efterfølgende angreb. Angrebsstyrken bestod af de to estiske bataillioner på Grenaderhøjen og Børnehjemshøjens vestdel. Men inden de kom i gang, tog det talstærke russiske artilleri fat. Ikke blot højdedragene, men også hele det øvrige regimentsafsnit blev belagt med en tæt trommeild, der varede flere timer, og som blev suppleret med nedkastning af tunge flyverbomber mod mål i stillingens bagland. Der var tale om en sådan ødslen med ammunition, som vi på vor side aldrig ville kunne tillade os.

Under dække af den voldsomme artilleriforberedelse havde russerne stillet sig klar til et storstilet panser- og infanteriangreb, der brød frem mod Børnehjemshøjen og sletten syd derfor. Efter at esternes fører var faldet, og de så sig stillet over for truslen fra et par hundrede fjendtlige kampvogne, gav de efter. Resten af Børnehjemshøjen gik atter tabt, og et mindre antal russere trængte endog over på Grenaderhøjen. Situationen her var nu aldeles uoverskuelig. I broget blanding havde estere, tyskere, flamlændere, nordmænd og danskere af forskellige våbenarter bidt sig fast, hvor de nu tilfældigvis var havnet i granathuller og sammenskudte skyttegrave i den af nedslag fuldstændig gennempløjede jord. De mange faldne måtte man foreløbig lade ligge. Og de få befalingsmænd var så godt som afskåret fra at bringe orden i forholdene. Da de blodige kampe havde varet det meste af eftermiddagen, var faren overstået. Det skyldtes for en stor del et modstød, som hovedparten af II/23 havde sat ind fra sydvest mod de russere, der havde sat sig fast på Grenaderhøjen, og som tvang dem tilbage derfra. Men det skyldtes ikke mindre den efterhånden velorganiserede og kompakte afværgeild fra artilleriet og de tunge infanterivåben, der begge havde de bedste observationsmuligheder, så snart russerne vovede sig ud på sletten, og så snart de forlod Børnehjemshøjen. Dagens angreb havde været dyrt for russerne. Ca. 70 ødelagte eller immobile kampvogne måtte de efterlade, da de om eftermiddagen trak sig tilbage.

Ved 9. Komp. lykkedes det ved afværgeilden at lede et stort russisk angreb uden om den åbne venstre flanke. Angrebet syntes at have valgt vejen fra Hundinurk mod vest som ledelinie. Men her kørte såvel kampvogne som infanteri fast, da de kom til den lille pindsvinestilling ved bataillonens kommandostation, og flere kampvogne blev ødelagt, inden angrebet blev trukket tilbage. Desværre faldt III. Batl.s adjudant, løjtnant Efsen. En fjendtlig skarpskytte kunne fra sin højtliggende stilling få indgangen til kommandorummet i sit kikkertsigte og sendte adjudanten et skud gennem hoften. Han kunne ikke overleve den ublide transport til forbindingspladsen. Da det russiske angreb var slået fejl, bestemte III. Batl. sig til at forsøge et fremstød fra Hundinurk mod den oprindelige HKL og herfra søge frem mod Tirtsu, idet man ønskede at vide, hvor stærkt russerne holdt graven besat mellem angrebene. Da artilleristøtte ikke ville være velegnet i dette tilfælde, anmodede bataillonen om støtte fra en panserdeling. Der kom dog kun 1 kampvogn, der så overvågede og understøttede angrebet, der blev udført af en lille deling fra 9. Komp. Synet af kampvognen var nok til at få de russere, der lå øst for Hundinurk til at løbe deres vej, hvorefter delingen uden at lide tab tog den forladte skyttegrav i besiddelse. Herfra følte den sig frem gennem graven langs den gamle HKL så langt, dens ringe styrke tillod. Da regimentet ikke mente ad denne vej at kunne gribe ind, trak delingen sig den følgende nat atter tilbage til Hundinurk.

Efter at forholdene på Grenaderhøjen var blevet stabiliseret, ville regimentet gøre endnu et forsøg på at generobre Børnehjemshøjen. Hertil udpegedes 7. Komp. Det havde en kampstyrke på kun 30 mand, men blev forstærket med ca. 20 flamlændere. I betragtning af højdedragets betydelige udstrækning turde der være et alvorligt misforhold mellem angrebsmål og angrebsstyrke. En forstærket bataillon med en betydelig og velkoordineret artilleriunderstøttelse ville efter gængs vurdering have været det mindste, der burde sættes ind.

Der sker nu det, at styrken sniger sig nord om Grenaderhøjen og går i udgangsstilling nordvest for angrebsmålet, en gunstig udgangsposition eftersom angriberne får den nedgående sol lige i ryggen. Uforfærdet arbejder gutterne sig gennem terrænet i den fjendtlige ild for at komme ind på virksom skudvidde for deres egne våben. Det er langtfra nogen taknemmelig opgave. Føreren, løjtnant L. Madsen, må for at få det hele til at fungere bedst muligt inden for sin ikke samarbejdede enhed være mere aktiv – altså vise sig mere – end godt er. Det ender med, at han bliver såret og må føres bort. Lidt efter afblæses angrebet som udsigtsløst, hvad det i og for sig havde været allerede inden, det blev startet. Det var det sidste forsøg på at generobre Børnehjemshøjen. Alligevel blev den isolerede styrke øst for højen ikke trukket tilbage.

Den 29. juli begynder omtrent som den foregående dag. Russerne åbner en voldsom kanonade med let og tungt artilleri. Af og til kommer deres store bombemaskiner strygende ind fra den finske bugt og lader deres brokker falde mere eller mindre planløst. Heldigvis er det meste af deres artilleriild afgivet uden observation. Til gengæld er der mere end rigeligt af den. Alt sættes åbenbart ind på at fremtvinge en afgørelse på denne dag. Terrænet er ikke til at kende igen for den, der har set det, inden kampene begyndte.

Efter flere timers artilleriforberedelse kommer så det ventede store angreb, der i hovedsagen er af samme karakter som det foregående. Et regiment angriber kl. 10 på begge sider af jernbanen. 20 minutter senere er det gået i stå i de tunge våbens ild. Samtidig observeres ca. 40 fjendtlige kampvogne fra III./24's kommandostation. Men bataillonen har fået to stykker stormskyts til hjælp, og sammen med infanteristerne fra »Norge« ødelægger

de alle de kampvogne, der forsøger at trænge igennem. Der er noget massivt, men tillige stereotypt over de russiske angreb. De finder stadigvæk ikke på at ændre angrebsretning og rulle fronten op, når de er kommet forbi Hundinurk, og det er et held for Division Nordland.

Brændpunktet ligger atter i dag i Grenaderhøjen, der er helt indhyllet i skyer af røg og støv. Over 100 russiske kampvogne ruller frem nord og syd for højdedragene. Og efter at der til sidst kun er døde og sårede tilbage på den østlige del af Grenaderhøjen, ender det med, at russisk infanteri tager denne del af højen i besiddelse. Medens kampen raser på selve højen, trænger russiske kampvogne fra nord ned mellem Grenaderhøjen og højde 69,9. Andre kører videre mod vest og sender deres granater ind i nogle af de dækningsrum, der er mineret ind i de stejle nordskrænter. Chefen for Reg. 49 bliver herunder hårdt såret i sin kommandostation og tager sit eget liv, da russerne står foran ham.

Den panserstyrke, korpset disponerer over, er af en så beskeden størrelse (kun en lille brøkdel af hvad angriberne kan sætte ind), at man hidtil har måttet anvende den med største sparsommelighed og forsigtighed. Men nu er tiden inde. På dette det farligste stadium af kampene sættes Panserafd. 11 ind i et massivt modstød, der får fjendens kampvogne til at opgive angrebet og trække sig tilbage. Endnu går der et stykke tid, inden det russiske infanteri har mistet kamplysten. Men inden aften har vore egne atter det fulde herredømme over Grenaderhøjen. En overlevende tilfangetaget, men undsluppet tysker fortalte, at russerne tog 19 af vore letsårede med sig, inden de trak sig tilbage, medens alle tilfangetagne, der ikke kunne gå ved egen hjælp, blev skudt ned.

Dagen bød på et stort lyspunkt. Man havde hidtil kun set fjendtlige flyvere på vingerne. Men pludselig dukkede en tysk stuka-eskadrille op og udførte et par meget vellykkede bombardementer af russiske beredskabsopstillinger. Vi hører, hvad Illum, Panserjægerdelingens fører, har at berette herom.[7]

»Den 27.7. tegnede til at blive en kvælende varm dag. I de første timer dængede russerne os til med koncentreret artilleriild. Det viste sig også at være dødsens farligt at have de russiske skytter siddende så at sige i nakken på os, for samme formiddag kostede det os her tre døde, alle hovedskud.

Pludselig hørte vi en larmende støj og så over 25 kampvogne komme rullende over mod vore stillinger, og samtidig kunne vi skimte, at mindst lige så mange rullede frem mod »Nederlands« afsnit ovre på den anden side af hovedvejen. Det var et storslået, men samtidig lammende syn, fordi jeg mente, at dem havde vi ikke den ringeste chance for at standse med de par Panzerschreck og Panzerfaust, vi havde, selv om nerverne holdt til dette pres. Ovre fra den lille ruin hos »Nederland« begyndte en langt fremskudt pak at hamre løs. Og vi kunne se, at den fik to træffere sat ind. Men hvad betød det over for så mange kanonløb, og et øjeblik efter var den også ødelagt. Stadig kom panserkolosserne nærmere, men endnu var de for langt borte til,

at vore våben kunne nå dem. Nu begyndte de at fyre vildt med deres kanoner og maskingeværer. Så med et gjorde de holdt et halvt hundrede meter fra os, som om de ville foranstalte præcisionsskydning mod os, og det var en chance, som vi straks udnyttede. Mellem granatnedslagene stak vi hovederne op – hurtigt i anslag, og en af vore granater forlod hvislende røret. Og heldet var med os, for nu begyndte den ene kampvogn efter den anden at brænde. Jo flere træffere vi fik ind, desto mere steg vor kamplyst og selvtillid. I løbet af en halv time var angrebet afslået. Overalt så man brændende og osende vrag. Men vore tab var store, størst henne ved marinesoldaterne. Da mørket endelig faldt på, åndede vi lettet op og mente, at værre kunne det i hvert fald ikke blive.

Den næste formiddag begyndte russerne igen, og mærkværdigvis var der heller ikke denne gang noget infanteri. Angrebet blev igen slået tilbage, og en halv snes brændende vrag stod efterladt foran os. Men vor stilling var i den grad skudt sønder og sammen, at den nu kun kunne betegnes som en lav grøft. Inde i de små halvåbne overdækkede rum lå de sårede, som vi næsten ingen muligheder havde for at hjælpe. Dog var det lykkedes at skaffe den sårede løjtnant Thorkildsen tilbage. Bemandingen var efterhånden blevet meget tynd især efter, at de få tiloversblevne marinesoldater var gået over hovedvejen for at søge tilslutning til »Nederland«. Ud på eftermiddagen ankom en gruppe, udsendt af regimentet som forstærkning til 11. Komp. Samme eftermiddag satte fjenden ind med et rent infanteriangreb, der blev afslået uden besvær.

Den 29.7. oprandt med strålende sol. Der lå en varm, kvalm og sødlig duft over området, for endnu havde det ikke været muligt for os at bjærge ligene af de faldne. De var blot blevet lagt op over gravsiderne. Af mine 28 mand var der vel en halv snes tilbage. Noget lignende var der ved 15. Komp., og måske det dobbelte ved 11. Komp. Der var ikke en eneste officer tilbage efter, at løjtnant K. A. H. Bertramsen var faldet. I tavs modløshed så vi den kommende dag i møde. Hele tiden måtte vi høre på de sårede klagen, og hvert øjeblik var der nogle af folkene, der spurgte, om der ikke kom afløsning eller forstærkning eller i det mindste ammunition og forplejning. Men hvad skulle jeg svare? Jeg vidste kun, at regimentet ønskede, at stillingen skulle holdes.

Så ved nitiden lød der på en gang en brummen oppe i luften. Og da vi så op, fik vi øje på en eskadrille af vore egne stukas. Den havde kurs over mod skoven, hvorfra vi ventede det næste panserangreb. Samtidig med, at de nærmede sig, blev himlen dækket af tusinder af små sprængskyer fra det russiske luftværn. Jeg tænkte ved mig selv: det bliver vist en stakket hjælp, for vore flyvere kommer da aldrig helskindet gennem den spærring. Men disse flyvere kunne åbenbart deres kram, for et øjeblik efter trak de ind på linie og tippede en efter en over den ene vinge og styrtede hylende ned over de russiske pansersamlinger. Hele skoven vaklede. Den ene kæmpemæs-

sige paddehat af røg efter den anden voksede op, medens træer, metaldele, hjul, kæder, ja hele pansertårne fløj op. Vi jublede højt. Nu var det Iwans tur til at stifte bekendtskab med flyverbomber. Samtidig følte vi en lettelse ved, at ikke et af vore fly blev ramt i den tætte luftværnsild. Om eftermiddagen kom vore brave stukaflyvere igen. Og i vor begejstring over deres elegant gennemførte schneidige manøvrer var vi lige ved at glemme vore egne trængsler. Selv vore sårede livede kendeligt op. I løbet af et øjeblik var angrebet overstået, uden at nogen maskine var blevet skudt ned, og igen strøg de lavt hen over vore hoveder på vej hjem. En af maskinerne kom direkte hen mod det sted, hvor jeg stod. Jeg bemærkede, at den stadig tabte højde, og at den havde mistet det ene hjul. I næste øjeblik landede den lige foran min standplads og snurrede rundt, hvorpå to underofficerer sprang ud med maskinpistoler i anslag. Vi fik hurtigt beroliget dem med, at de var landet på den rigtige side og fik dem i dækning. Maskinen kunne ikke bjærges. Men de viste os, hvorledes vi kunne afmontere deres patronmagasiner, der indeholdt 2 × 900 skud – en stor hjælp for os. Efter at have givet sig tid til at ryge en cigaret ville de gerne videre, og Mellenthin påtog sig at lodse dem tilbage til regimentet sammen med en af vore letsårede. Sent om aftenen kom M. tilbage med en forstærkning på tre mand og ordre om, at stillingen fremdeles skulle holdes«.

De to sidste dage af juli bød ikke på særlige overraskelser fra fjendens side. Som sædvanlig blev der lagt langvarig artilleriild over store dele af afsnittet, dog af aftagende styrke, og ligeledes genoptog russerne panserfremstødene på de steder, hvor man vidste, de ville komme. Samtidig blev forsøgene på at tage Grenaderhøjen genoptaget. Vor spærreild lå i det klare sommervejr præcis, hvor den skulle ligge, og samtidig blev der færre og færre kampvogne i indsats. I løbet af de første 3 dage af storkampen var der også blevet ødelagt 113 russiske kampvogne. Men den stereotype russiske taktik betød dog ikke, at det var lejeværk at være forsvarer. Vi var stadig talmæssigt og materielt langt underlegne. Tabene var store, erstatningerne ikke altid fuldlødige, og tjenesten uhyre krævende.

Den 30.7. ødelagde »Nederland«s bataillon nærmest hovedvejen 12 fjendtlige kampvogne under et angreb, der blev afvist. Og hverken på denne eller den følgende dag lykkedes det russerne varigt at tilkæmpe sig fodfæste på Grenaderhøjen. Endelig kom der den 1.8. en rolig dag, selv om man på grund af skibsbevægelser frygtede for, at en landgang vest for Narva Landsnævring var forestående.

De to følgende dage blussede kampene op igen. Selv om tyngdepunktet var Grenaderhøjen, havde fjenden styrker nok til samtidig at angribe andre steder. En af dagene rettede de et infanteriangreb mod den såkaldte palisadestilling mellem Hundinurk og jernbanen. En voldsom artilleriild, der skulle gøre stillingen »mør«, gik forud. Men alle nedslagene lå i det ubesatte bagterræn. Så snart angriberne derefter rykkede frem i enkeltmandsspring, mærkede de ilden fra den fuldt besatte stilling, hvorpå de vendte om og løb tilbage.

Nogle af de afdelinger, russerne sendte frem, bestod af mongoler, hvad man let kunne konstatere, når man tog de faldne, der tidligere var sluppet ind bag HKL, nærmere i øjesyn. Det var heller ikke ualmindeligt, at de angribende var mærkbart påvirkede af vodka.

Da det ville være en katastrofe, hvis stillingen blev uigenkaldeligt gennembrudt, fik vi ud over stuka-besøget hjælp fra et Tiger-panserkompagni, der var der et par dage og demonstrerede deres tekniske og taktiske overlegenhed over for russerne på det eftertrykkeligste.

Med hensyn til planerne om at generobre Børnehjemshøjen havde regimentet forregnet sig. Det fik nok at gøre med at hævde sig defensivt. Alligevel lod man den isolerede styrke øst og nordøst for højen forbløde derude, indtil der den 3.8. ikke var nogen mulighed for at holde stillingen længere. Af de sidste, der – overladt til sig selv – holdt stand derude, slap kun to befalingsmænd og 4 SS-mænd levende tilbage. Dermed havde et heroisk, men rystende drama fundet sin afslutning. Med støtte i en mere nøgtern vurdering af hele situationens taktiske muligheder ville det nok have været rigtigere at opgive denne udsatte stilling på et langt tidligere tidspunkt. Men regimentet og divisionen havde ikke rettidigt kunnet frigøre sig fra den primitive idé, at besiddelsen af Børnehjemshøjen var en forudsætning for at kunne holde hele Tannenberg-stillingen. I virkeligheden ville forsvarsmulighederne have været langt bedre, dersom man til HKL på dette sted oprindelig havde valgt en bagskråningsstilling i passende afstand fra de højeste punkter på Børnehjemshøjen. Man ville da også bedre have kunnet økonomisere med de styrker, der oprindelig stod til rådighed til den infanteristiske forsvarskamp.

Det var også beklageligt, at regimentet ikke gjorde nok for at få ført forsyninger frem til den isolerede styrke, og at der ikke hver nat blev sendt bårehold frem for at hente de sårede. Vi hører den danske panserjægerførers egen beretning om de sidste frygtelige dage.[7]

»Lidt over middag den 30.7. forsøgte fjenden sig med et nyt angreb. Men det blev nedkæmpet bl. a. ved hjælp af vort artilleri og de svære raketgranater »Stuka til fods«. Disse sidste faldt som de skulle, det vil sige ret tæt ved vor stilling. Lufttrykket var voldsomt, og bagefter stod støv og røg som store dirrende flager i luften.

Først natten mellem den 31.7. og den 1.8. fik vi lidt forplejning og nogen ammunition herud. Forsynerne tog nogle af de sårede med tilbage, og det var meningen, at de skulle komme herud endnu engang for at bjærge resten af de sårede – en halv snes mand – der endnu var i live. De kom dog ikke igen, og alle de sårede døde i løbet af det følgende døgn. Samtidig med, at vi havde nok at gøre med at holde graven besat og holde os i dækning, når vi kravlede fra sted til sted, måtte vi forsøge at lindre disse ulykkelige kammeraters smerter og tørst og prøve på at holde modet oppe på dem ved hele tiden at fortælle dem, at nu blev de nok snart hentet, skønt vi til sidst

næsten havde opgivet håbet. Det var på en måde det forfærdeligste af alt det, vi måtte igennem.

Den 2.8. belagde fjenden dagen igennem vor stilling med morterild, og antallet af sårede og døde steg. Af stumperne af 3 ødelagte maskingeværer lykkedes det os at flikke et brugeligt sammen. Derudover havde vi et par maskinpistoler, nogle få karabiner, men ikke flere panserbrydende våben. Hele styrken fra alle tre enheder talte nu kun en halv snes mand foruden to underofficerer, da morgenen den 3.8. brød frem. Stanken var efterhånden blevet ulidelig, hvorimod de sårede jamren var ved at forstumme. De lå simpelthen ganske stille og døde.

Ved middagstid kom det næste angreb. Efter en kort heftig granatild strømmede de brune skarer ud af skoven. Og den afværgeild, der denne gang slog dem i møde, var så spinkel, at den måtte anses for virkningsløs. Inden russerne nåede frem, fik maskingeværet en fuldtræffer. Medens hjælperen blev dræbt, slap skytten med at blive såret og begravet i jord. Jeg var lige i nærheden og hjalp ham fri. I næste øjeblik var russerne, der angreb over en bredde af ca. 500 m, nået ned i graven til højre for os. Jeg havde kun 6 mand tilbage, og vi trak nu langsomt over mod nord i retning af hovedvejen. Ingen af os regnede med at slippe godt fra det. Jeg havde gjort op med mig selv, at jeg under ingen omstændigheder ville falde i russisk fangenskab. Medens vi banede os vej forbi dynger af døde kammerater, kom Mellenthin hen til mig og spurgte, om jeg havde noget forbindstof. Den ene side af hans hoved var revet op, og han havde fået et par skud i den ene arm. Jeg havde kun et halstørklæde. Det bandt jeg om hans hoved. Undervejs forklarede jeg folkene, at vi måtte se at komme over til »Nederland«s stillinger. Uheldigvis bestrøg en russisk kampvogn med sit maskingevær hovedlandevejen på det sted, hvor vi skulle over. Den første, der forsøgte, faldt midt på vejen. Den næste – der hed Jørgensen – sank tilbage i armene på sin bror, hårdt truffet. Men i næste nu trak den sårede sin pistol og dræbte sig selv ved et skud gennem munden. Det var et frygteligt chock for den yngre bror, der reagerede ved helt forstyrret at springe op af graven og løbe hen over markerne, medens projektilerne sprøjtede op omkring ham. Han blev ved med at løbe, til vi tabte ham af syne, og dukkede først op igen flere dage senere. Jeg lod nu vore resterende håndgranater gøre klar, og de blev i hurtig rækkefølge kastet hen ad vejen. Bag den støvsky, der blev hvirvlet op, sprang vi i hurtig rækkefølge over vejen. Det gik godt. Kun én af os blev lettere såret i benet. Fuldstændig udpumpede nåede vi i sikkerhed i en skyttegrav hos »Nederland«. Kompagnichefen her var dansker, og jeg blev i hans overdækkede rum et par timer, inden jeg drog tilbage til regimentschefen, der synlig rystet modtog min rapport, hvorefter jeg nogle dage senere afgik til Feltuddannelsesbatl. 11 i skovlejren ved Toila, hvor jeg skulle opstille og føre en maskinpistoldeling direkte under regimentschefen«.

Den 4.8. var en rolig dag, muligvis fordi et raketbatteri dagen forud havde sendt sine salver ned i en russisk angrebsdivisions beredskabsstillinger. Men allerede den følgende dag gjorde fjenden en sidste kraftanstrengelse for at få en afgørelse. Tre gange gik angrebsstyrkerne frem mod Grenaderhøjen uden at få andet ud af det end et ganske lille indbrud, der atter blev udlignet om aftenen. Den russiske artilleriild var nu mærkbart svækket. Også det tydede på, at viljen og kræfterne hos vor modpart var ved at ebbe ud. Det var den sidste egentlige offensivdag.

I de forholdsvis rolige dage, der fulgte, blev den lille kampgruppe under III/24 sammen med 5. og 6./24 underlagt chefen for Reg. Norge. Det var herefter kun 7., 10., 13. og 14. Komp. foruden de fleste tunge våben, der stod direkte under Reg. Danmark. Til gengæld var der en broget forsamling af andre enheder. Således tilgik der et kompagni af Feltuddannelsesbatl. 11, hvis mandskab næsten udelukkende bestod af folketyskere fra Elsass. Kompagniet blev sat ind i opfanglinien tæt syd for bakke 69,9. Omtrent samtidig blev 10. Komp. – ført af løjtnant H. C. Jessen – der havde deltaget i de hårde kampe på Grenaderhøjen, afløst og sendt af sted til opfriskning i lejren ved Toila. Det var en 25–30 barkede krigere, der drog af sted. De havde nu – trods deres ungdom – lært at se livets realiteter og dødens alvor i øjnene. Mærkede af krigen – ja, vel hærdede, men ingenlunde forråede. Næsten alle var danske, og uden for tjenesten hørtes næsten kun dansk i kompagniet. Efter ankomsten til skovlejren tilgik der forstærkning af folk fra luftvåbnet samt to estiske delingsførere. Efter en halv snes dages uddannelse og afslapning gik turen atter tilbage til Tannenberg-stillingen, hvor 10. Komp. blev indsat til forsvar af en pindsvinestilling i det åbne terræn mellem Grenaderhøjen og III./24's kommandostation. Godt 100 m var der fra 10. Komp. til de russiske stillinger. Det var derfor kun muligt at forlade skyttegravene om natten. I forbindelse med nyorganisationen af III./24's forhold blev 9. Komp. trukket tilbage fra det altfor udsatte støttepunkt, Hundinurk. Hele HKL fik derved det forløb, den burde have haft fra begyndelsen.

Bortset fra et par mindre russiske fremstød den 12.8. – vistnok med opklaringsformål – blev der ikke iværksat større kamphandlinger af nogen af parterne i tiden indtil 18.9., da det som følge af Finlands frafald blev nødvendigt at rømme Estland. Det var naturligvis ikke ensbetydende med, at våbnene ikke var i brug, og at tilværelsen som frontsoldat var sorgløs og ufarlig. Især i morgen- og aftentimerne krævedes der skærpet agtpågivenhed. Men ud på formiddagen sænkede roen og døsigheden sig over hele kampområdet. Alle, der havde mulighed derfor, sov.

Afgørelsen var nu faldet. Russerne havde givet op til trods for de uhyre menneskelige og materielle ofre, de havde bragt. 11 russiske infanteridivisioner og 6 panserbrigader havde forblødt foran Tannenberg-stillingen. Omkring 130 russiske panservrag lå tilbage i kampområdet. Som jorden var

gennemvædet af blod, således var den også gennempløjet af de uhyre mængder af projektiler, sprængstykker, granater og luftbomber, der var faldet med en intensitet af samme størrelsesorden som ved Verdun og andre af den 1. Verdenskrigs materielslag.

Sejren var vor. Men med den målestok, vi anvendte, var også vore tab af faldne og sårede store. Og netop fordi vi kun var relativt få, følte vi savnet af de af vore kampfæller, der ikke vendte tilbage, så meget mere smerteligt.

For syv og et kvart århundrede siden kæmpede danske krigere side om side med tyske ordensriddere i dette land. Atter havde danskere stået i blodigt kampfællesskab med tyskere. De, der kom til at hvile i Estlands jord, kom således i godt selskab med faldne landsmænd fra Valdemar Sejrs hær. Det kan med rette siges om dem, at de ikke svigtede, da de blev stillet over for deres livs hårdeste prøvelser, og at de ved deres kamp og opofrelse gjorde sig fortjent til at genopstå som heroiske forbilleder for det folkelige fællesskab, de var udgået fra.

En af de danske frontkæmpere, der var faldet i russisk fangenskab, men som overlevede det, fortalte, at en russisk general en dag indfandt sig i en krigsfangelejr og efterlyste folk fra Div. Nordland. Danskerne kviede sig ved at melde sig, men da de mente, at de i bedste fald kun havde udsigt til at slides op ved tvangsarbejde i slavelejrene, trådte de alligevel frem. Generalen, der havde ført tropperne i Narva Landsnævring, holdt imidlertid en kort tale, hvori han roste Nordlands soldater og udtrykte sin glæde over at kunne hilse på folk fra denne tapre division, der havde voldt ham så mange kvaler. Sådanne tapre soldater fortjente at komme hjem, sagde han, trykkede hver enkelt i hånden og lovede at gøre, hvad han kunne. Det var ikke blot et udslag af den gamle ridderlige soldaterånd – og som sådant en grel modsætning til politikernes smålige forfølgelse – men tillige et kærkomment bidrag til vor divisions gode eftermæle.[6]

Den 17.9.44 kaldes chefen for reg. 24 Danmark til divisionen for personlig at modtage befaling for løsgørelse fra stillingerne og rømning af Estland. Fjerntrænets tilbagesendelse er da allerede i gang, og de øverste estiske militære myndigheder er blevet informeret. Inspektøren for det estiske hjemmeværn betegner meddelelsen om landets rømning som Estlands dødsdom. Medlemmerne af den 20. estiske SS-div. stilles frit med hensyn til at blive i deres land eller drage bort sammen med de tyske styrker. Størstedelen af divisionen vælger det sidste. Efter vel gennemført tilbagetog til Riga transporteres divisionen til Tyskland for der at blive reorganiseret.

Motoriseringen af III. SS-Panserkorps er så vidt fremskredet, at alle korpsets enheder kan forlægges pr. mot.-march. De to andre divisioner i Arméafdeling Narva bliver delvis motoriseret. Først den 18.9. kl. 18 modtager reg. 24's kompagnier befalingen for tilbagetrækningen. Der bliver 2 timer til at træffe alle forberedelser.

Kl. 20 trækker hovedstyrkerne sig ubemærket ud af stillingerne, hvorefter

de efter en kortere fodmarch bestiger de ventende køretøjer og kører videre til forsamlingsrummet Kotla Järwe – Konju. Som bagtrop er efterladt 6. komp., pionerdelingen og den nyopstillede maskinpistoldeling, de to første under danske førere. 13. og 14. komp.s tunge våben står skudklar i deres stillinger endnu 3/4 time efter hovedstyrkens løsgørelse. Derefter bortskyder de hurtigt den ammunition, der ikke skal medbringes, prodser på og kører væk. Bagtroppen er nu ladt alene tilbage og ligger fordelt på Grenaderhøjen og højde 69,9. Alle er anspændt til det yderste. Af og til falder der et skud eller sendes en radiomelding for at foregive en fortsat normal stillingsbesættelse. Klokken er nu 10.30. Regimentet sender pr. radio ordre om bagtroppens tilbagetrækning. Kl. 23 forlader den sidste mand stillingerne syd for bakkerne, medens russiske patruljer forsigtigt føler sig frem på bakkernes nordside. Ved midnatstid ankommer bagtroppen til en lille bro over et vandløb. Her venter en lille optagestyrke fra »Nederland«. Broen sprænges, bagtroppen bestiger de ventende køretøjer for at indhente regimentet, medens optagestyrken forbliver ved åen i endnu en times tid.

Om morgenen den 19.9. forlod Reg. 24 Kotla Järwe, hvor de krigsvigtige skiferolieraffinaderier blev ødelagt. Uden særlige uheld ud over et par tabtgåede vogne passerede regimentets bageste enheder Wesenberg ved middagstid. Efter forplejningsudlevering, hvil, reparationer og ordreudgivelse fortsattes ved 14-tiden mod sydvest mellem Wirzsøen og Pernau og derefter mod syd over grænsen til Letland. Den 22.9. lå reg. 24 sammen med hovedmassen af divisionen i beredskab ca. 25 km nord for Riga. Rømningen af Estland var da i alt væsentligt afviklet. En blandet tysk-estisk kampgruppe havde lagt en ring om hovedstaden Reval til sikring af tyske flådeenheders netop afsluttede evakuering af ca. 80.000 tyske soldater, sårede, tyske civilpersoner og estiske flygtninge. II. Armékorps havde trukket sig tilbage til Letland vest om Wirzsøen sammen med III. SS-panserkorps og dettes underlagte divisioner, hvorimod de østlige regimenter af den improviserede Div. 300 var gået i opløsning i et næsten vejløst sumpskovområde. Ved Pernaufloden havde en kampgruppe af »Nederland«, hvori Batl. z.b.V. Nordland, i 2–3 dage holdt et brohoved åbent for opklaringsenheder og efternølere. Og endnu den 24.9. stod en bataillon af »Nederland« som bagdækning ved floden Lemmer, syd for Pernau og spærrede kystvejen, der fører til Riga, medens hovedmassen af Nederland og A.A. 11 da var drejet af mod sydøst for at afstive fronten mellem Walk (30 km syd for Wirzsøen) og Wolmar (50 km sydligere).

Sydøst for Riga havde russiske elitetropper i flere dage presset hårdt på for atter engang at nå op til Riga Bugten og afskære de tyske tropper i det nordlige Letland. Den 22.9. udgav div. Nordland befaling for den følgende dag. Gennem Riga kørte regimenterne ned på sydsiden af Dünafloden i retning af den lille by Baldone, der var på fjendens hænder. Flere andre enheder blev samtidig tilført dette vigtige kampafsnit som forstærkninger. Nat-

ten blev tilbragt i nogle store fyrreskove ved Kekawa. Ved et angreb den følgende morgen skulle et smalt, men 3 km dybt russisk indbrud i nordlig retning udlignes. Kampene, hvorunder Reg. 24 var underlagt 14. Panserdiv., varede i tre dage. Kort før angrebets begyndelse den 23.9. Kl. 7 kom der melding om, at de kampvogne fra 14. Panserdiv., der skulle støtte angrebet, var blevet forsinket. Men da det var for sent at stoppe II. Batl., måtte også III. Batl. gå frem og angribe. I begyndelsen gik det godt. Fjenden veg tilbage og opgav den landsby, der var det foreløbige angrebsmål. Men modstanden blev stærkere og endte med et russisk modangreb samtidig med, at russiske småstyrker, der var blevet afskåret og havde gemt sig i skovstykkerne, nu faldt vore styrker i ryggen. Hos begge parter var kræfterne udtømt om aftenen, og tabene ved regimentet var store. 10. komp., der var yderst til venstre, blev angrebet i sin blottede flanke og led store tab såvel af faldne som fanger. Den danske chef, H. C. Jessen, blev såret, men blev slæbt tilbage. Efter mørkets frembrud satte regimentet de sidste reserver ind, og landsbyen, Lidakas, blev generobret. Regimentet holdt sine stillinger de to følgende dage og afviste svage fjendtlige fremstød.[2]

Natten til den 26.9. blev reg. 24 afløst af en hærenhed; et døgn senere blev divisionen over Riga–Tuccum forlagt til egnen nord for Doblen (70 km sv. for Riga), hvorfra et nyt angreb truede. Den 28.9. afløste divisionen en hærenhed i dennes forsvarsafsnit, men det ventede angreb udeblev. Til højre for divisionen lå »Nederland«, der nu atter efter med held at have deltaget i afværgekampe i linien Walk–Wolmar den 24.–25.9. og efter et mindre sammenstød med forfølgende panserstyrker tæt foran forsvarslinien nordøst for Riga havde fået sine styrker samlet. Den 6.10. blev korpsets styrker n. og v. for Doblen afløst af hærenheder og forlagt til egnen om Autz (130 km sv. f. Riga). Samme dag begyndte tilbagetrækningen af 18. armés divisioner over Riga til Kurland. Den 12.10. afsluttedes tilbagetrækningen. Et par dage senere nåede russerne frem til Østersøen nord for Memel. Brohovedet Kurland var dermed etableret, efter at generaloberst Schörner forgæves havde bedt overkommandoen om tilladelse til at lade sine styrker kæmpe sig tilbage til Østpreussen.

Da det lykkedes i tide at koncentrere stærke kræfter om Autz, inden de fjendtlige troppeansamlinger her var klar til at angribe, udeblev også her det ventede storangreb. Dog blev det nødvendigt af korpsets styrke at opstille en spærregruppe »Schäfer«, der skulle komme et par nødstedte divisioner ved Moscheiken til hjælp. Spærregruppen, ved hvilken der var enheder fra såvel Nordland som Nederland, bestod i en snes dage. Den havde en væsentlig andel i, at forholdene vest for Autz efter et par dages kampe blev stabiliseret.

Forholdet mellem Våben-SS og den lettiske landbefolkning var godt, selv om det var en svær belastning, når en familie måtte beordres til at forlade sin ejendom, fordi denne lå i kampzonen. I slige tilfælde var det almindeligt,

at nogle evakuerede familier i fællesskab oprettede en lejr på afsides beliggende steder inde i den nærmeste skov og på deres vogne kørte bohave, forråd, fjerkræ og større husdyr derud. I andre tilfælde blev det nødvendigt med magt at fjerne folk fra deres hjem.

Under den fortsatte forskydning af frontforløbet i sydvestlig retning aftegnede egnen mellem de to stationsbyer Skuodas (i Litauen) og Prekuln sig som et indbydende mål for et russisk forsøg på et totalt frontgennembrud, eftersom der herfra var den korteste vej til Kurlands vigtigste transporthavn, Libau. Natten til den 13.10. var division Nordland under forlægning til dette afsnit. Den 15.10. overtog Reg. Danmark et stillingsafsnit nord for landsbyen Gramsden med HKL over Lille Trekni–Trusi–Trekni og videre nord for bækken Birkstal til dennes skæring med jernbanelinien fra Purmsati til Skuodas. Fra højre til venstre fløj var kompagnierne indsat således: 9., 10., 11., 6. og 7. i en katastrofalt tynd besættelse. Naboer til højre Nederland, til venstre Norge.[8]

I morgentimerne den 16.10. åbner store russiske artillerimasser en voldsom og tæt ild mod de forreste tyske stillinger i hele korpsets område. Efter to timers forløb kommer det ventede storangreb. Store infanterimasser ledsages af kampvogne og understøttes af talrige slagflyvere. Heller ikke Norges nærmeste nabo, 30. Inf.div., går fri. Det 1. Kurlandslag er begyndt.[8]

Medens Reg. Norges to batailloner og II./24 under dagens hårde og tabgivende kampe holder deres stillinger, så opstår der på begge sider af sidstnævnte bataillon farlige tomrum. 11. Komp./Danmark kastes på et ret tidligt tidspunkt tilbage fra Trekni og trækker sin venstre fløj ind over vejen, der fra Trekni fører mod nv. til Purmsati. Den danske kompagnichef, løjtnant Thorkildsen, bliver alvorligt såret og må lade en ældre, erfaren underofficer overtage kommandoen. Men den resterende styrke sætter sig kraftigt til modværge og forhindrer videre fremtrængen.[7]

Regimentschefen får den opfattelse, at der er mulighed for gennem et modstød fra 11. Kompagnis venstre fløj at kaste fjenden ud af Trekni og slutte forbindelsen til 6. Komp., hvorefter regimentets mpi-deling får ordre til at begive sig til III. Batl. og stille sig til rådighed til gennemførelse af modstødet i samarbejde med 11. Komp. På vejen derud overfaldes delingen to gange af slagflyvere med en regn af småbomber og maskinkanonsalver, uden at en eneste mand får så meget som en skramme. Men da først delingen kommer ud i kampområdet tæt bag kompagniet, holder heldet op med at tilsmile den. Uforsigtigt viser en del af folkene sig på en bakke med en enligt stående lade, der viser sig at være et fortræffeligt indskydningspunkt for de fjendtlige morterer. I næste øjeblik ligger de i et inferno af nedslag fra granater og stalinorgel. Tabene er betydelige og vokser yderligere under fremrykningen i spredt orden over til nogle stenbygninger i 11. Komp.s afsnit, hvor de sårede samles. Resultatet af optællingen nedslående; 3 døde og 14 sårede.[7]

Forholdene har udviklet sig således, at tanken om at rulle det russiske indbrud op fra flanken på forhånd må opgives. Kompagniføreren forlanger, at mpi-delingens nu kun 29 mand, hvoraf 3 underofficerer, skal forlænge kompagniets forsvarslinie til venstre helt over til vejen Trekni–Purmsati og holde denne linie til sidste mand. Det er en strækning på næsten 1 km uden forberedte stillinger, men med en del grøfter og hegn. Foruden med hovedvåbenet, det aldeles glimrende stormgevær 44, er delingen udrustet med 2 lette maskingeværer. Delingsføreren, der egentlig er pioner, føler sig usikker og deprimeret over de allerede opståede tab og overlader ledelsen til næstkommanderende, en dansker. Arbejdet med at få det hele organiseret er besværligt. Hvert øjeblik falder en granat et eller andet sted. Fjendens angreb er ganske vist blevet indstillet. Men de forreste fjendtlige skytter er blevet liggende på kort afstand. Det lykkes imidlertid at få alle på plads og sat i gang med at grave, uden at der opstår nye tab. Imedens har Iwan fortsat angrebet ovre ved 10. Komp., men uden at dette afgørende har ændret situationen.[7]

Henimod kl. 16 kommer en post styrtende ind i delingens kommandostation: »Iwan angriber«. Hurtigt ned i skyttehullet. Egne mg. hamrer allerede løs og lidt efter høres stormkarabinernes snerren. Trods vore få folk er det en morderisk ild, der slår de brune horder i møde. De falder i massevis. Men det er også nu i de første minutter, det dødbringende arbejde skal gøres. Nogle steder er angriberne dukket frem så tæt på som 100 m. Terrænet er gennemskåret af grøfter, der muliggør skjult fremrykning. Atter og atter hører man de politiske kommissærers ildnende råb, når de bagfra søger at drive de modvillige soldater det sidste afgørende spring frem til forsvarernes skyttehuller. Hvor længe vil dette kunne vare? Det er blandt andet et spørgsmål om, hvor længe delingens ammunition strækker til. Det er enorme mængder, der forbruges. Et par mand kan skjult tage et par ture ud til skytterne med ny forsyning. Tomme kasetter og bælter tages med tilbage til delingsføreren, der lader de sårede fylde dem op igen. Efterhånden kan man høre på vore automatiske våben, at ammunitionen er ved at blive knap. Telefonen er afbrudt. Men nu afskyder kompagniets fører to røde lyskugler for at alarmere artilleriet og få det til at aflaste os ammunitionsmæssigt. Lidt efter kommer vore egne granater susende over vore hoveder. Her er ingen fremskudt observatør. Men alligevel ligger artilleriilden meget godt. Iwan indstiller angrebet og trækker sig lidt tilbage. Det er også i sidste øjeblik. Der er ikke meget mere end 100 skud tilbage pr. maskingevær. Delingen er sluppet med meget små tab. Kun to letsårede. 11. Komp. har 1 falden og tre sårede. Ved Maagaard-Hansens 10. Komp. er Iwan brudt ind i HKL, men blev hurtigt nedkæmpet i et modstød ført af kompagnichefen.[7]

Efter mørkets frembrud kommer der folk herud med ammunition og forplejning. De sårede bringes tilbage. Senere kommer bataillonschefen selv. Og han ledsages af to observatører, én fra regimentets tunge kompagni, én

fra artilleriet. Der er nu både telefon- og radioforbindelse. Også regimentets øvrige kompagnier – for slet ikke at tale om Norges – er hårdt ramt. Delingens egne folk kommer efter tur ind i et af husene for at få en times søvn og hvile, inden dagen bryder frem.[7]

Klokken er ikke mere end 7 den næste dag, før fjenden igen sendes frem til angreb. Men det bliver hurtigt skudt sønder og sammen i vor nu særdeles velrettede granatild. At regimentet er et angrebsmål, der tillægges den allerstørste betydning, fremgår deraf, at angrebet trods uhyre tab gentages kl. 9, kl. 12, kl. 14 og kl. 16, hver gang uden resultat. Ved 11. Komp. bliver et maskingevær ødelagt af en fuldtræffer, hvorefter det lykkes fjenden at sætte sig fast i den pågældende gruppes skyttegrav. En underofficer i nærheden – sønderjyde – ser det, samler hurtigt et par mand, og inden russerne har fundet sig til rette i de nye omgivelser, er de over dem. Et par håndgranater afgør sagen. Gruppeanlægget er atter i dansk-tysk besiddelse. Et par døde russere får tyske hjelme på, hvorefter de bliver lagt op bag brystværnet for at trække den fjendtlige ild hen på sig. Dagens tab beskedne: 1 såret ved mpi-delingen, to faldne og tre sårede ved 11. Komp. Selv om det ikke er meget, medfører det alligevel, at besættelsen må tyndes yderligere ud. Til venstre nabo, II. Batl., er der stadig ingen forbindelse. Det er derfor et held, at angrebene den 18. og 19.10. forskydes over mod 10. og 9. Komp. Begge kompagnier holder stand.[7]

Fra III. Batl. kommer der nu meddelelse om, at det farlige tomrum mellem de to batailloner vil blive lukket af et kompagni fra opklaringsafdelingen. Mpi-delingen skal søge at få forbindelse med dette kompagni øst for landevejen til Purmsati og nogle få hundrede meter længere tilbage. Det lykkes, men styrken viser sig kun at være en lille deling og 2 pansrede opklaringsvogne. På tilbagevejen støder forbindelsespatruljen uventet på en russisk patrulje, der afskyder lyskugle og åbner ild med et maskingevær. Det får nu ingen følger. Men derefter konstateres det, at de to mand i det yderste til venstre beliggende skyttehul blev dræbt af en svær granat – fuldtræffer. For ikke at løbe for stor risiko for at blive taget i ryggen må mpi-delingens venstre fløj nu bøjes længere tilbage mod nord.[7]

Siden den 20.10. har russerne forholdt sig forholdsvis rolige. Det første Kurlandslag synes at være endt den 23.10. I det store og hele har korpset holdt sine stillinger, skønt kompagnierne har været små, og nogle af afdelingerne endnu ikke er indtruffet. Natten til den 26.10. indskydes en kampgruppe under Per Sørensen i mellemrummet mellem de to batailloner. Den består af 5./24 og et alarmkompagni af trænfolk og afløser delingen fra opklaringsafdelingen. Dagen derpå finder der et isoleret angreb sted mod 6. Komp., i hvis HKF fjenden trænger et stykke ind. Bataillonschefen sætter et modstød i gang, og inden aften må Iwan atter opgive sin lille terrænvinding. Det isolerede fremstød opfattes som et forvarsel om et nyt storangreb.[8]

Den 27.10. kl. 7 åbnes ilden fra flere tusind kanonrør mod de tyske stil-

linger for lidt før kl. 9 at stige til en trommeild af uhørt voldsomhed. Det andet Kurlandslag er indledt. Kl. 9 går angrebsstyrkerne frem over bred front. Hele korpsets afsnit ligger i kampens brændpunkt.[8]

Ved reg. Norge tager udviklingen straks en ugunstig retning. Efter tre dages hårde kampe kan regimentet dog med støtte fra A.A. 11 hævde sig i en linie syd og sydøst for Preekuln. Kl. 9,30 på den første angrebsdag kan kampgruppe Sørensen sende radiomelding til regimentet om, at det første stormløb er afslået. Men kampen går videre, og en time senere må chefen for II. Batl., Bergfeld, melde om et dybt indbrud hos 6. Komp. Inden formiddagen er til ende, har 10. Komp. under løjtnant Maagaard-Hansen trukket sig et stykke tilbage, og kampgruppe Sørensen er hårdt trængt, men holder endnu det meget vigtige højdedrag 28,3, nord for hvilket der står batterier fra II./Art.reg. 11 og infanterihaubitser og morterer fra 8. Komp. 6. og 7. Komp. har sat sig fast i en bag HKL liggende skovkant.[8]

Ved 11. Komp. og mpi-delingen venter man spændt på det øjeblik, hvor den russiske artilleriild lægges tilbage. Noget overblik over hvilke tab, den har kostet, har man ikke. Al bevægelse har været lammet. Men da de tætte brune skarer kl. 9 vælter frem over de åbne marker, viser der sig trods alt at være liv i stillingen. I de brede og tætte mål gør de automatiske våben en rig høst. De russiske infanterister mejes ned på stribe. Men stadig dukker der nye skarer op. Vort artilleri bliver bedt om at gribe ind. Men det varer noget, inden hjælpen kommer. Der er imidlertid ingen grund til optimisme, for russerne har åbenbart nu langt om længe opdaget, at venstre flanke ligger aldeles blottet, højre flanke delvis. En større russisk styrke ledsaget af to kampvogne ses under fremrykning mod nord hinsides vejen til Purmsati. En af kampvognene drejer af og styrer lige mod det skyttehul, der ligger yderst til venstre. De to folk i hullet har kun 1 »pansernæve. Den affyres mod kampvognen på 30 m afstand, men rammer jorden lidt foran. Så er alt håb ude. Men nej, kampvognen bakker øjeblikkelig tilbage, og fra 150 m afstand lægger den maskingeværild over skyttehullet. Gennem et betonrør under vejen når folkene over til den modsatte side og følger en grøft, indtil de når ind til 11. Komp.s KST. Der er efterhånden indtruffet så store tab, at de få overlevende ikke kan holde stillingen. 9. og 10. Komp. har trukket sig tilbage gennem skovene for en time siden. Men herfra skal man over 1 km dækningsløs mark for at komme tilbage til den skærmende skov. Og det er for risikabelt i fuldt dagslys. Delingen tæller nu kun 8 kombattanter, kompagniet 9, og dertil kommer en norsk artilleriobservatør. Foreløbig er der ikke andet at gøre end at indrette sig til forsvar i en »pindsvinestilling«. Af maskingeværer findes der kun to brugelige tilbage.[7]

Henimod kl. 22 bliver der givet signal til opbrud. Alle er i forvejen nøje instrueret, og der er ikke lagt skjul på, at det er et højst risikabelt foretagende. Kommer det til kamp i mørket, er enhver hårdt såret fortabt. Tre

mand bliver sat til at bære en såret underofficer i teltflager. 10 minutter efter at de har forladt stillingen, dænger russerne stedet til med mortergranater. Da skovkanten nås, gør man holdt, styrken fordeles til stillingsbesættelse. Man vil her afvente morgenens komme. 100 m foran skovkanten ligger der et træskur, som pludselig begynder at brænde. I skæret herfra ser en underofficer nogle folk fjerne sig fra maskingeværreden yderst ude til højre, og han genkender med sikkerhed den maskingeværskytte – en dansk landsmand – der skulle være derude. Det hele virker højst mærkeligt. I samme øjeblik går det op for ham, at det er russere, der har ledsaget skytten, der åbenbart er blevet overrasket og taget til fange. I hurtigløb ud til stillingen, den er ubesat, men i samme øjeblik kommer maskingeværskyttens hjælper tilbage med favnen fuld af tørt plantemateriale til underlag. Han bliver nærmest chokeret ved at høre, at fjenden har været der og indkasseret både maskingeværet og skytten. Den sårede underofficer dør i løbet af natten.[7]

Da det er ved at blive lyst, ligger alle ubevægelige i deres stillinger med våbnene skudklar. Da hører de med ét en sælsom lyd. Ovre fra en vej, der fører forbi det nedbrændte træskur, lyder der sang, hæs korsang som fra en sangforening efter en lang nats sviregilde. Et helt kompagni stærkt vodkapåvirkede russere marcherer – nej, snarer slingrer – syngende hen ad vejen. Forrest en rød fane og to dukker på stager, den ene iklædt en tysk uniformsfrakke. Synet virker mildest talt besynderligt. Om et øjeblik vil kompagniet have vendt flanken halvvejs over mod tyskerne, fordi vejen svinger en smule. Det hele virker aldeles grotesk, især i betragtning af, at en russisk patrulje har konstateret, at skovkanten er besat. Det bliver et ildoverfald, der giver bonus. Ganske vist er der nu kun 1 maskingevær tilbage; men en dansk underofficer med fire mand og en panserværnskanon har sluttet sig til styrken. Kanonen åbner ilden ved at sende sprænggranater ind i kolonnen i så hurtig rækkefølge, som det er muligt, og ind imellem bragene hører man de automatiske våbens snerren. Virkningen er frygtelig. I løbet af få sekunder er kolonnen i opløsning. De få, der ikke rammes i første omgang, søger fortvivlet at komme væk for at søge dækning, men indhentes af de dræbende byger. Hele intermezzoet, der afløses af skovens dybe stilhed, har kun varet nogle få minutter. Den Røde Hær er et kompagni mindre.[7]

Fra et hjørne af skoven ses flere hundrede mand russere og 8 tunge kampvogne ude i det mere åbne terræn. Sandsynligvis er de ved at angribe Kampgruppe Sørensen. Men deres position i forbindelse med skydning længere vestpå tyder på, at det lille 11. Kompagni nu er bag de forreste russiske linier. Man beslutter at søge at nå tilbage til regimentet gennem skoven. Kanonen må sprænges, da der ikke findes trækkraft.[7]

Efter tre kvarters march gennem skoven støder forpatruljen på en russisk styrke, der bivuakerer. Kompagniet går i en bue udenom, da det mener at være uopdaget. Lidt efter gør det holdt og slutter op i en lille lysning. Me-

dens befalingsmændene lægger råd op om færdens videre forløb, og mandskabet hviler sig og får sig en smøg, braser en soldat pludselig gennem underskoven ind i kredsen.

Overraskelsen, der er lige stor på begge sider, bliver endnu større, da det viser sig, at soldaten er den maskingeværskytte, der er blevet taget til fange den foregående nat. Gensynsglæden er stor. Han fortæller, at han blev spærret inde i kælderen til et hus; men at han slap ud gennem et vindue, som det lykkedes ham at løfte af, og derefter nåede over i skoven, inden det blev lyst.[7]

Medens de nu ligger her i lysningen, opdager mpi-delingens næstkommanderende rent tilfældigt en russer, der forsigtigt sniger sig fra et træ til et andet. Umærkeligt lader han blikket glide hele horizonten rundt. Der er endnu en – og en til. De er næsten omringede af russere, der krybende nærmer sig. Hviskende lader han sin opdagelse gå videre til kompagniføreren, der uden at røbe, at der er noget usædvanligt på færde, lader sin ordre stille forplante sig fra mand til mand. Ingen må lade sig mærke med noget, før kompagniføreren ved en stærk hosten giver signal til, at alle skal bringe geværet i anslag og åbne ild mod de russere, de kan få øje på. Heldigvis holder folkenes nerver til det store pres. De ryger roligt videre og kigger sig ikke nysgerrigt omkring. Sekunderne snegler sig af sted. Russerne kommer langsomt nærmere. Trængslerne er altså endnu ikke forbi. Hvad vil det næste blive? Død eller det der er værre – fangenskab? Så lyder der en højrøstet hosten fra oversergenten. Og som på en eksercerplads tager alle front udefter, går i anslag – nogle knælende, andre bag væltede træstammer – og så drøner skuddene, så det giver genlyd i skoven. Russerne bliver så overraskede, at de ikke kan samle sig til en fælles aktion. De, der ikke bliver ramt, løber deres vej så hurtigt benene kan bære dem. Uden at spilde et sekund beordrer oversergenten marchen fortsat. Det gælder om at skynde sig, inden en ny forfølgelse bliver sat i gang.[7]

Da den lille skare er kommet ud af skoven, passerer den en forladt morterstilling. Der er to morterer og en del granater. Nogle af folkene ved, hvorledes man betjener dem. De bliver gjort klar til skud, og nogle geværskytter lagt ud som sikring. Som ventet går der ikke ret mange minutter, før de første russere dukker frem i skovkanten. De automatiske våben sørger for, at de ikke kan komme ud i det åbne terræn. Så tager mortererne fat. Afstanden er så kort, at granaterne, når de forlader røreret, går næsten lodret op i luften. I hurtig rækkefølge afskydes 25 granater. Man ser, hvorledes russerne straks forlader skovkanten og trækker sig længere tilbage. Hurtigt skilles mortererne ad, således at de kan bæres. Marchen fortsættes ad vejen mod Purmsati, der ikke kan ligge langt væk. Samtidig med, at stedets første huse kommer i sigte, ses to opklaringsvogne på vejen. Det er den forreste fremskudte sikring.[7]

I Purmsati melder styrken sig tilbage til chefen for III. Batl., kaptajn

Ternedde, der bliver forbavset over at se den, eftersom han allerede har afskrevet den. Han sender straks styrken frem igen til opklaringskommandoet, hvor den går i stilling som en slags fægtningsforpost. En ny forsvarsstilling er ved at blive organiseret langs jernbanen og Purmsati og derfra videre til Preekuln. Efter mørkets frembrud trækkes styrken tilbage til jernbanelinien. Dødtrætte, sultne og forkomne sættes folkene i gang med her at grave sig ned. I den følgende nat føler russiske stødtroppe sig frem mod den nye forsvarslinie, men afvises overalt.[7]

Da den russiske angrebskile den 27.10. rykker frem i åbningen mellem III. og II. Batl., varer det noget, inden den støder på kompakt modstand fra Kampgruppe Sørensen. Længst fremme og noget isoleret ligger en gruppe under kommando af sergent Jonstrup. Gruppen kan intet stille op og bliver totalt nedkæmpet tidligt på formiddagen. Folkene er enten dræbte eller taget til fange. Gruppeføreren selv ligger ilde tilredt på jorden, da russerne indfinder sig. En granat har bortrevet underkæben, og da russerne ser den tilsyneladende livløse skikkelse med det deformerede hoved, der er en eneste blodig klump, regner de ham som død. Men lidt senere kommer Jonstrup til bevidsthed, ser sig forsigtigt omkring og bliver klar over, at der ikke er nogen fjender lige i nærheden. Trods sin afkræftede og næsten hjælpeløse tilstand beslutter han at gøre et fortvivlet forsøg på at slippe forbi de foranværende kæmpende russiske styrker. Benene er der ikke noget i vejen med. Synet og opfattelsen har heller ikke lidt nævneværdig skade. Undervejs lægger han nøje mærke til situationen, således som den har udviklet sig i kampgruppens område. Han kan se, at der endnu er egne styrker på bakkepartiet øst for landevejen, men at de bliver meget hårdt angrebet. Værre er det, at den vestlige del af området er så godt som åben for russisk gennemmarch. Hvis russerne får samlet større styrker her, vil de kunne støde igennem til Purmsati og videre til korpsets stabe og andre sårbare organer og spalte det op i to dele. Regimentet er åbenbart ikke klar over, hvilken fare der truer herfra, siden der ikke er foretaget modforholdsregler. Det er ganske indlysende, at regimentet må advares, og at der ikke er et minut at spilde. Det kræver en enorm selvovervindelse ikke at give efter for udmattelsen. Men Jonstrup kender sin pligt. Til alt held får ingen af russerne øje på ham, og da han til sidst fra skoven kommer ind på landevejen, bliver han observeret af et par regimentskammerater, der iler ham i møde og vil hjælpe ham videre til forbindingspladsen; men ved tegn får Jonstrup gjort dem forståeligt, at han først må i forbindelse med regimentschefen.

Regimentet har en fremskudt kommandostation i nærheden, og da chefen netop befinder sig her, varer det ikke længe, inden Jonstrup bliver ført hen til ham. Ved hjælp af tegn forlanger han at få papir, blyant og kort, og medens man forsøger at anlægge en nødtørftig forbinding, tegner han en rå skitse og skriver en melding, der tydeliggør den alarmerende situation, regimentet befinder sig i.

Regimentschefen blev derfor på et tidligt tidspunkt sat i stand til at træffe forholdsregler til imødegåelse af den katastrofe, der truede hele divisionen. Og Jonstrup blev for sin heltemodige adfærd og sin omtanke – som den tredie dansker – nævnt i »Ehrenblatt des deutschen Heeres«.

Hvad der nu skal gøres fra regimentschefens side, må improviseres. En regulær reserve findes ikke. Alt, hvad der findes af personale ved staben, formeres i kampgrupper, forsprængte fra nedkæmpede enheder samles, og resterne af alarmkompagniet ordnes og får ordre til at gøre klar til kamp. Med støtte af to stormkanoner fører regimentschefen personligt den brogede skare frem til bakke 28,3 og terrænet vest derfor og griber ind i kampen. Henimod kl. fire er situationen under kontrol, og faren overstået for den dag.

Tidligt næste morgen – den 28.10. – angriber Iwan igen. Tyngdepunktet er atter bakke 28,3, hvor et indbrud lykkes. Et modstød er dog allerede forberedt. De to stormkanoner ruller frem, og fjenden kastes atter tilbage. Efterhånden bliver dog situationen for Kampgruppe Sørensen uholdbar. Den er ved at blive omgået i begge flanker, og ud på eftermiddagen må den opgive bakke 28,3 og trække sig tilbage i retning af Purmsati. Det sker dog først efter, at artilleriet og de tunge infanterivåben har fået tid til at forberede deres tilbagetrækning. Den nye forsvarslinie er da allerede under opbygning. Men inden næste morgen lykkes det fjenden at sætte sig fast i stationsbygningen i Purmsati, over for hvilken Kampgruppe Sørensen fastholder selve landsbyen.

Enhederne fra spærregruppe »Schäfer« er netop indtruffet, og af dem bliver Batl. z.b.V. »Nordland« (folketyskere fra Elsass) indsat til forstærkning af Reg. Danmarks afsnit. Denne bataillon overtager nu Purmsatiafsnittet mellem III. og II. Batl. Kampgr. Sørensen holder sig i beredskab bag Purmsati som reserve. Den har nu en styrke på 40 mand.

Der følger nu et hektisk døgn med næsten uafbrudt kampaktivitet. Russerne sætter alt ind på at bryde igennem ved Purmsati og ved »Nederland« uden dog at opnå afgørende fordele.

Den 30.10. fortsættes kampene. Skolen i Purmsati ligger i brændpunktet. Et angreb herimod understøttet af kampvogne bryder sammen. 4 kampvogne tilintetgøres af et par tyske kampvogne, der pludselig dukker op. Den 31. 10. forsøger fjenden sig med et sidste angreb, men det falder meget mat ud. Derefter falder der ro over denne del af fronten. Kampgruppe Sørensen – hvis fører nævnes i »Ehrenblatt des deutschen Heeres« – trækkes tilbage og afvikles. Det 2. Kurlandslag er til ende. Bortset fra tabene af menneskeliv og materiel har det kostet korpset et mindre terrætab, der er uden nogensomhelst betydning. Formålet med storangrebet, et gennembrud til havnebyen Libau, er ikke nået.

November måned forløb uden større kamphandlinger. Med så meget større iver arbejdedes der på at gøre forsvaret af stillingerne så stærkt som

muligt. Pionererne udlagde om natten minefelter, et risikofyldt arbejde, der ikke forløb uden et par ulykker med dødelig udgang. Spærreildsbælter blev forberedt. Vinterudrustning blev udleveret, det eneste, man kunne gøre for at mildne opholdet ude i de forreste skyttehuller. Det fugtige terræn tillod kun de færreste steder at udbygge disse til nogenlunde sikre og bekvemme opholdssteder. Til gengæld blev der i bagterrænet indrettet hvilehjem med forskellige bekvemmeligheder. Efter tur fik så grupperne i forreste linie lejlighed til at opholde sig i disse nogle dage ad gangen.

Den 6.10. trækkes regimentets mpi-deling ud af HKL, og i løbet af den følgende tid bringes den op på fuld størrelse. Føringen bliver nu lagt i hænderne på den hidtidige danske næstkommanderende, oversergent Illum. Grenaderkompagnierne får også tilgang af nyt mandskab, men de kommer gennemgående ikke op på mere end 50 mand.

To gange i november – den 12. og den 24. – angribes II. henv. III. Batl. Men begge gange er der kun tale om mindre angreb. Og samarbejdet med de tunge våben er nu så vel indarbejdet, at angrebene afvises foran HKL.

Et af regimentet omhyggeligt forberedt natligt patruljefremstød ind i de russiske stillinger med indbringning af en fange som formål mislykkes. En af patruljens medlemmer må efterlades hårdt såret i den russiske stilling – en dansker.

Under det 3. Kurlandslag, der havde sit tyngdepunkt længere nordpå, var der forholdsvis roligt i korpsets afsnit. Det varede fra den 21. til den 31.12.44. Der var nu til stadighed en afdeling i hvilekvarter i skovlejren ved Paplaken. På denne måde var der en betydelig korpsreserve til rådighed. Den 6.12. afløses II. Batl. i HKF af A.A. 11 for efter 6 dages genopfriskning at afløse Batl. z.b.V. »Nordland« i Purmsati-afsnittet. For mange danske var det en overraskelse, at 1./A.A. 11 hovedsagelig bestod af svenskere.

De styrker, der skulle holde selve HKL, var stadigvæk meget svage. Det kunne i tilfælde af massiv artilleriforberedelse være en fordel, forsåvidt som tabene da ville være relativt små. Men ulykken var, at der ikke var råd til nogensomhelst dybdeformering af de forreste infanteristyrker. På grund af det højtstående grundvand kunne man kun grave sig ned på de højere beliggende terrænpunkter. I gennemsnit var der 100 m mellem skyttehullerne, hvori der var to eller tre mand, og kun i hvert andet var der et 1. mg. I mørke og tåge kunne det knibe med at overvåge mellemrummene. Tilværelsen derude var ualmindelig sur. Enten var det fugtigt, eller det var bidende koldt. Det var næsten ikke muligt at få dækket det nødtørftige behov for hvile, søvn og varme. I den lange rolige periode blev folk mere og mere uforsigtige, men det gjaldt i nok så høj grad russerne, som ofte ganske åbenlyst gik frem over åbent terræn for at afløse poster i forreste linie eller for at samle kvas til at varme sig ved. Det skyldtes nok for en del, at der fra tysk side var givet ordre til at spare på ammunitionen, samt mangelen på tyske finskytter. Det var i dette frontafsnit konstateret, at russerne anvendte de folkerets-

Forreste skyttegrav ved Dolgaja Niva foran Narva (7./24).

Sammesteds og samme dag (17. juli 1944) med tre døde russere efter et mislykket angreb.

stridige dum-dum projektiler. Lægerne fik da også sårede til behandling med uhyggelige skudsår stammende fra disse. Panserværnet i HKL var nu helt baseret på skytternes egne midler, og det ville i praksis sige den ganske udmærkede Panzerfaust. Men den virkede kun indtil 30 m, og de fjendtlige panserfolk lærte hurtigt at holde sig uden for denne afstand, indtil et skyttehuls besætning var nedkæmpet. Der burde have været flere af den anden panserværnsrakettype, Panzerschreck, der havde virkning indtil 150 m. De egentlige panserværnskanoner var nu så store, at de ikke kunne anvendes så langt fremme, at de kunne beskytte folkene i HKL mod angribende kampvogne. De kunne faktisk kun fra deres positioner på 1,5 til 2 km afstand fra HKL opfange et allerede sket pansergennembrud.

For rettidigt at erkende et truende storangreb var det netop i den rolige periode af betydning, at der nu og da indbragtes fanger. Flere forsøg herpå mislykkedes. Men en dag fik en mg.-skytte i HKL ved højlys dag øje på en enlig russer og fik lyst til at vove forsøget. Og inden Iwan opdagede faren, var SS-manden kommet gennem minefeltet, afvæbnede ham og tvang ham til at gå med tilbage. Det indbragte en dekoration og tre ugers orlov hjem til Danmark.

En stor del af forsvarets styrke og sikkerhed hvilede på regimentets tre tunge kompagnier. Hvis terrænet gjorde det muligt, valgte de kommandostationer og ildstillinger så langt tilbage som 2 km fra HKL. Til gengæld sad deres observatører ofte i selve HKL eller tæt bagved. 13. Komp. havde stadig sine tunge 15 cm infanterihaubitser og 12 cm granatkastere (morterer). Kompagniet var det eneste i regimentet, der ikke havde lidt under hyppige chefskifter. Den danske chef, der havde overtaget kompagniet i Narva i foråret, beholdt det, lige til krigen var ved at ebbe ud. En af hans delingsførere var den danske dronnings nevø. 8. og 12. Komp. havde hvert 6 8-cm morterer, 2 lette inf. haubitser og 3 panserværnskanoner samt 1 tung mg.-gruppe. Men dertil kom 16 meget svære raketgranater, der var beregnet til afskydning i høje baner fra nogle meget enkle jernstativer. De kaldtes uofficielt »Stuka zu Fuss«.

Julen 1944 var overstået. Ved II. Batl., der lå i Purmsatiafsnittet, overtog en netop ankommet ung dansk løjtnant kommandoen over det tunge kompagni, hvis chef var blevet syg. Den 16. januar blev II. Batl. afløst i afsnittet af Batl. z.b.V. »Nordland«. Samtidig blev dog 5. Komp. midlertidig underlagt denne bataillon. De resterende tre kompagnier marcherede sent om aftenen i kvarter, fik næste dag lejlighed til at bringe udrustningen i orden og sørge for den personlige hygiejne. Der udleveredes nyt undertøj, præpareret mod utøj. Og der blev serveret et rigeligt og godt middagsmåltid under komfortable forhold. Ved mørkets frembrud begyndte bataillonen at overtage det nye afsnit, der lå umiddelbart til venstre for det, den hidtil havde haft. Bataillonen fik samtidig ny chef, Per Sørensen. Nu var både chef og adjudant danske.[11]

Ved begyndelse af sidste halvdel af januar var man ved korpset indstillet på, at et nyt storangreb var nært forestående. Hver nat hørtes ovre fra den anden side støj af talrige motorkøretøjer og raslen fra kampvognes transportkæder. III. Batl. havde nu afsnittet yderst til venstre, sv. for Preekuln, 11. Komp. længst til højre, 9. Komp. til venstre derfor op til grænsen til Norges afsnit. En af disse nætter gik chefen for 8. Komp. på besøg hos chefen for 9. Komp. Sammen sad de to løjtnanter, der havde været elever sammen på den danske officersskole, i sidstnævntes kommandorum og snakkede sammen over et glas vin. Det blev sidste gang, de så hinanden. Et par dage senere kom det ventede storangreb. Chefen for 9. Komp. premierløjtnant K. Maagaard-Hansen var blandt de faldne.[11]

Den 23.1.45 kl. 3,30 meddeler regimentsadjudanten de to batailloner, at det fjendtlige angreb kan ventes ved daggry. Det er man i forvejen indstillet på, så der er i og for sig ingen foranstaltninger at træffe.[11]

Artilleriforberedelsen til angrebet begynder som ventet ved syvtiden. Den er kortere end den plejer at være, men til gengæld voldsommere og efterfølges af en massiv indsats af slagflyvere. Kampvogne bryder frem til den tyske HKL lidt før, artilleriilden flyttes frem. Storangrebets tyngdepunkt erken-

des ret tidligt som ved det 2. Kurlandslag at ligge ved korpset og den nord derfor indsatte 30. Inf.div. 14. Panserdiv., der er holdt i reserve, sættes straks i march mod korpsets afsnit.[7]

Af alle korpsets afdelinger går det i første omgang mest ud over II./24's to skyttekompagnier, 6. og 7. Men at angrebsforberedelserne ikke på forhånd har lammet al modstandskraft, bevises alene deraf, at der under indbruddet ved 6. komp. ødelægges ikke mindre end 10 fjendtlige kampvogne af de få folk i HKL, deraf 6 af en dansk grenader. Det varer dog ikke længe før såvel 6. som 7. komp. er fuldstændig nedkæmpet. En del sårede redder sig tilbage, men kun ganske få kampduelige. De opfanges af bataillonsstaben og indsættes til ny modstand tæt foran de tunge våben fra 8. og 13. komp. Disse to kompagnier er i fuld aktivitet og har en væsentlig andel i, at det fjendtlige angreb i løbet af eftermiddagen bringes til standsning foran den nye HKL, der i hast er opbygget, ca. 2 km længere tilbage. Men det er nu slut med ammunitionen ved 8. komp., og alle raketgranaterne er afskudt.[11]

Om aftenen opgøres dagens tab ved II. Batl. 8. komp. har haft 4 faldne og har mistet 1 traktor, 1 pak og 4 morterer. Af 6. komp. er kun tre usårede kombattanter i behold, af 7. komp. chefen og 14 mand.[11]

Ved middagstid sætter russerne pres på i Purmsatiafsnittet. Men 5. komp. og de brave elsasser holder stand. Det samme gør deres højre nabo, A.A. 11 ved banelinien. Længere sydpå ligger »Nederland« i hårde kampe. En af Brigadens danske kompagnichefer, premierløjtnant J. Helmers, får Ridderkorset. Også fra III. Batl./24 kommer der om formiddagen alarmerende meldinger til regimentet, der straks sender sine eneste reserver, pionerdelingen og mpi-delingen til hjælp. Ved 11-tiden melder de to delingsførere sig til bataillonschefen ved en vejbro over en å, der syd om Preekuln løber videre i vestlig retning. Situationen er her den, at størstedelen af III. Batl. efter hårde og tabgivende kampe er drevet tilbage til åen, dvs. at højre fløjkompagni, 11. komp., nu ligger ca. 1400 m og venstre fløjkompagni, 9. komp., 600 m bag den oprindelige HKL. Dog fastholder chefen for 11. komp. endnu med nogle få mand en fremskudt postering ved en lille gård 150 m fremme, vest for landevejen. Infanteripionererne skal nu gå frem til angreb øst for landevejen, mpi-afdelingen skal gå frem til den fremskudte postering og herfra angribe en russisk styrke, der har sat sig fast i en lille landsby mellem landevejen og en skovkant.[7]

Efter en kort artilleriforberedelse begynder de to delinger fremrykningen. Mpi-delingen når uden tab frem til chefen for 11. komp., løjtnant Thorkildsen, der er såret i det ene ben og derfor ikke kan følge med fremad. Efter en kort pause fortsætter delingen over åbent terræn mod landsbyen, hvorfra den bliver beskudt. Pludselig ophører ilden derfra, og i sin kikkert ser delingsføreren, at det er tyskere, der i fuld figur færdes henne i landsbyen. Han kan ikke tænke sig anden forklaring, end, at det er pionererne, der uventet hurtigt er nået frem dertil, og at russerne er løbet deres vej. Altså giver

han tegn til, at fremrykningen skal fortsætte dog stadig i udfoldet formation. Da han er ca. 200 m fra landsbyen, stivner han pludselig i rædsel ved at opdage, at han er gået i en fælde. De tyskere, han har set, er fanger, som russerne har tvunget til at gå frem og tilbage som lokkemad. Og på den bare snedækkede mark, hvor delingen befinder sig, er der ingen dækning at finde mod den mg.-ild, der i det samme åbnes mod dem. Der bliver straks både sårede og dræbte. To af delingens maskingeværer kommer hurtigt til skud og hjælper til, at de sårede kan blive bragt tilbage til gården. Her samles efterhånden delingen efter den ubehagelige episode. 4 er dræbt, og der er 10 sårede.[7]

Delingen får nu ordre til at genoptage angrebet, når tre stormkanoner er indtruffet. Ud på eftermiddagen ses den ene stormkanon at være undervejs. Samtidig ruller en stor kampvogn af Stalin-typen med mægtig rabalder ind på gårdspladsen, men ruller tilbage igen, efter at det er lykkedes at ramme den med en »Panzerfaust«. Da den er 70–80 m fra gården, er den tyske stormkanon netop ankommet. Føreren tøver ikke, tager omhyggeligt sigte og får en træffer sat ind lige i maskinen. Medens kampvognen begynder at brænde, søger besætningen at komme ud. Det lykkes også for dem, men kun for omgående at blive skudt ned. Da det viser sig, at også pionerdelingen er stødt på vanskeligheder, bliver det videre angreb udsat til næste morgen. Inden aften kommer imidlertid 5 af de tungeste russiske kampvogne rullende frem til angreb mod det lille støttepunkt. De tre stormkanoner gør det af med tre af kampvognene, de to andre ruller forbi og ender nede foran åen, hvor de bliver ødelagt af to tyske kampvogne af typen »Panther«.[7]

Næste morgen erobres den lille landsby efter mindre end 1 times forløb. Men da der endnu er et stykke vej tilbage, inden den gamle HKL nås, fortsættes angrebet sammen med 11. kompagnis resterende 15 mand, men uden stormskyts. Inden styrken når helt frem til 11. kompagnis gamle kommandostation, får russerne samlet sig til så stærk modstand, at angrebet går i stå. Mpi-delingen indretter et støttepunkt omkring en ruin øst for vejen. Det ligger tæt bag den gamle HKL, men til gengæld mere end 1 km foran 11. komp. (skråt til højre) og pionerdelingen (skråt til venstre); bataillonen forlanger, at det ubetinget skal holdes.[7]

Delingen tilbringer 5 døgn i sit støttepunkt. Russerne rykker tæt på, forsøger at jage den væk, men forgæves. Temperaturen falder til under ÷30 grader, og da folkene ikke kan forlade deres skyttehuller, medens det er lyst, lider de meget under kulden og bliver efter et par dage så sløve, at befalingsmændene natten igennem må løbe rundt fra hul til hul for på forskellig måde at holde dem vågne og vagtsomme. 2 mand, der skal hente forplejning, løber på en russisk patrulje og skydes ned. Næste aften vil en menig absolut bjærge liget af en af de faldne fra den foregående aften. Under forsøget herpå går han gennem isen og falder i vand til livet, siger intet herom, da han kommer tilbage, og da han ikke selv gør tilstrækkeligt for at overvinde følgerne af

vandgangen, resulterer det i så alvorlige forfrysninger, at han ved delingens afløsning må sendes på lazaret, hvor begge hans ben amputeres.[7]

Den fjerde nat kommer en post farende ned gennem hullet til kælderen i ruinen og melder delingsføreren, at en russisk kampvogn lige er kørt ind på gårdspladsen. Ingen af skytterne udenom har skudt alarmskydning. Et hurtigt kig op af hullet overbeviser om, at vagtposten har ret. Det er en forholdsvis let pansret vogn. Den holder kun 20 m borte, og man kan høre folkene rumstere inde i den. De har rimeligvis ikke nogen anelse om, i hvilken situation de befinder sig i. En »Panzerfaust« bliver gjort klar og skudt af. En stor stikflamme slår ud fra motoren, 3 voldsomme eksplosioner og derpå tavshed. Ingen når at slippe ud derfra. Det viser sig, at kampvognen er rullet lige forbi et skyttehul. Manden deri er faldet i dyb søvn. Det er næsten ikke muligt at få ham rusket vågen. Han bliver taget med ind til kælderen for at få sig et hvil. Endelig en af de sidste dage i januar kommer der afløsning. En hærbataillon overtager afsnittet. III/24 rykker i hvilekvarter. 3 mand fra det fremskudte støttepunkt må afleveres på lazarettet med svære forfrysninger.[7]

Den 24.1. begyndte 14. Panserdiv. at gribe ind i kampene på de steder i III. SS-korps afsnit, hvor det kneb mest. Samme dag blev det nødvendigt at rømme Purmsati, fordi også Brigade Nederlands front blev tvunget tilbage. Efter meget sej modstand, hvorunder en dansk premierløjtnants kompagni gentagne gange fremhævedes for sin standhaftighed, havde brigaden den 27.1. under store tab trukket sig tilbage til en forberedt modstandslinie over Klein – Kaleti med tilslutning til reg. Danmarks nye stilling. 4. Kurlandslag var forbi. I dagene 28.–30.1.45 afløstes III. SS-Panserkorps i sine stillinger af hærenheder. Efter 1 à 2 dages hvile i etapeområdet sattes afdelingerne i march til Libau. Samtidig tilgik div. Nordlands luftværnsafdeling, som til stor gene for korpset havde været udlånt til en lettisk SS-division under næsten hele Kurlandfelttoget.

Det blev nu bekendtgjort, at korpset skulle forlægges til Nordtyskland ad søvejen, en forlægning, der længe havde været under forberedelse. Den 30.1.–1.2. indladedes der i Libaus havn og afsejledes i stærkt sikrede konvojer. Uden torpederinger, men med store forsinkelser nåede konvojerne Stettin, efter en lille uges forløb. Korpsets hidtidige chef, SS-general Felix Steiner, fik nu overdraget forsvaret af Bagpommern. General Unrein blev korpsets nye chef.

Som forholdene havde udviklet sig, var det med en følelse af lettelse, at de frivillige tog afsked med Kurland og satte foden på tysk jord efter udladningen i Stettin. Men dermed var trængslernes tid ingenlunde forbi.

IX Regiment Danmark (Division Nordland) 1945

Da III. SS-Panserkorps blev udladet i Stettin i dagene 7.–9. februar, havde fjenden allerede nået Küstrin ved Oderen. Endnu var Pommern, Danzig og dele af Østpreussen på tyske hænder. Men de styrker, der befandt sig i Pommern, dannede ikke nogen fast organiseret sammenhængende helhed. Således udgjorde de ikke den trussel mod flanken af det russiske mod Berlin rettede fremstød, som en virkelig kampkraftig armé ville have gjort. Tværtimod var russerne så småt begyndt at føle sig frem i det mellemste Pommern for at finde de områder, der bedst egnede sig til et fremstød mod Østersøen.

Flere af korpsets enheder, der i dette område var under opfriskning eller nyopstilling, blev hovedkulds kastet ind i disse kampe, og resultatet heraf blev, at korpset ikke fik den forventede tilgang af kampklare fuldtallige forstærkninger.

11. Panserarmé, som SS-general Steiner skulle opstille og føre, bestod af syv nogenlunde reelle divisioner og fem små improviserede eller ufuldstændige. Det var lige akkurat nok til at holde stillingen i Bagpommern. Men overkommandoen forlangte, at arméen skulle foretage et aflastningsangreb mod syd, og at det oven i købet skulle starte den 16.2. dvs. længe før, afdelingerne var blevet reorganiseret og fyldt op. Alligevel opnåedes der fine resultater i begyndelsen. Såvel mod syd som mod sydøst blev russerne kastet tilbage, og forholdene blev stabiliseret. Men i erkendelse af den fare, der truede herfra, kastedes hurtigt langt overlegne styrke ind i kampen med 11. Armé. Da der samtidig måtte afgives to gode divisioner til hjælp på andre fronter, måtte armeen ved månedens slutning se sig tvunget over i defensiven.

Da Reg. 24 Danmark den 9.2. om eftermiddagen holdt med sin miserable vognpark i gaderne i Stettin, var det, den trængte til, en månedstid i hvilekvarter til opfyldning af de mange tomme pladser, til uddannelse, til erstatning af de lasede uniformer, til reparation af materiel, våben og køretøjer, til genoprettelse af den felthygiejniske standard og til forsyning med, hvad der manglede af køretøjer, skyts og alskens udrustning. Derimod var der slet ikke tale om, at det var en udhungret enhed, der nu satte foden på tysk grund. I Kurland havde forplejningen været god og rigelig, og heller ikke under overfarten havde man lidt nød. Ikke så få kompagnier havde i Kurland benyttet sig af de forhåndenværende muligheder til at anskaffe sig et mindre husdyrhold. Når et område blev kampzone, blev det altid gennem-

Kort 9 bagest i bogen.

strejfet af bortløbne eller efterladte dyr. Mange af dem blev før eller senere ramt af skud eller sprængstykker, og det var derfor bedre, at de blev overtaget af kommando- eller kogeunderofficererne, end at deres kød skulle gå til spilde og oven i købet ligge på jorden og gå i forrådnelse og udklække millioner af fluelarver. Inden afrejsen fra Kurland fik mange derfor travlt med at slagte og nedsalte eller røge, således at restbeholdningerne kunne medtages. Fra feltkøkkenerne bredte der sig en liflig duft hin eftermiddag langs husrækkerne i Stettins gader. Underernæret ungdom blev hurtigt lokket til. Og ved synet af deres indfaldne kinder og forsultne øjne bestemte flere af kompagnierne, at den gode middagsmad denne dag skulle tilfalde nødlidende stettinere. Kompagniernes egne folk var jo i god foderstand.[1]

Inden aften var regimentet vel ude af byen. På afstand kunne man iagttige, hvorledes den i forvejen hårdt medtagne by blev udsat for et af de luftbombardementer, hvormed briterne søgte at terrorisere civilbefolkningen. Regimentet kørte østpå ind i et område, der var begrænset af byerne Stargard – Freienwalde – Reetz og Arnswalde. Det samme gjorde korpsets øvrige enheder. Og i dette område udspilledes de begivenheder, hvori korpset var involveret de følgende 3–4 uger.

I de sene nattetimer den 10.2. valgte chefen for reg. 24 standkvarter i Freienwalde. Der fulgte 3–4 dages fredelig indkvartering, skønt andre af korpsets afdelinger var i kamp n-ø for Reetz. Der kom noget erstatningsmandskab, deriblandt mange fra krigsmarinen. Også lidt materiel tilgik og nogle ganske få vogne. Men var tilførslerne utilstrækkelige, så var den tid, der skulle bruges til indøvelse og reorganisering, det også. Skyttekompagnierne kom op på 70–80 mand, de tunge kompagnier på ca. 100 mand.[2] 13. Komp., der var normeret med 50 motorkøretøjer, havde ved ankomsten til Tyskland kun 18. Og som erstatning fik det kun 2 trækmaskiner (slæbere) og en lastvogn. Ikke så mærkeligt, at køkkenvognen måtte tage en haubits på slæb.[1]

Der var ved korpset indført en ny organisation af skyttekompagnierne. Den kunne ganske vist først virkeliggøres lidt efter lidt som følge af manglende personel og tid. Der skulle være 2 stormdelinger à delingstrop og 3 grupper (25–30 mand). Desuden 1 dækningsdeling à delingstrop og 4 grupper med hver 2 mg. Hvert kompagni skulle have noget over 100 mand kampstyrke. Der rådedes over 50 stormkarabin 44, 4 finskydningsgeværer, 8 geværgranatbægre foruden maskingeværerne. I det tunge kompagni var der ingen væsentlige ændringer. Når det var fuldtalligt, skulle der være 8 tunge maskingeværer, 8 morterer, 3 1. IG. og 3 pak. Bataillonens ildkraft var altså kendeligt forøget.

Skønt det er uforsvarligt, meldes divisionerne Nordland og Nederland så vidt kampklar, at de kan deltage i det til den 16.2. berammede angreb mod syd. Allerede den 13.2. må afdelingerne afbryde den indledte reorganisering og natten til den 14.2. begive sig på vej til forsamlingsområderne. Angrebs-

En dansk bataillonschef ved den flamske division »Langemarck«.

mål for Div. Nordland bliver Arnswalde, der siden den 6.2. har været indesluttet af fjenden. I byen befinder sig foruden indbyggerne ca. 11.000 flygtninge, der nu er afskåret fra at komme videre. Dertil kommer 1000 sårede og 3000 ikke særlig kampduelige soldater. Over for Arnswalde holder svage styrker af div. Langemarck en sikringslinie nord for floden Ihna. Reg. 24 må sikre sig en gunstig udgangsposition, før hovedangrebet indledes.[3]

En lille træbro fører over Ihna. III. Batl. skal gå over her og danne et lille brohoved på den modsatte side. Ved daggry den 15.2. er 12. Komp. under Birkedal-Hansen skudklar i stilling nord for åen, medens skyttekompagnierne i morgentågen passerer broen. Da det lidt efter klarer op, kommer de i kamp med russerne, der er i stilling på nogle højder 500 m sydligere. Modstanden er svag. Bataillonen besætter højderne og bliver her, medens pionerer går i gang med at forstærke broen. Ved middagstid ruller nogle stormkanoner og kampvogne over broen. II. Batl. følger efter og angrebet fortsættes mod en større landsby, Reichenbach, 1,5 km sydligere. Medens II. Batl. gør sig klar til at angribe med 6. og 7. Komp. forrest, foretager nogle få kampvogne et

hurtigt og for fjenden overraskende fremstød tværs gennem byen. 8. Komp. er i stilling langt fremme og har allerede åbnet ilden. Per Sørensen er klar over, at det gælder om at være hurtig og presser på for at få kompagnierne frem, iler selv forud med en stormdeling og når hurtigt udkanten. Overalt er der tegn på, at fjenden har ladet sig overraske og allerede til dels har grebet flugten. Rundt om i gårdene står der opsadlede heste og fuldt pakkede militære køretøjer. I et af husene tages en afdelingsstab til fange, og derved afsløres det, at det er en kavaleribrigade, man har været i kamp med. Blandt det enorme bytte er 4 7,62 cm kanoner med 400 skud. 13. kompagnis folk får vendt kanonerne og sender alle 400 skud efter de flygtende russere. Da kompagnierne er sluttet op, fortsætter bataillonen til byens sydlige udkant. Forskræmte kvinder vover sig frem, nogle af dem skriger i hysterisk henrykkelse over at være reddet. En personbil kommer kørende. Regimentschefen springer ud og spørger efter bataillonens chef. En kort orientering følger, hvorefter bataillonen får ordre til ikke at give fjenden lejlighed til atter at sætte sig fast tæt syd for byen. Kompagnierne får nye angrebsmål, og kl. 13 sætter bataillonen sig atter i bevægelse. Tre kvarter efter er angrebsmålene nået.[2 og 3]

Størstedelen af civilbefolkningen har i forvejen forladt byen. Rundt om i staldene står der kvæg, der trænger til at blive malket. Forplejningsbataillon »Nordland« får til opgave at sørge for husdyrenes bortransport. Nogle tilbageblevne kvinder er blevet misbrugt på det frygteligste af russerne. Reg. Danmark opretter sin kommandostation i Reichenbach. Nogle pansrede køretøjer føler sig videre frem og når i de sene aftentimer frem til udkanten af Arnswalde. De første flygtninge passerer allerede nordpå.[2 og 3]

Den noget østligere beliggende by Schlagenthin skal først tages af reg. Norge, før reg. Danmark kan fortsætte. Den 16.2. afventer regimentet dette i sine stillinger. Næste dag ved 11-tiden indleder III. Batl. Reg. Danmarks angreb med støtte af tre stormkanoner. Angrebsmålet, avlsgården Bonin, er trods heftig modstand snart i bataillonens besiddelse. Thorkildsens kompagnis angreb betegnes som mønstergyldigt. Ude i den vestlige flanke skal dele af »Langemarck« samtidig tage et gods, hvorfra russerne kan genere reg. Danmarks flanke føleligt. Det lader vente på sig. Men ud på eftermiddagen giver regimentet alligevel ordre til, at angrebet skal fortsættes. Det er nu II. Bataillon, det gælder. Stormkanonerne forandrer front og holder fjenden i en foran liggende skovkant nede, medens bataillonen springvis arbejder sig nærmere. Efter et kvarters beskydning flygter russerne efterladende udrustning og våben. Det endelige angrebsmål for II. Batl. er landsbyen Schönwerder (n-v. f. Arnswalde). Flamlænderne derovre vestpå har nu fjernet risikoen for flankerende beskydning fra godset, og III. Batl. er i stilling til afskærmning af venstre flanke. Da man nærmer sig landsbyens udkant, tvinger kraftig morterild kompagnierne til at søge dækning. To af stormkanonerne løber på miner. Men skyttekompagnierne kan ikke blive liggende, hvor de er. Det

er enten – eller. 7. kompagnis danske chef vover et stormløb med sine folk. Det lykkes. Efter kort tid er russerne fuldstændig nedkæmpet. III. Batl. rykker længere frem og danner forbindelse til Arnswaldes udkant. Infanteripionererne skydes ind mellem II. Batl. og flamlænderne.[4]

Et panserkompagni er om eftermiddagen kørt ind i Arnswalde, hvortil der nu er tilvejebragt en 2 km bred forbindelse. Evakueringen af sårede og flygtninge er i fuld gang. Dermed er et af de vigtigste formål med XI. Armés lille offensiv nået. Men ved de øvrige dele af armeen er de opnåede resultater beskedne. Og der er måske heller ikke nogen rimelig grund til at bringe sig i en udsat position over for de overlegne fjendtlige styrker, der hastigt forstærkes. I mere end 4 døgn bliver reg. Danmark liggende i de erobrede stillinger og afviser let et par russiske forsøg på at bryde igennem og dermed standse evakueringen. Men Div. Nordlands flanker er til begge sider meget langstrakte, og da en genoptagelse af offensiven er udelukket, må divisionen trækkes tilbage over Ihna, så snart evakueringen fra Arnswalde er afsluttet.[3]

Om aftenen den 21.2. udgiver regimentet sin befaling for tilbagetrækningen. Kl. 23 trækker de to batailloner sig tilbage til på højde med Bonin avlsgård efterladende 1 gruppe pr. kompagni samt 1 radiotrop pr. bataillon som slør indtil den 22.2. kl. 1.00. Efter at sløret er optaget af III. Batl., forbliver denne bataillon som bagdækning ved Bonin avlsgård, medens II. Batl. besætter en brohovedstilling over højdedraget mellem Reichenbach og Ihna. Først i løbet af formiddagen går det op for fjenden, at Schönwerder er ubesat. Ved middagstid afviser III. Batl. et angreb. Om aftenen trækker den sig uforstyrret tilbage og passerer kl. 22 Ihna på vej til Zachan. 1 time senere er også de sidste af reg. Norge over broen, hvorefter II. Batl. Danmark trækker sig ud af brohovedstillingen og lader broen sprænge.[4]

Regimentet lå nu i et par dage i kvarter i og om Dahlow, men blev så den 24.2. sendt til Stargard, hvor det overtog et forsvarsafsnit syd for byen med wallonerne som nærmeste naboer til venstre. Russerne lå kun ca. 600 m borte. Men det var en rolig front på den tid, selv om der til stadighed måtte regnes med artilleriild og patruljevirksomhed. Halvdelen af mandskabet i HKL kunne trækkes tilbage til hvilekvarter i de nærmeste huses kældre.[2]

Den 1. marts begyndte den ventede russiske offensiv. III SS-Korps front mellem Madü sø og Reetz vaklede på flere punkter. Men endnu værre så det ud mod øst, hvor fjenden gjorde energiske forsøg på at bryde ind bag korpsets front. Det blev nødvendigt at beordre en tilbagesvingning af korpsets enheder med Stargard som svingningspunkt. De få kampvogne måtte ustandselig flyttes fra det ene brændpunkt til det andet for at hjælpe de betrængte afdelinger tilbage.[4]

Natten 1.–2. marts afløstes Reg. Danmark og rullede mod nordøst ad vejen mod Dahlow. II. Batl. udskiltes og sendtes til Freienwalde som korpsreserve. Efter at Langemarcks flamlændere var kastet tilbage nord for Ihna-

floden, nåede russiske panserforspidser allerede den 2.3. helt op til vejen Stargard – Freienwalde, men blev samme dag kastet 10 km tilbage mod øst. Resten af reg. Danmark og A.A. 11 besatte en tynd spærrestilling øst for landevejen, III. Batl. ved Büche. I de tidlige nattetimer trængte et russisk panserkompagni med opsiddet infanteri frem til landsbyen og nedkæmpede en deling af 9. Komp. Resten af kompagniet holdt sine stillinger til om morgenen den 3.3., og efter en dramatisk tilbagetrækning fik kompagniet forbindelse med 10. og 11. Komp., der ligeledes havde lidt store tab. På højde med Dahlow organiserede bataillonen en ny modstandslinie. Men på hele strækningen Stargard – Freienwalde var besættelsen kun pletvis og manglede organiseret artilleristøtte og panserværn, hvorfor den overalt hurtigt brød sammen. Den 4.3. om morgenen måtte III. Batl. atter tilbage for ikke at blive omgået. Og resten af dagen forløb under tilbagegang afbrudt af atter og atter gentaget stillingsbesættelse. Midt i alt virvaret indtraf erstatningsmandskab, unge frontuerfarne mennesker, som der ikke var tid til at uddanne eller belære. Samme dag måtte Stargard opgives.[2]

Sammen med »Nederland« lå II./Danmark hele den 3.3. i hård afværgekamp i udkanten af Freienwalde. For at komme ud af en truende omklamring blev der givet befaling til, at byen skulle rømmes tidligt om morgenen den 4.3. I Kannenberg sluttede den sig atter til »Nederland« og fastholdt byen dagen igennem. Om morgenen den 5.3. ankom bataillonen til provinsbyen Massow, øst for hvilken man var i færd med at etablere en nødtørftig spærrelinie med tilslutning øst om Daarz, Lenz og Saarow til nordspidsen af Madüsøen. I denne linie lå III. Batl./24 sammen med regimentets pionerer og mpi-deling i stilling øst for Mulkenthin, syd for motorvejen. Det var trods de uhørt vanskelige vilkår lykkedes for korpsets føringsorganer at gennemføre en frontsvingning fra øst–vest til nord–syd og dog bevare sammenhængen. Dagen bød på svære kampe næsten overalt. Massow holdt både denne og den følgende dag, medens III. Batl. trak sig tilbage ved det første russiske angreb den 6.3. om morgenen.[2]

I de tidligste morgentimer den 7.3. forlod II. Batl. Massow. Allerede mellem kl. 9 og 10 måtte 7. Komp. i ilden igen for at kaste nogle nærgående russere tilbage fra den næste modstandslinie, hvorfra bataillonen den følgende nat i et stræk marcherede til Christineberg i den mod nord udvidede del af brohovedet Altdamm øst for Stettin og Oderen.[2]

Efter nogle rolige nattetimer brød III. Batl. og regimentsenhederne op den 7.3. ved femtiden, inden russerne var klar til at angribe. Endelig havde man lært, at der ville gå meget materiel og mange folk tabt, hvis man ventede med at gå, til fjenden havde stormet. Og hver gang gik man ikke længere tilbage til en ny modstandslinie, end at fjenden netop blev tvunget til at lade det tunge materiel og skytset skifte stilling og til at igangsætte et nyt angreb. Om eftermiddagen blev et af kompagnierne kastet tilbage til en skov. Undtagelsesvis var to kampvogne til rådighed, med hvis hjælp kompagniet fik kastet russerne tilbage igen. Inden den dag gik til ende, oplevede mpi-delingen og infanteripionererne, der var indsat syd for III. Batl. et af krigens mærkeligste angreb. Det var et meget overraskende og hurtigt ført angreb, og den omstændighed, at forsvarerne endnu arbejdede på at forbedre deres interimistiske stillingsanlæg, kunne i og for sig friste til at tage chancen for at angribe uden udgangsstilling og uden angrebsforberedelser. Men det afgørende var, at angriberen var en kavaleriafdeling, der angreb *til hest*. Forsvarerne ville næppe tro deres egne øjne, da de så ca. 150 ryttere formere linie og med dragne sabler attakere den med automatiske våben spækkede stilling. Noget mere vanvittigt kunne man ikke tænke sig. Der var ingen grund til at forhaste sig med at åbne ilden. Til gengæld brød så en hel ildorkan løs, da de dumdristige krigere var nået ind på gunstigste skudafstand. To af 14. kompagnis 2 cm maskinkanoner og et par infanterihaubitser blandede sig i koret. Blodbadet var hurtigt overstået.[3]

Ved aftenstid rykkede regimentets resterende styrke tilbage til Hohenkrug og III. Batl. derfra videre til Altdamm, hvor den lå i reserve et par dage, medens mpi-del. og pionererne sammen med dele af divisionens luftværnsafdeling blev liggende i en slags forpoststilling på begge sider af hovedvej 104, sydøst for villaforstaden Rosengarten, hvor de måtte udstå en del kampe, inden de blev trukket tilbage til selve brohovedstillingen.[2]

II. Batl. 24 stod nu sammen med en broget forsamling af andre troppeenheder i en ugunstig position, eftersom man i den nordlige del af brohovedet var afskåret bagud af den store Dammsø. Tropperne her måtte før eller siden trække sig tilbage ad den smalle passage mellem søen og Altdamm. Først den 16.3. om aftenen opgaves den nordlige del af brohovedet. Den stærkt decimerede II. Batl. 24, der stadig førtes af major Per Sørensen, trak sig sammen med andre medkæmpere i løbet af natten tilbage til Stettin.[4]

Heller ikke i den sydlige del af brohovedet var kampene gået i stå. Med divisionens pionerbataillon og flakafdeling underlagt forsvarede resten af reg. Danmark det næstsydligste afsnit af brohovedet, hvis forreste mod sydøst vendende frontlinie forløb uden om Rosengarten, hvor III. Batl. lå med 9. Komp. ved jernbanelinien og 11. Komp. sammen med mpi-delingen sydligst.

Den 13.3. angreb russerne efter en kraftig artilleriforberedelse. Angrebet blev afvist. Men da det viste sig, at naboen til venstre – noget landstorm – havde opgivet sine stillinger, måtte også III. Batl. tilbage. Da de to danske kompagnichefer mødtes i et skovstykke, blev de enige om, at det var for ærgerligt, at de havde måttet efterlade adskillige gode sager i stillingen, hvorpå de samlede deres folk, formerede dem til angreb og generobrede den netop opgivne stilling. Den følgende aften blev dog hele bataillonen beordret tilbage til selve Altdamm by. På regimentets venstre fløj havde russerne besat en stationsbygning, hvorfra de havde gode muligheder for at afskære de nordligste afdelingers tilbagetrækning til Oderbroerne, og deres stilling blev forstærket med et par tunge kampvogne. Regimentets chef førte

personlig den 16.3. et modstød med en snes mand for at generobre stationsbygningen. Den afværgeild, der mødte angriberne, var imidlertid så stærk, at modstødet på forhånd var dømt til at mislykkedes med de midler, der stod til rådighed. Det første nedslag dræbte regimentets chef, den tapre og energiske oberstløjtnant Krügel.[2]

Dagen herpå led regimentet endnu et smerteligt tab. 9. Komp. lå i stilling bag en 4 m dyb og 10 m bred pansergrav, som mpi-delingen og 11. Komp. måtte overskride efter at være blevet kastet tilbage. Under arbejdet med pånу at bringe sine folk i stilling blev chefen for 11. Komp., premierløjtnant Thorkildsen, truffet af en maskingeværbyge og dræbt på stedet.[2]

Medens II. Batl. trak sig tilbage vest for Oderen, tog kaptajn Ternedde midlertidig kommandoen over resten af regimentet i Altdamm og fik organiseret en forsvarslinie på højde med kirkegården. Denne stilling blev holdt i tre dage, medens de øvrige afdelinger i brohovedet og det rullende materiel kom over den nordlige vejbro og den sydlige jernbanebro. Natten til den 20.3. blev begge broer sprængt i luften. Øst for vejbroen lå mpi-delingen som sikring for sprængkommandoet.[2]

Forsvaret af den vestlige Oderbred var en opgave, der ikke foreløbig tilfaldt Div. Nordland, hvis afdelinger gik i kvarter i egnen sydvest for Stettin. Kampene i Pommern havde taget hårdt på divisionens kampkraft. En gennemgribende reorganisering var nu en absolut nødvendighed.[2]

Det kunne bagefter diskuteres, om Pommern-felttoget militært-strategisk havde haft nogen berettigelse, eller om det ikke ville have været mere hensigtsmæssigt at sætte alt ind på at forsvare Oder-linien. For den enkelte deltagende frontkæmper var der imidlertid ingen tvivl om, at felttoget havde en humanitær mission. Denne mission gik ud på at gøre det muligt for den civile befolkning at unddrage sig berøring med den Røde Hær ved at flygte fra hus og hjemstavn.

Hvad dette kunne komme til at betyde, blev anskueliggjort for vore soldater i de ikke så få tilfælde, hvor de invaderede områder, hvorfra de sovjetiske soldater netop var fordrevet. Nogle få af vore egne frivilliges personlige oplevelser vil være nok til at karakterisere den Røde Hærs fremfærd.

En af de danske kompagnichefer kørte den 2.3. fra Dahlow til Büche ad veje, hvor russiske panserstyrker samme dag uhindret var trængt frem, indtil de blev standset af et tysk pansermodstød og drevet tilbage eller ødelagt. Han har berettet om det grufulde indtryk, det gjorde, da han så, hvorledes de sovjetiske kampvogne havde nedtromlet civile flygtninge, som de havde indhentet. Det var ikke noget isoleret tilfælde.[2]

Da reg. Danmark på vej til det omringede Arnstadt kæmpede sig frem gennem det af russiske afdelinger besatte område, blev en dansk kaptajn tilkaldt til et hus, hvor han fandt en døende tysk kvinde, som russerne inden deres flugt havde mishandlet til døde ved at gennembore hendes underliv, stikke hendes øjne ud og afskære hendes bryster.[1]

En typisk oplevelse fra samme periode: I virvaret under undsætningsaktionen søgte to hårdt medtagne kvinder tilflugt i en af regiment Danmark netop erobret landsby, hvor de straks kom under pleje og lægebehandling. De russiske soldater var trængt ind i deres fælles hjem. Nogle havde straks holdt dem fast, hvorefter de blev misbrugt seksuelt af så mange soldater, som havde lyst. Det kunne blive til op mod 80 gange i løbet af et døgn, tit afbrudt af bevidstløshed. Flugt var ikke mulig. Den yngste af de to kvinder var kun 16 år, og hun var tydeligt mærket af det psykiske chok.[1]

Det frygtelige ved det var, at disse udskejelser – ligesom plyndring og hærværk – nu var ganske almindelige og åbenlyse, fordi den slags nu var blevet officielt tilladt i den Røde Hær. Det var sket på den måde, at landets suveræne ledelse udsendte – og dermed godkendte – det berygtede af Ilja Ehrenburg forfattede opråb, hvori de russiske soldater blev opfordret til over for den tyske civilbefolkning at begå alle de folkeretsstridige overgreb, der vitterlig derefter blev almindelige. Det er betegnende, at opråbet først blev udstedt på et tidspunkt, hvor det blev betragtet som udelukket, at den tyske hær kunne få lejlighed til at give igen med samme mønt; en i øvrigt ganske unødvendig forsigtighedsforanstaltning eftersom noget sådant ville have været ganske uforeneligt med tysk og vesteuropæisk mentalitet. Ehrenburg var hverken russer eller europæer af afstamning. Men ansvaret for, at hans afskyelige tanker kom frem og bar frugt, var russisk.

Enhver vil kunne forstå, at de tusinder af mennesker, der blev hjulpet til flugt i denne rædselsperiode var taknemmelige for militærets – og ikke mindst for Våben-SS's – tapre og opofrende indsats.

Efter at de sidste styrker var kommet over Oderen, tilbragte III. SS-Panserkorps en ugestid i kantonnementer sydvest for Stettin. Der tilgik snart en del mandskab fra erstatningsafdelingerne. Man organiserede kompagnierne efter de nye principper og begyndte at drive en intensiv uddannelse i fægtning, skyttetjeneste og skarpskydning. De foregående kampe var især gået hårdt ud over reg. Danmarks II. Batl., medens andre enheder havde størstedelen af den gamle stamme i behold. Således begyndte opklaringsafdelingens 3. Komp. nyopstillingen med over 100 mand, til trods for at det en del af tiden havde kæmpet som bagtrop. Regimentets lette kompagnier kom efterhånden op på ca. 80 mand kampstyrke. Et yderst velkomment tilskud kom fra panserafdelingen, der afgav ca. 100 krigserfarne menige, som underforsyningen med kampvogne havde gjort panserarbejdsløse. Én ting manglede stadig i regimentets organisation: I. Bataillon. Inden regimentet kom til Stettin, var bataillonen – ligesom I./Norge – afgået til krigsskuepladsen i Ungarn, hvor den var blevet underlagt division Wiking.[2]

Den 27.3. blev regimentet sammen med divisionens andre afdelinger forlagt til beredskabs- og spærrestillinger bag Gartz – Schwedt-afsnittet af Oderfronten, den midterste tredjedel af strækningen mellem Stettin og Finowkanalens udløb. Forholdene var på det tidspunkt rolige på denne del af fron-

ten. Men da russerne forlængst havde besat et kæmpemæssigt brohoved vest for Oderen ud for Küstrin og uophørlig forstærkede dette, var det indlysende, at det kun var en stilhed før stormen mod Berlin. Omtrent samtidig med forlægningen fik regimentet ny chef, oberstløjtnant v. Klotz, og korpset, hvortil de to svage og endnu ikke færdiguddannede SS-divisioner nr. 27 (Langemarck) og 28 (Wallonien) sluttede sig, blev nu kaldt »SS-korps Oder«. Regimentet oprettede kommandostation i Hohenlandin.[2]

Delingerne skiftedes til at udbygge de tilbagetrukne stillinger. I øvrigt fortsattes uddannelsen. Men også kammeratskabsaftener blev der tid til afholde. Trods den dysterhed, der fremkaldtes af helhedssituationen, blev der, efterhånden som der kom orden i tingene, oparbejdet en god stemning og en vis optimisme. Ingen var i tvivl om, at den endelige afgørelse var nært forestående. Men heller ingen havde opgivet håbet om en vending i krigslykken. Forudsætningen for, at dette håb fortsat kunne opretholdes med et skær af berettigelse, var imidlertid, at det store russiske med ikke mindre end 23 feltbroer forsynede brohovedet ud for Küstrin og omegn, blev trykket ind. Og da ugerne gik, uden at overkommandoen gjorde noget forsøg herpå, var Berlins skæbne så godt som afgjort på forhånd.[3]

Da den første uge af april var gået, blev der beordret fast besættelse af regimentets stillinger. Orlov blev der praktisk taget ikke givet, selv om regimentet lå i reserve. Undtagelsesvis fik regimentet dog lov til at udstede to orlovsbeviser til folk, der havde udmærket sig særligt. Det ene tilfaldt en dansker, der dog ikke nåede at komme af sted, før de store kampe pludselig brød løs midt i april. Derimod kom en anden dansker – en sergent – på samme tid hjem til Danmark på en tjenesterejse, der imidlertid havde en meget sørgelig baggrund, idet der var indløbet et telegram, hvori det meddeltes, at sergentens hustru og lille barn netop var blevet myrdet af medlemmer af den danske modstandsbevægelse.[3]

Den 15.4. blev det ventede storangreb mod Berlin anset for at være umiddelbart forestående. Russiske tropper strømmede stadig uhindret over broerne ind i brohovedet, der nu var tæt pakket med batterier, køretøjer, materiel og menneskemasser, som ville have frembudt lønnende mål for beskydning, hvis blot flyvere, skyts og især ammunition havde været til rådighed i tilstrækkelig mængde. I og bag brohovedet havde den russiske føring 13 arméer og 5000 fly stående parat til at vælte frem mod den 9. tyske armé, fra hvilken overkommandoen endog i sidste øjeblik fjernede 4 panserdivisioner.[4]

Natten til den 16.4. blev divisionens opklaringsafdeling sat i march mod Seelow ved landevejen Küstrin – Müncheberg – Berlin. Sammen med nogle i hast sammenskrabede Tiger-kampvogne og nogle batailloner skulle de støde ind i det russiske brohoved, inden storangrebet blev udløst. Da morgenen nærmede sig, var kun infanteriet, men ikke kampvognene, ankommet til Seelow-højderne.[5]

I en landsby vest for Seelow er en deling af 3./A.A. 11 i beredskab. Alle

chaufførerne er øjeblikkelig faldet i søvn efter den krævende nattefart ved mørklægningslygternes utilstrækkelige skær. Hist og her står en lille klynge om en befalingsmand og forsøger at gætte sig til, hvad dagen vil komme til at byde på. Med det første dagslys blusser den østlige horizont pludselig op som et flammende bål. Sekunder efter er hele landsbyen som et stort helvede. Granaterne slår ned overalt i hastig rækkefølge. Medens landsbyen går sin totale undergang i møde, søger de soldater, der ikke er blevet dræbt, instinktivt bort i vestlig retning. Kun fire af 10 pansrede mandskabsvogne er i stand til at komme i sikkerhed uden for nedslagsbæltet. Hele A.A. 11 må omgruppere sig og indrette sig på at tage imod det angreb, der nu kan ventes snart at nå frem hertil. En håndfuld chokerede og letsårede soldater nærmer sig. Udmattede efter skiftevis at have løbet og søgt dækning råber de, at russerne er brudt gennem de oppløjede stillinger og rykker frem i store masser. Sværme af slagflyvere er på vingerne og styrter sig over ethvert mål, der bevæger sig hen over åbent terræn.[5]

Om eftermiddagen har A.A. 11 3. og 4. Komp. i stilling på hver sin side af hovedvejen Küstrin – Berlin, storangrebets hovedakse. Fra en foran 3. komp. liggende stilling kommer en hel del skikkelser løbende. Kan det være russere? Nej, dog ikke. På hjelmene er de let kendelige som tyske faldskærmsjægere. 3. Komp.s danske chef undrer sig over, at de allerede har opgivet deres stilling. Det viser sig, at deres ammunition er sluppet op midt under angrebet. Hurtigt forsynes de ca. 70 mand med så megen ammunition, som 3. Komp. kan undvære, hvorpå de rykker frem igen til stillingen og kaster de russere, der i mellemtiden har besat den, ud derfra. Lidt senere får den eneste pak ovre ved landevejen en fuldtræffer. Russiske kampvogne kører derpå frem ledsaget af infanteri. Da der ikke findes midler til at bekæmpe kampvognene, og desuden ammunitionen er ved at slippe op, varer det ikke længe, inden stillingen må opgives. Heller ikke fra styrtbombeflyene kan der ventes støtte. Under angrebet i går gik ikke så få tyske fly i luften. I dag er der ikke en eneste. Flyverbenzinen er sluppet op.[5]

Dagen efter har chefen for 3./A.A. 11 atter fået samling på sin styrke. Han har netop fordelt de tiloversblevne langs en skovkant, som afdelingschefen har givet ham til opgave at fastholde. Kompagniet er blevet forstærket med to pak, og han har lige forladt den ene, da en granat slår ned få meter fra ham og den ledsagende ordonnans, sårer dem begge i benene, ødelægger kanonen og dræber betjeningen. Nedslaget er forvarsel om et efterfølgende angreb, der ikke lader vente længe på sig. Da angriberne trænger ind i skoven, må de to sårede skjule sig i skovens buskads. Afdelingen kan ikke holde stillingen og beordres tilbage. Imedens holder den sårede premierløjtnants chauffør ved skovens vestkant og bliver mere og mere urolig over hans udebliven. Et par forbikørende sanitetsvogne standses og efterses; men chefen er ikke i nogen af dem. Da russerne allerede er trængt ind i skoven, og chaufføren er ved at blive ladt ene tilbage, tager han en rask beslutning,

Skyttehul med dansk maskingeværpost. Østfrontens nordlige afsnit. Vinteren 1943–44.

starter vognen og kører ad små skovveje i den retning, hvor han formoder, at chefen sidst har været. Ved et lykketræf bliver han ikke standset af russerne, og ved et lige så stort lykketræf kommer han så tæt på chefen, at denne kan give sig til kende. I susende fart går det tilbage gennem skoven. Et par gange passerer de nogle russere, der til alt held er for længe om at forstå, hvad det drejer sig om. Først da de kommer til et lazaret i Berlin, standser vognen. Udenfor på gaden ligger der sårede, der venter på at komme under behandling. Lægerne ryster på hovedet. De er så overbebyrdede, at det vil vare flere dage, inden de to sårede i vognen kan blive indlagt. Videre vestpå ud af Berlin. Endelig i en lille by finder de et reservelazaret, hvor de kan blive behandlet. Nogle dage senere når briterne frem til byen, beordrer løjtnanten ud af lazarettet og sender ham til en koncentrationslejr. Han overlever det.[5]

Den 16.4. blev indledning til en gennemgribende opsplittelse af SS-korps Oder. Medens det meste af Div. »Nederland« blev sendt så langt mod syd som til egnen sydvest for Frankfurt (Oder), blev Div. Nordland natten til den 17.4. beordret til at gøre klar til forlægning til 9. Armés område. Næste formiddag kl. 10 satte Reg. Danmarks hovedstyrke sig i bevægelse, nødtørftigt motoriseret, medens II. Batl.s tre skyttekompagnier blev tilbage, da det var meningen, at de senere skulle afhentes af III. Batl.s vogne. Medens II.

Batl.s stab med stormdeling og det tunge kompagni måtte afbryde forlægningen på grund af benzintilførslens svigten, kom III. Batl. over Angermünde – Eberswalde uden væsentlige forsinkelser til det befalede indsatsområde Hermersdorf – Münchhofe, øst for Straussberg (33 km østnordøst for Berlins centrum), hvor den straks fik tildelt et stillingsafsnit i kanten af nogle skove vest for Hermersdorf. Pionerdelingen og mpi-delingen (der nu var ombenævnt til stormdeling) blev begge underlagt bataillonen, der beordrede sidstnævnte deling til i løbet af natten af fremsende en patrulje, der skulle skaffe forbindelse med nogle faldskærmsjægere, der havde sat sig fast i et par støttepunkter foran bataillonens front. Delingsføreren påtog sig selv hvervet og udtog ca. halvdelen af sine folk. På vejen derude mødte de i mørket en russisk patrulje, som ikke var tilstrækkelig årvågen. Den blev opdaget så tidligt, at den tysk-danske patrulje kunne nå at gå i stilling og modtage den med en automatisk ild, der gjorde det helt af med den. Inden morgengry nåede patruljen tilbage igen efter at have løst sit hverv.[3]

Medens II. Batl.s stab og 8. Komp. i det noget nordligere beliggende Gielsdorf venter på, at de 3 skyttekompagnier skal ankomme, udstår resten af regimentet svære kampe i løbet af den 18.4.

Straks om morgenen begynder angrebene, der understøttes af så meget artilleri, at det meste af den bagved liggende skov om aftenen står i flammer. Syd for den forstærkede III. Batl. ligger regiment Norge, og mod nord er fronten forlænget af en nyoprettet enhed af 15–17 årige Hitler-Jugend-drenge. Det er første gang, regimentets folk kæmper sammen med disse unge fyre, der kun er udrustet med lette våben (1. mg., Panzerfaust, karabin); men det viser sig, at de betjener dem lige så godt som gamle soldater. Og deres moral og kampånd er så fremragende god, at det imponerer de gamle fronthærdede befalingsmænd.[2]

Fjenden forsøger straks at løbe det hele over ende ved at sende et stort antal tunge kampvogne frem tæt fulgt af sværme af infanteri. Infanteriet har dog ingen chancer, så længe stillingerne er besat, og de store panserkolosser bliver nedkæmpet én efter én, et par af dem dog først efter at de er kommet ind i skoven og derfra har fået lejlighed til at dænge H-J-drengenes stillinger til med granater. Angrebene gentages flere gange og indledes hver gang med en meget intens artilleriforberedelse.[3]

Ud på formiddagen lykkes det en russisk kampvogn at komme ind i stillingen og placere sig i en sænkning, hvor det er meget svært at komme den til livs, og hvorfra den udspyr ild og fordærv til alle sider. En underofficer bliver såret under forsøget på at komme den nær. Men noget må der gøres, inden det fjendtlige infanteri får lejlighed til at følge efter. Stormdelingens danske fører griber en Panzerfaust og maver sig over imod uhyret fulgt af en menig, der skal sikre ham med sin mpi. Inden oversergenten er nået tilstrækkelig tæt på, drejer han tilfældigt hovedet og kigger lige ind i mundingen af en mpi, der holdes i anslag af en russer bag et træ. Afstanden er un-

der 10 m. Kampvognens kommandant har åbenbart været så forsigtig at lade en mand af besætningen gå udenfor og danne nærsikring. I samme øjeblik, oversergenten opfatter situationen, sætter han af i et langt spring. Mpi-bygen går i jorden så tæt ved ham, at den bløde jord sprøjter op på ham. Som et lyn er han omme bag et træ og trækker sin pistol frem. Men inden den ulige duel kan fortsætte, styrter den russiske soldat forover ramt i hovedet af en byge fra sikringsmandens mpi. Henne fra kampvognen skyder de som rasende. Men der er lige akkurat dækning nok til, at oversergenten kan mave sig tilbage og hente sin Panzerfaust. Skønt sikringsmanden beder ham opgive sit forehavende, medens legen er god, kan han ikke modstå fristelsen til at forsøge, og det lykkedes ham at komme hen til en god dækket stilling på ca. 25 m afstand. Så går skuddet. Det rammer, den begynder at ryge. Men der kommer ingen eksplosion. Det er åbenbart ikke rart at være derinde, for vognen starter med det samme og kører hurtigt tilbage, hvorfra den er kommet. Faren er overstået.[3]

I løbet af eftermiddagen bliver artilleriilden voldsommere og mere koncentreret. Det går især ud over Hitler-drengene. Deres tab er store. Men de kæmper alle som helte. Intet kan få deres nerver og deres kampmoral til at bryde sammen.[3]

Der kommer befaling om, at alle enhederne skal løsgøre sig efter mørkets frembrud. 16. komp. og regimentets stormdeling bliver liggende noget længere end de øvrige. Løsgørelsen forløber uden uheld, og efter en lang og trættende nattemarch når de to små enheder ved halvfire-tiden til en lille landsby, Garzau, nogle få km øst for Straussberg. Her har de ordre til at blive indtil videre efter at have sendt melding om deres ankomst til regimentschefen, der skal være i Hohenstein, et par km nordligere.[3]

Da der er udstillet nogle posteringer ved tilgangsvejene til landsbyen, og resten er gået til ro under alarmberedskab, trækker de to førere sig tilbage til et hus nær vejen. Da de har ligget en stund og smådøset, bliver døren pludselig revet op af en af deres folk: »Ud, ud! Russerne er midt i landsbyen«. Den noget overraskende melding viser sig at have en vis forbindelse med virkeligheden, eftersom de to førere, da de kommer ud af huset ved selvsyn konstaterer, at kampvogne med opsiddet russisk infanteri, flankeret af kolonner til fods, roligt og ubekymret drager forbi ude på gaden. Samtidig får de at vide, at en del af folkene er samlet i haven, og at resten er søgt ud på markerne. Et par hviskende kommandoord forplanter sig fra mand til mand, og lydløst føres folkene ad krogveje ud af landsbyen videre over markerne og derfra ind på vejen til Hohenstein. Hele styrken er nu atter samlet. Som ved et under mangler der ikke en mand. Der er hidtil ikke løsnet et skud. Og russerne, der synes at have haft Garzau som endemål, har ganske givet ikke nogen anelse om den situation, de har befundet sig i. Den ganske ukrigsmæssige march til landsbyen tyder på, at en patrulje har været der, inden folkene fra regiment Danmark ankom, og meldt den

ubesat. De pionerer, der var på postering ved tilgangsvejen hørte pludselig en voldsom rumlen og opgav ved synet af det store opbud at gøre noget ud over at alarmere de øvrige og forsvinde væk fra vejen.[3]

I Hohenstein førtes der et stærkt russisk angreb frem mod III. Batl., understøttet af en snes af de tungeste kampvogne. Det kompagni, der lå i selve byen, trak sig hurtigt tilbage og udsatte derved styrken ude til venstre for at blive isoleret. Regimentschefen ville med sin person som indsats køre over til den vigende styrke og formå den til at rykke frem igen. Men idet hans vogn dukkede frem fra en sænkning, kom den på skudhold af en fjendtlig kampvogn og fik en fuldtræffer, der sårede chefen dødeligt. Også chefen for III. Batl. blev såret, omend ikke alvorligt. Og da den ventede artilleri- og panserstøtte udeblev, gik styrkerne i Hohenstein om eftermiddagen tilbage til en ny stilling øst om Straussberg. Det var for en stor del i udkanten af en militær flyveplads, den nye HKL lå. Flyverne var der ikke mere. Derimod var der et luftværnsbatteri i stilling.[3]

Den 20.4. arbejdede man ved III. Batl. og regimentsenhederne på at udbedre stillingerne. Siden den foregående dags formiddag havde det russiske tryk her været aftagende. Til gengæld var en russisk angrebskile ved at trænge norden om Berlin. Og en del af den var under angreb mod nogle stillinger øst for Gielsberg. Nordlands pionerbataillon var indsat her forstærket med Reg. Danmarks 8. Komp. under dansk chef. Der var ikke herfra umiddelbar tilslutning til Reg. Danmarks yderste venstre fløj. Styrken ved Gielsberg blev derfor udsat for flanketrussel såvel fra nord som fra syd og måtte i løbet af dagen kæmpende trække sig tilbage, først til Gielsbergs udkant derpå fra det ene skovstykke til det næste, medens to stormkanoner holdt de russiske kampvogne på afstand. Også her kæmpede SS-erne sammen med et kompagni fra Hitler Jugend, tapre og dygtige unge soldater. To af dem – 15 og 16 år gamle – gik frygtløst ind på livet af hver sin russiske kampvogn og fik dem ødelagt med Panzerfaust.[2]

Inden major Per Sørensen af divisionen fik ordre til at overtage kommandoen over resterne af regimentet, havde han sendt adjudanten ud for at opsøge II. Batl.s tre udeblevne kompagnier. Men russerne var allerede stødt igennem, og vejspærringer etableret. De tre kompagnier havde været på vej mod syd, men var ikke kommet længere end til Werneuchen. Derefter havde de sluttet sig til den armégruppe, deres hidtidige korpsgeneral, Felix Steiner, var i færd med at opstille af tilfældige irregulære styrker nord for Finowkanalen, og som fik tildelt den helt umulige opgave nordfra at undsætte Berlin.[4]

Nede langs østkanten af Straussberg flyveplads, hvor Reg. Danmark (der her kun bestod af den stærkt indskrumpede III. Batl. plus 13. Komp, nogle maskinkanoner, en deling infanteripionerer og regimentets stormdeling), og syd derfor Reg. Norge lå i stilling, blussede angrebene op igen den 20.4. om eftermiddagen ved 16-tiden. En del tunge kampvogne ledsaget af infanteri kørte frem og forsøgte at tage stillingen i et snuptag. Men de 8,8 cm

luftværnskanoner var dem en overraskelse. Efter at de tre forreste kampvogne var truffet, vendte resten om og forsvandt sammen med angrebsinfanteriet. Et andet sted lykkedes et mindre indbrud i HKL. Men det blev hurtigt rettet ud igen af pionerdelingen.[3]

Situationen nødvendiggjorde, at divisionen efter mørkets frembrud trak sig tilbage fra Straussberg-stillingerne. Detaillerede befalinger herom blev udgivet. Nye stillinger på højde med Alt Landsberg skulle inden næste morgen være besat. Stormdelingen forblev indtil videre i sine stillinger i nærheden af luftværnet og hovedbygningen. Da det var blevet mørkt, kom telefonisterne og fjernede ledninger og meddelelsesmateriel. Flakfolkene, med hvem et par danske delingsførere om eftermiddagen inden angrebet havde holdt en animeret fødselsdagsfest på terrassen ud for det med våde varer velforsynede kasino, hvor der var blevet udbragt mangen en skål, ikke blot for Adolf Hitler (hvis fødselsdag det var), men også for Tyskland, Danmark og mange andre, disse flakfolk var nu draget af sted. Lidt senere indfandt et pionerhold fra hæren sig. Det skulle sørge for, at alle kanoner og andet af militær værdi for fjenden blev sprængt. Efter at endnu en del skåler var udvekslet med pionerløjtnanten, og de sidste sprængninger havde givet genlyd, stod nu føreren for stormdelingen alene tilbage ved hovedbygningen, medens hans folk – bortset fra en lille sikring – holdt sig klar til afmarch et lille stykke derfra. Som man kunne vente, var fjenden blevet alarmeret af sprængningerne til hurtigt at følge efter de formodede bortdragne. Pludselig hørte folkene stærk motorlarm fra nogle lastvogne og skydende kampvogne, der i fuld fart nærmede sig bygningen. Der var ikke andet at gøre end øjeblikkelig at forsvinde ud over flyvepladsen i vestlig retning for at blive opslugt af mørket. En mand havde forinden råbt: »Oversergent, russerne er lige foran os«. Da delingen havde samlet sig igen ude på pladsen, manglede oversergenten. De, der havde været ham nærmest, mente, at han havde tøvet så længe, at han ikke havde nået at slippe væk, inden russerne var nået frem. Da han stadig ikke lod høre fra sig, marcherede delingen gennem Straussberg og videre, indtil den fandt regimentsstaben.[3]

Da vejen til Alt-Landsberg ikke tillod hurtig gennemkørsel på grund af trafikforstyrrelser, og fjenden pressede på nordfra, bestemte Per Sørensen sig til at føre sin styrke mod sydvest. Derved kom han til at krydse Reg. Norges tilbagegangsrute. Men Reg. Norge var på det tidspunkt forlængst kommet forbi og ved at nå Alt-Landsberg. I løbet af natten ankom Per Sørensens styrke til motorvejsringen uden om Berlin og tog den 21.4. kommandostation i Friedrichshagen.[4]

Umiddelbart ved hovedlandevejen, der fra øst førte ind til Reg. Danmarks stillinger, var en gruppe af 14. Komp. gået i stilling med sin maskinkanon. Hele formiddagen havde der været en strøm af flygtninge isprængt nonkombattanter og vildfarne småtropper fra værnemagten. Henimod middagstid blev gruppeføreren opmærksom på et optog, der skilte sig lidt ud fra det,

han hidtil havde set: en »marchkolonne« bestående af godt en snes småbørn under anførsel af en Røde Kors-søster, en gammel folkestormssoldat og – til hans store overraskelse – føreren for regimentets stormdeling. Da børnene var godt trætte efter en længere marchtur, lånte oversergenten et køretøj, der transporterede hele selskabet ind til regimentets kommandostation, hvorfra der blev sørget for videre transport til Berlin, efter at oversergenten havde meldt sig tilbage til chefen. Da denne allerede havde afskrevet oversergenten som enten faldet eller taget til fange, var gensynsglæden stor. Inden han atter overtog sin deling, måtte han berette om, hvad der var hændt ham, siden hans folk havde forladt flyvepladsens hovedbygning.[3]

Da de russiske køretøjer var kommet brusende ind, ville han følge efter sine folk for senere at samle dem ude på startbanerne. Men idet han sprang op, fik han et anfald af natteblindhed, således at han måtte blive stående lidt for at orientere sig. I det samme kom en kampvogn rullende forbi og standsede for enden af bygningen på det sted, hvor han skulle forbi. Samtidig slog en mpi-byge ind i muren få meter fra ham. Fra kampvognskanonen blev nu den ene granat efter den anden sendt ud over startbanerne, og i mundingsglimtene herfra så han to russere komme over mod det sted, hvor han stod trykket op ad muren. I samme øjeblik, de syntes at have opdaget ham, åbnede han ilden med sin maskinpistol og uskadeliggjorde dem med det samme. Derpå havde han taget chancen og var i vildt hurtigløb passeret tæt bag kampvognen og et par soldater til fods og videre ud over startbanen, indtil lunger og hjerte ikke kunne tage mere. I det buldrende mørke vidste han ikke, hvilken retning han skulle tage. Men til alt held begyndte noget russisk artilleri at skyde nogle huse i Straussberg i brand. Da han var kommet ind i byen, traf han ikke et menneske, heller ingen soldater. Gaderne var spøgelsesagtigt tomme. Pludselig trådte en kvinde frem fra en mørk port og spurgte, hvor fronten gik. Det var lidt vanskeligt at svare på. Men hvis hun ville slå følge med oversergenten, indtil han fandt sit regiment, så kunne det blive fastslået, hvor den gik. Det ville hun dog ikke høre tale om, da hun havde en tre-årig datter liggende inde i huset, hvor de boede. Oversergenten kom nu indenfor og fik en kop kaffe. Til gengæld serverede han cognac, idet han havde været åndsnærværende nok til at stoppe en flaske cognac i lommen, da han ved russernes ankomst rejste sig fra bordet på terrassen. Træthed og den magelige stol, han sad i, gjorde ham så døsig, at han hurtigt faldt i søvn. Og kvinden lod ham sove.[3]

Da han vågnede, var det højlys dag. Klokken var over seks. Det kunne nemt blive skæbnesvangert for ham. Endnu engang tilbød han kvinden at tage hende og datteren med. Men hun ville blive i sit hjem, og desuden mente hun, at han ikke kunne slippe ud af byen, da russerne for et par timer siden var rykket ind. Mange af deres vogne var allerede kørt forbi. Men hvis han ville blive hos hende, så kunne hun skaffe civilt tøj, og han kunne udgive sig for at være hendes ægtemand. Da oversergenten af erfaring vidste,

hvorledes civilister risikerede at blive behandlet af den røde hærs horder, betakkede han sig og begav sig af sted fast besluttet på ikke at ville falde levende i russisk fangenskab og at gøre det af med så mange som muligt, hvis han ikke kunne slippe igennem.[3]

Foreløbig var gaden tom. Men da han bøjede om det første hjørne, løb han på to russere, der netop kom ud fra et hus med hver sin store bylt med røvergods. Inden de havde nået at lade deres bylter glide ned og gribe til våben, var de skudt ned. I et hurtigt spring over gaden ind gennem en gård og en have og ud i en gade. Men for enden af denne en ny gade, hvor det vrimlede med russere. Og så gik det videre gennem gårde og haver fra gade til gade. I en lille sidegade fik han øje på en enlig vagtpost i brun uniform, som han meget gerne skulle forbi. I sidste øjeblik så han, at manden – en meget gammel fyr – bar den tyske folkestorms velkendte armbind. Men måske var det en fælde. Efter at være råbt an, gjorde gamlingen omkring, tog piben ud af munden, rettede sig op og afgav en fuldstændigt korrekt tjenstlig melding med navn, afdeling, opgave og hvad der ellers hørte til. Han sagde, at han hørte til en lille afdeling, der holdt til i en skole i nærheden, og som for øvrigt ikke havde sørget for at afløse ham til tiden. Da han fik at vide, at hvis der var soldater henne på den omtalte skole nu, så var det i hvert fald ikke tyskere, men russere, så kvitterede han omgående med at melde sig til rådighed for oversergenten for – som han sagde – når man havde mistet kontakten med sin egen afdeling, så havde man pligt til at melde sig til tjeneste ved den nærmeste militære enhed. Den gamle mand var veteran fra den 1. Verdenskrig og havde været med både ved Somme og ved Verdun, og der var noget på en gang rørende og opløftende ved hans holdning og indstilling. Og der blev omgående bevilget ham en ordentlig slurk cognac.[3]

Den gamle og den unge soldat blev nu enige om at hjælpes ad og forsøge at finde vej ud af byen og videre til styrkerne i Berlin. Den gamle var selv berliner og var godt kendt på egnen. Ad nogle bagveje slap de ud af Straussberg, og gennem nogle kolonihaver og noget krat kom de uantastet ind på vejen, der førte videre ind i skoven. Men lige efter at de var kommet et stykke forbi en tysk vejspærring, hørte de råb på russisk bag sig. Og i samme øjeblik de sprang hver til sin side, kom der bagfra en maskingeværsalve mellem dem. De havde været uforsigtige, men kom godt fra det og fortsatte længere fremme ad vejen inde i skoven, overbeviste om, at det var den yderste russiske sikring, de havde passeret. Efter endnu en halv times march hørte de klare barnestemmer, og ved at følge en sidevej i skoven kom de til et børnehjem for hjemløse børn i alderen fra 7 til 12 år. Af personale var der kun en sygeplejerske, der ikke var blevet underrettet om, at russerne nærmede sig. I løbet af få minutter blev børnene gjort klar til afmarch, og en stor pose med kiks og tvebakker blev medbragt som marchforplejning. Uden uheld nåede den mærkværdige kolonne ud på hovedvejen.[3]

Samme eftermiddag pressede en russisk enhed sig ind mellem Reg. Danmarks venstre fløj og det nord derfor indsatte Reg. Norge. Regimentsreserven (inf.-pionererne (16. Komp.), stormdelingen og 8. Komp., alle tre enheder under danske førere) blev straks på lastbiler sendt til indbrudsstedet, hvor den besatte terrænet om jernbanestationen Wuhlgarten. Inden man havde indrettet sig i stillingerne, angreb en motoriseret og panserunderstøttet russisk styrke, der straks fik fodfæste på to af de steder, der var eller skulle have været besat. På tysk side var der ingen artilleristøtte. Men med støtte fra to af divisionens stormkanoner lykkedes det at drive russerne ud igen fra det ene af de to indbrudssteder og at ødelægge to af deres kampvogne. Dermed var det slut med støtte fra stormkanonerne, der grundet mangel på granater og benzin måtte køre tilbage. Noget før mørkets frembrud begyndte så granaterne at hagle ned over stillingerne. Og et efterfølgende stærkt angreb fik 8. Komp. til at opgive og trække sig tilbage gennem en grantykning. Den nu isolerede regimentsreserve var ikke stærk nok til alene at kaste fjenden ud igen og måtte derfor løsgøre sig og marchere tilbage.[3]

Medens III. Batl. trak sig tilbage til Mahlsdorf og den 22.4. til Biesdorf, blev regimentsreserven indfanget af en major fra Kampdivision Berlin og midlertidig indlemmet som et kompagni i en lille kampgruppe under kommando af chefen for 16. Komp., løjtnant H. V. Christensen. Den 22.4. om aftenen blev denne kampgruppe kørt ud til væddeløbsbanen ved Karlshorst, hvor russerne pressede hårdt på. Kampgruppen, der ikke bestod af stort andet end regimentsreserven og et kompagni Hitler-drenge, gik i udgangsstilling i kanten af banerne og fik ordre til efter en kl. 23 udløst artilleriforberedelse at angribe tværs over banerne og kaste de derværende russere tilbage. Udsigterne til et heldigt forløb var alt i alt ikke særlig lyse. Støtteilden kom ganske vist til tiden, men var ganske svag og varede kun tre minutter. De to danske førere lå ved siden af hinanden, og så lidt betuttede ud, da nedslagene hørte op. Men ordren var klar nok. Noget skulle der ske. Løjtnanten bar stadigvæk en gammel, meget smuk pyntekårde ved sin venstre side. Den havde han medbragt fra flyverkasinoet som souvenir. Så sendte han sin danske krigskammerat et resigneret blik, sprang op i fuld figur, drog kården ud af skeden, og idet han holdt den martialsk rettet mod fjenden, råbte han med stentorrøst: »Vorwärts, Jungs, vorwärts!« Den højst ejendommelige skikkelse og den usædvanlige måde, hvorpå angrebet blev indledt, havde en forbløffende inciterende virkning. Medens de nærmeste sprang op og fulgte efter løjtnanten, forplantede en bølge af begejstret gå-på-mod og élan sig øjeblikkelig langs hele styrken i udgangsstillingen. Alle styrtede frem i hurtigløb under hurraråb, skiftevis skydende og skrigende af fuld hals. Og endnu inden de havde nået de russiske stillinger, så de russerne skrækslagne springe op fra de skyttehuller, de havde gravet, og ud af de huse, de havde taget i besiddelse, efterladende sig våben, udrustning og køretøjer. Det var et herligt syn. Og de mange brande gjorde det muligt for angriberne

at nyde det i hele dets udstrækning. I løbet af kort tid var det endelige angrebsmål nået og fjenden slået på flugt. Majoren kom senere derud og udtalte sin anerkendelse af den måde, hvorpå angrebet var blevet gennemført.[3]

Efter at være blevet forplejet, kørte regimentsreserven i de tidlige morgentimer til bydelen Ober Schöneweide, hvor der skulle være mulighed for atter at finde regimentets chef. Men foreløbig kom der det ene store luftangreb efter det andet, som i nogen grad splittede styrken. En af grupperne var blevet isoleret i en smal gade, hvor en halv snes russiske kampvogne pludselig opmarcherede. Gruppen mente, det var bedst at fortrække derfra. Men forinden ville den dog lige efterlade sig en hilsen. Forsigtigt blev folkene fordelt langs kampvognskolonnen bag om husene, hver med sin Panzerfaust. Underofficeren indledte ildoverfaldet. Eksploderende eller brændende kampvogne og et ubeskriveligt virvar, da intakte kampvogne forsøgte at arbejde sig ud af den smalle gade, blev resultatet. Gruppen trak sig velbeholdent tilbage og meldte sig senere på dagen til major Per Sørensen i Nieder Schöneweide, hvor resten af regimentsreserven og 8. komp. allerede var indtruffet.[3]

I løbet af natten var der en del skærmydsler ved Spree-kanalen under tæt kampføling med fjenden. Noget afgørende skete dog ikke. Og inden det blev lyst, kom der afløsning i skikkelse af marinesoldater, fint menneskemateriale, men ikke just specialister i landkrigsførelse. Inden for Division Nordland var det ikke mere muligt at opretholde en sammenhængende front. Følgen heraf var, at det – alt for let – var lykkekdes for fjenden at sætte over Spree og sende store styrker ind i Treptow Park. Det var en ret ubehagelig situation for Per Sørensens styrke, og divisionen lovede at lade sin pionerbataillon forsøge at kaste russerne tilbage igen. Det lykkedes dog ikke at få bataillonen frigjort til denne vigtige opgave. Kampene trak over i retning af bydelen Neukölln. III. Batl. og regimentets øvrige mindre enheder fik om morgenen den 24.4. ordre til at begive sig derhen.[4]

Da vognene til transporten var kørt op i gaderne i nærheden af et bryggeri, hvor Per Sørensen havde haft kommandostation, indfandt han sig selv for at lede afmarchen. Idet han passerede den forreste vogn nikkede han genkendende til en stor dannebrogsfane, der var foldet ud og fæstnet til det ene hjørne af vognens overbygning, således at den kunne vaje frit under kørslen og vise berlinerne og de tyske kampfæller, hvem det var, der holdt ud til det sidste sammen med dem uden at svigte deres troskabsed. Det var den fane, der i juli 1941 blev skænket Frikorps Danmark ved afskedsparaden i Ryvangens Kaserne, da det første hold frivillige afrejste til Hamburg. Ved den lejlighed havde Per Sørensen set fanen udfolde sig for første gang. Og han var en af de få, hvis krigstjeneste gennem næsten 4 år udelukkende var forrettet ved de to enheder, der havde holdt hævd over denne fane. Den var i dag taget i brug for sidste gang som symbol på den danske indsats i kampen for et nyt og bedre Europa. Og da Per Sørensen vendte fanen ryggen og gik videre ned langs kolonnen, havde han set den for sidste gang. Der lød et

lille skarpt smæld – en af disse kampladsens mangeartede lyde, som den hærdede frontsoldat er så fortrolig med. Ingen lagde mærke til skuddet. Men Per Sørensen sank sammen. Nogle tililende soldater opdagede et skudsår i halsen, og Per Sørensen var allerede død, måske ramt af et vildfarent projektil, måske skudt af en finskytte på lang afstand. Den døde chef blev båret ind i en af vognene. Kolonnen satte sig langsomt i bevægelse. En officers død – en ganske almindelig, dagligdags hændelse i krigen – således som det skete i tusinder af tilfælde. Og alligevel var det for de andre næsten ikke til at fatte, at det var sket – netop med ham og netop nu, da det hele var ved at være slut.[3]

Medens hovedparten af regimentet blev indsat i Neukölln, holdt »regimentsreserven« og 14. komp. sig i beredskab i Tiergarten. Men sent om eftermiddagen fik »regimentsreserven« en særlig opgave ude i Jungfernheide i byens nordlige udkant, hvor den i løbet af den kommende nat fik lejlighed til at afvise en russisk opklaringspatrulje, og hvor der det følgende døgn kun var spredt granatild og lidt patruljevirksomhed.[3]

Den 25.4. blev Berlin helt omringet, for så vidt som den nordligt og den sydligt omfattende russiske armés forspidser fik forbindelse med hinanden ud for Potsdam. Fjenden var dog på dette sted ikke stærkere end, at den fra sydvest indsatte undsætningsarmé Wenck den 27.4. med sine forreste dele nåede så tæt på Potsdam, at den derværende garnison på 7000 mand foruden 3000 sårede kunne bryde ud og redde sig igennem til den vestlige krigskueplads. Det samme muliggjorde Armé Wenck for resterne af den fra Frankfurt (Oder) tilbagegående 9. Armé, heri Nederlands Reg. 48 og to artilleriafdelinger.[4]

Ved Div. Nordland skete der den 25.4. det – efter manges mening ganske urimelige – at chefen, generalmajor Ziegler, blev kaldt til rigskancelliet og sat fra kommandoen, fordi divisionen ikke havde været i stand til at forhindre fjenden i at overskride linien Teltowkanalen–Spree. På det tidspunkt var kampkraften så ringe, at eksempelvis kanonerne fra divisionens artilleri måtte indsættes som geværskytter, fordi der ikke kunne skaffes granater til kanonerne. Alligevel kunne III. Batl. Danmark dagen efter sammen med franske frivillige fra Div. Charlemagne i Neukölln kaste russerne tilbage i modstød og ødelægge talrige kampvogne. Den 26.4. om morgenen kom en ordonnansofficer ud til »Regimentsreserven« i Jungfernheide med besked om, at den i dagens løb ville blive afløst af Folkestormen. Samtidig fik de derværende to danske førere at vide, at Per Sørensen endnu ikke var blevet begravet. Efter aftale med divisionen blev alt fornødent til forberedelse af en sømmelig begravelse hurtigt gennemført. En gravplads blev reserveret og gjort klar på kirkegården ved Plötzensee. En officersenke fra Jungfernheide påtog sin vedligeholdelse og lovede at underrette Per Sørensens forældre, når der engang kom fredelige tider; skødet blev udfærdiget.[3]

Imidlertid var alt gjort klar til begravelsen. En kiste var tømret sammen,

vognene holdt parat, og et lille æreskommando fra divisionens telegrafbataillon var trådt an. Efter at liget var lagt i kisten, blev denne anbragt på ladet af en lastvogn og dækket af et dannebrogsflag. Som repræsentant for de tyske kammerater var mødt en ældre befalingsmand, Hermann, en god bekendt af Per Sørensen. Følget, der foruden Hermann og de to danske førere bestod af 4 pionerer, 9 telegraffolk og omtalte officersenke, kørte nu sammen med lastvognen fra divisionens kommandostation ud til Plözensee kirkegård, hvor alt var parat. Da kisten var anbragt, trådte Hermann hen til graven og holdt stærkt bevæget en kort, men gribende afskedstale. Efter at kisten var sænket i graven, affyrede æreskommandoet salut, officersenken lagde sine blomster, hver af de øvrige kastede en håndfuld jord over kisten, og medens tårerne randt, sluttede højtideligheden med, at de tilstedeværende sang de tyske soldaters afskedssang til de faldne: »Ich hatt' ein'n Kameraden, einen bess'ren find'st du nicht...«[3]

Inden den 26.4. gik til ende, blev »regimentsreserven« sendt først til Grünewald og derpå til Spandau, hvorfra der den følgende morgen blev iværksat et fremstød mod sydvest inden for rammerne af en broget sammensat kampgruppe, der nåede helt frem til Nauen, hvor der var kontakt med nogle kampvogne fra Armé Wenck. »Regimentsreserven« blev dog atter trukket ud og blev i løbet af aftenen sendt ind i Berlins centrum, hvor en slags kommandostation for div. Nordland var indrettet i undergrundsbanen under Friedrichstrasse ved »Berlin Mitte«. Chefen for 16./Danmark, løjtnant H. V. Christensen, blev kampkommandant for Friedrichstrasse med KST ved »Kochstrasse«.[3]

Den 26.4. koncentreres Div. Nordlands sidste styrker syd om den gamle bykerne for at forhindre fjenden i at trænge frem gennem Wilhelmstrasse og Friedrichstrasse. Forsvaret er grupperet om Anhalter Bahnhof, Belle Alliance Plads, Hallescher Plads, Kottbuser Plads og Spittelmarkt. Næsten alle steder er styrkerne sammenblandede og fyldt op med folk uden ordentlig infanteristisk kampuddannelse. Hovedparten af Reg. 24 er nu indsat som en kampgruppe ved Hallesches Tor.[3]

Den 27.4. forstærkes de sovjetiske angreb. Situationen bliver kritisk ved Hallesches Tor, hvor den ene af broerne ved sprængningen kun beskadiges, således at angriberens kampvogne kan køre over. Den i forvejen svage kampgruppe her forstærkes med nogle i hast sammenskrabede mænd; men det er umuligt at støtte den med tunge våben. Kun to infanterihaubitser ved 8. Komp. har nogle granater tilbage. De er indsat ved Anhalter Bahnhof til hjælp for opklaringsafdelingen, A. A. 11. Selv 13. Komp. har sendt sit skyts til trænet på grund af ammunitionsmangel og ladet mandskabet kæmpe som geværskytter. I løbet af eftermiddagen må kampgruppen fra Hallesches Tor over Belle Alliance Plads trække sig tilbage til kvarteret om Friedrichstrasse. Ved mørkets frembrud kæmpes der med mpi og håndgranater 300 m fra u-banestation »Kochstrasse«.[3]

Divisionen har beordret Reg. 24's »regimentsreserve«, der i nattens løb forstærkes med nogle indfangede forsprængte folk, til ved daggry den 28.4. at kaste fjenden ud af Friedrichstrassekvarteret og sætte sig fast omkring Hallesches Tor, en i sig selv stor og krævende opgave, men nærmest uløselig i betragtning af, at der ikke vil blive ydet ildstøtte af nogen art. I selve Friedrichstrasse vil fjendtlige kampvogne dog ikke kunne køre frem, da gaden er stærkt gennemhullet af bombekratere. Kampgruppen bringes med noget besvær op på ca. 75 mand med 6 l mg. De gamle prøvede folk fordeles med et par mand til hver gruppe.[3]

I morgengryet går styrken frem dels i Friedrichstrasse, dels i en parallelgade, hvert sted under ledelse af en dansk fører. Efter få minutters fremrykning det første sted kommer der mg-ild fra et sammenstyrtet hus. Fra den modsatte side af gaden holdes dette mg. nede, medens et par håndgranatkastere nærmer sig og får ram på mg-stillingen. To af russerne flygter efterladende to sårede. Den lille indledende episode er nok til at fremkalde panik blandt russerne. En del hidtil uobserverede folk forlader deres stillinger, medens angriberne går i stilling for i ro og mag at skyde til måls efter de flygtende. Derefter fortsættes fremrykningen ubesværet til Hedemannstrasse. Men nu forstærkes den russiske modstand, og både morterer og kanoner griber ind. Endnu er der dog ingen tab på tysk side. Føreren, G. Illum, beordrer en maskingeværskytte og hans hjælper til at gå i stilling ovre ved det modsatte hjørne. Men midt i krydset falder den ene skytte, hvorefter den anden løber tilbage i stedet for at fortsætte. Føreren tager en rask beslutning, løber selv over krydset i rasende fart medbringende maskingeværet, går i stilling og hjælper derved resten af gruppen over. Efterhånden kommer der samling på hele delingen. Næste modstandsrede er 50 m borte. Men hvis man blot kan komme uskadt over den nærmeste åbne strækning på små 10 m, er det muligt at komme i dækning tæt ind på livet af den. Delingsføreren udtager en mand, der sammen med ham selv skal gøre forsøget, men i det øjeblik, han springer frem, slår to pansergranater ind i muren få meter fra ham. Han føler en brænden i hovedet og kan intet se, famler sig tilbage for at finde åbningen, men i det samme kommer der et nyt granatnedslag, der slår benene væk under ham. Den sårede delingsfører bliver trukket tilbage i dækning og forbundet. Inden han føres tilbage, kommer han så meget til bevidsthed, at han får sendt en melding af sted til kampkommandanten, der selv fører kolonnen i parallelgaden. Ordonnansen kan dog ikke komme igennem ad Hedemannsstrasse, fordi nabokolonnen ikke er kommet tilstrækkelig langt frem. Derefter må han overgive kommandoen til en anden oversergent, som han ikke kender, og som ikke er særlig krigsvant. Da det gunstige tidspunkt for en fortsættelse af angrebet desuden er forpasset på grund af den indtrådte pause, imødeser han – og som det viser sig med rette – at angrebet ikke vil kunne føres til ende.[3]

Da chefen for Regiment Norge er blevet ukampdygtig, bestemmer divisio-

nen, at den let sårede kaptajn Ternedde skal overtage føringen af resterne af divisionens to grenaderregimenter som én enhed. Han tager kommandostation i den gamle rigsbankbygning. Om aftenen forelægger byens kampkommandant, General Weidling, Hitler en plan om udbrud af garnisonen mod vest støttet af 40 endnu brugbare kampvogne. Det bliver et afslag. Der næres endnu et vist håb til Wenck og Steiner.[4]

I Friedrichstrasse og Wilhelmstrasse fortsættes gadekampene den 29.4. Men russerne afvises. Den 30.4. kl. 13 modtager general Weidling bemyndigelse til at bryde ud af byen, hvis der opstår mangel på ammunition og forplejning. Men nu er det for sent. Situationen er blevet vanskeligere og forværres fra time til time. De forbitrede kampe fortsættes hele eftermiddagen. Kl. 20 giver divisionen ordre til, at dens styrker skal trække sig ud af sine stillinger kl. 23 og samles ved en nærmere betegnet bro for derefter at forsøge et udbrud mod nord i retning af Stettiner Bahnhof. Udbrudsstedet er uheldigt valgt. Russerne har her bygget en enormt stærk spærring op. Det erkendes hurtigt, at det vil være umuligt at komme igennem her, selv om et par tunge kampvogne danner forspids. Divisionen opløses i mindre grupper. Nogle foretrækker at gå under jorden i ruinbyen. Andre drager vestpå. Tabene er store. Blandt de faldne er den nu tilbagevendte generalmajor Ziegler. Endnu den 1.5. afviser et desperat kæmpende kompagni letter på Berlins hovedstrøg »Unter den Linden« alle angreb. Den 2.5. kl. 6,00 træder våbenstilstanden i kraft.[4]

Og hvilken skæbne fik så de danske frivillige, der kæmpede i Berlin? Hvis vi ser bort fra dem, der her led soldaterdøden, kan man inddele dem i tre kategorier. De, der faldt i russisk fangenskab, de der lå på lazaret, og de der var med til at kæmpe sig fri af indeslutningen. Medens vi i anden forbindelse skal give eksempler på det, de to første blev udsat for, skal vi her fremføre en kort beretning fra sidstnævnte kategori.

Under kampene ved Anhalter Bahnhof blev en læge opmærksom på, at chefen for 8. Komp. kaptajn Birkedal-Hansen led af en alvorlig gulsot, hvorefter han blev beordret indlagt på lazaret. Dette forlod han dog omgående, da han ikke ville afskære sig fra enhver mulighed for at undgå at falde i russernes hænder. Efter et par dage at have opholdt sig ved trænet i Tiergarten fik han den 30.4. om aftenen kendskab til den befaling, der bemyndigede tropperne til at bryde ud fra Berlin. Hurtigt samlede han de folk, der var i Tiergarten, fik dem gjort klar til afmarch og meldte sig med folkene, hvoriblandt flere danskere, til en af de kolonner, der ville forsøge at bryde ud i vestlig retning. Sammen med et par andre danskere satte han sig i spidsen for kolonnen. Ruten var fastlagt på forhånd på hans kort. Formation: enkeltkolonne. Luften var i den indre by fyldt med røg og støv. Det var derfor bælgmørkt til trods for de talrige brande. Ved passagen af den kæmpemæssige luftværns- og beskyttelsesblok ved Zoo, der belejredes af russerne, kom kolonnen under beskydning, inden den nåede Øst-vest-aksen. En viadukt

under jernbanen var gjort ufarbar, og der måtte først ryddes en gennemgang gennem et virvar af bilvrag, pigtråd og andet fyld. Sigtbarheden var herude bedre. I forstaden Spandau kom det til kamp ved en broovergang. Et par kampvogne kom til hjælp. Russerne veg tilbage. En anden kolonne på over 400 mand under en oberst havde ladet sig standse af russere. Birkedal-Hansen tilbød at gå forrest med sine folk og jage russerne væk, da de efter hans erfaring ville flygte, så snart de blev energisk angrebet. Det viste sig også at være tilfældet. Man fortsatte i nordvestlig retning. Om natten marcherede man gennem terrænet, undgik landsbyer og større veje, flere gange krydsende kanaler og vandløb. Om dagen hvil i skovene. Hele området var efterhånden russisk besat. Hos bønderne fik de forplejning og civilt tøj. Til sidst fortsatte tyskerne mod vest, danskerne mod nord, indtil de kom til Warnemünde. Herfra sejlede de i åben båd over Østersøen og gik i land på den danske kyst.[2]

To danske befalingsmænd, der som en slags kommandosoldater havde specialopgaver, var med i en anden gruppe på knap 200 mand, der den 6.5. om aftenen søgte mod sydøst langs jernbanen til Fürstenwalde. Efter at den russiske spærring var gennembrudt, fortsatte de til det indesluttede Breslau. På vejen derhen sluttede enkelte isolerede grupper sig til dem. Efter at have kæmpet sig gennem de russiske belejringsstyrker nåede de ind i byen ved Nordbanegården.[6]

Forsvaret af Breslau, ledet af Schlesiens beslutsomme gauleiter, blev ført med stor tapperhed; men da der var mangel på alt, brød det sammen den 17.5. under et voldsomt russisk angreb. Til trods for det deraf følgende kaos fik de to danskere formeret en kampkraftig bataillon, som de førte ud af byen, først 35 km mod øst til Bernstadt, derpå mod sydvest over Oderen og gennem de bøhmiske randbjerge til byen Glatz under flere tabgivende sammenstød med russiske styrker.[6]

På efterretning om, at tyske styrker i Bøhmen ikke havde overgivet sig, fordi kapitulationsbetingelser og folkeret ikke blev overholdt, fortsattes over grænsen med retning: Prag. Nye kampe 80 km øst for denne by. Men så begyndte sult, sygdom og udmattelse at gøre sig gældende.[6]

En uge ind i juni var bataillonen ved Elben, nordøst for Prag, hvor den blev indviklet i hårde kampe. Derefter gennembrud mod syd for at prøve på at få forbindelse med større tyske styrker. Undervejs foretog de sprængning af en stor ammunitionsfabrik i Sassau. Over Budweis (ved Moldau) trak de over til den sydøstlige udløber af Sudeterlandet, hvor de var vidne til, hvorledes czecherne kvitterede for de relativt fordelagtige og ærefulde vilkår, der var blevet budt dem under det protektorat, deres statspræsident havde anmodet om, ved at foretage massehenrettelser af kapitulerede tyske soldater og sudetertyske civilister. Værst var det i Prachatitz den 21.6., hvor det ikke kunne gå hurtigt nok. Opklaringspatruljerne så, hvorledes fangerne 50–100 ad gangen blev hængt, skudt eller brændt levende med flammekastere.[6]

Da ammunitionen nu var yderst knap, trak afdelingen sig op i Böhmerwald-bjergene, hvor den afventede situationens udvikling, kun udsat for luftangreb og sammenstød med snigpatruljer.

Den 20.8.45 beordrede den danske fører, at afdelingen skulle opløses, og at folkene på egen hånd så ubemærket som muligt skulle snige sig over grænsen ind i den amerikanske besættelseszone. Her endte de to danskeres eventyrlige, men krævende færd – og dermed krigen – nogle dage senere.[6]

Da »Korps Oder« medio april blev stykket ud, forblev Reg. 49 af »Nederland« og en artilleriafdeling samt de meget svage divisioner nr. 27 »Langemarck« og nr. 28 »Wallonien« i stillingsområdet vest for Oderen, underlagt 3. Panserarmé. Et mindre antal danskere forrettede tjeneste i denne tilbageblevne del af korpset, hvorfor dens indsats i krigens sidste uger kun skal omtales i store træk.

Som eksempel på de nævnte to divisioners ringe kampkraft skal anføres, at Div. 27's ene infanteriregiment langt fra var færdiguddannet, og at der i øvrigt var givet tilsagn om, at det ikke ville blive sendt i ilden, før uddannelsen var forsvarligt tilendebragt. Desuden befandt både organisationen og udrustningen sig på et yderst primitivt stade. Også divisionens artilleriregiment, der på dette tidspunkt havde en dansker, oberstløjtnant Arentoft, som chef, befandt sig midt i uddannelsen, og der var slet ikke udsigt til, at tilstrækkelige ammunitionsforsyninger ville blive stillet til rådighed. Så specielle, men nødvendige hjælpemidler som panserværn, luftværn, pionerer, telegraftropper og kampvogne var praktisk taget ikke til rådighed for divisionen, og dertil kom, at mobiliteten var stærkt nedsat, fordi der manglede køretøjer til de tunge våben samt trænvogne. Under disse forhold kunne fjenden ret uforstyrret træffe sine forberedelser til overgangen over floden. De få granater, der var til rådighed, måtte gemmes til den sidste afgørende fase af det ventede storangreb.

Den 21.4.45 brød forsvaret langs Oderen sammen, og Reg. 49, Langemarck og Wallonien, der i nævnte orden fra syd til nord skulle fastholde afsnittet fra Swedt til tæt syd for Stettin, gik langsomt kæmpende tilbage for på ny at sætte sig fast i en forsvarslinie vest for Randower Bruch, en bred ådal midtvejs mellem Oderen og sølinien nord–syd over Prenzlau.

Det tynde forsvar i den nye modstandslinie kunne kun opretholdes indtil den 25.4., hvorefter Prenzlau blev hovedhjørnestenen i det næste frontafsnit. Under forlægning mod vest blev en af Langemarcks ikke færdiguddannede bataillioner – lutter unge flamlændere, men med en dansk officer som chef – i modstrid med de givne tilsagn i sidste øjeblik dirigeret tilbage til fronten og fik tildelt et forsvarsafsnit syd for Prenzlau langs linien Nedre Ueckersø–Øvre Ueckersø.

Allerede næste formiddag – den 27.4. – begyndte det russiske angreb, indledt med et luftangreb på Prenzlau. Bataillonen, der havde ansvaret for, at byen ikke blev omgået i syd, måtte føre sit forsvar udelukkende med geværer og 1. mg. og uden nogen som helst støtte fra artilleri eller tunge våben. Egne morterer nåede ikke frem, fordi der ikke kunne skaffes køretøjer. Forsvaret af Prenzlau blev ikke ført energisk. Allerede lidt over middagstid indløb der meddelelse om, at byen var ved at blive opgivet, og at alle styrker i byen og nord derfor ville trække sig tilbage mod vest. Men for at lette tilbagetrækningen fik bataillonen ordre til at blive tilbage for isoleret at fortsætte kampen i sine stillinger, indtil al ammunition var opbrugt. Den skulle derefter frigøre sig fra fjenden og på egen hånd trække sig tilbage til Neustrelitz. Den amatøragtigt formulerede ordre ville – hvis den var blevet fulgt – have betydet den sikre tilintetgørelse, eftersom russiske styrker fra Prenzlau kun behøvede få minutters kørsel for ad vejen mod Berlin at komme i ryggen på bataillonen.

I sidste øjeblik blev kampen afbrudt. Bataillonen gjorde sig under vanskelige forhold fri af såvel angriberne som af de fjendtlige styrker, der var i færd med at afskære tilbagetrækningen ved en omgående bevægelse nordfra over Prenzlau. Under løsgørelsen lå en af de forreste grupper så udsat, at den ikke kunne komme tilbage; men da folkene derfor overgav sig, blev de alle omgående skudt ned af russerne.

Bataillonen marcherede – efter atter at være blevet samlet – til Waren, hvorfra den om morgenen den 29.4. fortsatte med marchretning mod passet mellem de to søer ved Schwerin. Inden den nåede så langt, kom der en af de første dage i maj ordre om, at de belgiske frivillige skulle overgive sig til den nærmeste amerikanske enhed.

De fra Reg. Danmark under forlægningen den 17.4. isolerede tre skyttekompagnier fra II. Batl. blev senere fundet af den i dette øjemed udsendte bataillonsadjudant, løjtnant E. Rasmussen. Han førte dem derefter under forskellige småkampe nord for Berlin, indtil de den 3.5.1945 gik i britisk krigsfangenskab i egnen om Ludwigslust.[4]

Efter sejre skiftende med nederlag havde et stykke dansk krigshistorie – som Danmark kunne være bekendt – fundet sin afslutning.

X A. Krigsfangenskab

Der ville ikke være nogen tvingende grund til her at skrive et særskilt kapitel om krigsfangenskab, hvis forholdene i den henseende havde formet sig nogenlunde normalt – dvs. efter bestemmelserne i Genferkonventionen. Det var imidlertid ikke tilfældet – hverken i vest eller øst eller blandt irregulære af de allierede bevæbnede bander.

Eksempler på, hvad der kunne ske, hvis man frivilligt nedlagde våbnene, eller som såret eller som kapitulationssoldat var tvunget dertil, er lærerige i to henseender. Dels ved at afsløre en del af det moralske hykleri i sejrherremagternes selvforherligende og tilslørende propaganda, dels ved at give en forsmag på, hvad soldater kan ventes at komme ud for i kommende europæiske krige af tilskikkelser, som de i alles interesse burde være forskånet for.

Vi vil gå let hen over franske, britiske og amerikanske soldaters optræden. Ganske vist var deres adfærd ofte groft fornærmende, og det forekom, at selv befalingsmænd tillod sig at frarøve krigsfanger private værdigenstande ganske åbenlyst i deres undergivne mandskabs nærværelse. Og som det værste skal anføres, at de i krigsfangelejre efter krigsafslutningen – altså på et tidspunkt, hvor forsyningsapparatet fungerede, og deres egne tilstedeværende styrker levede i relativ overflod – sultede de indespærrede med det resultat, at mange – især blandt de unge i udviklingsalderen – blev så svækkede, at de døde deraf.

Alt dette var imidlertid kun for småting at regne i sammenligning med den risiko, man udsattes for ved at falde i russernes hænder. En del heraf fremgår allerede af, hvad der i det foregående er berettet om kamphandlingerne. Det ligger i sagens natur, at de mest makabre og bestialske beretninger ikke kan gengives her. Dem har de mange, mange krigsfanger, der enten straks – mere eller mindre pinefuldt – blev slået ihjel af russerne, eller som bukkede under for de inhumane vilkår, der blev budt dem, taget med sig i graven. Men der er også et andet – modsat rettet – forbehold, som læseren bør gøres opmærksom på. Under så store forhold som på Østfronten og over for en så enormt stor menneskemasse som den af adskillige folkestammer sammensatte Sovjethær måtte der nødvendigvis være betydelige forskelle både i menneskematerialet – individuelt og stammebetinget – og på afdelingernes disciplinære standard. Og som man kunne vente, var der heller ikke tale om nogen homogenitet i det her omhandlede forhold. Man kunne komme ud for russiske soldater og civile funktionærer, hvis forhold over

for krigsfanger var korrekt – også efter vesteuropæisk opfattelse. Og med lidt held kunne man endog møde en forstående, ja medfølende indstilling. Men i det store og hele var de træk i den russiske mentalitet, som vi her har fremdraget, så udbredte, at man kunne fristes til at betegne dem som karakteristiske.

Allerede i 1941 blev de danske frivillige ved Wiking belært om afskyelige russiske krigsforbrydelser mod fanger. Ved en naboenhed, LAH, var nogle dage før erobringen af Rostow en patrulje på 6 mand blevet opsnappet af russerne. Efter byens erobring blev de seks mand fundet nedkastet i en brønd med alle tegn på forinden at være aflivet på den mest grusomme måde.

Vi bringer to af de få tilgængelige beretninger fra danske om krigsfangenskab hos russerne. Først de rystende oplevelser under og efter kaptulationen i Berlin, som Gunnar Illum – efter at være blevet såret – kom ud for som afslutning på en lang heroisk og eventyrlig krigsindsats.

Illum, der – som omtalt – blev såret under fremstødet i Friedrichstrasse, kom først til Hotel Adlon, derpå til en øjenklinik og derfra til et kælderlazaret, hvor hans ben blev opereret og forbundet. Den 1.5. tidligt om morgenen strømmede en skare råbende russiske soldater ned i kælderen. Lægerne forsøgte at gøre dem forståeligt, at det var et lazaret, hvor der kun var sårede. Men russerne flåede alle forbindinger af, også af de amputerede. Og inden lægerne atter kunne få skaffet så megen ro, at de kunne gå i gang med at lægge forbindingerne på igen, forblødte flere af de amputerede. En af de sårede var fra Våben-SS, hvilket han ikke så nogen grund til at skjule, da han hørte til de kæmpende tropper, ligesom så mange andre. Men da russerne opdagede det, blev han straks slæbt op i gården og skudt. Da lazaretpersonalet så dette resultat af politisk opfanatisering blandt allierede soldater, skyndte de sig at advare og hjælpe Illum, der lå iført sin uniformsjakke, men hvis seng til alt held var anbragt i en halvmørk afsides krog. Et tæppe blev kastet hen over ham, og herunder krængede han jakken af og nåede lige at få den stoppet ind under madrassen, inden russerne kom og flåede forbindingen af hans hoved for derpå – skønt de havde konstateret, at han virkelig var såret – at flå forbindingerne af hans ben.

Da lægerne havde tilintetgjort alle papirer, anså Illum det for mest praktisk at skifte identitet. Han blev formelt marinesoldat og fik udleveret en blodgennemtrukket marineuniform. En russisktalende, men alt andet end russiskvenlig chekkisk sygeplejerske var den, der gjorde den største indsats for at mildne rædslerne. Blandt andet fik hun ubemærket skaffet SS-uniformsjakken af vejen, ligesom hun fik hidkaldt en russisk major og overtalt ham til at skride ind mod de russiske horder, der dagen igennem strømmede ud og ind. Det var lykkedes hele formiddagen at hindre adgang til det inderste rum, hvor der opholdt sig en del kvinder, der lige have født, samt nogle nonner. Men lidt over middag trængte de russiske soldater også ind her. Hele eftermiddagen kunne man høre de ulykkelige kvinders skrig, når de efter

tur blev voldtaget af de mere eller mindre berusede russere. Endelig om aftenen blev der stillet en vagtpost ud, der skulle holde uvedkommnde borte. Efter 5 dages forløb blev lazarettet ryddet. Illum kom hen på et diakonissehjem. hvor der af og til kom besøg af omstrejfende russiske småhorder på plyndringstogt. På denne måde mistede han sit ur, som det hidtil var lykkedes at bjerge frelst gennem de mange plyndringer.

Midt i maj, netop da en i Berlin bosiddende dansker gennem forbindelser havde skaffet Illum en udrejsetilladelse, skulle Berlins inddeling i fire besættelseszoner træde i kraft. Og russerne ville absolut føre alle de sårede, de havde kommandoen over, østpå til deres egen zone. I huj og hast blev de alle læsset på lastvogne og kørt væk. Ude på en sindsygeanstalt blev de sorteret og inddelt i transporter.

Samme nat blev Illum sammen med 3000–4000 sårede stuvet sammen i godsvogne – 60–70 i hver vogn – uden liggestrå, madrasser eller siddepladser og tiltrådte på denne måde uden forplejning en 5 døgn lang rejse, hvis gru ikke kan gengives, kun opleves. Under turen blev dørene kun åbnet én gang, hvor der blev lejlighed til at drikke. Der var da allerede en del, der var døde af behandlingen. Men ingen lig måtte fjernes fra vognene, da antallet af kroppe skulle stemme, når transporten var afsluttet. Stanken var efterhånden blevet ulidelig i de tilstængte vogne, og det gav ingen lindring for de forpinte kroppe at ligge på det hårde gulv. Stemningen var meget langt nede. De døendes jamren og forbandelser bragte mange til vanviddets rand. Da rejsen var til ende, blev 700–800 lig kastet ud af vognene. I Illums vogn var der 14 døde. Det viste sig nu, at bestemmelsesstedet var Frankfurt a. O., det vil sige en ganske kort strækning, som allerhøjest burde have været tilbagelagt i løbet af en halv dag. Det var en nærliggende tanke, at russerne havde trukket det så længe ud for at komme af med så mange som muligt. Og nu var krigen endda forbi. Der var så sandelig grund til at mindes sætningen, som russerne nys underskrev i kapitulationsdokumentet i Berlin: »Ehrenvolle Kriegsgefangenschaft«.

Medens de lettere tilfælde nu blev sorteret fra og sendt til fangelejre østpå, så blev de overlevende hårdtsårede – hvoriblandt Illum – fordelt til nogle forstadskvarterer, hvis beboere var forjaget, og som skulle gøre det ud for at være et eneste stort nødlazaret til ca. 25.000 patienter. Men da læger her var noget næsten ukendt, var dødeligheden selvsagt høj. Hver dag samlede »lazarettets« ligkommando 60–70 døde sammen og kastede dem i en fællesgrav i en nærliggende skov. Ernæringssygdomme og epidemier – især tyfus – rasede resten af sommeren.

Da efteråret nærmede sig, blev hele det store »koncentrationslazaret« opløst. Amputerede og andre uarbejdsdygtige, der var næsten raske, fik udleveret en dåse konserves, et brød og en løsladelsesordre og sendt ud på landevejen. Hvorledes de så ville bære sig ad med at nå deres hjemstavn, hvis den eksempelvis lå nede ved Bodensøen eller i Tyrol, det måtte blive

deres egen sag. De, der endnu ikke var mobile, blev fordelt til andre fangelejres sygeafdelinger. Men Illum var så heldig, efter sammen med sin transport at være afvist i en fangelejr, at blive læsset af foran kontorbygningen til et russisk feltlazaret, hvor han så blev indlagt. Her var forplejningen god, og den medicinske behandling nogenlunde normal.

Kort før juletid var han så mobil, at han kunne risikere snart at blive sendt østpå til en fangelejr, hvorfor han i samråd med fire lidelsesfæller besluttede at tage sagen i sin egen hånd. Og efter nogle dages forberedelse gjorde de sig usynlige. Flugten lykkedes over al forventning. Sammen tog de toget til Berlin, hjulpet af en venlig sovevognskonduktør. Her tog de tre afsked, medens Illum og en ung landsmand tog med en britisk militærkonvoj til Lübeck under foregivende af at være tyskere, der ville hjem. At komme herfra over den danske grænse var ikke noget problem.[1]

Dernæst uddrag af en beretning fra en dansk løjtnant, der blev tilbageholdt i russisk krigsfangenskab i 8½ år *efter* krigens afslutning, men som overlevede takket være en god fysik og tilstrækkelig sjælelig modstandskraft. Kun Stalins død hindrede, at fangenskabet blev af betydelig længere varighed.[2]

I en kælder ved Tiergarten afventede vi den 2.5.1945 mørkets frembrud for så at forsøge at komme ud af Berlin. Vi var 4 officerer, hvoraf to danske, samt en ung tysk pige i Rigsarbejdstjenestens uniform. Samme pige blev forøvrigt senere gift med min danske løjtnantskammerat. Inden vi kunne forlade kælderen, kom russerne og opfordrede os til at overgive os, hvilket vi så gjorde. Vi blev derpå ført til en kompagnichef, der nedskrev de svar, vi gav på hans spørgsmål. Vi blev så ført bort og endte i General Shukows hovedkvarter. Afhøringen begyndte. Over for mig var kommissæren korrekt. Men min danske kammerat blev slået og mishandlet. Fra tilstødende rum hørte vi hjerteskærende skrig fra kvinder, der blev voldtaget. På spørgsmål om, hvorfor jeg havde meldt mig som krigsfrivillig, svarede jeg, at jeg ville hjælpe med til at styrte det kommunistiske system, hvorpå jeg blev udskældt som bandit og krigsforbryder m. m. Forhøret varede i 2 timer.

Næste morgen blev vi under bevogtning ført gennem det frygteligt hærgede Berlin. Jeg følte en stærk sjælelig belastning. Det var, som om hele min egentlige indre verden var brudt sammen. Kun godt, at ingen af os i den situation kunne ane, hvad fremtiden ville bringe. Efter 3 timers march havnede vi ved en trosafdeling. Undervejs mødte vi en russisk oberst, der standsede og absolut ville skyde os. Han blev dog hindret deri af den løjtnant, der var fører for patruljen. Vi fik nu en ny vagtofficer. Han var os venligt stemt og sørgede for, at vi fik noget forplejning (brød, flæsk og te). Der blev vi i tre døgn og sov det meste af tiden.

Efter endnu tre dage i en anden lejr blev vi ført til en stor opsamlingslejr ved Straussberg uden for Berlin. Det var en gammel cementfabrik, hvor 40000–50000 mand var stuvet sammen. Officerer blev her skilt ud fra de øvrige og fik en noget bedre forplejning; men denne var i øvrigt katastrofalt ringe. Den bestod daglig af vandsuppe og 400 gr klægt brød. Dysenteri og tyfus begyndte snart at hærge. Hver dag døde over 100 mand. I øvrigt opfyldtes en stor del af tiden med afhøringer.

Efter 5 uger på dette frygtelige sted afgik jeg sammen med en officerstransport på ca. 1500 mand. Turen gik nu til Posen og varede i to døgn. Vi var spærret inde i lukkede godsvogne og led ubeskriveligt under varme, tørst og sult. Flere desperate flugtforsøg endte med døden. Posterne blev nervøse og skød vildt omkring sig. Flere blev dræbt eller såret inde i waggonerne af disse vilde skud. Andre døde af sygdom eller afkræftelse. Til alt held blev ligene smidt ud af toget.

I Posen var der kun officerer i lejren. De politiske kommissærer – altid fanatiske kommunister – fortsatte med deres evindelige afhøringer. Russerne oprettede her en politisk propagandaafdeling og fandt også medarbejdere hertil blandt fangerne. Disse usle frafaldne blev belønnet med bedre forplejning.

Sidst i juli kom jeg med en af de første transporter til Rusland. Atter en grufuld tur i lukket og snavset kvægtransportvogn. Modstandskraften var i forvejen ringe. Forplejningen var her elendig. Sygdomme hærgede, og mange døde under den 7 dage lange transport. 100 km vest for Moskwa blev vi læsset af i en lejr ved Schalikowo. Her boede vi i jordhuler. Maden var knap og lidet næringsholdig. Hungerdøden fortsatte. Der blev formeret arbejdskompagnier. Og daglig marcherede vi ud til høstarbejde.

I begyndelsen af september blev jeg pludselig beordret til at stille ved lejrvagten med alt mit kluns, hvorefter jeg under bevogtning forlod lejren til fods. Vagtofficeren gjorde flere gange tegn til, at jeg snart skulle hænges. Min samvittighed var dog ren. Men det var også den eneste trøst, jeg kunne styrke mig ved. Hvis disse kommunister ville tage mit liv, så ville jeg i hvert fald dø med værdighed. Efter 12 km march kom jeg til en mindre lejr, hvor jeg som »farlig« ikke fik lov at arbejde uden for hegnet. På tredjedagen kom jeg i forhør hos kommissæren. Næppe havde jeg opgivet, hvad jeg hed, før kommissæren hævede sin pisk og begyndte at bearbejde mig. Derefter fik jeg at vide, at de havde beviser for, at jeg havde skudt jøder og børn og kvinder, og at jeg bare havde at tilstå. Da jeg naturligvis benægtede det, trak slynglen sin pistol og lod som om, han ville skyde mig. I alt varede dette forhør 2½ time. Ind imellem kom pisken atter i brug. Til sidst forlangte denne »Retfærdighedens Repræsentant« at jeg skulle underskrive forhørsprotokollen, der var affattet på russisk. Det nægtede jeg, hvorpå jeg fik 8 piskeslag og blev sat i mørk arrest. Efter tre dage, hvor jeg kun fik 200 gram brød og vandsuppe daglig, kom jeg pany i forhør, og det begyndte på samme facon som sidst. Men jeg tog mig sammen til at meddele kommissæren, at hvis jeg blev mishandlet yderligere, ville jeg ikke sige et eneste ord, hvad de så end gjorde ved mig. Det syntes at gøre indtryk på fyren. Han blev straks mere imødekommende. Og det endte med, at jeg underskrev forhørsprotokollen, der nu var affattet på tysk.

3 uger senere blev jeg flyttet til en lejr i Moschaisk, kom straks i enecelle og den næste dag til et 8½ timer langt forhør med mishandlinger. Protokollen nægtede jeg at underskrive. Det ville have været alt for farligt. Men det kostede mig 20 døgns ophold i en mørk jordhule. Hver anden dag fik jeg 200 gr brød og en gang vandsuppe, hver anden dag måtte jeg sulte. Da det var forbi, kunne jeg atter vaske mig og barbere mig og blev indkvarteret sammen med andre officerer, men stadigvæk i jordhuler omend ikke mørkelagte. Arbejde behøvede jeg ikke, og jeg kom nu langsomt atter til kræfter.

Den 1.11.1945 blev jeg afhentet til borttransport sammen med to andre fanger, begge fra Waffen-SS. Den ene var en hollænder, hvis senere skæbne jeg havde

lejlighed til at følge. Han blev af russerne tilbageholdt i krigsfangenskab i ikke mindre end 15 år. Turen i lastvogn endte med, at chaufføren i mørke og snestorm kørte forkert og vendte tilbage til lejren. Men den 11.11. startede vi på ny, blev sat af ved en banegård og fortsatte med tog til Moskwa, hvor vi blev indsat i Budirskaja-fængslet. Her kom jeg til at dele celle med mange interessante personer, højere officerer, politikere fra forskellige lande og civilister, der var eksperter på vigtige områder. Det var en meget interessant tid, og jeg fik mangt og meget at vide, om hvad der var sket under krigen af den slags, hvortil almindelige mennesker ikke havde fået kendskab. Men det var også her farligt at føre politiske samtaler med andre indespærrede, thi der var overalt fordelt stikkere, der forsynede russerne med diverse nyheder og udtalelser.

Forplejningen var uhyre ensformig og aldeles utilstrækkelig. Den bestod hver dag af kogt vand, 600 gr dårligt brød, 2 stk. sukker, vandsuppe kogt på surkål og små saltede fisk, samt 2 skefulde hirsegrød. Dertil 3 cigaretter. Vilkårligheden og usikkerheden i hele behandlingen og i situationen virkede sjæleligt belastende. Ved bankesignaler kom jeg i forbindelse med en ingeniør, der havde været beskæftiget ved udvikling af nogle krigsvåben. Han var blevet bortført af russerne og havde siddet et år i enecelle uden at være kommet i forhør. Jeg fik senere at vide, at han kom til at sidde 4 år i enecelle, inden han kom ud i en arbejdslejr. En tid sad jeg sammen med en major og en løjtnant, der begge blev dømt til døden og hængt. Det var et oplagt justitsmord. De havde haft tjenstlige hverv inden for den uhyre vanskelige partisanbekæmpelse. Og de kunne ikke dømmes for herunder at have overtrådt bestemmelserne i Haager landkrigsordningen eller Genferkonventionen. Men russerne tog kun hensyn til deres egen opfattelse af dette problem. I alt sad jeg 8 måneder i dette fængsel. Men først den 2.3.46 blev jeg hentet til afhøring, hvilket senere gentog sig 8 gange. Og næsten hver gang blev jeg afhentet og afleveret af tolken, en nydelig, kultiveret og med mig selv jævnaldrende dame, med hvem der hurtigt udviklede sig en dyb gensidig forståelse. Allerede efter den første afhøring stak hun hemmeligt en pakke cigaretter og en pakke med lækkerier til mig samtidig med, at hun bad mig ikke røbe det til nogen. Kommissæren var også denne gang en jøde, ofte meget grov, og hans spørgsmål nogle gange af en sådan karakter, at det tydeligvis berørte tolken pinligt at skulle oversætte dem. Kun én gang brugte han vold over for mig, nemlig da han forlangte, at jeg skulle erklære, at den tyske hær var en forbryderhær. Da jeg så tværtimod betegnede den som forbilledlig, tapper og veldisciplineret, blev han rasende og stak mig sådan et knytnæveslag i ansigtet, at jeg fløj hen ad gulvet. Derefter fik jeg to nye forhørsfunktionærer, der var specialister i forholdene ved Div. Wiking. Men heller ikke de fik lokket de udtalelser ud af mig – delvis til brug mod andre – som de ønskede. Metoderne var både barbariske og barnagtige. Da direkte tortur ikke førte til noget, forsøgte de at skræmme ved at afspille lydbånd med gruopvækkende optagelser af fanger, der blev pint. Eller de fristede mig til at skrive under på bestemte udtalelser ved til gengæld at tilbyde en bakke med den herligste menu fra et fint hotel. Det var en hård prøvelse for en forsulten fange at se og dufte til den dejlige mad. Men jeg gjorde mig hård og afslog tilbuddet.

Den 19.7.46 blev jeg uden forklaring overført til en koncentrationslejr ved Moskwa. Efterhånden blev en mængde ikke-tyskere samlet her, og ved juletid blev vi i løbet af tre dage og to nætter kørt til en lejr ved Kiew. Det var en frygtelig

tur, og vi led meget under den strenge kulde i kreaturvognene. I Kiew kom jeg sammen med en hel del danske kammerater. I begyndelsen var jeg eneste officer, og da jeg havde fået kendskab til en russisk bestemmelse om, at officerer ikke behøvede at arbejde, protesterede jeg – i solidaritet med nogle ungarnske og slovakiske officerer – mod, at lejrledelsen ville tvinge mig dertil. Det kostede mig ganske vist nogle dages mørk arrest. Men da jeg kendte den russiske mentalitet, bøjede jeg mig ikke. Og ganske rigtigt. Russerne måtte til sidst give mig medhold.

I lejren var der en sauna og et infirmeri, hvis læger og sygeplejersker var flinke nok. Men følgerne af underernæringen kunne de ikke gøre meget for at afbøde. Hver 10'ende dag blev der skiftet undertøj. I nogle henseender hørte lejren altså til den bedre kategori. Man begyndte her at hjemsende de håbløst syge. Men jeg oplevede også, at russerne morede sig med at udtage enkelte til hjemsendelse for så i sidste øjeblik atter at hale dem ud af vognene og sende dem tilbage gennem lejrporten. Typisk russisk psykisk afstumpethed, en slags sadisme. I de ca. to år, jeg var i lejren, var jeg med til at begrave ca. 100 døde. Ældre fanger fortalte mig, at der oprindelig havde været 32 fangelejre i og ved Kiew, og at krigsfangerne under krigen døde som fluer af sult.

Sidst i 1948 blev jeg forflyttet til lejr 13 ved Kiew og traf her 30–35 danskere, deriblandt 3 officerer og en læge, desuden 1 norsk og ca. 15 hollandske officerer. I to år havde jeg ikke været til afhøring, og jeg gik ud fra, at vore plageånder havde været så fornuftige at lægge hele den dumme sag ad acta. Men i begyndelsen af 1949 begyndte de pludselig forfra med hele afhøringskomedien.

Mit »Forbryderalbum« antog efterhånden enorme dimensioner. Kun én gang gik fyren over til håndgribeligheder. Jeg snuppede straks min skammel og truede med at slå ham med den, hvis han ikke undlod at bruge voldelige metoder. Det var noget, han forstod. Det kostede mig ganske vist tre dages mørk arrest. Men ved de følgende forhør optrådte han mere fornuftigt.

I 1948 fik jeg for første gang et livstegn fra hjemlandet. Min hustru havde fået lov til at sende et kort med 25 ord. Der var også et billede af min datter, der var kommet til verden under min fraværelse. Men det måtte jeg ikke få at se. Fra 1949–1951 fik vi pakker fra hjemlandet og fra tyske velgørende institutioner. Det var vi yderst taknemmelige for, og det forbedrede vor sundhedstilstand. Efter 1951 blev det os forbudt at skrive hjem. Og der blev ikke udleveret flere pakker til os.

Sidst i 1949 drejede afhøringerne sig kun om den aldrig bestridte kendsgerning, at vi havde meldt os frivilligt til de tyske væbnede styrker. Derefter blev der oprettet militære særdomstole i lejren to gange ugentligt. Én efter én blev vi ført frem og fik oplæst den i forvejen fastsatte dom: 25 års strafarbejde. Efter denne farce kunne de tvinge os til at arbejde. Men pludselig ophørte domsafsigelserne, fordi der opstod et eller andet tvivlsspørgsmål. Først i foråret 1950 genoptog særretten sin virksomhed. Den 6.4.50 var det min tur. I løbet af få minutter var jeg idømt 25 års strafarbejde. Domsbegrundelsen lød: »De sættes under anklage i henhold til ukas 43 for som frivillig ved Våben-SS ved den sovjetiske front at have været med til at skabe et etapeområde, hvor der under besættelsen er forekommet mishandlinger og forbrydelser. Bevismateriale foreligger ikke.«

Efter et 4 ugers mellemspil i et rigtigt fængsel i Kiew mødtes jeg i jernbanetoget med nogle af mine danske lidelsesfæller på vej til det sted, der var udset til at være

vort »hjem« i de næste 25 år eller for de ældres vedkommende til deres dages ende. Det viste sig at være en stor koncentrationslejr i industribyen Stalino i Donezbækkenet. På mit hold var der 7 danske. Men af dem nåede major Viffert aldrig at gense sit hjemland, idet han ikke havde kræfter til at klare strabadser og sygdom. Han blev begravet i Stalino. En dag ankom en stor transport med overlevende fra en koncentrationslejr i Workuta ved ishavet, hvor forholdene var langt værre end i Ukraines forholdsvis gunstige klima. I denne transport var der en dansk løjtnant samt en dansk partisan, der havde forladt Danmark og var rejst til Rusland, hvor han som fanatisk kommunist forventede at blive modtaget med åbne arme. Rent faktisk påtog russerne sig også at sørge for hans underhold, idet han blev sendt til nævnte lejr i ishavsegnene og pr. post modtog en kort meddelelse om, at han uden domsforhandling var blevet dømt til 5 års strafarbejde. Forplejningen var ikke meget bevendt. Men hvis vi ville opfylde de arbejdsnormer, der var sat, kunne vi tjene nogle skillinger, for hvilke vi kunne købe ekstra margarine, sukker og brød. Desuden genoptog russerne udlevering af de pakker, der blev sendt os fra udlandet. Lejrlivet var ellers ret så monotont. Jeg blev anvendt ved bygningsarbejde. Psykisk led vi meget ved tanken om, at russerne udmærket godt kunne finde på at lade os afsone alle 25 år (jvf. Rudolf Hess i Spandaufængslet i Berlin).

Det mest oplivende, der skete i disse år, var en efterretning gennem radioen om, at Stalin var blevet alvorligt syg. Det var i 1953. Kort tid efter gik håbet i opfyldelse. Han døde, og der gik et lettelsens suk hen over lejren, ikke blot blandt fangerne, men også blandt russerne, der fra vagttårnene skød glædessalut. Der gik ikke lang tid, før civilister fortalte os, at de første amnestier var udstedt. Og i juni 53 fik jeg sammen med 250 andre officiel meddelelse om, at straffen var os eftergivet, og at vi skulle hjemsendes via Moskwa.

Desværre måtte to af mine danske kammerater blive tilbage, da vi rejste. Turen med jernbane denne gang var betydelig behageligere, end vi var vant til. Vagtmandskabet gav os stor frihed, og officererne ville gerne fraternisere. Efter ankomsten til Moskwa blev vi til vor store forundring ikke sat af. Turen gik videre i nordøstlig retning, og da den tilsidst ikke syntes at ville få nogen ende, blev vi grebet af mismod og pessimisme. Da vi endelig steg ud 550 km fra Moskwa, var det kun for at blive interneret i en ny lejr, hvor en mængde forskellige nationer var repræsenteret.

Da sommeren var forbi, opholdt jeg mig stadig i lejren. Først da vinteren var begyndt, fik jeg ordre til afgang. Forinden fik jeg stukket hele mit »Forbryderalbum« i hånden. Det var svulmet op til et værk på 900 sider. Mange af protokolbilagene var underskrevet af folk, jeg overhovedet ikke kendte. Det var formodentlig stikkere og angivere. Mit rejsehold bestod af 4 danskere og 4 schweizere. 2 civilklædte russere ledsagede os helt til Berlin. 1. november 1953 kom vi til Moskwa, hvor vi fik overtalt vogterne til at tage en tur med os ud i byen. I toget var der mange befalingsmænd på vej til det besatte Østtyskland. Nogle af dem var hovne, enkelte venlige og indladende. Da jeg i Brest-Litowsk promenerede på perronen, blev jeg tiltalt af en russisk oberst, der gjorde honnør og meget venligt spurgte, om jeg var fra SS, hvor jeg havde kæmpet, om jeg var blevet såret, om jeg ville fortsætte i militæret. Jeg svarede på russisk. Han ønskede mig god hjemrejse, forærede mig en æske cigaretter og udtrykte håbet om, at jeg også fremtidig ville blive ved med at være en tapper soldat. I Berlin tog vi efter et sidste måltid afsked med vore

ledsagere, der mod behørig kvittering afleverede os til en uniformeret herre fra den danske militærmission.

Som et supplerende eksempel på den usikkerhed, krigsfangerne gik ind til, skal sammentrængt refereres, hvad en tysk underofficer berettede til sin danske kompagnichef.

Denne underofficer fortalte, at han i 1941 under indespærringen i en russisk krigsfangelejr i det sydlige afsnit af Østfronten fortrød, at han havde ladet sig tage til fange. Grunden hertil var ikke blot den, at forholdene var rædselsfulde, men også at lejrchefen der i øvrigt ikke lagde skjul på, at han var jøde, med korte mellemrum udpegede et antal fanger – i reglen 5–10 % – til aflivning ved skydning. Den visse død syntes således kun at være et spørgsmål om kort tid. Det skal tilføjes, at underofficeren sammen med en kollega fra hæren besluttede sig til at gøre et desperat forsøg på at flygte, skønt chancerne for, at det ville lykkes, var yderst små, og der tilmed var 500–600 km fra lejren til fronten ved floden Mius. I dette tilfælde lykkedes det at komme ud af lejren, at nå fronten og uset snige sig gennem den russiske hovedkamplinie. Men da de flygtende blev råbt an af de tyske poster, åbnede russerne ilden og dræbte den ene af dem.

X B. Velfærdstjeneste

Frontsoldater har et behov for anerkendelse og opmuntring og for størst mulig lindring af deres barske tilværelse. Under en langvarig krig er det særlig vigtigt, at soldaterne mærker, at der bliver gjort noget for at dække dette behov, ikke blot af de foresatte chefer – hvad der er en selvfølge – men også af befolkningen i hjemlandet. Derfor er der grund til her kort at omtale de velfærdsforanstaltninger, der kom danske krigsfrivillige til gode, og som skyldtes privat dansk initiativ. Dette initiativ var naturligvis hæmmet i sine praktiske udfoldelsesmuligheder af den barriere, som en mellemliggende statsgrænse trods alt dannede. Det skal tilføjes, at der muligvis er foranstaltninger, der burde nævnes, men som vi ikke har kendskab til.

Det, man først mærkede noget til, var et organ, der vistnok kaldte sig »Hjemmefronten«, og som formidlede kontakt til og fra de frivillige med hensyn til pakkeforsendelse og diverse småtjenester. Det var muligvis også den, der sørgede for, at der blev sendt danske blade og aviser til afdelinger med et større kontingent af danskere, noget, der var uhyre velkomment. Oprettelsen skyldtes en kreds inden for D.N.S.A.P.

I løbet af sommeren 1942 opstod tanken om en udvidet og mere effektiv velfærdstjeneste, og i konsekvens heraf oprettede venner af krigsdeltagerne i efteråret 1942 på privat basis en humanitær institution ved navn »C. F. von Schalburgs Mindefond«. Den 3.12. s. å. udsendte bestyrelsen en meddelelse om, at fondet skulle være upolitisk, hvorefter repræsentanter for politiske partier udtrådte. Midlerne til fondets drift indkom gennem private bidrag. De tilflød i rigeligt omfang og fandt hovedsagelig anvendelse til en omfattende og velorganiseret forsendelse af gavepakker til krigsdeltagerne.

Til karakterisering af retsusikkerheden og det almindelige moralske forfald i tiden lige efter krigens afslutning skal det anføres, at det berygtede retroaktive straffelovstillæg i maj 1945 blev brugt til at idømme lederen af nævnte upolitiske, rent karitative fond 1 års fængsel, hvilket atter foranledigede frakendelse af retten til hendes enkepension. Det ville svare til, at man lavede en lov, hvorefter man kunne strafforfølge folk for tidligere deltagelse i ledelsen af Røde Kors og lign.

Den direkte underholdende del af velfærdstjenesten var – bortset fra et enkelt indslag ved Frikorps Danmark i Hamburg – rent tysk organiseret. Og det betød – på grund af sprogvanskeligheder – reduceret nyttevirkning.

Til sidst må omtales den påskønnelsesværdige indsats, der blev gjort af danske frivillige sygeplejersker og andre lazarethjælpersker. De har fortjent en mere omfattende mindeomtale. Men ligesom de under deres gerning var indbyrdes adskilt, således blev de, da den bitre fredstid oprandt, splittet for alle vinde. Kun enkelte navne har det været muligt at efterspore, ligesom deres nøjagtige antal er os ukendt. Og de oplysninger, vi har om dem og deres fortjenstfulde indsats til mildnelse af krigens lidelser, er derfor sparsomme og tilfældige.

Det vides ikke, hvornår de første tilmeldte sig. Men i september 1942 blev der af D.N.S.A.P. udsendt en opfordring til tilmelding til sygeplejetjeneste i Tyskland. Udvælgelsen og uddannelsen var meget streng. Af et hold, hvortil 80 var blevet udvalgt efter ansøgning, klarede kun 18 kravene efter en 2-dages lægelig undersøgelse. Og af disse blev yderligere 2 sigtet fra efter en 8-dages forskole med bl. a. tyskundervisning. Den lille udsøgte skare rejste derefter til Berlin og – efter udlevering af mundering – videre til Belgard i Pommern, hvor de sammen med aspiranter fra de andre nord- og nordvesteuropæiske lande gennemgik et yderst anstrengende kursus af 2–3 ugers varighed afsluttet med en prøve som sygehjælperske. Derefter fordeltes holdet på Pommerns sygehuse til 3 måneders praktisk uddannelse, således at de var to og to sammen af hver nation. Efter endnu 14 dages samlet kursus aflagdes eksamen, hvorefter de som hjælpesygeplejersker blev fordelt to og to sammen til deres endelige virkesteder. De, der var over 21 år, kom længst væk til frontnære lazaretter såsom til Reval, Riga, Smolensk, Ukraine, Kislowodsk (kurby i Kaukasus), Kroatien, Italien og Frankrig, medens de yngste forblev i rigsområdet eller i Bøhmen-Mähren. Nogle af de dygtigste avancerede senere til mere overordnede stillinger. Det samlede antal bedømmes til at have ligget mellem 60 og 70.[3]

XI Krigens eftervirkninger for de hjemvendte frontkæmpere

Det kunne se ud som om der – efter demokratiets magtovertagelse i 1849 – er ved at danne sig en tradition for, at Danmark giver sine fra krigen hjemvendte sønner en dårlig behandling. Således var det i 1864, efter at hærens tapperhed over for overmagten ikke havde formået at opveje følgerne af folkets påholdenhed i forsvarssagen og af en dilettantisk politik. Og således var det også i 1945. Sandsynligvis ville det have været anderledes, hvis vi var vendt tilbage som sejrende i det store europæiske opgør. Men vi ville ikke under nogen omstændigheder have følt udeblivelsen af det store flertals sympati som noget dybt savn, vel vidende, at faktorer, som vi ikke havde haft nogen indflydelse på, havde forvirret sindene hos mange svage sjæle og pisket lidenskaberne op hos endnu flere. Men det ville på den anden side have styrket vor tro på den mentale stabilitet i vort folk, hvis den kølige fornuftmæssige erkendelse af vor ret til krigsdeltagelse havde været så fremherskende, at den ikke lod sig kvæle af følelser og affekt.

Der har her i Europa fra gammel tid været en næsten traditionel tendens til at binde krigeren til at overholde visse uskrevne – senere skrevne – love, dels med det formål for øje at begrænse overgreb mod modstanderen til det, der var nødvendigt for at opnå en rent militær afgørelse, dels for at kampen kunne foregå som en slags »fair play«, altså i den rette sportslige ånd.

Men skønt afgørelsen var faldet, og Europa trængte til ro, arbejdsfred og gensidig forståelse, kom vi til at stå over for en ny fjende, der med utilsløret lystfølelse demonstrerede en slags selvbestaltet fjendskab over for os, selvbestaltet for så vidt som det ikke var fremtvunget af os og heller intet havde med hævn eller gengældelse at gøre, eftersom der intet var at gengælde endsige hævne. Men en eller anden baggrund måtte det jo have i mangel af en bæredygtig motivering. Og vi fandt hurtigt ud af, at vi havde fornærmet vore hjemlige fjender ved ikke at have haft samme mening som de om, hvad der forekom at være gavnligt for Danmarks stilling udadtil og for den fremtidige politiske og samfundsbiologiske udvikling i Europa. Dette skulle strengt taget i et såkaldt frit samfund ikke berettige til andet end en konstatering og understregning af meningsforskelle parterne imellem. Men menings- og ytringsfriheden og agtelsen for retten dertil var ikke større end, at det deri bundede fjendskab gav sig udslag i vold, indespærring, bagvaskelse og – hvor det var muligt – i ran og fratagelse af levebrødet. Når dette uden større besvær kunne gennemføres, kan det kun skyldes, at de af

vore fjender, der benyttede deres magt og indflydelse til at påføre os skade, har været ganske overordentlig intolerante. De kunne simpelthen ikke – uden en voldsom reaktion – udholde tanken om, at en overbevisning, der var i strid med deres egen, havde en sådan styrke, at dens bærer frivilligt satte livet på spil derfor.

Denne redegørelse skal ikke være noget jammersminde. Endnu er der så meget af soldaten tilbage i os, at vi foretrækker at forsvare os og gå til modangreb frem for at klage. En genial statsmand fra det rige, der gav os våben i hænde, sagde engang: »Man bettelt nicht um sein Recht, für sein Recht kämpft man«. Det er ord, der er værd at efterleve. Men dermed være ikke sagt, at vi har glemt de mange, der uforfærdet har taget til orde offentligt mod den behandling, vi blev udsat for, eller at vi ikke har påskønnet det. Det skete ikke i alle tilfælde ud fra en forståelse af vor indstilling; men på grund af afsky for den mentalitet, der tog overhånd, og som i besindige og vidtskuende virkelige patrioters øjne var en national skamplet og et tegn på truende samfundsmoralsk forfald.

Det er nu 30 år siden, Europas endelige sammenbrud gav signal til udløsning af den i Europas historie mest omfattende, mest ondsindede og mest selvødelæggende kætterforfølgelse, der her i landet hovedsagelig fandt sted under den fordringsfulde betegnelse af et »retsopgør«.

Da krigshandlingerne sluttede i maj 1945, blev de af os, der vendte hjem, konfronteret med en stemning, der var præget af forhold, hvorpå vi ikke havde haft den ringeste indflydelse, og som i øvrigt var vidt forskellig fra den, der var fremherskende ved vor tilmelding. Tilsyneladende var denne stemning – at dømme efter de udslag, den gav sig – båret af et flertal i befolkningen. Det er dog et spørgsmål, om denne antagelse holder stik. Man havde jo – som på kommando – sørget for, at de, der ønskede at komme til orde over for offentligheden, fik fri adgang dertil, såfremt der var tale om fordømmelse eller bagtalelse af os eller af alt det, vi var gået i brechen for, men kun i undtagelsestilfælde, hvis der fremsattes udtalelser til støtte for os og vort standpunkt. På denne måde blev der skabt et umiddelbart indtryk af, at vi stod over for et alt overvejende flertal af modstandere. Mistanken om, at dette slet ikke har været tilfældet, fik en slags bekræftelse gennem en i en avis offentliggjort undersøgelse, som Gallup-instituttet lod foretage vedrørende befolkningens syn på tyskerne kun 1½ år efter besættelsens ophør, altså efter en periode, hvor en antitysk og antinationalsocialistisk hetz med rigelig tilførsel af forfalsket propagandamateriale udefra havde bearbejdet befolkningen særdeles intensivt. Ifølge undersøgelsen var langt under halvdelen – nemlig 32 % – uvenligt stemt, medens endnu flere – nemlig 40 % – var direkte venligt stemt. Undersøgelsen drejede sig ganske vist ikke udtrykkeligt om os og vor krigsdeltagelse. Men da vor sag i almenhedens bedømmelse i overvejende grad blev identificeret med tyskernes, vil man med nogen ret kunne antage, at det umiddelbare indtryk, man kunne få, af den

oppiskede stemning over for os ikke har svaret til det store tavse flertals indstilling.[1]

Med besættelsen og krigen ophørte også de dermed forbundne ubehageligheder i den enkelte borgers daglige liv. Uanset politiske anskuelser kunne enhver føle glæde og lettelse derover. Og vi synes, det ville have været naturligt og rimeligt, om glæden havde beredt sindene for et ærligt forsøg på en fordomsfri forståelse af vor situation. Det blev imidlertid opfanatiseret had, intolerance og skadefryd hos en våbenbesiddende klike og en sørgelig mangel på civilcourage hos de formelt ansvarlige, der kom til at gøre udslaget. For begge parter vil det sikkert være gavnligt nu bagefter at blive konfronteret med de officielle og uofficielle overgreb, der blev eksekveret for at plage og skade os. Det kan de få lejlighed til her. Og det vil sikkert også være lærerigt for alle dem, der intet gjorde eller intet kunne gøre for at forhindre urettens triumfer i det, vi troede var en retsstat, men som viste sig kun at være en rettergangsstat.

De usædvanlige omstændigheder og indviklede politiske årsagsforhold gav i de tider gode muligheder for at finde på begrundelser af forskellig art for overgrebene. Men alle disse individuelt betingede eller helt uvedkommende synspunkter – private eller officielle – mister deres gyldighed over for den ene kendsgerning, *at den tyske besættelse måtte betragtes som en af andre magter – og indirekte af os selv – fremprovokeret nødværgehandling.*

For nogenlunde at overholde den kronologiske rækkefølge må det første overgreb vel være den frihedsberøvelse m.m., modstandsbevægelsen iværksatte i den første tid efter, at den tyske værnemagts kapitulation den 5.5.45 havde gjort det behageligt ufarligt at agere amatørkrigsmagt. På forskellig måde gik det hårdt ud over de fleste af de krigsfrivillige, der var så uheldige at opholde sig i deres hjemland, da krigen sluttede.

Men der er skrevet, fortalt og offentliggjort (bl. a. i retssalene) så mange beretninger om tortur med legemsbeskadigelse til følge, krænkelse af menneskelig værdighed og af hjemmenes fred, tyveri og hærværk, at det forekommer at være unødvendigt at gå i enkeltheder.[2]

Efterhånden som tiden gik, bedredes forholdene i den udstrækning frihedskæmperne blev erstattet af politiets og fængselsvæsenets egne folk, og det skal siges, at de fleste af disse optrådte ikke blot venligt og hjælpsomt, men i mange tilfælde – efterhånden som baggrunden for overgrebene mod os blev kendt – forstående og tillige ilde berørt over at skulle være med til at holde uskyldige bag pigtråd, mur og lås.

Heldigvis var vi takket være feltlivets strabadser ikke forvænt med bekvemmeligheder og pleje, ligesom vi var vant til at klare os med beskedne rationer. Det var en fordel for os sammenlignet med mange civile indespærrede, der døjede mere end vi under behandlingen. Og i modsætning til disse klarede – så vidt vides – alle af vor kategori sig med liv og helbred i behold. Men det må jo heller ikke overses, at landets ernæringssituation var

god, at vore koncentrationslejre ikke var overfyldte, og at transportvæsenet ikke – som i Tyskland under krigens sidste del – var lammet af fjendtlig luftterror.

Måske ville den langvarige indespærring have været knap så let at bære, dersom vi havde været tynget af skyldfølelse. Men var der nogen i dette land, der ikke følte sig tynget af skyld, så var det os.

Det første tegn på, at vore selvbestaltede fjender ville få held med sig i deres iver efter at ramme os føleligt, kom med en lov, der blev sat i kraft allerede den 25. maj 1945. Ifølge denne mistede de militære tjenestemænd, der havde forettet krigstjeneste i de tyske væbnede styrker, deres stilling, grad og pensionsret samt de gennem årene opsparede i deres lønning indeholdte pensionsbidrag.[3]

I forhold til det store antal frivillige ramte dette indgreb kun et begrænset antal personer. Men principielt er loven af 25.5.45 nok så interessant og afslørende som den senere vedtagne tillægslov til straffeloven. Og der er derfor grund til at underkaste den en nøjere analyse.

Forslaget til den kom fra regeringen, der på dette tidspunkt bestod af modstandsfolk samt gamle politikere, der forinden ganske ulovligt havde fjernet rigsdagens medlemmer af D.N.S.A.P. og Bondepartiet, de eneste der dengang repræsenterede en virkelig uafhængig opposition. Hvad der inden for denne regering foregik af drøftelser, pressioner eller trusler, inden man besluttede sig til at få dette enestående retsbrud sanktioneret, vides desværre ikke.

Da forslaget klart tilsidesatte de pågældende tjenestemænds af staten tilsikrede rettigheder, måtte regeringens talsmand over for de lovgivende forsamlinger nødvendigvis forsøge at give en slags motivering for det usædvanlige skridt. Men for at sætte denne motivering i relief i al sin ynkelighed, må vi først besvare spørgsmålet: Hvilke var disse rettigheder?

For det første bestemte Tjenestemandslovens § 17 angående tjenesteforseelser eller strafbare forhold, at afskedigelse *aldrig* kan finde sted uden efter tjenstligt forhør eller retsforhandling, under hvilke den sigtede har ret til at få adgang til forhørsprotokollen, til at føre vidner og til at afgive skriftlige indlæg. Dernæst bestemte § 8 stk. 4., at den sigtede skulle have adgang til at udtale sig i sagen. Ingen af disse bestemmelser blev overholdt, inden den her omhandlede lov blev forelagt og vedtaget. Med andre ord: De bestemmelser, der var givet for at sikre tjenestemænd en retligt fair behandling, satte rigsdagen uden videre ud af kraft netop i disse tilfælde, hvor det var meningen, at de skulle have været anvendt.

Hvis den lovlige fremgangsmåde i disse sager var blevet fulgt, så ville akterne have frembudt en så skrigende modsætning mellem »sigtelse« og det materiale, der skulle underbygge »sigtelsen«, at dette alene ville have gjort det umuligt at opretholde fiktionen om Danmark som en retsstat.

Men Tjenestemandsloven var ikke den eneste rettighed, hvortil de krigs-

deltagende tjenestemænd fra hær og søværn kunne støtte sig. Som i kap. 1 anført, kunne ingen tjenestemand med retten på sin side deltage i krigen, med mindre han havde søgt og fået bevilget afsked fra sin tjeneste (hvad vistnok ingen gjorde) eller tilladelse til midlertidig at træde uden for nummer og samtidig få rejsetilladelse til udlandet med angivelse af formålet. Med den ministerielle tilladelse hertil – og for de kgl. udnævnte bekræftelse herpå i en kgl. resolution – var det retlige grundlag i orden. Det skulle derfor være overflødigt at henvise til de andre officielle tilkendegivelser, der bekræftede denne ret. Der er dog grund til at erindre om et den 1.6.1943 udsendt cirkulære, fordi det gav anledning til en udtalelse ved ovenanførte lovforslags behandling i Folketinget.[3]

Vi citerer: »Efter at ... krigen så trådte ind i langvarighedens tegn, krævede de (der vil rammes af loven) og tvang rigsdagen gennem besættelsesmyndighederne til at vedtage, at de fik en længere orlovsperiode ... end der var det normale«.[4] Hvad der her siges, er misvisende. Det er senere bekræftet, at forslaget dertil blev modtaget fra de tyske myndigheder her i landet. Men at initiativet dertil skulle kunne føres tilbage til den pågældende gruppe som sådan, er i hvert fald urigtigt. Og der er heller intet bekendt om, at en enkeltperson inden for gruppen skulle have taget et initiativ dertil. Det er der så meget mindre grund til at antage, som daværende statsminister E. Scavenius har afsløret, at det var irritation hos de tyske myndigheder over hjemmeværende danske militærpersoners opførsel, der fik dem til at fremsætte kravet. Gruppen har altså intet med cirkulærets tilblivelse at gøre, og det burde den nidkære taler i folketinget havde været klar over. Bortset herfra ville det have været ærligere at undgå ordet »Tvang«. Sandheden var den, at rigsdagen ikke af besættelsesmyndighederne kunne tvinges til at vedtage nogetsomhelst, og det må fastslås, at den enkelte krigsfrivillige ikke havde til opgave at skønne, om danske myndighedspersoners underskrift eller lovgiveres afstemning var fremkommet »under tvang«, hvilket han heller ikke havde forudsætninger for at vide noget om. Var det da ikke muligt at afslå tyske ønsker og krav? Jo, det var det netop. Vi citerer hr. Brorson, der som minister og underskriver af det her omhandlede cirkulære må siges at være kompetent til at udtale sig. Ifølge Rigsdagstidende (Folketinget 1945 sp. 245) udtalte han følgende i tinget: »De ærede Medlemmer her ved, at vi aldeles ikke imødekom alle de krav, der kom fra tysk side, tværtimod, der kom mange krav, som vi afviste absolut«. Det er klare ord, der ikke efterlader nogen tvivl om, at alle de mange påstande om, at enhver måtte vide, at de danske myndigheders officielle tilkendegivelser var dem aftvunget og derfor ikke burde respekteres, er usande og må formodes at være fremsat for at gøre det såkaldte retsopgørs overgreb mod uskyldige ofre akceptable i befolkningens øjne.

Den utaknemmelige opgave at fremsætte dette lovforslag blev betroet en hr. Kraft, der »glemte« at gøre rigsdagsmændene opmærksom på, at de på-

tænkte ofre for lovforslaget alle havde ministeriets tilladelse til det, man her brugte som motivering for at ramme dem. Som man kunne vente, var begrundelsen blottet for sagligt indhold. Det hele flød ud i et vammelt forsøg på at appellere til rigsdagsmændenes følelser. Vi vil ikke nægte os den fornøjelse at citere et par eksempler: »Tjent Fjendens Interesser«, »skyldige i et fuldstændigt Forræderi over for Land og Folk«, »selv brudt den Lov, vi alle havde i vore Hjerter«.[4] Vrøvl fra ende til anden. Det turde blive forslagsstillerens private sag, om han ville betragte det land, der var blevet provokeret til i nødværge at besætte det militære tomrum, Danmark, som et fjendeland. Officielt bestod der – således som det blev fastslået af folkeretseksperter – i hvert fald ikke krigstilstand i tiden indtil 29.8.1943, altså ikke på de tidspunkter, hvor de pågældende lod sig hverve. Og hvad man med rette kan anses for at være landsforræderi, det kunne hr. Kraft have erfaret ved at studere de afsnit i Straffeloven, der handler herom. Ingen af de frivillige har forrådt nogetsomhelst eller nogensomhelst. Og skønt viljen utvivlsomt var til stede, viste det sig ikke muligt at bringe Straffelovens bestemmelser om lands- og højforræderi i anvendelse mod nogen af dem. Og hvad skal et fornuftigt menneske mene om hr. Krafts sammenblanding af lovgivningsstof med private hjerteanliggender? Og med hvilken ret anmasser han sig til – på farisæisk vis – at tale på »alles« vegne?

Os forekommer det nationalt uværdigt og beskæmmende, at man kunne søge at fremme en sag, der gik ud på for stedse at berøve gode danske mænd, der ikke havde været i konflikt med loven, deres levebrød ved hjælp af en samling usaglige floskler og med unfair fortielse af de kendsgerninger, der stillede sagen i det rette lys. Enhver i Rigsdagen vidste jo, at det er en yderst alvorlig sag at udelukke mennesker fra at fortsætte deres profession, når der i denne kun findes én arbejdsgiver, nemlig staten.

For at være helt sikker på, at overtalelsesknebene virkede, som de skulle, satte hr. Kraft endelig trumf på ved at meddele, at disciplinen i hær og søværn krævede afsked uden pension. Det var dog i det mindste en begrundelse, der – om den kunne kontrolleres – måtte tages alvorligt. I så fald kunne man forstå, at der måtte bringes et offer, når de normale metoder til disciplinens opretholdelse svigtede. Men ville det så ikke have været i bedre overensstemmelse med indgroet dansk retsopfattelse, om regeringen i det mindste havde foreslået en delvis legitim løsning på problemet, f. eks. afskedigelse med fuld pension og nogle års ventepenge?

En kgl. resolution af 25.5.1945 satte den famøse lov (nr. 251) i kraft, og dermed var der skabt en skærende uforligelighed mellem denne og de kgl. resolutioner, ifølge hvilke de kgl. udnævnte befalingsmænd 3–4 år tidligere havde fået kongens og regeringens tilladelse til at forlade tjenesten og landet for at deltage i krigen. Et farligt præcedens var dermed skabt for vilkårlig tilsidesættelse af de rettigheder og den erhvervstryghed, kommende tiders statstjenestemænd gerne skulle kunne regne med. Lige så betænkeligt var

det, at man dermed havde prostitueret det kongelige ord, det tilsagn, der var givet i kongens navn, som burde være mere uantasteligt end noget andet i landet. Efter vor opfattelse ville politikere, der foreslog et sådant misbrug af kongens navn, øjeblikkelig være blevet anklaget for majestætsfornærmelse, hvis det var sket i et monarki, der lagde vægt på, at statsoverhovedets navn var hævet over enhver mulighed for med rette at kunne ringeagtes.

Naturligvis var vore fjenders grådighed ikke tilfredsstillet med de forholdsvis få, der blev ofret den 25.5.45. Da praktisk taget ingen krigsfrivillig – hvor nøjeregnende man end ville være – kunne påvises som sådan at have overtrådt den gældende straffelov, konstruerede man et af modstandsfolk længe forinden forberedt tillæg til straffeloven, der som noget hidtil utænkeligt i dansk samfundsliv fastsatte straf for handlinger, der var straffri i gerningsøjeblikket. Trods ytringsfrihedens trange kår kunne det ikke forhindres, at talrige jurister og lægfolk, hvem samfundsmoralen og retssikkerheden lå på sinde, fik lejlighed til offentligt at fordømme tillægsloven som et for landet uværdigt overgreb og da især ved at være rettet mod de hjemvendte krigsdeltagere.

Kun en enkelt kortfattet paragraf tog sigte på vort tilfælde (§ 10,1). Foruden ved sin retroaktive virkning adskilte tillægsloven sig fra almindelige straffelove ved totalt at forbyde løsladelse under sagens behandling. Og for at udelukke uønskede frifindelser havde man i indledningen indført en bestemmelse, der bandt dommerne til kun at frifinde, dersom den anklagede havde handlet efter ordre, lov eller anvisning fra dansk myndighed. Denne passus var yderst bemærkelsesværdig. For en flygtig betragtning kunne den forekomme rimelig. En nøjere analyse afslørede den som det stik modsatte. Hvis nemlig ophavsmændene af omsorg for retsbevidstheden virkelig havde ønsket at undtage de handlinger, der var i overensstemmelse med landets officielle politik, eller som ligefrem underbyggede denne, så ville de have fået opfyldt dette ønske ved at undlade at indføre nævnte passus. I så fald havde dommerne på samme måde som ved almindelige kriminelle straffesager haft den ønskede frihed til at anlægge retfærdigheds- og rimelighedssynspunkter ved deres afgørelser. Eller også kunne man have tilføjet ord som tilladelse, godkendelse eller billigelse. I så fald ville så godt som alle tilfælde af krigsdeltagelse på aksemagternes side have været prædestineret til tiltalefrafald, rent bortset fra, at de pågældende – således som det offentligt blev fremhævet af den rigtige straffelovs ophavsmand, professor, dr. jur. Krabbe – havde *ret* til at melde sig som krigsdeltagere.

Allerede i lovforslagets første sætning røbedes med ordet »Forræderi« det perfide forsøg på gennem selve ordvalget at mistænkeliggøre de udsete ofre i almindelige menneskers øjne. Forræderi kan være mangt og meget. Man kan roligt regne med, at ophavsmændene – hvis det havde været muligt – ville have anvendt de mere præcise og éntydige udtryk landsforræderi, subsidiært højforræderi. Men det var de afskåret fra, fordi den rigtige straffelov allerede havde forbeholdt sig disse to begreber og givet dem en klar definition gennem de dertil svarende paragraffer. Da det ikke var muligt at anklage os for landsforræderi lavede man luskeriet med at indsætte ordet »Forræderi« uden at angive, hvad det var, vi efter ophavsmændenes mening havde forrådt.

Man så derfor det særsyn, at et afgørende begreb i en slags lov – hvor der dog ikke gerne skulle lades rum for nogen tvivl – hverken betød det ene eller det andet og derfor var intetsigennde. Det lader sig dog ikke bestride, at det ved hjælp af nogen spidsfindighed kan hævdes, at der af de fleste af os var begået en slags indirekte forræderi, men vel at mærke ikke noget ulovligt forræderi. Vor tilslutning til de tyske væbnede styrker forudsatte nemlig ønsket om en sejr for aksemagterne. Og vi erkendte, at en sådan sejr på den ene eller anden måde ville have sat så stærk fart på den politiske udvikling, at det daværende politiske system i Danmark ret hurtigt ville have ændret sig betydeligt. Derfor kan man med en vis ret hævde, at vi forrådte dette system, og at mange af os – men ikke alle – gjorde det af et godt hjerte, fordi vi ligesom så mange andre nærede mistillid til det. Dette er den eneste form for forræderi, vi vil vedkende os. Og det kan vi roligt gøre, eftersom det var en naturlig borgerret at ønske sig et politisk systemskifte. Vi fik jo desuden bekræftet vor overbevisning om, at det stod sølle til med anstændigheden i det offentlige liv gennem den holdning, politikerne lagde for dagen i regnskabets time. Og det forekommer os aldeles uakceptabelt at forvente, at man kritikløst skulle anerkende et styre, der er baseret på optælling af hoveder uden hensyn til, hvad hovederne repræsenterer, som endemålet for al politisk visdom.

Der kunne også være grund til at gå tillægslovens påstand om landsskadelig virksomhed nærmere efter i sømmene.

At vi krigsdeltagere skulle have haft til hensigt at skade vort land, kan uden videre afvises, eftersom anklagemyndigheden havde bevisbyrden herfor, dersom det skulle anses for strafbart. Og noget sådant er naturligvis aldrig blevet påvist.

Vi må derfor selv ransage vor hukommelse og analysere den daværende situation for at få konstateret, om det virkelig kan have været tilfældet, eller om det måske tværtimod kan påvises, at vor tilmelding har været landsgavnlig. Selv efter meget grundige overvejelser kan vi ikke få øje på anden mulighed for at have forvoldt uagtsom skade end den, at de efter krigens afslutning sejrende magter skulle have pålagt Danmark bod og straf som soning for vor beskedne militære og moralske hjælp til deres fjender. Men noget sådant er i hvert fald ikke blevet officielt indrømmet.

Vor krigsdeltagelse har heller ikke vist sig at være en hindring for Danmarks anerkendelse som en slags tredie rangs allieret nation, hvis det overhovedet skulle være muligt at påvise nogen dermed forbundne fordele.

For en ordens skyld skal det lige bemærkes, at man ikke behøver at lede

med lys og lygte for at få øje på den nationale gavn, vi gjorde, ved at melde os som krigsfrivillige, og dette alene af den grund, at andre allerede forlængst har gjort det. Vi behøver blot at minde om de redaktionelle artikler, hvori førende dagblade ved flere lejligheder – f. eks. i anledning af den parlamentariske kommissions spilfægterier – har stillet politikernes fejhed i gabestokken på baggrund af den virkeliggørelse, vi gav deres beslutninger ved at melde os som krigsdeltagere. Så sent som i 1968 er offentligheden blevet mindet om det samme gennem en afhandling i »Nordisk Tidsskrift for international Ret« af den tidligere direktør i Udenrgsministeriet, Niels Svenningsen. Og noget lignende vil sikkert ske igen og igen, fordi æresbevidste mænd og kvinder finder det nationalt utåleligt, at der ikke er blevet gjort rent bord i denne og lignende sager.

Kun fordi andre har trådt vor ret og vor ære for nær, skal det siges lige ud, på hvad måde vi mener at have gjort os »skyldige« i landsgavnlig virksomhed. En bedømmelse af vor aktive tilslutning til Aksemagterne har kun berettigelse, hvis den ses i lyset af situationen, som den forelå på tilmeldingstidspunktet, altså i 1941–42. Der måtte da ikke blot af os, men også af talrige andre, deriblandt militært og politisk sagkyndige, regnes med, at det stortyske rige efter en for Aksemagterne sejrrig afgørelse ville stå som den ledende europæiske magt, der nødvendigvis måtte påtage sig den opgave at samordne kræfterne under den nyordning, der hurtigt måtte gennemføres for at sikre et mere eller mindre integreret Vesteuropas fremtidige styrke og trivsel. Med disse fremtidsudsigter for øje forekom det indlysende, at det ville være til største gavn for det danske folks forhandlingsposition over for tyskerne efter krigen, at man kunne henvise til de ofre, danske frivillige soldater havde bragt ved side om side med tyske våbenbrødre at kæmpe for et nyt og bedre Europa.

Indadtil betød vor tilmelding, at regeringen fik en højst påkrævet tilslutning til den politik, den havde besluttet sig til at føre i et af de anliggender, der berørte forholdet til Tyskland og Finland.

Følgelig gavnede vor tilmelding landet ved at muliggøre en realisering af den politik, de ansvarlige anså for formålstjenlig.

Hvad enten de implicerede politikere efter krigen sagde det ene eller det andet, så var det en selvfølge – og det er også indrømmet – at en regering, hvis erklærede mål det var at fungere som en selvstændig regering, måtte tage det fulde ansvar for sine beslutninger. Men som vi ventede det, var der politikere, der efter krigen havde svært ved at få sig selv til at indrømme dette offentligt. Forhåbentlig husker mange endnu den tragikomiske figur, besættelsestidens forsvarsminister, Søren Brorson, gjorde, da Berlingske Tidende i november 1949 trængte ham op i en krog ved indtrængende at bede ham svare på spørgsmålet, om han ville have fundet det behageligt eller beklageligt for regeringen, hvis ingen havde fulgt regeringens udspil ved at lade sig hverve. Først efter gentagne opfordringer lod hr. Brorsen høre fra sig

ved på ægte parlamentarisk vis at svare på noget andet end det, bladet havde spurgt om.[5]

Som kontrast til de kræfter, der gennemførte overgrebene mod os, og især til de politikere, der løb fra deres ansvar efter krigen, skal vi anføre en udtalelse (med særlig relevans til cirkulæret af 1.6.1943) af den øverste ansvarlige politiker i besættelsestiden, statsminister Erik Scavenius:

»Naar man som Begrundelse herfor har anført, at de paagældende burde have vidst, at de fra Regeringens Side trufne Foranstaltninger ikke var alvorligt ment, er det for det første ikke rigtigt. Disse Foranstaltninger var tværtimod lige så alvorlig ment, som enhver Foranstaltning man – omend tvunget dertil – træffer for at redde sig fra en truende Fare – i dette Tilfælde Hærens Afvæbning og Opløsning. Men dernæst vil en Betragtning, hvorefter den enkelte Borger skulde være pligtig til at foretage en for hans Handlemaade afgørende Vurdering af, hvorvidt Regeringen mener noget med de Foranstaltninger, den træffer, være ganske opløsende for al Autoritet og Orden og føre til Kaos i Staten. Borgerne maa holde sig til, hvad Regeringen faktisk foretager sig«.[6]

Ingen har haft større kompetence til at give os den moralske oprejsning, der ligger i disse ord samt i andre af hans udtalelser. 25 år efter, at det såkaldte »rets«opgør havde taget sin begyndelse, var Erik Scavenius i sit eftermæle nået til ærens og anseelsens top. Men dansk demokrati af model »20. århundrede« lægger ikke vægt på konsekvens. Man hylder på den ene side Erik Scavenius for hans aristokratiske, retlinede holdning og for hans kloge politik, medens man samtidig viger tilbage for det mindste skridt i retning af et ærligt amnesti eller blot en mildnelse af det, der må være en grov uret, hvis man ikke vil gøre Erik Scavenius ord til skamme.

Som bekendt blev loven foreslået og fremsat af den daværende kortvarige regering, der var sammensat af både politikere med en fortid i forhandlingspolitikken og såkaldte »armbindsministre« fra modstandsbevægelsen. Hvad disse sidste har afkrævet de gamle politikere som betingelse for, at modstandsbevægelsen ville lade dem genoptage deres politiske levebrød, fik man jo intet at vide om. Men da modstandsbevægelsen i forvejen havde ladet udarbejde konkrete forslag til en strafforfølgelse af anderledes tænkende modstandere, må det anses for ganske usandsynligt, at et krav om Tillægslovens fremsættelse og strikte gennemførelse ikke er indgået som en bindende aftale, hvilket ikke udelukker, at også andre hensyn (f. eks. udenrigspolitiske) kan have gjort sig gældende.

Da lovforslaget var til behandling i Rigsdagen, var medlemmerne selvfølgelig underkastet det almindelige psykiske pres, som udgik fra den voldsomme hetz, der blev iværksat mod krigens tabende part og mod alle, der havde tilladt sig at tage parti mod de allierede magter. Der var således i Folketinget kun et forholdsvis lille antal medlemmer, der var selvstændige og modige nok til at nægte at give deres stemme til lovforslaget. Men lad os

høre, hvad et af de rigsdagsmedlemmer, der senere fortrød, hvad han havde været med til at gennemføre, nemlig fhv. retspræsident S. Rytter, udtalte i Landstinget et år senere, den 27. maj 1946:

»Vi ved alle, uanset hvad den daværende justitsminister siger, at loven blev gennemført under pres fra modstandsbevægelsens side, men nu viser det sig yderligere, at modstandsbevægelsen, efter at loven var gennemført, har fået en anden praksis gennemført end den, vi her i Rigsdagen gik ind for«. »Medlemmerne var bevæbnede og har været en trussel. Det er det, der for mig har stået som ulykken, at vi har følt os under et pres, og det pres har haft sin store betydning. Jeg håber derfor, at de fejl, som er begået, må blive rettet, at vi kan drøfte situationen og få loven formet således, som vi i Rigsdagen har ønsket det«.

Hvad var da det, der lå bag ved Rytters udtalelser om, at Rigsdagen var blevet ført bag lyset gennem den måde, hvorpå Tillægsloven blev ført ud i livet af de udøvende myndigheder? Jo, det lå således, at selv om Rigsdagen følte sig i den grad under pres, at den ikke mente det rådeligt at ændre noget i forslaget til Tillægsloven, så ville man dog heller ikke vedtage den uden at få tilsagn om, at dens anvendelse ikke ville få aldeles urimelige følger. De betænkeligheder, der kom frem, blev imidlertid tilsyneladende overvundet gennem justitsminister Busch-Jensens tilsagn om, at den høje minmumsstraf – 4 års fængsel – indebar, at kun de groveste tilfælde ville falde ind under den strenge Tillægslov, medens andre tilfælde skulle stå til regnskab over for den borgerlige straffelov. Den 30.5.45 udtalte han sig således over for Landstinget som følger:

»For frihedsstraf er der som minimum fastsat fængsel i 4 år. Jeg gør herved opmærksom på, at det af denne strafferammes strenghed følger, at der kun bør rejses tiltale i grove tilfælde af landsforræderi og landsskadelig virksomhed«.

Da lovforslaget kom til 2. behandling i Folketinget, udtalte det nedsatte udvalgs formand følgende: »I det samråd, der har været med justitsministeren, er hele dette spørgsmål blevet gennemdrøftet, og det er blevet fastholdt over for os, at det man tilsigter, er at straffe de allergroveste tilfælde«.[4]

Da justitsministeren den 31.5.45 var til samråd med landstingsudvalget udtalte han ifølge udvalgsformanden: »at der kun ville blive rejst sag mod de allergroveste forbrydere, og bl. a. på min forespørgsel om, hvorledes man herefter ville forholde sig over for folk på Østfronten, da det ville være for haard en dosis at tage for Rigsdagen, hvis de skulle straffes, idet vi var indforstaaet med regeringens tilsagn til de paagældende og derfor medansvarlige, svarede ministeren, *at de ikke vilde blive draget til ansvar,* hvor det vilde være ubilligt, og *at de kun vilde blive draget til ansvar, hvis de under orlov her i landet havde gjort sig skyldige i grove forbrydelser,* da man var klar over, at de ellers var straffri«.[7]

Den 1.6.45 blev Tillægsloven (nr. 259) vedtaget efter en ekstraordinært

hastig behandling. Baggrunden herfor var regeringens erklæring om, at man ikke mere havde situationen i sin magt på grund af den ophidselseskampagne, der var ført inden for modstandsbevægelsen. I tinget afstod man derfor fra at stille ændringsforslag om bl. a. at udelukke tiltale mod dem, som havde kæmpet på Østfronten; men forudsætningen var, at *justitsministerens her anførte bindende løfter kom til at tjene som direktiv for anklagemyndigheden.*[7]

Men justitsminister Busch-Jensen overholdt ikke de givne løfter. Hans underordnede, rigsadvokat F. Pihl, udsendte nemlig d. 18.6., d. 30.6. og d. 17.7.1945 instrukser til statsadvokaterne, der er i modstrid med de Rigsdagen givne tilsagn. Et skriftligt direktiv fra ministeren forelå ikke, og ingen har villet røbe, om der blev givet mundtlige retningslinier. Men rettelse af de begåede fejl skete i hvert fald ikke.[7]

Af den første instruks fremgår, at Rigsadvokaten var ivrig efter hurtigst muligt at få fremskaffet domsafsigelser, formentlig for at få statueret vejledende eksempler på straffe inden den revisionsstemning, han ifølge en artikel i »Juristen« ventede, begyndte at gøre sig gældende, og inden rigsdagsmændene opdagede, at de var ført bag lyset. Desuden afskar instruksen statsadvokaterne fra på egen hånd at undlade tiltale i de ekstraordinære sager. Den næste instruks var vigtigere ved det, den ikke omtalte, end ved det, den foreskrev. Den omhandlede deltagelse i krigen på tysk side og omtalte ikke med ét ord, at eventuel tiltale i den anledning måtte henvises til den gældende borgerlige straffelov. Og for at statsadvokaterne ikke skulle være i tvivl om, hvad det var, justitsministeren med hr. Pihl som redskab ønskede gennemført, blev det udtrykkelig tilladt uden forelæggelse at rejse tiltale mod krigsfrivillige efter Tillægslovens § 10 stk. 1.

I den tredie instruks var der stadigvæk ikke tale om at skelne mellem grovere og lettere tilfælde og at lade disse sidste blive konfronteret med den almindelige borgerlige straffelov. Der blev åbnet mulighed for tiltalefrafald gennem rigsadvokaten for krigsfrivillige, der var trådt ud af tjenesten senest omkring den 29.8.1943. Desuden anbefalede rigsadvokaten – med sin særlige form for finfølelse – statsadvokaterne at nedlægge påstand om at gøre brug af den gennem Tillægsloven åbnede adgang til at konfiskere værdier og henledte herunder opmærksomheden på de kontanter, de sigtede måtte være i besiddelse af (til at klare familiens løbende udgifter til livets opretholdelse) samt deres værdigenstande (Slægtsklenodier og andet af affektionsværdi??) foruden de mere bastante formueobjekter. Vi har ikke hørt om tilfælde, hvor rigsadvokaten undlod at rejse tiltale mod krigsfrivillige i medfør af ovennævnte anvisning. Men det var under alle omstændigheder en alt for billig gestus, eftersom langt de fleste havde forpligtet sig til at tjene til krigens afslutning.

Det lykkedes – som tilsigtet – ret hurtigt for anklagemyndigheden at få nogle domme afsagt. I København faldt der således den 20.7.1945 dom i sager mod tre krigsfrivillige. De blev alle frikendt på trods af statsadvokatens

krav om straf. I hver sag medvirkede to domsmænd, der modsat dommeren voterede for frifindelse, og man kunne da her bruge det noget kulørte udtryk, at »folkets sunde retsfølelse sejrede«. Men denne indstilling fik ikke ret længe lov til at gøre sig gældende.

Regeringens bestræbelser på at gøre sig domsmandsinstitutionen følgagtig resulterede nemlig nogle dage senere i en revision af domsmandslisterne, idet disse blev suppleret med et antal af modstandsbevægelsen udpegede personer.

Som man kunne vente, blev de omtalte tre frifindelsesdomme appelleret til Østre Landsret, hvor de blev omstødt. Vi har dermed berørt spørgsmålet om de professionelle dommeres medvirken. Forholdet var jo det, at regeringen og anklagemyndigheden ikke på forhånd kunne være sikker på, at en hvilkensomhelst dommer ville idømme straf for den rene krigsdeltagelse. Flere dommere var endog så modige, at de offentligt udtalte deres misbilligelse af tillægsloven og især af § 10.[8] Men det havde ophavsmændene taget hensyn til i deres beregninger, idet der samtidig med straffelovstillægget blev vedtaget en tillægslov til Retsplejeloven, hvori der var indsat en bestemmelse, der bemyndigede justitsministeren til at udvælge de lands- og underretsdommere, der skulle dømme i de ekstraordinære sager. Og der var jo i tiden omkring besættelsens ophør god lejlighed til at konstatere, hvem der var villige til at gå modstandsbevægelsens ærinde. Man kunne da også senere hen i retten blive udsat for dommere, der følte sig så personligt engagerede, at de forglemte deres pligt til upartiskhed og åbenlyst tillod sig en optræden, der ikke var til at skelne fra anklagerens. Det sivede senere – takket være en højesteretsdommer – ud, at de særligt beskikkede dommere blev belønnet af ministeriet med et ekstra honorar.

Som så meget andet på den tid må det siges at være ret opsigtsvækkende, at justitsministeren først den 11. august – altså efter at pådømmelserne i sager vedrørende krigsdeltagelse havde været i fuld gang – tilstillede rigsadvokaten retningslinier for behandlingen af sager vedrørende de krigsfrivillige.[8] Det bemærkelsesværdige ved skrivelsen er, at den ikke med ét ord tager konsekvensen af aftalen med rigsdagen om, at Tillægsloven kun skulle anvendes ved de groveste tilfælde og ikke over for fronttjeneste i sig selv. Da resultaterne af de første pådømte retssager begyndte at blive kendt i videre kredse, begyndte også vore lovgivere at blive betænkelige. En af de første, der offentligt gav udtryk for dårlig samvittighed, var den senere statsminister Knud Kristensen fra Venstre, der den 20.9.45, voldsomt angreb domsmagten for at dømme med en hårdhed og hensynsløshed, der slet ikke havde været tilsigtet fra lovgivernes side. Havde Knud Kristensen dengang kendt rigsadvokatens instrukser og dennes samarbejde med justitsministeren, ville han nok have givet sin harme en mere omfattende adresse. Om så den modagitation, der nu sattes ind mod »retsopgøret« specielt i kredse og blade med tilknytning til Venstre, ikke var iblandet en del beregning under hensyn til det forestående valg, der fandt sted den 30.10.1945, er et spørgsmål. I hvert

fald gav denne tendens i Venstres agitation i så høj grad bonus, at Knud Kristensen kunne tiltræde som statsminister. Mere sikkert er det, at hans ministerium og især justitsminister Elmquist svigtede, da vælgernes forventninger om en anstændig revision skulle indfries.

Et interessant interview med ingen ringere end tidligere stats- og udenrigsminister Erik Scavenius, der mere end nogen anden vidste besked med forholdene under besættelsen, blev den 21.9.1945 offentliggjort i dagbladet »Information«. Heri udtalte han, at det var helt hen i vejret at ville straffe de krigsfrivillige, og at det var i allerhøjeste grad forkert at straffe folk for noget, de ikke selv opfatter som forbryderisk, og at det er ganske logisk, at man ikke kan »diskriminere« officerer, når man har tilladt dem at indtræde i Frikorpset. Talrige andre udtalelser på samme tid lå på linie dermed. Alligevel skete det utrolige, ja, for os næsten ufattelige, at vi blev dømt og spærret inde i koncentrationslejre i 1½, 2, ja op til 3 lange spildte år. Og man skal ikke tro, at de befalingsmænd, der kunne fremlægge en ministeriel tilladelse til at deltage i krigen eller en kgl. resolution til stadfæstelse deraf, gik fri. Nej, den slags formaliteter blev der ikke taget hensyn til.

Det var med rette almindeligt ventet, at det ville lykkes den nye venstreregering at gennemføre en gennemgribende ændring i det såkaldte »retsopgør« med hensyn til såvel den lovmæssige formulering som praksis. Uheldigvis var den en mindretalsregering, der var afhængig af både de andre partier og de enkelte modstandsfolk inden for partiets egne rækker. Den første forandring, vi mærkede, var en vis interesse for vore materielle kår under indespærringen. Da ministeriet derefter den 22.11.1945 nedsatte en juristkommission, der skulle foreslå en revision af Tillægsloven, og denne kommission fik en af udrensningsgalskabens mest utrættelige kritikere, professor, dr. jur. O. H. Krabbe, som medlem, var der på begge sider af pigtrådshegnene næppe mange blandt de uindviede, der var i tvivl om, at krigsdeltagernes rehabilitering og løsladelse var nært forestående.

Hvis det havde været Knud Kristensens mening med kommissionen, at den skulle give ham rygdækning for et forsøg på at få givet udrensningslovene en ny affattelse, som retskafne mennesker ikke behøvede at skamme sig over, så havde det været en let sag for ham at sammensætte kommissionen på en måde, der ville give ham sikkerhed for, at dens forslag imødekom hans ønsker. Dermed skal ikke være antydet noget om hans personlige hensigter og standpunkt i denne sag. Hvad der er foregået bag kulisserne, vil formodentlig aldrig blive afsløret. Det er muligt, at ministeriet har måttet konstatere, at der forelå uovervindelige hindringer – de være sig parlamentariske, udenrigspolitiske eller private magtpolitiske – for en reel revision.

Så vidt vides, var det materiale, kommissionen havde adgang til, ufuldstændigt. Selv de omtalte meget vigtige »hemmelige« instrukser manglede, til trods for at statsadvokaturen havde en repræsentant som medlem af kommissionen. Enighed om en fælles betænkning blev der ikke. Professor Krabbe

gik ind for vidtgående ændringer i den ekstraordinære lovgivning. Resultatet af kommissionens arbejde blev afgivet den 14.1.1946. Men Rigsdagen fulgte kun i ringe udstrækning de fremsatte synspunkter.

Den 29.6.46 stadfæstedes en ny udgave af den retroaktive tillægslov. Ændringerne var få og små; nogle til det værre, andre til det bedre. Ved forslagets behandling i Landstinget udtalte Venstres ordfører: »Der er ikke ved lovforslaget kommet generel formildelse«. Det blev dog muligt at få prøveløsladelse i samme udstrækning som kriminelle strafafsonere. Af afgørende betydning var det, at der til ordene »Lov, Orden eller Anvisning« ikke blev tilføjet »Tilladelse« eller »Billigelse«. Uagtet det kom frem, at Tillægsloven var blevet administreret i modstrid med de givne tilsagn, sikrede den nye Rigsdag sig ikke, at disse forhold nu blev rettet. Måske var det for sent. Korruptionen blev derved stiltiende godkendt. Intet under, at en kendt universitetsprofessor året efter udgav en bog med titlen »Jeg anklager Rigsdagen«.

Venstreregeringen undlod at optage deciderede »armbindsministre«. Men modstandsbevægelsens indflydelse var dog uheldigvis ikke betinget af, at den var repræsenteret i regeringen, idet modstandsfolkene fik lov til at beholde deres våben uden at være indlemmet i politiet eller hæren og dermed underkastet en vis kontrol og disciplin.

Der er sikkert kun ganske få, der ved, at de officielle chikanerier mod krigsdeltagerne ikke var afsluttet med opholdet i koncentrationslejr. Således kom der den 9.10.1945 en lov (nr. 500) om konfiskation af fortjeneste ved erhvervsvirksomhed i tysk interesse, beregnet til at skulle anvendes i de tilfælde, hvor der havde været urimeligt store fortjenester ved forretningsmellemværende med tyske myndigheder. Krigsdeltagere var der overhovedet ingen, der havde tænkt på, da loven blev vedtaget. Men loven var så dårligt affattet, at nogle udrensningsfanatiske tjenestemænd i Revisionsudvalget kunne udlægge ordlyden på en sådan måde, at krigsdeltagerne blev indbefattet, hvorefter de tog bestemmelse om, at tilbagebetalingspligten også skulle omfatte de beskedne lønninger, der – hovedsagelig til familiernes underhold – var blevet udbetalt her i landet. Der blev da omkring 1950 udsendt kendelser om konfiskation af *hele* det beløb, der var modtaget her i løn (og som naturligvis i hovedsagen var forbrugt til løbende udgifter) til trods for, at § 10 bestemte, at kun *den del af* indtægten, der lå ud over, hvad der måtte anses for passende, kunne omfattes af betalingspligten, og til trods for, at § 11 bestemte, at kun den del af indtægten, der oversteg vedkommendes gennemsnitlige skattepligtige indtægt i 1937–39, skulle afstås. Finansministeriet afkrævede derefter beløbene hos de vilkårligt udsete ofre under trussel om udlæg ved fogedens hjælp.

Henset til den hetz, visse udrensningsfanatikere systematisk har vedligeholdt gennem årene, måtte det forventes, at en og anden af os ude blandt folk i den private daglige tilværelse og i erhverv lejlighedsvis blev udsat for ubehagelig diskrimination og misbilligelse. Der er dog for få kendte eksempler herpå til, at man kan danne sig en begrundet mening om, i hvilken udstrækning dette har været tilfældet.

I publikationer om det såkaldte retsopgør findes angivet det antal mænd og kvinder, med hvilke § 10, stk. 1 kom i konflikt. Men deri er indbefattet et stort antal personer, der står uden for den her omhandlede kategori af egentlige soldater. Det drejer sig om personer, der lod sig optage i entreprenørvirksomheder (f. eks. Organisation Todt), vægterkorps, politiske korps m. m., og som herunder af sikkerhedsgrunde blev sat til at udføre vagttjeneste, udrustet med en nødtørftig let bevæbning. Som anført i kap. II var det resterende antal, der kom fra de til fronttjeneste beregnede militære enheder, ca. 3300 (ekskl. emigranter, uopdagede, unge under 18 år ved tilmelding og langtidskrigsfanger).

Hvorledes disse – vel mindst 3600 – har klaret sig økonomisk og socialt i det frie erhvervsliv, hvortil de var henvist efter krigen, ville det være interessant at få kendskab til. Men desværre foreligger der ikke nogen statistisk signifikant opgørelse herover. De af dem, der ikke var prædestineret til et levebrød som ufaglært, havde en meget dårlig udgangsposition (studie- eller læreår og anciennitet gået tabt, udelukkelse fra at kunne udnytte højere uddannelse i offentlig tjeneste, vanskeligheder på gr. af alder). Så meget står dog fast, at ikke så ganske få vides at have skabt sig en særdeles solid og agtet position som selvstændige erhvervsdrivende, medens man på den anden side langt sjældnere har hørt om kammerater, der er endt nede i bunden af de sociale lag.

Vi har i det foregående ikke forsøgt at bagatellisere de materielle og fysiske følger af de overgreb, der i den danske stats navn er begået mod os efter vor hjemkomst fra krigsskuepladserne, og dertil har vi heller ikke haft den fjerneste grund. Men på en måde har de sjælelige lidelser i efterkrigstiden for mange af os været tungere at bære. Ikke således at forstå, at vi føler mishandlingen som et martyrium, et fænomen der for os hærdede krigere ikke har nogen særlig stor betydning; men derimod for det første den dybe skuffelse over, at det folk, vi tilhører, som helhed ikke har kunnet opfylde de forventninger, vi uvilkårligt havde stillet til dets forstandighed, retskaffenhed og selvdisciplin. Dermed føler vi ingenlunde, at vi har tabt al agtelse for vor nation. Thi danskheden er noget andet og mere end et tilfældigt – af nogle mere eller mindre typiske danske statsborgere bestående – udsnit af den danske befolkning i et tilfældigt udsnit af det danske folks historiske tilværelse. Det ville derfor være i modstrid med hele vor opfattelse af, hvad folkeligt tilhørsforhold er, hvis vi betragtede den uret, vi har lidt, som andet end et udslag af en momentan national vildfarelse. Endnu værre for os er dog frygten for, at den udgang krigen fik, er indledningen til opløsning og undergang af hele vort vesteuropæiske fællesskab.

Kildehenvisninger

Kap. I

1. a. Den danske Hærs budget var i 1928 kun 24 mill. kr., i 1937/38 kun 32,033 mill. kr. (Hærens Arkiv)
   b. M. Dall: »Hvorfor – Fordi« (Kbhvn. 1940)
   c. M. L. Lauesen: »Som vi saaede« (Kbhvn. 1940)
2. a. A. Tellefsen: »Når forsvaret forfaller« (Oslo 1968)
   b. S. Hartman: »Spillet om Norge« (Oslo 1958)
   c. »The Memoirs of Capt. Liddell Hart« II (London 1965)
3. Oberst O. Sundell: »9. April« (Stockholm 1948)
4. Tyske regerings memorandum til den danske af 9.4.1940
5. b. P. Wenck: »Den fulde Sandhed« (Kbhvn. 1940)
6. Kejser Karl den Stores europapolitik
9. G. H. Stein: »The Waffen-SS« (New York 1966)
11. Qua fast procedure ved ansøgning om træden u. f. nr.
12. »Besættelsestidens Fakta« (Kbhvn. 1945)
14. A. Stevns: »9. April« (Kbhvn. 1940)

Rapporter

5. a. Generalkommandoens redegørelse f. begivenhederne d. 9.4.1940
7. Friherre E. v. Löw (SD-forbindelsesofficer i Kbhvn. under den tyske besættelse). Erklæring af 19.5.1966
8. T. Jørgensen, generalstabsuddannet kaptajn af lin., SS-major og E. Lærum, kaptajn af lin., SS-kaptajn og komp.chef ved Reg. Danmark.
10. Ministerielle skr. af 4.7. og 8.7.1941 til o. n. T. Jørgensen
13. Erklæring fra løjtnant, godsejer A. Juul af 3.7.1965

Kap. II

1. H. G. Stein (se I)
4. K. O. Christiansen: »Landssvigerkriminaliteten i sociologisk belysning« (Kbhvn. 1955)
9. Generalstaben: »Den dansk-tydske Krig 1864« III (Kbhvn. 1892)
10. Heinrich Himmler: »Wesen und Aufgaben der SS und der Polizei«, foredragsserie holdt for den tyske Hærs generalstab, udgivet som »Nationalpolitischer Lehrgang der Wehrmacht« (Berlin 1937)

Rapporter

2. H. J. Andresen, krigstjeneste fra maj 1940, krigsfange fra maj 1945 til 3.11.1953, SS-løjtnant, Div. Wiking m. m.
3. E. Lorenz: SS-kaptajn og hverveofficer
5. P. R. E., generalstabsuddannet kaptajn af lin., krigstjeneste 1941–1945, SS-oberstløjtn., Div. Wiking, m. m.

6. G. Illum, krigstjeneste 1941–45, SS-oversergent, Frik. D. og ansat ved Reg. Danmarks stab
7. C. Teisen, cand. jur., krigstjeneste 1943–45, SS-løjtnant, Reg. Danmark og Div. Wiking
8. Opgivet af Kommandoamt – SS

Kap. III

11. Nazi-sovjet Relations 1939–41. Documents fr. the Archives of German Foreign Office. (Dep. of State. USA 1948)
4. H. G. Dahms: »Der dritte Weltkrieg« (Tübingen 1960)
5. E. Kern: »Adolf Hitler und der Krieg« (Pr. Oldendorf 1971)
6. Generaloberst F. Halder: »Hitler als Feldherr« (München 1949)
7. E. Kordt: »Wahn und Wirklichkeit« (1948)
10. P. E. Schramm: »Hitler som feltherre« (Kbhvn. 1964)
12. E. Helmdach: »Überfall? Der sowjetisch-deutsche Aufmarsch 1941«. (Nekkargemünd 1975)

Rapporter

1. H. J. Andresen (se II)
2. E. Lorenz (se II)
3. C. F. Schalburg, født 1906 i Rusland, kaptajnløjtnant af lin., krigstjeneste fra 1940, SS-kaptajn ved Div. Wiking, major og chef f. Frik. D. 1942, faldet 2.6.42 i Rusland, oberstløjtnant p. m.
8. J. K., sergent, krigstjeneste 1940–45, Div. Wiking, SS-oversergent
9. P. R. E. (se II)

Kap. IV

Rapporter

1. G. Illum (se II)
2. 1'/ F. D.s krigsdagbog
3. O. P. Kure, sekondløjtnant, krigstjeneste 1941–45, SS-kaptajn, Reg. Danmark, Frik. Danmark
4. W. B. Lassen, krigstjeneste 1941–44, SS-løjtnant, F. D., Kav. Div.
5. N. Andresens dagbog, krigstjeneste 1941–, motororddonnans, F. D.

Kap. V

Rapporter

1. J. K. (se III)
3. H. J. Andresen (se II)
4. K. H. E. Schock, kaptajn af lin., krigstjeneste 1941–44 (faldet i Estland), SS-major, Frik. D., Div. Wiking, m. m.
5. E. L., krigstjeneste 1940–45, SS-seniorsergent, Div. Wiking.
6. C. Teisen (se II)
7. E. Brørup, sekondløjtnant, krigstjeneste 1941–45, SS-løjtnant, Frik. D., Div. Wiking, Reg. Danmark m. m.
8. K. Christensen, krigstjeneste 1940–45, SS-sergent, Wiking

Kap. VI

Rapporter

1. P. N. Jacobsen, kaptajn af res., krigstjeneste 1941–45, SS-major, Frik. D., Reg. Danmark
2. K. T., sekondløjtnant, krigstjeneste 1941–43, SS-premierløjtnant, Frik. D., Reg. Danmark.
3. P. R. E. (se II)
4. 1'/24's krigsdagbog 7.9.–7.12.43 ved Per Sørensen, premierløjtnant, krigstjeneste 1941–45, faldet i Berlin, SS-major, Frik. D., komp.chef og batl.chef i reg. Danmark

Kap. VII

2. E. Kern (se III)
3. »Nation Europa« maj 1964 (Coburg)
4. »Bilanz des II. Weltkrieges« (Stalling Verlag, Hamburg) 1953
6. Sekretær i Luftfartsmin. J. M. Spaight: »Bombing Vindicated« (London 1944)

Rapporter

1. A. T. Harild, kaptajn af lin. (inf.), civilflyver, krigstjeneste 1941–45, major i luftvåbnet
5. P. S., løjtnant og marineflyver, krigstjeneste 1941–43, kaptajn i luftvåbnet

Kap. VIII

4. W. Tieke: »Tragödie um die Treue« (Osnabrück 1968)
6. E. Lærum: »Dansk Soldat i Krig og Fred« (Kbhvn. 1955)

Rapporter

1. Dagbog for Kampgruppe Küste dec. 1943–febr. 1944
2. O. P. Kure (se IV)
3. P. N. Jacobsen (se VI)
5. B. E. Binnerup, løjtnant af art., krigstjeneste 1941–44, SS-premierløjtnant, Div. Wiking, Div. Nordland m. m.
7. G. Illum (se II)
8. P. Sørensen (se VI)
9. L. Madsen, sergent, krigstjeneste 1941–45, SS-premierløjtnant Frik. D., Reg. Danmark m. m.
10. P. V. Broberg, løjtnant (rytt.), krigstjeneste 1941–44, krigsfange 1944–55, SS-kaptajn, F. D., Kav. Div., Brig. Nederland
11. S. Birkedal-Hansen, premierløjtn. af lin., krigstjeneste 1943–1945, SS-kaptajn, Reg. Danmark

Kap. IX

1. E. Lærum (se VIII)
4. W. Tieke (se VIII)

Rapporter

2. S. Birkedal-Hansen (se VIII)
3. G. Illum (se II)
5. M. Schwarz, krigstjeneste 1941–45, SS-premierløjtnant, Div. Wiking, Div. Nordlands opklaringsafdeling
6. »Iwans Skræk« ((pseudonym), krigstjeneste 1941–45, SS-løjtnant, Frik. D., L. A. H. m. m.

Kap. X

Rapporter

1. G. Illum (se II)
2. H. J. Andresen (se II)
3. Holstein-Rathlou, krigssygeplejerske 1942–1945

Kap. XI

1. Berlingske Tid. 16.7.67
2. S. Koefoed-Jensen: »Retfærdighed« (Kbhvn. 1949)
3. »Besættelsestidens Fakta« (Kbhvn. 1945)
4. »Forhandlingerne i Folketinget« 1945
5. Berlingske Tid. Ledere af 26.11. og 8.12.1949
6. E. Scavenius: »Forhandlingspolitikken u. Besættelsen« (Kbhvn. 1948)
7. S. Rytter: »Retsopgøret« (Kbhvn. 1953)
8. J. Strøm: »Oprejsning« (Kbhvn. 1950)

FRIKORPS DANMARK 5.12.1942 – 3.1943

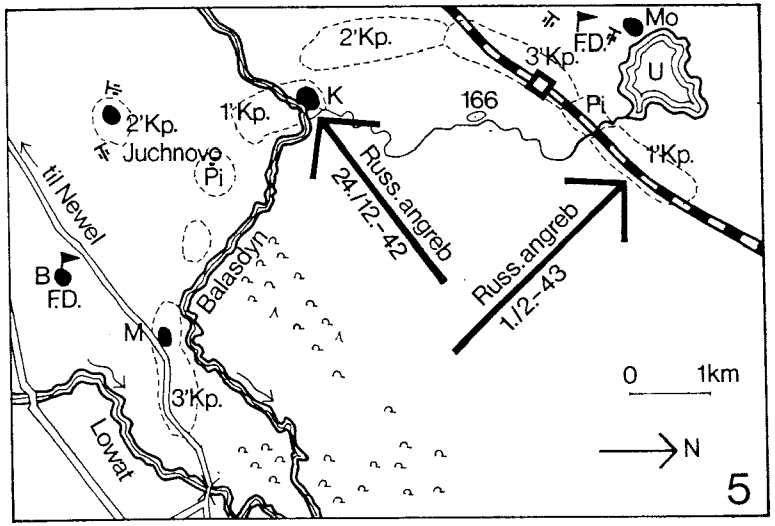

B = Bobrikowo
M = Medwekowo
K = Kondratowo
U = Usho Sø
Mo = Moschino

NARV. LANDSNÆVRI, Tannenberg-stillingen 1944

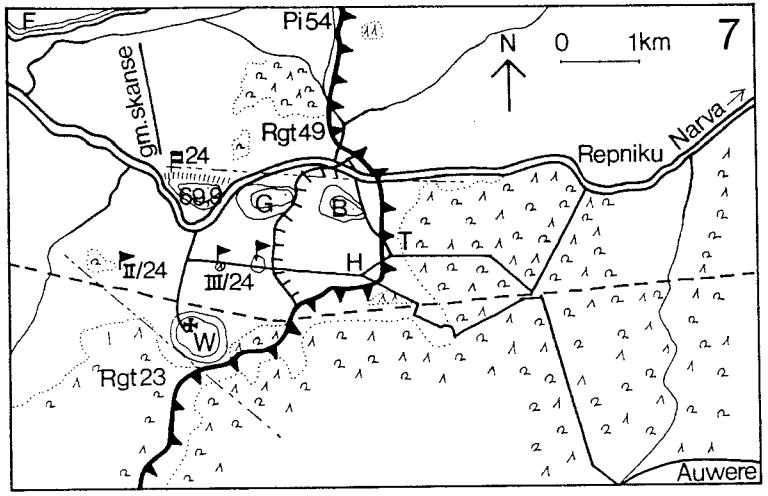

HKL
Tilbagetrukket HKL

W = Waiwara kirke
T = Tirtsu
G = Grenaderhøjen
B = Børnehjemshøjen
H = Hundinurk
F = Finske bugt

DIV. NORDLAND dec. 1943–juli 1944

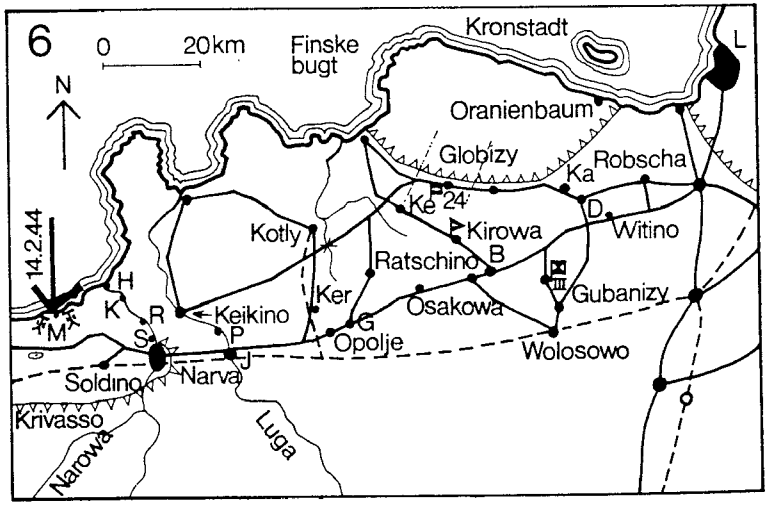

K = Kudruküla
B = Begunizej
M = Mereküla
S = Ssivertsi
Ka = Kakuloschka
H = Hungerburg
R = Riigi
P = Padoga
J = Jamburg
Ker = Kerstowo
Ke = Kerbukowo
G = Gustowo
D = Djatlezej
L = Leningrad

DIV. NORDLAND okt. 1944–jan. 1945

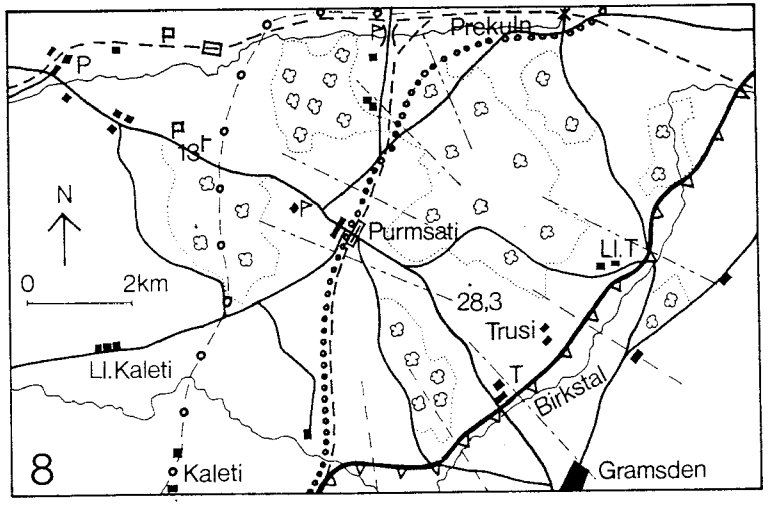

HKL 15.10.44
HKL 28.10.44
HKL 27.1.45

T = Trekni
P = Paplaken

FRIKORPS DANMARK 5.12.1942 – 3.1943

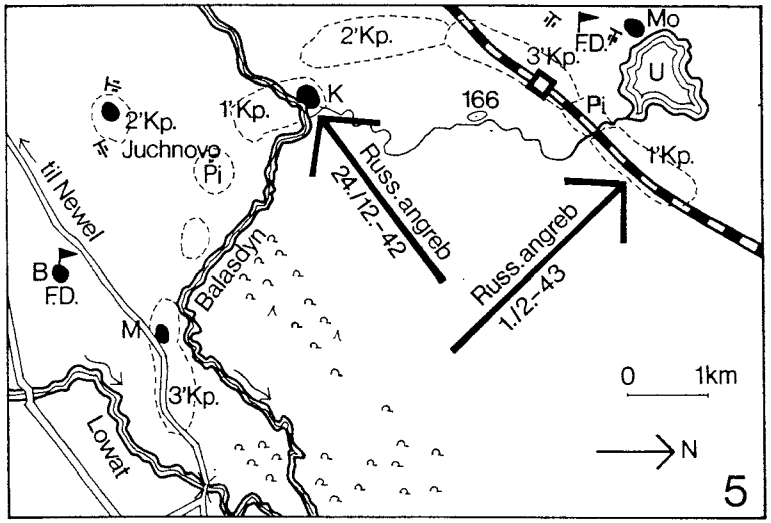

B = Bobrikowo
M = Medwekowo
K = Kondratowo
U = Usho Sø
Mo = Moschino

NARV. LANDSNÆVRI. Tannenberg-stillingen 1944

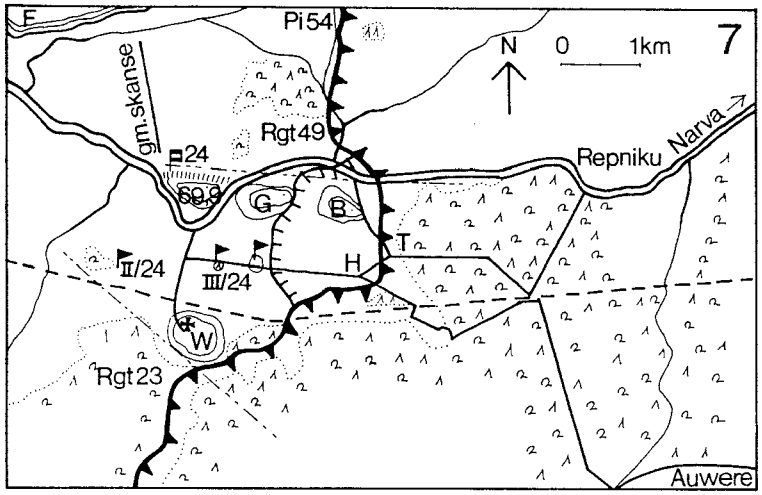

HKL
Tilbagetrukket HKL

W = Waiwara kirke
T = Tirtsu
G = Grenaderhøjen
B = Børnehjemshøjen
H = Hundinurk
F = Finske bugt

DIV. NORDLAND dec. 1943–juli 1944

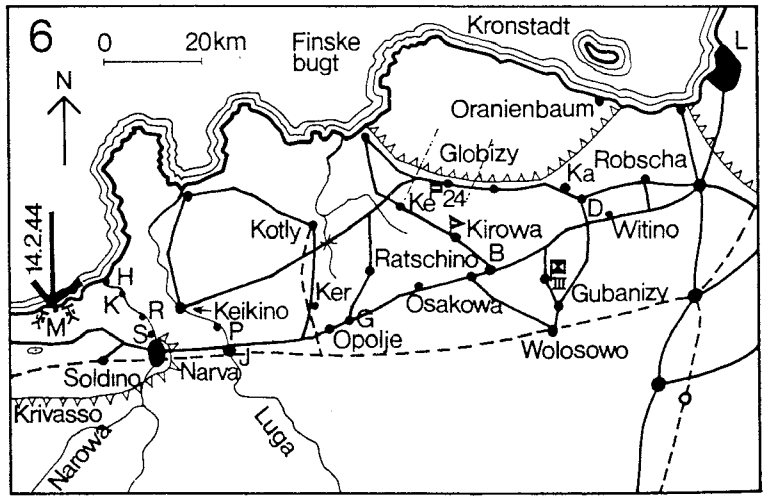

K = Kudruküla
B = Begunizej
M = Mereküla
S = Ssivertsi
Ka = Kakuloschka
H = Hungerburg
R = Riigi
P = Padoga
J = Jamburg
Ker = Kerstowo
Ke = Kerbukowo
G = Gustowo
D = Djatlezej
L = Leningrad

DIV. NORDLAND okt. 1944–jan. 1945

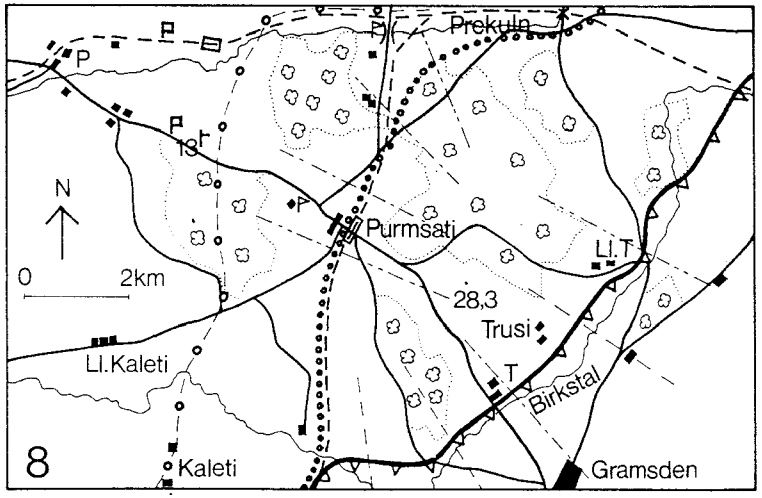

HKL 15.10.44
HKL 28.10.44
HKL 27.1.45

T = Trekni
P = Paplaken

DIV. NORDLAND, Pommern 1945

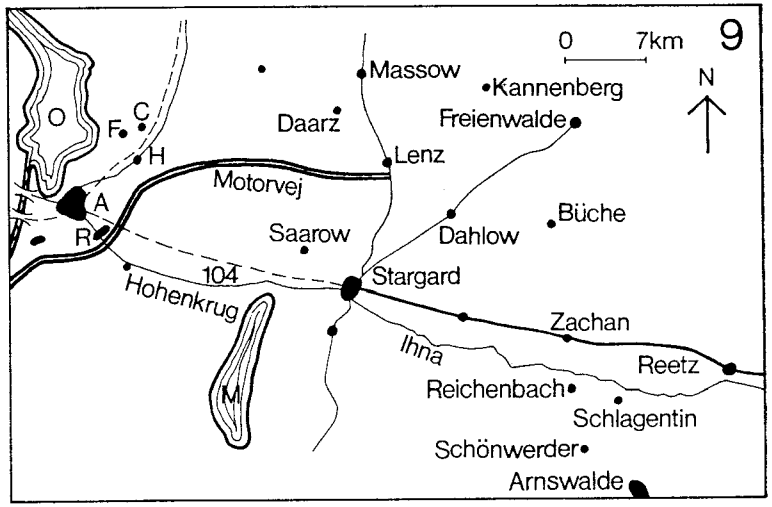

F = Friedrichsdorf
C = Christineberg
R = Rosengarten
O = Oderen Damm Sø
A = Altdamm
H = Hornskrug
M = Madü Sø

came there were more successes: Poland fell within days; the campaign of 1940 drove the British from the European mainland and put France and the Low Countries in German hands in a matter of weeks. The Blitzkrieg carried all before it – German arms seemed invincible.

So, all in all, it is unsurprising that many young Germans would look to the military as a promising career. Apart from the prestige that the military traditionally enjoyed in German society, and the exaltation of soldierly virtues by organisations such as the Hitler Youth, a young man in about 1940 had no choice about being conscripted into the services. To many, perhaps hardly consciously, it must have seemed no more or less than a sensible career move to volunteer for the Waffen-SS. The organisation enjoyed the protection and favour of the Party; it quite rightly had the status of a military elite; and it also offered a long-term career when the war was over.

As the war progressed, and the Waffen-SS proved itself on the battlefield, the newspapers and movie newsreels would show the troops of the Waffen-SS at the front. Soon the titles of its elite divisions and the names of their commanders would become household names. The esprit de corps, the sense of comradeship, and the military prowess of the Waffen-SS were widely known and, even after the tide of war turned against Germany, there were large numbers of volunteers willing to serve in its ranks.

Most of those who formed the earliest intakes into the SS-Verfügungstruppe and Waffen-SS were either killed in action during the course of the war, have died in the intervening years since 1945, or are now of extremely advanced years. The majority of those who have contributed to this work are of the younger age group who volunteered for service after the war started and were still in their teenage years or early 20s when Germany was defeated in 1945. Their comments on what motivated them to volunteer for the Waffen-SS are nonetheless illuminating.

One of the commonest reasons quoted for seeking to serve in the Waffen-SS was the desire to become part of a military elite.

BELOW: Foreign volunteers also flocked to the banner of the Waffen-SS. Newly recruited Danish volunteers stand in front of a poster that exhorts volunteers to 'fight against Bolshevism under the Danish flag' in Freikorps Danmark.

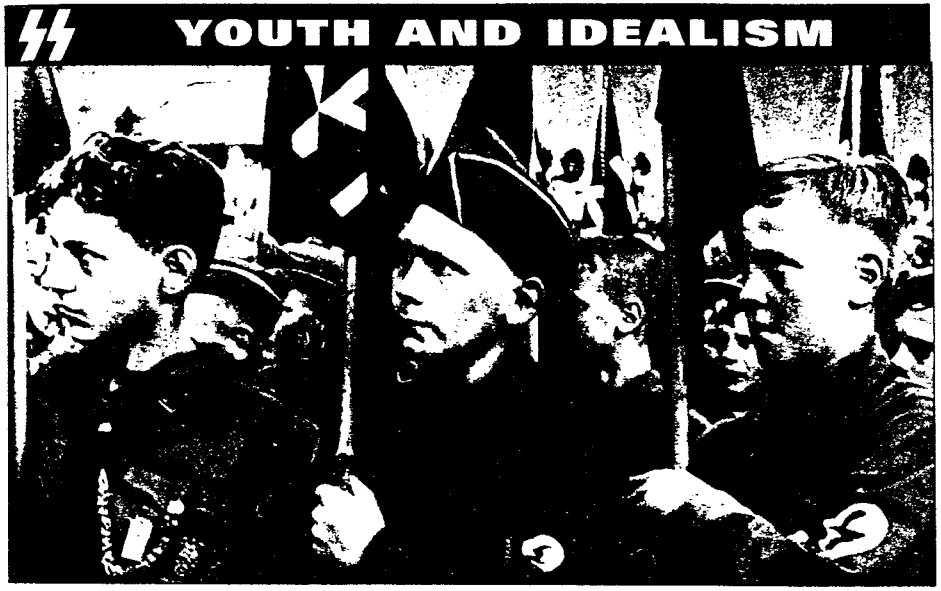

ABOVE: Youth organisations were an esential part of the Nazi Party's drive to militarise and indoctrinate German society. Boys such as these later joined the Waffen-SS.

KARL-HEINZ DECKER
SS-STURMMANN
(UNTERFÜHRERANWARTER)
SS-Panzergrenadier Regiment 25
12th SS Panzer Division *Hitlerjugend*

HEINZ KÖHNE
SS-UNTERSCHARFÜHRER
1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler*

WERNER BUSSE
SS-UNTERSCHARFÜHRER
SS-Panzer Regiment 10
10th SS Panzer Division *Frundsberg*

HANS-GERHARD STARCK
SS-OBERSCHARFÜHRER
1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler*

'Like all young German boys, I was in the Hitler Youth. I came from a farming background and had a great love of horses. My ambition was to join the cavalry. Then, one day, we were told about a new Waffen-SS division to be formed from the Hitler Youth. I was told that if I volunteered for this I would immediately be put forward as a candidate for NCO training. That was how I joined 12th SS Panzer Division *Hitlerjugend*.'

KARL-HEINZ DECKER

'I believe that every young man who was accepted into the Waffen-SS was very proud of this achievement. In my muster group there were some 500 young men who were prepared to volunteer for this elite force, but only 28 were of a suitable calibre. Merely being accepted was already a great honour, because the selection procedure was so rigorous. And for us it fulfilled our military service obligation.'

HEINZ KÖHNE

'Although I was a member of the Hitler Youth like most young German men, at no time was any pressure put on me to join the Waffen-SS rather than the Army, Luftwaffe or Navy. I chose to volunteer for the Waffen-SS because it was known to have a greater atmosphere of comradeship, and also because it was an elite force, more dedicated to Germany's cause.'

WERNER BUSSE

'My motivation in joining the Waffen-SS lay partly in my age. All my friends in school were a year or two older than me. At the age of 17, in March 1942, I passed my leaving exams. Because I wore glasses, the Luftwaffe wouldn't accept me and nor would the paratroops. In the Hitler Youth I had trained on infantry courses at Doberitz with the Infantry Training Regiment and in Potsdam with 9 Infantry Regiment, but these courses only lasted a few days or a week at the most. I was good at sport and physically very fit, so I decided I would be an infantryman. I didn't have any great feeling for the Army so I volunteered for the Waffen-SS, joining the Signals Replacement Battalion in Nuremberg.'

HANS-GERHARD STARCK

THE LURE OF AN ELITE

RICHARD FUCHS
SS-UNTERSCHARFÜHRER
5th SS Panzer Division *Wiking*

MATHIEU KLEIN
SS-HAUPTSTURMFÜHRER
1st SS Panzer Division *Leibstandarte SS Adolf Hitler*

WERNER VÖLKNER
SS-ROTTENFÜHRER
3rd SS Panzer Division *Totenkopf*

FRIEDRICH-KARL WACKER
SS-STURMMANN
16th SS Panzergrenadier Division *Reichsführer-SS*

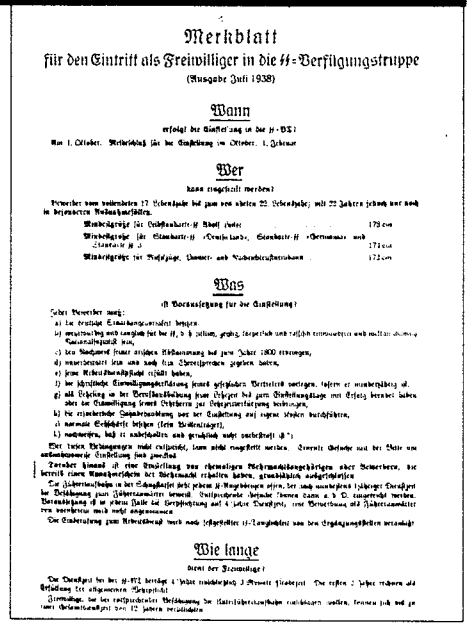

Merkblatt
für den Eintritt als Freiwilliger in die SS-Verfügungstruppe
(Ausgabe Juli 1938)

Wann
erfolgt der Einstellung in die SS-VT

Wer
kann eingestellt werden?

Was
ist Voraussetzung für die Einstellung?

Wie lange
dient der Freiwillige?

Right: An SS-Verfügungstruppe recruiting poster.

'Why did I volunteer for the Waffen-SS and not the Wehrmacht? The Bolsheviks were seen by me, and by the Waffen-SS, as the principal enemy, against whom I wanted to fight as a member of an elite force.'

RICHARD FUCHS

'I reported to the *Leibstandarte SS Adolf Hitler* in 1934 purely voluntarily, because I wanted to belong to an elite unit. From the 120 of us who volunteered, only 23 were chosen after three intensive medical examinations.'

MATHIEU KLEIN

'Because I was in what was considered a "reserved occupation", I was permitted to complete my apprenticeship before being liable to call up. In the Hitler Youth I had done some glider flying and really wanted to be a pilot. But I was rejected by the Luftwaffe for flying crew because of an old ear infection, and I certainly didn't want to join the ground crews. As I walked down the corridor at the recruiting centre, I saw a poster advertising the Waffen-SS panzer troops, and I thought: "Yes, that's for me!"'

WERNER VÖLKNER

'I completed my six months' compulsory service with the Reichs Arbeits Dienst (Labour Service) in October 1942. During this period we were visited by an SS recruiting official. He talked about how, if we joined the Waffen-SS, not only would we really feel that we had done our bit for the war effort, but, having served in the Waffen-SS at the front, we would enhance our status after the war. This seemed a reasonable suggestion to me.'

FRIEDRICH-KARL WACKER

Political considerations may not have played a conscious part in the decision of many young Germans to volunteer for the Waffen-SS. However, for the foreign nationals who volunteered to wear the field-grey uniform of the Waffen-SS, fervent anti-communism and pan-Europeanism seem to have played a much greater role. Many greatly admired the Germans and sympathised with National Socialism, but were nevertheless fiercely nationalistic. They had no desire to see their own countries absorbed into a greater German Reich as Austria had been, but rather wanted to be partners with Germany in a new 'European Order'.

FOREIGN VOLUNTEERS

REMY SCHRIJNEN
SS-UNTERSCHARFÜHRER
SS Freiwilligen Sturmbrigade *Langemarck*

JAN MUNK
SS-STANDARTENOBERJUNKER
SS-Panzergrenadier Regiment *Westland*
5th SS Panzer Division *Wiking*

Right: A recruiting poster for the motorised section of the Sturmbrigade Wallonie *(Walloon spelling). Note that the office was in Brussels.*

'As a Flemish nationalist, with a great admiration for the Germans, and as an anti-communist, I volunteered to work in Germany in early July 1940, to learn more about the country and its people. On the very day that war with the Soviet Union broke out, I reported to the Waffen-SS to offer myself as a "Germanic Volunteer". Unfortunately, because I was only 1.64m [5ft 5in] tall and the minimum height requirement was 1.78m [5ft 10in], I was rejected. This didn't put me off, though. I continued trying to enlist. In the end, in the summer of 1942, I was accepted into the Flemish Volunteer Legion. I served on the northern sector of the Eastern Front, in the swampy terrain around Leningrad, as a company runner.'

REMY SCHRIJNEN